
COLL. REG. MED. LOND.
MDXVIII
O BIOC BPAXYC H ΔE TEXNH MAKPH

De codicis Dioscuridei Aniciae Iulianae, nunc Vindobonensis Med. Gr. I

HISTORIA, FORMA, SCRIPTURA, PICTURIS

moderante IOSEPHO DE KARABACEK,
Bibliothecae Palatinae Vindobonensis Praefecto

SCRIPSERUNT

ANTONIUS DE PREMERSTEIN, CAROLUS WESSELY,
IOSEPHUS MANTUANI.

Accedunt tabulae tres lithographicae et figurae sex textui insertae

LUGDUNI BATAVORUM
A. W. SIJTHOFF
1906

PRAEMONITUM.

Commentationes, quas legentibus hic exhibemus de codice Dioscurideo saeculo VI ineunte in usum Aniciae Iulianae confecto, nunc Vindobonae in bibliotheca Palatina adservato, minore modulo seorsum expressae sunt ex maioris formae amplioris que molis opere, in quo praefationis loco praecedunt.

Susceperunt enim Scato De Vries vir doctissimus et A. W. Sijthoff bibliopola egregius, Batavi ambo Lugdunenses, Iosephi de Karabacek viri summi, qui bibliothecae Palatinae Vindobonensi praeest, consilio et auctoritate strenue adiuti, operam laudibus sane dignam atque sine dubio utilissimam, ut codicem illum elegantissimis herbarum et animalium picturis illustratum arte photographica integrum depingendum curarent. Quo ex simulacro accuratissimo libri pretiosi non solum rei criticae et arti palaeographicae, verum etiam historiae rerum naturalium, imprimis rei herbariae, et notitiae picturae veterum quam plurimum utilitatis adlatum iri consentaneum est. Prodiit igitur his ipsis diebus codicis celeberrimi editio inter cetera eiusdem generis ectypa ab A. W. Sijthoffio in lucem emissa, quorum seriei inscribitur:

Codices Graeci et Latini photographice depicti duce Scatone De Vries, *Bibliothecae Universitatis Leidensis Praefecto*;

comprehenditur vero volumine X, cui titulus est:

Dioscurides. Codex Aniciae Iulianae picturis illustratus nunc Vindobonensis Med. Gr. I phototypice editus. Moderante Iosepho de Karabacek, *Bibliothecae Palatinae Vindobonensis Praefecto, praefati sunt* Antonius de Premerstein, Carolus Wessely, Iosephus Mantuani. *Accedit tabula lithographica. (Lugduni Batavorum, A. W. Sijthoff,* 1906).

Hoc volumen dividitur in partes duas, quarum altera continentur praefatio et codicis folia 1—203, altera folia 204—491.

Iam vero ut praefatio codicis ectypo praefixa, in quam plurimum studii et laboris contulimus, magis etiam, quam per editionem illam sumptuosam fieri potest, inter viros doctos divolgaretur, utque codicis ad hunc diem clarioris quam notioris latius diffunderetur cognitio, editor et bibliopola, viri humanissimi, nobis hortantibus haud mediocrem industriam in eo posuerunt, ut commentationes nostrae hac etiam peculiari editione minore modulo confecta eaque habiliore harum rerum studiosis proponerentur. Quam quidem curam non prorsus inutilem fore nobis fortasse sperare licet.

Dabamus Vindobonae mense Januario a. 1906.

De Codicis Dioscuridei Aniciae Iulianae, nunc Vindobonensis Med. Gr. I Historia, Forma, Argumento

SCRIPSIT

ANTONIUS DE PREMERSTEIN.

PROOEMIUM.

In huius praefationis exordio liceat mihi eis, qui operae meae benevolo faverunt animo, debitas referre gratias. Atque primum quidem summis beneficiis me obstrinxerunt Leopoldus liber baro de Gudenus, vir excellentissimus Sacro Caesaris et Regis Apostolici Cubiculo praepositus, qui, dum hanc commentationem conficerem, ut a reliquis bibliothecae Palatinae muneribus vacarem, benignissime concessit, et Iosephus eques de Karabacek, bibliothecae Palatinae Vindobonensis praefectus, huius operis particeps, qui non solum vacationem illam mihi impetravit, sed etiam consiliis liberaliter impertitis, quaestionibus diligenter institutis, omni denique adiumenti genere in hoc suscepto me sublevavit. Scatoni vero de Vries viro doctissimo, huius operis editori et A. W. Sijthoffio bibliopolae egregio, quorum singulari liberalitate atque solertia codex Dioscurideus Aniciae Iulianae patriciae solis radiis depictus mirumque in modum multiplicatus viris eruditis utendus praebetur, quantum subsidii atque ornamenti haec quoque debeant, ipso opusculo meo, qualecumque est, inspecto facilius cognoscetur, quam verbis exprimitur. Grato autem animo ut profitear superest, ab Iosepho Constantino Jireček et Iosepho Strzygowski professoribus illo Vindobonensi, hoc Graeciensi, item a Ludovico Pastore v. c., qui Romae instituto historico Austriaco praepositus est, et

Henrico Pogatscher viro erudito, qui Pastoris iussu codicem bibliothecae Chigianae mei causa diligentissime examinavit, deinde a Carolo Wessely, Rudolpho Beer, Iosepho Mantuani bibliothecae Palatinae sociis, Georgio Musset, qui bibliothecae Rupellensi praeest, Matthaeo Bartoli Argentoratensi, Carolo de Ettmayer collega Vindobonensi multifariam consiliis officiisque me adiutum esse.

Gratitudinis hoc officio functus ut ipsi rei satis arduae, quam non sine quadam animi trepidatione adgressum me esse fateor, paucis proludam, necesse est. Atque ante omnia legentes monuisse velim negotium, quod susceperam, ita fere fuisse circumscriptum, ut ex vastissima quaestionum mole, quae in hoc codice Dioscurideo exoritur, excepta re palaeographica sane gravissima, quam Carolus Wessely separata disquisitione explicabit, ea fere tractarem argumenta, quae a philologo et historico absolvi poterant, omnia vero, quae profundiorem naturalis historiae, imprimis rei herbariae notitiam postulare videbantur, harum rerum peritis disceptanda relinquerem, eo scilicet contentus, si viris botanicae et medicinae veterum consultis aditum quodammodo ad codicem nostrum patefecisse vel faciliorem reddidisse viderer. Quos fines me quam religiosissime servasse confido. Universam autem hanc commentationem in quinque partes dividere visum est, quarum prima codicis historia formaque externa tractentur, secunda herbarium illud praeclarum Dioscurideum, quod maximum in codice spatium obtinet, tertia opuscula ad rem naturalem pertinentia, quae herbario adnexa sunt. Quarta deinde parte agetur de libris manu scriptis ex celeberrimo hoc exemplari derivatis, atque quinta exhibebitur codicis conspectus, in quo pristinum libri valde mutili contextum restituturi sumus.

Sed antequam ipsam rem adgrediamur, hoc iam loco brevem eorum, quae in hac commentatione gravissima sunt,

conspectum proponere placuit. Iam vero praecipuum locum inter bibliothecae Palatinae Vindobonensis thesauros codicem hunc Dioscuridis obtinere vulgo notum est; quanti vero momenti hic liber pretiosissimus sit non solum ad historiam medicinae et rei herbariae, quales inde ab antiquitate usque ad recentioris aevi primordia fuerint, illustrandam, sed etiam ad varias veterum linguas cultumque humanum atque artem pictoriam et rem palaeographicam melius cognoscenda, ab aliis et copiose et diserte expositum est [1]), ita ut equidem supersedere possim et ipsum codicem et eos, qui hac codicis imagine solis radiis depicta de philologia et veterum historia naturali tam bene meriti sunt, verbosis laudibus celebrare.

Est autem codex hic, qui inter libros Dioscuridis manu scriptos Constantinopolitani (C) vocabulo designatur, saeculo VI ineunte (circa annum 512) in usum Aniciae Iulianae patriciae Constantinopoli confectus. Ibidem medii aevi temporibus penes homines ex occidente profectos, qui illam urbem saeculo XIII expugnaverant, deinde in monasterio S. Ioannis Prodromi sive Praecursoris, ex cuius monachis quidam a. 1406 eum instaurandum curavit, posthac in Turcarum et cuiusdam Hebraei manibus versabatur, donec a. 1569 auctore Augerio de Busbecke in bibliothecam Caesaream Vindobonensem translatus est. In qua inter codices medicos graecos locum primum (olim 5) obtinet. Altus est centim. 38, latus centim. 33, ita ut formam fere quadratam exhibeat, opertus tegumento a. 1406 confecto, quod duabus tabulis validis et corio fusco constat, habetque hodie folia 491, quae multis in locis detrita et lacera magna ex parte a. 1406 resarta sunt. Inter quae sunt folia membranacea vetusta 481, folium membranaceum vacuum 1 (205) a. 1406 insertum, folia membranacea sex (486—491) saeculo X vel XI scripta, folia chartacea minoris formae tria (287—289) saeculo fere XIV

---

[1]) Cf. v. c. ea, quae M. Wellmannus de Dioscuridis materia medica et hoc codice exposuit *Verhandlungen der 44. Versammlung deutscher Philologen* (Lipsiae 1897) p. 55 ss.; Pauly et Wissowae encycl. V p. 1131—1142.

addita. His accedunt folium unum chartaceum (407*) saeculo ut videtur XVII adiectum et duo folia membranacea vacua non numerata, quae recentiore tempore inter tegumenti partes anteriorem posterioremque ipsasque codicis membranas inserta sunt. Ex vetustis vero membranis, quarum 481 superesse diximus, tot saeculorum vicissitudinibus permultae — sunt circiter 65 — intercidere; quarum lacunarum et sedes et argumenta etiam nunc certa ratione definire licet. Atque in his membranis, quibus artificiose plicatis compages sive fasciculi, quaterniones plerumque, efficiuntur numeris a. 1406 adscriptis, ex parte etiam antiquis saeculi VI notis residuis instructi, textus litteris totus uncialibus saeculi VI ineuntis, quae in versibus curiose derectis positae sunt, scriptus et splendidissimae imagines pictae sunt coloribus mirifice servatis nitentes. Accesserunt autem textui vetusto praesertim in herbario Dioscurideo inde a saeculo XIII diversorum adnotationes, latinis, graecis, arabicis, hebraicis elementis scriptae, quibus plerumque titulorum textusve graecorum transscriptiones vel herbarum synonyma graeca volgaria, latina, arabica, turcica, semel (f. 327^{v}) et vocabulum francogallicum continentur.

Comprehenduntur autem codice Aniciae Iulianae hae commentationes picturaeve ad historiam potissimum naturalem spectantes, quas per totam fere mediam aetatem saepissime ex hoc exemplari descriptas sive depictas esse constat:

F. 1^{v} imago pavonis ex ornithiacorum paraphrasi huc translata.

F. 2—6 versis imagines quinque, quarum duae priores medicorum et botanicorum septenorum consessus repraesentant, duae sequentes mandragorae inventionem et descriptionem, ultima Aniciam Iulianam patriciam, quae codicem sibi oblatum accipit.

F. 4—7 rectis index herbarii Dioscuridei circa a. 1406 litteris minusculis scriptus.

F. 7^{v} titulus herbarii ornatus.

F. 8^{r}—10^{v} index herbarii vetustus.

F. 10^{v}—11^{r} repetitur herbarii inscriptio.

F. 11^{v}—12^{r} vacant.

F. 12^{v}—387^{r} herbarium Dioscurideum alphabetico ordine digestum, ex herbarum figuris, in quibus antiquioris cuiusdam syllogae corpus Crateuae et Galeni excerptis instructum et supplementa postea adiecta optime dignoscuntur, et textus capitibus ex Dioscuride plerumque depromptis concinnatum; cui f. 287—289 insertus est tractatus de mandragora saeculo fere XIV ex Dioscuridis materia medica descriptus.

F. 387^{v} vacat.

F. 388^{r}—392^{r} incerti auctoris carmen de viribus herbarum, cui f. 391^{v} inest pictura ἐναλίας δρυὸς sive coralli.

F. 392^{v} vacat.

F. 393^{r}—437^{v} Eutecnii sophistae paraphrasis in Nicandri theriaca figuris herbarum et animalium venenatorum illustrata.

F. 438^{r} vacat.

F. 438^{v}—459^{v} Eutecnii sophistae paraphrasis in Nicandri alexipharmaca.

F. 460^{r}—473^{r} incerti auctoris, fortasse eiusdem Eutecnii, paraphrasis in Oppiani halieutica.

F. 473^{v} textum vetustum non habet.

F. 474^{r}—485^{v} incerti auctoris paraphrasis in Dionysii poetae ornithiaca, avium picturis, quibus adiungendus est pavo f. 1^{v} repraesentatus, ornata.

F. 486^{r}—491^{v} anno 1406 adnexis continentur fragmenta quaedam menologii mensis Ianuarii saeculo X vel XI scripti.

Varias virorum doctorum omnis aevi de hoc codice lucubrationes et commentationes infra suis locis, quam plenissime fieri poterit, adferentur. In re praesenti sufficiet monuisse totum libri contextum ad hoc tempus a solo Petro Lambecio[1]) aliquanto accuratius et copiosius descriptum esse, a cuius commentariis, quorum A. F. Kollarius saeculo fere post

[1]) Commentariorum de Augustissima bibliotheca Caesarea Vindobonensi II (1669) p. 519—608; VI p. 294—302.

alteram editionem instituit [1]) novis observationibus auctam, et Daniel de Nessel [2]) et Bernardus de Montfaucon [3]) multique alii usque ad nostram aetatem viri docti [4]) pendent.

---

[1]) Cf. Comment. ed. alterius (studio A. F. Kollarii) II (1769) p. 119—285 (cuius capitis epitome extat p. 471—473); VI (1780) p. 202—209; p. 437—452.

[2]) Catalogi manuscriptorum graecorum nec non orientalium Aug. bibliothecae Caesareae Vindobonensis III (1690) p. 1—14.

[3]) Palaeographiae graecae (1708) lib. III p. 195—211; Bibliothecae bibliothecarum I (1739) p. 536 s.

[4]) Cf. Iac. Frid. Reimmannus in epitome Lambecii et Nesselii, cui inscribitur Bibliotheca acroamatica ... comprehendens recensionem specialem omnium codicum msctorum graecorum ... augustissimae bibl. Caesareae Vindobonensis (Hannoverae 1712. 8⁰) p. 146—159; p. 465 s.; praeterea H. Conringius In universam artem medicam ... introduction. (Helmestadii 1687. 4⁰) p. 274—276 (edit. anni 1726 p. 274—276); Ios. Pitton Tournefort Institutionum rei herbariae ed. tert. I (1719) p. 7 s.; Christ. Gottl. Schwarz De ornamentis librorum et varia rei librariae veterum suppellectili (Lipsiae 1756. 8⁰) p. 31. 38. 163. 167. 169; I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca gr. ed. Harles. IV (1795) p. 683 s.; I. F. de Mosel *Geschichte der k. k. Hofbibliothek zu Wien* (1835) p. 320 s.; L. Choulant in Naumanni et Weigelii ephemeride *Archiv für die zeichnenden Künste* I (1855) p. 56 ss.; G. F. Waagen *Die vornehmsten Kunstdenkmäler in Wien* II (1867) p. 8 ss.; F. Cohn *Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur* LIX (1881) p. 302 ss.; I. H. Middleton *Illuminated manuscripts in classical and mediaeval times* (1892) p. 48 ss.; Guil. Wattenbach *Das Schriftwesen im Mittelalter* ed. tert. (1896) p. 351 s.; idem *Anleitung zur griech. Palaeographie* ed. tert. p. 34; E. Diez *Die Miniaturen des Wiener Dioskurides* (1903), qui libellus seorsum impressus est ex commentationibus a Strzygowskio editis *Byzantinische Denkmäler* III, p. 1—61. Accedit libellus Th. Gottliebii sumptibus bibliothecae Palatinae editus *K. k. Hofbibliothek. Katalog der Miniaturen-Ausstellung* edit. quart. (Vindobonae 1902. 8⁰) p. 1 s. n. 2. Vide praeterea eos scriptores, qui de codicis re palaeographica disseruerunt, quos infra capite VII composui.

PARS PRIMA.

DE CODICIS HISTORIA ET FORMA

CAPUT I. DE TEMPORE, QUO CODEX CONFECTUS SIT.

Aetatis, qua codex Dioscuridis Vindobonensis pictus et scriptus sit, indicia satis luculenta re palaeographica praebentur: scripturam enim uncialem huius libri ad saeculi quinti finem vel initium saeculi sexti pertinere infra a Carolo Wessely uberius demonstrabitur [1]. Exactius vero tempus definiri potest ex imagine f. 6ᵛ depicta, qua nobilis quaedam matrona allegoricis, quas dicunt, figuris stipata codicem herbarii sibi oblatum excipiens repraesentatur. Qua de pictura post Lambecii aliorumque curas [2]) opera data disserui in annalibus

[1]) Cf. etiam V. Gardthausen *Griech. Palaeographie* p. 151 s. De hoc codicis confecti tempore unus, quod sciam, Kollarius sine idonea causa dubitavit Lambecii Comment. ed. alt. I p. 80 adn. A; VI p. 206 adn. B.

[2]) Cf. Lambecius Comment. ed. prior. II (1669) p. 571—590 (cum tabula p. 571 adiuncta); D. de Nessel Catalog. III (1690) p. 8 s. (cum tab. H littera signata); B. de Montfaucon Palaeogr. gr. p. 203—209 (cf. p. 39 s.; cum tab. p. 203 adiecta); C. G. Schwarz De ornamentis librorum (Lipsiae 1756) p. 167; Lambecius Comment. ed. alt. (opera A. F. Kollarii) II (1769) p. 219—253 cum tab. p. 220; I. Labarte *Histoire des arts industriels, Album* ed. alt. II p. 163. 466 cum tab. XLIII; G. F. Waagen *Die vornehmsten Kunstdenkmäler in Wien* II (1867) p. 8—10; C. Schnaase *Geschichte der bildenden Künste* ed. alt. III p. 237 s.; O. Iahn *Abhandl. der sächs. Gesellschaft der Wiss., phil. hist. Cl.* V p. 301 ss.; N. Kondakoff *Histoire de l'art byzantin* I (1886) p. 110 n. 5 cum imagine inter p. 108/9 inserta; Watten-

musei Caesarei Vindobonensis a. 1903 in volgus emissis [1]); ad quam commentationem eos, qui accuratiora requirunt, relegare liceat.

Imaginis interpretationi praemittenda videtur brevis descriptio. Pictura igitur folii 6ᵛ speciem praebet disci in media pagina collocati, qui undique fune aurato cingitur. Cui quidem circulo inscripta sunt quadrata duo invicem sese intersecantia, similibus funibus aureis artificiose contextis formata. Qua ratione efficitur octogonum magnum, in medio positum (I), undique circumdatum quadratorum illorum segmentis octo, quae triangularem exhibent formam, (II) nec non circuli segmentis octo, quae cum illis alternantur (III). Picturae fundamentum caeruleum est, si quadratorum segmenta excipimus, quae sunt coloris rubri.

Atque in medio octogono in gradu sive suggestu aurato collocatus est thronus, aureus totus, singulis utraque parte aquilis suffultus, pulvino rubro superiniecto instructus. Ante suggestum posita sunt vasa duo, quae cylindrorum speciem prae se ferunt, aerea ansisque auratis praedita. In ipso autem throno sedet matrona magnifice ornata, vestita tunica, quam strictoriam vocabant, et dalmatica, manicatis colorisque purpurei, id est violacei ambabus, quibus vestimentis superindutum est περίβλημα splendidissimum, palla videlicet aurata clavisque

---

bach *Anleitung zur griech. Palaeographie* ed. tert. p. 34; A. Venturi *Storia dell'arte italiana* I p. 340 s. (accedit imago p. 141 n. 130); Woltmann *Geschichte der Malerei* I p 184 s.; R. Beer *Kunst und Kunsthandwerk* V (1902) p 239 s. (accedit figura p. 236); E. Diez *Die Miniaturen des Wiener Dioskurides, Byzantinische Denkmäler* ed. ab I. Strzygowski III (1903) p. 24—27 cum tab. IV n. 1. Reliquos scriptores et vetustiores et recentiores, qui imaginem hanc sive effinxerunt sive commentariis tractaverunt, invenies in dissertatione mea, cuius titulum paulo infra (adn. 1) adnotavi, p. 105 s. adn. 1.

[1]) *Anicia Iuliana im Wiener Dioskorides-Kodex, Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des allerhöchsten Kaiserhauses* XXIV (1903) p. 105—124. Textui adiecta est tabula XXI, qua pictura, de qua agimus, fideliter redditur ipsis coloribus splendidis accurate expressis. Dissertationis huius censuram egerunt I. Iuethner *Zeitschrift fur die österreich. Gymnasien* LV (1904) p. 314 s.; Guil. Weinberger *Berliner philologische Wochenschrift* 1904 p. 1171 s.

violaceis variata, contabulatione quam dicebant artificiosa in eam formam redacta, quae in aula Byzantina sub *lori* sive λώρου nomine a summae nobilitatis matronis usurpabatur. In capite matronae crinibus nigris, in quibus media fronte fibula aurea resplendet, superimposita cernitur mitra coloris coccinei margaritis distincta, in aureum ut videtur apicem desinens, ex qua utrimque vittae singulae in tergum dependent; aures ornatae sunt inauribus, quae ex singulis magnitudinis eximiae margaritis, quas uniones appellabant, constant. Pedes calceis rubris induti sunt. Atque manu sinistra matrona librum sive codicillos tenet, in quorum tegumento aureo rhomboides alba, sine dubio eburnea, discernitur. Dextra vero demonstrat codicem apertum, quem a puero alato ei porrigi statim memorabimus. Matronae autem huic nomen esse *ΙΟΥΛΙΑΝΑ* ex litteris aureis permagnis, quae quadratorum segmentis octo inscriptae sunt, colligitur.

Iulianae a tergo singulae utrimque feminae conspiciuntur, quibus artifex per allegoriam illa aetate haud raro obviam virtutes illius praecipuas significare voluit. A sinistra adstat femina diademate aureo compta, velata tunica alba, in cuius humero cernitur clavus auratus, et chlamyde viridi, cuius sinum nummis aureis repletum manibus sustentat; ab utraque capitis parte legitur inscriptio in fundamento picturae caeruleo litteris albis exarata: *ΜΕΓΑΛ[Ο—ΨΥ]ΧΙΑ*. Iulianae ad dextram exhibetur femina diademate simili ornata, vestita tunica alba clavis aureis distincta et chlamyde rubra, dextrorsum conversa, pedem sinistrum βήματι sive gradui imponens; sinistra codicem sustinet tegumento rubro involutum atque in genu sinistro repositum, quem porrecto manus dextrae indice monstrat. Utrimque titulus adest litteris albis pictus: *ΦΡΟΝ[Η]-CIC*.

Suggestui, de quo supra diximus, ad sinistram iacet genibus flexis figura puellae parvula albo amictu induta, tam profunde caput inclinans, ut eius os pedem dextrum matronae in throno sedentis prope contingat; quo habitu adorationis caerimoniam a Romanis posterioris aevi usu receptam indicari perspicuum est. Super puella duobus versibus scriptum est

[*ΕΥ*]*ΧΑΡΙϹΤΙΑ* | *ΤΕΧΝΩΝ*. Inter hanc figuram albatam illamque, quae *Μεγαλοψυχίας* nomine designatur, puer stat nudus alatus, dextrorsum conversus, Iulianae sedenti codicem offerens apertum, in cuius altera pagina schema quoddam herbae foliis viridibus et floribus uvisve luteis praeditum pictum est. Supra Cupidinis huius sive Amoris caput haec inscriptio habetur: *ΠΟΘΟϹ* [*Τ*]*ΗϹ* | *ΦΙΛΟΚΤΙϹΤΟΥ* (sic).

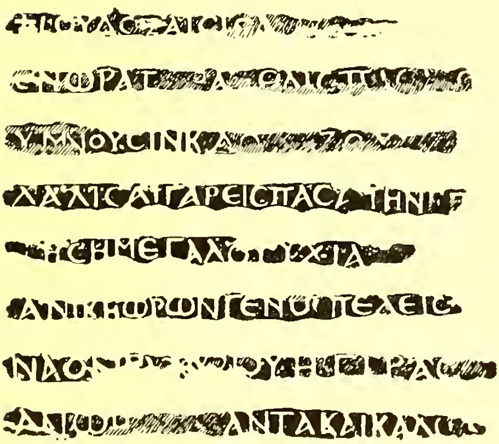
Iam procedamus ad ea spatia, quibus octogonum undique circumdatur, breviter describenda. Atque octo quadratorum segmentis rubris singulas litteras, quae nomen efficiunt *ΙΟΥΛΙΑΝΑ*, aureas praegrandes inscriptas esse supra indicavimus. In spatiis vero octo caeruleis, quibus segmenta illa triangularia inter se invicem segregantur, agnoscuntur imagines quaedam minutae elegantissimae, sed vetustate admodum corruptae; quibus puerulorum nudorum alatorum caterva inducitur, qui opificum et artificum more aedificio quodam et exstruendo et sculpturae picturaeque operibus exornando occupati videntur. In singulis quidem picturis recensendis initium facere libet ab illa, quae inter *Ι* et *Ο* litteras collocata est. Atque prima hac imagine exhibentur 1) Cupidines tres, qui fronti aedificii coloribus pingendae operam dant; deinde ea quae sequitur 2) pueruli duo materiam serra secantes; 3) tertii spatii figura vetustate prorsus evanuit; 4) quarta pictura effinguntur Amores quattuor, qui machinam commovendis et levandis magnae molis lapidibus aptam agitant, 5) quinta pueri tres alati lapidibus caedendis occupati; 6) sexta pueri duo, qui trabes ligneas edolant; 7) septima repraesentatur Cupido stans ante effigiem sculptam et coloribus distinctam, quae in aedicula posita est; 8) octava Amores duo, quorum alter imaginem pingit, alter pigmenta miscet.

Reliquos titulos huic imagini adiectos cum supra suis locis enarraverimus [1]), iam superest, ut de inscriptione qua-

---

[1]) Is qui anno fere 1406 magnam codicis partem litteris minusculis transscripsit, etiam has inscriptiones repetere conatus est. Qui supra picturam haec addidit: *μεγαλοψυχία. σοφία.* † (quae appellatio ad matronam sedentem

dam, quam vel maxime ad rem propositam facere statim apparebit, paulo uberius disputemus. Quae quidem inscriptio litteris albis, sicuti reliquae, exarata est in taeniis octo angustis nigro colore inductis, quae octogoni illius circuitum interiorem comitantur. Cum viri docti, qui ante nos Iulianae imaginem tractarunt, scripturam hanc multis locis prorsus evanidam legere supersedissent, mihi tandem multum satisque diu in ea re elaboranti a. 1902 contigit, ut omnibus litterularum reliquiis etiam atque etiam vitri auxilio quam accuratissime examinatis satis certam lectionem adsequerer. Ac primum quidem intellexeram in octo lateribus octogoni singulos versus exaratos esse, quorum primae litterae litteris singularibus respondent, quae in triangulis proximis collocatae sunt *ΙΟΥΛΙΑΝΑ*. Acrostichon ergo habemus in Iulianae nomen concinnatum, cuius reliquias a nobis transscripta et suppleta hoc loco adponere liceat:



+ *Ιου· δόξαισι σ'[ἄνασσα ?]*
['Ον]ωρᾶτ[αι] ἀ[γα]θ[αῖ]ς π[ά]σ[αις]
Υμνοῦσιν κ(αὶ) δο[ξάζουσιν].
Λαλῖσαι (= λαλῆσαι) γὰρ εἰς πᾶσα[ν] γῆν
["Ι]ησ' ἡ μεγαλοψυχία
Ἀνικήω[ν], ὧν γένο[ς] πέλεις·
Ναὸν [γὰρ] κ[υρ]ίου ἤγιρας (= ἤγειρας)
Ἄνω [προεκβ]άντα καὶ καλῶς.

V. 2 ante *Α[ΓΑ]Θ[ΑΙ]C* cernitur lineola illa curva, qua in contextu codicis vocabula inter se disiungi solere Carolus Wessely infra demonstrabit. — V. 6 certissime legitur *ΑΝΙΚΗΩΡΩΝ*, quod sine dubio in *Ἀνικήω[ν], ὧν* corrigendum

---

referenda est; cf. autem f. 4v. 5v). *φρόνησις*; in margine laeva: *πόθος τῆς σοφίας*. Praeterea in ipso picturae fundamento figurarum capitibus ab eodem adscriptum est *μεγαλοψυχία* et *φρόνησις*.

est. Nam de latina genetivi forma *Aniciorum* graecis litteris *Ἀνικηώρων* reddita vix cogitari poterit.

Acrostichon hoc iambicum satis illepidum et barbara artis metricae inscitia ita compositum, ut locis nonnullis syllabae breves, sed accentu praeditae pro longis positae sint, ad aetatem codicis Dioscuridei exactius definiendam summi est momenti. Etenim Petrum Lambecium secuti omnes fere, quod sciam, viri docti, qui picturae huic explanandae operam dederunt, per matronam splendide ornatam et in solio sedentem, cui nomen *Ἰουλιάνα* adscriptum est, Aniciam Iulianam significari sibi persuaserunt, matronam nobilissimam et opulentissimam, quae sub finem saeculi quinti et ineunte saeculo sexto p. Chr. n. Constantinopoli maxima et dignitate et auctoritate fruebatur [1]). Nata est Iuliana anno fere 463 patre Flavio Anicio Olybrio consule anni 464, qui anno 472 per aliquot menses Occidentis Augustus fuit, matre Placidia Valentiniani III filia. Imperatorio igitur sanguine orta nupsit anno fere 480 Flavio Areobindo Dagalaifo magistro militum, consuli a. 506, cui progenuit Flavium Anicium Olybrium iuniorem, qui puer admodum a. 491 in Oriente consul processit. Vitam perduxit Anicia Iuliana, quae eximio fidei catholicae orthodoxae studio et plurimis aedibus sacris sumptuose aedificatis maxime inclaruit, usque ad Iustiniani regnum, quo imperante anno 527 vel 528 senex mortua esse videtur.

Iam opinionis, quam Lambecius coniectura sat probabili protulit, eandem esse Aniciam illam Iulianam atque Iulianam in codice Dioscurideo repraesentatam, certissimum

[1]) Quae de Iulianae vita nobis cognita sunt, congessi commentationis supra citatae p. 108 s. Ad testimonium ibi p. 109 adn. 6 et 9 adlatum de Iulianae eunuchis, qui post mortem eius vitae monasticae sese dederint, alter eiusdem argumenti locus adiciendus est ex Pauli Helladici abbatis epistula, quae extat inter Anecdota Byzantina e codicibus Upsaliensibus edita a V. Lundstroemio fasc. I (1902) p. 20: *Εὐτρόπιός τις εὐνοῦχος νοτάριος Ἰουλιανῆς τῆς κατὰ Πλακιδίαν τῆς γυναικὸς Ἀρεοβίνδου . . . ἐγένετο μοναχὸς κτλ.*

documentum adferre licet ex acrosticho a nobis enucleato, cuius v. 6 legitur Ἀνικήω[ν], ὧν γένος πέλεις. Cui argumento luculentissimo aliud accedit satis grave, quod Iuliana matrona acrosticho illo celebrata incolis Honoratarum, quod erat suburbium urbis Constantinopolis in ulteriore Propontidis litore situm[1]), amplissimam laudis materiam praebuisse perhibetur, quippe quae ecclesiam magnificam ibi aedificaverit. Nam idem de Anicia Iuliana traditur in Theophanis Confessoris chronographia ad annum 512/13 [2]): Ἰουλιάνα δὲ ἡ περιφανεστάτη, ἡ κτίσασα τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου ἐν τοῖς Ὀνωράτοις.

Praecipuis his argumentis tertium adicere liceat non ex acrosticho, sed ex ipsa pictura petitum. Compertum enim habemus Aniciam illam Iulianam patriciatu exornatam fuisse, [3]) qui summus illa aetate nobilitatis gradus iam non hereditario iure propagabatur, sed singulis concedebatur personis; quem honorem non per coniugis, qui nusquam patricius appellatur, promotionem, sed ipsa imperatoris beneficio adsecuta esse videtur. Quocum optime conveniunt ornamenta et insignia, quibus Iuliana matrona in pictura f. 6v instructa est. Codicilli enim aurei rhomboide alba distincti, quos Iuliana sinistra sustinet, videntur proprium esse patriciatus insigne, quae quidem dignitas inde a Constantini imperio incipiebat *ab imperialibus codicillis praestitis* [4]). Describuntur hi codicilli in Philothei cletorologio anno fere 900 conscripto [5]) in hunc modum: πλάκες ἐλεφάντιναι κεκοσμημέναι σὺν κωδικέλλοις ἐγγεγραμμένοις εἰς τύπον τοῦ νόμου. Sed vestimentis quoque Iulianae, ut in commentatione citata copiosius demonstravimus, patriciatus indicatur nobilitas; nam palla illa aurata contabulata sine dubio

---

[1]) De Honoratarum situ v. commentationem meam p. 112 s. adn. 5.

[2]) I p. 157 s. ed. C. de Boor; p. 135 ed. Bonn.; Mignei Patrol. gr. CVIII p. 369 B s.

[3]) Cf. Chronicon paschale ad a. 512 (I p. 610 ed. Dindorf.): Ἰουλιάνας τῆς ἐπιφανεστάτης πατρικίας; Cyrillus Scythopolitanus vitae S. Sabae c. 53. 69 (Ecclesiae graecae monument. ed. I. B. Cotelerio III p. 303. 338). Vide praeterea commentationis meae p. 113 s. cum adn. 4.

[4]) Cf. Cod. Iust. XII 3, 5 pr.; Instit. I 12, 4.

[5]) V. Constantini Porphyrogenneti de caerim. II 52, 1 p. 411 R.

est λῶρος, quo patriciae dignitatis et viros et feminas amictos fuisse constat; capitis mitra in acumen aureum desinens vittisque ornata videtur *apex patriciatus* esse sive, ut graece vocabatur, προπόλωμα. Sella denique, in qua sedet Iuliana, *patricia sedes* est sive πατρίκιος θρόνος, quem in *suggestu*, qualis in pictura conspicitur, collocari solitum esse traditur.

De Iulianae persona cum iam constet, ad ipsum tempus codicis confecti definiendum pergamus. Qua in re imprimis considerandum est Aniciam Iulianam et Theophanis testimonio supra allato et acrosticho codicis nostri hoc tantum nomine praedicari, quod Honoratis templum dei erexerit; eandem vero in poemate Anthologiae Palatinae I 10, quod Constantinopoli in celeberrima aede S. Polyeucti anno fere 527 ab Iuliana ad finem perducta inscriptum erat, profusissimis laudibus ornari eam ob causam, quod omnes sanctos dei et Constantinopoli et toto orbe terrarum innumerabilibus ecclesiis et donis illustraverit. His omnibus recte perpensis veri simillimum est ecclesiam illam genetricis dei Honoratis conditam secundum temporis ordinem primam fere aedem sacram fuisse, quae eximiae liberalitati Iulianae deberetur, interque hanc aedificationem principem et ecclesiam S. Polyeucti post longam aliarum aedium seriem magnifice exstructam idem fere temporis intervallum interiectum esse, quo acrostichon f. 6^{v} inscriptum et carmen illud Anthologiae seiungenda videntur. Quam ob rem in aetate acrostichi ipsiusque codicis definienda annum 512, quo ecclesiam deiparae Honoratensem iam extitisse Theophanes auctor est, excedere vix fas est.

Sed fortasse in hac quaestione tractanda ulterius progredi licet, ut ipsam ecclesiae Honoratensis dedicationem statuamus occasionem offerendi codicis praebuisse. Etenim ad templum illud magna impensa ab Iuliana conditum non solum acrostichon, de quo egimus, sed etiam imagines illae minutae in octo circuli segmentis positae referendae sunt, quibus pueri alati artificum instar aedificium quoddam construentes et exornantes effinguntur. Cum his vero opificum et artificum diversorum, lapidariorum videlicet et fabrorum ligna-

riorum, sculptorum et pictorum operibus sine ulla dubitatione coniungenda est figura illa in ipso octogono picta, cui *Εὐχαριστία τεχνῶν* superscriptum est, quae illorum nomine communi Iulianam adorare gratiasque ei agere videtur. Verum et puer alatus, qui codicem herbarum figuris illustratum — significatur Dioscuridis quem habemus liber — dominae porrigit, titulo inscripto designatur *Πόθος τῆς φιλοκτίστου.* Quibus verbis item adluditur ad ecclesiae illius *κτίσιν* et haud obscure indicatur amorem hominum, quem Iuliana aedis erectae beneficio sibi conciliaverit, eos compulisse, ut Dioscuridis codicem dono illi offerrent [1]). Plurima igitur, quae hac pictura continentur [2]), eandem in sententiam concurrere manifestum est, ut satis confidenter adfirmare audeam amicos quosdam et clientes Aniciae Iulianae, quos ecclesia Honoratis aedificata sibi devinxerat, artifices imprimis in ipso opere occupatos, quorum *εὐχαριστία* a pictore inducitur, civesque Honoratenses, quos totum per orbem Aniciorum liberalitatem laudibus efferre acrostichon perhibet, communi consilio et sumptu librum conscribendum et pingendum curasse patronaeque suae ob dedicatam Honoratis ecclesiam grati studiosique animi ergo dono obtulisse [3]). Quae interpretatio si vera est, magis etiam constat fieri non posse, ut codex post annum 512 exaratus sit.

---

[1]) In commentatione supra citata p. 123 inscriptionem illam *πόθος τ. φ.* his verbis explicavi: *Wunsch der Kunstgönnerin*, ratus codicem Iulianae iussu et sumptibus confectum esse. Cui interpretationi merito adversatus est I. Iuethner l.c. LV (1904) p. 314 s.

[2]) Adde quod modii duo ante suggestum collocati annonariam liberalitatem indicare possunt, quam Iuliana more antiquo in ecclesiae fortasse dedicatione largita erat.

[3]) Nobiles illorum temporum matronas codices sumptuose ornatos singulariter adamasse notum est; cf. F. Wickhoff *Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des Kaiserhauses* XIV (1893) p. 196 ss.; Guil. Wattenbach *Das Schriftwesen in Mittelalter* ed. tert. p. 133.

CAPUT II. DE CODICIS, DUM CONSTANTINOPOLI ADSERVATUR, HISTORIA.

Quaenam fuerint codicis nostri fata per septingentos fere qui sequuntur annos, prorsus ignoratur. Iam vero saeculo XIII liber pretiosissimus in manibus versabatur hominum occidentalium, qui in urbe Constantinopolitana tum dominabantur. Etenim statim in initio herbarii (f. 13^r, 21^v, 23^v, 24^v) synonyma, quae in ipso textu graece exarata sunt, inveniuntur latinis litteris transscripta manu saeculi XIII, cuius scribendi ratio proxime ad illud scripturae genus accedere videtur, quod eodem fere tempore librariis monasterii Montecassinensis in usu erat [1]). Alia supparis aetatis manus in f. 13^v—27^v herbarum figuris vocabula adposuit latina [2]). Folio denique 327^v nomini herbae, quod graece est σπάρτος, eodem fere tempore adscriptum est *Genestre*. Quae quidem vocabuli genistae forma saeculo XIII propria erat illi dialecto, quam loquebantur Francogalli orientales [3]). Videntur eiusmodi adnotationes tam conspicuis locis positae nisi ab ipsis libri possessoribus inscribi non potuisse. Magna igitur cum probabilitate suspicari licet codicem anno 1204 captum esse ab iis, qui duce Balduino Flandriae domino ad quartum bellum sacrum gerendum ex occidente profecti Constantinopoli expugnata thesaurorum sacrarumque reliquiarum cupiditate incensi urbis aedificia publica et monasteria nobiliumque domus diripiebant. Neque tamen Constantinopoli in aliam partem delatus esse videtur,

---

[1]) Hoc me docuit Rudolphus Beer collega rei palaeographicae doctissimus. Cf. specimina scripturae vetustioris edita in *Paleografia artistica di Montecassino* (auctore Oderisio Piscicelli-Taeggi), *Latino* (1882) tab. I. II. XXVIII. — Vide praeterea infra cap. IX.

[2]) In codice Parisino gr. 2286, qui herbarii nostri apographon continet medio fere saeculo XIV confectum, nomina haec in ipsum contextum recepta sunt voce *Φράγγοι* praemissa; v. cap. XXXII n. I.

[3]) Hac de re summa officiositate per epistulam me certiorem fecit Matthaeus Bartoli Argentorate degens, iuvenis harum quaestionum imprimis peritus, quocum consentit Carolus de Ettmayer collega Vindobonensis.

cum saeculo etiam XV ineunte ibidem adservatus sit; parum enim profuisset liber eis, qui graecam linguam callebant, utilissimus in occidentem deportatus, ubi minima ea tempestate erat graecitatis notitia. In patria igitur victoribus inserviebat codex Dioscurideus, sine dubio remediis parandis in nosocomio quodam adhibitus. Compertum enim habemus hominibus occidentalibus sive Latinis, ut tum vocabantur, Constantinopoli sua fuisse valetudinaria iam inde a Manuelis Comneni regno (a. 1143—1180), qui eo quo Latinos fovebat studio fratribus sive militibus ordinis hospitalis Hierosolymitani xenodochium, quod Sancti Ioannis appellabatur, concessisse videtur [1]). Anno denique 1261 Latinis Genuensium ope urbe Constantinopoli pulsis herbarium Dioscurideum a Graecis recuperatum esse conicere possumus.

Fortasse codex noster illa iam aetate pervenerat in monasterium Constantinopolitanum Sancti Ioannis Praecursoris, cui nomen erat *ἡ μονὴ τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου τῆς Πέτρας* (sive *τῆς Παλαιᾶς Πέτρας*), quodque ab imperatorum Palatio in Blachernis sito haud procul aberat [2]). Altera vero saeculi XIV

---

[1]) Cf. Ducangius Cpolis christianae l. IV p. 163 n. III ed. Paris. (p. 114 n. III ed. Venet.). Titulum sepulcralem medici cuiusdam, *Bartholomei d. a[r]tis medicine periti,* qui obiit a. 1249, Constantinopoli repertum in districtu qui Genuensibus illa aetate adsignatus erat, protulit A. G. Paspatis in ephemeride, cui inscribitur *Ὁ ἐν Κπόλει Ἑλληνικὸς φιλολογικὸς Σύλλογος, ἀρχαιολ. ἐπιτροπή, παράρτημα τοῦ ΙΓ′ τόμου* (1880) p. 83.

[2]) De nobilissimi huius monasterii situ et aedificiis sat multi auctores disseruerunt; cf. Stephanus Gerlach senior *Tagebuch* (Francofurti ad Moenum 1674) p. 312. 336. 455; Lambecius Comm de bibl. Vindob. ed. Kollar. IV p. 189 s. adn. A; C. Ducangius Cpolis christ. lib. IV p. 101 n. XII ed. Paris. (p. 69 B ed. Ven.); idem in notis ad Annae Comnenae Alexiadem (Mignei Patrol. gr. CXXXI p. 206 adn. 29); A. Mordtmann in ephemeride *Ὁ ἐν Κπόλει Ἑλληνικὸς φιλολογικὸς Σύλλογος, ἀρχαιολ. ἐπιτροπή, παράρτημα τοῦ ΙΘ′ τόμου* (1891) p. 3—9; idem *Esquisse topographique de Cple, Revue de l'art chrétien,* ser. IV vol. II (1891) p. 481 (v. Buondelmontii mappam ibidem expressam p. 371 n. 10; p. 479 n. 25); Ph. Forchheimer et I. Strzygowski *Die byzant. Wasserbehälter von Kpel* (*Byzant. Denkmäler, herausgegeben von J. Strzygowski* II [1893]) p. 154; I. P. Richter *Quellen der byzant. Kunstgeschichte* p. 246 ss. n. 4. 5; E. A. Grosvenor *Constantinople* II p. 472. 578 s.;

parte et saeculo XV ineunte librum ibi adservatum esse certissimis comprobatur argumentis. Etenim Neophytum monachum Prodromenum iam saeculo XIV fere medio codice usum esse statim exponetur. Porro hospitium a Stephano Uroschio II Serviae rege conditum eamque ob causam ξενὼν τοῦ Κράλη appellatum, cuius usibus herbarium aliquamdiu destinatum fuisse adnotatio f. 1r anno 1406 vel paulo post inscripta testatur, monasterio Prodromi adnexum fuisse mox demonstrabitur (p. 22 s.). Ioannes vero Aurispa, qui anno fere 1422 vel 1423 Constantinopoli versatus est, disertis verbis narrat sibi cognitum esse *codicem mirae antiquitatis*, qui herbarum et animalium imagines contineret, extantem Constantinopoli *in monasterio*, ut ait, *Petrae Sancti Ioannis* (infra p. 25 s.).

Monasterio huic ditissimo omnibusque commoditatibus et ornamentis instructo [1]) sat magnam librorum copiam seu

---

Marin *Les moines de Constantinople* (1897) p. 74. 89 adn. 1; A. van Millingen *Byzantine Constantinople* (1899) p. 24. 84. 205. 319 s.; Manuel Io. Gedeon *Ἐκκλησίαι Βυζαντιναὶ ἐξακριβούμεναι* (Cpoli 1900) p. 61—68; A. Papadopulos Kerameus in *Συλλόγου* ephemeride supra citata XXVIII (1904) p. 121. 128. 130 s. adn. 7. V. praeterea Krumbacheri hist. litt. Byzant. ed. alterius p. 740. 771; de Cpolis regione, quae Petra sive Petrion vocabatur, E. Oberhummer in Pauly et Wissowae encycl. IV p. 977. 1013. De reliquiis Salvatoris et Sanctorum in Prodromi monasterio adservatis cf. Comes Riant Exuviarum sacr. Cpolitanarum II p. 212. 227; F. de Mély in continuatione operis Riantii (Paris. 1904) p. 43. 44. 112 s.; praeterea Mordtmannus *Συλλόγου* l. c. p. 5 ss. n. 8. 9. 11. 13; Grosvenor l. c. II p. 578. Monasterium *τοῦ ἐνδόξου προφήτου, προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου* cognomine *τῆς Πέτρας* frequenter memoratur in actis patriarchatus Cpolitani; v. Acta et diplomata graeca medii aevi edd. F. Miklosich et I. Mueller I p. 26 s. n. 14 (a. 1315); p. 488 n. 228 (a. 1365); II p. 21 ss. n. 341 (a. 1381); p. 260 ss. n. 499 (a. 1395). — De monasterio homonymo Praecursoris Novae Petrae in territorio Druanubainis saeculo XIII condito v. I. Pasinus, A. Rivautella, F. Berta Codicum mss. bibl. Taurinensis p. 319 ss.; Miklosich et Mueller l. c. vol. IV passim.

[1]) Magnificum monasterii Prodromeni splendorem, qualis fuerit anno 1403, id est ipso tempore, quo herbarium Dioscurideum ibi extitisse comperimus, fusius describit Ruy Gonzalez de Clavijo *Historia del gran Tamorlan* ed. alterius (*Coleccion de cronicas* III, Matriti a. 1782) p. 50 ss., quod testimonium et a Mordtmanno *Συλλόγου* l. c. p. 6 n. 13 et a Richtero l. c. p. 247 ss. citatur.

potius bibliothecam suppetiisse aliunde compertum habemus; inter quos thesauros litterarum spectatissimum sine dubio locum codex Dioscurideus obtinebat. Neque deerant monachi librariae artis periti [1]). Maxime vero ad ea, quae nobis proposita sunt, facere videtur, quod altera fere saeculi XIV parte hic commorabatur Neophytus quidam monachus a monasterii nomine *Προδρομηνὸς* appellatus [2]), qui non solum varias dissertationes theologicas [3]) et logicas [4]) con-

[1]) Subscriptiones codicum, qui fuere *τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου* antiquo vocabulo *Πέτρα* vocatae, inde a saeculo XII exaratas adferunt Montfauconius Palaeogr. gr. p. 58 s. 305 (cf. p. 100. 110); Lambecius Comm. de bibl. Vind. ed. Kollar. IV p. 188 s.; Kollarius ibidem IV p. 61 s. adn. A; V. Gardthausen Pal. gr. p. 325. 339. 410; idem Catalog. codicum graecorum Sinaiticorum p. 79 ad n. 352; Marin l. c. p. 402; C. R. Gregory *Textkritik des neuen Testamentes* I (1900) p. 148 n. 87; p. 163 n. 178; p. 221 n. 774; de codice a Gregoryo p. 163 n. 178 allato cf. praeterea Th. W. Allen *Notes on Greek manuscripts in Italian libraries* (1890) p. 38 n. 1; *Studi italiani di filologia classica* IV p. 163 n. 123. His iam accedit subscriptio codicis Parisini gr. 2286 saeculi XIV, de quo statim dicemus (infra p. 22; cap. XXXII n. I). Ex monasterii eiusdem librariis innotuerunt praeterea Arsenius monachus *τοῦ Προδρόμου* a. 1136 (cf. H. Omont *Inventaire sommaire* I p. XXXIV et 168 n 891; Gardthausen l. c. p. 315; Marin p. 415 adn. 8), Stephanus monachus a. 1416 (de quo v. Gardthausen p. 338); quibus fortasse adiungendus est Thomas *ὁ Προδρομίτης* a. 1465 (cf. Bandinius Catal. codd. gr. bibl. Laurent. III p. 271; Gardthausen p. 340).

[2]) Eorum monasteriorum, quae Sancto Ioanni *Προδρόμῳ* consecrata erant, monachi non solum *Προδρομῖται* (cf. supra adn. 1) vocabantur, sed etiam *Προδρομηνοί*; cf. Acta et diplomata ed. Miklosich et Mueller II p. 519 s. n. 660 (a. 1401) et p. 525 n. 663 (eiusdem anni). Idem fortasse homo est *Νεόφυτος ἱερομόναχος*, qui inter alios monachos *τῆς μονῆς τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου, προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου καὶ ἐπικεκλημένης τῆς Πέτρας* subscripsit a. 1395 actis piae cuiusdam fundationis; cf. Acta et diplomata II p. 263 n. 499.

[3]) Neophyti Prodromeni refutationes Latinorum et Barlaamitarum, quae secta medio fere saeculo XIV extiterat, memorat A. Ehrhard in Krumbacheri hist. litt. Byz. ed. alt. p. 105 n. 7. Cf. praeterea I. Sakkelion *Πατμιακὴ βιβλιοθήκη* p. 189 n. 428; S. P. Lampros *Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλ. τοῦ Ἁγίου ὄρους Ἑλλ. κωδίκων* II indicis p. 542.

[4]) Codice Vaticano Urbinate gr. 80 saeculis XIV et XV exarato traditur f. 261^r *ἐπιτομὴ Νεοφύτου μοναχοῦ Προδρομηνοῦ εἰς τὰς ε′ Πορφυρίου φωνάς*,

scripsit, sed etiam rei herbariae et medicae operam navavit. Etenim satis ampla opusculorum medicorum et botanicorum collectio, quam ipse Neophytus composuerat, vel ipsius manu vel ex eius exemplari saeculo fere XIV medio descripta traditur codice Parisino gr. 2286, quem subscriptio *τῆς Προδρομικῆς μάνδρας καὶ Πετρωνύμου* fuisse testatur. Quo continentur et ipsum herbarii Dioscuridei apographon ex nostro exemplari depromptum et herbarum aliorumque remediorum sylloge secundum litteras ordinata, in qua conscribenda Neophytum eundem librum adhibuisse constat [1]. Quibus ex indiciis apparet pretiosissimum Aniciae Iulianae codicem iam tum in splendido illo monasterio adservatum esse, inter cuius libros a. 1406 et 1422 eum fuisse testimoniis expressis stabilitum est. Neque mero casui tribuendum puto, quod Neophyti sylloge tribus in codicibus arte coniuncta est cum apographis carminis quod dicitur de viribus herbarum, quae ex vetustissimo de quo agimus exemplari derivata sunt [2]. Id sat probabiliter inde explicatur, quod archetypus libelli botanici a Neophyto compositi una cum codice nostro in monasterio Prodromeno servabatur.

Inde ab initio saeculi XV celeberrimi codicis fata etiam accuratius persequi licet. Adnotatione enim f. 1^r inscripta, quam infra (cap. X) repetemus, certiores fimus librum vetustate corruptum a. 1406 denuo compactum esse ab Ioanne quodam Chortasmeno [3]) iussu et impensa Nathanaelis monachi, qui

---

cui adnexae sunt commentationes quaedam ad Aristotelis libros logicos eiusdem fortasse auctoris. Cf. C. Stornaiolo Codd. Urb. gr. bibl. Vaticanae p. 126 s.

[1]) Uberius de codice Parisino gr. 2286 disseremus cap. XXXII n. 1; cf. etiam cap. XII n. 6.

[2]) Traditur enim in codicibus Vat. Pal., Mediol., Berol., qui omnes ex uno apographo pendere videntur, una cum carmine de viribus herbarum (cf. cap. XXXII n. VIII).

[3]) Familiae ut videtur eiusdem femina memoratur in actis patriarchatus Constantinopolitani circa a. 1400; cf. Acta et diplomata II p. 473 n. 631: *τῆς τοῦ Κεχορτασμένου μητρὸς ἐκείνης*; ibidem p. 481 n. 635: *τῆς Κεχορτασμένης*. Nominis autem forma indicatur Ioannem Chortasmenum laicum fuisse, qui lucri fortasse faciendi causa codices reparandos suscipiebat.

νοσοκόμου tum officium tenens aegris curandis praeerat ἐν τῷ ξενῶνι τοῦ Κράλη. Quod hospitium in ipsa urbe Constantinopoli institutum erat a Κράλη, unde nomen traxit, id est rege Serviae Stephano Uroschio II inter annos fere 1299 et 1321 [1]), ea condicione, ut partem monasterii Prodromeni efficeret [2]). Atque ipse Nathanael,

---

[1]) Carolo Ducangio (Constantinopolis christ. l. IV p. 163 n. IV ed. Paris.; p. 114 n. IV ed. Venet.) ξενὼν ille τοῦ Κράλη ex subscriptione tantum codicis nostri innotuerat; cf. Montfauconii Palaeogr. gr. p. 40. 110. 196. Accuratius demum de hospitio illo litteris benignissime me edocuit I. C. Ireček professor Vindobonensis, vir harum rerum consultissimus; cuius verba hic exscribere liceat: „Der ξενὼν τοῦ Κράλη in Konstantinopel war eine Stiftung des serbischen Königs (slav. kralj, bei den Byzantinern Κράλης) Stephan Urosch II, genannt Milutin (1282—1321). Dieser König war durch seine Heirat mit Simonis (c. 1299) Schwiegersohn des byzantinischen Kaisers Andronikos II Palaiologos .... Ein Zeitgenosse, der serbische Erzbischof Daniel (Života kraljeva i arhiepiskupa srpskih, herausgegeben von Daničić, Agram 1866, p. 134) schreibt darüber: „In der Stadt Konstantinopel und zwar an der Prodrom genannten Stelle erbaute er eine Kirche Gottes durch Schenkung ungezählten Goldes und errichtete viele wunderbare und herrliche Paläste (*polaty*) und gründete ein Xenodochion genanntes Krankenhaus (*ksenodochije glagoljemo bolnice*), und hier stiftete er eine grosze Menge Betten zur Ruhe für die Kranken, mit weichem Bettzeug darauf; und wenn jemand von irgend einer Krankheit ohne Hoffnung befallen war, liesz er jeden zu einem so vorbereiteten Bette gehen; auch sammelte er zahlreiche erlesene Dörfer im griechischen Gebiet und schenkte sie hieher, damit sie Zins dieser Stelle zahlen, und fand viele kunstvolle Ärzte, gab ihnen viel Gold, soviel sie bedurften, damit sie fortwährend bei den Kranken sind, ihnen Heilung bringend; und dazu ernannte er seine vornehmen getreuen Männer, welche die Kranken besuchen und alles nützliche ihnen thun sollten" usw. Der König wird wegen dieser Schenkung von Daniel dann überschwänglich gelobt." Praeterea in annalibus Servicis ad annum usque 1516 continuatis, qui vocantur *Cetinjski letopis*, inter Milutini regis fundationes hoc quoque valetudinarium Constantinopoli constitutum recenseri auctor mihi est Ljuba Kovačević professor Belgradiensis.

[2]) Danielis verba ab Irečekio supra adn. 4 citata haec sunt: 'in loco qui *Prodrom* vocatur'; exactius etiam locus indicatur a Daniele p. 135: „in hoc loco apud Sanctum Prodromum". De alio xenodochio, quod cum monasterio τοῦ παντοκράτορος Constantinopolitano coniunctum erat, disputavit E. Kurtz *Byzantinische Zeitschrift* II (1893) p. 628 s. — Monasterium Prodromi Constantinopolitanum antiquitus quodammodo coniunctum fuisse cum gente Slavica

qui a. 1406 νοσοκόμος erat in hospitio Cralis, in alio documento inter huius monasterii monachos nominatur [1]). Codex vero Dioscurideus neque ad ipsum Nathanaelem pertinebat, cuius iussu et sumptibus instauratus esse dicitur, neque ad xenodochium illud τοῦ Κράλη [2]), cuius usibus sine dubio inserviebat, sed in ipsius monasterii bonis fuisse censendus est. De forma autem, in quam liber hic pretiosus ab Ioanne Chortasmeno a. 1406 redactus sit, et de opera illius, qui eundem paulo

---

ostendunt hominum Rossorum, qui in terram sanctam peregrinabantur, itineraria, quibus omnibus fere monasterii huius mentio inest. Cuius rei testimonia multa invenies apud Mordtmannum *Συλλόγου* l. c. p. 5 ss. n. 3. 8. 11. 14; *Itinéraires russes en Orient traduits par* B. de Khitrovo (Genavae 1889) I 1 p. 104. 124. 136. 162. 205. 232. Ignatius diaconus Smolenskensis anno fere 1389/1405 monachos nationis Rossicae memorat, qui in illo monasterio habitantes cives suos hospitio exceperint; cf. Mordtmann p. 6 n. 11; *Itinéraires* p. 136. Post xenodochium vero illud τοῦ Κράλη conditum artiore etiam vinculo monachos S. Ioannis Prodromi cum Serviae principibus conexos fuisse per se intellegitur. Veluti a. 1395 a Manuele Palaeologo μνημόσυνα in memoriam Constantini Serviae principis, soceri ipsius, instituta sunt ἐν τῇ μονῇ τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου, προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου καὶ ἐπικεκλημένῃ τῆς Πέτρας; cf. Acta et diplomata ed. Miklosich et Mueller II p. 260 ss. n. 499. Anno denique 1464/5 monasterium ab incolis suis destitutum a Mohammede II Turcarum imperatore donatum est matronae cuidam nobili Christianae ex Servia oriundae; cf. M. I. Gedeon *Βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι ἐξακριβούμεναι* p. 61 ss.; Grosvenor l. supra (p. 19) citato II p. 579.

[1]) Nam idem sine dubio est ὁ μοναχὸς Ναθαναήλ, qui inter ceteros monachos monasterii Sancti Praecursoris a. 1395 actis donationis illius a Manuele Palaeologo factae subscripsit; cf. Acta et diplomata II p. 263 (n. 499) et adn. praec. De νοσοκόμου officio monastico cf. Ducangius Gloss. graec. s. v. νοσοκόμος; G. Schlumberger *Revue archéol.* NS XL (1880) p. 207; idem *Mélanges d'archéologie byzantine* I (1895) p. 298; idem *Sigillographie de l'empire byz.* p. 379; Marin *Les moines de Constantinople* p. 66.

[2]) P. I. Šafařík vir doctissimus (*Geschichte der südslawischen Literatur* III [1865] p. 86) lapsu quodam memoriae deceptus videtur, cum adfirmat Danielem archiepiscopum, cuius verba supra p. 23 adn. 1 enotantur, librorum a Stephano Milutino xenodochio Constantinopolitano donatorum mentionem facere, in quorum fortasse numero codex Dioscuridis hodie Vindobonensis fuerit.

post denuo tractavit magnamque herbarii partem litteris minusculis transscripsit [1]), alio loco (cap. X. XI) disputabitur.

Anno fere 1422 vel 1423, dum Constantinopoli monumentorum litterarum investigandorum et comparandorum causa versatur [2]), in Prodromi monasterio codicem Dioscurideum inspexit Ioannes Aurispa Siculus (natus circa a. 1369, mortuus a. 1459), impiger ille bibliothecarum Graecarum perscrutator et emptor librorum veterum. Is enim in litteris datis *ex Ferraria IV nonas Ianuarii* — anni ut videtur 1424 [3]) — ad Ambrosium Traversarium Camaldulensem [4]) amicum litterarumque fautorem, qui Florentiae degebat, haec habet [5]):

Nicolao medico, [6]) *praestanti in omni virtute ac diligentia viro primum me dedas oro: tum ex me adfirmes codicem mirae antiquitatsi Constantinopoli esse, in quo depictae sunt et herbae et radices et quaedam animalia, serpentia maxime, atque herbarum et radicum vocabula graecis literis, triplici idiomate graeco, latino et alio nescio quo adnotantur* [7]). *Est in monasterio Petrae Sancti Ioannis (ita enim adpellatur) et*

---

[1]) Ab eodem et inscriptio f. 1r de codice nove compacto exarata est.

[2]) De libris Constantinopoli a se inventis, quorum magnum numerum in Italiam secum abstulit, ipse Aurispa refert in litteris, quae impressae extant inter „Ambrosii Traversarii generalis Camaldulensium aliorumque ad ipsum ... latinas epistulas" editas a L. Mehus (Florentiae 1759) libro XXIV 53 col. 1026 ss. De eiusdem itinere Constantinopolitano cf. I. M. Mazzuchelli *Gli scrittori d'Italia* I 2 p. 1277, et imprimis Georgius Voigt *Die Wiederbelebung des class. Alterthums* ed. alt. I p. 265 s. 348 s. 561; Wattenbach *Das Schriftwesen im Mittelalter* ed. tert. p. 571. 600.

[3]) De tempore v. Voigtium l. c. I p. 267 adn. 1.

[4]) Natus est anno fere 1376, obiit a. 1439.

[5]) Editionis citatae l. XXIV epist. 58 (col. 1033).

[6]) Est Nicolaus Niccolus (vernacula lingua Niccolò de' Niccoli) medicus Florentinus litterarum humaniorum cultu satis notus, qui Cosmi Medicei iussu diligentissime codices veteres conquirebat. Cuius studia et commercium, quod inter eum et Aurispam intercessit, illustraverunt I. Burckhardt *Die Cultur der Renaissance in Italien* ed. sept. I (1899) p. 205. 210, alibi, et Voigtius I p. 298 ss., imprimis p. 300. De libris eius nonnulla adnotata sunt apud Bandinium Catal. codd. gr. bibl. Laurent. III p. 617.

[7]) De synonymis loquitur Aurispa singulis herbarum descriptionibus praemissis.

facillime mea sententia habebitur. Modo vero aut scribam, si vultis, aut egomet, ut spero, enarrabo.

Saeculis XIII et XIV atque priore saeculi XV parte ante Constantinopolim a Turcis expugnatam codex noster magni pretii habitus summa auctoritate florebat. Qua aetate a librariis diversis descriptus et depictus paulatim in Italia quoque hominibus doctis innotuit, quorum animos inter primos Aurispa nuntio illo Constantinopoli adlato ad eximium hunc thesaurum advertisse videtur. Cuius rei testes praecipui supersunt codices Romanus Chigianus, Florentinus Laurentianus, Urbinas Vaticanus, fortasse et Bononiensis, de quibus omnibus quarta parte fusius disputabitur. Neque silendum est ultimo codicis nostri folio (485^{v}) extare adnotationem mutilam, quam saeculo circiter XIV scriptam esse veri simile est, qua Sisinius quidam memoratur aliusque monachus, cuius nomen periit [1]). Possumus autem conicere nomina haec esse monachorum duorum, quorum alter alteri in nosocomi officio successerit, ex quibus Sisinius testari videtur se librum successori tradidisse, ἱερομόναχος vero ignotus se eundem a Sisinio accepisse.

De fatis, quae libro Dioscurideo obtigerint intra eos centum annos, qui inde a Constantinopoli a. 1453 a Turcis capta usque ad Suleimani II regnum numerantur, nihil expressis verbis traditum est. Sed huic tempori procul dubio tribuenda sunt herbarum vocabula Graeca litteris Arabicis modo chrysographis, modo communi atramento exaratis transscripta, quae in omnibus fere imaginibus conspiciuntur, additis plerumque synonymis Arabicis vel Turcicis. Quibus inscriptionibus satis nitidis et ad calligraphiae quam dicunt normam com-

[1]) Quae servata sunt, in hunc fere modum suppleri possunt:

+ παρέδωκα ἐγὼ +]Σισίνιος τὴν βί-
βλον ταύτην ἔ]χουσαν φύλλα φ'.

Post versus unius intervallum vacuum sequitur alia manu scriptum:

+ παρέλαβον ὁ δεῖνα τά]χα ἱερομόναχος.

Vox τάχα, qua humilitas quaedam exprimitur, pariter atque vocabula ὁ ταπεινὸς, ὁ ἐλάχιστος in eiusmodi subscriptionibus posterioris aetatis haud raro inveniuntur. De foliorum 500 numero v. infra cap. VIII.

paratis comprobatur codicem a victoribus etiam Turcis magno in honore habitum esse [1]). Coniecerit igitur quispiam herbarium ex praeda monasterii S. Ioannis Praecursoris [2]) nobili cuidam Turcae obvenisse, qui sermonem quidem Graecum intellexerit, scripturam vero Graecam ignoraverit, eiusque causa ipsa vocabula Graeca ab homine eius rei perito Arabicis litteris repetita et versione Arabica esse instructa. Tempore autem insequente, saeculo fere XVI, codicem nescio quo pacto in cuiusdam Iudaei manus pervenisse altero inscriptionum genere demonstratur; extant enim in imis plerumque picturarum paginis ipsa herbarum vocabula Graeca lingua, sed Hebraicis litteris transscripta. Atque sat probabilis videtur coniectura additamenta haec Hebraica exarata esse manu *Hamonis, dum viveret Suleimanni* [3]) *medici*, penes cuius filium Busbeckius anno 1562 Dioscuridem a se repertum esse testatur.

CAPUT III. DE CODICE VINDOBONAM TRANSLATO [4]).

Iam ad eam accedamus aetatem, qua pretiosissimus de quo agimus thesaurus ex urbe, unde originem traxit, Turcarum iam facta metropoli feliciter in Occidentis partes translatus et gravioribus fortunae vicissitudinibus in perpetuum subtractus est [5]). Anno igitur 1555 Augerius de Busbecke, eques

---

[1]) De summa auctoritate, quam Dioscuridis opus apud medicos Orientis obtinuerit, legentes ad ea relegare sufficit, quae M. Wellmannus disputat Pauly et Wissowae encycl. V p. 1132. 1136 s.

[2]) Monasterium ipsum a monachis derelictum a Mohammede II a. 1464/5 donatum esse matronae cuidam Servicae Christianae supra p. 23 s. adn. 2 indicavimus.

[3]) Regnavit Suleimanus II Turcarum imperator annis 1520—1566.

[4]) Nonnulla, quae ad huius capitis materiam pertinent, congesta invenies apud Lambecium Comment. ed. Kollar. I p. 74—80; II p. 123—127. A Lambecio fere pendent B. Montfauconius Palaeogr. gr. p. 195; D. de Nessel Catalog. III p. 4; I. F. de Mosel *Geschichte der k. k. Hofbibliothek zu Wien* (1835) p. 27 s. 32 (cf. p. 302); ex Moselio hausta sunt, quae profert F. Cohn *Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur* LIX (1881) p. 303 s.

[5]) Mendacis fabulae de codice a. 1529 capto meminit Lambecius II p. 127

ex Belgio inferiore oriundus, Ferdinandi I regis tum Romanorum iussu legationem ad Suleimanum II susceperat, in qua usque ad finem mensis Augusti a. 1562 Constantinopoli commoratus est [1]. Quo in itinere prudentissimus ille vir summo bonarum artium amore incensus maxima industria et indefesso labore antiquos codices undique conquirebat, quorum haud multo infra ducentos et quadraginta, ut ipse testatur, a se comparatos Ferdinando Augusto misit in bibliotheca Caesarea adservandos [2]. Singulari vero studio scientiam botanicam amplectebatur; constat enim Busbeckium herbarum in itinere inventarum specimina, quae per comitatus sui medicum, cui Quacquelben nomen erat, colligenda curaverat [3], cum Petro Matthiolo summo aetatis illius medico et botanico sibique amicissimo communicasse eidemque duo Dioscuridis exemplaria Constantinopoli secum advecta excutienda praebuisse [4].

---

adn. 1 (ed. Kollar.): *Hinc patet, eos errare, qui falso credunt, hunc codicem a.* 1529, *cum Solimannus Turcarum Tyrannus Vindobonam obsideret, ab obsessis captum, et opimi instar spolii in urbem delatum esse.*

[1]) De Busbeckio cf. *Biographie nationale Belgique* III (1872) p. 180 ss.; C. Thornton Forster et F. H. Blackburne Daniell *The life and letters of Ogier Ghiselin de Busbecq* voll. II (1881); alii. De eiusdem legatione Turcica v. G. Hirschfeld *Aus dem Orient* (*Verein für deutsche Litteratur* 1897) p. 48 ss.; H. Zimmerer *Durch Syrien* p. 8 s.; E. Oberhummer *Konstantinopel unter Sultan Suleiman d. Gr.* (1902) p. 1 s., ubi exhibetur effigies Busbeckii a. 1557 ligno incisa.

[2]) De libris manu scriptis a Busbeckio in legatione collectis cf. Lambecius I p. 75 ed. Kollar.; Moselius l. c. p. 27.

[3]) Cf. etiam excerpta ex itinerario Ioannis Dernschwamii, qui comes fuerat Busbeckii a. 1553—1555, edita ab H. Kiepert in ephemeride, cui inscriptum est *Globus*, LII (1887) p. 217. 233. V. praeterea Cohnium l. c. p. 303.

[4]) Cf. Petri Andreae Matthioli Senensis medici Commentarii in sex libros Pedacii Dioscoridis Anazarbei de medica materia (ed. Venet. 1565) in praef.: (*Augerius de Busbecke*) *duo Dioscoridis antiquissima exemplaria Constantinopoli secum tulit, quorum alterum Antonio Catecuzeno patritio Constantinopolitano, alterum cuidam Imperatoris Interpreti* (*Dragomanum Turcae vocant*) *mei tantum iuvandi causa, mutuo acceptos referebat.* De his libris, quorum lectiones a Matthiolo sub siglis *Cat.* et *Drag.* (sive *Dragom.*) proponuntur, cf. Sprengelii praefationem p. XIX. Excerpta quaedam ex codice Antonii Cantacuzeni servata sunt in Vindobonensi med. gr. 5 f. 9r; cf. cap. XXXII

Inter codices praeterea bibliothecae Caesareae Vindobonensis, quos a Busbeckio Constantinopoli comparatos esse nominis ipsius inscriptio testatur, tres sunt, quibus libri materiae medicae Dioscuridis sive ex iis excerpta continentur: med. gr. 16 Ness. (Lamb. 35); 18 (11); 29 (26) [1].

Duplici igitur studio et codicum veterum colligendorum et rei medicae et herbariae promovendae virum illum litterarum amantissimum magnopere profecto exarsisse veri simile est, cum primum Constantinopoli apud quendam Iudaeum librum praeclarum Dioscuridis conspexerat. Attamen pretii, quod poscebatur, magnitudine deterritus non sine animi quadam aegritudine thesaurum dereliquit, alia ratione, ut adquireretur, consulturus. Sed operae pretium est ipsius Busbeckii verba ex epistula quarta de legatione Turcica, quam paulo post reditum *Francofordiae die 16 Decembris 1562* scripserat, integra hic adponere [2]:

Reporto item magnam farraginem veterum numismatum, quorum praecipuis donabo Dominum meum [3]. *Ad haec librorum Graecorum manuscriptorum tota plaustra, totas naves. Sunt credo libri haud multo infra 240, quos mari transmisi Venetias, ut inde Viennam deportentur. Nam Caesareae bibliothecae eos destinavi. Sunt aliquot non contemnendi, communes multi. Converri omnes angulos, ut quicquid restabat huiusmodi mercis tanquam novissimo spicilegio cogerem.*

Unum reliqui Constantinopoli decrepitae vetustatis, totum descriptum litera maiuscula, Dioscoridem, cum depictis plantarum figuris, in quo sunt paucula quaedam, ni fallor Cratenae, et libellus de avibus. Is est penes Iudaeum Hamonis,

n. VII. Falso autem Kollarius Suppl. I p. 383 codicem sive Cantacuzeni sive Dragomani suspicatur haud diversum esse a vetustissimo de quo agimus exemplari Dioscurideo.

[1]) Cf. Lambecium II p. 265—269 ed. Kollar.

[2]) V. Augerii Gislenii Busbequii d. legationis Turcicae epistolae quatuor (Francofurti 1595. 8°) p. 314. Locus citatur a Lambecio I p. 76 s.; II p. 125 s. ed. Kollar.; Nesselio p. 4; item a Moselio l. c. p. 28.

[3]) Id est Ferdinandum I imperatorem.

dum viveret Suleimanni medici filium, quem ego emptum cupivissem, sed me deterruit pretium. Nam centum ducatis indicabatur, summa Caesarei, non mei marsupii. Ego instare non desinam, donec Caesarem impulero, ut tam praeclarum auctorem ex illa servitute redimat. Est vetustatis iniuria pessime habitus, ita extrinsecus a vermibus corrosus [1], *ut in via repertum vix aliquis curet tollere.*

Neque tamen statim post reditum Busbeckio contigit, ut pretium constitutum sive Caesaris, ut in animo fuerat, liberalitate sive de sua pecunia expediret. Etenim anno 1565 codicem nondum in Occidente fuisse apparet ex silentio Petri Andreae Matthioli medici Caesarei, qui in commentariis ad Dioscuridem celeberrimis hoc anno denuo in volgus emissis duos quidem alios libros a Busbeckio sibi commodatos adfert (cf. supra adn. 5), hunc autem vetustissimum, ex cuius picturis maximam utilitatem capere poterat, omnino non memorat [2]. Porro annis 1566—1568 bellum gerebatur inter Maximilianum II Caesarem et Turcas, quo quidem nullum omnino commercium inter nostrarum partium homines et Muselmannos fuisse certu mest. Anno demum 1569 pace inter utrosque composita codicem Busbeckio auctore Vindobonam translatum esse mihi iam constat. Solus enim hic annus superest, quoniam proximo 1570 Busbeckius ex aula Caesarea in Hispaniam decessit.

Annus ille libri empti, quem priores in dubio reliquerunt, certissima ratione efficitur epistulis quibusdam, quas a. 1569 Carolus Clusius vir doctus de re herbaria summopere meritus et Ioannes Crato a Craftheim medicus Caesareus illi amicissimus, Vindobonae tum in aula con-

---

[1]) De tegumento ligneo, quod hodie etiam manet, quamvis a vermibus perforatum, haec Busbeckii verba intellegenda sunt.

[2]) Quominus hoc argumentum vehementius urgueamus, eo sane impedimur, quod Matthiolus inde ab anno fere 1562 non Vindobonae, sed Tridenti commorabatur. Cf. de Matthioli vita *Nouvelle biographie générale publiée par Didot* XXXIV p. 325 ss.; A. Hirsch *Biograph. Lexikon der hervorragendsten Ärzte* IV p. 167.

stitutus inter se miserunt [1]). Litteris prioribus [2]) datis *Machliniae XVI Aug. 1569* Clusius ex Cratone petit, ut lapillos quosdam rariores et tuliparum bulbos sibi procuraret, de quibus haec habet: *Non dubito, quin* [3]) *Dns. Augerius Bousbecke, qui aliquando apud Solymannum egit Caesareum Oratorem, eius ni fallor opera commode possent Constantinopoli advehi Tuliparum Dipcadique bulbi: id nisi tibi et illi molestum siet, velim apud eum cures.* Quas preces Clusii ad verbum exscripsi, ex quibus intellegatur Busbeckium etiam septem annis post, quam Constantinopolim reliquerat, cum huius urbis incolis necessitate quadam perpetuoque commercio coniunctum fuisse. In ea porro epistula, qua Crato Posonii tum degens d. *24 Septembris 1569* amico respondit, haec leguntur:

Tuliparum meminero cum ad D. Augerium Viennam rediero, licet sciam eum gravioribus rebus nunc occupari et difficulter in his sumptum facere. Nactus est nuper Dioscoridem manuscriptum cum picturis, quae magna ex parte magis fictae quam pictae videntur. Liber vetus est centum aureis nummis Pannonicis Constantinopoli emptus.

Ad haec iam respondet Clusius litteris datis *III nonas Decembres 1569, Antverpiae* [4]):

Lapillos per occasionem mittere poteris: nolo enim tibi molestus esse ea de re, quemadmodum nec de Tulipis, nisi nactus fueris commodam occasionem. Nimio sane mihi emptum

---

[1]) Extant duae Clusii epistulae una cum aliis ad Cratonem scriptis in bibliotheca publica civitatis Vratislaviensis; unde ediderunt L. Chr. Treviranus (Caroli Clusii, Atrebatis, et Conr. Gesneri, Tigurini, epistolae ineditae. Lipsiae 1830. 8°) et P. F. X. de Ram (Caroli Clusii Atrebatis ad Thomam Redigerum et Ioannem Cratonem epistolae, Bruxellis 1847, *Compte-rendu de la commission royale d'histoire,* ser. I t. XII). Cratonis vero litteras nondum editas in codice Vulcanii n. 101, qui Lugduni Batavorum in bibliotheca universitatis adservatur, invenit et officiosissime mecum communicavit Scato de Vries illius bibliothecae praefectus.

[2]) Ed. Trevirani p. 47 s. n. XXVI; ed. Ramii p. 61 n. XXXXI.

[3]) In eius quod sequitur enuntiati syntaxi errorem commisit Clusius.

[4]) Ed. Trevirani p. 48 s. n. XXVII; ed. Ramii p. 29 n. XXIII.

videtur a D. Augerio D i o s c o r i d i s e x e m p l a r, *licet picturis sit illustratum: nam picturae huiusmodi nihil moror, quae parum ad plantarum cognitionem facere videntur.*

Anno igitur 1569 Augerium de Busbecke desiderio illi codicis comparandi, quod tam diu foverat, satisfecisse certum videtur. Pretium vero, quod persolvit, idem fuit, quod ab illo in litteris a. 1562 indicatum erat, aurei scilicet sive *ducati* centum, qua de re Hugonis Blotii in relatione, quam mox citabimus, testimonium accedit. Sed num Busbeckio re vera contigerit, quod a. 1562 in votis fuerat, ut ipsum Caesarem ad pretium illud erogandum impelleret [1]), mihi quidem valde dubium est. Nam, quod imprimis tenendum est, et Crato et Clusius litteris illis a. 1569 haud obscure significant *emptum a D. Augerio Busbeckio Dioscoridis exemplar*, et Hugo Blotius, qui inde ab a. 1575 bibliothecarii Caesarei munere fungebatur, in relatione ad ipsum imperatorem Maximilianum II a. 1576 scripta memorat deperditum videri *Dioscoridem quendam vetustissimum, Constantinopoli, ni fallatur, ab Augerio a Busbecke 100 aureis emptum* (cf. infra p. 30 s.). Neque mirandum est, quod Maximilianus II vir alias de litterarum studiis imprimis meritus quique bibliothecae magna impensa augendae sedulam operam dabat, inter bella sumptuosa et rei publicae administrationem angustiis interdum pecuniae oppressus non ipse de codice tam ingenti pro illa aetate pretio comparando cogitaverit, sed eum bibliothecae Caesareae a Busbeckio offerri passus sit. Cui opinioni minime obstare videtur, quod Busbeckius solitam nominis sui adnotationem, quam codicibus a. 1562 a se bibliothecae inlatis inscripserat [2]), in Dioscuridis libro aliquot annis post empto et bibliothecae tradito omisit.

Codicis nostri, postquam libris Caesareis accessit, primus mentionem facit Hugo Blotius, qui a Maximiliano II inde a die XV Iunii a. 1575 bibliothecae illi praepositus erat. Is enim

---

[1]) Ea est opinio Lambecii II p. 127 ed. Kollar., Nesselii p. 4, Moselii p. 32, aliorum, quae tamen in sola illa epistula a. 1562 innititur.

[2]) *Augerius de Busbecke comparavit Constantinopoli.*

in relatione de bibliothecae statu die XXIV Aprilis a. 1576 imperatori oblata [1]) pretiosissimum exemplar Dioscuridis omnino latere acerbissime conquestus suspicatur furto illud esse sublatum. At liceat ipsa verba transscribere [2]):

Hoc tamen me adhuc plus aequo solicitum habet: Dioscoridem quendam vetustissimum, Constantinopoli, ni fallor, ab Augerio a Busbecke 100 aureis emptum in Bibliotheca hoc anno non fuisse inventum. Nam Sambucus illo se usum quidem esse [3]), *sed restituisse affirmat. Ego me illum numquam oculis aspexisse sancte iurare possum. Itidem Helfricus Guttius* [4]), *Wolfgangus Pudlerus, et Doctor Tannerus, qui mecum in Bibliotheca versati sunt, sibi illic eum librum visum esse negant. Si itaque neque in Bibliotheca neque in aula est, furto ablatus sit, necesse est.*

Sed interiecto brevissimo temporis spatio, postquam Blotius haec scripserat, codicem Dioscuridis in bibliotheca denuo comparuisse constat, sive is, qui eum commodaverat vel clam abstulerat, illius querelis ad ipsum Caesarem delatis commotus est, ut insignem hunc thesaurum redderet, sive Blotio ipsi diligentius inquirenti contigit, ut librum in latibulo aliquo absconditum investigaret. Nam in praefatione catalogi bibliothecae Caesareae anno 1576 a se compositi [5]) Blotius

---

[1]) Cuius relationis apographon extat in codice Vindobonensi 9038 f. 1—7 ita inscriptum: *Pro bibliotheca imperatoria Hugonis Blotii oratio, quae eadem libelli supplicis, omnia ad Bibliothecam necessaria exponentis, locum obtinere videri queat.* Ex ipsius vero Blotii exemplo iam, nisi fallor, deperdito edita est a Moselio l. c. p. 299 ss., ubi inscribitur: *Hugonis Blotii S. Caesareae Maiestatis bibliothecarii pro bibliotheca imperatoria oratio. Viennae* 24. *Aprilis* 1576. Cf. praeterea Lambecius I p. 84 ed. Kollar.; Moselius p. 37 cum adn. 1.

[2]) Cf. cod. 9038 f. 4^r s.; Moselii ed. p. 302.

[3]) De studiis a Sambuco in herbarium conlatis cf. infra cap. XXV.

[4]) De hoc officiali Caesareo (*Hofkammerrat*), cui iniunctum erat ab imperatore, ut bibliothecae libros Blotio traderet, cf. Moselium p. 34.

[5]) Pars catalogi prior, cui haec praefatio praemissa erat, iam deperdita videtur. Pars autem posterior servatur codice Vindobonensi 13525 ita inscripta: *Inventarii bibliothecae S. Caes. Maiestatis pars posterior*, continetque litteras M—Z. Verum Dioscuridis liber, cum pro deperdito haberetur, in partem priorem non videtur receptus esse.

indicat libros, qui vel manu scripti vel impressi die XXIV m. Aprilis a. 1576 in bibliotheca extarent, universos fuisse numero 7379. Iam vero tribus codicis nostri locis, foliis videlicet 1^r^, ubi lineis transversis deletum est, et 474^r^ [1]) et in tegumenti posterioris parte interiore invenitur signum hoc: F F |7380|. Quod quidem signum ex Hugonis Blotii consuetudine scriptum numero cancellis incluso ab ipso codici inditum esse constat. Atque litteris F F significatur armarium sive *theca* [2]); numerus vero, qui sequitur, 7380 proxime excipit illum, quo Blotius in praefatione summam universorum librorum comprehenderat, 7379 [3]). Unde apparet codicem statim post diem XXIV Aprilis a. 1576 restitutum bibliothecae denuo quasi accessisse.

Ceterum ad eandem rem referenda sunt verba, quae extant in epistula Francisci Victorii Florentini Idibus Iuliis a. 1577 ad Hugonem Blotium data [4]). Qui de Petro Victorio avo suo, philologo doctissimo, qui et ipse materiam medicam Dioscuridis studiose tractaverat [5]), septuaginta tum novem annos nato haec scribit: [6])

---

[1]) Hoc loco Blotius signum repetivit eo consilio, ne quis ornithiacorum paraphrasim a reliquo codice vacua pagina (f. 473^v^) quasi segregatam subtrahere conaretur.

[2]) Thecae bibliothecae Caesareae, ut ex catalogo p. 33 adn. 5 citato constat, designatae erant litteris primum A–Z, deinde duplicatis Aa, Bb eqs. Ultima vero, quae in catalogi parte servata recensetur, theca litteris Ee denotata est; theca igitur Ff, in qua Dioscurides repositus erat, post catalogum demum absolutum impleri coepta est.

[3]) De Blotii signis conferas, quae exposuit Th. Gottlieb *Die Ambraser Handschriften. Beitrag zur Geschichte der Wiener Hofbibliothek* I (Lipsiae 1900) p. 120 s. Ubi p. 120 adn. 1 memoratur Blotium librum quendam Caesaris iussu die XXIV m. Maii a. 1576 in bibliothecam receptum sub signo Ff 7387 collocasse.

[4]) Invenitur in syllogae epistularum, quas diversi ad Hugonem Blotium miserant, tomo II (cod. Vindob. n. 9737. z. 15) f. 282^r^ ss.

[5]) A Petro Victorio a. 1570 Sambuco missus est cod. Vindob. med. gr. 14 (Lamb. 7), qui materiae medicae librum I partemque libri II continet, cum lectionibus variantibus ab ipso Victorio margini adscriptis; cf. Lambecii Comment. VI p. 210 s. ed. Kollar.

[6]) L. c. f. 283^r^.

Laetatus autem magnopere est cum a me audivit vetustissimum, imperatoriaque suppellectile dignissimum Dioscoridis librum in bibliothecam Caesarianam redactum fuisse, teque etiam atque etiam rogat, ut summam diligentiam adhibeas in eo conservando. Ipse vero scire cupio, quo argumento indicioque patefactum sit illum annis ab hinc mille et trecentis scriptum fuisse; vix enim familiaribus meis persuadere possum quod ipse verum esse non dubito.

Proxima codicis mentio incidit in a. 1597. Iacobus enim Esprinchard *sieur du Plomb* vir nobilis Francogallus Rupellis oriundus in enarratione itineris, quo magnam Europae partem perlustraverat, narrat Vindobonae, ubi inde a die V usque ad IX m. Iunii a. 1597 commoratus erat, in bibliothecam Caesaream ab Hugone Blotio introductum inter praecipuos thesauros se vidisse exemplar Dioscuridis ante annos mille trecentos exaratum [1]). Sed iuvat ipsum Esprinchardium audire [2]):

Hugo Blotius me montra la Bibliotèque de l'Empereur, pour aller en laquelle il fault de son Logis passer à travers la magnifique maison des Barons d'Austriche où ils s'assemblent quand ils tiennent les Estats.

Ceste bibliotèque est en une grande sale de l'église S. Croix. Entre plusieurs livres de toutes sortes, magnifiquement reliés, (qui sont au nombre de sept mille sept cent soixante-cinq, et i en a pour cinquante mille florins d'Allemagne), je veis un Dioscoride manuscript de 1300 ans. Item un fort vieil nouveau testament qui commence par l'Evangile de S. Iehan [3]).

---

[1]) Esprinchardii de Dioscuride Vindobonensi testimonium ex itinerario eius iam citaverat Paulus Colomesius Opuscul. (Parisiis 1668. 12°) p. 108. Extat hoc itinerarium manu scriptum in codice bibliothecae municipii Rupellensis (*bibliothèque de la ville de La Rochelle*) n. 4 (olim 654); de quo v. *Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de la France, Départements*, VIII (*La Rochelle par G. Musset*) p. 2.

[2]) Cuius de bibliotheca Vindobonensi verba Georgius Musset, qui bibliothecae Rupellensi praeest, litteris rogatus officiosissime nobiscum communicavit ex codicis citati f. 43^v, 44^r.

[3]) Sequuntur nonnulla de codicibus Busbeckianis et Corvinianis ibidem adservatis.

Catalogo librorum manu scriptorum graecorum, quae in bibliotheca Caesarea adservabantur, a Lambecio a. 1665 ss. edito, a quo maiore ex parte Nesselii pendet eorundem descriptio [1]), inde a fine saeculi XVII codex Dioscurideus satis late inter viros doctos innotuit et inclaruit. Sed novum quoddam honoris incrementum libro celeberrimo aliquamdiu accedebat, ex quo P. Lambecius in Aniciae Iulianae usum eum confectum esse ostenderat. Habsburgicae enim gentis originem ad comites Aventinos familiae Aniciae Perleoniae referendam esse multi inde a fine saeculi XV viri docti genealogiarum scrutatores, quibuscum ipse consentit Lambecius, persuasum habebant. Qua de re ipsius Lambecii verba [2]) proponere liceat: *Facere non possum, quin hac occasione obiter indicem, adservari etiam nunc in Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi rarissimum quoddam et vere Caesareum antiquissimae potentissimaeque gentis Aniciae monumentum, nempe codicem Dioscoridis, iam memoratae Iulianae Aniciae auspicio et liberalitate... exaratum,... qui... singulari quadam providentiae divinae cura tanquam haereditario iure in Augustissimae Domus Habsburgo-Austriacae potestatem rediit, ut nempe ipsa coram intueri et manu prehendere posset, quanta maiorum suorum, videlicet Aniciorum, potentia et dignitas fuerit.* Sed saeculo XVIII hanc Lambecii opinionem, quae tum a viris historiae peritis prorsus abiecta erat, acerbissime castigavit Adamus Franciscus Kollarius [3]).

At haec de externa ut ita dicam codicis historia iam sufficiant. Nam studia philologa, medica, botanica a viris doctis in hoc venerandae vetustatis monumentum conlata ab hoc loco aliena in singulis partibus enarrandis copiosius tractare in animo est.

---

[1]) Cf. p. 8 adn. 2.

[2]) Comment. ed. prioris II p. 489; in altera editione a Kollario curata omissa reperiuntur in sylloge, cui inscriptum est Analecta monumentorum omnis aevi Vindobonensia opera et studio A. F. Kollarii, I (1761) p. 783 ss.

[3]) Comment. II p. 120 s. adn. B; VI p. 203 s. adn. A.

Appendicis instar nonnulla addere placet de signis diversis sive, ut bibliothecariorum sermone utar, signaturis, quibus codex noster in bibliotheca Caesarea instructus sit. Antiquissimum igitur signum illud est, de quo supra (p. 34) fusius disputavimus, F F | 7380 |, inditum a. 1576 ab Hugone Blotio, qui in libris collocandis et recensendis manu scriptos ab impressis nondum seiunxerat.

Porro is qui post Blotium bibliothecarii Caesarei munere fungebatur a. 1608—1636, Sebastianus Tengnagelius codices graecos ab reliquis segregatos in quinque series digessit, ita ut theologicos, iuridicos, medicos, philologos, historicos distingueret. Quam ordinandi rationem Lambecius postea et Nesselius servaverunt, quamquam uterque intra series illas numeros vetustos immutavit librosque nove adquisitos inseruit. Folio igitur 1r Tengnagelii manu aliunde satis nota inscriptum est signum hoc *N°. 3*, quod postea lineis transversis expunctum est; insuper nonnulla erasa sunt. Integra vero nota sine dubio haec fuerat: *Cod. ms. med. gr. N°. 3.* Deinde in fragmento indicis librorum manu scriptorum graecorum ab ipso Tengnagelio conscripti, quod inter codices Vindobonenses sub n. 9479 adservatur, in *medicorum* ordine f. 26r codex de quo agimus his verbis recensetur: *N°. 3. Dioscoridis Opera Literis quadratis antiquissimis conscripta. fol. N°. 3* [1]).

Is numerus mansit usque ad tempora Lambecii, qui et ipse a. 1665 et 1669 memorat Dioscuridis librum inter medicos graecos obtinere locum tertium [2]). Sed paulo post ab eodem numerus vetustus mutatus est. In ipso enim codice f. 1r a Lambecii manu exarata haec leguntur: *Cod. Ms. Med. Graec. N. 5*; quae aucta iterantur f. 2r: *Augustissimae Bibliothecae | Caesareae Vindobonensis Codex manuscriptus | Medicus Graecus N. 5.* Quibuscum convenit, quod Lambecius in Com-

---

[1]) Alterum apographon huius partis catalogi Tengnageliani extat in codice 12594, ubi f. 95r exemplar Dioscuridis eisdem fere verbis describitur.

[2]) Comment. I p. 37; II p. 520; VI p. 90 adn. 1 ed. prioris; I p. 79; II p. 127; VI p. 202 adn. 2 ed. Kollar.

mentariorum vol. VI a. 1674 edito herbario Dioscuridis inter medicos graecos quintum locum adsignavit [1]).

Seriem a Lambecio constitutam denuo mutavit Daniel de Nessel, cuius in Catalogum manu scriptorum graecorum editum a. 1690 partis III p. 3 codex Dioscuridis receptus est cum hoc signo *Medicus graecus 1*. Quae quidem catalogi Nesseliani designatio, quamquam in ipso codice nullibi adnotata est, in libris manu scriptis graecis collocandis etiamnunc retinetur.

CAPUT IV. DE MEMBRANARUM SPECIE.

Membranae, quibus codex Dioscurideus componitur, hodie altae sunt centimetra fere 38, latae centimetra circiter 33. Sed cum margines posteriore aevo bibliopegi cultro undique recisae sint [2]), constat libri formam olim aliquanto maiorem fuisse, ita ut pristina altitudo pedem Romanum unum et dimidium, latitudo pedem unum et sextantem efficeret [3]).

Sunt autem huius libri membranae non omnes aequaliter crassae. Nam cum maxima earum pars solitae sit crassitudinis rigorisque consueti, in fine praesertim voluminis ceteris

---

[1]) P. 90 ed. prior.; p. 202 ed. Kollar.

[2]) Quod imprimis apparet in adnotationibus minutis, quas infra (cap. VII) tractabimus, atque eis in partibus, quae carmen de viribus herbarum et ornithiacorum paraphrasim continent, ubi scholia in margine exteriore adiecta in versuum fine mutila sunt (cf. cap. XXVI. XXX).

[3]) Membranarum mensuras pedibus expressas esse docemur edicto Diocletiani de pretiis rerum venalium 7, 38 (p. 22. 112 ed. a Mommseno et Bluemnero curatae Berolini 1893): *membranario in* [*qua*]*te*[*rni*]*one pedali pergamen*(*ae*) (*denarios XL*). De vetustissimorum codicum forma fere quadrata, quae etiam in nostro agnoscitur, v. Ch. G. Schwarz De ornamentis librorum et varia rei librariae veterum suppellectili (Lipsiae 1756) p. 162 s. Multas autem librorum et antiquiorum et recentiorum mensuras indicat C. R. Gregory in operis, cui inscripsit *Textkritik des neuen Testamentes*, vol. I. Inter quos celeberrimus ille Sinaiticus saeculi fere IV exeuntis, qui altus est cent. 37.5, latus cent. 33.5, eiusdem prorsus moduli est atque codex Dioscurideus; cf. V. Gardthausen Catalogi cod. mss. bibl. univ. Lipsiensis III p. 1.

intermixta haud pauca extant folia molliora et adeo exilia [1]), ut interdum atramento acido transmisso obscurata vel omnino exesa sint [2]). Foramina vero, quae nonnullis locis [3]) antiquitus hiabant, parvis pelliculis pellucidis superimpositis et glutine compactis ita sarciri solebant [4]), ut vel picturam scripturamque recipere possent.

Color vero membranis, quae sine dubio a librariis novaculis et pumicibus bene perpolitae sunt, plerisque est albus, perraro sordibus obfuscatus, nisi quod eae paginae, in quibus pelles ovinae villis aliquando vestitae fuerant, saepius colorem flavescentem prae se ferunt; id quod remediis ad villos extirpandos adhibitis effectum videtur.

Atque membranarum latus in animalis pelle carni quondam obversum accuratius intuentibus haud difficile distinguitur ab eo latere, quod villis olim tectum erat. Illud enim in universum magis album et glabrum rugas quasdam exiguas exhibet, hoc autem saepe flavescens in marginibus praesertim vestigia papillarum fuscorum instar punctorum servare solet [5]). Deinde iam hic notandum est lineas ad versus rectius exarandos stilo ferreo impressas in toto codice in una tantum cuiusvis folii pagina derectas esse, in ea videlicet, quae carni olim obiecta fuerat; qua observatione in re incerta haud raro adiuvamur, quo facilius in singulis foliis latera illa duo discernamus. Minutam autem hac in re diligentiam et subtilitatem in contextu tot foliorum interitu mutilato restituendo non sine quadam utilitate esse infra (p. 43) apparebit.

---

[1]) Τὴν τῶν ὑμένων λεπτότητα a librorum studiosis magni aestimatam esse ex Ioannis Chrysostomi testimonio colligitur citato ab Wattenbachio *Das Schriftwesen im Mittelalter* ed. tert. p. 114 s.

[2]) Cf. quae infra (cap. XXVII. XXVIII) in paraphrasibus theriacorum et alexipharmacorum tractandis disputabuntur.

[3]) Veluti f. 236. 262; cf. f. 88. 242.

[4]) Cf. Wattenbach l. c. p. 213 s.

[5]) De his differentiis cf. Wattenbach l. c. p. 116 s.

CAPUT V. DE MEMBRANARUM COMPAGIBUS.

Sed haec cum sufficiant de singularum membranarum proprietate, iam quaestio instituenda est de compagibus sive fasciculis, qui compluribus membranis inter se coniunctis et filis consutis efficiuntur. Et primum quidem de numero foliorum, quae his in compagibus inveniantur, paucis agendum est. Codices igitur ex chartis vel membranis confecti [1]) longe plurimi ita comparati sunt, ut singuli unam tantum chartarum vel membranarum plicandarum rationem exhibeant, verbi causa solis aut binionibus aut ternionibus aut quaternionibus compositi. In libro autem nostro memorabile est diversos fasciculos diversum foliorum numerum continere, ita ut omnia genera, quae inter binionem et compagem foliorum sedecim posita sunt, in membranarum contextu reperiantur, quaterniones autem cetera numero longe superent. Atque idem fere in antiquissimo et celeberrimo Pandectarum codice Florentino saeculo VI vel VII conscripto iam dudum observatum est; cuius compages denis saepe et octonis membranis, quaternis nonnumquam et senis, prout librorum divisio patiebatur, concinnatae sunt [2]).

Quinta huius praefationis parte in codicis conspectu diligentius expositnri, quot foliis singulae compages constent sive, antequam membranarum interitu laesae sint, olim constiterint, hoc loco satis habuimus brevi quadam tabula fasciculos eis, quibus nunc instructi sunt, notis designatos et secundum foliorum numerum distributos subicere. Qua in re eos quidem, in quibus integer foliorum numerus iam non

---

[1]) De antiquissimis codicibus, qui ex chartarum vel membranarum fasciculis, imprimis quaternionibus, constant, cf. Ch. G. Schwarz l. c. p. 155 ss.; Wattenbach l. c. p. 176 ss.; G. A. Gerhard *Neue Heidelberger Jahrbücher* XII (1903) p. 150. p. 176 adn. 64. Vide etiam, quae infra cap. VI (p. 44 adn. 1) indicabimus.

[2]) Cf. Schwarz l. c. p. 159. Prodiit huius monumenti editio photographica, cui inscriptum est Iustiniani Aug. Digestorum seu Pandectarum codex Florentinus olim Pisanus phototypice expressus, Romae 1902 s.

extat, sed certis quibusdam argumentis a nobis definitus est, asterisco * praemisso notavimus.

Insunt igitur in codice Dioscurideo compages non numeratae duae, numeratae sexaginta quinque, in summa compages sexaginta septem, quibus folia vetusta olim 546, hodie 481 continentur (cf. infra cap. VIII). In his autem inveniuntur:

1) fasciculi diplomatum binorum sive foliorum quaternorum tres:
   compages non numerata f. 8—11; fasc. *IΔ*, **ΞB*;
2) fasciculi diplomatum ternorum (foliorum senorum) sive terniones quinque:
   compages non numerata f. 2—7; fasc. **ΛΔ*, **N*, *NΔ*, **ΞE*;
3) fasciculi diplomatum quaternorum (foliorum octonorum) sive quaterniones vel τετράδες quinquaginta:
   A, *B*, *Γ*, *Δ*, **Z*, **H*, **Θ*, *I*, *IB*, *IΔ*, *IE*, *IZ*, *IH*, **IΘ*, *K*, *KA*, *KB*, *KΓ*, *KΔ*, **KE*, **KS*, **KZ*, *KH*, **KΘ*, **Λ*, **ΛA*, *ΛB*, **ΛΓ*, **ΛE*, *ΛS*, **ΛZ*, *ΛΘ*, *M*, **MA*, *MΓ*, **MΔ*, *ME*, **MH*, **MΘ*, *NA*, **NB*, *NΓ*, *NE*, *NS*, *NZ*, *NH*, *NΘ*, *ΞA*, **ΞΓ*, **ΞΔ*;
4) fasciculi diplomatum quinorum (foliorum denorum) sive πεντάδες quinque:
   **E*, *S*, *IS*, **ΛH*, **MB*;
5) fasciculi diplomatum senorum (foliorum duodenorum) sive sexterni duo:
   **IΓ*, **MS*;
6) fasciculi diplomatum septem (foliorum quattuordecim) unus, sed dubius:
   **Ξ*;
7) fasciculus diplomatum octo (foliorum sedecim) unus:
   MZ.

In singulis foliis duo membranarum latera, alterum carni quondam obiectum, alterum villis vestitum, et colore et lineis in carnis tantum latere impressis dignosci posse supra (cap. IV) memoravimus. Quam rem si per codicis contextum persequimur, iam perspicitur pelles in membranarum formam

redactas, sed nondum dissectas [1]) in compagibus foliorum conficiendis certa quadam ratione ita complicari solitas esse, ut binae paginae carni olim obversae et binae villis aliquando tectae per vices alternantes concurrant [2]). Maximam autem fasciculorum partem carnis latere et incipere et desinere observamus, ut adeo pauci sint, qui contrariam consecutionem praebeant. Iam si latus carnis c littera, villorum v littera exprimimus, duo illa schemata principalia, qualia in duobus codicis nostri quaternionibus oculis offeruntur, ita repraesentari possunt:

Quaternio numero *IE* signatus continet folia 118—125:

folium	rectum	versum
118	c	v
119	v	c
120	c	v
121	v	c
122	c	v
123	v	c
124	c	v
125	v	c [3])

Quaternio numero *A* signatus continet folia 12—19:

folium	rectum	versum
12	v	c
13	c	v
14	v	c
15	c	v
16	v	c
17	c	v
18	v	c
19	c	v

Neque tamen in libro nostro desunt foliorum compages, quae ab illa norma recedant. Quas quidem maxime probabile

---

[1]) Mihi quidem veri simillimum videtur ad componendos singulos quaterniones, quod in codice nostro frequentissimum fasciculorum genus est, binas plerumque pelles ovinas, quae in quaternas partes replicarentur, consumptas esse.

[2]) Quam rem in aliis codicibus graecis, veluti in celeberrimo illo Sinaitico, iam dudum observaverant viri docti; cf. C. R. Gregory *Litterarisches Centralblatt* 1880 p. 1410; idem *Comptes rendus de l'académie des inscriptions* ser. IV t. XIII (1885) p. 261—268; C. Dziatzko *Centralblatt für Bibliothekswesen* 1892 p. 342; Guil. Wattenbach *Schriftwesen* ed. tert. p. 117 s.; 215 cum adn. 3.

[3]) Idem, quod videam, schema in quaternionibus hodie valde turbatis codicis Dioscuridei saeculo VII confecti, qui Neapolitanus vocatur, (Vindobonensis suppl. gr. 28) constanter olim observatum erat; cf. ex. gr. quaternionem *IΘ*, quo f. 130—137 comprehenduntur.

est ita confectas esse, ut v. c. non binae pelles integrae quater plicatae, sed diversarum pellium particulae unum in quaternionem redigerentur. Veluti membranas interdum in has formas compositas invenimus:

Quaternio *IB* continet folia 94—101:

folium	rectum	versum
94	c	v
95	c	v
96	c	v
97	c	v
98	v	c
99	v	c
100	v	c
101	v	c

Quaternio *I* continet folia 82—89:

folium	rectum	versum
82	v	c
83	v	c
84	v	c
85	v	c
86	c	v
87	c	v
88	c	v
89	c	v

Neque tacendum est formas illas simplices, quas enarravimus, nonnumquam inter se coniunctas extare, ut verbi causa altera fasciculi pars ad quaternionis *IE*, altera ad quaternionis *IB* exemplum conformata sit [1]).

Membranarum hanc ordinationem totum per codicem diligenter perscrutati plurimum inde subsidii nacti sumus in lacunis investigandis et pristino contextu, quem in partis quintae conspectu legentibus proponemus, restituendo. Cui conspectui tabula adiecta erit, ex qua, quomodo latera illa carnis et villorum in singulis foliorum fasciculis sese excipiant, exactius etiam compareat meliusque de huius rei utilitate iudicari possit.

CAPUT VI. DE VETUSTA COMPAGIUM NUMERATIONE.

Vetusta compagium numeratio, cuius in codice Iulianae nonnulla supersunt vestigia, sine dubio digna est, quae accu-

---

[1]) Vide, quae infra in conspectu de fasciculis exposita sunt.

ratius consideretur [1]). Atque duo quidem fasciculi, qui f. 2—11 picturas illas celeberrimas et herbarii Dioscuridei titulos duos et indicem vetustum continent, in libri exordio extra numerorum seriem collocati sunt. Incipiebant autem numeri in ipsius herbarii initio, id est inde a folio 12^r, in prima cuiusque fasciculi pagina ad angulum sinistrum inferiorem inscripti. Quae quidem notae antiquae eadem haud dubie ratione procedebant atque illae, quas anno 1406 Ioannes Chortasmenus in libro denuo reparando et compingendo adscripsit (cf. cap. X). Qua tamen numerorum instauratione factum esse videtur, ut vetusti maximam partem eraderentur sive detergerentur. Manent tamen veteris scripturae vestigia, quibus plerumque numeri saeculi XV adiecti sunt, his fere locis:

F. 20^r ‴$\overline{\underline{B}}$·   f. 28^r ‴$\overline{\underline{Γ}}$·   f. 36^r $\overline{Δ}$ [2])

f. 118^r $\overline{\underline{IE}}$ f. 126^r I$\overline{\underline{S}}$ f. 136^r $\overline{\underline{·I· Z}}$

Qui quidem numeri similiter conformati et lineolis punctisque ornati sunt atque illi, quos in carmine de viribus herbarum (f. 388^r—392^v) capitibus praefixos videmus.

Sed cum his in compagibus notae antiquae et recentes optime inter se conveniant, eo loco, in quo ultimum vetustae numerationis indicium comparet, folio videlicet 271^r, extat

---

[1]) Liceat hac in adnotatione pauca eius generis exempla antiquissima, quae mihi praesto sunt, congerere. Atque primum quidem libri celeberrimi Sinaitici saeculo IV, ut vulgo existimant, scripti quaterniones singuli in paginae primae angulo superiore dextro numeris instructi sunt; cf. V. Gardthausen Catalogi codicum manu scriptorum bibl. universitatis Lipsiensis III p. 1. Porro codex memorabilis inter Raineri archiducis papyros servatus, qui corpus carminum Hesiodi continebat, componitur chartis in binas partes plicatis, quarum paginae in margine inferiore vel superiore litteris signatae sunt in hunc modum procedentibus: A, A_A, A_B, $A_Γ$; v. C. Wessely *Studien zur Palaeographie und Papyruskunde* I (1901) p. III ss. Contra codicis herbarii Dioscuridei, qui Neapolitanus vocatur, (Vindobonensis suppl. gr. 28) quaterniones in imae paginae ultimae angulo dextro numeris hodie plerumque deletis notati erant. V. praeterea Wattenbach *Schriftwesen* ed. tert. p. 179.

[2]) Latet numerus vetustus sub membranae lacinia adglutinata.

inscriptio $\overline{K\Delta}$, cuius a dextra adicitur numerus novicius $\overline{\Lambda S}$. Iam vero ex contextu constat fasciculum hunc eum, quo nunc positus est, locum, id est trigesimum sextum, qui recente illo numero indicatur, optimo iure tenere. Folio enim 270^{v}, quae pagina ultima est fasciculi ΛE, describitur πήγανον ἄγριον ὁμοίως, cuius imago datur f. 271^{r}; item ultima fasciculi ΛS pagina (f. 278^{v}) περικλύμενον enarratur, quam descriptionem, si folium 279 non suo loco insertum seponimus, folio 280^{r}, id est in prima pagina fasciculi ΛZ, figura eiusdem periclymeni sequitur.

Quae cum ita sint, mira haec numerorum vetusti et novicii diversitas duplici modo explicari potest. Primum enim coniecerit quispiam fasciculum illum, qui nunc recte locum ΛS obtinet, neglegentia eius, qui codicem nove confectum ordinavit, falso numero $K\Delta$ insignitum et pro vicesimo quarto interpositum fuisse, quem errorem is, qui librum anno 1406 instauravit, correxerit. Magis vero mea quidem sententia probabitur altera huius quaestionis solvendae ratio. Crediderim enim ingentem illam membranarum molem, quae hodie uno tegumento anno 1406 confecto continetur, anno fere 512, quo tempore Aniciae Iulianae oblata est, in tomos complures minoris ambitus distributam fuisse. Atque in primo quidem tomo praeter compages duas non numeratas (f. 2—11) infuisse videntur fasciculi numeris A, B, Γ usque ad IB instructi, id est herbarii Dioscuridei folia fere centum priora [1]). Quae quidem separato corpusculo comprehensa fuisse inde quoque colligere licet, quod excerpta Crateuaea et Galeniana in hac tantum parte inde a f. 6^{r}—94^{v} herbarum descriptionibus addita sunt, in eis autem, quae sequuntur, omnino deficiunt. Accedit, quod huius partis imagines eae, quas ad antiquiorum herbarum syllogen pertinere infra demonstrabimus, reliquis, et artificio et elegantia longe praestant (v. cap. XXIII).

Secundo deinde tomo veri simile est comprehensas fuisse membranas inde fere a fasciculi $I\Gamma$ initio (f. 102) usque ad

---

[1]) Foliis hodie numeris 12—101 notatis addenda sunt membranae septem deperditae, detrahendum folium unum 69, quod huc non pertinet.

finem fasciculi *ΛS* (f. 278) vel etiam ulterius. Quos quidem duplici numero denotatos fuisse existimaverim, quorum altero indicaretur sedes, quam singuli in toto opere obtinerent, altero locus, qui iisdem in secundo volumine adsignatus esset. Fasciculo igitur huius sectionis primo, cuius membrana prima post f. 101 periit, suspicor antiquitus duos numeros *IΔ* et *Δ* inscriptos fuisse, fasciculo, qui est inde a f. 118, non solum *IE*, quod etiam nunc reliquum esse modo diximus, sed etiam paulo superius notam *Γ*, quae iam deleta est. Similiter res se habuisse videtur in compagibus *IS* (*Δ*), *IZ* (*E*), ceteris. Fasciculum denique, qui est inde a f. 271^{r}, eadem ratione numero duplici *ΛS* et *KΔ* instructum fuisse puto, ex quibus solus minor ille *KΔ* ad tomi ordinationem pertinens intactus supersit, alter vero *ΛS* manu saeculi XV instauratus sit. Hunc autem tomum tertius fortasse et quartus exceperunt.

Sed facile concedo ne hac quidem explicatione, quamvis multis argumentis commendetur, omnes difficultates removeri. Quae si vera est, sane mirum videtur finem tomi primi et secundi initium non in litterae alicuius exitum, sed in mediam seriem *Δ* ita incidisse, ut δελφινίου ἑτέρου figura f. 101^{v} exhibita ad primum, eiusdem herbae descriptio in prima fasciculi *IΓ* pagina iam deperdita collocata ad secundum tomum pertinuerit.

CAPUT VII. DE VERSIBUS, SCRIPTURA, TEGUMENTO ANTIQUIS.

Pauca iam habeo, quae de scripturae versibus adiciam. Qui quo rectius exararentur, per totum codicem lineae, quae ad utrumque latus aliis binis concluduntur, circino accurate distributae [1]) discriptaeque et stilo ferreo impressae sunt; quibus in herbario Dioscurideo ad synonyma duabus columnis conscribenda binae lineae accedunt per media folia ad perpendiculum derectae. Hae quidem omnes per unam tantum cuiusvis folii paginam, eam videlicet, quae in animalis pelle carni olim obversa fuerat, ductae sunt (cf. cap. IV. V) atque,

---

[1]) Puncta circini acumine effecta per totum codicem passim reperiuntur.

dum hac in parte depressae cernuntur, in aversa, qua membrana aliquando villis tecta fuerat, eminentes apparent, ita ut binis simul paginis inserviant. Qua in re nihil refert, quod in carnis lateribus non semper textus inscriptus est, sed saepissime figurae pictae herbarii Dioscuridei in his ipsis collocantur. Porro et paginae in herbario praesertim frequentes, quae non totae perscriptae sunt, nihilo secius lineis stilo ductis explentur. Unde colligitur membranarum compages, antequam librarii textus et figurarum spatia distribuerent, ratione semper sibi constante lineis instructas esse. Attamen observandum est nonnullas paginas, quae illis quas diximus lineis iam praeditae erant, ut textum solito ampliorem recipere possent, sive totas sive in ima parte novis iterum lineis magis coartatis expletas esse [1]). His minora quaedam spatia accedunt, in quibus fragmenta Crateuae et Galeni atque scholia carminis de viribus herbarum extant, quae omnia in ipso scribendi negotio lineis artioribus distincta esse facile agnoscitur.

Singula vero folia habent versus tricenos ternos sive quaternos vel quinos, ita ut ternae paginae totae perscriptae centenos fere versus contineant, qua re rationes de librariorum mercedibus instituendae faciliores interdum redditae sunt [2]). Versus autem singuli centimetra fere 22 longi capiunt litteras plus minus triginta quinque, quem quidem ambitum in libris veterum praesertim chartaceis usu receptum fuisse Birtii [3]) aliorumque disquisitionibus iam dudum stabilitum est. Margines vero, quae undique vacuae relictae sunt, superior et inferior hodie centimetrorum 3.5—6 esse solent, interior cent. 2—3.5, exterior 6—7; quas tamen interiore excepta, cum anno 1406 bibliopegi cultro recisae sint, olim aliquanto latiores fuisse constat.

Sed ne in hac materia enarranda nimius fiam, hoc unum

---

[1]) Cf. v. c. f. 96^r. 115^r. 139^v. 175^r. 265^v. 269^v. 280^v. 298^r. 299^v.

[2]) Cf. edictum Diocletiani de pretiis rerum venalium 7, 39 ss., ubi scriptor *in scriptura optima versuum n(umero) centum* denarios tot accipere dicitur; quo de loco v. Th. Birt *Das antike Buchwesen* p. 208 s.

[3]) Cf. Th. Birt *Das antike Buchwesen* p. 197 ss.

adiungam eos, qui codicem confecerunt, ut par erat in libro tam pretioso et magnifico, membranis minime pepercisse et omnia amplis intervallis interiectis scripsisse. Id quod vel maxime manifestum est in herbario Dioscurideo, ubi, si pauca excipimus, singulis figuris singulae paginae adsignatae sunt itemque textus capita ita perscribi solent, ut a summa pagina nova incipiant et, sive ampliora sunt sive breviora, unam minimum paginam obtineant [1]). Adde diversa opuscula in appendicem recepta omnia paginis vacuis interpositis inter se disiungi; singulos vero libros in novis paginis rectis incipere solere. Sed alia eius generis in codicis partibus recensendis attingere praestabit.

In conscribendo libro a t r a m e n t u m nigrum sive potius fuscum adhibitum est; litterae vero indicis, qui f. 8^r—10^v legitur, principales et tituli descriptionibus herbarum atque figuris herbarum et animalium adiecti, item subscriptio f. 459^v servata et capitum initia in opusculis herbario adnexis et alia quaedam, quae suis locis accuratius indicabuntur, minio picta sunt. Praeterea in titulo herbarii, qui f. 10^v—11^r extat, et in indice capitum paraphraseos alexipharmacorum (f. 438^v) versus rubri alternantur cum nigris. Albo autem colore nomina in picturis f. 4^v, 5^v, 6^v et acrostichon, de quo egimus, f. 6^v inscripta sunt; his accedunt litterae chrysographae, quibus f. 6^v Iulianae nomen, f. 7^v titulus herbarii exprimitur. Sed hic nobis quidem iam subsistendum est; de codicis enim re palaeographica [2]) Carolus Wessely speciali examine instituto infra copiosius disputabit.

---

[1]) Herbarium Dioscurideum, quod in codice nostro quadringenta fere folia utrimque scriptura vel pictura praedita explet, in exemplari Neapolitano saeculo VII scripto membranis 172 comprehenditur, quae tertia parte minores sunt et in latere verso vacare solent. V. praeterea cap. XV.

[2]) Liceat hoc iam loco eos scriptores breviter componere, qui ad hoc usque tempus de codicis re palaeographica adiectis plerumque scripturae speciminibus disputaverint. Sunt hi fere: P. Lambecius Comment. ed. Kollar. II p. 127 s. 259, cum tab. p. 253 adiecta; quam repetivit Nesselius Catalog. III tab. I littera notata; B. Montfauconius Palaeogr. gr. p. 195 s.; C. Weigel in Baldingeri ephemeride *Medicinisches und Physisches Journal* VIII (1793),

Hoc vero loco, quia operarum in codice conficiendo partitionem inde discimus, memorandae sunt adnotationes quaedam, quae in solo herbario reperiuntur, litteris fugientibus saeculi VI, uncialibus quidem, sed quae ad cursivum quod vocatur scripturae genus propius accedant, neglegenter inscriptae eo sine dubio consilio, ut rursus delerentur. Ex his eae, quae in marginibus superioribus paginarum collocatae erant, aut totae aut ex parte bibliopegi scalpro recisae sunt. Eiusmodi adnotationes invenimus has, in quibus transscribendis spiritus et accentus de nostro addidimus:

a) in paginis, quae figuras continent:

F. 35ᵛ in margine superiore ad angulum laevum:

[ὅ] τι αὐτῆς (scilicet herbae) ἡ δύναμις, οὐκ ἐγράφη,

qua in re observandum est ἀλικάκκαβον, qui hac in pagina pictus repraesentatur, f. 36ʳ descriptum eiusque δύναμιν indicatam esse.

F. 44ᵛ eodem loco:

[ἀψίνθιον] θαλάσσιον.

F. 45ᵛ ibidem: [ἀμμωνιακ]ή.

F. 46ᵛ ibidem: [ἄλυσ]ον.

F. 47ᵛ ibidem: [ἀσκλη]πιάς [1]).

F. 64ᵛ ibidem: [ἀστράγ]αλος.

F ibidem: 67ᵛ. [ἀκόνιτ]ον ἕτερον.

29.—32. *Stück* p. 8 s.; Pertz *Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtkunde* IV (1822) p. 521 n. 1 et tabulae adiectae n. I; Ch. G. Schwarz De ornamentis librorum (Lipsiae 1756) p. 31; M. Silvestre *Paléographie universelle* II (1841) n. 9; idem *Universal Palaeography* (*translated by F. Madden*) textus vol. I (1850) p. 164 ss. cum tab. LXII; V. Gardthausen *Griechische Palaeographie* (1879) p. 150 ss. 272; E. A. Bond et E. M. Thompson *The Palaeographical Society. Facsimiles of ancient manuscripts* tab. 177 addito textu uberrimo; E. M. Thompson *Handbook of Greek and Latin palaeography* (1893) p. 73. 152 s. cum specimine; Guil. Wattenbach *Anleitung zur griech. Palaeographie* edit. tert. p. 34.

[1]) Saeculi XV librarius inter f. 47 et 48 membranas excidisse ignorans huic figurae perperam adscripsit ἀνθυλλίς; sed conlato codice Neapolitano (f. 18ʳ) apparet ἀσκληπιάδα repraesentari.

F. 91^{v} ibidem: *γλυκύριζον.*
F. 108^{v} ibidem: *ἐλεοσέλινον.*
F. 121^{r} in parte inferiore ad laevam:
[ἐλ]ελή[σ]φ[α]κον (prope evanidum).
F. 122^{r} ibidem: *ἐλαφόβοσκον* (prope evanidum).
F. 124^{r} ibidem: *ζωόνυχον.*
F. 125^{r} ibidem: *ζμίλα[ξ].*
F. 144^{v} ibidem: *γράφε.*
F. 148^{v} in margine superiore ad angulum laevum: *[ἴον πορφυ]ροῦν.*
F. 161^{v} ibidem: *[ἰσάτις ἀ]γρία* (evanidum).
F. 164^{v} ibidem: *κυκλάμινος.*
F. 170^{v} ibidem: *[κρότω]ν ἢ κίκι.*
F. 215^{v} ibidem: *[λιμών]ιον.*
F. 216^{v} ibidem: *[λιχὴν] ὁ ἐπὶ τῶν πετρῶν.*
F. 243^{r} sub figura ad laevam: *ξάνθιον* (prope evanidum).
F. 379^{v} in margine superiore ad laevam: *[χαμαιδά]φνη.*

b) in paginis, in quibus textus scriptus est:
F. 148^{r} in margine superiore ad angulum dextrum: *δύναμις [ἴριδος].*
F. 161^{r} ibidem:
δύναμ(ις) (hic et aliis locis scriptum *δυναμ^ς*) *ἰσά[τιδος].*
F. 164^{r} ibidem: *δύναμ(ις) κοτυληδὸν ἑτέρ(ας).*
F. 169^{r} ibidem: *δύναμ(ις) καννάβε[ως ἀγρίας].*
F. 170^{r} ibidem: *δύναμ(ις) καυκαλ[ίδος].*
F. 215^{r} ibidem: *δύναμ(ις) λυσιμ[αχίου].*
F. 216^{r} ibidem: *δύναμ(ις) λιμω[νίου].*
F. 243^{v} infra ad laevam:
ὀξυλάπαθον τὸ μέγα.
F. 247^{v} ibidem: *[ὀρίγανο]ς Ἡρακλεωτική.*
F. 379^{r} in margine superiore ad angulum dextrum:
[δύναμι]ς χαμα[ισύκης].

De his adnotationibus uno verbo dixisse sufficiat haud dubie eas superesse ex maiore numero eiusmodi praeceptorum, quae in ipso codice componendo in librariorum et pictorum usum, quo facilius singula capita et figuras suis locis insererent, addita post scribendi et pingendi negotium absolutum maximam partem deleta sunt.

Superest, ut de involucro, quale antiquitus fuerit, paucis disseramus. Atque supra (cap. VI) iam diximus fieri posse, ut codicis, qui nunc est, membranae aliquando in sectiones sive tomos complures distributae fuerint, quorum ambitum accuratius definire conati sumus. Tegumentum igitur simplex, quo totus in praesens liber operitur, anno demum 1406 confectum esse infra (cap. X) demonstrabimus; pristinam vero formam eius involucri, quo olim vel totus codex vel singulae codicis sectiones instructa fuerint, ex imagine f. 6v picta depromere licebit. In qua puerum alatum, cui superscriptum est πόθος τῆς φιλοκτίστου, Iulianae sedenti offere codicem apertum, qui herbae picturam quandam exhibet et sine dubio ab ipso herbario Dioscurideo non diversus est, alio loco (cap. I) indicavimus. Cernuntur autem ipsius involucri, quod coloris coccinei est, margines tantum exteriores, quarum in laeva parte duae ansae formae semicircularis constringendis membranis aptae dependent. Videtur igitur vetustissimum hoc tegumentum illi consimile, quod conspicitur in codice, quem Φρόνησις Iulianae ad dextram collocata sustinet, rubro vel corio vel panno constitisse [1]).

CAPUT VIII. DE MEMBRANIS DEPERDITIS.

Codicem Aniciae Iulianae, qualis ex librariorum manibus prodiit, folia fere 546 continuisse ex conspectu, quem in praefationis parte quinta exhibituri sumus, colligetur [2]). Hodie autem folia numerata extant 491, ex quibus detrahenda sunt

folia chartacea recentioris aetatis (saeculi fere XIV) tria signata numeris 287—289;

---

[1]) V. etiam picturam f. 5v, ubi Dioscurides repraesentatur scribens in codice, ex quo lorum ad constringendam membranarum molem dependet; qua de imagine disseruit Ch. G. Schwarz De ornamentis librorum (Lipsiae 1756) p. 169 (adiecta tab. II fig. 7). Cf. praeterea Wattenbach *Schriftwesen* ed. tert. p. 386. 398.

[2]) Cf. etiam tabulam supra (cap. V) propositam.

folium membranaceum novicium unum a. 1406 insertum (f. 205);

folia membranacea saeculi X vel XI a. 1406 in fine adiuncta sex (f. 486—491) [1].

His decem recentioribus demptis iam supersunt folia membranacea vetusti codicis 481; perierunt vero per longam saeculorum seriem membranae circiter 65. Id quod vel maxime in mandragora conspicuum est, qui, cum picturis duabus foliorum 4 et 5 versorum materiam praebuerit, in ipso tamen herbario prorsus desideratur. Primis quidem septem saeculis monumentum hoc splendidissimum satis magna cum cura adservatum esse videtur. In ultimo enim folio textus vetusti (f. 485^r) saeculo fere XIII, quo penes homines ex occidente ortos, qui Constantinopolim expugnaverant, codicem fuisse supra (cap. II) exposui, adscripti sunt numeri duo, graecus ΦKS sat imperite pictus et, qui latine idem valet, DXXVI manu eadem, sed melius exaratus. Qui numeri ab homine fortasse ex occidente oriundo adnotati cum ad membranas haud dubie referendi sint, illo tempore folia fere 20 deperdita fuisse apparet. Deinde saeculo ferme XIV medio Neophytus monachus Prodromenus, qui apographon herbarii Dioscuridei libro Parisino gr. 2286 servatum confecit, folia non minus 21 integra vidit et descripsit, quae quinque decenniis post, quo tempore codex noster denuo compactus et in eum, qui mansit, statum redactus est, iam desiderabantur (v. cap. XII). Unde apparet Neophyti aetate ex antiquo libro folia non minus 503, sed fortasse etiam plura superfuisse. Iam tum caput de mandragora deperditum et foliis illis chartaceis noviciis, quae nunc numeris 287—289 signata sunt, suppletum esse pro certo habeo. In adnotatione porro, quae tempore fortasse eodem f. 485^v addita est, [2]) Sisinius quidam librum nostrum his verbis designat *τὴν βί[βλον ταύτην ἔ]χουσαν φύλλα φ′* (id est folia quingenta). Quo numero, quamquam vix accuratus est,

---

[1]) V. rationes de foliorum numero a Lambecio institutas f. 473^v et 485^v.

[2]) Quamquam, si scripturam spectamus, etiam saeculi XV esse potest. Cf. cap. II.

tamen confirmatur etiam tum plures quam hodie membranas extitisse. Alia deinde detrimenta pretiosissimus liber proximis annis cepisse videtur, donec eum a. 1406 Ioannes Chortasmenus pessimē habitum sive, ut adnotationis f. 1r inscriptae verbis utamur, τὸν Διοσκουρίδην παλαιωθέντα καὶ κινδυνεύοντα τελείως διαφθαρῆναι ordinandum et instaurandum suscepit, quo de opere mox disputabimus. Qui quidem folia antiqua fere 482 colligere potuit, ex quibus excepto uno, quod inter f. 471 et 472 postea excidit (v. cap. XI), omnia ad nos pervenisse et indice herbarum circa idem tempus confecto et membranarum numeris, quos ipse Chortasmenus in ultimis compagibus inscripsit (v. cap. X), comprobatur. Reliqua autem damna, quibus liber per tot saeculorum vicissitudines adfectus est, folia lacera sive partim abscissa, quorum plurima Ioannes Chortasmenus a. 1406 sarcivit, vel atramento transmisso corrosa, membranas detritas et sordibus saepe inquinatas, ultimam denique partem, qua ornithiacorum paraphrasis continetur (f. 474—485), a reliquo volumine aliquamdiu avolsam et separate habitam uno verbo attigisse satis erit, quippe quae omnia ex ipsa pictura photographica optime perspiciantur.

CAPUT IX. DE ADDITAMENTIS SAECULO XV ANTIQUIORIBUS.

Codicem, qui per longam saeculorum seriem medicorum et medicamentariorum usibus inserviebat, adnotationes a diversis adpositas quam plurimas exhibere per se consentaneum est [1]). Atque hoc loco de illis posterioris aevi additamentis breviter dicendum est, quae quidem saeculo XV ineunte vetustiora videantur. Qua in re varias manus inter se exactius discernere supersedimus negotium hoc satis infructuosum, ne haec praefationis pars nimis augeatur, eis derelinquentes, qui in posterum vocabula herbarum volgaria passim adscripta tractabunt.

[1]) De quibus pauca iam protulit Lambecius Comment. ed. Kollar. VI p. 203.

Antiquissima autem additamenta saeculo XIII attribuenda videntur; sunt ea quidem in initio codicis synonyma graeca latinis litteris transscripta itemque vocabula latina figuris alia manu adiecta, quae in codicem Parisinum gr. 2286 saeculi XIV fere medii praemissa voce Φράγγοι recepta esse supra (p. 9 adn. 4) memoravimus; his accedit nomen Francogallicum *genestre* f. 327ᵛ herbae, quae σπάρτος appellatur, adpositum et numerus foliorum DXXVI f. 485ʳ relatus, cuius supra (cap. VIII) mentionem fecimus.

Eae quae in codice habentur adnotationes graecae omnes latinis illis posteriores sunt, ut saeculo fere XIII exeunte et XIV a variis hominibus inscriptae esse videantur. Sunt autem diversissimorum generum.

1) Primum quidem in capitibus sat multis, praesertim in herbarii initio, scripturae unciali, quo facilius legatur, spiritus et accentus additi sunt, nonnumquam vero et itacismi correcti [1].

2) Deinde in codicis exordio tres quattuorve manus titulis rubris, qui uncialibus litteris exarati figuris herbarum accedunt, in scripturam minusculam transferendis occupatae erant [2].

3) Duobus, quod videam, locis, f. 13ᵛ (manu saeculi XIII vel XIV ineuntis) et 478ᵛ iam ante a. 1406 a diversis textus litteris recentibus transscriptus est.

4) Interdum autem ipsa verba Dioscuridis aliis fortasse ex libris aucta et interpolata sunt, veluti f. 31ʳ v. 14 [3]. Atque f. 387ᵛ ipsa σπάρτου figura additis foliolis correcta est, deinde

---

[1]) Cf. v. c. f. 14ʳ. 15ᵛ. 16ʳ. 17ᵛ ss. Vide, quae de his accentibus proposuit Kollarius Lambecii Comment. VI p. 203, a cuius opinione dissentit C. Weigelius in Baldingeri ephemeride *Medicinisches und Physisches Journal* VIII (1793), 29.—32. *Stück* p. 8 s.

[2]) Exempla manus primae inveniuntur f. 64ᵛ. 65ᵛ. 67ᵛ. 72ᵛ ss., rursus f. 114ᵛ. 115ᵛ. 119ᵛ, alibi. Manui secundae tribuerim notas f. 18ᵛ. 29ᵛ, tertiae f. 31ᵛ. 32ᵛ seqq. usque ad f. 42ᵛ extantes, manui quartae inscriptiones foliorum 20ʳ. 20ᵛ. 21ᵛ. 22ᵛ. 23ᵛ.

[3]) Cf. de hoc loco M. Wellmann *Krateuas, Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen, Philol.-hist. Classe*, N. S. II fasc. 1 (1897) p. 7.

in folii 328^r parte inferiore eadem extat manu saeculi fere XIV delineata; utrisque vero foliis inscriptus est textus novicius.

5) Porro tres vel quattuor manus agnosci possunt, quae in margine plerumque superiore figuris synonyma e graecitate volgari repetita adscripserunt. Haec quidem synonyma, quae historiae linguae volgaris studiosis sine dubio haud parvi aestimanda sunt, vel nude ponuntur vel praemissa voce *κοινῶς* sive *οἱ δὲ* inducuntur [1]. Qua in re observandum est et ex adnotationibus, quas quarto loco attigimus, et ex his vocabulis haud pauca translata esse in herbarii apographon, quod Neophytus Prodromenus medio fere saeculo XIV confecit, traditum codice Parisino graeco 2286 [2]; nonnulla vero huius generis synonyma praeterea comparent in eiusdem Neophyti sylloge herbarum alphabetica; quo loco utrum ex ipso linguae volgaris usu an ex nostri libri adnotationibus repetenda essent, mihi quidem, ut certo efficerem, non contigit. Adde nymphae marinae, quae f. 391^v pone corallum picta est, hanc interpretationem adiectam esse: *ὡς φασίν, ὁ Ποσειδών*.

6) Figuris denique herbarum quam plurimis litterae quaedam singulares additae sunt, de quarum tamen significatione mihi omnino non constat. Inveniuntur autem hae fere: *κ*, *κ* ligatum cum *β* in hunc modum: *Κ*), Κβ, quod omnium frequentissimum est, *β*, *α*, *η* (cf. f. 318^v); accedit anulus vel orbiculus ad imas figuras adpositus. Quae siglae modo singulae positae sunt, modo binae vel ternae in una figura concurrunt.

7) Ad extremum notae aliquot adferendae sunt, quae ad ipsum codicis argumentum non pertinent, f. 485^v inscriptae, videlicet adnotatio illa Sisinii cuiusdam de libro, ut videtur, tradito (cf. p. 26) et definitio *προσῳδίας* diversa manu exarata,

---

[1]) Exempla hic adponere liceat manuum diversarum: *a*) 50^v; *b*) 53^v. 55^v. 56^v. 59^v. 60^v. 63^v; *c*) 108^v. 110^r. 112^r. 115^v. 134^r; *d*) 29^v. 35^v. 37^v. 38^v. 49^v. 73^v; *e*) 51^v. Horum synonymorum nonnulla exscripsit M. Wellmann Hermae XXXIII p. 379 ss. n. 4. 24.

[2]) De quo cf. quae infra in parte quarta (cap. XXXII n. 1) disputabimus.

quae tamen, si litteras spectamus, etiam XV saeculo adsignari potest.

8) His accedunt folia illa tria chartacea formae minoris sub n. 287—289 inserta, quibus mandragorae descriptio in ipso codice vetusto deperdita ex Dioscuridis materia medica (IV 76 p. 570—573 ed. Spr.) suppleta est. Quae primo obtutu scripturae formam satis antiquam prae se ferre videntur [1]; diligentius vero inspicientibus manifestum fit litterarum ductus imitari quidem saeculi fere XI vel XII exemplar, sed ipsos aliquanto recentiori tempori attribuendos esse. Saeculo autem XIV haec libro nostro iam adiuncta fuisse ex Neophyti Prodromeni apographo patet.

CAPUT X. DE CODICE ANNO MCCCCVI IN PRAESENTEM FERE STATUM REDACTO.

Sed iam accedamus ad enarrandas partes eius, qui anno 1406 codicem vetustate corruptum et turbatum ordinavit, sarcivit, compegit. De cuius opera hoc testimonium extat f. 1r manu eius, qui paulo post herbarium tractavit (v. cap. XI), inscriptum:

† *Τὸ παρὸν βιβλίον τὸν Διοσκουρίδην παντάπασι παλαιωθέντα καὶ κινδυνεύοντα τελείως διαφθαρῆναι ἐστάχωσεν* [2] *ὁ Χορτασμένος Ἰωάννης προτροπῇ καὶ ἐξόδω τοῦ τιμιωτάτου ἐν μοναχοῖς κυροῦ Ναθαναὴλ νοσοκόμου τηνικαῦτα τυγχάνοντος ἐν τῷ ξενῶνι τοῦ Κράλη ἔτους ϛοῦ ϡοῦ ιδου ἰν(δικτιῶ)νος ιδης* (id est anno mundi 6914 sive p. Chr. n. 1406).

Atque de Ioannis Chortasmeni et Nathanaelis monachi personis et de Cralis hospitio in codicis historia (supra p. 19 s.) nonnulla disputavimus; hoc autem loco de opere ab Chortasmeno perfecto dicendum est. Et primum quidem primitivum et

---

[1]) Quam ob rem Wellmannus Hermae XXXIII p. 401 n. 280 saeculo XII haec folia attribuit.

[2]) Ita legendum est, non *εὐστάχωσεν*, quod priores exhibent. Apud Graecos infimi aevi *σταχώνειν* idem est atque librum compingere sive operculis instruere; cf. Montfauconius Palaeogr. gr. p. 40, ubi hic locus citatur; Wattenbach *Schriftwesen* edit. tert. p. 387 adn. 2.

foliorum et fasciculorum ordinem instaurare conatus numeros, quos singulis membranarum compagibus antiquitus inditos fuisse supra (cap. VI) diximus, sua ut videtur manu pristinis locis ita renovavit, ut ipsius vetustae numerationis perpauca vestigia relinqueret (cf. p. 43 s.); ubi vero prima fasciculorum folia interierant, proximo, quod servatum erat, aptos numeros inscripsit. Quo in negotio accidit, ut in theriacorum paraphrasi fasciculos duos, quos *NE* et *NS* signavit, inter se permutaverit; fasciculus enim *NS* (f. 424—431), quem posteriore loco inseruit, re vera praecedere debebat compagem nota *NE* instructam (f. 416—423)[1]. Deinde fasciculos duos *IΘ* (f. 160—165) et *K* (f. 152—159) recte quidem signavit, sed falso collocavit eo, qui praeire debebat, postposito[2].

Qua ratione postquam ordinem, quo se compages exciperent, in universum definivit, Chortasmenus membranas singulares evolsas totumque per codicem extra sedes dispersas pristinis locis inserere studuit; qua in re, ut infra in conspectu ostendemus, nonnumquam erroribus obnoxius fuit[3]. Uno autem loco, cum inter f. 204 et 206 folium periisse intellexisset, novam membranam vacuam (hodie numero 205 designatam) interpolavit eo fortasse consilio, ut λαπάθου textus et λίνου imago alio ex fonte in hoc spatio restituerentur; reliquas autem lacunas similem in modum explere supersedit. Fasciculis igitur, quam optime poterat, compositis in paginis rectis eorum foliorum, quae post fasciculum dimidium primum locum obtinent, veluti in quaternione pagina nona, ad marginem inferiorem inscripsit μέσον (scilicet τετράδιον, πεντάδιον, simile) sive μέση

---

[1]) Is error transiit in codicem Laurentianum plut. LXXXVI, 9 ex C derivatum; cf. infra cap. XXXII n. V.

[2]) Cum codex Parisinus gr. 2286 saeculo XIV ex C descriptus iustum hac in parte ordinem praebeat, falsa consecutio, quam Chortasmenus aut iam extantem servavit aut ipse induxit, irrepsit in codicem Chigianum F. VII. 159, id quod ex descriptione foliorum 74ʳ—78ʳ ab O. Penzigio (*Contribuzioni alla storia della botanica* p. 261 s.) proposita patet; cf. infra cap. XXXII n. II.

[3]) Cf. f. 69. 279. De f. 1 cum pavonis pictura ex ornithiacis in principium translato v. infra cap. XXX.

(ubi subintellegendum τετράς, πεντάς κτλ.). Sub finem vero, ubi libri admodum mutili ordinandi negotium difficilius erat, inde a fasciculo *NB* (f. 396^{r} ss.) non solum compagibus numeros notamque μέσον sive μέση indidit, sed persaepe etiam in prima cuiusque fasciculi pagina ad marginem superiorem numerum foliorum servatorum adscripsit [1]), folia autem singula notis continuis in margine inferiore collocatis instruxit [2]). Quae quidem numeratio in fasciculis *NΔ*, *NE*, *NS*, *NZ*, *NH* satis integris (f. 410—447) omissa inde a compage *NΘ* usque ad finem continuatur.

Singulis compagibus hunc in statum redactis folia abscissa inter se coniunxit a tergo adpositis et adglutinatis fragmentis membranaceis, quorum aliquot ex codicibus vetustis deprompta esse cognoscuntur [3]); plurima praeterea, quae lacera erant, simili modo sarciendo reparavit. Neque tamen folia nimis mutila servasse, sed prorsus recidisse videtur. Membranas ita compositas filis per medias compages, ubi μέσον illud sive μέση inscriptum erat, plerumque transmissis inter se consuit. Toto iam volumine concinnato margines exteriores cultro tractavit et, quae abundare videbantur, solito bibliopegorum more abscidit. Unde factum est, ut adnotationes illae minutae supra (cap. VII) tractatae atque scholia carmini de herbarum viribus et paraphrasi ornithiacorum adiecta mutilata sint.

Ad extremum membranarum corpus communivit eo involucro, quod etiam nunc codici tegendo inservit. Cuius

---

[1]) Veluti f. 396^{r}, quod primum est fasciculi *NB*: + [τὸ] νβ[^{ον} ἔ]χει [φύλλα] ς′; f. 402^{r}, quod primum est fasciculi *NΓ*: τὸ νγ^{ον} ἔχει φύλλα η′; f. 448^{r} τοῦ νϑ^{ου} φύλλα η′; f. 464^{r} τὸ ξα^{ον} ἔχει φύλλα η′. Adnotationes fasciculis *Ξ*, *ΞB*, *ΞΓ*, *ΞΔ*, *ΞE* inscriptae totae vel ex parte perierunt.

[2]) V. c. f. 396^{r} τοῦ νβ^{ου} τὸ α′; f. 397^{r} τοῦ νβ^{ου} τὸ β′; f. 398^{r} τοῦ νβ^{ου} τὸ γ′; eqs.; f. 448^{r} τοῦ νϑ^{ου} τὸ α′; f. 449^{r} τοῦ νϑ^{ου} τὸ β′. Nonnullis locis margine inferiore abscissa haec signa perierunt.

[3]) F. 404^{r}. 407^{v}. 473^{v}. 481^{v} adhibitae sunt particulae menologii ecclesiastici saeculi X vel XI, cuius folia sex integra (f. 486—491) in voluminis fine adnexa sunt; v. infra cap. XXXI. Alterius libri, qui saeculo fere XII scriptus videtur, frusta inveniuntur in marginibus interioribus foliorum 402^{r} 405^{r}. 406^{v}. 463^{v}. 480^{v}. 482^{r}. 484^{v}. 485^{v}.

partes anterior et posterior, qua latior liber est, constant tabulis ligneis firmis, quibus pariter ac tergo, quod vocatur, tela crassa superinducta est; totum autem extrinsecus corio vitulino coloris fusci satis denso operitur, quod in tabularum marginibus exterioribus clavis adfixum est. In utriusque vero tabulae parte exteriore supra et infra aptis locis binae extant fissurae, in quibus ligaminum ex texto quodam serico prasino confectorum reliquiae exiguae conspiciuntur. Quod ad tegumentum respexit Augerius de Busbecke, cum a. 1562 haec de codice Dioscurideo scripsit: *Ita extrinsecus a vermibus corrosus, ut in via repertum vix aliquis curet tollere* (cf. supra p. 30). Neque tamen involucrum, quamvis vetustate corruptum et cariosum, ex quo liber bibliothecae Caesareae accesserat, renovatum est, sed ad hunc usque diem, qualecumque est, servatur. Minime autem id codici obfuit, cum praesertim priorum saeculorum bibliopegos non ea semper, qua decebat, cura et industria in renovandis libris veteribus versatos esse notum sit.

Sed haec iam sufficiant de opere, quod Ioannes Chortasmenus a. 1406 susceperat. Qui quamquam non sine erroribus quibusdam hoc negotio functus est, tamen eius industriae debetur, quod liber pretiosissimus, quem adnotatio illa f. 1^r^ scripta exitio proximum fuisse testatur, denuo collectus, ordinatus, compactus insequentibus temporibus nulla fere iactura adfectus est [1]) eademque condicione, qua saeculo XV ineunte fuerat, per tot vicissitudines ad nostram usque aetatem pervenit.

CAPUT XI. DE MUTATIONIBUS IN CODICE POST ANNUM MCCCCVI FACTIS.

Plurima porro supersunt vestigia eius hominis, qui codicem ab Ioanne Chortasmeno instauratum vel ipso anno 1406 vel

---

[1]) Excipienda tamen est, quantum scimus, membrana una inter folia 471 et 472 olim collocata. Primum enim, quod ad nos pervenit, folium fasciculi *ΞΒ* (f. 472) hoc habet inscriptum: τοῦ ξβ^{ου} τὸ β′; unde apparet folium, quod praecedebat, α′ hodie deperditum anno 1406 adhuc extitisse.

paulo post tractavit. E re enim tum visum erat herbas Dioscurideas numeris instructas in indicem redigere textumque ob scripturae vetustatem lectu difficilem litteris noviciis transscribere, quo melius opus medicum xenodochii τοῦ Κράλη, in quo servabatur, usibus inservire posset. Quod negotium qui suscepit, necesse est diversus fuerit ab Ioanne illo Chortasmeno. Etenim adnotatio de codice nove compacto, quam supra (p. 56) proposuimus, f. 1[r] manu eadem saeculi XV, quam in contextu saepissime offendimus, inscripta de Chortasmeno non prima persona ἐστάχωσα, sed tertia ἐστάχωσεν loquitur. Sed gravius est, quod ignotus ille homo sat multis locis errores a Chortasmeno in collocandis foliis commissos deprehendit et adnotavit. Praeterea ex verbis Ναθαναὴλ νοσοκόμου τηνικαῦτα τυγχάνοντος colligi potest operam hanc non illo ipso tempore peractam esse, quo codex reparatus est, sed aliquot sive mensibus sive annis post, quando Nathanael xenodochio praeesse fortasse iam desierat.

Sed cum nomen hominis huius novisse parvi intersit, haud dubie memorabile est permagnam codicis partem scriptura eius refertam esse. Statim igitur in f. 1[r] adnotationem de libro a. 1406 instaurato, de qua modo diximus, et aliam brevem de notione vocabulorum quorundam botanicorum adiecit, deinde in picturis, quae sunt f. 2. 4—6 versis, nomina personis adscripta non sine erroribus litteris minusculis iteravit sive de suo supplevit [1]).

Idem porro per totum herbarium titulos litteris rubris pictos, qui singularum herbarum descriptionibus vel etiam imaginibus adiecti sunt, in sui aevi scripturam cursivam transtulit eisque figuris, quae titulis carebant, de suo indidit. Ubi vero imaginem textui vel descriptionem figurae deesse

---

[1]) Vide imprimis imagines in foliis 4, 5, 6 versis collocatas, ubi figuris feminarum inter se diversis, quibus Εὕρεσις, Ἐπίνοια, Ἰουλιάνα repraesentantur, omnibus unum nomen ἡ σοφία imposuit eoque in errore sibi constans f. 6[v] puerum alatum, ad quem antiquus titulus πόθος τῆς φιλοκτίστου pertinet, verbis πόθος τῆς σοφίας designavit. Cf. supra p. 6 adn. 1.

vidit, adicere solet: *οὐκ ἐγράφη* vel simile [1]). Sed cum foliis totisve fasciculis bibliopegi errore falso collocatis interdum evenerit, ut figurae et descriptiones olim contiguae longioribus intervallis disiunctae sint, manu anonymi illius utroque loco exacte indicari solet, quot folia retro vel ultro evolvenda sit legentibus, ut alteram partem inveniant [2]). Quo tamen in negotio sat multis locis, ubi contextum membranarum interitu interruptum esse non perspexerat, imagines cum descriptionibus, quae non conveniebant, inepte coniunctas falsis nominibus designavit [3]).

Omnibus igitur herbarii paginis, quoad fieri poterat, concinnatis anonymus ille herbas universas inde ab initio usque ad finem numeris continuis instruxit; quos plerumque imaginibus, interdum vero iis potissimum locis, ubi figurae deerant, textus capitibus adposuit. Deinde titulos omnes cum suis numeris in indicem redegit, quem in exordii paginis vacuis, foliis videlicet 4—7 rectis, collocavit cum hac inscriptione: † *πίναξ ὀρθώτατος τῶν βοτάνων, ἅπερ ἔχει τὸ παρὸν βιβλίον, ἐνταῦθα.* Quem tamen non absolvisse, sed ad litteram tantum *T* et herbam *τνδ' τρίφυλλον ἢ ὀξύφυλλον*, quae extat f. 352^{v}, perduxisse videtur. Nisi forte existimandum est indicis finem in membrana iam excisa, cuius frustum inter folia 7 et 8 superest, inscriptum interiisse. Atque hoc ex indice intellegitur, quod saepius monuimus, ex herbario inde ab anno fere 1406 nihil periisse.

Sed et ipsas descriptiones unciali scriptura exaratas litteris noviciis transferre coepit. Etenim, si textum folii 13^{r} et 13^{v} excipimus, qui f. 13^{v} manu paulo vetustiore saeculi fortasse XIII vel XIV ineuntis iteratus extat, totum herbarii

[1]) Cf. f. 78^{v}. 80^{r}. 101^{v}. 102^{r}. 161^{v}. 204^{v}. 212^{v}. 213^{r}. 227^{r}. 239^{r}. 257^{v}. *271*. 315^{r} 382^{v}.

[2]) Cf. v. c. f. 69^{r}. 69^{v}. 151^{v}. 159^{v}. 160^{r}. 166^{r}. 204^{r}. 278^{v}. 279^{r}. 279^{v}. 281^{v} (ubi haec nota falsa est). His adde notam f. 61^{v} inscriptam.

[3]) Cf. f. 47^{v}. 106^{v}. 162^{v}. 163^{v}. 164^{v}. 165^{v}. 197^{v}. 279^{r}. 339^{v}. Idem semel f. 79^{v} in textus capite accidit, cuius titulum, qui *βρίον θαλάσσιον* esse debebat, ab antiquo librario omissum errore ex folii 79^{r} imagine ita supplevit: *βρυεννία λευκή*.

Dioscuridei principium usque ad f. 142^v ab anonymo illo in vacuis membranarum spatiis elementis minusculis repetitum est [1]), ita tamen, ut progrediente opera synonyma in capitum initiis posita, utpote minus necessaria, neglegi coepta sint. Inde vero a f. 143^v negotium hoc complurium hominum manibus diversis minus curiose continuatum est, a quibus integra interdum capita, veluti κισσὸς f. 175^r, omissa sunt; ad extremum inde a f. 193^r continuum transscribendi opus omnino destitutum est, ita ut ex capitibus, quae sequuntur, ea tantum, quae utiliora videbantur, in recentiorem scripturam transferrentur [2]).

De mutationibus, quas codex inde ab ineunte saeculo XV usque ad nostram aetatem obierit, pauca addere placet. Queritur autem Busbeckius librum praeclarum, quo tempore eum Constantinopoli invenit, *vetustatis iniuria pessime habitum* fuisse (cf. p. 30). Membranarum tamen vetustarum 482, quas Chortasmenus a. 1406 collegerat, numerum fere integrum ad hoc tempus servatum esse saepius dictum est, uno tantum, quod sciamus, folio postea deperdito (v. supra p. 59 adn. 1).

Duo autem folia 404 et 407, quae is, qui medio fere saeculo XV codicem Laurentianum plutei LXXXVI n. 9 ex nostro descripsit, intacta adhuc vidit, postea abscissa sunt, ut exigua tantum verborum et picturarum fragmenta in marginibus interioribus supersint. Contra recentiore tempore duo folia membranea non numerata, ne paginae prima et ultima tegumento deterantur, inter has et tegumenti tabulas interiecta sunt.

---

[1]) Synonyma latina aliquot locis (f. 112^v. 124^v. 131^v) latinis elementis scripsit.

[2]) F. 239^v imagini nymphaeae, cuius textus perierat, observationes quaedam ex alio auctore adiectae sunt.

His quoque, de quibus agimus, saeculis sat multa additamenta scripturae veteri accesserunt. 1) Atque primum quidem certum est nonnulla synonyma graeca saeculo demum XV adiecta esse; praeterea textum herbarii inde a f. 143^{v} compluribus manibus saeculi XV litteris minusculis transscriptum esse supra (p. 62) adnotavimus. 2) Porro f. 1^{r} loco quarto legitur disquisitio quaedam logica satis confusa, cuius in fine haec extant: ταῦτα Μιχαὴλ ὁ Βαραγγίτης γράφει; quae quidem non de alio quodam scriptore philosopho, de quo nihil traditum habemus, sed de ipso saeculi XV scriba, qui haec fortasse excogitavit, intellegenda videntur. 3) Deinde in eodem f. 1^{r} quinto loco diversa eiusdem fere aetatis manu scripta est sententia † πᾶς φιλόσοφος ἰατρὸς, οὐ μὴν δὲ πᾶς ἰατρὸς φιλόσοφος; sexto autem loco ab eodem homine exarati extant versus tres politici qui vocantur syllabarum duodenarum nescio unde sumpti: συχνῶν λοετρῶν ἀπέχου καὶ δριμέων κτλ. 4) Tum vocabula graeca et nomina turcica litteris arabicis scripta et 5) transscriptiones litteris hebraicis factas huic aetati attribuenda esse supra (p. 26) observavimus. 6) His adiungi possunt signa diversa codici Vindobonam translato a Blotio, Tengnagelio, Lambecio bibliothecariis inscripta, quae supra (p. 37) uberius tractavimus. 7) Lambecii porro manu et folia numeris arabicis in summis paginis rectis adpositis (1—491) et figurae animalium venenatorum, quae f. 398^{v}—431^{r} extant, numeris continuis (1—38) distincta sunt, rationes praeterea de foliorum summa f. 473^{v} et 485^{v} propositae. 8) Eiusdem fortasse Lambecii iussu post folium truncatum 407 insertum est chartaceum quoddam novicium 407*, in quo figurae quondam f. 407 exhibitae integrae proferuntur adiectis nominibus βασιλίσκος et σκυτάλη et numeris 39 et 40, quibus notae illae f. 398^{v}—431^{r} figuris adscriptae continuantur, et adnotatione germanica *Verlohren.* 9) Item Kollarius, cum codicem diligentius cum Neapolitano conferret, ut alia minoris momenti praetereamus, f. 22^{r} verba in saeculi XV transscriptione omissa τῇ ὀσμῇ μηκονώδης supplevit, f. 197^{v}. 279^{r}. 339^{v} falsas herbarum inscriptiones ab ineuntis saeculi XV librario adpositas correxit additis vocibus κύτισος et *Rhamnus* et *Tithymalus*

characias, f. 161^{v} titulum, qui deerat, *ἰσάτις ἀγρία* supplevit, folio denique 388^{r} adnotationem quandam, quae ad carmen de viribus herbarum pertinet, nomine suo subscripto in margine adiecit (cf. cap. XXVI).

CAPUT XII. DE PRISTINO CODICIS CONTEXTU RESTITUENDO.

In codicis huius conspectu, quem infra quinta parte proponemus, singulatim indicabitur, quibus locis membranae interciderint et quaenam eae continuerint argumenta. Hoc autem capite satis habebimus in universum exponere, quibus indiciis et documentis in gravissimo hoc negotio expediendo utendum fuerit.

1. Atque primum quidem codicem mutilum esse exterioribus, ut ita dicam, argumentis comprobatur:

a) primum si in compagibus folia singularia inveniuntur, quibuscum altera folia ipso membranarum conexu iam non cohaerent sive cohaesisse cognoscuntur;

b) deinde si in compage quadam membranarum numerus admodum exiguus est. Qua in re notandum est tres tantum in toto libro inveniri compages foliorum quaternorum, quae quidem illaesae sint, reliquos autem fasciculos intactos senis vel denis vel etiam pluribus foliis constare, plerumque autem octonis (v. supra cap. V). Quodsi igitur v. c. in fasciculo *ΜΘ* duo tantum folia (381. 382) inveniuntur, etiam inde colligitur eum mutilum esse.

c) Idem efficitur, si foliorum, quae in compage aliqua extant, numerus impar esse cognoscitur, ut v. c. tres vel quinque septemve folia servata sint; ipsa enim rei natura postulat, ut singulorum fasciculorum membranae parem semper numerum exhibeant.

d) Neque minus foliorum iactura inde cognoscitur, quod consueta illa membranarum consecutio, qua bina plerumque latera carnis binaque villorum sese excipere supra (cap. V) exposuimus, interrupta est.

e) His accedit, quod nonnumquam ipsarum membranarum sive excisarum sive abscissarum reliquiae integris intermixtae servantur [1]).

2. Porro membranas deesse inde concluditur, quod contextus sententiarum hiat, sive consueta illa in herbario figurarum et descriptionum consecutio hunc in modum interrumpitur, ut v. c. herbae cuiusdam textus extet, imago desideretur, vel e contrario imago adsit, textus deficiat (v. cap. XV). Qua in re saepe cautius agendum est, cum is, qui anno fere 1406 novos figuris titulos litteris minusculis adscripsit, iterum atque iterum falsis inscriptionibus additis, quominus lacunae statim agnoscerentur, impediverit (p. 61 adn. 3). In opusculis autem appendice traditis facili negotio lacunae deprehenduntur aut sententiarum conexu intercepto aut editionum, quae pleniorem textum exhibent, subsidio.

3. His argumentis in herbario aliud accedit, si qua herba in indicem vetustum, qui foliis 8ʳ—10ᵛ scriptus dimidiam fere capitum partem complectitur, recepta in ipso contextu desideratur. Qua in re tamen excipienda sunt κάρπασσος, κύπρος, σεῦτλον λευκόν, quae in indice quidem recensentur, sed in communi codicum Constantinopolitani et Neapolitani archetypo iam defuisse videntur (v. infra cap. XXII). Iam vero cum herbae in indicem relatae in singularum litterarum contextu series quasdam cohaerentes efficiant, indicis ope loci, quibus quid deperditum sit, satis certe definiri possunt.

4. In toto fere codice persaepe evenit, ut litterarum rubrarum in titulis et capitum initiis scribendis adhibitarum, sed interdum et ipsius scripturae nigrae vestigia quaedam satis certa in paginis e regione positis compareant. Quae quidem non eo tempore, quo codex confectus est, sed posteriore aetate, cum in loco fortasse humido adservaretur, orta esse inde praesertim probatur, quod etiam illic inveniuntur, ubi inter folium, cuius scriptura expressa est, et illud, in quo ectypum cernitur, aliquid intercidisse constat. Atque si consideramus in duobus fasciculis *NE* (f. 416—423) et *NS*

---

[1]) De folio inter 471 et 472 deperdito cf. supra p. 53; 59 adn. 1; 62.

(f. 424—431), quos a. 1406 a bibliopego inter se permutatos esse probabile est (v. cap. X), vestigia talia extare, ut folii 423v litterae rubrae in f. 424r, folii 415v in f. 416r expressae sint, dubium non est, quin etiam post a. 1406, quo codex in praesentem statum redactus est, huiusmodi ectypa facta sint.

Quae quamquam ita se habent, nihilo secius locis aliquot vestigia rubra et nigra reperiuntur e foliis hodie deperditis expressa. Cuius rei exemplum proditur f. 162v, in quo figura exhibetur errore eius, qui anno fere 1406 titulos novicios adscripsit, κενταύριον τὸ μέγα appellata, re vera autem haud diversa ab ea, quae codicis Neapolitani f. 44r sub inscriptione κενταύριον τὸ μικρὸν adest. In pagina igitur recta eius membranae, quam inter f. 162 et 163 excidisse aliis quoque argumentis evincitur, textus aliquando centaurii minoris collocatus fuerit necesse est. Tituli autem rubri, qui capiti huic deperdito praefixus erat, ectypum cernitur f. 162v, ubi in summa pagina litteris inversis legimus...... *ΤΟ ΛΕΠΤΟΝ*; id quod haud dubie supplendum est [κενταύριον] τὸ λεπτόν [1]).

Similem rem animadvertimus f. 239r. Etenim inter f. 238 et 239 membrana intercidit, in cuius pagina recta herba f. 238v descripta, cui ναρκισσὸς nomen, imagine repraesentata erat, pagina autem versa textus [2]) legebatur νυμφαίας, quae f. 239r delineata conspicitur [3]). Sed praeterea ex codicum Neapolitani (f. 104r) et Parisini gr. 2286 (f. 29r) testimoniis (v. p. 69) cognoscitur in nostro libro hoc ipso loco et imaginem et descriptionem alterius nymphaeae [4]), quae νυμφαία ἄλλη vocatur, olim extitisse. Cuius rei vestigium servatur ectypo, quod titulus ruber in folio inter 238 et 239 aliquando collocato pictus in f. 239r et quidem, si infra a dextra parte egredi-

[1]) Idem herbae, quam in Neapolitano κ. τὸ μικρὸν vocari diximus, nomen invenitur apud Plinium nat. hist. XXV 31 et in carmine de viribus herbarum praemissum capiti IX (v. ed. Hauptii p. 482 ante v. 114; codicis nostri f. 389v). Cf. quae Sprengelius adnotavit ad Dioscuridis mat. med. III 7 (p. 349 n. 42).

[2]) Cf. Neap. f. 104r; Dioscuridis mat. med. III 138 p. 478 s.

[3]) Quam a Neapolitani figura diversam neque textui, qui teste Neapolitano hoc loco supplendus est, aptam esse cap. XXII exponetur.

[4]) Cf. Dioscuridis mat. med. III 139 p. 479 s.

mur, in folio tertio figurae reliquit; ubi haec fere deprehenduntur: ////// *ΑΙ* /// *ΦΜΥΗ*. Unde apparet in membranae deperditae latere verso fere medio ad sinistram titulum *ΝΥΜΦ*[*Α*]*ΙΑ* [*ΑΛΛΗ*] inscriptum fuisse, cui parva pictura et textus eodem fere modo atque f. 26ʳ. 33ʳ (v. cap. XV) subiecta fuisse videntur.

In ornithiacorum denique paraphrasi inter f. 475 et 476 membranas duas excidisse constat. Atque capitum exordia, quae in priore folio recto litteris rubris scripta erant, aliqua ex parte expressa extant in f. 475ᵛ; ubi supra versum 14 haec vestigia inversa cernuntur *ΠΟ/ΥΙ*//////, id est initium capitis de seleucide ave: πο[λ]υ[βορώτατον ὄρνεον ἡ σελευκὶς κτλ.[1]). Minus certa sunt ectypa rubra, quae f. 475ʳ super versu 14 adsunt et initium capitis de pico in folio, quod praecesserat, iam deperdito scripti reddere videntur: ////// *ΤΙ ΠΑΡΑ* //////; quod fortasse ita supplendum est: [Τοῖς δρυοκόλαψι δὲ καινόν] τι παρὰ [τῶν θεῶν δέδοται δῶρον[2]).

5. Aliud eiusdem rei in herbario Dioscurideo indicium inde repetere licet, quod herbae, quae in codice Neapolitano (Vindobonensi suppl. gr. 28) extant vel aliquando extitisse ex indicibus singulis litteris praemissis cognoscuntur, in Constantinopolitano nonnumquam desiderantur. Nam cum ambos ex eodem archetypo derivatos esse certissimum sit, apparet utroque easdem fere herbas tractatas esse (cf. cap. XIV. XXII). Quarum ordo quamquam in N, ubi hodie membranis transpositis valde turbatus est, aliquantum diversus erat a C, tamen in universum in utroque pariter procedere videtur, ita ut sedes lacunarum interdum etiam ex Neapolitano circumscribi possint.

6. Praeter Neapolitanum ad quaestiones, de quibus agitur, expediendas nonnihil conferre posse videntur ii codices, quos diversis temporibus ex nostro descriptos et depictos infra parte quarta proponemus. Ex quibus tamen ii, de quorum indole et aetate satis constat, veluti Laurentianus plutei

---

[1]) Cf. editionum, quae capite XXX citabuntur, Crameri p. 28, 29; Duebneri I 22 p. 112.

[2]) Cf. ed. Crameri p. 27, 6; Duebneri I 14 p. 111.

LXXXVI n. 9, Vaticanus Urbinas n. 66, saeculo demum XV confecti sunt, id est post a. 1406, quo liber Dioscuridis denuo compactus in praesentem fere statum et ambitum redactus est. Verum in Laurentiano textus, qui membranis duabus inter 401 et 402 deperditis itemque foliis 404 et 407 ad marginem usque abscissis continebatur, integer adhuc legitur. Deinde paraphraseos ornithiacorum libri duo priores codice Parisino gr. 1843, quem ex nostro pendere demonstrabitur, saeculo XIII scripto sine lacunis, quibus in C nunc abundant, adritit sunt, liber autem III ex alterius recensionis codicibus plenus adhuc innotuit. Sed alia, quae huc spectant, in partibus tertia et quarta suis locis adferre praestabit.

Maiorem vero utilitatem praebere videtur codex Parisinus gr. 2286 medio fere saeculo XIV sive ab ipso Neophyto monacho Prodromeno sive ex Neophyti exemplari descriptus, cui f. 1r herbarii Dioscuridei apographon sine picturis inest ex nostro libro depromptum. Quod quamquam non universas herbas etiam nunc in C extantes, sed selecta capita ordine interdum paulisper mutato complectitur, multas tamen herbarum descriptiones continet, quae hodie in C desiderantur, cum aliae sine dubio iam saeculo XIV deperditae fuerint. Sed de hoc libro, quem beneficio eorum, qui bibliothecae Parisinae praesunt, Vindobonam transmissum inspicere potuimus, quarta parte (cap. XXXII n. I) uberius disputaturi hoc loco ea excerpere satis habuimus, quae ad pristinum codicis nostri contextum restituendum utilia videantur. Qua in re herbas eas, quae in C quamvis depictae textu carent, asterisco uno *, eas vero, quae in C omnino desunt, duobus asteriscis ** notavimus.

F. 8r s. haec capitum series invenitur: *ἄκανθα* — f. 8v ** *ἄρκιον· οἱ δὲ προσώπιδα* — *ἄκτη*. Cf. codicis C f. 72r—73r.

F. 9r *βετονίκη* — ** *βήχιον*, cui f. 9v adiectum est fragmentum Galeni inscriptum *Γαληνός* — * *βρυονία λευκή* — f. 10r *βαλαρίς* (id est *βρίον θαλάσσιον*). Cf. C f. 78v—80r.

F. 18r *ἰσάτις ἥμερος* — * *ἰσάτις ἀγρία* — *κενταύριον τὸ μέγα* — * *κενταύριον τὸ μικρόν* — f. 18v *κοτυλιδών* — *κοτυλιδὼν ἑτέρα* — *κυκλάμινος* — f. 19r *κυκλάμινος ἑτέρα* — *κόνυζα λεπτόφυλλος* — *κόνυζα ἑτέρα πλατύφυλλος*. Cf. in codice C fasciculi *ΙΘ* f. 161r— 165v et fasciculi *Κ*, qui

post f. 165 inseri debebat, sed errore eius, qui a. 1406 codicem compegit, hodie praecedit, f. 152^r—153^v.

F. 25^r *λυχνὶς ἀγρία* — **λευκάκανθα* — ***λιβυστικόν* — *λογχίτης*. Cf. C f. 212^r—213^r.

F. 26^v *μήκων κερατῖτης* — f. 27^r **μελισσόφυλλον* — *μαλάχη κηπαία*. Cf. C f. 226^r—228^r.

F. 27^v *μυρίς* — f. 28^r **μήδιον* — ** *μελίλωτον* — *μυρτάκανθον*. Cf. C f. 233^r—234^r.

F. 28^v *ναρκισσός* — f. 29^r **νυμφαία* — ***νυμφαία ἄλλη* — *νάρθηξ*. Cf. C f. 238^v—240^v; supra p. 35.

F. 34^v *ποταμογείτων* — ***πόλιον τὸ ὀρεινόν* — f. 35^r *ῥοδοδάφνη*. Cf. C f. 281^v—282^v.

F. 39^v *σκορδόπρασον* — f. 40^r ***σέρις ἀγρία* — ***σέρις ἥμερος* — ***σκορπιοειδές* — **σόγκος τραχύς* (solum nomen sine descriptione) — *σόγκος τρυφερός* — *σκορπίουρον ἕτερον*. Cf. C f. 314^v—318^r.

F. 43^v *τράγος ὁμοίως* — f. 44^r *τραγοπώγων* — *τράγος ἕτερος* — **τιθύμαλλος χαρακίας* — f. 44^v *τιθύμαλλος μυρτίτης* — *τιθ. δενδρίτης* — *τιθ. πλατύφυλλος* — *τιθ. κυπαρισσίας* — f. 45^r *τιθ. ἡλιοσκόπιος* — *τιθ. παράλιος* — *τίφη* — *τεύκριον* — *τριπόλιον* — f. 45^v *τρίφυλλον* — *ὑπήκοον* — ***ὑοσκύαμος* — f. 46^v *ὑπόγλωσσον*. Cf. C. f. 338^v—353^r.

F. 50^v *χαμαίδρυς* — ***χαμαιπίτυς* — f. 51^r ***χαμαιλαία* — ***χαμαίμηλον* — f. 51^v ***χαμαιλέων λευκός* — f. 53^r *ψύλλιον*. Cf. C f. 382^v—383^v.

Haec si cum codice nostro, qualis nunc est, comparamus, efficitur Neophytum folia non minus viginti unum intacta vidisse, quae hodie deficiunt.

Ad imagines denique deperditas supplendas universumque contextum restituendum haud parum etiam conferre posse videtur codex Romanus bibliothecae Chigianae, de cuius indole commentatione primum ab O. Penzigio conscripta [1]), deinde singulari Henrici Pogatscheri benevolentia edoctus sum. Quo libro insigni, qui saeculo quidem XV fere medio partim ex ipso C, partim, ubi C mutilus iam erat, ad exemplar antiquius ex C expressum confectus est, solae imagines cum inscriptionibus, sed sine textu continentur ex herbario et ex

[1]) O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905. 8°) p. 241—282; cf. praeterea cap. XXXII n. II.

appendicibus depromptae, eis vero, quae nunc extant, longe pleniores. In herbarum quidem serie prima (f. 1^r—171^v), quae tota ex C depicta est, Pogatschero auctore proponuntur figurae 406, qui numerus eum, qui nunc in C invenitur, imaginum 383, longe superat (cf. infra cap. XIV). Ex quibus cum nonnullae fortasse aliis ex fontibus additae sint (veluti f. 83^r ἀρτεμίστρα, 120^v *porrum hortense*), longe plurimas ex ipso codice nostro, cum integrior adhuc esset, sumptas esse constat. Cuius rei documentum adferam finem seriei *Π* (f. 116^v—127^r), quam Pogatscher mihi exscripsit. Qua in re herbas eas, quae in C quamvis enarratae imagine carent, asterisco uno * designavi, eas vero, quae in C omnino desiderantur, asteriscis duobus**.

F. 125^r *polycnemum* — f. 125^v ***potamogiton* — **pota-mogiton alter* — f. 126^r ***polium irinum* (id est πόλιον ὀρεινόν) — ***pecte* — f. 126^v *periclymenon* — f. 127^r *panax herculeus*. Cf. C f. 262 ss.

Contra in serie *M*, cuius notitiam eidem viro erudito debeo, eaedem prorsus, quae hodie in C servatae sunt, figurae proponuntur.

Extant praeterea f. 215^v—219^v imagines volucrum 70 repetitae fere ex libro C et quidem ex ornithiacorum paraphrasi longe tum integriore [1]). Atque seriem libris I et II comprehensam, in qua C (f. 474^r—482^r) figuras 24 hodie praebet, exprimunt in Chigiano imagines quadraginta sex numeris graecis et arabicis inde ab n. 1 (ἀετός *aquila*) usque ad n. 40 (κύκνος, *cycnus*) instructae; tabulae vero libro III praemissae (f. 483^v), qua aves 24 repraesentantur, respondent figurae 24 f. 219^r et 219^v exhibitae, quarum pleraeque inscriptionibus carent.

His igitur indiciis et documentis, quorum in singulis lacunis compluria plerumque concurrere et invicem sese sustinere solent, usuri in conspectu codicis, quem infra parte quinta exhibebimus, et defectus codicis et materias, quae foliis deperditis comprehensae fuerint, indicabimus.

---

[1]) Quarum titulos exscriptos invenies cap. XXXII n. II.

PARS SECUNDA.

DE HERBARIO DIOSCURIDEO.

CAPUT XIII. DE HERBARII DIOSCURIDEI FORMA.

Postquam prima huius praefationis sectione ea tractavimus, quae ad universi codicis historiam et formam pertinent, iam transeamus ad singulas eius partes eo ordine, quem in ipso libro obtinent, enarrandas. Qua in re initium faciendum est ab herbario illo celeberrimo, quod Dioscuridis quidem nomine inscribitur, re vera autem collectio medica est ab ipso Dioscuride prorsus aliena, posteriore aetate secundum litterarum seriem concinnata ex partibus tribus: figuris herbariorum pictorum, imprimis Crateuae, synonymorum catalogis ex Pamphilo potissimum excerptis, herbarum descriptionibus ex Dioscuridis praesertim materia medica depromptis.

Cui herbario praemissa est series picturarum, quae propter artificium et elegantiam inter praestantissima artis pictoriae veterum monumenta habentur. Dico praeclaras illas imagines quinque, quae in exordio f. 2—6 versis extant [1]). De

[1]) Nam pavonis picturam folio, quod nunc est 1, traditam ad hanc seriem non pertinere, sed ex ornithiacorum paraphrasi errore in eam, quam hodie obtinet, sedem transpositam esse, tertiae partis cap. XXX demonstrabitur.

quibus quoniam facilius a viro artis historiae perito copiosius disputabitur, in re praesenti paucissima, quae quidem ad ipsum herbarium spectant, adnotare sufficit. Constat autem εἰσαγωγικὰς esse has picturas. Quarum prima et secunda septeni auctores medici atque botanici, et quidem illi praecipue repraesentantur, ex quorum operibus codicis argumentum pendet, videlicet Nicander, cuius theriaca et alexipharmaca in prosam orationem conversa appendici insunt, Crateuas, ex cuius herbario picto plurimae figurae receptae sunt, Sextius Niger Dioscuridis auctor, ipse deinde Dioscurides, cuius operi maximam descriptionum partem deberi diximus, Pamphilus synonymorum botanicorum scriptor, Galenus denique, ex quo fragmenta nonnulla excerpta sunt [1]). Tertia vero pictura, quae mandragorae inventionem exhibet, argumentum tractatur ab ipsa Dioscuridis materia medica alienum; videtur autem Crateuae effigies subesse Dioscuridis nomine arbitrarie inscripta totaque imago ex Crateuae herbario picto in hunc librum translata esse, qua de re infra (cap. XXIV, A) uberius agetur. Huius ad exemplum in ipso codice conficiendo fictam existimaverim quartam picturam, in qua Ἐπίνοια cum mandragora, Dioscurides scribens, pictor figura delineanda occupatus conspiciuntur. Quam qui excogitavit eo consilio ductus, ut originem quodammodo herbarii Dioscuridei illustraret, sane non consideravit genuinam illam Dioscuridis materiam medicam figuris omnino caruisse. De quinta denique, qua herbarium Dioscurideum absolutum offertur Aniciae Iulianae, iam supra (cap. I) ampliore commentario disseruimus.

Picturas has εἰσαγωγικὰς ipsum iam sequitur herbarium, quod longe maximam codicis partem, folia scilicet inde ab 7ᵛ usque ad 387ʳ obtinet. Primo igitur loco (f. 7ᵛ) positus est titulus intra coronam lauream auratam in fundo caeruleo litteris auratis per undecim versus elegantissime pictus, quem litteris minusculis hic transscribimus accentibus et interpunctionibus, ut solemus, de nostro additis:

---

[1]) Cf. M. Wellmann Hermae XXXIII p. 373; p. 371 adn. 1.

† | Τάδε ἔνε|στιν Πεδανίου | Διοσκουρίδου Ἀνα|ζ[αρβ]έως περὶ βοτα|[ν]ῶ[ν] καὶ ῥιζῶν κ(αὶ) χυλι|σμάτων κ(αὶ) σπερμάτω(ν) | συνφύλλων [1]) τε κ(αὶ) φαρ|μακωδῶν. ἀρξώμε|θα τοίνυν ἀκολού|θως ἀπὸ τοῦ | ἄλφα (foliolum).

Foliis, quae sequuntur, 8—11 novus efficitur fasciculus. In quo f. 8^r—10^v continetur index eadem aetate, qua reliquus codex, exaratus per quinque paginas et partem sextae in binas columnas divisas [2]). Elementorum XXIV notas maiore modulo ornate pictas singulas excipiunt herbarum nomina secundum litteras, quibus incipiunt, ordinata et ita disposita, ut singuli versus singula plerumque, sed nonnumquam et bina vocabula capiant. Ea nomina, quae in singulis litteris primum obtinent locum, minio scripta sunt; ex. c. f. 8^r ἀείζων τὸ μέγα; βούνιον; eximendae tamen sunt litterae inde a *Γ* usque *K*. Intra series illas, quas primarum litterarum communione formatas esse diximus, nomina ad strictam alphabeti, qua nos utimur, normam non sunt ordinata, sed nulla certa lege sese excipiunt. Index autem hic eam ob causam memoratu dignus est, quod non omnes, quae herbario insunt vel inerant, herbas recenset, sed partem fere dimidiam, qua de re infra (cap. XXXIII) copiosius disputabitur. Praeterea ad restituendum pristinum herbarii contextum, qui plurimis foliis deperditis hodie satis mutilus est, vetustum hunc indicem haud parum valere alio loco (cap. XII n. 3) expositum est. In codicis conspectu, quem in fine huius commentationis addemus, hunc indicem integrum exscriptum cum eis, quae in herbario respondent, compondituri sumus.

Accedit in eiusdem fasciculi foliis ultimis, videlicet 10^v et 11^r, titulus herbarii alter eisdem verbis, quae f. 7^v haberi

---

[1]) Id est συμφύλων.

[2]) Ab hoc indice vetusto alter recentior discernendus est anno fere 1406 scriptus elementis minusculis in foliis rectis 4—7, qui eas herbas usque ad litteram *T* comprehendit, quae in codice anno 1406 denuo compacto servatae erant. De quo conferas supra cap. XI.

modo memoravimus, conceptus, per duas fere paginas sive versus tredecim praegrandibus litteris ita scriptus, ut cum versibus singulis minio pictis singuli alternentur nigro atramento exarati. Quem minusculis litteris hic repetimus additis de nostro accentibus et interpunctionibus:

(F. 10ᵛ) *Τάδε ἔνεστιν· | Πεδανίου | Διοσκουρίδου | Ἀναζαρβέως | περὶ βοτανῶν | καὶ ῥιζῶν | καὶ χυλισμάτων |*

(f. 11ʳ) *καὶ σπερμάτω[ν] | συνφύλλων τε | καὶ φαρμάκων* [1]. | *ἀρξώμεθα τοίνυν | ἀκολούθως ἀπὸ τοῦ | ἄλφα.*

Ultima huius fasciculi pagina (f. 11ᵛ) vacat. Vacat et f. 12ʳ, qua pagina novus incipit quaternio numero *Α* signatus, quem fasciculorum series similiter numerata usque ad codicis finem excipit (cf. cap. V).

Iam ad ipsum herbarium Dioscuridis pervenimus. F. 12ᵛ prima occupat pictura inscripta *ἀείζων τὸ μέγα*; f. 13ʳ et ss. extat eiusdem herbae textus. Hanc longa serie sequuntur et figurae et descriptiones reliquarum herbarum, quarum ultima est *ὤκιμον* f. 386ᵛ enarratum, f. 387ʳ depictum. Pagina 387ᵛ vacua est. Herbae eodem ordine dispositae sunt, quem in indice illo obtinere diximus, ut consecutio alphabetica primis tantum nominum litteris constet, intra series vero hac ratione effectas nulla certi ordinis norma observetur. Qua in re id sane memorabile est ne eiusdem quidem similisve vocabuli herbas semper inter se consociari, sed magno interdum intervallo disiunctas inveniri [2]. Serierum singularum *Α*, *Β*, *Γ*, *Ε*, sequentium neque initia neque exitus propria nota ulla indicantur. Nisi forte excipis seriem herbarum, quarum cum *Δ* incipiunt nomina; folio enim 95ᵛ conspicitur *Δ* grande atramento nigro scriptum, quod in primam huius seriei inscriptionem *ΔΕΑ—ΦΙΝΙΟΝ* minio pictam intrusum est.

---

[1]) Titulus prior f. 7ᵛ habet *φαρμακωδῶν*.

[2]) Cf. infra cap. XXIII n. II.

CAPUT XIV. DE NUMERO HERBARUM.

Sed iam quaestio instituenda est, quot herbae in codice C extent, quotque olim hoc libro comprehensae fuerint [1]. Multa enim in herbario praesertim Dioscurideo membranarum interitu excidisse iam supra (cap. VIII) dictum est; quae quibus subsidiis investigari et suppleri possint, speciali capite (XII) exposuimus. Hoc loco nudos tantum numeros proponemus, quos exacta ratione instituta effecimus; singula vero qui requirunt, ad codicis conspectum relegamus, qui quinta huius commentationis parte exhibebitur.

Habuit igitur herbarium Dioscurideum, cum integrum esset, in membranis 416 herbas 435. Ex quibus hodie plenae servatae sunt 366; herbarum 17 solae extant imagines, herbarum 25 solae descriptiones; 27 totae deperditae sunt. Continet igitur herbarium, quale nunc est, in foliis 376 herbas depictas 383, herbas descriptas 391 [2]. Sed liceat singula secundum litterarum series oculis proponere:

---

[1]) Minus recte se habent, quae Kollarius ea de re profert Supplem. I p. 382.

[2]) Qua in re observandum est binas nonnumquam herbas singulis paginis depictas singulisque capitibus enarratas esse; nos autem non picturas neque capita, sed ipsas herbas computasse.

SERIES LITTERAE	Antiquus herbarum numerus	EX HIS SERVATAE SUNT:			Herbarum integrarum vel ex parte servatarum summa	Herbae omnino deperditae
		integrae	solae imagines	solae descriptiones		
A	67	62	1	1	64	3
B	14	10	1	1	12	2
Γ	11	11	—	—	11	—
Δ	11	6	1	3	10	1
E	21	19	1	1	21	—
Z	3	3	—	—	3	—
H	8	8	—	—	8	—
Θ	10	10	—	—	10	—
I	12	11	1	—	12	—
K	53	50	1	2	53	—
Λ	25	20	2	2	24	1
M	23	15	2	2	19	4
N	4	1	1	1	3	1
Ξ	3	3	—	—	3	—
O	13	13	—	—	13	—
Π	33	24	2	4	30	3
P	7	6	1	—	7	—
Σ	54	44	1	3	48	6
T	19	17	1	1	19	—
Υ	9	7	—	1	8	1
Φ	12	12	—	—	12	—
X	18	10	—	3	13	5
Ψ	3	2	1	—	3	—
Ω	2	2	—	—	2	—
	435	366	17	25	408	27

Data hac occasione pauca adiungam de numero herbarum, quae in altero herbarii Dioscuridei codice vetustissimo,

Neapolitano videlicet saeculi VII (nunc Vindobonensi suppl. gr. 28) contineantur. Atque in universum quidem constat Neapolitanum (N), quem ex eodem archetypo atque librum C derivatum esse infra (cap. XXII) explicabitur, easdem prorsus herbarum et picturas et descriptiones habere sive habuisse, quas C exhibet vel aliquando exhibebat. Id quod facili negotio ex indicibus potissimum efficitur, qui in codice adhuc integro et nondum turbato saeculo fere XIII vel XIV singulis litteris praescripti sunt; ex quibus unus tantum seriei *A* index cum aliis litterae *A* membranis deperditus est. Sed singula nonnulla ea de re proferre liceat.

In serie *A*, cuius et index et herbae nonnullae perierunt, adiuvamur notis numeralibus, quae codice adhuc integro imaginibus adiectae sunt. Quarum ultima et summa f. 26r invenitur ξη′ (id est 68), quae tamen eam ob causam in 67 corrigenda est, quod f. 8r numerum ια′ excipit nota ιγ′ errore posita. Herbae vero 67, quas Neapolitanus olim hac in serie continebat, cum C consentiunt.

In serie *E* exhibentur herbae 20, quia herba, cui in C ἐριγέρων nomen est, in N ἠριγέρων vocata in serie *H* proponitur.

In serie Z insunt libro N herbae 4; accedit enim ζμίλαξ λεία, quam C in serie *Σ* praebet.

In serie *H* numerantur herbae 8 ut in C; accedit quidem ἠριγέρων in C sub *E* littera propositus, omittitur autem ἠγίλωψ, qui in C et hoc loco et in serie *A* sub lemmate αἰγίλωψ adest.

In serie *M* extant herbae 22; omittitur enim μελαμπράσιον ἢ βαλλωτὴ in C bis, ut videtur, in litteris *B* et *M*, in N vero semel in serie *B* tractata.

In serie *Σ* habentur herbae 53; σμίλαξ enim λεία codice C hic exhibita in N sub Z inserta est.

Quae cum ita sint, apparet codice Neapolitano antiquitus comprehensas fuisse herbas numero 433, cum duae illae, quae in C binis locis proponebantur, in N semel tantum exhiberentur. Ex his supersunt 409, quarum quattuor imaginibus privatae sunt.

CAPUT XV. QUA RATIONE HERBARII FIGURAE ET TEXTUS DISPOSITA SINT.

In herbario Dioscurideo, quod amplissimum in codice nostro obtinet spatium, singulae herbae et figuris repraesentantur et descriptionibus enarrantur. Figurae autem et descriptiones his fere modis sunt distributae [1]):

1) Plerumque et imagini et textui singulae paginae adsignatae sunt. Qua in re, ubicumque pagina textu non expletur, reliqua pars vacat. Quodsi autem textus amplior est, versus aut per totam paginam aut sub finem paginae coartantur, quo facilius descriptio una pagina absolvatur (cf. cap. VII); si vero textus nullo modo in unam paginam comprimi potest, ultra primam in paginis insequentibus una duabusve continuatur. Figurae autem et textus non eadem ubique ratione sese excipiunt, cum modo figura praecedat, modo textus. Deinde figura et textus alias iuxta se conspiciuntur, cum alterum in folio verso, alterum in eo, quod subsequitur, recto collocatum sit, alias utrumque in eodem folio ita dispositum est, ut alterum paginam rectam, alterum vero obversam obtineat.

2) Raro autem textus et figura in duabus paginis ita collocata sunt, ut in altera figura simul et descriptionis particula exhibeatur, altera textu expleatur [2]).

3) Nonnumquam vero et binae herbarum figurae in una pagina consociatae sunt; quibus separata in pagina textus, quo ambae figurae illustrentur, addi solet [3]).

4) Interdum et figura et textus in eandem paginam comprimuntur [4]).

5) Tribus denique locis ita res se habet, ut herba quae-

---

[1]) Nonnulla hac de re habet Wellmann *Krateuas* (*Abhandlungen der k. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen, philol.-hist. Cl.* NS II 1 a. 1897) p. 22; Hermae XXXIII p. 375.

[2]) Cf. f. 194^v—195^r; 331^v—332^r; 365^v—366^r.

[3]) Cf. v. c. f. 152^v—153^r; 153^v—154^r; f. 171^v—172^r; 173^v—174^r; alia.

[4]) Veluti f. 20^r. 78^r. 113^v. 117^r. 134^v. 135^r, ubi librarius litteris minoribus usus est; f. 258^v. 265^r. 290^r. 314^r. 333^v. 334^r. 340^r. 352^v. 360^v.

dam illa, quam supra primo loco indicavimus, ratione depicta et descripta sit, in eius autem paginae, quae descriptionem exhibet, parte inferiore vacua alia herba adfinis minore modulo effingatur textu ibidem adiuncto [1]).

Singulis deinde herbis tituli sive *λήμματα* rubro colore adponi solent [2]). Quae inscriptiones vetustae aut solis textus capitibus praefiguntur [3]), aut picturis quoque ita adiciuntur, ut vel infra figuram [4]) vel supra eam [5]) collocentur. In priore quidem herbarii parte figuris plerisque nomina desunt, id quod postea plurimis membranis deperditis sat multis erroribus causam praebuit. Is enim, qui circa a. 1406 codicem nostrum tractavit, non solum titulos, ubi aderant, litteris minusculis repetivit, sed etiam eis locis, ubi desiderabantur, inscriptiones supplevit; qua in re saepius, cum contextum foliis exscissis interruptum esse non animadverteret, figuras et textus capita perperam coniunxit, ita ut picturas falsis vocabulis instrueret [6]). Qui errores, cum ope codicis Neapolitani eisdem figuris illustrati facile agnoscuntur, in conspectu codicis, quem quinta parte proponemus, omnes corrigentur.

Descriptionum titulos rubricatos excipere solent synonyma, quorum singula plerumque singulis versibus bipartitis scripta sunt [7]); haec vero sequitur textus ex Dioscuridis materia medica haustus, versibus continuis scriptus. Praeterea in serie litterarum *Α*, *Β*, *Γ* compluribus locis adnexa sunt excerpta ex Crateuae herbario et Galeno. Sed de his omnibus descriptionum partibus, quemadmodum distributae et perscriptae sint, infra (cap. XVII ss.) singulatim disputabitur.

---

[1]) Cf. f. 34r. 26r; his accedere videtur *νυμφαία ἄλλη*, de qua supra (cap. XII n. 4) disputatum est.

[2]) Et textui et figurae deest titulus f. 79v—80r; f. 196v—197r.

[3]) Id fit inde a f. 29v—158r. Qua in codicis parte picturae vel e regione textus positae sunt vel textum folio recto inscriptum in folio verso excipiunt.

[4]) Id evenit f. 12v. 15r. 28v.

[5]) Cf. f. 158v ss. usque ad herbarii finem paucissimis exceptis.

[6]) Cf. supra cap. XI p. 61 adn. 3.

[7]) Rarius synonyma a reliquo textu segregata in picturae pagina collocantur; veluti f. 20v.

CAPUT XVI. DE FIGURIS HERBARUM.

Figurae quomodo et collocatae et titulis inscriptae sint, superiore capite, quod satis videatur, exposuimus. De ratione autem, quae inter haec herbarum simulacra et veras herbas in rerum natura extantes atque descriptiones Dioscurideas intercedat, multum a viris doctis disputatum est, quorum commentationes statim adferentur. Quorum opiniones, quae haud raro vel maxime inter se discrepant, singulas examinare meum non est; huius enim rei arbitrium penes viros rei herbariae peritos esse debet. Hoc unum dicam plerosque et botanicos [1]) et philologos nostra aetate in eo iam consentire, quod figuras codicum C et N non ad ipsas herbas, sed ex archetypo communi ad exemplaria picta confectas esse statuunt; unde evenerit, ut inter imagines illas praeter multas summa cum veritate optime expressas haud paucae extent, quae a naturali forma quam maxime abhorrentes vel ficticiae vel monstrosae videantur. Sed ne eum quidem, qui archetypum composuit, ipsas herbas prae oculis habuisse, sed figuras per longam transscribentium seriem ex Crateuae herbario saeculo a. Chr. n. primo composito aliisque fontibus veteribus accepisse infra (cap. XXIV) demonstrabitur, ubi de herbarii Dioscuridei fontibus et origine disputaturi sumus.

Herbarum figurae, quas codex exhibet, paucissimae ad hoc tempus a viris doctis divolgatae sunt. Ex quibus decem delineatas extare in Remberti Dodonaei stirpium historiae pemptadibus annis 1583 et 1616 editis infra (capite XXV) memorabitur [2]). Tabulae autem aeneae Swieteno auctore annis fere 1763—1773 confectae, in quibus viginti septem

---

[1]) Cf. F. Cohn commentationis, quam infra (p. 82) citabimus, p. 307 s.

[2]) In Ioannis Frankii libello, cuius editioni primae inscriptum est Polychresta herba Veronica (Ulmae 1690. 12°), postea in linguam germanicam et gallicam converso figuram alyssi, quod ille cum thea Sinensi comparaverat, „ex codice Dioscurideo" expressam proponi auctor est A. de Haller Bibliothecae botanicae I p. 635; v. etiam I. C. G. Ackermann in Fabricii bibl. gr. ed. Harles. IV p. 684. Quod opusculum cum mihi praesto non sit, in incerto relinquo, utrum re vera figura illa deprompta sit ex nostri codicis f. 46^{v} an aliunde.

imagines inerant ex C expressae, in publicum non prodierunt (cf. cap. XXV). Nostra demum aetate M. Wellmannus μῶλυ (f. 235v) et λυχνίδα στεφανωματικὴν (f. 210v) cum figuris earundem herbarum, quae aliis in codicibus extant, conlata delineanda curavit [1]). His adde ex codice Chigiano saec. XV ad nostrum exemplar depicto φασιόλου imaginem, quae cum C f. 370v omnino congruit, a Penzigio exhiberi [2]). Neque aliorum codicum Dioscurideorum figurae satis notae sunt [3]).

Illis saeculis, quibus magna artis medicae pars in herbarum veterum, imprimis Dioscuridearum cognitione versabatur, multum inter medicos herbariosque de pretio figurarum, quae codice nostro continentur, in universum disceptatum est. Nam cum Sambucus, Dodonaeus, Schelhammerus, Stollius, Gerhardus van Swieten, Albertus de Haller, Sibthorpius has picturas summis laudibus ornandas multum ad definiendas herbas Dioscurideas valere existimarent, horum iudicio adversati sunt Crato, Clusius, Iacquinius, Weigelius, Sprengelius, qui omnes rudes, multas ficticias vel imo monstrosas esse conclamabant. Quorum omnium sententias infra in studiis Dioscurideis enarrandis (cap. XXV) singulas referemus. Nostris vero temporibus iam id non agitur, quid ad morbos medendos figurae conferant, sed quid utilitatis ad universam historiam rei herbariae illustrandam et ad Dioscuridis interpretationem philologam et historicam inde redundet. Quas ad res imagines has cautissime quidem, sed magno cum lucro adhiberi posse apud viros harum rerum peritos iam constare videtur [4]).

---

[1]) *Krateuas* tab. I. II.

[2]) O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905) tab. V.

[3]) Paucas exscripsere ex Parisino gr. 2179 C. Salmasius Plinianarum exercitationum in Solinum (Traiecti 1588 s.) I p. 372 s. 380. 622 s.; II p. 683; B. de Montfaucon Palaeogr. gr. p. 259; E. Bonnet *Ianus* VIII (1903) ad p. 281; deinde ex eodem aliisque Dioscuridis libris pictis Wellmannus l. c. tab. I. II; ex Chigiani F. VII. 159 saec. XV seriebus eis, quae ex C depromptae non sunt, O. Penzig l. c. tab. VII. VIII. His accedunt imagines ex codice N expressae, quas proponunt Daubeny *Lectures* tab. VIII—XII; Penzig l. c. tab. VI.

[4]) Cf. I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca gr. (ed. Harles.) IV p. 684; porro variae Wellmanni commentationes; H. Stadler in ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIX (1903) p. 545.

Iam liceat commentationes nonnullas componere, quibus figurae codicum Constantinopolitani et eorum, qui adfinitate huic coniuncti sunt, cum ipsis herbis comparantur et explicantur:

1) Albertus de Haller Bibliothecae botanicae I (1771) p. 85.

2) Idem nomine non enuntiato *Göttingische Anzeigen von Gelehrten Sachen* a. 1773 vol. I p. 10. 11; quae epistula indicato auctoris nomine iterum impressa est apud Baldingerum *Medicinisches und Physisches Journal* vol. VIII (1793) 29—32. *Stück* p. 6 ss.

3) I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca graeca (ed. Harles.) IV p. 684, qui ab Hallero pendet.

4) C. Weigel apud Baldingerum l. c. VIII p. 9 s.

5) I. Sibthorp Florae graecae prodromi ed. ab I. E. Smithio II (Londinii 1806) in indice in Dioscuridem p. 392—404.

6) Idem Florae graecae X, append. III p. 33—88.

7) Ch. Daubeny *Lectures on Roman husbandry delivered before the University of Oxford* (Oxonii 1857) p. 303—319 [1].

Eis, qui Halleri, Ackermanni, Sibthorpii, Daubenyi observationibus recte uti voluerint, tenendum erit hos scriptores non ipsum codicem Constantinopolitanum prae oculis habuisse, sed tabulas illas Swieteno auctore confectas, quarum pars longe maior ex codice Neapolitano, minor ex Constantinopolitano expressa est.

8) Ferdinandus Cohn *Beitrag zur Geschichte der Botanik*, *Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur* LIX (1881) p. 310 s., qui codices C et N tractat.

9) H. Stadler *Neues zur alten Botanik* in ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV (1898) p. 610 s.

10) O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905) p. 246. 253—272, ubi agitur de figuris codicis Chigiani F. VII. 159 (de quo cf. cap. XXXII n. II),

---

[1]) De libris n. 5—7 citatis cf. O. Penzig l. c. p. 244 s., ubi et de enchiridiis, quae ab Sibthorpio pendent, veluti Billerbeckii Flora classica (Lipsiae 1824) et C. N. Fraasii Synopsi plantarum Florae classicae (Monaci 1845), verba facit.

quarum prima series ex C expressa est. Pendet Penzigius in eis, quae de figuris herbarii Dioscuridei profert, a Sibthorpio et Daubenyo; quam ob rem, ubicumque codicem Caesareum citat, plerumque Neapolitanus, rarius Constantinopolitanus intellegendus est.

Porro ei, qui has quaestiones diligentius tractaturus est, haud neglegenda erunt, quae de reliquorum codicum Dioscurideorum, imprimis Parisinorum, imaginibus a viris peritissimis conscripta sunt [1]).

CAPUT XVII. DE SYNONYMIS HERBARUM.

In ambobus codicibus antiquissimis Vindobonensibus inter titulos et ipsas descriptiones ex Dioscuridis plerumque materia medica derivatas interiecta sunt synonyma herbarum non solum graeca, verum etiam latina et barbara haud raro tanta copia ad singulas herbas cumulata, ut longi quasi catalogi efficiantur. Vastissima haec vocabulorum multitudo, quamquam ad hoc tempus minima ex parte a viris doctis examinata est, summi videtur momenti esse ad linguarum notitiam promovendam. Nam praeter vocabula graeca, quae nonnumquam ex dialectis, veluti Boeotorum et Cypriorum, deprompta esse indicantur, ubique fere latina magno persaepe numero addita invenimus; quibus accedere solent nomina, quibus Aegyptii Afri Armenii Barbari Bessi Daci Dardani Galli Hispani Itali Lucani Mysi Persae Siculi Syri Tusci, deinde prophetae, Zoroaster, Pythagoras, Osthanes utebantur. Atque post multas virorum doctorum controversias Wellmanni iam curis constare videtur synonyma, quae in recensione alphabetica coacervata extant, maxima

[1]) A. L. Millin *Journal d'histoire naturelle* II (1792) p. 283 ss.; idem *Magasin encyclopédique* a. II (1796) t. II p. 152—162 (de codicibus Parisinis gr. 2179. 2183); E. Bonnet *Ianus* VIII (1903) p. 169 ss. 225 ss. 281 ss. (de Paris. gr. 2179); O. Penzig l. c. p. 247 ss. 272—279 (de Chigiani F. VII. 159 figuris eis, quae ex C non sunt petitae). Vide praeterea A. de Haller Bibliothecae botanicae I p. 85; 170; C. Sprengelium *Versuch einer pragmatischen Geschichte der Arzneykunde* ed. tert. II (1823) p. 85.

ex parte non ab ipso Dioscuride textui addita esse, sed ex alio fonte satis bonae aetatis manasse, quem fuisse Pamphili grammatici opus περὶ βοτανῶν exeunte primo p. Chr. n. saeculo conscriptum probabilis est coniectura iam olim a Lambecio prolata, nuper vero a Wellmanno argumentis firmata [1]).

Codicis C synonyma in singulis versibus bipartitis ita disposita esse solent, ut initiis utrimque inter se exaequatis in priore columna ii, qui hoc vocabulo usi sint, designentur, veluti οἱ δὲ, Ῥωμαῖοι, Αἰγύπτιοι, in altera autem eodem versu ipsum vocabulum enuntietur. Rarissime contra evenit, ut tota synonymorum series continuis versibus exarata sit. Infra (cap. XXXII n. XII) probare studebimus synonyma, quae in libris manu scriptis materiae medicae ex recensione alphabetica interpolatae extant, partim ex C, partim ex N fluxisse.

Synonymorum, quae codici insunt, primus mentionem fecit Ioannes Aurispa in epistula anno fere 1423 scripta [2]). Nonnulla deinde de eisdem disputavit Lambecius Comment. II p. 593 [3]), qui primus Pamphilum grammaticum horum fuisse auctorem coniecit; copiosius vero tractavit A. F. Kollarius, de Neapolitano potissimum codice disserens, Suppl. I p. 352—358. Porro Curtius Sprengelius, qui synonymis barbaris a multis pro suppositiciis habitis certam quandam auctoritatem vindicavit [4]), in textum omnia huius generis recepit uncis plerumque inclusa; qua in re imprimis lectiones codicum C et N respexit a Weigelio amico subministrata. Post haec synonymorum series, quae codicibus Vindobonensibus traduntur, paucis attigit V. Rose Hermae VIII p. 39 adn. 1, qui spurias eas esse contendit. Novissima vero aetate M. Wellmannus in commentatione eadem, qua in universum de synonymis librorum Dioscurideorum eum disputare modo memo-

---

[1]) Cf. M. Wellmann Hermae XXXIII p. 360 ss.; idem *Verhandlungen der 44. Versammlung deutscher Philologen in Dresden* (1897) p. 55; Pauly et Wissowae encycl. V p. 1138 s.

[2]) Cf. supra p. 13 s.: *in quo (codice)... herbarum et radicum vocabula graecis literis triplici idiomate graeco, latino et alio nescio quo adnotantur.*

[3]) Ed. Kollar. II p. 258 s.

[4]) In praefatione ad Dioscuridem p. XVI s.

ravimus, Hermae XXXIII p. 360 ss. permulta eorum, quae in C et N diligenter conlatis invenerat, protulit et illustravit. In futura autem Wellmanni editione, quae ut brevi tempore prodeat, valde exoptamus, maxima synonymorum pars procul dubio non comparebit in genuino materiae medicae textu, a quo Wellmannus aliena ea esse probavit, sed in recensione alphabetica, quam ille seorsum editurus est.

Iam ad singulas linguas accedamus. Qua in re valde mirandum est tantam vocabulorum molem ex tot populorum linguis delibatam, in quarum numero aliquot sunt paucissimis monumentis nobis cognitae, a grammaticis et lexicographis neglectam fere iacere.

De Aegyptiis herbarum nominibus admodum pauca invenies apud Athanasium Kircherum Lingua Aegyptiaca restituta (Romae 1644) p. 592—603, qui haec tamen non ex codice C, cuius non meminit, sed ex Apuleii qui dicitur opere de medicaminibus herbarum [1]) habet. Inde pauciora etiam recepta sunt in Amedei Peyronii Lexicon linguae Copticae (Taurinis 1835).

Vocabula Dacica a Kollario Suppl. I p. 855 composita tractaverunt Iacobus Grimm *Geschichte der deutschen Sprache* I p. 141—148; H. Leo *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung* III (1854) p. 191 s. Postea eadem una cum vocabulis, quae Bessis Dardanisque tribuuntur, iterum collegit et explicare conatus est Guil. Tomaschek *Die alten Thraker* II p. 22—36 [2]), qui lectiones et codicum C et N et duorum Vindobonensium Pseudo-Apuleii (n. 93. 97) solita diligentia excussit.

Herbarum nomina Gallica ex diversis editionibus sibi cognita aliis linguae Celticae reliquiis intermixta examinarunt I. Ch. Adelung *Mithridates oder allgemeine Sprachkunde* II (1809) p. 42 ss.; L. Diefenbach *Celtica* I (1839); A. Holder *Alt-celtischer Sprachschatz* I. II (1896 s.)

---

[1]) Falsi Apuleii synonyma ex eodem fonte esse derivata atque ea, de quibus agimus, M. Wellmannus Hermae l. c. p. 369 ostendit.

[2]) *Sitzungsberichte der Akademie der Wiss. zu Wien, phil.-hist. Classe* CXXX (1894) *Abh.* II. Ceterum parum certis fundamentis inniti, quae Tomaschek in hac commentatione sibi enucleasse visus est, monet P. Kretschmer *Einleitung in die Geschichte der griech. Sprache* (1896) p. 217 cum adn. 4.

Synonyma denique latina, quorum plus centum in lexicis desiderabantur, ex Sprengelii editione collecta et secundum litterarum ordinem disposita prodidit H. Stadler *Archiv für lateinische Lexikographie* X (1898) p. 83—115, quam commentationem paulo post ex codicum C et N conlatione supplevit archivii eiusdem vol. XI (1900) p. 105—114. Post Stadlerum eodem negotio perfunctus est M. Wellmannus Hermae XXXIII (1898) p. 378—422, cui ex duobus codicibus Vindobonensibus ut vocabula latina 541 erueret, contigit.

Reliquarum autem linguarum synonyma ad hoc tempus, quod sciam, nondum collecta et adnotata sunt [1]).

CAPUT XVIII. DE DESCRIPTIONIBUS EX DIOSCURIDE DEPROMPTIS.

Synonyma, de quibus modo egimus, in utroque libro C et N interdum nuda posita sunt, ita ut nihil subsequatur. Plerumque autem subici solent propriae herbarum descriptiones, quarum longe maximam partem ex Dioscuridis materia medica petitam esse patet. Neque tamen omnes herbae in Dioscuridis opere enarratae, quarum numerus ad septingentas accedere dicitur, in herbarium codicibus C et N traditum receptae sunt, sed quadringentae fere eae, quas ipse Dioscurides ceteris accuratius tractavit. Sed praeter has aliquot inveniuntur capita, quae a genuino Dioscuridis textu omnino aliena aliis ex fontibus originem trahunt [2]).

---

[1]) Nam quod Tomaschek l. c. p. 23 adfirmat vocabula quoque Punica et Syriaca a linguarum orientalium peritis tractata esse, fatendum est mihi quidem nullam de hac materia disquisitionem innotuisse.

[2]) Veluti *ἀργεμώνη ἑτέρα* f. 58r; *δελφίνιον ἕτερον* f. 101v; *ἱεράκιον τὸ μέγα* f. 150r; *κυνόγλωσσον* f. 167r; *λευκόϊον θαλάσσιον* f. 69r; *ποταμογείτων ἕτερος* f. 281v; *σαξίφραγον* f. 290r; *χαλκὰς* f. 372v; de quibus cf. Wellmann *Krateuas* p. 25 adn. 31; idem Hermae XXXIII p. 374 s. Constat autem haec capita ex ipsa recensione alphabetica irrepsisse in materiae medicae libros interpolatos, in quorum textu constituendo maximas codicis C fuisse partes infra (cap. XXXII n. XII) demonstrabitur.

In herbario Dioscurideo concinnando tres partes inter se diversas in unum corpus concrevisse demonstrabimus, syllogen herbarum alphabeticam antiquiorem picturis illustratam et amplissimis supplementis auctam, deinde synonymorum catalogos et Dioscuridis descriptiones, quae illi syllogae quodammodo accommodandae erant. Quae cum ita sint, mirari haud possumus, quod textus in recensione alphabetica figuris additus non solum aliis sub titulis atque in materia medica genuina proponitur [1]) neque semper ipsis cum figuris satis convenit [2]), qua de re diligentiore disquisitione adhuc indigemus, verum etiam plurimis locis a genuinis Dioscuridis verbis quam maxime differt, ad arbitrium eius, qui archetypum huius recensionis composuit, contractus et immutatus. nonnumquam autem et interpolatus vel amplioribus supplementis auctus eo consilio, ut herbarum figuris melius respondeat. Qua de quaestione satis habeo legentes ad ea relegare, quae Wellmannus vir harum rerum peritissimus diversis locis de Dioscuridis recensione alphabetica protulit [3]). Accuratius enim hanc rem totamque quaestionum, quae huc pertinent, gravissimarum molem tractare neque meum esse puto neque, si putarem, huic operae recte peragendae in praesens par essem, quoniam critica genuinae materiae medicae editione adhuc egemus.

---

[1]) Veluti herba, cui in codice *ἀμάρακον* inscribitur, Dioscuridi est *παρθένιον*; *ἀδιάντῳ ἑτέρῳ* respondet *τριχομανὲς*, *καλλιτρίχῳ* autem *ἀδίαντον*; *ἐφήμερον* apud Dioscuridem vocatur *κολχικόν*. Multa eius generis inveniuntur in indice herbarii a Kollario Suppl. I p. 359—381 proposito, in quo locos materiae medicae adnotavit; uberrima autem exempla ad hoc tempus repeti poterunt ex Wellmanni commentationibus *Krateuas* p. 25 ss.; Hermae XXXIII p. 379 ss., ubi herbis, quorum synonyma latina tractantur, materiae medicae loci congruentes addi solent. — Eundem textum ex Dioscuridis IV 184 (p. 678 s. Spr.) duobus locis, et *θηλυπτέριδι* et *πτέριδι ἑτέρᾳ*, adscriptum esse infra (cap. XXIII n. I, 2) docebimus; accedit, quod Dioscuridis (III 47 p. 395 s. ed. Spr.) caput de *μῶλυ* hac in recensione duabus herbis, quibus *μῶλυ* (f. 236r) et *σφαιρῖτις* (f. 297r) nomen, accommodatum est.

[2]) Cf. Wellmann *Krateuas* p. 32; H. Stadler in ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV p. 611 s.

[3]) *Krateuas* p. 10; Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141.

Accedit, quod his ipsis diebus, cum haec scriberemus, nuntiatum est editionem Dioscuridis a Wellmanno curatam et tam diu summo desiderio a nobis aliisque exoptatam proximo tempore Berolini apud Weidmannos prodituram esse, qua non solum materiae medicae textum, sed et recensionem alphabeticam sese propositurum ipse editor promisit [1]). Qua opera a viro doctissimo et sagacissimo suscepta ut permultis, quae nunc in incerto relinquenda erant, nova lux adfundatur, fore speramus.

Qua vero ratione recensionis alphabeticae textus Dioscurideus, qui duobus vetustissimis codicibus Vindobonensibus traditur, inde a saeculi XVI fine ad ipsam materiam medicam recensendam adhibitus sit, satis apparebit ex eis, quae de Sambuci et Weigelii studiis Dioscurideis, quae Saraceni et Sprengelii editionibus profuerunt, infra (cap. XXV) exponemus. Iamque rectius perspecta indole librorum manu scriptorum, quibus Dioscuridis opus traditur, manifestum fit editores priores hac in re codicibus nostris iusto maiorem tribuisse auctoritatem.

CAPUT XIX. DE CRATEUAE FRAGMENTIS.

Capitibus Dioscurideis passim contractis et immutatis, quae herbarum figuris adiecta sunt, in seriebus *A*, *B*, *Γ* litterarum a folio 16r usque ad folium 94v multis locis accedunt excerpta ex consimilis argumenti operibus, quibus inscribitur *Κρατεύας* addito plerumque epitheto *ῥιζοτομικὸς* et *Γαληνός*. Quae quod tam exigua codicis parte produntur et mox adponi desinunt, sine dubio referendum est ad librariorum curam et industriam maiores in operis limine quam postea; quocum convenit, quod etiam picturas in principio collocatas sequentibus multo elegantiores esse observamus. Accedit, quod hanc ipsam codicis partem separato tomo

[1]) V. Pauly et Wissowae encycl. V p. 1142. Utriusque textus specimina dedit idem *Krateuas* p. 10—18 et p. 7—9.

comprehensam fuisse probabile est (v. supra p. 45; infra cap. XXIV).

Atque de Galeni fragmentis, quae ex libro sexto *περὶ δυνάμεως φαρμάκων* hausta sunt, sequente capite expondituri sumus; hoc autem loco disputandum est de reliquiis Crateuae [1]), quarum Constantinopolitanus vetustissimus fons est, unicus, ut mihi videtur, archetypus ceterorum codicum, qui haec praebent. Quae quidem frustula exigua M. Wellmannus [2]) erudita disquisitione demonstravit maximi momenti esse non solum ad ea, quae ipse Crateuas in re herbaria praestiterit, recte aestimanda, sed etiam ad viam et rationem, quam Dioscurides in herbis materiae medicae enarrandis secutus sit, exactius cognoscendam. Videntur autem ea, quae Crateuae esse indicantur, non ex opere illo superesse, quod *ῥιζοτομικὸν* inscriptum herbarum ad remedia paranda utilium et descriptiones et effectus continebat, sed potius una cum figuris deprompta esse ex Crateuae herbario picturis illustrato et alphabetico ordine digesto, in quo descriptiones omissas et effectus tantum notatos esse Plinius nat. hist. XXV 8 auctor est. Quae cum ita sint, *ῥιζοτομικὸς* illud sive *ῥιζοτόμος* una cum Crateuae nomine excerptis his praemissum non de libris *ῥιζοτομικῶν*, sed scriptoris quasi epitheton, quo ab aliis quoque auctoribus ornatur, accipiendum est [3]).

Inveniuntur fragmenta Crateuae in ea tantum herbarii parte, qua *A* littera continetur, infra textum Dioscurideum herbis aliquot addita, quae in vetustum indicem f. 8^r relatae hanc aliasque ob causas antiquiori syllogae herbarum adnumerandae sunt (v. infra cap. XXIV). Scripta vero sunt Crateuaea

---

[1]) De Crateua, qui medicus erat Mithradatis VI Eupatoris regis Ponti (a. 120—63 a. Chr. n.), praeter Wellmanni commentationem sequente adn. citatam cf. Ernestus H. F. Meyer *Geschichte der Botanik* I p. 250 ss.; A. G. Costomiris *Revue des études grecques* II p. 358 ss.

[2]) *Krateuas, Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen, Philol.-hist. Klasse* NS II 1 (1897) p. 1 ss. Qua ex commentatione nonnulla repetivit I. Berendes in ephemeride Berolinensi *Apotheker-Zeitung* XIV (1899) n. 16 p. 100 s.

[3]) Cf. infra cap. XXIV.

eadem manu, qua textus Dioscurideus, sed litteris aliquanto minoribus, versibus brevioribus et coartatis. Atque plerisque pro titulo litteris rubris pictum praecedit *Κρατεύας ῥιζοτομικός*; semel autem (f. 25ʳ) legimus: *Κρατεύας ῥιζοτόμος*, semel (f. 26ʳ) *Κρατεύας*; prima praeterea textus, qui subsequitur, littera minio picta esse solet.

Iam recenseamus decem haec fragmenta indicatis et locis et argumentis et paginis editionis a Wellmanno in commentationibus academiae Gottingensis propositae [1]:

f. 18ʳ	*ἀριστολοχία μακρά*	W.	11.
19ᵛ	*ἀριστολόχιον*	»	12.
25ʳ	*ἀχίλλειος*	»	14 s.
26ʳ	*ἀνεμώνη ἡ φοινικῆ*	»	15 s.
27ʳ	*ἀσφόδελος*	»	16 s.
29ʳ	*ἀργεμώνη*	»	19 s.
30ʳ	*ἀρνόγλωσσον*	»	18 s.
31ʳ	*ἄσαρον*	»	17 (cf. 6 s.).
33ʳ	*ἀστέριον*	»	20.
40ʳ	*ἀναγαλλίδες*	»	18.

Redeunt haec ipsa frusta, qualia exemplari nostro exhibentur, non tantum in eis libris, qui inde descripti sunt, veluti in Parisino graeco 2286 saec. XIV [2]) et in Vindobonensi med. gr. 5 (Nesselii; 6 Lambecii) saec. XVI [3]), sed etiam in aliis quibusdam codicibus Dioscurideis, qui quodammodo ex nostro pendere videntur, quibusque adnumerandi sunt liber recensionis alphabeticae auctae Venetus Marc. 92 saec. XIII (apud Wellmannum littera *v* designatus) et codices materiae medicae interpolati Parisinus gr. 2183 saec. XV (*p*) et Venetus Marc. 271 saec. XV (v_1) [4]). Quibus omnibus cum eadem prorsus fragmenta tradantur atque Constantinopolitano, quae ultra *Α* litterarum non progrediuntur similesque nostro lectiones praebent, magna cum probabilitate suspicari

---

[1]) Cf. supra p. 89 adn. 2.

[2]) Cf. A. G. Costomiris l. c. p. 362; infra cap. XXXII n. I.

[3]) De quo vide infra cap. XXXII n. VII.

[4]) Cf. Wellmann *Krateuas* p. 5 adn. 10; p. 12 adn. 17; infra cap. XXXII n. X. XII.

possumus unicum fontem et archetypum, ex quo per totum medium aevum Crateuae fragmenta petita sint petique potuerint, fuisse Constantinopolitanum [1]).

De auctoritate eorum, quae Crateuae nomine insignita codici nostro insunt, recte iudicare difficillimum est eam ob causam, quod nullum alium eorundem fontem cognitum habemus. Genuinae quidem quin sint exiguae hae reliquiae, post egregiam Wellmanni commentationem nemo iam in dubium vocabit. Neque tamen desunt, quae suspicionem quandam moveant, veluti barbarica vox ἀξουγγία, quae in capitibus de ἀργεμώνῃ (f. 29ʳ) et de ἀστερίῳ (f. 33ʳ) invenitur [2]). Sed si consideramus, quanta cum licentia ipse Dioscuridis textus itemque excerpta ex Galeni opere περὶ δυνάμεως φαρμάκων in nostro exemplari reddantur, vix mirum videtur Crateuae

---

[1]) In catalogis codicum Constantinopoli servatorum, quos inter annos 1565 et 1575 compositos ex Vindobonensi hist. gr. 98 (suppl. Kollarii n. 133) edidit R. Foerster in programmate gratulatorio universitatis Rostochiensis a. 1877 inscripto *De antiquitatibus et libris manuscriptis Constantinopolitanis,* in bibliotheca Antonii Cantacuzeni extare dicitur p. 24 n. 11 ἰατροσόφιον quoddam, in quo praeter alia medica inerat Κρατεύα τοῦ ῥιζοτόμου μερικὸν εἰς τὴν ὕλην τὴν ἰατρικὴν καὶ εἰς τὰς σκευασίας τὰς κοινάς (v. etiam Wellmann *Krateuas* p. 4 s. adn. 6). Huic accedunt inter libros Michaelis Cantacuzeni ἰατροσόφιον Κρατεύα τοῦ ῥιζοτόμου περὶ ὕλης ἰατρικῆς (Foersteri p. 27 n. 11); inter libros a grammatico quodam congestos ἰατροσόφιον Κρατεύα τοῦ ῥιζοτόμου (ibidem p. 20 n. 15). V. praeterea de omnibus Costomiris l. c. p. 360 s. Quibus de codicibus deperditis in medio relinquendum est, utrum re vera fragmenta illa Crateuae ex Constantinopolitano hausta exhibuerint, an fraude omnino Crateuae nomine fuerint inscripti. Id quod Wellmannus l. c. p. 5 ss. in alio quodam libro ab Aloysio Anguillara Patavino anno fere 1561 adhibito evenisse ostendit, quo capita ex alphabetica Dioscuridis recensione excerpta falso sub Crateuae nomine proponebantur. Neque eiusmodi fraudes miros nos habere possunt, quandoquidem in eisdem catalogis a Foerstero editis legimus habuisse Michaelem Cantacuzenum ἰατροσόφιον Ἀνδρέα τοῦ θαυμαστοῦ περὶ ὕλης ἰατρικῆς κατὰ ἀλφαβήτου στοιχεῖον (p. 27 n. 12) et ἰατροσόφιον Νίγερ τοῦ Ἀττικοῦ — sub quo Sextius ille Niger latere videtur — περὶ ὕλης ἰατρικῆς (ibidem n. 13).

[2]) Unde H. Stadler in ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV (1898) p. 612 conclusit haec duo saltem fragmenta Crateuae abiudicanda esse.

quoque verba ad eius, qui haec composuit, arbitrium contracta, immutata, interpolata esse.

Extare haec Crateuaea in libro nostro iam eximius ille Busbeckius a. 1562 observaverat [1]; deinde Lambecius [2] et Nesselius [3] eorundem meminerant. Primus autem, quod sciam, Carolus Weigelius medicus Lipsiensis, cum Vindobonae a. 1793 codicem diligenter conferret, has reliquias ῥιζοτομικοῦ descripsit eo consilio, ut emitteret inter anecdota bibliothecae Vindobonensis, quorum editionem eo tempore paravit, sed numquam ad finem perduxit [4]. Porro Ernestus H. F. Meyer [5], ut opiniones virorum doctorum de his fragmentis valde inter se discrepantes examinaret [6], per Fenzelium amicum Vindobonensem capitum duorum, quibus ἀχίλλειος et ἀνεμώνη tractantur, apographa sibi comparavit, quae ille tamen non ex ipso exemplari Constantinopolitano, sed ex codice med. gr. 5 [7] inde descripto excerpserat. Nostra demum aetate de libris manu scriptis, qui Crateuae reliquias continent vel continere dicuntur, caute disseruit A. G. Costomiris [8], qui tamen Vindobonenses duos, videlicet Constantinopolitanum et med. gr. 5 ex illo derivatum ipse non viderat, sed ex descriptionibus Lambecii et Nesselii cognitos habebat. Iam tandem a. 1897 exigua haec frustula, quorum editionem viri docti tam diu frustra desideraverant, ex nostro libro exscripta et prooemio, apparatu critico, commentariis eruditis instructa M. Wellmanno [9] auctore in publicum prodierunt.

---

[1] V. epistulam supra p. 29 citatam: *Dioscoridem .... in quo sunt paucula quaedam, ni fallor Crateuae.*

[2] Comment. ed. prior. II p. 556 (cf. p. 593); ed. Kollarii II p. 120—125 adn. B.

[3] Catalog. III p. 9.

[4] Cf. infra cap. XXV.

[5] *Geschichte der Botanik* I p. 255 s.

[6] Veluti C. G. Kuehnius Opuscul. academ. II p. 106 minimi haec fragmenta aestimaverat veritus, ne suppositicia essent.

[7] Cf. supra p. 90; infra cap. XXXII n. VII.

[8] L. c. p. 360 ss.

[9] *Krateuas*, de quo libello cf. supra p. 89 adn. 2; ubi p. 11—20 decem illa fragmenta proponuntur. Censuram huius commentationis scripsit H. Stadler l. c. p. 609 s.

CAPUT XX. DE GALENI FRAGMENTIS.

Praecedente capite postquam de Crateuae reliquiis exposui, paucissima iam supersunt, quae de Galeni excerptis adiciantur. Quae quidem omnia deprompta sunt ex operis περὶ κράσεως καὶ δυνάμεως τῶν ἁπλῶν φαρμάκων libro sexto, ubi quae enarrantur herbae eo ipso, quod alphabetico ordine digestae sunt, compilandi studiosos invitabant. Inveniuntur haec fragmenta, quae Crateuaea numero longe superant, inter f. 16^{r} et 94^{v}, id est non solum in serie *A*, qua Crateuae excerpta continentur, verum etiam intra *B* et *Γ* litteras. Qua in re idem observatur, quod superiore capite monuimus, haec eis tantum herbis accedere, quae in vetusto indice recensentur [1]).

Excerpta Galeniana simili prorsus ratione et collocata et scripta sunt atque ea, quae Crateuae tribuuntur, nisi quod pro titulo rubris litteris praescribi solet Γαληνός; quae quidem inscriptio duobus locis, foliis videlicet 71^{r} et 72^{r} incuria librarii omissa est, ita ut ex argumento tantum cognoscatur haec quoque ad Galenum redire. Nonnumquam autem in eodem capite concurrunt fragmenta et Crateuae et Galeni; quod si accidit, Galeni verba aut iuxta Crateuaea altera in columna ponuntur, veluti f. 19^{v}, 27^{r}, 30^{r}, 33^{r}, 40^{r}, aut e regione in pagina, quam pictura obtinet, veluti f. 25^{v}, 28^{v}, 30^{v}.

Inter viros doctos, qui Galeno edendo operam dederunt, nullus ad hoc tempus extitit, qui hunc codicem adhiberet. Nihilominus iam nunc, etiamsi editione critica illorum Galeni librorum omnino egemus, satis confidenter adseverare licet excerpta Constantinopolitani, quamvis omnia reliqua Galeni exemplaria antiquitate longe superet, ad ipsa scriptoris verba constituenda minimi pretii esse. In quae eadem fere cadit sententia, quam de textu Dioscurideo supra (p. 87 s.) protu-

[1]) Nisi quod f. 71^{r} herbae, cui αἶρα nomen, in indice omissae Galeni verba addita sunt; sed hanc quoque priori classi adnumerandam esse infra (cap. XXIII n. III) aliis argumentis probabimus.

limus. Nam Galeni verba, qualia in Kuehnii editione [1]) nobis sese offerunt, in C tanta cum libertate contrahi et immutari solent, ut ea solum, quibus Dioscuridis descriptiones suppleantur, relicta sint [2]); accedit, quod et singula vocabula et totae sententiae, prout e re visum est, ad arbitrium transponuntur. Neque ullam in tot fragmentis lectionem investigare equidem potui, ex qua ipse textus Galenianus maiorem quandam utilitatem caperet. Sed ea de re certum definitumque ferre iudicium eorum erit, qui criticam Galeni editionem parabunt.

Indicem fragmentorum e Galeno in hunc librum receptorum adiectis locis editionis a Kuehnio curatae, quibus illa respondeant, infra post codicis conspectum (cap. XXXIV) subiungere placuit.

CAPUT XXI. DE HERBARUM DIOSCURIDEARUM RECENSIONE ALPHABETICA.

Postquam superioribus capitibus de singulis partibus disseruimus, quibus herbarium Dioscurideum codice C traditum constet, iam in universum agendum est de eiusdem indole, origine, fontibus. Quas ad quaestiones absolvendas ipsum librum C plurima praeter ceteros conferre ex ea, quae sequitur, disputatione facile perspicietur.

Codicum, quibus materia medica Dioscuridis Anazarbei eiusve partes traduntur [3]), duae distinguuntur classes principales.

---

[1]) Claudii Galeni opera omnia. Ed. cur. C. G. Kuehn. Tomus XI (Medicorum Graecorum opera, vol. XI, 1826).

[2]) Cf. imprimis Galeniana f. 23^r, 24^r, 70^r tradita.

[3]) De codicibus Dioscurideis fusius egerunt ex vetustioribus scriptoribus I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca gr. IV p. 583 ss.; C. Sprengelius in praefatione ad Dioscuridem I p. XVII ss.; alias quasdam commentationes indicant L. Choulant *Geschichte und Literatur der älteren Medicin* ed. alt. I p. 83; G. A. Pritzel Thesauri literaturae botanicae ed. novae (1872) p. 87. Sed haec omnia iam obsoleta facta sunt eis disquisitionibus, quas M. Wellmannus in nova Dioscuridis editione paranda de materiae medicae apparatu critico volgavit. Qui de codicum indole et classibus his fere locis disseruit: *Krateuas, Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, Philol.-hist. Klasse* N S II 1 (1897) p. 11 s. adn. 17; p. 21 ss.;

Quarum priore comprehenduntur ii codices, quibus genuinus librorum quinque materiae medicae textus ad nos pervenit; inter quos antiquissimus est Parisinus gr. 2179 saeculi IX. Ad alteram vero classem pertinent codices ii, in quibus textus Dioscurideus in alphabeticum ordinem redactus variisque additamentis auctus et interpolatus proponitur. Inter quas classes medium fere locum obtinent exemplaria aliquot serae aetatis, inde a saeculo XIV confecta, quibus materia medica inest primitivo quidem ordine disposita, sed ex recensione, quam modo diximus, alphabetica interpolata.

Iam vero in altera illa classe tria librorum genera agnoscuntur. Atque ad primum genus pertinet archetypus codicum Constantinopolitani (C), iam Vindobonensis med. gr. 1, de quo hic agitur, et alterius, qui Neapolitanus (N) dicitur, item Vindobonae nunc adservati, de quo statim plura proferentur; quibus libris herbae tantum Dioscuridis plerumque verbis enarratae et in alphabeti seriem redactae proponuntur. Secundo autem generi adnumerantur illi inde a saeculo fere XII libri, in quibus herbis Dioscurideis quattuor aliae remediorum a Dioscuride tractatorum series secundum litteras dispositae accedunt [1]). In tertio vero huius classis genere cetera quoque Dioscuridis opuscula in recensionem alphabeticam recepta sunt.

Atque nobis quidem hoc loco res est cum herbario

Hermae XXXIII p. 363; Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141 s. Neque neglegenda sunt, quae de codicibus Escurialensibus, qui maximam partem a. 1671 perierunt, commentati sunt C. Graux *Essai sur les origines du fonds grec de l'Escurial (Bibliothèque de l'école des hautes études* XLVI, 1880) p. 97 ss. 335; R. Beer *Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des Kaiserhauses* XXIII (1903) p. XC n. 154, 1. Sat multa porro, quae huc spectant, a nobis in quarta huius praefationis parte exponentur.

[1]) Cuius generis libri iam Conrado Gesnero innotuisse videntur; is enim in praefatione de rei herbariae scriptoribus, quae praemittitur operi Hieronymi Tragi De stirpium, maxime earum, quae in Germania nostra nascuntur, usitatis nomenclaturis (ed. Argentorati 1552. 4°) vol. I, haec scribit de libris XXIV, quos Suidas Dioscuridi tribuit: *quos libros nihil aliud continere quam illos qui habentur puto, ordine viginti quatuor apud Graecos literarum digestos, quo ordine etiam hodie reperiri eos audio.* Cf. I. P. Tournefort Institution. rei herbariae ed. tert. I (1719) p. 7.

Dioscurideo alphabetico, quod codicibus C et N vetustissimis ex communi archetypo derivatis ad nostram pervenit aetatem. Componitur autem hoc opus, ut saepius monuimus, partibus tribus diversissimis, videlicet picturis herbarum, quas et ipsas dimidia fere parte ex sylloge quadam alphabetica figuris illustrata depromptas, altera vero aliis ex fontibus supplementi causa adiectas esse infra (cap. XXIII s.) demonstrabimus, deinde catalogis synonymorum singulis herbis propriorum, quos incertus quidam auctor Pamphili potissimum Alexandrini vestigia secutus composuerat, ipsis denique herbarum descriptionibus ex materia plerumque medica Dioscuridis Anazarbei excerptis, quas imaginibus illis variis modis accommodare necesse erat. Ea igitur, quae in C sub Dioscuridis nomine, quod et nos retinuimus [1]), feruntur, ex parte tantum ad hunc auctorem redire, rectius autem collectionem herbarum medicinalium diversis ex fontibus compilatam appellari posse iam perspicitur. Videtur autem summaria haec herbarum notitia medicis et pharmacopolis imprimis destinata tertio fere p. Chr. n. saeculo concinnata esse, qua de re mox copiosius disserendum erit.

Praeter librum C in bibliotheca Palatina Vindobonensi alterum exemplar manu scriptum adservari modo diximus, quo alphabetica illa herbarum Dioscuridearum recensio continetur, codicem videlicet suppl. gr. 28, a viris doctis, ut ab illo distinguatur, Neapolitanum (N) eam ob causam vocatum, quod ex monasterio Augustinianorum Neapolitano Sancti Ioannis de Carbonaria dicto aliis cum libris manu scriptis a.

---

[1]) Herbarii Dioscuridei vocabulum, quo et nos frequentius usi sumus, iam Kollarius Suppl. I. p. 350 commendavit collatis verbis Cassiodorii Senatoris de inst. divin. litt. c. 31: *quod si vobis non fuerit Graecarum litterarum nota facundia, imprimis habetis herbarium Dioscoridis, qui herbas agrorum mirabili proprietate disseruit atque depinxit.* Qua tamen in re cavendum est, ne librorum C et N recensionem confundamus cum latina illa herbarii versione, quae etiam nunc extat atque herbas non secundum litteras, sed eo, quo ipse Dioscurides enarravit, ordine digestas praebet; cf. H. Stadler *Archiv für lateinische Lexikographie* X p. 403 ss.; Wellmann in Pauly et Wissowae encycl. V p. 1134 s.

1718 regnante Carolo VI Vindobonam translatus est [1]). Is igitur est minoris formae quam C, latus cent. 14, altus cent. 29.7, saeculo VII, ut viris rei palaeographicae peritis videtur, scriptus, constatque foliis 172, quorum partes versae scripturam plerumque non receperunt. Continetur autem hoc libro solum herbarium Dioscurideum titulo carens et in principio *A* litterae truncatum, omissis commentationibus ad res naturales pertinentibus, quae in C inde a f. 388ʳ accedunt. Atque in paginis rectis huius codicis vetustissimi ternae plerumque, interdum binae quaternaeve, perraro singulae herbae et repraesentantur et describuntur. Obtinent autem superiorem paginarum partem figurae coloratae, quibus subiuncti sunt tituli rubro atramento picti; subsequuntur inferius descriptiones, in quibus sicuti in C praecedere solent synonyma, postponi autem capita ex materia medica Dioscuridis plerumque petita.

---

[1]) De codice Neapolitano herbarii Dioscuridei cf. imprimis B. de Montfaucon Palaeogr. gr. p. 195 ss.; A. F. Kollarius Suppl. I p. 343 ss.; I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca gr. (ed. Harles.) IV p. 685 s.; C. Sprengelius in praef. ad Dioscuridem I p. XVIII s.; V. Gardthausen *Griech. Palaeographie* p. 281; F. Cohn *Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur* LIX (1881) p. 302 ss.; Guil. Wattenbach *Anleitung zur griech. Palaeographie* ed. tert. p. 33 s.; V. Del Gaizo *Contributo allo studio delle fonti della storia della medicina* (*Bollettino della r. accademia medico-chirurgica di Napoli* III 1891), quam commentationem equidem inspicere non potui; M. Wellmann *Krateuas* p. 21 s.; idem Hermae XXXIII p. 375 ss. et Pauly et Wissowae encycl. V p. 1136. 1141. Multae aliae disquisitiones, quibus simul de libris C et N agitur, in hac secunda praefationis parte passim citatae sunt; v. praesertim cap. XIV. Primus, quod sciam, in herbis tractandis libri huius lectionibus et imaginibus usus est ineunte fere saeculo XVII Fabius Columna botanicus Italus, in cuius opusculo *Φυτοβάσανος* inscripto p. 4. 20. 24 (editionis Florentinae a. 1744 emissae) codicis Neapolitani mentio extat. De codicibus monasterii S. Ioannis de Carbonaria Vindobonam translatis copiosius egerunt anonymus quidam Italus (B. C.) *I codici della biblioteca del cenobio di S. Giovanni a Carbonara di Napoli . . . spediti a Vienna nel* 1718, qui libellus Neapoli a. 1890 seorsum impressus est ex ephemeridis *Eco di S. Agostino* a. IV fasc. II. IX, ubi codicis N p. 32 mentio fit; Ferd. Menčík bibliothecae Vindobonensis custos *Mitteilungen des österr. Vereins für Bibliothekswesen* VIII (1904) p. 133 ss. 170 ss.; IX (1905) p. 31 ss., qui de codice N l. c. VIII p. 176 s. n. LXX disputavit.

CAPUT XXII. DE RATIONE, QUAE INTER CODICES CONSTANTINOPOLITANUM ET NEAPOLITANUM INTERCEDAT.

Iam si quaestio proponitur gravissima, quaenam ratio inter codicem nostrum (C) et Neapolitanum saeculi VII (N) intercedat, certissimis argumentis ad eam perducimur sententiam, ut horum recentiorem N non ex C descriptum esse, sed herbarium Dioscurideum in utroque libro ex communi archetypo fluxisse existimemus.

Ac primum quidem in universum tenendum est easdem prorsus herbas in C et in N depictas et descriptas esse[1]). Nam quod haec vel illa herba in altero desideratur, quae in altero profertur, id nulli alii causae tribuendum est quam foliorum plurimorum iacturae, qua C passim in omnibus fere partibus, N in littera praesertim *Α* adfectus est. Maiorem sane capitum integrorum numerum codex N servavit (v. supra p. 77).

Ordo tamen, quo singulae herbae singulas intra litteras sese excipiunt, aliquantum differt in C et N[2]). Atque is, qui librum C descripsit, quam accuratissime eam, quam in archetypo invenerat, consecutionem reddidisse videtur, qua re factum est, ut syllogarum diversarum, ex quibus arche-

---

[1]) In indice vetusto, qui in C praemissus est Dioscurideo herbario, adferuntur *κάρπασσος* et *κύπρος* et *σεῦτλον λευκόν* (v. p. 66 n. 3). Quae herbae quod iam neque in C neque in N inveniuntur, etiam inde patet hos codices ex eodem exemplari derivatos esse, in quo capita illa tria alias in alphabeticam herbarii recensionem recepta desiderabantur.

[2]) Qua in quaestione tractanda statim adnotandum est ordinem, quo codicis N herbae aliquando processerant, hodie mirum in modum eo obscuratum et turbatum esse, quod et singula folia et integri quaterniones in codice denuo compingendo transposita sunt, ita ut in ipsum litterarum contextum fragmenta ad alias litteras pertinentia intrusa sint. Antiqua tamen herbarum in N consecutio erui potest cum aliis ex vestigiis, tum ex indicibus saeculo fere XIII vel XIV codice nondum turbato conscriptis, qui singulis seriebus praemissi sunt. Qua in re excipienda est *Α* littera, cuius catalogus una cum codicis exordio periit. V. supra p. 77.

typum concinnatum fuisse infra (cap. XXIII) demonstrabitur, multo plura vestigia in C conservata sint quam in N. E contrario is, qui codicem N composuit, quamquam alphabeticum ordinem retinuit, haud pauca immutavit. Primum enim, quoniam binae ternaeve herbarum imagines cum suo textu in singulis foliis rectis collocabantur, capita ita seligenda erant, ut spatium sufficeret. Deinde herbae eiusdem nominis, quae in C ad archetypi ex variis herbarum syllogis conflati exemplum magno persaepe intervallo inter se dirimuntur, in N omnes fere inter se consociatae sunt; veluti in eisdem paginis componuntur ἄγχουσα et ἄγχουσα ἑτέρα, πτέρις et πτέρις ἑτέρα, ζμίλαξ τραχεῖα et ζμίλαξ λεία, quarum altera codice C in serie Z litterae, altera intra Σ litteram proponitur. His et nonnullis aliis de causis, quas accuratius persequi huius loci non est, evenit, ut ordo codicis N, siquidem singula respicimus, a C sat multis locis differat [1]). Si vero universam herbarum per singulas litteras consecutionem spectamus, eodem fere modo, ut in codicibus, qui ad eundem archetypum referuntur, par est, capita et in C et in N procedere cognoscuntur. Quae cum ita sint, in libri C lacunis definiendis et supplendis persaepe codice N uti poteramus (cf. supra cap. XII n. 5).

Sed postquam in universum docuimus utrique codici easdem inesse herbas eadem fere ratione ordinatas, transeamus ad imagines textumque herbarum, quas in ambobus consimili prorsus modo et repraesentari et describi manifestum est. Figuras enim utroque libro traditas si diligenter comparamus, maximam partem simillimas esse elucet, ita ut minime dubium sit, quin eadem forma in communi archetypo depictae fuerint. Cui sententiae minime obstat, quod herbae codicis N rudiore quidem artificio moduloque minore, sed secundum virorum rei herbariae consultorum iudicium [2]) maiore veritatis studio delineatae sunt. Verum tamen in tanta imaginum congruentia

---

[1]) In serierum praesertim Z, Λ itemque Θ, Φ ordinatione duo codices vetustissimi quam maxime inter se consentiunt.

[2]) Cf. F. Cohn l. c. p. 309.

non desunt quaedam, in quibus codices C et N vel maxime inter se discrepent [1]). His autem adnumeranda videntur ἀργεμώνη (C f. 28^{v}; N f. 10^{r}); βούγλωσσον (C. f. 76^{v}; N f. 28^{r}); βλῆτον (C f. 77^{v}; N f. 32^{r}); γναφάλλιον (C f. 94^{r}; N f. 34^{v}); νυμφαία, quae in C (f. 239^{r}) similis θηλυπτέριδι et πτέριδι ἑτέρᾳ repraesentatur (cap. XXIII n. I, 2), in N vero (f. 104^{v}) speciem verbis Dioscuridis magis accommodatam praebet. Qua in re mitto omnes figuras hac vel illa parte inter se differentes, quarum tamen habitus universus fere convenire videatur [2]); facile enim imagines iterum atque iterum depictae in deterius perverti poterant, id quod in eiusmodi herbariis persaepe accidisse iam Plinius nat. hist. XXV 8 queritur. In figuras autem numero satis exiguas, quas modo composuimus, inter se diversissimas haec explicandi ratio minime quadrat. Quas si accuratius conferimus, haud difficile intellegitur N eas praebere imagines, quae textui Dioscurideo magis conveniant. Is igitur, qui vel librum N vel codicem inter archetypum et Neapolitanum quasi medium conficiendum curavit, cum archetypo nonnullas imagines falsas vel minus idoneas inesse animadvertit, in harum locum aptiores et emendatiores substituisse videtur. Contra in C non solum herbarum consecutio minus persaepe utilis, sed etiam imaginum forma, etsi textui parum aptae erant, sine ulla mutatione recepta est, ita ut hac quoque in re ad archetypum quam proxime accedat.

Idem fere, quod de imaginibus enuntiavimus, iudicium in textum quadrare videtur, qui in utroque libro ex synonymis et descriptionibus ex Dioscuride plerumque repetitis constat. Etenim Neapolitani textus in universum cum Constantinopolitano congruit, quamquam minore quidem elegantia, sed maiore cum cura scriptus, in singulis sat multas continet lectiones praestantiores. Ad idem autem exemplar utrumque referendum

---

[1]) Id quod observavit C. Weigelius in Baldingeri ephemeride *Medicinisches und Physisches Journal* VIII (1793), 29.—32. *Stück* p. 10.

[2]) Eiusmodi sunt v. c. ἀνδράφαξις, βούνιον, βρυωνία μέλαινα, γεράνιον, γεράνιον ἕτερον, γαλαίοψις, γεντιανὴ, ἐλλέβορος λευκὸς, ἐλλ. μέλας, ἐλαφόβοσκον, ζμίλαξ τραχεῖα, θέρμος ἄγριος, ἱππολάπαθον, alia.

esse inde etiam comprobatur, quod modo C, modo N integriora praebet huius recensionis verba. In synonymis vero recensendis nonnumquam N praeferendum esse, postquam C. Sprengelius adnotavit [1]), accuratius demonstravit Wellmannus [2]), qui nonnulla eius generis in C omissa sive confusa in solo N vel servata vel rectiore ordine tradita esse exposuit.

CAPUT XXIII. DE PARTIBUS, EX QUIBUS HERBARII ARCHETYPUS CONFLATUS SIT.

Coaluisse herbarium Dioscurideum, quale libris C et N traditur, ex partibus tribus distinctis, postquam a prioribus aliquatenus perspectum est [3]), Wellmanni imprimis commentationibus saepius citatis iam constat; quam rem in capitibus, quae praecedunt, iterum atque iterum attigimus. Totius autem operis principium quasi et fundamentum in herbarum figuris secundum litteras digestis positum est, quibus duae reliquae herbarii partes, videlicet synonymorum catalogi et capita Dioscuridea accommodanda erant. Sed et hoc ipsum figurarum corpus diversis ex partibus concrevisse equidem persuasum habeo.

Plurima enim in codice nostro et luculentissima vestigia comparent, quibus indicatur communem librorum C et N archetypum ita concinnatum fuisse, ut figuris herbarum syllogae antiquioris per litteras distributae nova quaedam imaginum copia aliis ex fontibus petita adiceretur. Quam quaestionem si examinare libet, proficiscendum est a v e t u s t o i l l o i n d i c e eleganter ornateque conscripto, quem in codice C (deest enim in N) inde a folio 8r—10v herbario Dioscurideo praemissum esse supra (cap. XIII) exposuimus. Hoc indice, quem ad originem recensionis alphabeticae Dioscuridis recte cognoscendam summi esse momenti viri docti nondum intellexerunt, non omnes herbae in ipso contextu repraesentatae et tractatae

---

[1]) V. praefationem ad Dioscuridem I p. XVIII.

[2]) Hermae XXXIII p. 376.

[3]) Cf. Lambecius Comment. ed. Kollar II p. 256 ss.

enarrantur, sed pars tantum certa arctioribus limitibus circumscripta. Duae ergo, si ad indicem attendimus, classes herbarum per singulas litteras inter se coniunctae inveniuntur, altera earum, quae indice enumerantur, altera vero herbarum, quae in indicem non sunt receptae. Iam quemadmodum intra unamquamque litteram duarum classium herbae sese excipiant, ex codicis conspectu, quem infra parta quinta subiungemus, facillimo negotio cognosci poterit; in quo indicem vetustum cum ea, quae in contextu exhibetur, herbarum serie composuimus. Quam ob rem pauca generatim hic monuisse sufficiat. Intercedunt autem per singulas litteras inter duas illas classes, quas brevitatis causa numeris I et II notabimus, hae fere rationes:

1) Herbae universae indice continentur pertinentque ad classem I in *ΒΞΨΩ* litteris.

2) Herbae indice receptae (I) universae praecedunt classem earum, quae extra indicem versantur, (II) in *ΔΝΟ* litteris. Quod si formula exprimere licet, habemus: I + II.

3) Classis I pars maior praecedit, sequitur moles II, finem facit classis I pars minor; quod evenit in *ΑΓΗΛΡΤΦΧ* litteris. Cuius consecutionis formula haec est: I + II + I.

4) Classis II universa praemissa est moli I in *ΕΖΘΠΥ* litteris. Est igitur: II + I.

5) Series magis promiscuae reperiuntur in litteris *Ι*, cuius haec est formula II + I + II + I + II, deinde *ΚΜ* itemque *Σ*, in quibus omnibus ordo, quo herbae in indice recensentur, in ipso contextu compluribus locis immutatus est.

Haec si perlustramus, paucissimis exceptis duo herbarum genera ita conexa esse videmus, ut alterum cum altero non sit permixtum, sed utraque classe per singulas litteras corpuscula quasi compacta unum vel compluria efficiantur.

Neque alia in C deficiunt indicia, quibus demonstretur in librorum C et N archetypo communi ad molem illam principalem, cuius capita in indicem vetustum recepta sunt, supplementa quaedam aliunde petita accessisse.

I. Primum enim nonnumquam evenit, ut eadem herba diversis sub titulis duobus locis picta et descripta extet. Cuius generis haec reperiuntur exempla:

1) Ἡγίλωψ inscribitur herba, cuius textus f. 127^v, figura f. 128^r exhibetur, in indicem recepta f. 8^v. De eadem caput extat in serie *A* litterae sub inscriptione Αἰγίλωψ, cuius imago f. 56^v, textus f. 57^r obtinet. Certissimum est eandem herbam utraque figura repraesentari, quamquam delineandi et pingendi ratione valde has inter se differre infra (n. IV) demonstrabimus; porro utrobique idem adscriptus est textus ex Dioscuridis materia medica (IV 137 p. 619 Spr.) depromptus.

In codice N haec herba uno tantum loco sub *A* littera f. 13^r proditur αἰγίλωψ appellata. Is igitur, qui aut ipsum N aut medium quoddam inter archetypum et N exemplar exaravit, duobus locis idem argumentum tractari animadverterat herbamque altera vice omiserat.

2) Θηλύπτερις, cuius textus f. 141^v, figura f. 142^r extat (cf. N f. 39^r), in indicem recepta haud diversa videtur ab illa herba extra indicem collocata, cui nomen πτέρις ἑτέρα, cuius textus f. 256^v, imago vero f. 257^r habetur (cf. N f. 101^r). Figuris, quae inter se haud multum differunt [1]), idem fere, si leves differentias neglegimus, textus additur ex Dioscuridis materia medica IV 184 (p. 678 s. Spr.) excerptus [2]).

3) Simile quid evenisse videtur in herba, cui nomen est βαλλωτὴ ἢ μελαμπράσιον. Quae in C singulari quodam casu omnino iam desideratur; duobus tamen locis olim extitisse videtur [3]), semel extra indicem sub *B* littera in folio quodam, quod excidit inter f. 76 et 77 [4]), iterum inter herbas *M* litterae, in

---

[1]) Id quod ante nos observavit F. Cohn vir rei botanicae peritissimus *Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft fur vaterländische Cultur* LIX (1881) p. 311.

[2]) F. 141^v haec invenimus synonyma: οἱ δὲ νυμφαίαν πτέριν ὀνομάζουσιν; f. 256^v: οἱ δὲ νυμφαίαν πτέριν, οἱ δὲ καὶ ταύτην θηλυπτέριδα ὀνομάζουσιν. Deinde πτέριδος ἑτέρας descriptio in fine una sententia, quae in θηλυπτέριδι desideratur, auctior est. In lectionibus quibusdam textus inter se aliquantum discrepant.

[3]) V. conspectum codicis, quem infra parte quinta proponemus.

[4]) Herbas enim easdem prorsus libris C et N comprehendi supra (cap. XIV. XXII) notavimus; iam si series *B* litterae in utroque comparamus, in C deest herba una in lacuna illa deperdita. Quam ego quidem adfirmaverim haud diversam esse ab illa herba, quae in N abundat, videlicet βαλλωτὴ ἢ μελαμπράσιον.

quarum serie indice vetusto recensetur μελαμπράσιον ἢ βαλλωτή. Sed hoc quoque loco excidit μελαμπράσιον foliorum complurium inter 233 et 234 olim collocatorum interitu. In N semel tantum f. 31r exhibetur βαλλωτὴ ἢ μέλαν πράσιον adiecto Dioscuridis textu III 107 (p. 452 s.).

Hoc loco observandum est etiam intra ipsam illam herbarum classem, quae extra indicem versatur, duplicem unius herbae mentionem reperiri. Huc enim pertinent ἡλιοτρόπιον τὸ μικρὸν f. 130v descriptum, f. 131r delineatum (cf. N f. 81r)[1] et σκορπίουρον ἕτερον, cuius figura f. 317v, textus f. 318r extat (cf. N. f. 135r)[2]. Quorum imaginibus, quae inter se parum discrepant, idem utrimque textus adiectus est, quo apud Dioscuridem IV 191 p. 684 s. ἡλιοτρόπιον τὸ μικρόν, οἱ δὲ σκορπίουρον describitur.

Neque aliter res se habere videtur in alia quadam herba, quae vulgo ἠριγέρων appellatur. Etenim in C inter eas herbas *E* litterae, quae in indice omissae sunt, ἐριγέρων invenitur f. 102r descriptus, f. 110r delineatus. In N autem habetur ἠριγέρων in *H* littera f. 78r. Utroque loco accedit textus ex Dioscuride IV 95 (p. 590) depromptus, sed ita comparatus, ut recensio, quam C sequitur, ab N valde discrepet. Videtur autem haec herba ex duobus exemplaribus diversis, in quorum altero ἐριγέρων, altero ἠριγέρων appellata erat, in archetypum bis recepta esse, ex quibus mentionibus altera in C, altera in N relata est.

II. Porro sententia, quam proposuimus, eis quoque commendari videtur, quae in utriusque classis ordinatione observantur. Atque primum quidem prioris classis herbae eae, quae vocabulis similibus appellantur, et in indice et in ipso herbarii contextu inter se consociari solent, ita ut v. c. ἀείζων τὸ μέγα proxime excipiant ἀείζων τὸ μικρὸν et ἀείζων τὸ λεπτόφυλλον, vel μαλάχην κηπαίαν sequatur μαλάχη ἀγρία χερσαία. Idem fere notatur intra alterius generis herbas. Aliter autem res se habet in eis

---

[1]) In textus initio haec verba leguntur: οἱ δὲ καὶ τοῦτο σκορπίουρον ἐκάλεσαν· ἑτέρα δὲ σκορπίουρος.

[2]) In synonymis legitur: σκορπίουρον ἕτερον· οἱ δὲ ἡλιοτρόπιον τὸ μικρόν. In descriptione, quae sequitur, omittuntur verba in adn. praecedente exscripta.

herbis similis nominis, quarum alterae ad classem in indicem relatam, alterae ad molem extra indicem positam pertinent; quae eis in partibus, ubi utrumque herbarum genus in singulis litteris uno vel compluribus corpusculis continentibus exhibetur, longo interdum intervallo inter se disiunguntur, veluti ἀργεμώνη classis prioris (f. 28^v s.) et ἀργεμώνη ἑτέρα alterius classis (f. 57^v s.). Qua in re evenit, ut herba epitheto ἑτέρα ab alia distincta in contextu etiam praecedat; veluti inveniuntur ἄγχουσα ἑτέρα cl. II f. 61^v s., ἄγχουσα cl. I f. 70^r s.; πτέρις ἑτέρα cl. II f. 256^v s., πτέρις f. 266^r. In eis sane codicis partibus, ubi duae illae classes magis inter se permixtae extant, utriusque generis herbae similiter appellatae inter se coniungi solent, veluti f. 221^v ss., ubi μήκωνος species proponuntur.

Ea quae modo exposuimus, illis locis maxime conspicua sunt, ubi herbae similibus nominibus appellatae propter orthographiae differentiam diversis seriei alphabeticae sedibus exhibentur. Nam C f. 124^v et 125^r ζμίλαξ τραχεῖα, quae item in indice habetur, inter herbas Z litterae collocata invenitur; contra σμίλαξ λεία, quae indice non recepta est, f. 332^v et 333^r adest Σ litterae inserta. In codice autem N f. 77^r hae duae herbae in serie Σ compositae sunt.

Sed idem observare licet in ipsa illa classe, quae extra indicem posita est. Herba scilicet, cui ἱπποφαὲς nomen, in C (f. 146^v et 147^r) sub Ι littera proditur; idem de N, ubi iam excidit, testatur index saeculo fere XIV f. 39^v exaratus. Contra herba quaedam adfinis, quae vulgo ἱπποφάεστον vocatur, in C (f. 353^v et 354^r) et in N (f. 147^r) ὑποφάεστον scribitur seriei Υ attributa. In Dioscuridis vero materia medica hae duae herbae, quarum nomina tradi videntur ἱπποφαὲς et ἱππόφαιστον, sese excipiunt IV 159. 160 (p. 647—649 Spr.). Ex hac igitur orthographiae diversitate concludere licebit harum herbarum figuras, quibus textus Dioscuridis accommodatus est, ex diversis fontibus haustas esse.

III. In codicis principio intra serierum Α et Β ambitum peculiaris quaedam differentia agnoscitur inter classem indice relatam et reliquarum herbarum molem. Fragmenta enim ex Crateuae herbario et Galeni libris περὶ δυνάμεως φαρμάκων ex-

cerpta, quae hac in parte nonnumquam descriptionibus Dioscurideis accedere supra (cap. XIX. XX) exposui, eis tantum herbis adiuncta sunt, quae in indice enumerantur. Id maxime conspicuum est in *A* littera. Ibi f. 12^r^—43^r^ praecedunt herbae indicis triginta duae, quibus capita Crateuae et Galeni passim addita inveniuntur. Subsequuntur f. 43^v^—68^v^ herbae viginti quinque, vel, si deperditas una computamus, viginti octo ab indice alienae, ex quibus ne una quidem eiusmodi excerptis illustratur. Neque tamen ea res inde explicari potest, quod Galenus — de Crateua nihil constat — has herbas memorare neglexerit; nam magna earum pars in libro VI περὶ δυνάμεως φαρμάκων tractatur[1]). Agmen claudunt f. 70^r^—73^v^ capita in indicem recepta quattuor, quibus αἶρα f. 71^r^ et f. 71^v^ adicienda videtur[2]). Hac in serie, id quod primu obtutu satis conspicuum est, denuo oculis sese praebent fragmenta illa ex Crateuae et Galeni scriptis petita, ex quibus Galeniana in seriebus *B* et *Γ* continuantur. Iam cognoscimus duas illas, quas diximus, classes ex diversis exemplaribus confluxisse, ex quibus unum, cuius ambitus indice vetusto indicatur, figuris herbarum excerpta ex Crateua et Galeno adiuncta habebat, reliqua vero his additamentis carebant.

IV. Sed vel maxime duae illae classes ratione picturarum, quas communis iam librorum C et N archetypus exhibebat, inter se differunt. Qua in re sane praemittendum est eam quaestionem hoc loco attingi tantum, non absolvi posse, quippe quae speciali disquisitione indigeat; exoriuntur enim curiosius inquirenti haud spernendae difficultates in eo praesertim positae, quod similitudines vel differentiae, quae in imaginum artificio observantur, et in ipso archetypo et in eo,

---

[1]) Veluti ἄρκτιον VI c. 58 vol. XI p. 837 ed. K.; ἀμμωνιακή c. 37 p. 828; ἄλυσσον c. 24 p. 823; ἀνθυλλὶς c. 46 p. 833; ἀκάνθιον c. 15 p. 818; ἀπαρίνη c. 50 p. 834; αἰγίλωψ c. 9 p. 815; ἄκορον c. 18 p. 819; alia.

[2]) Deest quidem αἶρα in indice; sed mero errore eam omissam esse veri simile est, cum media inter herbas indice relatas collocata sit eiusque figura illam pingendi rationem, quae herbis classis prioris propria est, apertissime exhibeat (cf. n. IV). Accedit, quod f. 71^r^ Galeni fragmentum adscriptum est.

qui inde depingebatur, codice C magnam quidem partem ex proprietate eorum exemplorum, quae exprimebantur, partim vero etiam ex variorum pictorum, qui in his exemplis imitandis occupati erant, consuetudinibus repetendae sunt, ita ut v. c. respicere debeamus eiusdem generis figuras a diversis artificibus diverso modo redditas esse. Neque ex N, cuius imagines ad eundem archetypum redeunt, sed multo rudiore artificio omnibus inter se exaequatis differentiis pictae sunt, aliquid ad hanc rem expediendam lucrari posse videmur. Harum difficultatum, si, quantum fieri potest, ratio habetur, magnus tamen relinquitur numerus imaginum, ex quibus in universum colligere licet duabus illis classibus respondere duo figurarum genera diversissimam delineandi et pingendi rationem exhibentia.

Etenim eorum capitum, quae in indicem recepta priori classi adnumerantur, figurae longe plurimae plastica quadam delineandi et colorandi arte factae herbas ita repraesentare solent, ut magna foliorum, stirpium, florum, ramorum abundantia instructae corporeae quasi amplumque undique spatium explentes intuentium in oculos prosiliant et sicuti in vivis herbis, ita et in his simulacris partes aliae eminere, aliae recedere videantur. Caules vero et radices non ad commune quoddam schema, sed sat bene ad ipsarum herbarum proprietatem expressa sunt; porro rami et folia artificiosa plerumque ratione, quae nisi a pictore habili et sciente neque excogitari neque exprimi poterat, inflexa vel replicata sese intersecant; flores deinde non solum superiore ex parte, verum etiam a latere sive ex ima parte conspiciuntur; in colorum denique commissuris et transitu magna ars agnoscitur, ita ut in viridi praesertim, sed et in aliis coloribus differentiae tenuissimae optime exprimantur. Quae cum ita sint, apparet primum harum imaginum auctorem, cuius exempla in archetypo et inde in C depicta sunt, id egisse, ut non solum herbarum formas speciesque, quod medicorum et pharmacopolarum usibus sufficeret, satis recte adumbraret, sed etiam opus pictorium ederet politissima arte perfectum.

E contrario figurae alterius classis, quae extra indicem

posita est, haud multis, quae melioris notae videntur, exceptis mirum quantum ab illa delineandi et pingendi ratione discrepant. Quarum plerisque, si spatiosis illis prioris generis picturis comparantur, multo gracilior et tenuior forma communis est, ut quam paucissimis foliis ramisque praeditae summamque redactae ad simplicitatem et nuditatem, minus latae, sed in longitudinem magis porrectae effingantur, partes vero singulae neque prominere neque recedere videantur, sed planae omnino, ut ita dicam, et inter se exaequatae cernantur. In foliis quoque et ramis componendis et distribuendis omnia, quibus difficultas aliqua inesse videbatur, a pictore evitata sunt, ita ut hae herbarum particulae ad certum quoddam schema semper fere observatum sese intersecent. Caules vero ad regulam quasi derecti et radices nullibi fere naturalem vivae herbae rationem imitantur. Neque tenues colorum differentiae diligentius exprimuntur, sed viridis imprimis color semper eodem fere modo redditur. Ii igitur, qui huius classis figuras effinxerunt, simulacra ad elegantiorem artis pictoriae normam conficere neque poterant neque fortasse cupiebant, eo contenti, ut herbarum adumbrationes medicis idoneas proderent. Neque mihi quidem veri dissimile videtur harum praecipue figurarum exemplaria prima maximam partem ad herbas non vivas viridesve, sed exsiccatas delineata esse [1]).

Ea, quae modo disputavimus, dilucidis exemplis illustrari possunt. Atque primum quidem legentes ipsos inspicere velim figuras eiusdem herbae, cui *αἰγίλωψ* nomen, bis propositas, de quibus supra (p. 103) iam dictum est, quarum altera sub lemmate *ἠγίλωψ* in indicem relata f. 128ʳ exhibetur, altera in indicem non recepta adscripto nomine *αἰγίλωψ* f. 56ᵛ invenitur. Quae quidem imagines, quamquam ad eandem herbam eas pertinere statim agnoscitur, tota delineandi et pingendi ratione quam maxime inter se discrepant. Porro ad diversitatem

---

[1]) Cuius rei in figuris utriusque classis vestigia quaedam deprehendere sibi videtur H. Stadler in ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV (1898) p. 611, qui colorem inde explicat pullum, quem flores *μώλυος*, *κυάμου*, *κλυμένου*, *φασιόλου* natura albi in C exhibent.

illam artificii demonstrandam utilissimae videntur picturae herbarum ipsa natura consimilium ex utraque classe inter se collatae; cuius rei pro sat multis unum exemplum proponere satis habeo, ἄγχουσαν scilicet in indicem receptam et f. 70^{v} repraesentatam, quam cum ἀγχοῦσα ἑτέρα alterius classis f. 61^{v} proposita accurate comparare operae pretium est. Sed ut singula mittamus, universam quidem duarum classium differentiam per totum codicis contextum optime persequi licet; maxime autem in seriebus *Α*, *Β*, *Γ* ea perspicitur, ubi figurae capitum in indicem relatorum f. 12^{v}—42^{v}, f. 70^{v}—89^{v}, f. 94^{r}, 95^{r} collocatae, quibus fragmenta quoque Crateuae et Galeni adposita esse paulo ante (n. III) monuimus, incredibile quantum arte pictoria alterius classis imaginibus praestant, quae f. 43^{v}—68^{v} et f. 90^{v}—92^{r} illis interiecta sunt. Inter haec autem diversitas, de qua agitur, luculentissime illustratur prima alterius classis herba, quae sub lemmate ἄρκτιον f. 43^{v} proponitur, collata cum figuris prioris generis, quae proxime antecedunt. Monendum autem est hanc codicis partem, quae folia fere centum priora complectitur, separatum fortasse tomum aliquando effecisse (cf. cap. VI), qui utpote herbarii primus multo maiore cum diligentia scriptus et pictus est quam reliqua, idemque valere de illa archetypi parte, unde hoc codicis exordium expressum est. Contra ea, quae subsequuntur, neque pari cura neque ex tam vetusto et bono herbarii exemplari depicta esse videntur, qua re factum est, ut elegantiae, quae prioris classis picturis propriae sunt, cum per tot depingentium manus traderentur, aliquantum imminutae atque differentiae illae, quamvis etiam his in partibus a diligentius inspicientibus satis bene cognoscantur, inter se aliquatenus exaequatae sint.

Liceat hic paulum subsistere paucisque verbis complecti, quid praecedente disputatione de communi codicis C et N archetypo effecisse nobis videamur. Antiquo igitur illo indice ambitus indicatur syllogae vetustioris in ordinem alphabeticum redactae, in qua herbarum picturis magna cum arte confectis passim fortasse, quamquam in C in litteris tantum *Α*, *Β*, *Γ* inveniuntur, excerpta ex Crateuae herbario et Galeni libris περὶ δυνάμεως

φαρμάκων addita erant. Antiquior haec sylloge una cum suo indice in archetypum codicum C et N translata est, ita tamen, ut huic principali quasi stirpi altera herbarum classis supplementorum loco diversis ex fontibus aliunde deprompta accederet. Picturae alteri classi additae, quamquam non omnes ad unum exemplar redeunt, in universum tamen eis, quae in vetustiore sylloge inveniuntur, et veritate et elegantia cedunt, neque is, qui haec concinnavit, Crateuae et Galeni libros in eis adhibuit. In duabus vero, quas modo memoravimus, herbarum classibus contaminandis erroribus quibusdam obnoxium eum fuisse inde apparet, quod hanc vel illam herbam, quam addidit, non perspexit in vetere sylloge vel in ipsis supplementis alio loco tractari neque herbarum nomina diversis in fontibus diversa orthographia scripta ad unam normam exaequanda esse cognovit. Figuris denique herbarii, quam optime fieri poterat, collectis et compositis novus textus accessit, qui synonyma et descriptiones Dioscurideas complectitur.

CAPUT XXIV. DE HERBARII DIOSCURIDEI ORIGINE ET FONTIBUS.

A. Sed iam quaeritur de auctore syllogae illius antiquioris, cuius ordinem, lemmata, picturas ex indice vetusto et ipso herbario cognovimus. Qua in re cautissime agamus necesse est. Atque primum quidem proponamus gravissimum omnium, quae ad nos pervenerunt, testimonium de veterum herbariis pictis, quod in Plinii nat. hist. XXV 8 legitur:

Praeter hos Graeci auctores prodidere, quos suis locis diximus, ex his Crateuas, Dionysius, Metrodorus ratione blandissima, sed qua nihil paene aliud quam difficultas rei intellegatur. Pinxere namque effigies herbarum atque ita subscripsere effectus. Verum et pictura fallax est coloribus, tam numerosis praesertim in aemulationem naturae, multumque generat transscribentium fors varia. Praeterea parum est singulas earum aetates pingi, cum quadripertitis varietatibus anni faciem mutent.

Atque ex tribus his herbariis, quae picturis illustrata erant, unum Crateuae nobis melius innotuit ex Wellmanni potissimum libello saepius iam laudato, cui Crateuas inscriptum est [1]. Cuius commentationis summam paucis ut comprehendamus, diversum erat herbarium illud a libris ῥιζοτομικῶν ab eodem Crateua compositis, popularium magis usibus destinatum eamque ob causam secundum litteras distributum. In quo herbarum imaginibus, de quibus Plinius copiosius disputat, subiecta erant auctoris verba, quibus non descriptiones specierum, sed effectus tantum continebantur. Eiusdem autem generis sunt excerpta illa codice C in serie *Α* litterae servata, quibus inscriptum est Κρατεύας sive Κρατεύας ῥιζοτόμος sive Κρατεύας ῥιζοτομικὸς, ubi ῥιζοτομικὸς non de libris illis ῥιζοτομικῶν, sed quasi auctoris cognomen intellegendum esse veri simile est (cf. cap. XIX). Haec igitur fragmenta, quibus effectus tantum indicantur, ex Crateuae illo herbario picto petita esse sat probabilis est Wellmanni sententia.

Quibuscum si comparamus syllogen vetustam, quam nostro codici inesse diximus, remotis supplementis, de quibus disputatum est, sat multa sane inveniuntur, quibus illam si non totam, tamen quadam ex parte ad Crateuae herbarium redire persuadeamur. Atque primum quidem iam Wellmannus [2] plurima argumenta composuit, quibus efficitur in eis, quae codice nostro continentur, praesertim in herbarum vocabulis atque in numeris et discriminibus specierum depictarum satis certa vestigia eorum agnosci posse, quae Crateuas de herbis quibusdam docuerat, Dioscurides autem, quamquam in plurimis Crateuam auctorem secutus est, in materia medica tacite vel etiam expressis verbis reiecerat. Qua in re adnotandum est, id quod Wellmannus nondum perspexerat, omnia eiusmodi documenta priore, quam statuimus, herbarum classe, id est sylloge illa vetusta contineri.

---

[1] M. Wellmann *Krateuas, Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, philol.-hist. Classe,* N S II 1 (1897). V. praeterea G. Thiele De antiquorum libris pictis (Marpurgi Cattorum 1897) p. 33 s.; G. Swarzenski *Jahrbuch des kaiserl. deutschen archaeol. Instituts* XVII p. 45 s.

[2] *Krateuas* p. 26—32.

His autem argumentis unum fortasse addere licebit, quod aliorum doctrinae herbariae me debere profiteor. Vituperat enim Dioscurides mat. med. II 207 (p. 324 s. Spr.), ubi anemone describitur, antiquiores quosdam his verbis: Ἔνιοι δέ, μὴ δυνάμενοι διορίζειν ἀπὸ τῆς ἀγρίας ἀνεμώνης τὴν λεγομένην ἀργεμώνην καὶ τὴν ῥοιάδα μήκωνα ... διὰ τὸ τῶν ἀνθῶν ὁμόχρουν, φοινικοῦν ὑπάρχον, πλανῶνται κτλ. Quae quidem eisdem fere verbis redeunt apud Plinium nat. hist. XXI 165, unde probabile est ea ex illo auctore sumpta esse, qui Plinio cum Dioscuride communis est, id est ex Sextio Nigro [1]). In eorum vero numero, qui anemonen silvestrem non satis bene a papavere, cui rhoeas nomen, distinguebant, videtur et scriptor ille fuisse, ex cuius herbario ἀνεμώνη ἡ φοινικῆ f. 25[v] depicta est, quam viri rei botanicae periti non anemones Dioscurideae, sed papaveris et quidem μήκωνος ῥοιάδος speciem prae se ferre iudicaverunt [2]). Quocum optime convenit, quod secundum indicis (f. 9[r]) testimonium tria quidem papaveris genera, quae μήκων ἀφρώδης, μήκων ἄγριος, μήκων κερατίτης vocantur, sylloge illa vetusta comprehensa erant, ea vero species, cui μήκων ῥοιὰς nomen, in indice desideratur, in herbarii contextu f. 223[v] aliunde suppleta est. Cuius quidem figura herbam exhibet, quam ei, quae f. 25[v] sub lemmate ἀνεμώνη ἡ φοινικῆ aliud ad exemplum proponitur, re vera simillimam esse nemo negabit [3]). Illam igitur anemones in codice nostro formam ipsi Crateuae deberi vel ex temporum ratione colligitur, quod Sextius Niger aetatis Caesaris Augusti scriptor, cum errorem illum vituperaret, vix alium atque Crateuam respicere poterat; accedit autem, quod ipsum lemma

---

[1]) Cf. de ratione, quae inter Nigrum, Plinium, Dioscuridem intercedat, Wellmann Hermae XXIV p. 530 ss.

[2]) V. H. Stadler *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV (1898) p. 611: *Der Kodex C* (*bietet*) *als* ἀνεμώνη ἀγρία (φοινικῆ) *eine deutliche Papaveree* (*etwa Papaver Argemone*); praeterea O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905) p. 253 s., qui haec habet de figura anemones in codice Chigiano saec. XV (f. 7[r]) ex nostro expressa: *Qui è figurato senza alcun dubbio il* Papaver Rhoeas *L.*

[3]) Cf. de hac figura F. Cohn l. c. p. 311; Penzig p. 265.

ἀνεμώνη ἡ φοινικῆ codice C traditum, id quod Wellmannus [1]) demonstravit, ex Crateuae doctrina pendet atque f. 26^{r} textui Dioscurideo excerptum, cui inscribitur ἀνεμώνη ἡ φοινικῆ, Crateuae ex herbario adiectum est.

Porro ipsa fragmenta codice nostro intra *A* litterae seriem tradita, quibus inscriptum est Κρατεύας ῥιζοτόμος vel ῥιζοτομικὸς, favere videntur sententiae illi, quam proposuimus, in herbario plurima ex Crateua petita esse. Videntur enim una cum imaginibus herbarii Crateuaei, quibus olim adiecta erant, in codicis nostri archetypum pervenisse.

His autem argumentis, quae ex ipsa herbarii indole deprompta sunt, quamvis dubitans aliud quoddam diversi generis adiungere audeo. In picturis enim celeberrimis, quae codicis nostri herbario praemissae sunt, tribus locis extant imagines, quibus nomen Διοσκουρίδης adscriptum est, f. 3^{v} inter medicos et herbarios septem, f. 4^{v} in pictura, qua mandragorae εὕρεσις effingitur, f. 5^{v} in ea, in qua Dioscurides et pictor in mandragora describendo et depingendo occupati cernuntur. Sed cum Dioscuridis effigies duae f. 3^{v} et 5^{v} omni ex parte inter se consimiles medico praeclaro faciem barbamque oblongas, capillos nigros, nasum aduncum et acutum tribuant, mirum quantum differt imago folii 4^{v} ex tribus illis media, qua homo capitis teretis, faciei obesae et infuscatae, barbae rotundae, nasi crassi, capillorum fuscorum exhibetur; qui, quamquam litteris albis supra caput nomen Διοσκουρίδης pictum est, maxima similitudine cum Crateuae imagine coniunctus est, quae in consessu medicorum f. 3^{v} extat. Huic accedit, quod fabula illa de mandragora per canem extracto, ad quam pictura f. 4^{v} adluditur, in ipsa Dioscuridis materia medica prorsus deest, contra a Crateua enarrata esse potest, quippe quae apud Flavium Iosephum de bello Iud. VII 23 sine dubio ex auctore quodam medico referatur. Quae cum ita sint, fortasse suspicari licet exemplum vetustum, ad quod pictura f. 4^{v} expressa est, ipsum Crateuam repraesentasse et Crateuae herbario picto praemissum fuisse, postea vero hanc imaginem cum Crateuae

[1]) *Krateuas* p. 30; cf. p. 15.

herbis in syllogen illam veterem, deinde hac cum sylloge in herbarium Dioscurideum, quale nunc extat, translatam et Dioscuridis nomine inscriptam et altera pictura f. 5ᵛ, quam tum demum additam esse putaverim, quasi suppletam esse.

Verum hoc utcumque se habet, ceteris, quae protulimus, argumentis iam satis constat syllogen illam vetustam magna ex parte a Crateuae herbario picto pendere. Atque certo quidem Crateuaeis adnumerandae sunt omnes figurae, quibus excerpta Crateuae adiecta sunt, deinde illae, quas Wellmannus luculenta disputatione cum Crateuae doctrina quodammodo coniunctas esse demonstravit. His autem sine dubio multae aliae accedent, quandoquidem de Crateuae reliquiis, quae nondum omnes investigatae neque plene collectae sunt, melius edocti erimus atque eorum, qui artis pictoriae veterum historiam callent, ope proprietates imaginum ex Crateua depromptarum rectius perspexerimus. Quodsi vero Wellmannus argumentis, quae collegit, fretus statuit universi herbarii Dioscuridei ordinationem et figuras ad Crateuam referendas esse, [1] equidem ne de sylloge quidem vetusta, quam agnovimus, eandem sententiam proponere ausim. Neque enim omnes herbae, quas Crateuam tractasse constat, in hac inveniuntur; e contrario nonnulla insunt, quae a Crateua aliena esse apparet, veluti σαξίφραγον illud, quod latino vocabulo designatur, indicis f. 9ᵛ receptum et f. 290ʳ depictum [2]. Sed quibusnam auctoribus vetustae sylloges partes eas, quae Crateuae non sunt, attribuamus, non satis liquet, praesertim cum de herbariis pictis Dionysii et Metrodori [3], quorum nomina Plinius post Crateuam refert, nihil praeterea traditum habeamus.

Figuris igitur ex Crateuae aliorumque herbariis pictis cum suis lemmatibus in eum ordinem et ambitum redactis, quem index f. 8ʳ—10ᵛ indicat, per totum huius sylloges

---

[1]) Cf. *Krateuas* p. 30. 32; Hermae XXXIII p. 373; *Verhandlungen der 44. Versammlung deutscher Philologen* (1897) p. 55; Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141.

[2]) Cf. etiam Stadler l. c. p. 612 s.

[3]) De utriusque auctoris aetate disseruit Wellmann *Krateuas* p. 20 adn. 27.

contextum adscripta esse videntur verba Crateuae et Galeni, quae in nostro codice in litteris tantum *A*, *B*, *Γ* manent. Servabat igitur sylloge illa antiquam herbariorum pictorum indolem, quorum figuris effectus tantum, non descriptiones addita fuisse Plinius auctor est (cf. supra p. 110). Neque tamen tempus, quo vetusta haec sylloge orta sit, exactius definiri potest, nisi quod pro certo adfirmare licet eam saltem recensionem, quae in communi codicum C et N archetypo adhibita erat, Galeno, cuius fragmenta adiecta erant, id est secundo p. Chr. n. saeculo fuisse posteriorem.

B. Haec iam sufficiant de veteris illius sylloges et fontibus et aetate. Huic vero totius rei quasi fundamento ab eo, qui archetypum codicum C et N composuit, varia figurarum supplementa diversis ex auctoribus rei herbariae addita esse supra (p. 101 ss.) exposuimus. Neque tamen, quinam hi auctores fuerint, satis perspicere possumus. Crateuaea sane, quae in sylloge vetere omissa sint, inter supplementa recepta esse haud temere pernegaverim, cum nulla eius rei vestigia ad hoc tempus innotuerint. Neque, si hic quoque de Dionysio vel Metrodoro cogitamus, aliquid proficimus [1]). Neque tamen omnem spem huius rei accuratius investigandae abiciamus necesse est. Extant enim figurae herbarum ad antiquitatis exempla depictae non solum in codicibus, quibus herbarium Dioscurideum traditur, sed etiam in libris manu scriptis quibusdam, quibus Dioscuridis materiae medicae textus primitivus continetur, veluti in Parisino gr. 2179 saeculi IX, et in eis, quibus tota materia medica Dioscuridis in alphabeticum ordinem redacta inest [2]). Quas

---

[1]) Extat quidem his in supplementis f. 235v herbae, cui μῶλυ nomen, figura, quae flores fusco colore pictos exhibet, id quod Wellmannus *Krateuas* p. 32 cum Plinii testimonio coniunxit nat. hist. XXV 27: *Graeci auctores florem eius luteum pinxere, cum Homerus candidum scripserit.* Quae si vera essent, suspicari possemus Crateuae, Dionysii, Metrodori herbaria picta — nam hi videntur *Graeci auctores* esse collato Plinii loco XXV 8 — etiam in supplementis componendis aliquid valuisse. Sed Stadlerus l. c. p. 611 recte puto contendit eiusmodi picturas haud raro confectas esse ad exemplaria herbarum exsiccata, in quibus flores albi minus apte tractati infuscari solent.

[2]) Veluti in Athoo monasterii Laurae saeculi XII, Marciano n. 92 saec.

figuras [1]) constat eis, quae codicibus C et N praebentur, partim simillimas esse, partim vero diversas. Neque ego, siquidem paucis, quae ex illis exemplaribus ad hoc tempus innotuere, confidere fas est, Wellmanno adsentiri possum, qui harum imaginum maximam partem ex alphabetica herbarum Dioscuridearum recensione, quae codicibus C et N servatur, in illos libros fluxisse contendit, differentias autem, quas attigimus, *transscribentium forte varia*, de qua iam Plinius conqueritur, generatas esse. Verum multo probabilius mihi quidem videtur eos, qui horum codicum figuras primi composuerunt, modo ex eisdem fontibus, qui in alphabetica recensione adhibiti erant, imprimis ex herbario Crateuae, modo ex diversis sua deprompsisse. His autem accedunt imagines in ipso C theriacorum paraphrasi Eutecnianae insertae, quarum aliquot ab herbario Dioscurideo alienae sunt, porro illae, quae in N habentur a figuris codicis C differentes (cf. supra p. 100), eae denique, quas in opusculi Apuleii de herbis codicibus pictis, veluti Vindobonensibus 92 et 97 reperimus. [2]) Quibus omnibus investigatis, plene collectis, inter se collatis, in classes distributis rectius nos de fontibus, exquibus veteres herbarum imagines petitae sunt, primariis iudicaturos spes videtur haud fallax esse.

Vetusta igitur illa sylloge, quam ad Crateuae herbarium pictum magna ex parte redire constat, et supplementis noviciis inter se concinnatis atque in eum fere ordinem, qui in C servatus est, redactis iam adiecti sunt catalogi synonymorum, quae ex Pamphili plerumque opere petita esse probabile est, atque de herbis capita, quibus iam non effectus tantum, sed

---

XIII, Cheltenhamensi Phillippsiano n. 21975; cf. Wellmann *Krateuas* p. 23 s. His accedunt in codice Chigiano F. VII. 159 herbarum series secunda et tertia, de qua disputat O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* p. 247 ss.; 272—279.

[1]) Virorum doctorum commentationes, in quibus imagines eiusmodi vel delineatae vel descriptae inveniuntur, supra (cap. XVI) composuimus.

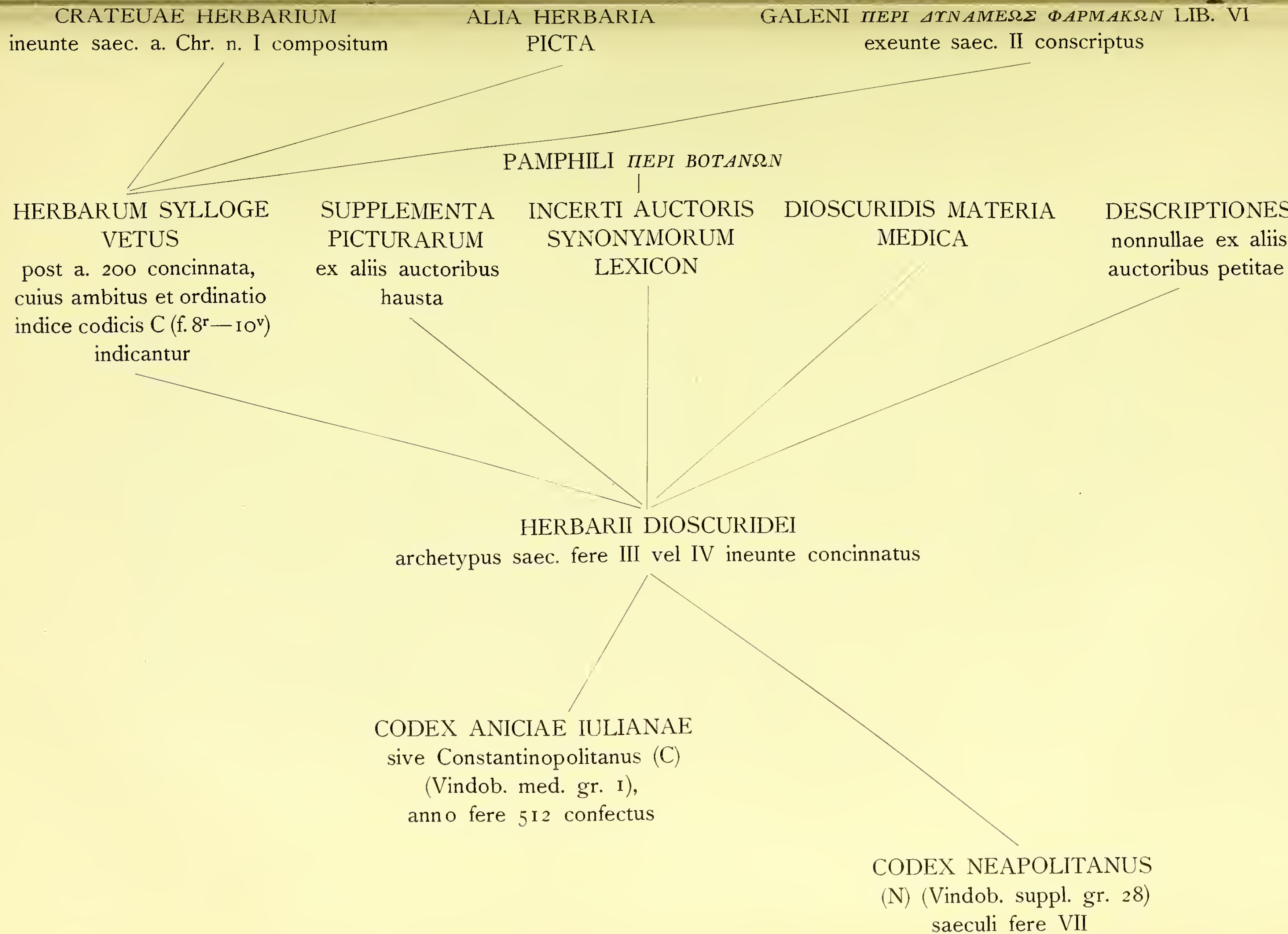
[2]) De herbario latino picturis exornato, quod saeculo fere V vel VI ortum videtur, disputavit G. Swarzenski *Jahrbuch des deutschen archaeologischen Instituts* XVII p. 45 ss.

etiam descriptiones herbarum continebantur. Quae quidem capita longe plurima ex Dioscuridis materia medica hausta erant; paucissima autem, quae a genuino Dioscuridis textu aliena sunt (cf. cap. XVIII), ex auctoribus ignotis accesserant. Deinde, ubi e re visum est, in herbis antiquae syllogae retinebantur excerpta illa Crateuae et Galeni; supplementis vero eiusmodi fragmenta ex novo adicere supersedit is, qui corpus hoc herbarium condidit. Ita igitur ortus est archetypus codicum C et N, cuius forma in N paulisper immutata in libro C fidelissime exprimitur, nisi quod excerpta Crateuae et Galeni ex vetusta sylloge per totum fortasse archetypi contextum adscripta in libro C in litteris tantum *Α*, *Β*, *Γ* manent, in reliquis autem omittuntur. De aetate autem, qua archetypus ille compositus sit, recte fortasse iudicavit Wellmannus [1]), qui Oribasium medio fere saeculo quarto capita duo a genuino materiae medicae textu aliena ex recensione alphabetica in ipsius materiae medicae libros interpolata invenisse probavit.

In fine huius disputationis satis prolixae liceat ea, quae de origine, fontibus, aetate herbarii Dioscuridei ope codicis C investigasse mihi videor, quasi per stemma explicare.

---

[1]) Hermae XXXIII p. 374 s.; cf. Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141.


CRATEUAE HERBARIUM
ineunte saec. a. Chr. n. I compositum
ALIA HERBARIA
PICTA
GALENI ΠΕΡΙ ΔΥΝΑΜΕΩΣ ΦΑΡΜΑΚΩΝ LIB. VI
exeunte saec. II conscriptus
PAMPHILI ΠΕΡΙ ΒΟΤΑΝΩΝ
HERBARUM SYLLOGE
VETUS
post a. 200 concinnata,
cuius ambitus et ordinatio
indice codicis C (f. 8r—10v)
indicantur
SUPPLEMENTA
PICTURARUM
ex aliis auctoribus
hausta
INCERTI AUCTORIS
SYNONYMORUM
LEXICON
DIOSCURIDIS MATERIA
MEDICA
DESCRIPTIONES
nonnullae ex aliis
auctoribus petitae
HERBARII DIOSCURIDEI
archetypus saec. fere III vel IV ineunte concinnatus
CODEX ANICIAE IULIANAE
sive Constantinopolitanus (C)
(Vindob. med. gr. 1),
anno fere 512 confectus
CODEX NEAPOLITANUS
(N) (Vindob. suppl. gr. 28)
saeculi fere VII

CAPUT XXV. DE VIRORUM DOCTORUM STUDIIS IN HERBARIUM DIOSCURIDEUM CONLATIS.

Quamquam praecedentibus capitibus in singulis materiis explicandis diversorum commentationes breviter iam attulimus, tamen e re visum est hoc loco studia virorum doctorum, quae quidem ad herbarium Dioscurideum codice Constantinopolitano traditum pertineant, temporum ordine servato continua et uberiore enarratione legentibus proponere. Quod opus medii iam aevi temporibus summam exercuisse auctoritatem apparet ex magno numero librorum manu scriptorum, in quibus aut expressum aut excerptum extat, quos infra quarta praefationis parte copiosius tractabimus, et ex sylloge illa saeculo XIV fere medio instituta a Neophyto monacho Prodromeno, in qua herbarium illud adhibitum esse supra (p. 21 s.) diximus.

Iam postquam codex Dioscuridis a. 1569 bibliothecae Caesareae accessit, primus, quod sciamus [1]), Ioannes Sambucus Pannonius Tyrnaviensis, medicus insignis et Caesaris historiographus [2]), librum pretiosissimum suum in usum commodatum aliquamdiu domi habuit; quod ante annum 1575 medium evenisse ex oratione Blotii supra (p. 33 s.) laudata intellegitur. Sambucus quantam operam in hoc aliisque Dioscuridis exemplaribus collocaverit, luculentissimis documentis comprobatur, quae etiam nunc in bibliotheca Caesarea Vindobonensi adservantur. Et primum quidem inter libros typis impressos invenitur exemplar Dioscuridis ab Iacobo Goupylo

[1]) Matthiolum eo usum esse falso contendit Kollarius Suppl. I p. 383; cf. supra p. 30.

[2]) Mortuus est a. 1584.

a. 1549 emissi [1]), quod Sambucus propria manu cum sex codicibus veteribus contulit multisque locis emendavit. Cui permultae insunt lectiones variantes ex hoc teste antiquissimo haustae, quem Sambucus *c(odicem) Caes(areum)* sive *v(etustum) cod(icem) Caes(areum)* appellare consuevit [2]).

Hoc apparatu critico, si illam respicimus aetatem, satis copioso instructus Sambucus novam materiae medicae Dioscuridis editionem moliebatur. *Iam olim*, ut testatur Saracenus in praefatione ad hunc auctorem, ... *typographum Henricum Stephanum per literas frequentiores urgebat piae memoriae D. Io. Sambucus ...., uti regiis typis elegantioribus Dioscoridis Graeco-latinum contextum mandaret, eiusque margini missas paulo ante suas notulas, seu potius varias in eum Autorem lectiones, è complurium vetustorum codicum in diversis Principum bibliothecis repertorum fida diligentique collatione à se magno labore decerptas, adiiceret.* Ex quibus subsidiis a Sambuco subministratis ipso strenue iuvante [3]) orta

---

[1]) Dioscoridis libri octo graece et latine. Castigationes in eosdem libros. Parisiis apud Petrum Haultinum. 1549. 8⁰. Post Sambucum Sebastiani Tengnagelii, bibliothecae Caesareae praefecti, fuisse hoc exemplar ex adnotatione titulo inscripta comperimus. Meminit huius libri Lambecius Comment. ed. Kollar II p. 270 n. 1. Hodie servatur sub signo *69. J. 141.

[2]) *C. Caes.* vocatur verbi causa f. 392^{v}; *Caes. C.* f. 237^{v}. 366^{v}; *C. Cod.* f. 137^{v}. 217^{r}; *C. C.* f. 124^{v}. 196^{r}; *V. Cod. Caes.* f. 369^{v}; *V. C. Caes.* f. 119^{v}. 163^{r}. 175^{v}. 176^{r}. 182^{v}. 221^{v}. 252^{r}. 258^{r}; *V. Caes. C.* 199^{r}. 384^{r}; *V. C. C.* f. 113^{r}. 113^{v}. 138^{r}. 160^{v}. 163^{v}. 178^{r}. 210^{r}. 211^{r}. 211^{v}. 222^{r}. 229^{v}. 232^{r}. 237^{r}. 249^{r}; *Caes. V. C.* f. 192^{v}. 217^{v}; *C. V. C.* f. 146^{r}; *V. Caes.* f. 127^{r}. *Crateuas,* cuius fragmenta in libro C extant, citatur f. 100^{v}. 107^{v} (bis). 131^{r}. 132^{r}. 231^{v}. 353^{r}. In folio, quod tegumenti posterioris parti interiori adglutinatum est, Sambucus descripsit adnotationem f. 1^{r}: *τὸ παρὸν βιβλίον τὸν Διοσκουρίδην κτλ.*

[3]) Quanto studio Sambucus Saracenum ad suscipiendam Dioscuridis editionem hortatus sit eundemque consiliis adiuverit, apparet ex epistula Saraceni ad illum missa, quae sine temporis nota extat inter Analecta monumentorum omnis aevi Vindobonensia ed. opera et studio A. F. Kollarii I (1761) p 1038—1040. Quibus litteris Saracenus elenchum proponit eorum, quae editioni, quam parabat, inserere voluit; inter quae recensentur *Clarissimi viri I. Sambuci in contextum Dioscoridis Graecum variae lectiones antiquissimae ad marginem interiorem* (p. 1039) et *fragmenta Crateuae* (p. 1040). Cf. Kollarius Lambecii comment. II p. 125 adn.

est editio Iani Antonii Saraceni post Sambuci mortem anno demum 1598 in volgus emissa [1]), cuius auctor *varias .... tum Clariss(imi) viri D. Sambuci, tum et aliorum hinc inde in Dioscoridem depromptas lectiones* margini adscribendas curavit. Quae quidem lectiones a Sambuco acceptae quin ex illo, quod modo memoravimus, exemplari editionis Goupylianae fluxerint, minime dubium est. Neque tamen diversi libri manu scripti, quos Sambucus adhibuerat notisque certis plerumque distinxerat, in Saraceni editionis margine inter se seiunguntur, sed indiscrete litteris *V. C.* vel similiter designantur [2]), qua ex adnotandi ratione minime dignosci potest, quid ex Constantinopolitano, quid ex reliquis codicibus Sambuci depromptum sit. Sed et quae in calce editionis illius (p. 141—144) leguntur, *in Dioscoridem observationes seu notae Io. Sambuci Pannonii*, aliqua ex parte codici C deberi iam dudum perspectum est [3]).

Praeterea Sambuco auctore, id quod ex nominibus herbarum et notulis variis ipsius manu adiectis colligitur, pictus est codex bibliothecae Caesareae Vindobonensis n. 12478 insignitus [4]). In quo f. 1^{r}—4^{v} praecedit apographon indicis

---

[1]) *Πεδακίου Διοσκορίδου Ἀναζαρβέως τὰ σωζόμενα ἅπαντα.* Pedacii Dioscoridis Anazarbaei opera quae extant omnia. Ex nova interpretatione Iani-Antonii Saraceni. Francofurti 1598. 4^{0}.

[2]) Hae fere reperiuntur notae: *Veteres, Veteres aliqui, Vet(us) lib(er), V(etus) cod(ex), V. C., Vetus, V(etus).* Perperam autem C. Sprengelius in praefatione ed. Dioscuridis I p. XIX existimavit lectiones a Saraceno his siglis notatas marginique editionis additas cunctas ex uno exemplari fluxisse, quod littera X signavit et p. I haud diversum putavit a codice *n. XVI Biblioth. Imperial. Vindob.*, id est med. gr. 16 Nesselii, cuius f. 56^{r}—184^{r} Dioscuridis libri quinque de materia medica continentur. Quas lectiones ex parte tantum Constantinopolitanum exprimere easque satis neglegenter excerptas esse multo ante Sprengelium demonstraverat C. Weigelius in Baldingeri ephemeride a. 1793 supra (p. 82) citata p. 10 s.

[3]) V. Kollarius Suppl. I p. 383 s.

[4]) In Nesselii Catalogo III p. 24 recensetur inter libros manu scriptos medicos graecos codex n. *IX* notatus, *chartaceus, bonaeque notae in folio, quo continentur variarum herbarum figurae, coloribus illuminatae.* Is liber, qui intra seriem codicum graecorum iam desideratur, sine dubio haud diversus est ab eo, quem supra memoravimus, seriei promiscuae 12478 (olim

illius vetusti, qui C f. 8r—10v extat, manu recentiore confectum. Iam sequuntur f. 5r—92v imagines herbarum calamo delineatae et coloribus pictae, quas primo quasi obtutu apparet ex C expressas esse. Sunt vero omnino figurae numero 92. Ordo, quo ipse Sambucus eas collocaverat, indicatur numeris adpositis; hodie autem alphabetica serie procedunt. Nomina plerumque addita sunt manu Sambuci; accedunt adnotationes eiusdem, quibus ad opera botanica Matthioli, Hieronymi Tragi, Valerii Cordi, Fuchsii relegat. Haec omnia neglegentissime, ut solebat Sambucus, exarata sunt. Saeculo vero XVIII manus recentior — Adami Francisci Kollarii, ut videtur — singulis picturis nomina graeca magis litterate scripta subiecit.

Haec de Sambuci studiis iam sufficiant. Porro eisdem fere annis sive paulo post Sambucum imagines herbarum hoc exemplari traditas diligenter inspexit et tractavit Rembertus Dodoens, ut nativo sermone vocabatur, sive Dodonaeus [1]), medicus doctissimus atque inter eos, quos Belgica genuit terra, rei herbariae facile tum peritissimus. Quod eo ipso tempore factum sit oportet, quo a Maximiliano II Caesare accitus Vindobonae in aula versabatur summo in honore habitus, id est inter mensem Novembrem a. 1575 et initium a. 1580 [2]). In libro enim praeclaro, quem Dodonaeus a. 1583 de stirpium historia edidit [3]), in indice auctorum textui praefixo inter fontes praecipuos citatur *codex Caesareus manuscriptus.* Atque in ipso contextu ubicumque Dioscurides laudatur, Dodonaeum editione Goupyliana usum esse apparet; imagines autem herbarum, ubi fieri poterat, ad viva exempla delineatae sunt. Decem vero herbarum species,

---

suppl. 298). De quo cf. Tabulas codicum mss. VII p. 103. — Duo praeterea folia eiusdem exempli Sambuciani extant in codice Vindobonensi 5261 post f. 41 inserta.

[1]) Natus est Mechliniae a. 1517, mortuus a. 1585. De vita eius cf. *Biographie nationale Belgique* VI (1878) p. 85 ss.

[2]) Cf. Dodonaei vitam l. c p. 99 s.

[3]) Remberti Dodonaei Mechliniensis medici Caesarei stirpium historiae pemptades sex. Sive libri XXX. Antverpiae, ex officina Christophori Plantini. 1583. 6⁰. In paginis citandis hac editione usi sumus. Iterum iidem libri *varie ab auctore, paullo ante mortem, aucti et emendati* prodierunt Antverpiae a. 1616.

quas Dodonaeus in rerum natura non invenerat, expressae sunt *ex codice Caesareo*, ut indicatur inscriptionibus, quae figuris adiectae sunt [1]), id est ex herbario Dioscurideo Constantinopolitano, additis in textu commentariis. Qua re vituperationem vehementem Caroli Clusii incurrit, quem imagines codicis Caesarei haud magni aestimasse ex litteris a. 1569 datis supra (p. 32) cognovimus. Is enim in epistula scripta *Viennae IIII non. Iunii* a. 1584 ad Ioannem Cratonem de Craftheim [2]) de Dodonaei pentadibus hanc sententiam parum benevolam profert: *Dodonaei liber nihil novi admodum continet, praeter inelegantes quasdam et forte fictitias figuras ex Caesareo codice petitas* [3]).

Exeunte iam saeculo XVII, postquam codex ex Lambecii commentariis inter homines doctos magis innotuit, summum eorum, qui medicinae et herbarum scientiae studebant, desiderium erat, ut picturae herbarum antiquissimae universae inde ederentur. Qua de re operae pretium est producere

---

[1]) Huc pertinent *coronopus* editionis a. 1583 p. 109, *stoebe* p. 123, *sphaeritis* p. 126, *arction* p. 149, *hyssopus* p. 286, *tithymalus dendroides* p. 368, *hippophaës* p. 373, *aconitum lycoctonum* p. 436, *lotus sylvestris* p. 562, *lotus Aegyptia* p. 563. In editione a. 1616 eaedem figurae habentur p. 109. 123. 126. 149. 288. 372. 377. 439. 572. 573. Accuratius designatur codex edit. prioris p. 123 his verbis: *in vetere Caesareae bibliothecae codice*, similiter p. 286, item p. 435: *in pervetusto manuscripto Graeco codice ...., qui Viennae Pannoniae in locupletissima bibliotheca a D(ivo) Maximiliano II Imp. Aug. instituta asservatur.* — Cf. Kollarius Suppl. I p. 384; G. A. Pritzel Thesaur. literaturae botanicae nov. ed. p. 87; O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* p. 243 cum adn. 1.

[2]) Edita est a Treviranus p. 58 n. XXXV; a P. F. X. de Ram p. 67 n. XXXXVII. De utraque editione v. supra p. 31 adn. 1.

[3]) M. Wellmann in Pauly et Wissowae encycl. V p. 1138 contendit ex Constantinopolitani figuris derivandas esse imagines herbarum aeri incisas, a Petro Uffenbachio additas versioni Germanicae operis Dioscuridei, cui inscriptum est *Defz uralten unnd in aller Welt berühmtesten Griechischen Scribenten Pedacii Dioscoridis Anazarbaei von allerley wolriechenden Kräutern, Gewürtzen* eqs. (Francofurti ad M. 1610. 4°). Quas Albertus de Haller Bibliothecae botanicae I p. 83 recte iam perspexerat ex Gesneri, qui codicem Constantinopolitanum numquam vidit, libris depromptas esse.

Guntheri Christophori Schelhammeri professoris Helmestadiensis verba a. 1687 enuntiata [1]). Is postquam medicorum effigies a Lambecio prolatas laudavit, ita pergit: *Ex quibus facile, quam excellenter et reliqua, plantae praesertim sint depicta, fertur indicium. Quae si ita sunt, Proh! quantum Bibliotheca Augustissimi Caesaris nobis occultat thesaurum: quanta, quaeque bona inde expectanda nobis sunt, si cum figuris suis reliquis.... compareat aliquando in publico. Omnes enim tunc aeternae illae Medicorum de plantis Dioscoridi descriptis disceptationes maximam partem cessabunt; quibus reperiundis tot libri, totque labores lucubrationesque summorum virorum adhuc fuerunt dicatae... Universo mortalium ordini... ex codice isto magna salutis pars sperari posse, agnitis veris plantis. Dioscorideis videtur. Praesertim cum adiuncta sint singulis plantarum capitibus fragmenta Cratenae,... ex quibus quid de iisdem plantis tradiderit ille, cognoscatur.* Schelhammeri votis accesserunt Daniel Le Clerc [2]) a. 1702 pariterque a. 1731 Gottliebius Stolle [3]), quamquam hic merito dubitavit, num omnes difficultates in agnoscendis herbis Dioscuridis exortae editis illis figuris prorsus removerentur.

Altero herbarii Dioscuridei libro vetustissimo, qui Neapolitanus dicitur hodieque notatur suppl. gr. 28, a. 1718 ex Augustinianorum monasterio Neapolitano S. Ioannis de Carbonaria dicto Vindobonam translato (v. cap. XXI s.) novum idemque praestantissimum studiorum Dioscurideorum subsidium bibliothecae Caesareae accessit, in qua duo recensionis alphabeticae picturis illustratae exemplaria gemella toto orbe longe antiquissima iam prostabant, ex eodem archetypo derivata, ita ut invicem sese supplerent atque corrigerent.

---

[1]) V. Hermanni Conringii in universam artem medicam singulasque eius partes introductio... cura ac studio G. C. Schelhammeri (Helmestadii 1687. 4⁰) p. 275 s.; cf. p. 348 s. In editione a. 1726 emissa eadem item leguntur p. 275 s. Citat haec Schelhammeri verba Kollarius Lambecii comment. II p. 123 s. adn.; cf. eiusdem Suppl. I p. 384.

[2]) *Histoire de la médicine* ed. primae III (1702) p. 74; ed. tert. p. 625.

[3]) *Anleitung zur Historie der medicinischen Gelahrheit* (sic) (Ienae 1731. 8⁰) p. 80 adn. *e*; p. 614 s. adn. *g*.

Iamque spes ostendebatur fore, ut desiderio eorum satisfieret, qui ad promovendam rei herbariae cognitionem artemque medicam, ut figurae herbarum Dioscuridearum tandem evolgarentur, etiam atque etiam flagitabant. Quam rem gravissimam adgressus est Gerhardus van Swieten, qui inde ab a. 1745 ad a. 1772 bibliothecae Palatinae Vindobonensi praefectus erat, medicus celeberrimus et scientiae herbariae consultissimus, adsumptis in operis societatem Nicolao Iacquinio botanico praestantissimo [1]) et Adamo Francisco Kollario philologo erudito, qui per multos annos (1748—1783) bibliothecae eidem summo cum studio inserviebat, de libris manu scriptis Caesareis, imprimis de utroque Dioscuridis codice, optime meritus. Ex quibus quamquam Iacquinius, ut Weigelius [2]) significat, figuras illas parum utilitatis adlaturas inde ab initio sibi persuaserat et Swieteno persuadere studebat, hic tamen una cum Kollario ab imperatrice Maria Theresia impetravit, ut imagines utriusque codicis aeri incidi iuberet [3]). Quo in opere hanc viam ingressi sunt Swietenus eiusque socii, ut longe maxima pars herbarum ex Neapolitano depromeretur, ex Constantinopolitano eae tantum, quae in Neapolitano desiderantur; Neapolitanus enim liber, quem saeculo demum VII scriptum esse inter nostrae aetatis viros doctos fere constat, a Kollario [4]) non solum fide, sed etiam vetustate Constantinopolitano praestare existimabatur. His figuris descriptiones herbarum integras ex alterutro codice addere propositum

---

[1]) De vita eius cf. *Allgemeine Deutsche Biographie* XIII (1881) p. 631 s. Natus Lugduni Batavorum a. 1727 inde ab a. 1752 in Austria versabatur.

[2]) Cf. C. Weigelii litterae impressae in Baldingeri ephemeride *Medicinisches und Physisches Journal, Band VIII,* 29.—32. *Stück* (1793) p. 11: *So gut als auch Herr v. Jacquin den geringen Werth der Abbildungen einsah, und ihn zeigte.* Weigelius ea, quae his litteris et postea apud Sprengelium praef. p. XVIII profert, cum a. 1793 Vindobonae commoraretur, ab ipso Iacquinio comperisse videtur.

[3]) Cf. Weigelius l. c.; Sprengelius, qui haec sine dubio a Weigelio amico acceperat, in praefatione ad Dioscuridem I p. XVIII s.

[4]) Cf. eius additamenta in Lambecii Comment. editionem alteram I (1766) p. 80 adn. A; II p. 124 adn.; Suppl. I p. 348 s.

erat [1]), quod negotium Kollario utpote philologo incumbebat. Vides eius temporis viris doctis simile quid ante oculos obversatum esse, quale hac editione a Scatone de Vries viro summo maiore sane apparatu instituta praebetur. Quam ob rem de hoc suscepto aliquanto uberius disserere licebit.

Anno 1763 imagines in aes incidi coeptas testatur I. F. de Mosel [2]) et operam hanc per annos tres gnaviter continuatam esse [3]). Neque tamen insequente tempore opus a Swieteno susceptum prorsus quievisse videtur. Namque a. 1773 ineunte Albertus de Haller medicus et botanicus Helveticus notissimus, qui Vindobonae tum in itinere commorabatur, nomine tecto in ephemeridibus litterariis Gottingensibus [4]) refert 490 — quod sine dubio errore positum est pro 409 [5]) — tabulas aeneas herbarum Dioscuridearum iam absolutas esse seque ex iis 234 in folio, quod dicunt, obliquo in manibus habere [6]). Iam postquam demonstravit herbas, quas picturae testarentur veras esse Dioscurideas, saepissime diversas esse ab illis, quae vulgo putarentur a Dioscuride indicari, addit utique esse cupiendum, ut Iacquinius vir summae et industriae

---

[1]) Cf. Kollarius Suppl. I p. 382.

[2]) *Geschichte der k. k. Hofbibliothek zu Wien* (1835) p. 155. Ex Moselio habet F. Cohn l. c. p. 304.

[3]) Dissentit Weigelius l. c. p. 11: *Herr von Jacquin ward in der Zeit in Ungarn angestellt, und das Unternehmen gerieth in Stocken.* Annis scilicet 1763—1768 in Hungaria versabatur Iacquinius, dum chymiae magisterio in academia scientiarum ad metalla pertinentium Schemniciensi fungitur; Weigelius igitur si verum tradit, necesse est tabulas aeneas iam ante a. 1763 confici coeptas esse.

[4]) *Göttingische Anzeigen von Gelehrten Sachen* a. 1773 vol. I (2. *Stück*, 4. *Januar* 1773) p. 10 s.; quae epistula auctoris nomine indicato repetitur in Baldingeri ephemeride a. 1793 l. c. p. 6—8.

[5]) Nam tabulae omnes, quae delineandae erant, numerum 439 non excedebant. Errorem subesse iam Weigelius l. c. p. 12 suspicatus est.

[6]) Cf. *Anzeigen* p. 10 (Baldingeri eph. p. 6): *die Kupferstiche ..., die zwar noch nicht herausgegeben, doch aber gestochen, und wovon* 490. *Platten fertig und* 234. *in länglicht Folio in unsern Händen sind.* Hinc omnino pendet I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca graeca ed. Harles. IV (1795) p. 684.

et sollertiae has tabulas in lucem proferendas susciperet. Quibus si instructus esset, hominem rei herbariae peritum in Asia peregrinantem maximam fortasse partem herbarum veterum, in quarum cognitione vaga etiamtum et dubia haud exigua artis medicae pars inniteretur, definire posse Hallerus existimat. Eundem rei statum Kollarii nobis ostendit testimonium, qui in Supplementis ad Lambecii commentarios post mortem (a. 1790) editis I p. 382 cap. XI de operis progressu haec disputat: *Huius consilii expediendi gratia Augustae Bibliothecae sumtu ab artis suae perito chalcographo in aes iam incisae sunt plantae quadringentae et decem; restant igitur incidendae novem et viginti, et quidem Neapolitanae omnes: cum eae quinque et viginti Byzantini codicis, quarum superius memini* [1], *in aes iam sint incisae. Sunt vero Byzantini codicis plantae multo grandiores Neapolitanis; cum codex ipse Neapolitano multo maior sit et amplior.* Iam pergit cap. XII: *Haec porro ut in publicum prodeant, viri in re botanica cumprimis versati, Linnaeoque innutriti crisin curasque praestolantur.*

Neque tamen ultra tabularum 409, quas initio fere anni 1773 perfectas fuisse modo cognovimus, vel 410 numerum res continuata est; id quod tabulis ipsis ectypisque ad hunc diem extantibus, de quibus statim accuratius exponam, dilucide comprobatur [2]. Namque postquam mense Iunio a. 1772 Gerhardus van Swieten, suscepti illius auctor et fautor potentissimus, vita excessit, totum repente negotium per tot annos industrie gestum et ad finem prope perductum omnino conquievit. Suspicatur autem I. F. de Mosel (l. c. p. 155) rei consummandae id obstitisse, quod aut Kollarii vires aliis officiis absumptae novo huic labori sibi imposito iam non pares fuissent aut pecunia in impensas bibliothecae Caesareae

[1]) Herbarum dicit figuras, quibus Neapolitanus caret, in Constantinopolitano tantum servatas.

[2]) Errat igitur Weigelius l. c. p. 12, cum haec adfirmat: *Die Kupferplatten habe ich auf der kaiserlichen Bibliothek zum Theil gesehen, sie . . . werden in allen ungefähr* 427—430 *sein.*

attributa non suffecisset ad duo tam sumptuosa opera, qualia erant Lambecii commentarii Kollario curante emendati et denuo in lucem emissi et editio illa herbarii Dioscuridei, eodem tempore absolvenda. Attamen veram causam aperire videtur C. Weigelius, cum non solum Iacquinium iam olim suasisse narrat, ne ea res susciperetur, sed etiam Kollarium aliosque progrediente opere sibi persuasisse utroque codice excerpta perquam imperfecta ex Dioscuridis materia medica contineri [1]. Ad eundem auctorem referenda videntur, quae Curtius Sprengelius in praefatione ad Dioscuridem a. 1829 edita (I p. XVIII s.) narrat: *Utrique codici adiunctae sunt icones pictae plantarum, laudibus nimiis ornatae. Quanquam exempla earum, a Dodonaeo stirpium historiae inserta* [2], *exspectationem satis parvam artis peritis facerent, hortati tamen Swietenius et Kollarius sunt imperatricem Mariam Theresiam, ut aeri incidi iuberet. Cum ea precibus inconsultis et praecipitibus annueret, sculptae non paucae eo consilio, ut ederentur. Sed Iacquinii, scientissimi iudicis, suasu manum artifex deposuit, interdicto mox toto opere perquam supervacuo. Iacent iam tabulae aereae in secunda bibliothecae caesareae contignatione neutiquam dignae, ut in vulgus edantur. Rudes sunt omnes figurae, multae ad imaginationem aut etiam ad lubitum pictoris fictae, plures monstrosae.* Unde iam perspicuum est paulo post Gerhardi van Swieten obitum, anno fere 1773 Iacquinium, cui utpote scientiae herbariae consultissimo arbitrium de illa re permissum erat, auctorem fuisse operis inhibendi, neque Kollarium huic consilio adversatum esse. Rem autem ut imperfectam relinqueret, sine dubio eo commotus est Iacquinius, quod Swieteni, Halleri, aliorum opinione improbata recte fortasse statuebat ipsi doctrinae herbariae et arti medicae, quae sub finem saeculi XVIII mirum quantum progressae erant, eo quo tum erant statu parum utilitatis ex figuris illis esse redunda-

---

[1] L. c. p. 11 s.: *das Unternehmen gerieth in Stocken, besonders da indesz Collar u. a. fanden wie mangelhaft dieser Auszug aus des Dioscorides Schriften — dann* (sic) *das sind eigentlich beide Handschriften — war.*

[2] Qua de re cf. supra p. 123 adn. 1.

turum; cui sententiae Weigelius et Sprengelius l. c. adsentiuntur. Historicam vero quaestionis partem ex temporis sui ingenio neglexit vir praestantissimus, nihil curans, quantum incrementi et notitia artis pictoriae veterum et historia rei herbariae et medicinae, qualis inde ab antiquitate usque ad saeculum XVI fuisset, imaginibus illis divolgatis capere possent [1]. Quodsi quid in hac re deliquit Iacquinius clarissimus ille civis Lugdunensis Batavus, miro ecce casu is error iam redimitur et corrigitur eo, quod ex ipsa eius urbe natali a Scatone de Vries cive Lugdunensi consilium codicis integri multo accuratius et plenius, quam per aera incisa fieri potuerat, solis ope depingendi profectum iamque peractum est.

Iam nonnulla adiungam de ipsis tabulis aeneis, quae supersunt, et de earum ectypis. Magnam tabularum partem in bibliotheca Caesarea a. 1793 sese vidisse Weigelius testatur [2], eodemque ut videtur auctore Sprengelius narrat iacere eas in secunda eius bibliothecae contignatione [3]. Sed etiamnunc ex tabulis 409 vel, ut rectius dicam, 410 pars quaedam, videlicet 170, una cum aliis eiusmodi aeribus adservantur in armario quodam, quod in ea bibliothecae parte, quae plano pede est [4], nuper repositum est. Incisiones vero, quae desiderantur, numero 240 quo pervenerint, omnino ignoratur.

Porro ectyporum, quae experimenti causa ex aerum illorum serie desumpta erant, quattuor, quod sciam, supersunt exemplaria. Atque priora duo, in quibus herbae cuique nomen graecum Kollarii manu subscriptum est, extant in voluminibus duobus, quae in seriem librorum manu scriptorum bibliothecae Caesareae promiscuam recepta numeris 12447, 12448 notan-

---

[1]) Simile quid iam significat I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca graeca IV (1795) p. 684: *Sed, nescio qua de causa, hoc opus, quo sine dubio utilitatem qualemcumque rei herbariae veterum adlatum iri spes est, in tenebris ad nostra usque tempora iacuit.*

[2]) Cf. supra p. 127 adn. 2.

[3]) V. supra p. 129.

[4]) Vulgo appellatur *Remise.*

tur [1]). Quorum alterum n. 12447 designatum imagines continet 410. Praecedunt autem f. 1—383 figurae ex Neapolitano expressae manuque recentiore in eum fere ordinem digestae, quem in hoc codice obtinent; quas inde a f. 384—410 excipiunt herbae 27 forma grandiore incisae, quae solo Constantinopolitano traduntur (v. supra p. 127). Alterum vero volumen easdem fere figuras exhibet numero 407 in absolutum alphabeti ordinem redactas.

Praeter haec duo exemplaria Vindobonensia duo tantum, quod sciam, servata sunt in bibliothecis Britanniae. Ex his alterum a Iacquinio Carolo Linnaeo clarissimo illi scientiae herbariae nostrorum temporum conditori dedicatum post huius mortem ad Iacobum Eduardum Smithium virum herbarum, quas Graecia gignit, peritum pervenit, apud quem anno 1816 vidit Augustinus Pyramus de Candolle [2]); hodie autem extat in bibliotheca societatis Linnaeanae Londiniensis [3]).

Alterum exemplar Britannicum aliquando fuerat Ioannis Sibthorpii [4]), academiae Oxoniensis professoris in rei herbariae studiis famam haud mediocrem adepti laborumque patientissimi. Qui cum inde ab a. 1784 expeditionem Graecam pararet eo imprimis consilio, ut herbas a Dioscuride describtas investigaret, usque ad mensem Martium a. 1786 Vindobonae commoratus est, ubi Iacquinios patrem filiumque

---

[1]) Cf. Tabulae codicum manu scriptorum praeter graecos et orientales in bibl. Palatina Vindobonensi asservatorum VII (1875) p. 97.

[2]) Cf. G. A. Pritzel Thesauri literaturae botanicae ed. novae (1872) p. 87: *Lego in libro manuscripto optimi Candollii patris haec verba anno* 1816 *in itinere anglico scripta: „J'ai vu à Norwich chez Mr. James Edward Smith les planches du manuscrit de Dioscoride de Vienne, qu'on dit être du cinquième siècle; l'impératrice les avait fait graver, et Jacquin donna le premier exemplaire à Linné, et le second à Sibthorp; le premier se trouve aujourd'hui à Norwich, le second à Oxford. Après cela les planches ont été perdues ou détruites, et il n'en reste que ces deux exemplaires. Mr. Jacquin le fils demande à l'université d'Oxford, de lui rendre celui, que son père avait, dit-il, prêté à Sibthorp."* V. praeterea Daydon-Iackson *Guide to the literature of botany* p. XXVIII.

[3]) Cf. O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905) p. 245.

[4]) Natus est a. 1758, mortuus a. 1796. Sibthorpii expeditiones Graecae prior a. 1786—1787, altera a. 1794—1795 factae sunt.

studiorum communione sibi devinxit et praeclaros Dioscuridis codices diligenter excussit [1]). Cui iter in Graeciam vere a. 1786 continuanti exemplar tabularum ex Dioscuridis codicibus expressarum praesto erat, ab Iacquinio patre, qui suum in usum retinuerat, aut dono oblatum aut commodatum [2]). Quod Sibthorpio a. 1796 mortuo universitati Oxoniensi obtigit iamque repositum est in bibliotheca horti botanici Oxoniensis [3]). His ectypis anno fere 1857 usus est C. Daubeny professor Oxoniensis in definiendis herbis a Dioscuride commemoratis [4]).

Superest, ut paucis attingam Adami Francisci Kollarii studia Dioscuridea. Is enim iam ante a. 1766 codicem Neapolitanum, quem et antiquitate et scripturae diligentia

---

[1]) Cf. Florae graecae prodromus: sive plantarum omnium enumeratio, quas in provinciis aut insulis Graeciae invenit Iohannes Sibthorp, ... elaboravit Iacobus Edvardus Smith. Vol. I (Londini 1806. 8°). In praefatione p. XIV s. haec refert Smithius: *Synonyma Dioscoridis sumuntur ex manuscripto Sibthorpiano, quod Viennae plerumque conscripserat, ubi in codicem veterem celeberrimum, tabulis pictis ornatum, incidit. Omnia haec synonyma cum optimis editionibus Dioscoridis comparavi* eqs. Sibthorpium codices Caesareos diligenter tractasse narratur etiam in eius vita *Dictionary of national biography* LII (1897) p. 189. Cf. O. Penzig l. c. p. 244; supra p. 82 s. n. 5. 6.

[2]) Cf. Weigelius l. c. p. 12: *Sein Exemplar Abdrücke hat der Herr Bergrath von Jacquin, dem Hrn. D. Sibdorb* (sic) *aus Oxford geschenkt, der auf einer Reise nach Griechenland begriffen war. Dieser, so wie früher zwey andre Gelehrten, haben Hrn. von Jacquin aus der Gegend des Olymps, von Platamon, den* ελλεβαρος (sic) μελας, *wie ihn die dortigen Einwohner nennen, geschickt.* Accedit Decandollii testimonium supra p. 130 s. adn. 2 exscriptum. Memores sine dubio erant Iacquinius et Sibthorpius eorum, quae a. 1773 Hallerus disputaverat, hominem rei herbariae consultum tabulis his instructum in Asia peregrinantem facili negotio herbas Dioscurideas esse recogniturum; cf. supra p. 127.

[3]) Cf. Decandollius l. c.; Daydon-Iackson l. c.; E. Bonnet *Ianus* VIII p. 171; O. Penzig l. c. p. 244 adn. 3; p. 245; 270 adn. 1; p. 281.

[4]) Cf. Daubenyi opus supra p. 82 n. 7 citatum p. 231; Penzig p. 245. — De huius exemplaris tabulis a Daubenyo repetitis v. supra p. 81 adn. 4. Tabulam unam, quae φασίολον repraesentat codicis Neapolitani f. 165r depictum, proponit Penzigius l. c. tab. VI; cf. ibidem p. 270 adn. 1; p. 281. Ubi nomen φασίολος eadem manu subscriptum est, quae in exemplaribus Vindobonensibus supra p. 129 memoratis herbarum vocabula addidit, scilicet A. F. Kollarii.

Constantinopolitano multum praestare sibi persuaserat, diligentissime sua manu integrum descripsit et studiose cum Constantinopolitano contulit variasque lectiones in apographi margine adnotavit [1]). Quam operam sine dubio eo consilio suscepit, ut editionem herbarii Dioscuridei, quam tabulis Swieteno auctore edendis adiungere in animo erat, quantum posset, promoveret. Nam et commentarium philologum eruditum et copiosum, qui herbarii textui adderetur, idem industrie praeparavit; cuius specimen Supplementorum ad Lambecii commentarios I p. 384—393 protulit, praestantissimi herbarii illius, ut ipsius verba adferam, *olim editori fortasse non futurum inutile*. Porro et indicem conscripsit herbarum libri utriusque, quem ibidem p. 359—381 legentibus proponit, de ipsa herbarii editione iam desperans [2]). Sed cum ex his lucubrationibus paucissima in publicam lucem prodierint, multae sane egregiae observationes Kollarii de utriusque codicis, Neapolitani et Constantinopolitani, historia, indole, argumento editae extant in adnotationibus, quibus Lambecii Commentarios denuo a se editos correxit emendavit, auxit supplevit [3]).

Ad finem vergente saeculo XVIII post Ioannem Sibthorpium Oxoniensem, de quo supra (p. 130) verba fecimus, ex duobus celeberrimis libris Dioscurideis *lectiones varias, integra saepe etiam capita, solerter transscripsit, dum Viennae* 1798 (errore scriptum pro a. 1793) *et* 1799 *degeret, Weigelius medicus Dresdensis*, cuius rei Sprengelius amicus eius auctor est [4]). Vir ille litteris graecis eruditissimus, qui Italiam quoque peragravit Graecorum medicorum

---

[1]) Cf. Lambecii Comment. ed. alt. I (1766) p. 80 adn. A; p. 124 s. adn.; Suppl. I p. 348 s.

[2]) Suppl. I p. 358.

[3]) Cf. Comment. edit. alterius I (1766) p. 79; II p. 119 ss.; VI p. 202 ss.; Suppl. I p. 343—394.

[4]) In praefatione ad Dioscuridem I p. XVII. In codicis Neapolitani (suppl. gr. 28) tegumento posteriore haec extant verba Weigelii manu inscripta: *Contuli hunc et Const(antinopolitanum) Cod(icem) Dioscoridis c(um) editione Sarazeni. Carolus Weigel. M(edicinae) D(octor) Lips(iensis) a(nn)o* 1793. *et* 1799.

reliquias quam plenissime conquisiturus, anno iam 1793 refert se edenda parare Anecdota bibliothecae Vindobonensis, quibus utriusque codicis varias lectiones et capita ad illud tempus adhuc inedita una cum fragmentis Crateuae Constantinopolitano servatis continerentur [1]). Ex his omnibus praeter observationes quasdam haud inutiles de codicum scriptura, figuris, lectionibus, quas Baldingeri ephemeridibus a. 1793 inseruit [2]), nihil umquam a Weigelio in lucem prolatum est. Sed cum ipse nescio quibus causis impediretur, quominus promissis staret, aliis studiorum suorum fructus non invidit vir liberalissimus. Apparatus enim critici ad Dioscuridis materiam medicam Vindobonae et alibi a se congesti copiam fecit Curtio Sprengelio [3]), qui lectiones codicum duorum vetustissimorum Vindobonensium litteris C et N designatas in editionis a. 1829 emissae [4]) adnotatione critica exhibet. Quam si diligentius perscrutatus cum ipsorum librorum scriptura contuleris, mox sane intelleges lectiones ex C et N a Sprengelio non sine magnis erroribus et omissionibus produci.

---

[1]) Cf. C. Weigelius in Baldingeri ephemeride l. c. p. 12: *Die zum Theil wichtigen Varianten, und die noch ungedruckte Kapitel beider Handschriften, so wie die im Const. Codex befindliche Fragmenten des* κρατευας ριζοτομος (sic), *kommen in meine künftig erscheinende Anecdota Bibliothecae Vindobonensis.* Idem fere pollicitus est Weigelius apud C. Sprengelium *Beiträge zur Geschichte der Medicin* I, *Stück* 3 (1796) p. 267: *Hr. Dr. Weigel in Leipzig hat auf einer Reise durch Italien sehr wichtige Schätze . . . gesammelt, welche er als Anecdota graeca herauszugeben gedenkt.* Inter ea, quae edere propositum erat, adferuntur (p. 268) *n.* 3) *Κρατευου του ριζοτομου τα σωζομενα, aus dem alten Codex des Dioskorides in der Wiener Hofbibliothek abgeschrieben*, deinde (p. 269) *n.* 7) *Var. lect. Dioscoridis codd. Constantinopol. et Neapol. in Bibl. Caesar. Vindob. adservat.* Vide, quae de hac re disputant Ernestus H. F. Meyer *Geschichte der Botanik* I p. 256; M. Wellmann *Krateuas* p. 10 cum adn. 16.

[2]) Cf. supra p. 125 adn. 2.

[3]) Cf. praefationem ad Dioscuridem p. XVII s.

[4]) Pedanii Dioscoridis Anazarbei de materia medica libri quinque. Ad fidem codicum manuscriptorum . . . recensuit . . . Curtius Sprengel. Tom. I (1829. 8°). (Medicorum Graecorum opera quae exstant. Ed. curavit C. G. Kuehn. Vol. XXV.)

Adde, quod idem his recensionis alphabeticae codicibus, cum vetustiores melioresque versionis genuinae testes ignoraret, plurimis locis nimiam tribuisse auctoritatem videtur. De figuris vero herbarii Dioscuridei quid et Weigelius et Sprengelius senserint, iam supra (p. 81. 128 s.) memoravimus.

Maxima saeculi XIX parte ea, quae ex Lambecio, Nesselio, Kollario et ex editione Sprengelii quamvis imperfecta de herbario Dioscurideo cognosci poterant, viris doctis suffecisse videntur, ita ut codex noster cum Neapolitano neglecti fere iacerent. Anno demum 1881 Ferdinandus Cohn professor Vratislaviensis utrumque accuratius inspexit, qua de re lectione publice habita rettulit [1]). Deinde anno fere 1894 Guilelmus Tomaschek professor Vindobonensis synonyma Bessica, Dacica, Dardanica, quae in C et N extant, diligenter contulit [2]). Optime vero novissimo tempore de ambobus meruit Maximilianus Wellmannus Stettinensis. Is enim ab academia regia scientiarum Gottingensi novam materiae medicae editionem parare iussus [3]) anno 1895 exeunte et ineunte 1896 summa cum industria et Constantinopolitanum exscripsit et inde ab anno 1897 commentationibus eruditis illustravit, quibus Crateuae ῥιζοτομικοῦ fragmenta in C tradita et herbarum figuras et synonyma tractavit [4]). His disquisitionibus cum magna et doctrinae et sagacitatis documenta dederit Wellmannus, valde iam exoptandum est, ut materia medica Dioscuridis novo ab eo instructa apparatu textuque recensionis alphabeticae, cuius praecipui testes duo vetustissima exemplaria Vindobonensia sunt, aucta tandem aliquando in publicum prodeat. Anno fere 1898 et Hermannum Stadlerum Monacensem utrumque codicem industrie examinasse

---

[1]) Cf. supra p. 82 n. 8.

[2]) Cf. supra p. 85 adn. 2.

[3]) V. M. Wellmann *Verhandlungen der 44. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner in Dresden* (Lipsiae 1897) p. 55; idem in Pauly et Wissowae encycl. V p. 1142.

[4]) Accuratiora invenies supra p. 78 adn. 1; 81 adn. 2; 86; 89; 111 ss. Cf. praeterea H. Stadler *Archiv für lateinische Lexikographie* XI (1900) p. 105 s.

et ex iis apparet, quae in recensione commentationum Dioscuridearum a Wellmanno conscriptarum[1]) de herbarum quarundam picturis scite disputavit, et ex synonymorum, quae libris C et N continentur, lectionibus alio loco congestis[2]).

---

[1]) In ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV (1898) p. 610 s.

[2]) *Archiv für lateinische Lexikographie* XI (1900) p. 105 – 114. V. supra p. 86 s.

PARS TERTIA.

DE OPUSCULIS APPENDICE TRADITIS.

CAPUT XXVI. DE CARMINE, CUI DE VIRIBUS HERBARUM INSCRIBITUR.

Tertia hac praefationis parte disputaturi sumus de opusculis ad naturalem historiam pertinentibus, quae herbario Dioscurideo adnexa sunt. Quibus, quantum fieri potest, accurate examinatis elucebit summam auctoritatem hac quoque in appendice codici nostro tribuendam esse, quippe qui inter omnes libros manu scriptos, quibus haec ad nos pervenere, non solum vetustissimus sit, verum etiam ceterorum, quos quidem aliquantum novimus, archetypus esse videatur.

Atque primum post herbarium locum inde a f. 388^r—392^r obtinent versus heroico metro conscripti numero 215, a recentioribus „carmen de viribus herbarum" inscribi soliti, qui ad cognoscendas veterum superstitiones haud parum valere videntur. Est autem tantummodo pars poematis longioris ab ignoto auctore [1]) compositi, et initio et fine carens.

---

[1]) Pamphilo Alexandrino tribuerunt P. Lambecius Comment. ed. prior. II p. 593; VI p. 206; ed. Kollar. II p. 259 s.; VI p. 205, alii, quorum opinio dudum explosa est; de Rufo Ephesio post Gesnerum cogitaverat Kollarius Lambecii Comment. edit. alterius II p. 123 adn.; VI p. 205 adn. A (v. infra p 140 adn. 1). Cf. Fabricius Bibl. gr. ed. Harles. IV p. 360; L. Choulant *Geschichte und Literatur der älteren Medicin* ed. alt. I p. 129 s.; Guil. de Christ *Geschichte der griech. Litteratur* ed. tert. p. 630 s.; 857 adn. 3.

Iam vero, ut in reliquis codicibus, quos novimus, universis, ita et in nostro libro, qui quidem omnium antiquissimus hos versus servavit, et titulus desideratur et subscriptio. Neque veri dissimile est titulum pictura fortasse ornatum, qualis herbario Dioscurideo f. 7ᵛ praefixus est, una cum indice capitum, quem libri aliquot ex C descripti etiam nunc exhibent (cf. infra p. 139 adn. 1), periisse in membranis duabus, quas inter f. 387 et 388 excisas esse ex reliquiis exiguis colligitur. Subscriptionem vero, qualem Eutecnii, quae sequuntur, paraphrasibus subiectam invenimus, inde ab initio in f. 392ʳ defuisse ipso codicis statu demonstratur, qui hoc quidem loco omnino integer est.

Incipit igitur carmen de herbarum viribus f. 388ʳ his verbis: [*A.*] *Χαμαίμηλον.* | *Τοὺς δὲ πυρέσσοντας τὸ χαμαίμηλον θεραπεύει* (p. 476 v. 1 ed. Hauptii); desinit f. 392ʳ in capite, cui inscriptum est *Χρυσάνθεμον*, ita: *φαρμακίδων ἀλόχων καὶ βάσκανα φῦλ' ἀνθρώπων.* | *IS.* *'Ερύσιμον* (p. 486 v. 215 s. editionis eiusdem). Textus autem divisus est in capita sedecim, quorum exordiis in margine laeva numeri graeci *A* usque ad *IS* continui minio adpicti sunt [1]), scriptura et ornatu consimiles iis, quibus membranarum compages ab antiquis codicis librariis signatae erant (v. supra cap. VI); unde, quamvis versus illi particula tantummodo sint longioris carminis, satis constat ipsum codicem nulla hac in parte iactura adfectum esse. Porro cuivis capiti argumentum versu proprio rubrisque litteris praescriptum est, quod excipit versus primus rubro item colore pictus [2]).

Comitantur autem carminis textum in marginibus exterioribus addita scholia antiqua eadem, quae in aliis quoque libris inveniuntur. Quae in nostro codice scripturam exhibent minutam, uncialem quidem, sed ad genus, quod dicitur, cursivum vergentem. In his quoque is versus, qui primum in quovis capite locum obtinet, minio pictus est. Quibus ex scholiis multae voces vel litterae margine a bibliopego recisa absumptae

---

[1]) Numeri *A—Γ* f. 488ʳ inscripti latent sub membranarum laciniis adglutinatis.

[2]) Unus excipiendus est folii 388ᵛ v. 13 (edit. citatae v. 40) nigro atramento scriptus.

sunt; interdum autem ipsa membrana ita detrita est, ut legi vix possint. Ultimum vero eorum enuntiatum, quod ad versus in ipsum codicem iam non receptos spectat: *'Ερύσιμον λεῖον μετ' οἴνου πρὸς κοιλίας πόνον πιέτω* (corr. *πιέσθω*). *'Εὰν δὲ κόκκους ζ' εἰς οἰκίαν βάλλης* (corr. *βάλῃς*), *ἀψιμαχία ἔσται* (p. 489, 5 s. ed. Hauptii) f. 392ʳ non in margine adiectum est, sed iisdem litteris atque carminis verba conscriptum ipsi textui subiungitur.

Imagines hac in parte non inveniuntur nisi una praeclara f. 391ᵛ e regione capitis, ad quod pertinet, collocata, qua *ἐναλία δρῦς* sive corallum ex aqua emergens repraesentatur, ad cuius imam partem nympha monstro marino innixa et varia animalium, quae in mari nascuntur, genera undis innatantia conspiciuntur.

Codicem nostrum hac in sectione non solum iisdem vitiis atque in textu Dioscurideo laborare, sed etiam foedissimis et inauditis fere corruptelis scatere facile agnoscitur ex variis lectionibus, quae in Hauptii adnotatione critica proponuntur. Sed nihilo minus exemplum hoc in ipso carmine restituendo minime neglegendum esse iam dudum a viris doctis perspectum est. Qua de re iudicium ab Silligio editionis p. 198 prolatum adferre liceat: »Quamquam enim codex Vindobonensis .... negligentissime est exaratus et praeterea ex verissimo Hermanni iudicio multis in locis non melior est editione Aldina, imo ambo libri aeque sunt corrupti, aeque interpretamentis pleni, aeque correctorem experti, quapropter ex se invicem supplendi emendandique fuerunt, tamen haud exiguum locorum numerum partim restituit, partim viam qua restitui possint monstrat, lacunas quoque in editione Aldina haud paucas explet (vss. 69 sqq., 131 sqq., 160. 189) et duo integra capita (vss. 191—215) cum scholiis ad tertium deperditum primus adiicit, unde factum est, ut carmen nostrum aliquanto emendatius et auctius quam ferebatur, legi possit." Neque aliter ea de re Hauptius sensisse videtur, qui in adnotatione critica lectiones libri Vindobonensis insigni cum diligentia exprimendas curavit. Quo in iudicio summorum philologorum de codicis nostri praestantia, quamquam per se verissimum est, tamen non adquiescendum puto. Nam persua-

sum equidem habeo eum non solum vetustissimum et praestantissimum carminis exemplum continere, sed etiam omnia, quae quidem novimus, carminis apographa ex hoc unico archetypo repetenda esse. Quorum in numero habendi sunt codices Cheltenhamensis Phillipps. n. 21975 saec. XI, Athous monasterii Laurae saec. XII, Vaticanus Palatinus n. 77 saec. XIV, Laurentianus plutei LXXXVI n. 9 saec. XV, Mediolanensis in archio capituli metropolitani servatus n. 3 saec. XV, Berolinensis Phillippicus n. 1570 saec. XVI, deinde codex, ex quo Aldus Dioscuridem a. 1499 excudendum curavit, atque ipse ille liber, ex quo Franciscus Asulanus hoc poema princeps ediderat; de quibus universis in praefationis parte quarta (cap. XXXII) fusius disputabitur [1]. Accedit, quod excerpta quaedam carminis de viribus herbarum in eos materiae medicae libros irrepserunt, quos ex codice C interpolatos esse aliis argumentis infra (cap. XXXII n. XII) probabitur. His adde imaginem illam ἐναλίας δρυὸς una cum plurimis figuris ex nostro libro depromptis depictam extare in codice Chigiano F. VII. 159 saec. XV confecto (f. 198^r) [2].

Fragmentum de herbarum viribus, quod Pamphilo Alexandrino perperam attribuit, codici inesse observavit Petrus Lambecius [3], cuius vestigia legit Nesselius [4]. Idem Lambecius figuram ἐναλίας δρυὸς aeri incisam proposuit et accurate commentatus est [5], unde eam repetivit Nesselius [6]. Deinde A. F.

[1]) De codice quodam Romano bibliothecae Vallicellanae a Georgio Allatio scripto, quo carmen de viribus herbarum contineri indicat Aem. Martini *Catalogo di manoscritti greci esistenti nelle biblioteche italiane* II p. 226 n. 213, non satis constat. — Ex codicibus Asulani et Mediolanensi capitum index suppleri potest in archetypo foliorum interitu deperditus; cf. cap. XXXII n. VIII.

[2]) Cf. O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905) p. 248; infra cap. XXXII n. II.

[3]) Comment. ed. prior. II p. 593; ed. Kollar. II p. 259 s.

[4]) Catalog. III p. 9.

[5]) L. c. ed. prior. VI p. 295 s. cum tab. p. 294 adiecta n. 1; ed. Kollar. VI p. 439—441, addita tab. A n. 1.

[6]) L. c. p. 10 cum tab. K littera signata.

Kollarius, cum ad Lambecii commentarios denuo edendos accingeretur, opinionem, quam de Pamphilo carminis auctore Lambecius enuntiaverat, vehementer impugnavit [1]); quam ad rem pertinet adnotatio ipsius Kollarii manu in summa margine dextra folii 388r inscripta.

Inter viros autem doctos, qui in carmine de viribus herbarum recensendo codicem hunc adhibuerunt, temporis ordine principem locum obtinet Carolus Weigelius medicus Lipsiensis Dresdae postea constitutus, quem annis 1793 et 1799 totum codicem diligentissime excussisse et contulisse supra (cap. XXV p. 132) narravimus. Ea vero, quae Weigelius de carmine et scholiis adnotaverat, aetatem tulerunt inter collectanea eius in bibliotheca regia Berolinensi adservata [2]). Atque multos post annos idem Weigelius, qua erat liberalitate, varias lectiones ex codice Vindobonensi a se excerptas ultro obtulit Iulio Silligio philologo Dresdensi, qui carminis editionem a se curatam et Godofredi Hermanni emendationibus auctam Macro Florido Choulantii [3]) adiunxit. Qui quidem, ut Hauptius iam intellexit (p. 475), ea quae in hoc codice

---

[1]) Cf. A. F. Kollarii Ad viros, a sacra et profana eruditione claros, de commentariis in manu exaratos codices Aug. bibliothecae Vindobonensis, propediem praelum subituris, epistola (Vindobonae 1760) p. 12. Quo loco quae disputavit, repetita extant in ephemeride Lipsiensi, quae inscribitur Nova acta eruditorum, a. 1760 p. 285 s. et in ipsa Commentariorum editione altera II p. 122 s. adn.

[2]) Est codex graecus *fol.* 39 signatus, quem describit C. de Boor *Verzeichniss der griech. Handschriften der königl. Bibliothek zu Berlin* II p. 142 ss. n. 275. Ubi p. 143 haec indicantur: 17. *Ein Blatt, Collation des Gedichts de viribus herbarum im Vindobon. Med. No.* 22 (numerus falsus est) *mit der Ausgabe des Fabricius Bibl. graec. XI p.* 630.

[3]) Editioni huic inscriptum est: Macer Floridus de viribus herbarum una cum ... carminibus similis argumenti ... recensuit ... Ludovicus Choulant. Accedit anonymi carmen graecum de herbis, quod e codice Vindobonensi auxit et cum Godofredi Hermanni suisque emendationibus edidit Iulius Sillig. Lipsiae 1832. 8°. Extant Silligii praefatio p. 197—199, ipsi versus p. 200—212, scholia p. 212—215. Textus, qualem Silligius conformavit, summa socordia a F. S. Lehrsio repetitus est in Didotii Poetis bucolicis et didacticis Parisiis a. 1849 (denuo a. 1851. 1862) volgatis p. 173—178.

scripta sunt. non satis accurate indicavit, sive ipsius ea fuit neglegentia sive ante eum Weigelii. Novissimus denique ad carmen una cum scholiis edendum accessit Mauricius Hauptius in libello scholastico Berolinensi a. 1873 [1]), qui novam codicis nostri collationem Guilelmo de Hartel viro magnifico, professori tum universitatis litterarum Vindobonensis, acceptam refert. Anno demum 1902 Segofridus Mekler Vindobonensis hanc codicis partem denuo curiose excussit; qui, quae nova repperit, proximo tempore in ephemeride, cui inscribitur *Wiener Studien*, fortasse proferet.

CAPUT XXVII. DE EUTECNII PARAPHRASI IN NICANDRI THERACIA.

Versus de viribus herbarum pagina vacua (f. 392^{v}) interiecta excipit f. 393^{r}—437^{v} prima ex quattuor carminum didacticorum paraphrasibus, quae in nostro codice in unum quasi corpusculum congestae sunt, Eutecnii sophistae theriacorum Nicandreorum versio prosa oratione concinnata. Cuius initium, quamquam codex hoc loco integer est, titulo omnino caret, quod item in reliquis paraphrasibus observatur. F. 393^{r} post inscriptionem Ἡ ὑπόθεσις sequitur breve poematis argumentum, quod incipit: Νίκανδρος ὁ ποιητής, desinit eadem in pagina: καὶ ὠφέλειαν ἐξεύρηται; deinde inferior paginae pars atque f. 393^{v} vacant. In summo f. 394^{r} legitur tituli loco Ἡ ἑρμηνία (sic); subicitur libri textus, qui incipit: τῶν ἑρπετῶν ὁπόσα ἐστὶν ἐν εἴδεσιν, desinit f. 437^{v} his verbis: νομεισθείη ποτέ, ὦ Ἑρμησίαναξ. Atque in libri fine subscripta sunt haec atramento nigro:

Παράφρασις Εὐτεκνίου σοφιστοῦ
ἐκ τῶν Νικάνδρου θηριακῶν.

Quae quidem ratio titulum non in exordio, sed in fine libri ponendi, quae in reliquis huius codicis paraphrasibus redit,

---

[1]) Cf. Indicem lectionum hibernarum universitatis Berolinensis a. 1873; unde repetitum est in Mauricii Hauptii Opusculis II (1876) p. 475 ss. Leguntur ipsi versus p. 476—486; scholia p. 486—489.

quin ex voluminum papyraceorum proprietate originem traxerit, minime dubium est; in quibus titulum non in summa charta, sed in ima libri parte, quae in volumine evolvendo prima oculis offerebatur, collocare sollemne fuisse videtur [1]. Quam consuetudinem, quamvis codicibus et papyraceis et membranaceis minime idoneam, imitabantur librarii, qui auctores ex voluminibus in codices transscribebant.

Paraphrasis amplissimis membranarum spatiis multisque intervallis interiectis scripta in capita dividitur, quorum primi versus maiore littera incipientes minio plerumque picti sunt. Atque per totum librum passim dispersae inveniuntur picturae minutae elegantissimae [2], capitibus illis, ad quae pertinent, praefixae titulisque rubris instructae; qua in re saepe evenit, ut imago in pagina recta conspiciatur, textus autem in folio verso legatur [3]. Quibus figuris maximam partem repraesentantur animalia venenata, id est serpentes, pisces, bestiolae,

---

[1]) Cuius rei exempla, quae maximam partem Caroli Wessely officiositati debeo, praebent voluminum papyraceorum fragmenta, quae aetatem tulerunt, sat multa, veluti Ilias quae dicitur Bankesiana, quae in Wattenbachii speciminibus tab. IV exhibetur; Isocratis περὶ τῆς εἰρήνης oratio, quam edidit F. G. Kenyon *Classical texts from papyri in the British Museum* (1891) p. 79 cum tab. V; papyrus, qua Xenophontis Ἑλληνικῶν liber I continetur (de qua v. *Mitteilungen aus dem Papyrus Erzherzog Rainer* VI (1897) p. 113); ea, qua Ἰουλίου Ἀφρικανοῦ κεστὸς ιη' ad nos pervenit (cf. Grenfell et Hunt *The Oxyrhynchus Papyri* III tab. V). Idem usus observatur in codicibus papyraceis, veluti in illo, cui Hesiodi carmina inerant, edito a C. Wessely *Studien zur Palaeographie und Papyruskunde* I p. III ss. Contra titulus in exordio collocatus est in Didymi commentariis orationum Demosthenearum (cf. H. Diels et W. Schubart *Didymos' Kommentar zu Demosthenes*, Berolini 1904, p. 72 s.). Notandum est omnes hos titulos ad instar eorum, qui in nostro codice f. 437^{v} et 459^{v} extant, lineolis quibusdam rectis vel in hamum curvatis inclusos esse.

[2]) Picturis his nihil, quod videam, commune est cum illis, quas in celeberrimo theriacorum codice Parisino suppl. gr. 247 saeculo X vel XI confecto extare refertur *Gazette archéologique* I (1875) p. 69 ss.; 125 ss. (cum tab. XVIII. XXXII); II (1876) p. 34. 87 s. (cum tab. XI XXIV). De quibus v. G. Thiele De antiquorum libris pictis (Marpurgi Cattorum 1897) p. 31 s.; G. Swarzenski *Jahrbuch des deutschen archaeolog. Instituts* XVII p. 46 adn. 6.

[3]) Cf. v. c. f. 399^{r} et 399^{v}, 400^{r} et 400^{v}, 401^{r} et 401^{v} multosque alios locos.

alia. Herbarum vero, quae in theriacorum carmine plurimae tractantur, imagines non reperiuntur nisi in exordio libri f. 395^{v}—398^{r}; in ceteris autem capitibus initio quidem spatia satis ampla ad inserendas figuras relicta erant, sed opere progrediente ii, qui codicem confecerunt, consilium ipsas herbas depingendi abiecisse videntur et satis habuerunt in intervallis vacuis nomina herbarum, quae capitibus proxime subsequentibus proponebantur, litteris rubris permagnis titulorum quasi loco inscribere [1]); quod ut facerent, eo fortasse commoti sunt, quod herbae illae non quidem omnes, sed plurimae in herbario repraesentatae iam erant.

Iam si eas herbarum imagines, quas in initio libri extare diximus, cum picturis herbarii Dioscuridei comparamus, apparet illas modulo quidem minore quam has delineatas, sed sine dubio maximam partem ex eisdem exemplis expressas esse, quae in ipso herbario illustrando adhibita erant [2]).

Intra fines huius theriacorum versionis codex satis bene conservatus est. Neque tamen desunt folia tenuiora atramento per membranam transmisso obscurata aut peius etiam corrupta [3]), qualia et infra in alexipharmacis inveniuntur (v. cap. XXVIII). His accedunt folia duo ita abscissa, ut angusta tantum marginis lacinia supersit [4]). Totae autem perierunt

---

1) Cf. f. 412^{r}. 413^{r}. 414^{r}. 414^{v}. 415^{v}. 424^{r}. 424^{r}. 425^{r}, alia.

2) Congruunt igitur *βλάχνον* sive *πτέρις* f. 395^{v} et 266^{r} (ubi *πτέρις* vocatur); *λιβανωτὶς* f. 395^{v} et 69^{v}; *κάρδαμον* f. 396^{r} et 186^{v}; *ἄγνος* f. 396^{v} et 36^{r}; *ὀρίγανον* f. 397^{v} et 247^{r} (ubi dicitur *ὀρίγανος ὀνῖτις*); *ὀνόγυρον* f. 397^{r} et 252^{r} (ubi appellatur *ὀνόγυρος*); *ἀσφόδελος* f. 397^{r} et 26^{v}; *στρύχνος* f. 397^{v} et 292^{v}; *ἐρυθρόδανον* f. 397^{v} et 112^{r}; *μαλάχη ἀγρία* f. 398^{r} et 228^{v}. Contra differunt *μάραθον* f. 394^{v} et 229^{v}; *πευκέδανον* f. 397^{v} et 261^{r}; *μελάνθιον* f. 396^{r} non convenit cum *μελάνθῃ* sive *μελανθίῳ* f. 236^{v} proposito, sed simile est *χαμαιμήλῳ*, quod etiam *μελανθέμου* synonymo designabatur, cuiusque figura in codice N servatur f. 170^{r}. *Σίλφιον* denique f. 398^{r} in herbarium Dioscurideum receptum non est.

3) F. 410. 417. 418. 424. 427. 428; imprimis autem f. 433. 434. 437.

4) F. 404. 407. Inter f. 407 et 408 insertum est folium novicium 407*, in quo saeculo fere XVII figurae *σκυτάλης* et *βασιλίσκου*, quae f. 407 abscisso maximam partem perierant, a sciolo quodam depictae sunt addita nota quadam Germanica; cf. cap. XI.

membranae duae inter f. 401 et 402 olim collocatae. Porro eius, qui a. 1406 librum compegit, culpa quaterniones duo inter se commutati sunt; ex quibus ille, qui nunc numero *NS* notatus f. 424—431 comprehendit, praecedere debebat, alter vero priore nunc loco positus et numero *NE* signatus, quo folia 416—423 continentur, illum excipere (cf. cap. X).

Theriacorum versionem una plerumque cum alexipharmacorum et halieuticorum paraphrasibus, quae subsequuntur, ex codice nostro saepissime descripserunt medii aevi librarii graeci [1]). Huc pertinent libri Cheltenhamensis Phillipps. n. 21975 saec. XI et Athous monasterii Laurae saec. XII, quibus etiam carmen de herbis tradi memoravimus, Vaticanus Urbinas n. 66 saec. XV eiusque gemellus Laurentianus plutei LXXXVI n. 9, quorum uterque theriacorum paraphrasim in duas discerptam partes praebet, Laurentianus vero membranas illas duas inter 401 et 402 deperditas itemque folia trunca 404 et 407 integra exhibet, deinde ille fortasse liber, quem Gesnerus Venetiis viderat, (postea Escurialensis II. C. 24, hodie deperditus), Escurialensis Σ. I. 17 saec. XV; adde codicem Vindobonensem med. gr. 5 saec. XVI, cui hypothesis theriacorum inest. Picturae autem animalium venenatorum, quae huic parti additae sunt, expressae extant in codicibus Chigiano F. VII. 159 saec. XV f. 212^r—214^v et Bononiensi n. 3632 saec. XVI f. 380^v—384^v [2]). De his omnibus libris manu scriptis infra in praefationis parte quarta copiosius disseretur. Quos universos cum ex Constantinopolitano nostro pendere probabile sit, nullum equidem illarum paraphrasium exemplum invenire potui, quo ad alium archetypum referri videamur. Qua tamen de re tum demum certum absolutumque iudicium enuntiari poterit, cum omnes harum paraphrasium codices investigati et explorati erunt.

Eutecnii hanc paraphrasim codice nostro traditam esse

[1]) De codicibus paraphrasium Nicandrearum nonnulla congessit Fabricius Bibliothecae gr. ed. Harles. IV p. 347 adn. *i*; cf. p. 350.

[2]) Praeterea in scholiis Nicandreis codicis Gottingensis philol. 29 fragmenta paraphrasium et theriacorum et alexipharmacorum insunt, quae Schneider suis in editionibus adhibuit. Cf. infra cap. XXVIII.

primus adnotavit Lambecius [1]), quem exscripsit Nesselius [2]). Idem Lambecius imagines serpentium aliorumque animalium venenatorum, quae inde a f. 398^{v} habentur, aeri incisas et observationibus illustratas proposuit Comment. vol. VI [3]), unde repetivit Nesselius [4]). Postea easdem figuras depingendas curavit C. Weigelius, qui annis 1793 et 1799 codicem C excussit; in cuius collectaneis in bibliotheca regia Berolinensi servatis etiam nunc extant [5]).

Primus autem hanc theriacorum versionem una cum eiusdem Eutecnii paraphrasi in alexipharmaca Nicandri impressam [6]) proposuit Ang. Mar. Bandinius bibliothecae Laurentianae praefectus [7]). Quo quidem negotio ita functus est, ut in initio libri (inde a p. 283—313; ad v. 1—540) [8]) solum

---

[1]) Comment. ed. Kollar. II p. 260 s., ubi p. 261 proponitur hypothesis f. 393^{r} scripta; cf. VI p. 206. A Lambecio pendet Fabricius l. c. IV p. 347.

[2]) Catalog. III p. 9.

[3]) Ed. prior. VI p. 90 s.; 294—302; tab. A, B, C p. 294 adiectis; ed. Kollar. VI p. 441—451 cum tabularum p. 436 adiectarum et A, B, C litteris signatarum figuris 2—43. A Lambecio item singulis figuris f. 398^{v}—431^{v} numeri Arabici additi sunt (cf. cap X).

[4]) Catalog. III p. 10—14 cum tabulis K, L, M p. 8 adiunctis.

[5]) C. de Boor *Verzeichniss der griech. Handschriften der königl. Bibliothek zu Berlin* II p. 144 testatur in codice graeco *fol.* 39, quo Weigelii collationes continentur, haec inesse: 42. *Farbige Abbildungen von Thieren mit der Aufschrift: Hae icones quae historiae animalium illustrandae inservire possunt, pertinent ad Codicem Ms r. Graecum <Vindob.> Med. V. vid. Lambec. lib.* 6 *p.* 90. 91 et 294 *et seqq.*

[6]) De paraphrasium Eutecnianarum editionibus disputant Fabricius l. c.; L. Choulant *Geschichte u. Literatur der älteren Medicin* edit. alt. I p. 64.

[7]) *Νικάνδρου θηριακὰ καὶ ἀλεξιφάρμακα.* Nicandri theriaca et alexipharmaca. Ioannes Gorrhaeus latinis versibus reddidit . . . Accedunt variantes codicum lectiones, selectae adnotationes, et graeca Eutecnii sophistae metaphrasis ex codicibus Mediceae, et Vindobon. bibliothecae descripta ac nondum edita. Curante Ang. Mar. Bandinio. Florentiae 1764. 8°. Titulum hunc subsequitur elogium, quo Bandinius Gerardo van Swieten, viro clarissimo bibliothecae Caesareae tum praefecto, Eutecnii sophistae in Nicandri theriaca et alexipharmaca metaphrasim „ex antiquissimo et celeberrimo codice Caesareae Vindob. bibliothecae descriptam" offert. Paraphrasis in theriaca legitur p. 283—340; alexipharmacorum versio p. 340—375.

[8]) P. 315—345 ed. Schneideri; p. 219—227 ed. Bussemakeri.

codicem Vindobonensem exprimeret, deinde mediam partem (p. 313—329; ad v. 541—675) [1]) ex Laurentiano plutei LXXXVI n. 9 [2]), quem et ipsum ex Vindobonensi derivatum esse diximus, describeret variis lectionibus Vindobonensis in calce paginarum adiectis, in fine denique (p. 330—340; ad v. 676—958) [3]) rursus solum Vindobonensem sequeretur. Qua in re usus est apographo codicis nostri, quod Ioannes Ludovicus Bianconius anno fere 1760 suum in usum conficiendum curaverat [4]). Erravit autem vir egregius, cum huius editionis p. 313. 330 (cf. p. 282) adseveravit eas partes, quas ex solo Vindobonensi petiverat, in Laurentiano desiderari. Ipse enim aliquot annis post in Catalogo codicum graecorum bibliothecae Laurentianae III p. 328 s. theriacorum paraphrasim in duas quidem partes discerptam, sed plenam e codice LXXXVI, 9 eruit atque ibidem p. 328—331 lacunas quasdam editionis suae, quae his locis Vindobonensis valde mutili apographo innitebatur, ex eodem Laurentiano supplevit [5]). Deinde textum a Bandinio propositum et eiusdem supplementis auctum a. 1816 denuo imprimendum curavit Ioannes Gottlob Schneider Saxo [6]), qui ipsos codices praeter unum Gottingensem (philol. 29), cuius lectiones interdum in calce adiecit [7]), inspicere super-

---

[1]) Cf. p. 330; sunt Schneideri p. 346—354, Bussemakeri p. 227—230.

[2]) In praefatiuncula, quae p. 282 legitur, codicis signum falso ita indicatur: Cod. VIII Pl. LXXXIV.

[3]) P. 354—371 ed. Schneideri; p. 230—234 ed. Buss.

[4]) Cf. Bandinii praefatiunculam p. 282, quam repetivit Schneiderus p. 311 s.: *L'eruditissimo Sig. Dottore Gian Lodovico Bianconi, Consigliere e Medico primario della Corte Elettorale di Dresda, ed ora destinato dalla medesima suo Ministro residente in Roma, mi à gentilmente trasmessa la copia della metaphrasi di Eutecnio, che dal codice di Vienna per la sua privata nobilissima Biblioteca si procurò fino dall' A.* 1760. Ipsum Bianconii apographum ubi iam lateat, ignoro.

[5]) Cf. ea de re Schneiderum in alexipharmacorum praef. p. XI.

[6]) *Νικάνδρου Κολοφωνίου θηριακά.* Nicandri Colophonii theriaca ... cum scholiis graecis auctioribus, Eutecnii metaphrasi graeca ... recensuit ... Io. Gottlob Schneider Saxo. Lipsiae 1816. 8°. Praefatio in paraphrasim legitur p. 311—314; subsequitur textus p. 315—371.

[7]) V. p. 325 adn. 8; p. 338 adn. 10; p. 350 adn. 4. 5. Cf. supra p. 144 adn. 2.

sedit, scripturam vero libri Laurentiani vitiosissimam et difficilem haud paucis locis coniectura corrigere studuit. Ex recentioribus vero, qui scholia Nicandrea tractaverunt, unus, quod sciam, U. Cats Bussemaker Eutecnii paraphrases theriacorum et alexipharmacorum in scholiorum Theocriti Nicandri Oppiani editione Didotiana [1]) a. 1849 typis mandavit, qui lectionibus a Bandinio et Schneidero prolatis contentus ipsos libros manu scriptos non examinavit [2]).

CAPUT XXVIII. DE EUTECNII PARAPHRASI IN NICANDRI ALEXIPHARMACA.

Eutecnii versionem theriacorum interiecta pagina vacua (f. 438ʳ) subsequitur f. 438ᵛ—459ᵛ eiusdem auctoris paraphrasis in Nicandri alexipharmaca. Atque initium huius quoque opusculi inscriptione caret. F. 438ᵛ litteris rubris superscriptum est: *Τῶν Νικάνδρου ἀντιφαρμάκων τάδε ἔνεστιν*; subicitur capitum index duabus columnis, in quibus versus minio picti et nigro atramento scripti alternantur, exaratus, cui manu recentiore duorum capitum argumenta addita sunt. F. 439ʳ post inscriptionem rubram *Ἀλεξιφάρμακα* incipit paraphrasis praefationis Nicandri his verbis: *εἰ καὶ μὴ τῆς αὐτῆς εἶναι πόλεως μηδ' ἔθνους*, desinit ita: *σαφέστατα διαγγέλλοντες διδάσκουσι λόγοι*. F. 439ᵛ rursus vacat. Deinde f. 440ʳ legitur *Ἀκόνιτον* pro capitis titulo positum; iam sequitur ipse paraphraseos textus his verbis initium capiens: *ἐπιγνώσει δὲ τὴν βοτάνην αὐτίκα δὴ μάλα*, qui continuatur usque ad

[1]) Scholia in Theocritum auctiora reddidit ... Fr. Duebner. Scholia et paraphrases in Nicandrum et Oppianum partim nunc primum edidit, partim collatis cod. mss. emendavit, annotatione critica instruxit ... U. Cats Bussemaker (Parisiis 1849. 8⁰). Extant paraphrases theriacorum p. 219—234, alexipharmacorum p. 234—242; accedunt adnotationes in utramque p. 418—422 et p. 422—425. Cuius editionis paginas et versus infra in conspectu codicis citabimus.

[2]) Cf. praefationis post p. 376 insertae p. X.

f. 459^{v}, ubi ita desinit: *διὰ παντὸς θεσμούς τε καὶ νόμους*. In fine autem huius opusculi, sicuti paraphraseos theriacorum, subscriptus est titulus litteris rubris ita conceptus:

Παράφρασις εἰς τὰ Νικάνδρου
ἀλεξιφάρμακα Εὐτεκνίου
σοφιστοῦ.

Videmus hunc quoque libellum initio titulo carere, in fine vero subscriptione instructum esse; qua de re idem valet, quod supra (cap. XXVII) in theriacorum paraphrasi diximus, ad libros papyraceos hanc titulorum rationem esse referendam.

In textu conscribendo membranis non pepercit librarius. A quo folia 438^{r} et 439^{v} vacua relicta esse iam memoravimus. Quattuor porro capita in priore libri parte (f. 440^{r}—445^{v} collocata in summis paginis incipiunt, ita ut si quid paginae in fine capitis supersit, vacuum relictum sit. Quod quidem in eis, quae sequuntur, capitibus non observatur; sed haec quoque magnis intervallis intercedentibus perscripta sunt, quae fortasse aliqua ex parte imaginibus inserendis destinata erant. Sed nihilo minus nescio qua de causa picturae huic codicis parti omnino non accesserunt. Capitum initiis rubris litteris praefixus est titulus; item primus cuiusvis capitis versus, qui maiore littera incipere solet, aut totus minio pictus est aut primam interdum litteram rubram exhibet. Sed et intra capitum contextum sectiones quaedam factae sunt, quae novo versu litteraque maiore incipere solent.

Membranarum hac in parte compages integrae sunt nullaque foliorum iactura interruptae; neque tamen omnia lectu facilia et illaesa ad nos pervenerunt, quoniam atramento per folia tenuiora transmisso non solum paginarum obversarum scriptura obscuratur, verum etiam haud raro ipsa membrana corrosa est, ut litterarum non ductus, sed vestigia exesa supersint.

Una cum theriacis ab Eutecnio in prosam orationem conversis hanc quoque alexipharmacorum paraphrasim medio aevo saepissime ex nostro codice descriptam esse supra (cap. XXVII) notavimus, ubi singulos eius generis libros manu

scriptos recensuimus [1]). Quin etiam veri haud dissimile est codicem C non solum antiquissimum huius paraphraseos testem esse, sed omnia, quae quidem novimus, eiusdem exempla ex eo quodammodo fluxisse. Primus deinde hunc libellum, cuius Lambecius et Nesselius una cum theriacorum versione mentionem faciunt (cf. cap. XXVII), imprimendum curavit A. M. Bandinius in Nicandreorum editione supra (p. 145 adn. 7) citata p. 340—375, eisdem atque in theriacorum paraphrasi subsidiis usus, ita ut Laurentianum illum ex codice C expressum transscriberet additis ad calcem variis quibusdam ipsius libri Vindobonensis lectionibus. Cuius recensionem fere repetivit Io. Gottlob Schneider in editione alexipharmacorum a. 1792 in lucem data [2]), ita tamen, ut multas lacunas a Bandinio relictas vel adhibitis fragmentis paraphraseos Eutecnianae, quae in codice Gottingensi (philol. 29) [3]) invenerat posteriore manu adscripta, vel de suo coniciendo explere conaretur. Recentiore vero aetate textum a Bandinio et Schneidero constitutum denuo expressit U. Cats Bussemaker in editione Didotiana [4]) supra (p. 147 adn. 1) citata p. 234—242 (cf. p. 422—425) ipsis libris manu scriptis non inspectis.

---

[1]) His accedunt fragmenta paraphraseos Eutecnianae in codice Gottingensi philol. 29 saeculi XIII inter alexipharmacorum scholia manu recentiore saec. XIV marginibus adscripta, quae proponuntur in accuratissima horum scholiorum editione a G. Wentzelio curata *Abhandlungen der k. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen* XXXVIII (1892), *philol.-histor. Classe* 3, p. 21—95. Quae fragmenta quominus ex nostro codice fluxisse statuamus, nihil, quod videam, impedit. Neque tamen, satis certa huius affinitatis indicia ut investigarem, mihi contigit.

[2]) *Νικάνδρου ἀλεξιφάρμακα.* Nicandri alexipharmaca . . . cum scholiis graecis et Eutecnii sophistae paraphrasi graeca . . . emendavit . . . Io. Gottlob Schneider Saxo. Halae 1792. 8°. De Eutecnii opusculo et codicibus disputatur praef. p. XI—XII. Ipsam paraphrasim non cohaerentem, sed in plurimas lacinias discerptam, plenam tamen eodemque ordine, quo a Bandinio exhibetur, procedentem inseruit Schneiderus inter „animadversiones in Nicandri alexipharmaca" p. 78—309.

[3]) De quo v. Schneideri praef. p. XIII; supra adn. 1.

[4]) In codicis conspectu hanc Bussemakeri editionem citabimus.

CAPUT XXIX. DE PARAPHRASI IN OPPIANI HALIEUTICA.

Eutecnii versionem alexipharmacorum Nicandreorum sequitur f. 460r—473r incerti auctoris [1]) — fortasse eiusdem Eutecnii — paraphrasis in Oppiani halieutica, qua exitus libri III atque libri IV et V integri comprehenduntur. Atque statim in principio huius partis quaestio exoritur intricata. Nam eo, quo codex nunc est, statu textus paraphraseos, qui f. 460r nulla inscriptione praemissa in media sententia, qua caput finiebatur, abrupte his verbis incipit *τοῦ λίνου πρὸς τὸν αἰγιαλὸν ἐξέλκονται ἀγρευθέντες*, non ab exordio libri cuiusdam initium capit, sed a libri III versu 604, ita ut ea, quae praecedebant, desiderentur. Membranas rursus si examinamus, compages nota Ξ signata, quae folia octo 456—463, id est iustum et consuetum numerum, continet, nullum certum

[1]) Etenim subscriptio auctoris et argumenti, quae sine dubio nostri codicis f. 473r extabat, nescio quo consilio cultro excisa est. Reliqui autem libri, quorum inscriptiones novimus, veluti Vat. Urb., Laurentianus, Athous *μονῆς Ἰβήρων* omnes ex nostro C derivati falso quidem subscriptionem alexipharmacorum, quippe quae in C f. 459v proxime praecedat, cum initio paraphraseos halieuticorum coniungunt, ipsam vero halieuticorum subscriptionem non indicant fortasse iam illis temporibus, quibus hi libri conscripti sunt, deperditam. Gesnerus vero, qui in codice quodam Veneto cum alia Eutecnii opuscula, tum et hanc paraphrasim in Oppiani de piscatione poema se vidisse adfirmat *adscripto*, ut ait, *ubique, si bene memini, Eutecnii nomine*, his ipsis verbis concedit fieri posse, ut memoria lapsus sit. Iam quod codex Parisinus suppl. gr. 688 saec. XVI Eutecnii sophistae paraphrasim in Oppiani halieuticorum libros III—V continere dicitur, id siquidem Omontii doctrinae non debetur, sed in ipso codice legitur, ad coniecturam docti cuiusdam viri, qui Gesneri verba novit, referri potest. Quae cum ita sint, apparet Eutecnii nomen eorum, quos novimus, codicum auctoritate destitutum in mera coniectura inniti, sed ea satis probabili, cum Eutecnium etiam paraphrasim in cynegetica alterum Oppiani carmen composuisse constet, quam plenam edidit O. Tueselmann *Abhandlungen der k. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen, philol.-hist. klasse* NS IV [1901] 1), et halieuticorum paraphrasis in libris manu scriptis — praesertim in C nostro — cum aliis Eutecnii opusculis consocietur.

iacturae indicium praebere videtur; accedit, quod folia in altera compagis parte posita 460—463 cum eis, quae antecedunt, (456—459) non glutine filisve compacta sunt, sed per ipsam membranam cohaerent. Quae cum ita sint, inter duas opiniones optio datur. Nam aut statuamus necesse est in ipso codice nihil periisse, sed ea, quae hodie tam mutila leguntur, antiquitus ex trunco exemplari transscripta esse; aut vero multo maiore cum probabilitate existimandum est fasciculum signo Ξ notatum aliquando multo plura folia continuisse, interque f. 459 et 460 sex fere membranas excidisse, quae ad librum tertium paraphraseos inde ab initio perscribendum suffecerint [1]). Quae quidem compages foliorum quattuordecim praeter consuetudinem admitti poterit, si meminerimus in nostro codice alios fasciculos membranarum duodecim vel sedecim inveniri (cf. cap. V). Librorum autem primi et secundi paraphraseos inter hos fines collocandorum nulla facultas est [2]).

Ea, quae ad librum tertium pertinent, una pagina (f. 460ʳ) contenta ita desinunt: *ὑπερφυῆ καὶ πασῶν εἶναι ταύτην θήραν εὐπορωτάτην.*

Pagina vacua interiecta sequitur f. 461ʳ—467ᵛ liber IV, cui inscriptum est *βιβλίον Δ*; incipit: *καὶ μίξεως δέ τινες ἰχθύες ἀκράτως ἐπιθυμοῦσιν*; desinit: *διὰ τῶν φαρμάκων ἐπάγουσιν τοῖς ἰχθύσιν οἱ θηραταί.*

F. 468ʳ liber V, cui inscriptum est *βιβλίον Ε*, his verbis incipit: *ἐκ πάντων δή σοι, βασιλεῦ μέγιστε, λογιστέον, ὡς οὐδέν*; idem desinit f. 473ʳ: *ἐπὶ τοῖς θεμελίοις ἄσειστα ῥειζωθείσης.*

In inferiore eiusdem folii parte, quae ceterum vacat, consulto, ut videtur, excisa est membranae lacinia quadrata,

---

[1]) Paraphrasis libri IV, qui versibus 693 constat, in nostro codice f. 461ʳ—467ᵛ, id est paginis tredecim et dimidia continetur, paraphrasis libri V, qui versus 680 habet, f. 468ʳ—473ʳ, quibus olim accedebat folium unum nunc exscissum, id est paginis duodecim et dimidia.

[2]) Quae cum ita sint, prorsus reicienda est Petri Lambecii coniectura, qui Comment. ed. prior. II p. 594 s., ed. Kollar. II p. 262 suspicatur extitisse olim in hoc ipso codice, cum is integer adhuc esset, Eutecnii paraphrasim in Oppiani cynegetica, sed eam in lacuna quadam periisse.

in qua sine dubio subscriptio, qualis in superiorum paraphrasium fine adest, exarata erat. Atque coniciat quispiam id eo consilio factum esse, ut subscriptio in exordio huius partis iam deperdito, id est in principio libri III, tituli instar adglutinaretur. F. 473^v vacabat olim; in quo saeculo XVII exeunte a Petro Lambecio ratio quaedam de foliorum huius codicis numero inscripta est.

Libros IV et V vidimus in summis paginis rectis incipere; id quod etiam in ornithiacorum, quae subsequitur, paraphrasi observatur. Singuli autem libri in sectiones vel capita quodammodo divisi sunt; quae unius fere versus intervallo vacuo et lineola transversa plerumque disiuncta primum versum minio pictum et littera maiore incipientem exhibent.

Imaginibus vero haec pars omnino destituta est; quod in codice tot picturis ornato sane memorabile est, cum praesertim ipsum Oppiani carmen de piscatione aliis in libris figuris illustratum fuisse compertum habeamus [1]).

Halieuticorum paraphrasis theriacorum et alexipharmacorum versionibus plerumque adiuncta medio aevo saepissime ad nostri codicis exemplum descripta est sive eo ambitu, quo etiam nunc fertur, sive aliqua ex parte minore. Agnoscuntur autem apographa ex C sumpta ea re, quod in lacuna illa f. 460^r incipiunt atque prioribus omissis exitum tantum libri III, deinde libros IV et V praebent. Cuius generis esse videntur Escurialensis iam deperditus II. C. 24, Parisinus suppl. gr. 688 saec. XVI, Athous μονῆς Ἰβήρων (apud Lampron n. 4336 notatus), quibus accedunt libri duo gemelli, Vaticanus Urbinas n. 66 et Laurentianus plutei LXXXVI n. 9, particulam tantum eam exhibentes, quae C f. 460^r—462^v v. 23 legitur. Quos omnes cum ex C pendere manifestum sit, mihi quidem

[1]) De eiusmodi codice haec refert Conradus Gesnerus in Bibliotheca universali s. v. Oppianus: „Ibidem (id est Venetiis) in bibliotheca Bessarionis seu D. Marci libri de piscatione et venatione servantur cum figuris aliquot animalium vetustis, quas mihi depingendas curavi . . . . . , sed multae ex illis minime conveniunt descriptioni poetae"; cf. Schneiderus in praef. Oppiani a. 1776 editi p. XV.

nullum prorsus exemplum innotuit, quod ex alio fonte haustum plenum huius paraphrasis contextum contineat [1]).

Ea vero, quae codex noster vetustissimus et unicus fortasse archetypus servavit, a viris doctis prorsus neglecta iacent. Nam attinguntur quidem in transitu a Lambecio [2]) et Nesselio [3]), ex quorum catalogis etiam alii, veluti I. G. Schneider Saxo [4]), huius opusculi notitiam perceperunt; neque tamen ab ullo eorum, qui Oppianum ad id tempus ediderunt, temptata neque ad emendanda poetae verba adhibita sunt.

CAPUT XXX. DE PARAPHRASI IN ORNITHIACA DIONYSII.

Ultimo codicis antiqui loco inde a f. 474ʳ—485ᵛ legitur incerti auctoris [5]) paraphrasis ornithiacorum — id est carminis de avibus — a Dionysio [6]) quodam Philadelphensi poeta con-

---

[1]) Diversa est ab hac paraphrasi halieuticorum ἐξήγησις quaedam, cuius textum pleniorem, ut videtur, citavit C. Gesnerus (v. Schneider l. c. p. XX s.; Bussemaker in Scholiorum in Theocritum, Nicandrum, Oppianum editione Didotiana a. 1849, praef. p. X); unde excerpta sunt, quae ex codice Parisino gr. 2753 proposuit Bussemaker l. c. p. 364—369.

[2]) Comment. ed. Kollar. II p. 260—262; VI p. 206 s.; unde pendet Fabricius Bibl. gr. (ed. Harles.) V p. 596 s.

[3]) Catalog. III p. 9.

[4]) V. praef. Oppiani a. 1776 editi p. XVIII s.

[5]) Opusculi huius subscriptio in nostro libro periit folio 485ᵛ valde detrito. Item C. Gesnerus testatur in codice, quem Venetiis apud Arnoldum Arlenium viderat, sese in paraphrasi poematis Oppiani de aucupio nomen Eutecnii adscriptum non invenisse; v. infra p. 161; cap. XXXII n. VI. In codice Parisino gr. 1843 saec. XIII, unde I. A. Cramer et F. Duebner partem huius paraphrasis protulerunt (v. infra p. 158 adn. 3), f. 54 inscribitur *περὶ ὀρνίθων*; in Escurialensi Y. I. 9 (de quo infra p. 160 adn. 3) f. 185ʳ *ἀπὸ τῶν τοῦ Οππιανοῦ ἰξευτικῶν*. De reliquis quoque codicibus non satis constat; cf. Schneideri ed. p. 438. Nulla igitur certa librorum auctoritate Eutecnii nomen innititur, neque sermone cum Eutecnianis eis, quae praecedunt, haec paraphrasis satis convenire videtur.

[6]) Quod carmen hac paraphrasi in prosam orationem conversum in codicibus posterioris aetatis, veluti Escurialensi et Vesontionensi saec. XVI, atque in volgatis virorum doctorum (veluti Gesneri, Leonis Allatii, Lambecii, Nesselii, Windingii) commentationibus et editionibus sub Oppiani ixeuticorum inscri-

scriptorum, divisa in libros tres. Opusculum hoc omnium, quae codice nostro continentur, maxime mutilum est plurimarum membranarum iactura; qua de re ad conspectum parte quinta propositum relegare satis habeo. Paginae praesertim prima et ultima (f. 474^r^ et 485^v^) adeo detritae, lacerae, sordidae sunt, ut ultima haec particula aliquamdiu tegumento caruisse videatur a reliquo codice seiuncta. Initium libri primi deest; textus incipit f. 474^r^ in medio capite de vulturibus his verbis: *[ἀντιλή]ψεις εἰ καὶ πόρρω που τελευτήσειέν τι τῶν ζώων* (p. 24, 4 ed. Crameri; p. 109, 6 ed. Duebneri). F. 477^r^ initium capit liber II, cui superscriptum est *λόγος Β*. Exordium libri III membranarum interitu excidit inter folia, quae nunc numeris 483 et 484 instructa sunt. F. 485^v^ medio desinit scriptiuncula his verbis: *Διονύσιος δὲ | [αὐτὰ] παρὰ τοῦ τῆς Λητοῦς Ἀπόλλωνος δεδιδάχθαι φησίν.* Haec sine dubio aliquando excipiebat subscriptio minio picta auctoris nomen et argumentum indicans, qualis in reliquarum huius codicis paraphraseon fine invenitur; neque tamen hodie agnosci potest in f. 485^v^, quae pagina codicis utpote ultima usu valde detrita sordibusque inquinata, insuper recentioris aevi adnotationibus obscurata est.

Singuli libri, ex quibus unusquisque in summo folio recto

---

ptione fertur, videtur Conradi Gesneri coniecturae deberi. Nam in eius recensionis, quae codicibus C et Parisino traditur, initio expressis verbis verum auctoris nomen enuntiatur: *πάνθ' ὅσα περὶ πτηνῶν τῷ ποιητῇ Διονυσίῳ συγγέγραπται* (cf. Duebneri ed. p. 107); in fine vero utriusque versionis idem luculentissime repetitur: *Διονύσιος δὲ αὐτὰ παρὰ τοῦ τῆς Λητοῦς Ἀπόλλωνος διδαχθῆναί* (*δεδιδάχθαί* C) *φησιν* (cf. C f. 485^v^ versu paenultimo, ubi certa nominis *Διονύσιος* vestigia adsunt; ed. Duebneri p. 126). His adde, quae disputaverunt Schneider p. 437; Cramer p. 21. 42. Quae cum ita sint, Dionysii hoc poema de avibus haud diversum est a libris *ὀρνιθιακῶν*, quos Dionysium quendam poetam Philadelphia oriundum composuisse traditum habemus; qua de re disseruerunt E. Miller *Journal des savants* a. 1850 p. 482 s.; F. Duebner in editionis, quam statim citabimus, praef. p. II; Guil. de Christ *Geschichte der griech. Litteratur* ed. tert. p. 630; G. Knaack in Pauly et Wissowae encycl. V p. 925 n. 96. Contra Dionysium eundem esse atque illum, qui Periegetes vocatur, opinatur M. Wellmann Hermae XXVI p. 506 s.

incepisse videtur [1]), in capita distributi sunt; quae quidem in universum respondent capitum divisioni illi, quae in editionibus Schneideri, Crameri, Duebneri ex aliis libris manu scriptis recepta est. Atque in libris primo et secundo primus cuiusvis capitis versus litteris rubris pictus est; in libro vero tertio avis tantum designatio et si quae verba ei praecedunt minio distincta sunt. Porro in margine sinistra ad capitis cuiusque initium litteris minoribus uncialibus, sed quae ad cursivum, quod dicunt, scripturae genus propius accedunt, argumentum indicatur; veluti f. 474ᵛ: *περὶ ἰκτίνου*, f. 475ʳ: *περὶ αἰγιθαλλοῦ*, paulo post *περὶ γλαυκός*, *περὶ ἰκτέρου*, similia; in libro III f. 484ʳ *θήρα κοσσύφων καὶ ἀηδόνων*, paulo inferius *θήρα αἰγίνθων* seq. Adde, quod eadem manu in exterioribus membranarum marginibus passim scholia adscripta sunt. Neque in argumentis neque in scholiis rubri coloris vestigia deprehenduntur; contra in utrisque persaepe conspiciuntur lineolae graciles, quarum binae in initio superponi, binae in fine subici solent. Utriusque vero generis additamenta indicia eiusdem aetatis, qua ipse textus conscriptus est, prae se ferunt, sed minore et modulo et elegantia exarata sunt quam scholia illa, quae carmini de herbarum viribus adiecta esse supra (cap. XXVI) diximus. Ex capitum inscriptionibus haud paucae vetustate et usu perierunt; aliae in tabulis photographica arte confectis exhiberi non poterant. Maiore autem damno scholia adfecta sunt, in quibus multae litterae vel voces, eae praesertim, quae in versuum fine extabant, aut ita detritae sunt, ut legi vix possint, aut bibliopegi cultro abscisae aut omnino cum membranarum particulis avulsae.

Iam transeamus ad i m a g i n e s v o l u c r u m vivissimis coloribus eleganter pictas, quibus paraphrasis illustrata est. Atque primum quidem nonnulla disputanda sunt de illo folio, quod primum locum nunc obtinet (f. 1). Cuius pars inferior antiqua est, lacinia vero superior recentiore aevo adglutinata. Alterum eiusdem diplomatis folium, quod cum folio 1 olim cohaeserat,

---

[1]) Veluti liber II f. 477ʳ, liber III in pagina iam deperdita, quae f. 483ᵛ sequebatur.

penitus excisum est, ut parvum tantum resegmen inter folia 7 et 8 supersit. Folium 1^r in parte suppleta adnotationem continet de codice anno 1406 compacto, quam excipit notula quaedam botanica; subiectae sunt in parte vetusta observationes quaedam aliae saeculo XV et XVI scriptae (cf. cap. XI). Lateris autem obversi (f. 1^v) pars vetusta figuram supra aliquantum mutilatam exhibet pavonis rotantis, qui caudam gemmantibus pennis magnifice ornatam ostentat. Quae quidem imago margine carens et argumento et artificii genere prorsus differt a splendidis illis picturis, quae pulcherrimis marginibus circumdatae f. 2^v—6^v prolusionis quasi loco praefixae sunt herbario Dioscurideo, a quo pavonis picturam plane alienam esse extra dubitationem positum est. Nam explicationes symbolicas nimis artificiosas, quas Lambecius et Montfauconius [1]) de hac pictura in ipso codicis initio collocata protulerunt, singulatim refellere vix est operae pretium. Iam et argumento et artificii genere pavonis figuram ad illam partem transferendam esse elucet [2]), qua aves tractantur et picturis similiter conformatis illustrantur, id est ad paraphrasim ornithiacorum, de qua hoc capite exponitur. Quo in opusculo, quod in nostro codice misere mutilatum est plurimorum foliorum interitu [3]), quamquam hodie iam non invenitur pavonis descriptio, extabat tamen aliquando, ut ex plenioribus illius paraphraseos codicibus apparet, sub finem libri I [4]) in parte versa folii deperditi, quae proxime antecedebat folium numero 476 nunc instructum. Describitur igitur ineunte hoc capite pavo eodem habitu, quo folii 1^v pictura repraesentatur.

---

[1]) Cf. Lambecius Comment. ed. prior. II p. 524; VI p. 90; ed. Kollar. II p. 133 ss.; VI p. 203; Montfauconius Palaeogr. gr. p. 196 s.; E. Diez *Die Miniaturen des Wiener Dioskurides* (*Byzantinische Denkmäler* ed. ab I. Strzygowskio III 1903) p. 30 s.

[2]) Si dempseris f. 1, folia 2—7 ternionem efficiunt, qualis in hoc codice alibi quoque invenitur (cf. supra cap. V n. 2). Cuius pagina prima, id est f. 2^r secundum eam, quae in codicis nostri membranis obtinet, normam in animalis pelle lateri carnis respondet (cf. cap. V).

[3]) Vide ea de re conspectum codicis in parte quinta propositum.

[4]) P. 30, 15—24 ed. Crameri; l. I c. 28 p. 113 ed. Duebneri.

Τὸ κάλλος δὲ ὁ ταὼς τὸ οἰκεῖον τεθαύμακε, καὶ εἴ καλόν τις αὐτὸν ὀνομάσειεν, εὐθὺς τῶν πτερῶν τὰ ἄνθη μεμιγμένα χρυσῷ, ὥσπερ τινὰ λειμῶνα, δείκνυσιν ἀναστήσας, περιάγων εἰς κύκλον αὐτὰ διατεταγμένοις ὄμμασι· τὰ δὴ κατὰ τῆς οὐρᾶς λάμπουσιν ὥσπερ ἀστέρες αὐτῷ.

Quem ad textum referendam esse pavonis imaginem mihi quidem constare videtur; quaeritur tamen, quo paraphraseos loco folium, quod eam continet, inserendum sit. Iam vero ipso quaternione *ΞΓ*, cuius duae tantum membranae 474 et 475 aetatem tulerunt, folium 1 ita comprehensum fuisse, ut ad instar imaginis *ἐναλίας δρυὸς* (f. 391^{v}) figura proxime praecederet caput illud de pavone, minime veri simile est; omnium enim spatiorum et intervallorum ratione habita intellegitur octo huius quaternionis folia quam accuratissime suffecisse volucrum descriptionibus et imaginibus inde ab exordio libri I usque ad c. 29 [1]), neque spatium relinqui capiti illi, quo pavo describitur, vicinum, quo duae illae paginae, prior, quoad videmus, vacua [2]), altera solam picturam continens, interiectae fuisse existimentur. Contra aptissime inseritur folium 1 ante paraphraseos exordium, ita ut libro primo simili ratione aliquando praefixum fuerit atque libro tertio f. 483 in anteriore parte vacuum, in posteriore avium XXIV imaginibus repletum. Sedes igitur folio 1 adsignanda est post f. 473 in fine compagis *ΞΒ*, ubi membranam unam deesse apparet [3]); folium autem, quod cum f. 1 cohaeserat, cuius exiguam particulam inter 7 et 8 superesse iam memoravimus, positum erat in eiusdem compagis principio inter folia 471 et 472, ubi item membrana una desideratur. Eum vero, quem nunc obtinet, locum folium 1 sine dubio debet Ioanni Chortasmeno, qui a. 1406 codicem denuo compegit; qui imaginem ex contextu exscissam nescius, quo pertinuerit, statim in principio adposuit [4]).

---

[1]) P. 21—31, 2 ed. Crameri; p. 107—113, 29 ed. Duebneri.

[2]) Nisi forte in summo folio 1^{r} nunc abscisso versus aliquot exarati erant.

[3]) V. codicis conspectum, quem infra parte quinta exhibebimus. Requiritur hoc loco membrana, cuius pars anterior lateri villorum, posterior vero lateri carnis respondeat; id quod in folium nunc n. 1 signatum quadrat.

[4]) De imagine pavonis, quam a C diversam exhibet codex Chigianus F. VII. 159, vide infra cap. XXXII n. II.

His praemissis de reliquis imaginibus dicendum est. Quae quidem in libris primo et secundo ipsi contextui interpositae sunt hunc in modum, ut aves pictae singulae, interdum binae et ternae caput, ad quod pertinent, praecedant; cuius generis figurae, quarum haud paucas in membranis deperditis excidisse constat, hodie servatae sunt viginti tres. Interdum autem, ubicumque artifici imago idonea praesto non erat, spatium, quo postea insereretur, vacuum relictum est [1]). Contra in tertio libro volucres eae, quae prioribus libris nondum tractatae novae accedunt, non in ipso contextu repraesentantur, sed ante huius libri initium f. 483^v in unam tabulam congestae cernuntur, qua quidem aves viginti quattuor comprehenduntur. Quibus si addimus pavonem f. 1^v expressum et imagines libris I et II exhibitas, duodequinquaginta avium figuras etiam nunc numerari apparet.

Sed haec iam sufficiant de forma, qua paraphrasis carminis de avibus in codice C ad nos pervenerit. Recensiones autem huius opusculi duae ad hoc tempus innotuere. Harum alterius testis, quem novimus, vetustissimus noster codex est, quo tamen viri docti in textu constituendo nondum usi sunt [2]); pars vero eiusdem recensionis sine picturis traditur codice Parisino gr. n. 1843 saeculi XIII, unde a Cramero a. 1839 et a Duebnero a. 1851 in lucem prolata est [3]). Atque miro

---

[1]) V. f. 475^v. 477^r. 480^r. 481^r.

[2]) De huius paraphraseos editionibus disputant Fabricius l. c. V p. 601; Knaack l. c.

[3]) V. Anecdota graeca e codd. manuscriptis bibliothecae regiae Parisiensis. Ed. ab I. A. Cramero I (1839) p. 21—42. Continentur hac parte paraphraseos libri I et II, cuius tamen ultimo capiti *περὶ κύκνου* in fine nonnulla desunt, quae codicis C f. 482^r v. 11 ss. servata sunt. Repetivit fere Crameri recensionem F. Duebner in Poetarum bucolicorum et didacticorum editione Didotiana correcta (a. 1851 et denuo 1862 emissa) p. 107—121 (cf. praef. post p. 163 insertae p. I s.); finem autem libri II et librum III (p. 121—126) ex Schneideri editione, id est ex altera recensione subiunxit. — Eiusdem recensionis prioris fragmentum, quo libri I capita prima (p. 21—26, 21 ed. Crameri; p. 107—110, 48 ed. Duebneri) exhibentur, extat in codice Berolinensi gr. qu. 21 saeculo XVI exarato f. 140—142; cf. C. de Boor *Verzeichniss der griech. Handschriften*

horum duorum librorum consensu constat aut nostrum et Parisinum ex communi archetypo fluxisse, aut, quod mihi longe probabilius videtur, Parisinum ex C derivandum esse [1]). Quae cum ita sint, Parisinus illa in parte solidus atque integer in huius recensionis textu conformando maximi est momenti, quippe quo lacunae codicis C in paraphraseos libris I et II latissime hiantes suppleantur. Picturae denique in libro C deperditae quodammodo restitui possunt ex Chigiano F. VII. 159 saeculo XV confecto, cui f. 215^v—219^v septuaginta avium figurae insunt maximam partem ex codice nostro, cum adhuc integrior esset, expressae (v. cap. XXXII n. II) [2]).

Ab hac Constantinopolitani et Parisini forma quam maxime discedit ea recensio, quam ex apographis duobus in Italiae bibliothecis confectis Erasmus Windingius a. 1702 protulit [3]), cuius editionem foedissimis typorum erroribus corruptam [4]) paucis de suo emendationibus adiectis a. 1776 repetivit Ioannes

---

der königl. Bibliothek II p. 179 s. n. 315. Priorem hanc recensionem adhibuit Demetrius Pepagomenus Constantinopolitanus saec. XIII ineuntis scriptor in opusculo *περὶ τῆς τῶν ἱεράκων ἀνατροφῆς*, quod extat in editione Aeliani a R. Herchero curata minore vol. II, et quidem cap. 11 (p. 345 s.), quocum comparandus est textus codicis C (f. 474^r) et Parisini (apud Duebnerum l. I c. 6 p. 109). V. E. Oder *Rhein. Museum* XLIII p. 547 adn. 1; G. Knaack l. c.

[1]) Cf. infra cap. XXXII n. X.

[2]) Artificem, qui in codice Vaticano Palatino lat. 1071 iussu Friderici II imperatoris composito tractatum „de arte venandi cum avibus" picturis illustravit, exemplaria Byzantina, veluti ipsum librum C sive codicem inde depictum, ante oculos habuisse suspicatur A. Venturi *Storia dell' arte italiana* III p. 756 s. — Praeterea in celeberrimo codice Parisino gr. 2737, qui continet Oppiani cynegetica et alia aliorum Angeli Vergecii manu anno 1554 descripta, exquisitissimae avium picturae extare dicuntur; cf. H. Bordier *Description des peintures et autres ornaments contenus dans les mss. grecs de la Bibl. Nat.* (Parisiis 1883) p. 286 s.; neque tamen examinare potui, quaenam ratio inter has nostrique codicis figuras intercederet.

[3]) Ante Windingium Leo Allatius hanc versionem edendam paraverat Symmictorum vol. IV, quod numquam in volgus prodiit; cf. huius operis indicem propositum a Fabricio Bibliothecae gr. XIV (1728) p. 6 (n. 47).

[4]) Eutecnii sophistae paraphrasis prosaica in Oppiani Ixeutica nunc primum ex mss. graece edita ... ab Erasmo Windingio. Havniae 1702 (denuo 1715). 8°.

Gottlob Schneider Saxo [1]). Quam Windingii recensionem, quae etiam Laurentiano quodam codice [2]) et Escurialensi [3]) saec. XVI tradi videtur, si cum versione codicum Constantinopolitani et Parisini comparamus, in libris praesertim primo et secundo magnae statim differentiae agnoscuntur. Deest enim recensioni Windingii praefatio in alterius initio collocata; deinde modo haec, modo illa auctior est; porro ubicumque aliqua in sententia in universum inter se congruunt, in temporibus modisque, in verborum consecutione, in vocabulis singulis vel omissis vel adiectis incredibile quantum discrepant. Rectius sane utriusque recensionis indolem tum demum diiudicare licebit, cum omnibus undique codicibus diligenter conquisitis huius paraphraseos apparatus criticus plenus et emendatus praesto erit.

---

[1]) Oppiani poetae Cilicis de venatione libri IV et de piscatione libri V cum paraphrasi graeca librorum de aucupio. Graece et latine. Curavit I. G. Schneider. Argentorati 1776. 8⁰. De ornithiacorum paraphrasi v. praefationem p. V; de codicibus p. XVII s.; textus ipse impressus est p. 173—200. Accedunt animadversiones ad rem criticam et interpretationem spectantes p. 426—438. Textum, qualem Schneiderus praebet, ad verbum fere expressit F. S. Lehrs in Poetarum bucol. et didact. editione Didotiana priore (a 1846) p. 107—126. Incipit haec recensio in libris manu scriptis his verbis: *οἱ ἀετοὶ πλεῖστον ὑπερτεροῦσι.*

[2]) Inde ab Isaaco Vossio descriptam praebet codex Bruxellensis n. 21942; v. P. Colomesius Operum (ed. Hamburgi 1709) p. 859 n. 152; H. Omont *Catalogue des mss. grecs de la bibl. roy. de Bruxelles* (seorsum impr. ex ephemeride *Revue de l'instruction publique* XXVII. XXVIII) (1885) p. 27 n. 86. In Bandinii catalogo codicem illum non repperi. De Vossii studiis in hanc paraphrasim collatis vide Schneideri ed. p. 437 s.

[3]) Est codex Y. I. 9, cuius f. 185ʳ haec inscriptio extat *Ἀπὸ τῶν τοῦ Ὀππιανοῦ ἰξευτικῶν.* Incipit hoc opusculum eisdem verbis atque in Windingii versione: *οἱ ἀετοὶ πλεῖστον.* V. E. Miller *Catalogue des manuscrits grecs de l'Escurial* p. 187 s.; F. Duebner l. c. praef. p. III; C. E. Ruelle *Archives des missions scientifiques* ser. III t. II (1875) p. 559 n. 3; C. Graux *Essai sur les origines du fonds grec de l'Escurial* (*Bibliothèque de l'école des hautes études* XLVI 1880) p. 209 s. — Liber manu scriptus bibliothecae Vesontionensis saec. XVI, cui „Eutecnii sophistae paraphrasim in Oppiani ixeutica" inesse testatur H. Omont *Inventaire sommaire* III p. 363 n. 12, cuiusnam versionis sit, non liquet.

Medium fere inter recensiones priorem et alteram stabat exemplum quoddam in bibliotheca Escurialensi aliquamdiu servatum, cui multae lectiones ex ipso codice C depromptae infuisse videntur; quod Conradus Gesner Venetiis nactus latine versum, sed in plurimas discerptum lacinias operi de avium historia inseruit [1]).

Libellum de avibus codice nostro contineri iam Augerius de Busbecke a. 1562 (v. cap. III), deinde Lambecius [2]) et Nesselius [3]), qui hanc paraphrasim Eutecnio tributam ad Oppiani ixeutica rettulerunt, in catalogis codicum indicaverant. Neque tamen ii, qui hunc textum postea ediderunt, Windingius et Schneider et Duebner, quibus omnibus codex ex Lambecii descriptione notus erat [4]), ut vetustissimi huius libri lectiones adipiscerentur, operam dederunt [5]). Atque pariter scholia in marginibus adscripta editoris curam etiam nunc expectant [6]).

CAPUT XXXI. DE MENAEI FRAGMENTIS IN CODICIS FINE ADNEXIS.

Subiuncta sunt in codicis fine folia sex numeris 486—491 notata, temporis atque argumenti omnino diversi, eis, quae praecedunt, paulo minora, alta centimetra 34.5, lata cent. 27.5. Quorum singulae paginae binas exhibent columnas manu saeculi X vel fortasse XI ineuntis ita perscriptas, ut litterae minusculae secundum illius aetatis morem in lineis stilo

---

[1]) Repetita extat Gesneri versio in ed. Schneideri p. 321—344. V. de codice hoc Escurialensi (II. C. 24) cap. XXXII n. VI.

[2]) Comment. edit. Kollar. II p. 260; v. Montfauconius Palaeogr. gr. p. 211.

[3]) Catalog. III p. 9.

[4]) Cf. Windingius praef. f. 9 ss.; Schneider p. XVIII; Duebner praef. p. III.

[5]) Inter figuras animalium coloratas ex codice C expressas, quae in C. Weigelii collectaneis (cod. Berolin. gr. fol. 39 n. 42) adservantur (v. supra p. 145 adn. 5), ornithiacorum quoque imagines extare veri simile est.

[6]) In codicis conspectu, qui parte quinta proponetur, concinnando citabuntur paginae editionis a Duebnero volgatae, quam supra p. 158 adn. 3 laudavi.

derectis quasi suspensae sint. Quae fragmenta omnia ex uno codice deprompta esse apparet, ex quo praeterea laciniae aliquot a. 1406 in hoc libro denuo compingendo absumptae sunt [1]. Atque in Lambecii descriptione [2] falso dicuntur hae membranae continere fragmentum vitae S. Antonii eremitae a S. Athanasio archiepiscopo Alexandrino conscriptae; imo vero pertinent ad vitas sanctorum trium, qui in Graecorum ecclesia mensis Ianuarii diebus IV. X. XVII coluntur, videlicet Pauli Thebaei eremitae, Theodosii coenobiarchae, Antonii Magni eremitae. Quam ob rem minime dubium est, quin codex, ex quo haec supersunt, menaei sive menologii ecclesiastici ea pars fuerit, quae sanctos mensis Ianuarii complectebatur [3].

Restat, ut singula folia quidque iis contineatur eo ordine, quem in ipso menaeo obtinebant, enumeremus.

1. F. 488 et quod cum eo cohaeret, 489 insunt fragmenta vitae S. Pauli Thebaei, cui Ianuarii dies IV consecrata est, aliis ex codicibus a Math. Fuhrmanno a. 1760 editae [4].

---

[1]) Cf. membranarum particulas in foliis 404^{r}, 407^{v}, 473^{v} adglutinatas. Reliqua membranarum frustula ex alio codice sumpta esse ex scriptura colligi potest; cf. supra cap. X.

[2]) Comment. ed. prior. VI p. 91; ed. Kollar. VI p. 208. Ex Lambecio pendet Nesselius Catalog. III p. 14.

[3]) Menaeorum, quae fuerant monasterii Prodromeni, in quo codex circa a. 1406 servabatur (v. cap. II), duo ad nos pervenere exemplaria. Quorum alterum est codex Parisinus gr. 1570 a Theoctisto quodam a. 1127 scriptus, qui vitas sanctorum mensis Novembris continet (de quo v. Montfauconius Palaeogr. gr. p. 58 s.; 305); alterum Tubingensis, quem memorat Crusius apud Lambecium ed. Kollar. IV p. 189 citatus, cum inscriptione *Τρίτον τρίμηνον*. His accedit Vindobonensis hist. gr. 66 (Lamb. 12), cui menaeum mensis Aprilis inest a Theoctisto quodam descriptum, qui fortasse a librario Parisini gr. 1570 haud diversus est (cf. V. Gardthausen *Griech. Palaeographie* p. 339). Qui liber cum et forma et scriptura cum nostri codicis foliis 486—491 minime congruat, iam superest, ut examinetur, si forte codex vel Parisinus vel Tubingensis cum his fragmentis melius conveniat.

[4]) Acta sincera S. Pauli Thebaei... studio Math. Fuhrmann. Neostadii Austriae 1760. 4^{0}.

F. 488^{r} inc. *[Αἰ]γυπτίους ἐπράττετο* (edit. c. 7 p. 11 v. 4);
f. 488^{v} des. *ἐπὶ χρόνους ἤδη* (c. 9 p. 13 v. 27).
F. 489^{r} inc. *μάρτυρας ἔσχεν* (c. 12 p. 18 v. 15);
f. 489^{v} des. *ὑπολαβὼν, ἀλλ' οὐδεὶς* (c. 13 p. 20 v. 21).

2. F. 487 et 490 particulas exhibent vitae S. Theodosii coenobiarchae, cuius memoria die XI m. Ianuarii celebratur, a Simeone metaphrasta concinnatae, quae extat Mignei Patrologiae gr. CXIV.

F. 487^{v} inc. *προηρημένος· μίγνυσι* (edit. c. 46 p. 516B v. 16);
f. 487^{r} des. *τῆς εὐσεβείας ἀλεί[ψας]* (c. 48 p. 517B v. 22).
F. 490^{v} inc. *[χα]λεπῶς τραύματος* (c. 60 p. 529C v. 40);
f. 490^{r} des. *κρεῖττον αὐτῶ* (c. 62 p. 532C v. 40).

3. F. 486 et 491 continent frustula ex. vita S. Antonii eremitae, cuius sollemne in diem XVII Ianuarii incidit, a S. Athanasio conscripta, edita Mignei Patrologiae gr. XXVI.

F. 486^{r} inc. *τοῦτο γὰρ εὐχομένω* (edit. c. 59 p. 928B v. 27);
f. 486^{v} des. *ἡμέρας ἐπύθοντο* (c. 60 p. 932A v. 6).
F. 491^{r} inc. *ὅτι καὶ αὐτὴ* (c. 69 p. 941B v. 21);
f. 491^{v} des. *Ἀντώνιος· ὑμεῖς δε τί* (c. 73 p. 945A v. 4).

PARS QUARTA.

CAPUT XXXII. DE LIBRIS MANU SCRIPTIS, QUI EX NOSTRO CODICE PENDEANT.

Quae hoc capite componemus de libris manu scriptis, qui vel toti vel aliqua in parte ex codice Aniciae Iulianae derivati sint, neque erroribus neque lacunis posse exempta esse apparet. Nam exceptis Vindobonensibus unoque Parisino non ipsos codices inspicere potui, neque praesto erat apparatus criticus materiae medicae Dioscuridis eorumque opusculorum, quae in appendicem libri C recepta sunt, satis copiosus et emendatus, qui ad rem nobis propositam prorsus sufficeret; verum ea, quae proferre opus erat, repetere necesse erat ex editionibus obsoletis, catalogis bibliothecarum saepe nimis succinctis, virorum doctorum commentationibus, inter quas eae, quae Wellmannus de codicibus Dioscurideis disputavit, merito principem obtinent locum. Quae subsidia ab aliis ad alias res parata cum nostris desideriis non semper satisfecerint, dubium non est, quin ea, quae hoc loco proponemus, magna ex parte augeri et corrigi possint. Quam ad rem proximo iam tempore non solum Wellmanni editio materiae medicae, quam propediem volgatum iri nuntiatum est, multum sine dubio conferet, sed etiam merito sperare licet fore, ut hoc ipso codicis nostri simulacro photographico inter viros doctos pervolgato et cum bibliothecarum exterarum

libris manu scriptis, quibus Dioscuridis opera, carmen de viribus herbarum, paraphrases illae poematum didacticorum quattuor insunt, diligenter collato haud parum lucis quaestionibus hoc capite tractatis adferatur.

Quae utcumque se habent, iam nunc ex eis, quae hoc loco exhibebimus, colligere licet vetustissimum hunc et ornatissimum herbarii Dioscuridei codicem antiquiore iam fortasse aetate, certe autem inde a saeculo XIV saepissime descriptum et depictum atque ad libros Dioscurideos cuiuslibet generis supplendos, augendos, picturis exornandos adhibitum esse. Quod vero fragmenta Crateuae, carmen de viribus herbarum, paraphrases appendice traditas attinet, iam supra suis locis exposuimus codicem Aniciae Iulianae eorum saltem exemplorum, quos aliquo modo accuratius novimus, primarium, si non unicum fontem videri [1]).

I. Atque primum quidem disputandum est de codice Parisino graeco 2286 [2]), quem beneficio eorum, qui bibliothecae Parisinae praesunt, Vindobonam missum ipsi mihi inspicere licuit. Est chartaceus formae quae dicitur octavae, foliorum 170, medio fere saeculo XIV litteris minutis conscriptus continetque magnam satisque indigestam molem opusculorum, quae ad rem medicam et botanicam atque astrologiam spectant. Maximi vero ad codicis nostri historiam momenti esse hunc librum inde apparet, quod sive ipsius Neophyti monachi Prodromeni rei medicae et herbariae studiosi manu in usum monasterii S. Ioannis Prodromi Constantinopolitani conscriptus, sive ad Neophyti exemplar accurate expressus praeter alia herbarium Dioscurideum continet ex nostro codice derivatum, quem ea fere aetate in eodem monasterio adservatum esse aliunde compertum habemus (v. cap. II).

Sed cum de reliquis codicis partibus ad Omontii catalogum legentes relegare satis habeam, primum duos Neophyti tractatus accuratius adferre iuvat, quippe qui haud raro in aliis quoque libris manu scriptis cum opusculis ex codice C

---

1) Cf. supra cap. XXVI ss.

2) Cf. H. Omont *Inventaire sommaire* II p. 229.

derivatis coniuncti proponantur [1]). Folio igitur 105^{r}, unde codicem olim incepisse ex indice capitum (f. 168^{r}) patet, post brevem tractatum, cui inscribitur *Γαληνοῦ ἀρχιητροῦ ἀπορίαι ἰατρικαί*, iam sequitur *τοῦ αὐτοῦ* (id est Galeni) *μέθοδος τῶν ἀντιβαλλομένων εἰδῶν*. In margine autem manu recentiore additum est *Νεοφύτου περὶ ἀντιβαλλομένων*. Atque revera Neophytum haec congessisse ex Galeni scriptis testantur verba post praefatiunculam in eodem f. 105^{r} litteris rubris scripta: *ἐγὼ δὲ μοναχὸς Νεόφυτος κατὰ στοιχεῖον ταῦτα συνέταξα σποράδην αὐτὰ εὑρὼν καὶ πολλὰ προσθεὶς ἀπὸ τῶν ἐμαυτοῦ* (?). Praefatio inc.: *ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γυναικός τινος*. Ipse textus inc. f. 105^{r}: *ἀντὶ ἀκανθίου σπέρματος λυχνιάς*, des. f. 108^{v}: *ἀντὶ ὤχρας κυπρίας χαλκίτην*. Galeni haec *ἀντιβαλλόμενα* a Neophyto in ordinem alphabeticum redacta permultis aliis codicibus inesse constat.

Haec excipit f. 108^{v} † *Νεοφύτου μοναχοῦ πρόχειρος καὶ χρήσιμος σαφήνεια* [*καὶ συλλο*]*γὴ περὶ βοτανῶν καὶ ἄλλων παντοίων* [*εἰδῶν θε*]*ραπευτικῶν κατὰ στοιχεῖον*. Inc. f. 108^{v}: *ἀμάρακον καὶ λευκάνθεμον, τὸ χαμαίμηλον*; deinde foliis transpositis ordo aliquantum turbatus est, ut folio 108^{v} coniungi debeant folia 85^{r}—88^{v}. Des. f. 88^{v} in voce *ὦχρα*: *εἰς τὰς ἰσχυρὰς ἐμπλάστρους*. Hac in sylloge, quae multis aliis libris traditur [2]), nomina herbarum secundum

---

[1]) Cf. quae infra (n. VIII) dicentur de codicibus Mediolanensi, Berolinensi, Palatino.

[2]) Extat haec collectio medica adhuc inedita in codicibus saeculorum XIV—XVI sat multis, in quorum numero sunt Vat. Palat. 77 (saec. XIV ineuntis); Venetus (olim Nanianus) a. 1377 scriptus (cf. Mingarelli Graeci codices mss. apud Nanios asservati p. 439 n. 247); Paris. gr. 2256 (saec. XV); 2511 (saec. XV); Paris. suppl. gr. 684 (saec. XV); Taurinensis (apud Pasinum, Rivautellam, Bertam Codic. mss. bibl. regiae Taurinensis I p. 503, numero non indicato); Bodleianus Misc. 288 (cf. Coxe Catal. I p. 945); Mediolan. capituli metropolitani 3 (saec. XV; cf. E. Martini *Catalogo di mss. greci* I p. 44); Berolin. Phillipp. 1570 (saec. XVI). Cf. praeterea A. de Haller Bibliothecae botanicae I p. 170; Fabricius Bibl. gr. ed. Harles. VIII p. 662; XI p. 341; Krumbacher Hist. litt. Byz. ed. alt. p. 632. In codicibus Naniano, Mediolanensi, Berolinensi opusculum hoc ita inscribitur: *Νεοφύτου μοναχοῦ Προδρομηνοῦ πρόχειρος καὶ χρήσιμος σαφήνεια καὶ συλλογὴ κατὰ στοιχεῖον περὶ βοτανῶν καὶ ἄλλων παντοίων εἰδῶν θεραπευτικῶν*. Inc.: *Ἀμάρακον καὶ λευκάνθεμον, τὸ χαμαίμηλον*; desinit: *ὠκὶς ἡ σμαρίς· ὤκιμον τὸ βασιλικόν*.

litteras disposita explicantur aut synonymis, qualia in Dioscuridis codicibus — praesertim in C — auctor invenerat, aut vocabulis graecitatis volgaris; accedunt autem nonnumquam interpretamenta, quae ipsam herbarum speciem et vim respiciunt. Quae omnia magna ex parte ex codice C, qui Neophyto in ipso monasterio praesto erat, excerpta esse [1]) mihi quidem, postquam Neophyti libellum diligenter perlegi, certissimum videtur; neque tamen, ne iusto longior sim, singula referre iuvat.

Sed iam accedamus ad ipsum herbarium Dioscurideum ex codice C depromptum, quod eo, qui nunc obtinet, chartarum ordine statim in Parisini exordio collocatum est. Atque ipse titulus [2]) f. 1^r exaratus ex C f. 10^v s. accuratissime expressus est: *[Τάδε ἔ]νεστιν Πεδανίου Διοσκουρίδου Ἀναζαρβέως Κιλικίας [περὶ βοτανῶ]ν καὶ ῥιζῶν καὶ χυλισμάτων καὶ σπερμάτων συνφύλλων [τε καὶ φα]ρμάκων κατὰ στοιχεῖον. ἀρξώμεθα τοίνυν ἀκολούθως ἀπὸ τοῦ [ἄλφα] καὶ ἀπὸ τῆς βοτάνης τοῦ πατρὸς Διὸς Κρόνου.* Inc. f. 1^r: *[ἀείζωον τ]ὸ μέγα. οἵ δὲ ἐριθαλὲς· οἵ δέ ἀμβροσία.* Des. f. 53^v in capite, quod inscribitur *ὤκιμον*, his verbis: *ὑπὸ σκορπίου ἄσωστοι διατίθενται.*

Herbarii textus, qui figuris omnino caret, paucis exceptis eodem fere ordine procedit atque in libro C. Neque tamen omnes herbae, quae in C etiam nunc extant, receptae sunt, neque ipsa descriptionum verba integra ubique redduntur. Permulta nihilo minus huic quasi epitome capita insunt, quae in C propter plurimarum membranarum interitum hodie desiderantur. Quam ob rem Parisinum saepissime adhibuimus in pristino contextu codicis C restituendo (cf. cap. XII n. 6). Neque ei, qui aliquando alphabeticam herbarii Dioscuridei recensionem editurus est, hunc librum, quo tot codicis C

Et in Parisino gr. 2286 et in codicibus reliquis plerisque adiuncta sunt huic scriptiunculae *λεξικὸν τῆς τῶν βοτανῶν ἑρμηνείας* interdum (veluti in cod. Mediol.) Galeno tributum et versio Graeca vocum aliquot Persicarum ad rem herbariam spectantium.

[1]) Veluti initium, quod supra citavimus, haustum est ex C f. 32^r: *ἀμάρακον... οἵ δὲ λευκάνθαιμον... οἵ δὲ χαμαίμηλον.* Cf. etiam supra p. 22.

[2]) De titulo et de Crateuae fragmentis cf. A. G. Costomiris *Revue des études grecques* II p. 362.

capita servata sunt, neglegere licebit. Porro Crateuae et Galeni fragmenta, ubi in C exhibentur, partim integra, partim contracta in Parisinum relata sunt.

Inter herbarum synonyma librarius ea quoque inseruit, quae latina litteris latinis scripta saeculo XIII ab hominibus ex occidente oriundis, penes quos liber C tum erat, imaginibus adiecta sunt (v. supra p. 18 s.). Quae vocabula praemissis verbis οἱ Φράγγοι sive Φράγγοι litteris graecis transscripta primum (f. 1^r^) in margine, deinde (f. 1^v^ ss.) in ipso contextu proponi solent, a librario, qui scripturam illius aetatis latinam, imprimis compendia, parum intellexerat, mirum saepe in modum detorta. Veluti f. 1^r^ ad ἀείζωον τὸ μικρὸν in margine adscriptum est οἱ Φράγγοι σεμπερβίβουμ μίνους (cf. C f. 13^v^), ibidem ad ἀείζωον τὸ λεπτόφυλλον accedit οἱ Φράγγοι σεμπερβίβου οὐμικουλάρι (v. C f. 14^r^). Ad herbam, cui nomen ἀριστολοχία μακρὰ, additum est (f. 1^v^) Φράγγοι ἀρισκολούγκα, cui in C f. 17^v^ haec respondent *aristol. loga.* Herbam, quae graece ἀρτεμισία ἑτέρα πολύκλωνος vocatur, Franci appellare dicuntur f. 2^r^ ἀλλικάρτεμι, quod ortum est ex C (f. 20^v^) inscriptione male intellecta *alia arth.* (id est *alia arthemisia*). Praeterea aliae quoque adnotationes saeculis XIII et XIV litteris minusculis in C inscriptae magna ex parte in Parisini contextum insertae sunt; ex quibus nonnullae etiam pleniores hodie in hoc libro leguntur quam in C [1]). Accedit, quod in marginibus permulta additamenta ex aliis materiae medicae codicibus, integra interdum capita de herbis, quae in alphabetica libri C recensione desunt, adici solent.

In herbarii fine subicitur tractatus περὶ μανδραγόρας. Inc. f. 53^v^: ἔστι καὶ ἄρρην μανδραγόρας, ἔστι καὶ θήλεια. Quae continuantur f. 52^r^. 52^v^. Desinit hoc caput f. 52^v^: ὁπότε διὰ κυναρίου ἀνασπασθῇ. Accedunt f. 52^v^ tres mandragorarum figurae. Haec quoque ex C descripta sunt, videlicet ex foliis tribus chartaceis postea

---

[1]) Cf. v. c. notam C f. 274^v^ margini superiori saec. XIII vel XIV ineunte adscriptam et bibliopegi cultro aliquantum laesam cum Parisini f. 33^v^. — Manum eius, qui librum Paris. conscripsit, id est fortasse ipsius Neophyti, in C uno loco (f. 339^v^) deprehendi in adnotatione: οἱ δὲ γαλατζίδα καλοῦσι; cf. imprimis Paris. f. 44^r^ de tithymalo characia: κοινῶς γαλατζίδα.

insertis (f. 287—289), ita tamen, ut horum textus ex Dioscuridis materia medica IV 76 (p. 570—573 Spr.) excerptus alio nescio quo codice Dioscuridis adhibito correctus atque in fine auctus sit.

Iam superest, ut subscriptionem in medium proferamus, qua evincitur codicem aut ipsum a Neophyto scriptum esse aut ad Neophyti exemplar expressum. Quae quidem f. 168ʳ ante indicem collocata est:

† *Θεοῦ τὸ δῶρον καὶ πόνος Νεοφύτου.*
Τῆς Προδρομικῆς μάνδρας καὶ Πετρωνύμου,
τῆς κειμένης ἔγγιστα τῇ (sic) *Ἀετίου,*
ἡ βίβλος ἥδε τῆς φιλανθρώπου τέχνης.

Ex his versibus primus nomine tantum mutato et tertius inde a saeculo XII ineunte saepius inveniuntur in subscriptionibus librorum monasterii Prodromeni (cf. p. 21 adn. 1).

II. Praecipuum inter libros, qui ex nostro derivati sunt, locum obtinet codex Romae in bibliotheca principis Marii Chigi sub signo F. VII. 159 adservatus [1]). Est membranaceus, formae, quae dicitur, quartae oblongae, foliorum 238, saeculo XV, ut statim apparebit, depictus et exaratus. Textu Dioscurideo omnino caret solas herbarum et animalium figuras continens una cum vocabulis graecis saeculo XV fere medio superscriptis, quibus alteri tituli graeci itemque transscriptiones aliaeque notae latinis litteris perscriptae postea accesserunt. His quidem picturis tres quasi series efficiuntur, quarum unaquaeque ordine alphabetico disposita est. Ex quibus prima

[1]) Adfinitatem, quae inter hos libros intercedit, primus perspexit A. Venturi *L'erbario di Dioscoride nella biblioteca Chigiana,* quae commentatio prodiit in ephemeride Romana *Cronache della civiltà Elleno-Latina,* a. I n. 22 (die 15 Februarii 1903) p. 209 s.; cf. eiusdem *Storia dell'arte italiana* III (1904) p. 758 adn. 1. Uberiorem Chigiani descriptionem nuper dedit O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905. 8°) capite II, cui inscriptum est *Sopra un codice miniato della materia medica di Dioscoride conservato a Roma,* p. 241—282, adiectis tabulis I—VIII. Nostra denique causa codicem inspexerunt Ludovicus Pastor vir inlustris, qui Romae instituto Austriaco studiorum historicorum praeest, iussuque Pastoris Henricus Pogatscher instituti eiusdem bibliothecarius, qui, quae in hoc libro observaverat, summa officiositate copiosissime nobiscum communicavit.

foliis 1r—171v collocata paucissimis, quae discrepare videntur, exceptis easdem prorsus herbarum imagines continet, quae in C insunt [1]), eisdem plane titulis insignitas eodemque ordine sese excipientes, ut ἀείζωον τὸ μέγα initium faciat et ὤκιμον ἕτερον agmen claudat. Figurae vero, quae hac parte exhibentur, sunt 406 [2]), qui quidem numerus illum, qui in libro C inde ab anno 1406 servatus est, longe superat (cf. cap. XII n. 6).

F. 172r—196r (198r) altera iam sequitur series, litterarum pariter ordine concinnata, quam tamen ex herbarum inscriptionibus apparet ad recensionem alphabeticam herbarii Dioscuridei non redire, sed ex codice quodam primitivum materiae medicae contextum exhibente figurisque illustrato haustam esse. Qua in re sane notandum est nonnullas huius partis herbas teste Penzigio (p. 273) quam maxime illis respondere, quae in serie prima extant ex C expressae. Deinde f. 198r adest imago manu posteriore *Corallus* inscripta, qua pictura ἐναλίας δρυὸς codicis nostri f. 391v proposita redditur [3]). Iam subsequitur f. 199r—207v tertia imaginum series, qua arbores potissimum in Dioscuridis materia medica tractatae effinguntur.

Porro f. 212r—214r habentur figurae 28 serpentium, item f. 214v—215v imagines 25 bestiolarum, quibus nomina graeca litteris maiusculis minio pictis et ornatis adscripta sunt, et numero et forma haud diversae ab illis, quae C nostri

---

[1]) Accuratissime has figuras ex C depictas esse colligitur et ex descriptionibus magnae herbarum partis, quas exhibet Penzigius l. c. p. 253—272, et ex eiusdem auctoris tabula V, ubi qui repraesentatur φασίολος, simillimus est φασιόλῳ C f. 370v expresso. Contra φασιόλου figura, quam Penzigius tab. VI comparandi causa cum tabula V composuit, aliquantum differt, quia non ex C, sed ex codice adfini Neapolitano petita est; cf. supra cap. XXV. Item testatur Pogatscher herbas, quae λυχνὶς στεφανωματική et μῶλυ vocantur, Chigiani f. 96v et 106v propositas et lineis et coloribus quam simillimas esse eis, quas ex codice C expressit M. Wellmann *Krateuas* tab. I. II.

[2]) De herbis 559, quas in seriebus prima et altera extare Penzigius p. 248 auctor est, deducendae sunt 153 seriei alterius, quas ille p. 272—277 recenset. Pariter Pogatscher nobis auctor est prima serie comprehendi figuras 405, sive si f. 7r duas herbas repraesentari respicimus, 406.

[3]) Cf. Venturi *Cronache* p. 209, qui de differentiis quibusdam, quae inter duas has imagines intercedunt, nonnulla disputavit; Penzig p. 248.

f. 398^{v}—411^{r} exhibentur. Accedunt f. 215^{v}—219^{v} avium figurae item ex codicis nostri ornithiacis depromptae, verum eis, quae hodie in C inveniuntur, multo pleniores (cf. cap. XII n. 6) [1]).

---

[1]) Insigni Pogatscheri comitati index debetur, qui sequitur, avium in codice Chigiano depictarum. Atque seriem ornithiacorum libris I et II comprehensam, in qua C figuras 24 hodie praebet (f. 474^{r}—482^{r}), exprimunt in Chigiano f. 215^{v}—218^{v} imagines 46 numeris plerumque et titulis graecis minio pictis praeditae; quibus accedunt numeri arabici et nomina latina nigro atramento postea adpicta, quae nos hoc loco omisimus. In titulis adferendis nomina volucrum, quarum imagines in C exciderunt, asterisco * notavimus.

F. 215^{v} *α′ *ἀετος — β′ *ἅρπη — γ′ ἱέραξ — γ′ ἱέραξ — δ′ ὠκύπτερον*;
f. 216^{r} *ε′ ἰκτινος — ϛ′ *γύψ — ζ′ γλαυξ — η′ ἴκτερος — ϑ′ αἰγιϑαλός — ι′ *σελευκίς — ια′ χίσσα*;
f. 216^{v} *ιβ′ *χελιδών — ιγ′ ψιττακός — ιδ′ *ἴυγξ — ιδ′ *ἴυγξ — ιε′ *περιστερα — ιϛ′ *τρυγών — ιζ′ *ἀλεκτρύων — ιζ′ *ἀλεκτορίς*;
f. 217^{r} *ιη′ *κόραξ — ιϑ′ αλιαετός* (in C f. 477^{r} spatium, in quo imago pingatur, vacuum relictum est) — *κ′ *πέρδιξ — κ′ *πέρδιξ — κα′ ἐρωδιός* (in C f. 480^{r} spatium vacuum) — *κβ′ ἀηδών* (in C f. 475^{v} spatium vacuum) — *κγ′ γύγης* (in C f. 481^{r} spatium vacuum);
f. 217^{v} *κδ′ *κόσσυφοι* (figurae duae) — *κε′ *ταώς — κϛ′ ὄρτυξ — κζ′ πορφυρίων — κϑ′ καταράκτης — κη′ πελαργός*;
f. 218^{r} *λ′ τροχίλος — λα′ λάρος — λβ′ αἴϑυια — λγ′ ἀλκυών — λδ′ πελεκίνος*;
f. 218^{v} *λε′ γέρανος — λϛ′ ἱμαντόπους — λζ′ κέπφος — λζ′ κέπφος — λη′* *(sine titulo, an *ἐλαφίς*?) — *λϑ′ χήν — μ′ κύκνος*.

Porro tabulae in C (f. 483^{v}) libro III ornithiacon praemissae, qua aves 24 effinguntur, respondent figurae duodecim f. 219^{r} pictae et alterae duodecim, quae f. 219^{v} exhibentur; quae omnes numeris atque titulis carent exceptis tribus, quae in f. 219^{r} collocatae *στρουϑοκάμηλος*, *κορυδαλός*, *anas* inscriptae sunt.

Videmus igitur in codice Chigiano totam volucrum turbam, quae in ornithiacorum paraphrasi tractatur, picturis repraesentari; quae quidem maximam partem, sed non omnes ex C depromptae sunt. Nam imagines *ἁλιαιέτου*, *ἐρωδιοῦ*, *ἀηδόνος*, *γύγου*, quorum historiis in C servatis spatium vacuum praecedit, sine dubio aliunde sumpsit pictor; idemque cadere videtur in pavonem, qui graece *ταώς* vocatur, cuius imaginem (f. 1^{v}), cum in C aliquando libro primo ornithiacon praefixa iam tum fortasse extra sedem propriam vagaretur (cf. supra p. 157), pictor in ipso contextu iam non invenit, sed ad diversum exemplum supplevit. Nam *ταώς* in Chigiano depictus a Pogatschero ita mihi describitur: *Die Abbildung des Pfaus auf f.* 217^{v} *ist ganz verschieden von der des Wiener Dioskurides. Dargestellt ist der Pfau von links nach rechts*

Luculentissime autem codicis Chigiani cum nostro adfinitas eo comprobatur, quod ex picturis illis praeclaris in initio propositis quattuor in Chigiano redeunt accuratissime expressae et titulis latinis instructae, qui ipsis graecis in C adiectis fere respondent: videlicet f. 220^r consessus prior medicorum (C f. 2^v), f. 221^v mandragorae inventio (C f. 4^v), f. 222^r alter medicorum consessus (C f. 3^v), f. 223^v mandragoras ab artifice depictus (C f. 5^v) [1]).

Pauca de tempore, quo codex Chigianus compositus sit, et de indole eius hoc loco adiciam. Atque Penzigio (l. c. p. 242 adn. 1) et picturae et inscriptiones manu priore additae saeculo XV multo antiquiores videntur; contra Venturius de saeculo XV cogitaverat. Cui sententiae et Ludovicus Pastor aliique viri peritissimi a Pastore et Pogatschero consulti adsentiuntur, qui Chigianum medio fere saeculo XV vel etiam exeunte confectum arbitrantur; id quod titulorum speciminibus a Penzigio propositis confirmatur. His, ut alia indicia minus certa omittam, accedit, quod titulus ἡ σοφία in C eius, qui anno fere 1406 hunc librum tractavit, manu picturis f. 4^v et 5^v adscriptus in Chigiani imaginibus inde depromptis (f. 221^v. 223^v) latinis litteris in margine repetitur *Sophia*, quodque series herbarum *κ* litterae in Chigiano eandem exhibet consecutionem, quae in C duobus fasciculis a. 1406 bibliopegi errore inter se permutatis orta est (cf. cap. X). His igitur documentis demonstratur Chigianum medio fere saeculo XV, certe post a. 1406 ex ipso C, qualis tum erat, expressum esse. Cui opinioni minime adversatur, quod et herbarum et volucrum series in Chigiano multo pleniores proponuntur, quam inde ab a. 1406 in ipso C eas fuisse ex indice herbarum

---

schreitend, ohne jene starke Rundung von Brust und Bauch, mit geschlossenen Flügeln und geschlossenen Schwanzfedern, Farbe blau, die Flügel lichtbraun, die Schwanzfedern rotbraun, mit blauen Augen. Die Abbildung ragt in keiner Weise über die anderen Vogelbilder hervor.

[1]) Ex his quattuor imaginibus duas effingendas curavit Venturi *Cronache* p. 210; universas optime expressas arte heliotypica proponit Penzig l. c. tab. I—IV. Desiderantur vero in Chigiano figurae pavonis (C f. 1^v; de qua v. adn. praec.) et Aniciae Iulianae (C f. 6^v) et titulus ornatus (C f. 7^v).

tum temporis conscripto et ex numeris a. 1406 in codicis fine membranis additis colligitur (v. cap. X. XI). Puto enim eum, qui Chigianum composuit, eis potissimum locis, quibus codicem C foliorum interitu mutilum invenit, alterum librum adhibuisse ex eodem C, sed etiam tum integriore depictum, quo adiutus multas picturas in C deperditas supplere potuit. Videtur autem codex Constantinopoli pictus, sed statim ab initio Occidenti destinatus fuisse, ut ex *Sophiae* illa designatione aliisque titulis latinis una cum graecis manu eadem saeculi XV exaratis concludere licet.

Ex Chigiano deprompta est magna pars imaginum codicis Vindobonensis 2277 (olim Eugeniani f. 16), qui cum libris Eugenii Sabaudiae principis in bibliothecam Caesaream pervenerat. Qui quamquam auctoris temporisve nota caret, ex pingendi tamen et scribendi ratione et ex nominum praesertim latinorum orthographia facile perspicitur ab hominibus Italis medio fere vel exeunte saeculo XVI eum confectum esse. Continet autem hic liber in foliis membraneis 186 formae maximae promiscuas herbarum picturas, titulis fere latinis et magna ex parte textu latino, quem manus tres diversae ex Dioscuride, Avicenna, aliis adscripsere, instructas eumque in modum dispositas, ut persaepe herbae eadem littera incipientes inter se consociatae sint. Quas figuras partim ex variis herbariis pictis antiquioribus sat fideliter, ut videtur, repetitas, partim ad vivas herbas summa profecto cum arte expressas esse statim apparet.

Atque in priore, quod diximus, genere primum obtinent locum picturae reliquis intermixtae numero fere 225, quae quidem eis, quas C exhibet, simillimae, sed ita comparatae sunt, ut ex lineis coloribusque nonnumquam leviter immutatis intellegatur non ex ipso C, verum ex codice inde depicto, id est ex prima serie herbarii Chigiani eas repetendas esse. Quarum plerisque nomina, quae C praebet, graeca, sed ad Chigiani exemplum latinis litteris transscripta pro titulis superposita sunt; neque tamen desunt, quae eiusmodi inscriptionibus careant (cf. imprimis f. 90^r—97^r). Quamquam ordo, quo herbae in libris C et Chigiano procedunt, in Vindobonensi

non servatur, multa tamen in eo vestigia huius ordinis supersunt, ut v. c. herbae in illis exemplaribus sibi vicinae etiam in Vindobonensi coniunctae inveniantur. Quod vero supra diximus in Chigiano lacunas codicis C ex vetustiore et pleniore exemplo ipsius C suppletas esse, id etiam in Vindobonensis figuris Dioscurideis observare licet. Adsunt igitur, ut in Chigiano, ita et in Vindobonensi vestigia eius ordinationis, quae in C circa a. 1406 facta est [1]), simul autem et figurae, quae a. 1406 in C iam deperditae erant, ex vetustiore illo exemplo derivatae. Quas quidem, cum Chigianus mihi praesto non sit, conlatis codicis Neapolitani (N) picturis satis certa ratione agnovisse mihi videor. Quarum nomina spretis transscriptionibus latinis, quae in Vindobonensi solae extant, graece hic adpono:

δελφίνιον ἕτερον	(f. 28ᵛ; N f. 61ʳ),
νυμφαία ἄλλη	(f. 63ᵛ; cf. N f. 104ʳ),
πολύγονον θῆλυ	(f. 159ᵛ; N f. 121ʳ),
ποταμογείτων ποταμογείτων ἕτερος	(f. 33ʳ; N f. 127ʳ),
πόλιον τὸ ὀρεινόν	(f. 117ʳ; N f. 126ʳ),
πήκτη	(f. 117ʳ; N f. 125ʳ), [2])
σέρις ἥμερος σέρις ἀγρία	(f. 121ʳ; N f. 153ʳ),
σκόρδον	(f. 72ʳ; N f. 152ʳ).

Iam vero praeter numerosas has imagines, quas ex prima serie herbarii Chigiani repetendas esse diximus, in Vindobonensi sat multae exhibentur figurae minoris plerumque moduli, quarum vocabula ex graeca lingua derivata optime cum eis conveniunt, quae in secunda serie Chigiani (f. 172ʳ—198ʳ) inveniri indice a Penzigio (l. c. p. 272—277) subministrato edocemur. Extant autem continuae eius generis series

---

[1]) Figura ἀσκληπιάδος, cui in C f. 47ᵛ falso ἀνθυλλὶς inscriptum est, eodem vocabulo *antalis* Vind. f. 18ʳ designatur; pariter figura τιθυμάλλου χαρακίου, in C f. 339ᵛ perperam τράγος ὁμοίως inscripta Vind. f. 99ᵛ sub titulo *tragos* proponitur.

[2]) De quinque his herbis *Π* litterae in Chigiano propositis v. supra p. 70.

f. 103^{v}—106^{v}, ubi habentur *androsaces*, *anachilis* (id est ἀνθυλλίς), *ethyopida*, *apia vel ischia*, *bacharis*, *botris*, alia, pariterque f. 146^{r}—146^{v}. Sed aliis quoque locis hinc illinc sparsae proponuntur picturae ad eandem Chigiani partem redeuntes; videntur autem universae 40 fere numero esse [1]. Contra ex tertia Chigiani serie (f. 199^{r}—207^{v}) pauca admodum, sed certa in Vind. recepta sunt, videlicet f. 24^{v} *achatia* altera, cui in Chigiano f. 199^{r} respondet ἀκακία, atque tria cinamomi genera *lignum cinamomum*, *falsum cinamomum*, *cinamomum*, quibus redduntur κινάμωμον, ξυλοκινάμωμον, ψευδοκινάμωμον teste Penzigio (p. 277 s.) in Chigiano f. 201^{v} et 202^{r} repraesentata.

III. Codici Chigiano subiungere placet Bononiensem graecum bibliothecae universitatis n. 3632, chartaceum, saeculo XVI confectum [2], qui pariter picturas codicis C omisso textu exhibet. Quo inde a f. 385^{r}—416^{v} et f. 417^{v} herbarum figurae continentur coloratae ex C expressae, sed minore modulo delineatae [3]; porro f. 417^{r}. 418^{r}. 425^{v}. 426^{v}. 377^{r}. 377^{v}. 378^{r} repetuntur picturae C f. 2^{v}—5^{v} extantes, adscriptis eisdem fere interpretamentis, quae in C circa annum 1406 addita sunt. Haec f. 380^{v}. 381^{v}. 382^{v}. 383^{r}. 384^{v} excipiunt figurae animalium venenatorum et serpentium, quae C f. 398^{v} ss. in Eutecnii paraphrasim theriacorum insertae sunt.

De codice Vindobonensi n. 12478, qui saeculo XVI exeunte Sambuco auctore ex ipso C depictus est, supra (cap. XXV p. 121) satis disputatum est.

IV. Omnia fere, quae codice nostro continentur, descripta sine imaginibus extant in Urbinate graeco bibliothecae

---

[1] Nonnumquam eadem herba, cum et in prima et in secunda Chigiani serie effingatur, etiam in Vind. bis proponitur; veluti βρίον θαλάσσιον f. 150^{v} et 105^{r}; ἠρύγγιον f. 144^{v} et 106^{r}. — F. 40^{r} extat figura titulo carens, qua σίκυος ex Chigiani f. 191^{v} a Penzigio tab. VII repetitus exprimi videtur.

[2] De hoc libro cf. A. Olivieri *Studi italiani di filologia classica* III (1895) p. 442 ss., imprimis p. 453 ss., qui quidem saeculo XV eum tribuit; H. Schoene *Apollonius von Kitium* p. XXXVII s.; M. Wellmann *Krateuas* p. 22 s. n. 2; idem Pauly et Wissowae encycl. V p. 1139.

[3] Figuram λυχνίδος στεφανωματικῆς ex codice Bononiensi repetitam proponit M. Wellmann *Krateuas* tab. II.

Vaticanae n. 66 [1]). Est chartaceus foliorum 200, saeculo XV in usum Friderici ducis, qui a. 1444—1482 Urbinum moderabatur, exaratus. In folio non numerato, quod in initio positum est, exhibetur corona ad instar eius, quae C f. 7^{v} proponitur, splendide picta, intra quam haec verba litteris maiusculis scripta sunt: *Διοσκορίδης περὶ παντὸς εἴδους βωτανῶν* (sic) *καὶ ῥιζῶν καὶ τῶν θεραπειῶν αὐτῶν* addita versione latina. Inde a f. 1^{r}, in quo idem titulus repetitur, usque ad f. 82^{r} legitur herbarium Dioscurideum alphabetico ordine dispositum, cuius caput primum *περὶ ἀειζώου τοῦ μεγάλου* sic incipit: *ἀείζωον τὸ μέγα, οἱ δὲ ἐριθαλές, οἱ δὲ ἀμβρόσιον*, ultimum caput *περὶ ὠκίμου* his verbis desinit: *ἀσώστως διατίθενται.* His f. 83^{r}—165^{r} subiecti sunt materiae medicae Dioscuridis libri II—V, libri duo Pseudodioscuridei *περὶ τῆς φαρμάκων ἐνεργείας* et *περὶ ἰοβόλων.*

Iam sequitur f. 165^{v} post alia quaedam remedia paraphraseos Eutecnianae theriacorum ea pars, quae C f. 393^{r}—414^{v}. 429^{v}—437^{v} traditur, f. 183^{r}—193^{r} eiusdem auctoris paraphrasis alexipharmacorum, f. 193^{v}—195^{v} paraphraseos in halieuticorum libros III et IV particula ea, quae in C inde a f. 460^{v} usque ad f. 462^{v} v. 23 extat, f. 195^{v} usque ad codicis finem altera particula paraphraseos theriacorum, quae C f. 415^{r}—429^{r} continetur. Qua in re observandum est singularum paraphraseon titulos, qui in C in fine subscribuntur, in libro Urbinate itemque in Laurentiano infra n. V adlato errore cum eis, quae in C proxime sequuntur, coniunctos esse, ita ut verbi causa paraphrasi alexipharmacorum haec praemissa sint: *παράφρασις Εὐτεκνίου σοφιστοῦ ἐκ τῶν Νικάνδρου θηριακῶν· τῶν δὲ ἀντιφαρμάκων τάδε ἔνεστιν* [2]).

V. Gemellus quodammodo codicis Urbinatis est L a u r e n t i a n u s plutei LXXXVI n. 9 [3]), membranaceus foliorum 286,

---

[1]) Copiosius de hoc libro egit C. Stornaiolo in catalogo, cui inscribitur Codices Urbinates graeci bibliothecae Vaticanae (1895), p. 77—80.

[2]) Cf. Urb. f. 183^{r} Laur. f. 207^{r} cum C f. 437^{v}. 438^{v}.

[3]) De quo cf. A. M. Bandini Catalog. codicum gr. bibl. Laurentianae III (1770) p. 327 ss. A Bandinio pendet I. G. Schneider in Nicandri alexipharmacis (1792) p. XI s.; in Nicandri theriacis (1816) p. 311 ss.

formae quae vocatur in folio, saeculo XV Mediceorum in usum nitidissime exaratus. Quo libro continentur inde a f. 180^{r} paraphraseos in Oppiani halieuticorum libros III et IV particula ea, quae in C f. 460^{r}—462^{v} v. 23 legitur, inde a f. 182^{r} paraphraseos Nicandri theriacorum ea pars, quae in C f. 415^{r}—429^{r} obtinet, f. 188^{r} liber Dioscuridi falso adtributus *περὶ ἀντιφαρμάκων*, cui adglutinatum videtur carmen de herbarum viribus [1]). Haec excipiunt f. 192^{r} paraphraseos theriacorum ea pars, qua C f. 393^{r}—414^{v}. 429^{v}—437^{v} exhibetur, f. 207^{r} paraphrasis alexipharmacorum.

Collatis eis, quae ex Bandinii et Stornaioli descriptionibus de codice hoc Laurentiano et de Urbinate supra (n. IV) memorato comperimus, apparet hos duos libros adfinitate quadam arctiore inter se coniunctos esse, ambos vero ex C repetendos esse, id quod utriusque argumentis et inscriptionibus, quae mirum in modum inter se et cum C conveniunt [2]), luculentissime demonstratur. In Laurentiano vero, quem ex Bandinii editione ab eodem suppleta et a Schneidero repetita accuratius novimus, sententia illa alio quoque argumento gravissimo confirmatur. Etenim in C duo membranarum fasciculi numeris *NE* et *NS* signati errore eius, ut videtur, qui codicem a. 1406 denuo compegit, inter se permutati sunt; nam fasciculus *NS*, qui foliis 424—431 constat, posteriore loco positus praecedere debebat, quippe qui paraphrasim ad Nicandri theriacorum versus 557—725 contineat, eumque excipere fasciculus *NE* (f. 416—423) cum versione versuum 725—827 [3]). Idem vero ordo perversus in Laurentiano invenitur, si quidem Bandinii testimonio fides habenda est [4]). Demonstratur porro Laurentiani ex C origo lectionibus, quas uterque liber in

---

[1]) V. Bandinius l. c. p. 328 n. V: „Ultimum (caput) *περὶ ἐρυσίμου* desinit *ἐὰν δὲ κόκκους ζ′ εἰς οἰκίαν βάλῃς, ἀψιμαχία ἔσσαι.*" Quibuscum conferas velim ea verba, quae ultima leguntur C f. 392^{r}.

[2]) Subscriptiones codicis C in his apographis saepius falso ad ea, quae subsequuntur, opuscula trahi iam supra (n. IV) adnotavimus.

[3]) Cf. cap. X. XXVII; conspectum codicis infra parte V propositum.

[4]) V. editiones Bandinii p. 315 adn. 5. 6; Schneideri p. 347 adn. 2.

paraphrasibus duabus Nicandreis praebet, quae in levioribus tantum interdum discrepant, in gravioribus vero omnino consentiunt.

Ad textum paraphrasium Nicandrearum constituendum Laurentianus, sive ipse hac in parte ex C descriptus est sive ex apographo codicis C expressus, nonnihil valere videtur. Folia enim aliquot codicis C aut prorsus deperdita, veluti duo illa, quae inter f. 401 et 402 exciderunt, aut maximam partem nunc abscissa, ut paucae tantummodo litterae supersint, veluti f. 404. 407, aliosque locos iam mutilatos is, qui exemplum hoc confecit, integros adhuc vidit et descripsit, ita ut codicis C vetustissimi testis lacunae Laurentiani ope suppleri possint [1]). Eadem sine dubio utilitas erit Urbinatis nondum satis cogniti, quem cum Laurentiano arctiore quadam necessitate modo diximus coniunctum esse.

VI. Codicibus, qui quodammodo ex C fluxerunt, fortasse adnumerandus est ille iam deperditus, cuius meminit Conradus Gesnerus [2]) his verbis:

Eutecnii sophistae paraphrasim Graecam in Alexipharmaca et Theriaca Nicandri, et in quaedam Oppiani, videlicet de piscatione et venatione libros, vidi Venetiis (*apud Arnoldum Paraxylum Arlenium, in aedibus illustris viri Diegi Hurtadi Caesarei legati*) *in uno volumine, adscripto ubique, si bene memini, Eutecnii nomine: praeterquam in paraphrasi eiusdem Oppiani poematis De aucupio, quam propediem* (*Deo volente*) *inde nactus descriptam in lucem dabo, dubius interim an Eutecnio authori attribuenda sit.*

Videtur autem codex, quem Gesnerus inspexerat, siquidem ipsius Diegi Hurtadi de Mendoza fuit, cum reliquis eiusdem

---

[1]) Horum locorum, quos in editione a. 1764 mancos reliquerat, supplementa ex Laurentiano petita dedit Bandinius Catalog. cit. III p. 328—331; quae postea Schneiderus in textum suum inseruit. Cf. praeterea cap. XII n. 6; cap. XXVII.

[2]) Bibliothecae universalis (Tiguri 1545. 6⁰) I f. 238ʳ sub voce Eutecnius; similia I f. 527ᵛ sub voce Oppianus; idem in indice auctorum Historiae avium praemisso sub littera O et E; unde citatur a Lambecio Comment. ed. Kollar. II p. 264 s. Cf. I. G. Schneider in ed. Oppiani (1776) p. XVII s.

libris graecis in bibliothecam Escurialensem pervenisse neque diversus esse ab codice aliquando signo II. C. 24 instructo, qui iam non extat, sed a. 1671 incendio absumptus est. De quo ex catalogo bibliothecae Escurialensis, qui Mediolani etiam nunc servatur [1]), haec exscripsit T. Rostgaardius in litteris ad Erasmum Windingium missis [2]):

En articulum ipsum ut in Catalogo iacet:

Eutecnii Sophistae Paraphrasis Theriacorum Nicandri II. C. 24. pag. 212. et pag. 233. Paraphrasis Alexipharmacorum Nicandri et pag. 246. eidem tribuenda Paraphrasis (non enim expressum est illius nomen) in 3. et 5 tum Halieuticων Oppiani, et pag. 259. in eundem Oppianum de aucupio.

Qua in descriptione sane desideratur mentio paraphraseos in Oppiani de venatione libros, quam Gesnerus memoria fortasse lapsus falso adiecerat. Reliqua autem ita comparata sunt, ut ex libri C appendice ea petita esse probabilis videatur opinio. Nisi quod veri simile est paraphrasim in carmen de aucupio sive ornithiaca, quam librarius in C valde iam mutilam multisque locis lectu difficilem invenerit, in apographo ex alio codice suppletam fuisse, qui ad alteram recensionem a C diversam, a Windingio postea editam (de qua v. supra p. 161) pertinebat, ita tamen, ut ex integris codicis C partibus multae lectiones margini adscriptae vel ipsi textui insertae sint. Unde fit, ut illius paraphraseos versio latina a Gesnero ad hoc exemplar confecta [3]) in universum quidem alteram fere recensionem Windingii exprimat, multis autem locis, id quod iam Duebnerus observavit, cum textu Parisini

---

[1]) Videlicet in bibliotheca Braidensi sub signo AE. XIII. 38. Disputaverunt de hoc catalogi Escurialensis exemplari Guil. de Hartel Bibliothecae patrum latinorum Hispaniensis I p. 6; R. Beer *Handschriftenschätze Spaniens* p. 159; idem *Jahrbuch der kunsthistor. Sammlungen des Kaiserhauses* XXIII (1903) p. XXXIX.

[2]) V. Eutecnii sophistae paraphrasis prosaica in Oppiani ixeutica ed. ab Erasmo Windingio (Havniae 1702; denuo 1715. 8°), praef. fol. 13r s.

[3]) Repetita est in Schneideri ed. p. 321—344. De qua cf. Schneider praef. p. XVIII; F. Duebner praef. p. III; supra cap. XXX p. 161.

gr. 1843, qui idem est atque codicis nostri, consentiat [1]).

VII. Codex Vindobonensis medicus graecus 5 Nesselii (n. 6 Lambecii) [2]), chartaceus formae, quae dicitur, quartae, foliorum 10, saeculo XVI exaratus continet f. 1r et 1v fragmenta novem Crateuae ῥιζοτομικοῦ, f. 1v—8v capita aliquot textus Dioscuridei, f. 2r Galeni caput de amaraco, f. 9r hypothesim, quae C f. 393r pharaphrasi theriacorum praemissa est. Quae omnia ex C descripta esse dudum viri docti intellexere. Deinde f. 9r sub inscriptione ἐκ τοῦ κυροῦ Ἀντωνίου τοῦ Καντακουζηνοῦ proponuntur excerpta quaedam ex Dioscuridis materiae medicae libri V cap. 62. 63. 89. 160, quae ex eodem codice manasse videntur, quem Augerius de Busbecke ab Antonio Cantacuzeno commodatum anno fere 1562 Petro Matthiolo utendum praebuerat (cf. supra cap. III). Folio denique 10v extant herbarum vocabula 30, quae in C herbis titulorum loco superscripta sunt; quibus explicandi causa plerumque adduntur nomina ab ipso Dioscuride in materia medica usurpata vel vocabula ex lingua graeca volgari deprompta.

VIII. Iam in medium proferendi sunt libri aliquot adfinitatis vinculo inter se coniuncti, quibus carmen quod dicitur de viribus herbarum ex C nostro descriptum traditur [3]).

1. Codici saeculi XV, qui adservatur Mediolani in archio capituli metropolitani sub n. 3 [4]), post Dioscuridis περὶ ὕλης ἰατρικῆς libros quinque eiusque notha, quae vocantur, f. 127r—128v

---

[1]) Codex Escurialensis Σ. I. 17, quem post Dioscuridis materiam medicam solas Eutecnii paraphrases in theriaca et alexipharmaca continere E. Miller auctor est (v. infra n. XI), a libro Gesneri diversus esse videtur. Cf. praeterea C. Graux *Essai sur les origines du fonds grec de l'Escurial* (*Bibliothèque de l'école des hautes études* XLVI 1880) p. 99 adn. 2; 241. 246. 266 (n. 205). 390. 498.

[2]) De quo v. Lambecius Comment. ed. Kollar. VI p. 209 s.; Nesselius Catalog. III p. 20; A. G. Costomiris *Revue des études grecques* II p. 361; M. Wellmann *Krateuas* p. 10 adn. 13; p. 18 s. adn. 26.

[3]) De codice Laurentiano plutei LXXXVI n. 9 saeculi XV, in quo hoc carmen integrum una cum scholiis extare videtur, vide supra n. V. Codicem Matritensem, cui idem inesse opinor, infra n. XIV indicabimus.

[4]) Cf. Aem. Martini *Catalogo di manoscritti greci esistenti nelle biblioteche italiane* I p. 42 ss. n. 2.

insunt carminis de viribus herbarum versus 1—190. Praemisso capitum indice ita incipit carmen: ·α· Τοὺς πυρέσσοντας τὸ χαμαίμηλον θεραπεύει (v. 1 ed. Haupt.), desinit his verbis: τὴν βοτάνην περὶ σῶμα φορῶν ἐχθροὺς ὑπαλύξεις (v. 199). In textu autem eaedem agnoscuntur lacunae, quae in editione Asulani extant. Margini adscripta est ἑρμηνία, id est scholia.

2. Codex Berolinensis Phillippicus n. 1570 [1]) saeculo XVI exaratus f. 48^r—55^v eosdem carminis versus 1—190 praebet, qui in Mediolanensi habentur.

Haec in utroque codice Mediolanensi et Berolinensi excipiunt Neophyti monachi Prodromeni promptuarium alphabeticum herbarum, quod inscribitur συλλογὴ κατὰ στοιχεῖον περὶ βοτανῶν, lexicon botanicum (λεξικὸν τῆς τῶν βοτανῶν ἑρμηνείας τοῦ σοφωτάτου Γαληνοῦ), cui adiecta est versio graeca auctoris ignoti vocum aliquot Persicarum; finem faciunt ἀντιβαλλόμενα ex Galeno excerpta, quae ab eodem Neophyto Prodromeno congesta esse Parisini gr. 2268 testimonio supra (n. I) adlato docuimus. Unde facile colligitur hos duos libros proxima cognatione inter se devinctos esse.

3. Codex Vaticanus Palatinus n. 77 [2]) saeculi XIV exeuntis, qui olim fuerat Meletii, post Neophyti monachi Prodromeni promptuarium, lexicon botanicum, glossas persico-graecas, quas modo memoravimus, f. 15^r—114^r praebet Dioscuridis materiae medicae recensionem interpolatam (de qua v. infra n. XII) in libros IX divisam, cui subiecti sunt carminis de viribus herbarum versus 1—190, quorum ultimus est τὴν βοτάνην περὶ σῶμα φορῶν ἐχθροὺς ὑπαλύξεις.

4. Liber denique manu scriptus, ex quo a. 1518 carmen de viribus herbarum primus volgavit Franciscus Asulanus adiunctum exemplaribus Aldinis Dioscuridis [3]), versus tantum 1—190 exhibuit praemisso indice et adiectis scholiis, quae

[1]) Cf. Guil. Studemund et L. Cohn *Verzeichniss der griech. Handschriften der königl. Bibliothek zu Berlin* I p. 71 s. n. 166.

[2]) H. Stevenson Codic. manu script. Palatin. gr. bibliothecae Vaticanae p. 40 s.

[3]) C. 231—235. Repetivit inde I. A. Fabricius Bibliothecae graecae ed. prior. libro III capite 26 (II p. 630—660) additis Ioannis Rentorfi interpretatione latina et commentario. De Asulani codice v. Hauptius l. c. p. 476.

Asulanus ad calcem imprimenda curavit. Quo quae tradita erant, quamquam sine dubio plurimis locis ipse Asulanus correxit, sat multae tamen restant lectiones correctoris manum non expertae [1]), quibus demonstratur ipsum codicis textum simillimum fuisse ei, qui in C ad nos pervenit, atque eisdem mendis et lacunis laborasse.

Quamquam librorum manu scriptorum, quos modo composuimus, varia lectio nobis praesto non est uno excepto codice Asulani, tamen omnibus rite perpensis mihi quidem constare videtur omnes redire ad unum apographon saeculo fere XIV exeunte ex C depromptum, in quo carminis illius versus 1—190 coniuncti erant cum textu Dioscuridis interpolato et Neophyti Prodromeni opusculis. Iam vero id, quod primo obtutu satis mirum videtur, apographon hoc ultra versum 190 non progredi omissis versibus 191—215, qui in C servati sunt, statim explicabitur, si ipsum exemplar vetustum inspexerimus. Nam C f. 391ʳ post v. 190 *τὴν βοτάνην — ὑπαλύξεις* dimidia pagina vacua est [2]); sequitur f. 391ᵛ imago *ἐναλίας δρυός*, deinde f. 392ʳ continuatur carmen et absolvitur. Librarius igitur minus peritus, qui usque ad f. 391ʳ pervenerat, magno illo intervallo, quod post v. 190 interiectum est, ad opinionem induci poterat hoc loco iam desinere poematis textum. Neque mero casui tribuendum est, quod in apographo, quod diximus, carmen de viribus herbarum ex C descriptum non solum cum recensione Dioscuridis interpolata, in qua constituenda item C adhibitum esse infra (n. XII) docebitur, sed etiam cum Neophyti Prodromeni opusculis lexicoque botanico anonymo consociatum est; archetypum enim horum tractatuum saeculo XIV in finem vergente una cum C in monasterio S. Ioannis Prodromi servatum esse probabile est [3]).

---

[1]) V. adnotationem criticam editionis a M. Hauptio curatae Opuscul. II p. 476 ss.

[2]) Non recte se habent, quae Hauptius p. 485 ad hunc versum adnotavit.

[3]) Parisinus quoque gr. 2286 sive ab ipso Neophyto, sive ad eius exemplar conscriptus, qui olim fuerat monasterii Prodromeni, praeter herbarium Dioscurideum ex C expressum eadem opuscula continet, quae in recensendis Mediolanensi, Berolinensi, Palatino indicavimus. Cf. supra n. I.

In apographo illo ipsis versibus praemissus est capitum index (cf. n. 1. 4), qui impressus extat apud Asulanum et capita etiam inde a versu 191 ss. in ipso textu omissa recenset. Eiusmodi index, quamquam in archetypo C iam desideratur, tamen minime dubium est, quin ad instar indicis alexipharmacorum paraphrasi praefixi (f. 438v) aliquando inscriptus fuerit folio nunc exciso, cuius margo angusta inter f. 387 et 388 relicta est.

IX. Pariter ex nostro codice aliquo modo derivata sunt, quae leguntur in libro quodam bibliothecae μονῆς Ἰβήρων in Atho monte sitae, quem saeculo XV in charta exaratum Lampros vidit [1]). In quo Dioscuridis libros περὶ ὕλης ἰατρικῆς haec subsequuntur: *Παράφρασις εἰς τὰ Νικάνδρου ἀλεξιφάρμακα Εὐτεκνίου σοφιστοῦ*; inc.: *Αἱ ῥαφίδες τῷ λίνῳ πρὸς τὸν αἰγιαλὸν ἐξέλκονται ἀγρευθεῖσαι.* Unde apparet in hoc Athoo haud aliter atque in Urbinate gr. 66 et in Laurentiano LXXXVI, 9 subscriptionem paraphraseos in alexipharmaca falso coniungi cum exordio paraphraseos halieuticorum, quam in hoc quoque codice omissa priore libri III parte in exitu libri III (v. 604 ss.) incipere notabile est. Quae omnia si cum C foliis 459v et 460r comparamus, vix dubium est, quin haec libri Athoi pars nescio qua ratione ex codice C fluxerit.

Utrum codices Athous μονῆς Ἰβήρων a. 1560 scriptus [2]), quo continetur παράφρασις εἰς τὰ Νικάνδρου ἀλεξιφάρμακα Εὐτεκνίου σοφιστοῦ, et Parisinus suppl. gr. n. 688 saeculi XVI [3]), cui inesse dicuntur Eutecnii sophistae paraphrasis in Oppiani halieuticorum libros III—V et „eiusdem paraphrasis in Oppiani ixeuticorum libros I. II" cum nostro aliqua necessitudine coniuncti sint necne, equidem diiudicare non audeo.

X. In codice Parisino gr. 1843 [4]) bombycino saeculi XIII, qui continet scholia plurima in Aristotelem et Porphyrium,

[1]) Cf. S. P. Lampros *Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ ἁγίου ὄρους Ἑλληνικῶν κωδίκων* II (1900) p. 62 n. 4336.

[2]) V. Lampros l. c. II p. 49 n. 4302, 12.

[3]) Cf. H. Omont *Inventaire sommaire* III p. 299 s.

[4]) Cf. H. Omont l. c. II p. 151.

f. 54 ss. traditur opusculum anonymum περὶ ὀρνίθων diversa manu exaratum; quod ab I. A. Cramero et a F. Duebnero volgatum [1]) supra (cap. XXX) diximus partem esse paraphraseos ornithiacorum Dionysii poetae, quae eadem recensione C f. 474ʳ ss. exhibetur. Atque insunt Parisino eius paraphraseos libri I et II usque ad medium caput ultimum, nullis fere lacunis interrupti, ita ut codicis C defectus optime inde suppleri possint. Iam si ea, quae in C supersunt, diligenter cum Parisino a Cramero descripto conferimus, hos libros egregie inter se congruere apparet et capitum divisione et titulis, qui singulis capitibus praescripti sunt, et universa textus conformatione, nisi quod in rebus orthographicis Parisini librarius saepius etiam erravit quam is, qui C exaravit. Textus quoque corruptelae prorsus eaedem sunt; ex quarum numero v. c. enotavi θήραν C f. 480ʳ et p. 38, 18 Crameri (leg. θέρος); ἀποτίνασαι C f. 481ʳ, ἀποτείνασαι p. 41, 19; ἐπὶ τούτω C f. 481ᵛ et p. 42, 12 (leg. ἐπὶ τοῦτο). His omnibus recte perpensis mihi quidem veri simillimum videtur Parisini textum sive ex ipso C sive ex eius apographo expressum esse.

XI. Iam exoritur quaestio, quaenam ratio inter C et libros nonnullos, quos Wellmannus alteri recensionis alphabeticae classi adnumerat, intercedere videatur. Quae quidem classis ex codicibus aevi recentioris constat, in quibus non solum herbae Dioscurideae ad instar codicum C et N in alphabeticum ordinem redactae proponuntur, verum etiam reliquae partes materiae medicae secundum litteras digestae extant, ita ut totum opus in has sectiones divisum sit: περὶ βοτανῶν, περὶ ζώων παντοίων, περὶ παντοίων ἐλαίων, περὶ ὕλης δένδρων, περὶ οἴνων καὶ λίθων. Continentur autem hac classe secundum Wellmannum [2]) hi libri: Athous monasterii Laurae [3]) (membranaceus saeculi XII);

[1]) V. praeterea de hoc codice E. Miller *Journal des savants* a. 1850 p. 484 s.; F. Duebner in Poetarum bucolicorum et didacticorum editione Didotiana (a. 1851) praef. post p. 163 insertae p. I s.

[2]) V. Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141; supra p. 95 cum adn. 1.

[3]) M. Wellmann *Krateuas* p. 23 n. 4.

Marcianus XCII [1]) (bombycinus saeculi XIII, a Wellmanno *v* littera signatus); Escurialensis *Σ*. I. 17 [2]) (chartaceus saeculi XV); Cheltenhamensis Phillipps. n. 21975 [3]) (membranaceus saeculi XI). Quos libros praeter unum Escurialensem, de quo nihil eiusmodi refertur, figuris illustratos esse constat. Neque facere possum, quin et Chigiani supra (p. 169 n. II) descripti imagines praeter eas, quas ex ipso C depictas esse constat, ex alterius classis nescio quo codice expressas esse mihi persuadeam; quae opinio vel maxime ea, quae in Chigiano observatur, materiarum divisione et ordinatione commendari videtur.

Iam vero in hac quoque recensione constituenda vel ipsum C vel apographon eius aliqua ex parte adhibitum esse satis probabile videtur, quamquam perpauca de contextu variisque lectionibus illorum codicum ex Wellmanni apparatu adhuc innotuerunt. Nam primum quidem fragmenta illa Crateuae, quibus in C herbae aliquot *A* litterae illustrantur (cf. supra p. 88 ss.), Wellmanno teste redeunt v. c. in Marciano XCII (a Wellmanno *v* littera notato) [4]) cum iisdem fere lectionibus, quas C exhibet [5]). Deinde imagines herbarum, quae in libris Athoo, Marciano, Phillippsiano [6]), Chigiano [7]) insunt, magna

---

[1]) Cf. Mingarelli in catalogo, qui inscribitur Graeci codices manu scripti apud Nanios patricios Venetos asservati (Bononiae 1784) p. 447 n. 252; Wellmann *Krateuas* p. 5 s. adn. 10; p. 23 n. 3; p. 26 adn. 32.

[2]) Cf. E. Miller *Catalogue des manuscrits grecs de la bibl. de l'Escurial* p. 70 n. 73.

[3]) Cf. H. Schenkl Bibliothecae patrum lat. Britannicae I 2 (1892) p. 147 n. 2076 (*Sitzungsberichte der Akademie zu Wien, phil.-hist. Cl.* CXXVII 1892, *Abh.* 9 p. 67), qui hunc librum saeculo IX attribuit; Wellmann *Krateuas* p. 23 adn. 30; idem Pauly et Wissowae encycl. V p. 1137; H. Omont apud E. Bonnet *Ianus* VIII (1903) p. 170 adn. 2, qui codicem saeculo IX vel X confectum esse existimat.

[4]) Cf. Wellmann *Krateuas* p. 5 cum adn. 10; p. 10 adn. 15.

[5]) V. specimina apud Wellmannum l. c. p. 6. 11. 17 proposita.

[6]) Cf. Wellmann l. c. p. 23 n. 3. 4 et adn. 30. Herbae, cui nomen *μῶλυ*, figuram ex codice Athoo idem l. c. tab. I exprimendam curavit.

[7]) V. supra n. II.

ex parte ex Dioscuridis herbario alphabetico, quale codicibus C et N traditur, derivatas esse post egregias Wellmanni curas [1]) iam constare videtur; neque neglegendum est, quod Valentino Rosio, viro harum rerum praeter ceteros peritissimo, picturae non solum herbarum, sed etiam animalium codice Phillippsiano exhibitae ex ipso C expressae videntur [2]), quodque Chigianus Penzigio auctore [3]) in ea quoque herbarum serie, quae non ex ipso C depicta est, nonnullas imagines praebet, quas figuris codicis C simillimas esse primo quasi obtutu cognoscitur. Accedit, quod in compluribus eius generis libris cum Dioscuridis textu eadem opuscula medica coniunguntur, quae codicis C appendix continet. In libris enim Athoo et Phillippsiano praeter tractatus duos Dioscuridi falso attributos adiecta sunt poema de herbis et Eutecnii paraphrases carminum Nicandreorum [4]), atque eaedem paraphrases in Escurialensi materiem medicam excipiunt.

XII. Breviter iam attingamus illos codices, qui materiam medicam Dioscuridis primitivo quidem ordine digestam, sed ex recensione quae dicitur alphabetica auctam atque interpolatam praebent [5]). Quam textus formam non paulatim ex compluribus fontibus ortam, sed unius hominis opera et consilio satis sera aetate constitutam esse a Wellmanno sine dubio recte perspectum est. Accuratius autem ex hoc librorum Dioscurideorum genere Wellmanni praecipue curis innotuerunt hi fere codices: Vaticanus Palatinus 77 [6]) saeculi XIV, a Wellmanno H littera signatus, antiquissimus huius classis

---

[1]) *Krateuas* p. 24 ss.

[2]) *Krateuas* p. 23 adn. 30.

[3]) L. c. p. 248. 272 s.

[4]) Cf. Wellmann Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141; supra p. 51.

[5]) Cf. de his in universum M. Wellmann Hermae XXXIII p. 363; idem Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141 s.: *während die lange Reihe der übrigen Hss. mit Hülfe des alphabetischen Dioskurides, der Paraphrase des Carmen de herbis, der Geoponici und der Krateuasfragmente interpoliert sind.*

[6]) Cf. Wellmann Hermae l. c. p. 363. 364; encycl. V p. 1142 n. 3; *Krateuas* p. 12 adn. 17.

testis, qui in vetustissimis quaternionibus additamenta illa margini adscripta, nondum in textum recepta exhibet; Venetus Marcianus CCLXXI saeculi XV (Wellmanno v_1) [1]; Parisinus graecus n. 2183 saeculi XV (Wellmanno *p*) [2]; ex quibus Venetus et Parisinus arctiore adfinitate coniuncti esse dicuntur. Accedit liber, ex quo Aldus Dioscuridem a. 1499 excudendum curavit.

Nondum volgato Wellmanni apparatu critico quamquam absolutum de ea re iudicium enuntiari nequit, tamen mihi quidem multa indicare videntur eum, qui textum interpolatum concinnavit, usum esse aut ipsis duobus antiquissimis libris recensionis alphabeticae, videlicet Constantinopolitano nostro ea aetate celeberrimo et Neapolitano, quos ambos Constantinopoli tum adservatos esse veri simile est, aut eorum apographis, quae iam tum temporis haud exiguo fortasse numero extitisse codex Parisinus gr. 2286 [3]) demonstrat. Etenim primum quidem codices *p* et v_1 in ipso textu Dioscuridis haud raro eiusmodi lectiones praebent, quae a libris genuinae materiae medicae procul recedant, mirum autem in modum cum scriptura recensionis alphabeticae, praesertim codicis C, conveniant [4]). Porro synonyma herbarum ex recensione alphabetica in hanc textus formam translata scripturam et ordinem modo codicis N, modo C exprimere Wellmannus acute probavit [5]); neque necesse videtur, ut cum Wellmanno statuamus hanc rationem neque ad C neque ad N, sed ad tertium quoddam exemplar recensionis quae vocatur alphabeticae redire. Deinde nonnulla ex numero illorum fragmentorum Crateuae ῥιζοτομικοῦ, quae solus C praebuisse videtur, in Parisino et Veneto partim integra, partim in epitomen redacta reperiuntur cum eisdem fere lectionibus,

[1]) Encycl. p. 1141; *Krateuas* p. 5 adn. 10; p. 12 adn. 17.

[2]) Encycl. p. 1141; *Krateuas* p. 24 n. 6.

[3]) De quo cf. supra n. I.

[4]) V. specimina adlata a Wellmanno *Krateuas* p. 11. 12. 14. 16. 18.

[5]) Hermae XXXIII p. 377 s.; cf. *Krateuas* p. 12 adn. 18.

quae in C traduntur [1]). Neque silendum est uno saltem loco Parisinum, Venetum, Palatinum ex carmine de herbarum viribus, quod codice C traditum erat, interpolatos esse [2]), in libro autem, ex quo Aldus Dioscuridem excudendum curavit, versus aliquot eiusdem carminis Dioscuridi adnexos fuisse. Porro ex illis libris unus, videlicet Parisinus gr. 2183, illustratus est herbarum imaginibus coloratis in marginibus additis, quae figuris codicis C, si ex speciminibus a Wellmanno delineatis [3]) concludere licet, simillimae sunt. His accedit, quod Palatinus, antiquissimus huius classis liber, alia quoque in parte cum C necessitudine coniunctus videtur; continet enim carmen de viribus herbarum ex C descriptum (cf. supra p. 181 n. VIII, 3). His omnibus recte perpensis iam intellegitur, quantae codicis C partes in huius quoque classis forma textuque constituendis fuerint.

XIII. His codicibus adiungere licebit Parisinum gr. 2180, chartaceum foliorum 109, quem subscriptio a Georgio Midiate (anno circiter 1481) exaratum esse testatur. Quo libro Wellmanno [4]) auctore f. 5^r—56^v, 67^r—72^v excerpta quaedam Dioscuridea continentur adiectis imaginibus coloratis sat neglegenter confectis, quae quidem ad eas, quae in codice Bononiensi supra (n. III) adlato ex C depromptae inveniuntur, proxime accedere dicuntur.

XIV. Nondum satis constat de codice Dioscurideo, qui Matriti in bibliotheca palatii regii sub n. 44 (olim 23) adser-

---

[1]) Cf. Wellmanni adnotationem criticam *Krateuas* p. 6 cum adn. 11; p. 5; 12 adn. 18; 16 adn. 25; 19 s. In codice Palatino (H) praeterea Galeni caput de aristolochia, quod extat C f. 19^v, excerptum est; v. *Krateuas* p. 12 adn. 18.

[2]) V. Wellmann *Krateuas* p. 12 adn. 18; Dioscurides III 6 p. 349 ed. Sprengelii.

[3]) *Krateuas* tab. I. II, ubi *μῶλυ* et *λυχνίδες* duae proponuntur; quibuscum cf. C f. 235^v. 210^v. 211^v. De huius codicis figuris disputavit praeterea A. L. Millin *Journal d'histoire naturelle* II (1792) p. 283 ss.; *Magasin encyclopédique* a. II (1796) t. II p. 157—162.

[4]) *Krateuas* p. 24 n. 7.

vatur [1]). Est chartaceus foliorum 191, saeculo XV vel XVI confectus; f. 13r—179v quinque libros περὶ ὕλης ἰατρικῆς cum picturis herbarum optime delineatis, f. 180r—181v textum quendam περὶ χαμαιμύλου, qui incipit τοὺς πυρέσσοντας — id est carmen de viribus herbarum — continere perhibetur. Utrum picturae et carminis verba ex C pendeant necne, priusquam codex accuratius excussus erit, in incerto relinquere praestabit.

---

[1]) Cf. A. Martin *Nouvelles archives des missions scientifiques* II (1892) p. 114 s.

PARS QUINTA

CAPUT XXXIII. CODICIS CONSPECTUS.

In eorum, qui ectypo photographico utentur, commodum conspectum hunc conficienti maximi mihi momenti visum est codicis lacunas sat frequentes una cum argumentis eorum, quae perierunt, quam accuratissime indicare. Qua in re singulas membranas deperditas eodem fere modo atque eas, quae extant, tractavi, nisi quod earum argumenta uncinis angulatis hanc in formam [ ] factis inclusi, ita ut statim, quae servata sint quaeque deficiant, dignoscantur.

Quibus autem indiciis lacunae illae agnoscantur quibusque subsidiis suppleri possint, cum supra partis I capite XII, quod satis sit, exposuerim, hoc in conspectu expressis verbis singulatim adnotare nolui. Nam ipsa membranarum forma, qua codicis defectus demonstrantur, commode perspicietur conlata compagium singularum descriptione cum membranarum tabula, quam in supplemento (cap. XXXIV, A) proponam. Quae vero supplenda sint argumenta, primum ex ipso contextu, deinde ex herbarii indice vetusto, quem adiungendum curavi, facili negotio intellegetur. Quae cum ita sint, plerumque satis habui in paginis deperditis locos, qui in codice Neapolitano (Vindobonensi suppl. gr. 28) (N) respondent, interdum autem ea quoque, quae praesertim capite XII de aliis quibusdam documentis disputata sunt, breviter citare.

Sed ad singulas partes, quae codice nostro continentur, iam transeamus. In herbarii igitur Dioscuridei, quo

folia 12^{v}—387^{r} explentur, paginis recensendis litteris maiusculis figurarum et descriptionum lemmata titulosve antiquos rubro colore pictos exprimendos curavi. Qui ubi deficiunt, titulos ab eo, qui circa a. 1406 herbarium tractavit, cursiva scriptura adiectos ita recepi, ut litteris minusculis transscriberem. Has autem posterioris aevi inscriptiones, etiam ubi falsas esse ex codicis Neapolitani comparatione aliisve argumentis apparet, retinui, ita tamen, ut quae corrigenda essent, statim adiungerem. Ab eodem ineuntis saeculi XV librario singulis herbis additae sunt notae numerales, quae in eius indice f. 4^{r}—7^{r} iterantur, quasque item typis reddendas duxi.

His autem ad laevam indicem illum vetustum integrum collocavi, ita ut singula lemmata singulis herbarum, quae in indicem receptae sunt, figuris fere respondeant. Quod eo consilio feci, ut duae herbarum classes, videlicet antiquior illa sylloge ex Crateuae potissimum herbario petita et supplementa postea adiecta (v. cap. XXIII s.), primo quasi oculorum obtutu discernantur.

Singulis herbarii descriptionibus quae respondent capita materiae medicae a Dioscuride conscriptae ex editione Sprengelii adnotare eam ob causam superfluum duxi, quod novam huius operis editionem a M. Wellmanno paratam Weidmannorum sumptu propediem in volgus prodituram esse his diebus nuntiatum est, qua etiam recensio alphabetica herbarum Dioscuridearum integra continebitur. Interim vero hac in re sufficit legentes ad duo subsidia satis utilia relegasse, videlicet ad indicem lemmatum herbarii Dioscuridei, quem A. F. Kollarius Supplem. I p. 359—381 proponit additis ubique materiae medicae locis, et ad indicem synonymorum latinorum a M. Wellmanno Hermae XXXIII p. 379—422 editum, ubi vocabulis latinis secundum litteras digestis herbarii lemmata graeca et ipsa materiae medicae capita ex Sprengelii editione adscripta sunt.

Eis vero herbarii ineuntis paginis, in quibus Crateuae vel Galeni fragmenta reperiuntur, in ipso conspectu litteras C. et G. adposui; continuum autem eorundem excerptorum

indicem additis locis, ubi edita extant, in huius conspectus supplementis (cap. XXXII B, C) exhibendum curavi.

Opusculorum, quae appendice traduntur, contextum ita enarravi, ut singulis codicis paginis editionum, quae praesto erant, paginas versusque adscriberem. Qua in re hos libros adhibui, quorum tituli accuratius expressi in capitibus XXVI—XXXI inveniuntur:

F. 388r—392r in carmine de viribus herbarum:
Mauricii Hauptii Opuscula II (1876) p. 476—489.

F. 393r—437v in Eutecnii paraphrasi in Nicandri theriaca:
Scholia in Theocritum. Auctiora reddidit... Fr. Duebner. Scholia et paraphrases in Nicandrum et Oppianum... edidit... U. Cats Bussemaker (Parisiis 1849) p. 219—234.

F. 438v—459v in Eutecnii paraphrasi in Nicandri alexipharmaca:
idem opus p. 234—242.

F. 460r—473r in incerti auctoris (fortasse Eutecnii) paraphrasi nondum edita in Oppiani halieutica, cuius paginis ipsos Oppiani versus adponere satis habui:
Poetae bucolici et didactici. Ed. C. Fr. Ameis, F. S. Lehrs, Fr. Duebner (Parisiis 1862), ubi Oppiani carmen extat (partis secundae) p. 41—106.

F. 474r—485v in incerti auctoris paraphrasi in Dionysii ornithiaca:
idem opus (partis secundae) p. 107—126.

F. 486r—491v quae codici adnexa sunt fragmenta menaei mensis Ianuarii saeculo fere X vel XI scripti supra (capite XXXI) recensui indicatis editionibus, quas hoc loco repetere operae pretium non videtur.

CODICIS CONSPECTUS

	Numeri					
	fasciculorum		foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur	
	vetusti	recentes				
				[F. 1, quod in parte recta adnotationes quasdam aevi recentioris, in pagina versa pavonis imaginem continet, errore huc translatum est ex ornithiacorum paraphrasi; cf. infra post f. 473]		
F. 2ᵛ—387ʳ HERBARIUM DIOSCURIDEUM ALPHABETICUM CUM PICTURIS (v. p. 3. 6. 12. 16 s. 25 ss. 28 ss. 38—72. 88 s. 90 ss. 93 n. III. IV. 95 n. VII. 98 s. 99 s.)		fasciculus non numeratus prior foliorum 6	2	vacabat olim; continet nunc codicis signum a Lambecio inscriptum (v. supra p. 20. 34 n. 6)	pictura medicorum consessum priorem repraesentans	De picturis f. 2ᵛ—5ᵛ cf. p. 6. 12 adn. 1. 48. 60 cum adn. 1. 71. 113 s. 124. 172 s. 175 n. III.
			3	vacat	pictura medicorum et herbariorum consessum alterum exhibens	
			4	vacabat olim; continet nunc initium indicis recentioris	pictura, qua Dioscurides, Heuresis cum mandragora, canis moriens effinguntur	De pictura f. 4ᵛ v. p. 52. 113 s.; de indice recentiore v. p. 6. 53. 61. 73 adn. 2.
			5	vacabat olim; continuatur index recentior	pictura, qua Epinoea cum mandragora, Dioscurides, pictor exhibentur	De pictura f. 5ᵛ v. p. 51 adn. 1. 52. 113 s.
			6	vacabat olim; continuatur index recentior	pictura, in qua Anicia Iuliana codicem sibi oblatum excipiens conspicitur	De imagine Iulianae cf. p. 9—17. 36. 48. 51. 60 cum adn. 1. 72. 172 adn. 1.
			7	vacabat olim; continuatur index recentior	titulus herbarii Dioscuridei ornatus	De titulo picto v. p. 6. 73. 175 n. IV.
				[In folio iam exciso, quod cum f. 1 cohaeserat, fortasse index recentior ad finem perductus erat; v. supra p. 33]		
Index vetustus		fasciculus non numeratus alter foliorum 4	8	incipit index vetustus (*A—E*)	continuatur (*E—K*)	De indice v. p. 6. 48. 65 n. 3. 73. 98 adn 1. 101 s. 105 n. III. 108. 114. 118. 122 s.
			9	continuatur (*K—N*)	continuatur (*N—C*)	
f. 8ʳ Α			10	continuatur (*C—X*)	continuatur (*Ψ*, *Ω*); titulus herbarii repetitus	De titulo v. p. 7. 48. 73 s. 167 s. 170.
			11	continuatur titulus herbarii	vacat	
ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΜΕΓΑ		Α foliorum 8 *μέσον*	12	vacat	*α′* ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΜΕΓΑ figura	De f. 13ᵛ v. p. 54 n. 3. 61; de additamentis latinis foliorum 13ʳ—27ᵛ v. p. 18. 54. 168.
ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΜΙΚΡΟΝ			13	ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΜΕΓΑ textus	continuatur; *β′* ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΜΙΚΡΟΝ figura	
ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΛΕΠΤΟΦΥΛΛΟΝ			14	ΛΕΙΖΩΝ [ΤΟ ΜΙΚΡΟΝ] textus; *γ′* ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΛΕΠΤΟΦΥΛΛΟΝ figura	[ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ] ΛΕΠΤΟΦΥΛΛΟΝ textus	
ΑΛΟΗ			15	*δ′* ΑΛΟΗ figura	ΑΛΟΗ textus	
ΑΛΘΕΑ			16	continuatur; G.	*ε′* ΑΛΘΕΑ figura	
ΑΡΙϹΤΟΛΟΧΕΙΑ ΜΑΚΡΑ			17	ΑΛΘΕΑ textus	*ς′* ΑΡΙϹΤΟΛΟΧΙΑ ΜΑΚΡΑ figura	
ΑΡΙϹΤΟΛΟΧΕΙΑ ϹΤΡΟΓΓΥΛΗ			18	ΑΡΙϹΤΟΛΟΧΙΑ ΜΑΚΡΑ textus; C.	*ζ′* ΑΡΙϹΤΟΛΟΧΙΑ ϹΤΡΟΓΓΥΛΗ figura	
			19	ΑΡΙϹΤΟΛΟΧΙΑ ϹΤΡΟΓΓΥΛΗ textus	continuatur; G. C.	
ΑΡΤΕΜΗϹΙΑ ΜΟΝΟΚΛΩΝΟϹ	Β	foliorum 8	20	*η′* ΑΡΤΕΜΗϹΙΑ ΜΟΝΟΚΛΩΝΟϹ figura; synonyma; G.	*θ′* ΑΡΤΕΜΗϹΙΑ ΕΤΕΡΑ ΠΟΛΥΚΛΩΝΟϹ figura	De fasciculi numero v. p. 44.
ΑΡΤΕΜΗΕΙΑ ΕΤΑΙΡΑ ΠΟΛΥΚΛΩΝΟϹ						
ΑΜΒΡΟϹΙΑ			21	ΑΡΤΕΜΗϹΙΑ ΕΤΕΡΑ ΠΟΛΥΚΛΩΝΟϹ textus	*ι′* ΑΜΒΡΟϹΙΑ figura	

Index vetustus	Numeri fasciculorum vetusti	Numeri fasciculorum recentes	Numeri foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur	
ΑΨΙΝΘΙΟΝ			22	ΑΜΒΡΟϹΙΑ textus; G.	ια' ΑΨΙΝΘΙΟΝ ΒΑΘΥΠΙΚΡΟΝ figura	
ΑΒΡΟΤΟΝΟΝ			23	ΑΨΙΝΘΙΟΝ ΒΑΘΥΠΙΚΡΟΝ textus; G.	ιβ' ΑΒΡΟΤΟΝΟΝ figura	
ΑΧΙΛΛΕΙΟΝ		μέσον	24	ΑΒΡΟΤΟΝΟΝ textus; G.	ιγ' ΑΧΙΛΛΙΟϹ figura	
ΑΝΕΜΩΝΗ			25	ΑΧΙΛΛΙΟϹ textus; C.	ιδ' ΑΝΕΜΩΝΗ Η ΦΟΙΝΙΚΗ figura; G.	De f. 25ᵛ v. p. 112 (cum adn. 2–3); p. 113 (cum adn. 1).
ΑϹΦΟΔΕΛΟϹ			26	ΑΝΕΜΩΝΗ Η ΦΟΙΝΙΚΗ textus; C. ΑΝΕΜΩΝΗ Η ΑΓΡΙΑ ΜΕΛΑΙΝΑ figura	ιε' ΑϹΦΟΔΕΛΟϹ figura	De f. 26ᵛ v. p. 143 adn. 2.
ΑΝΗΘΟΝ			27	ΑϹΦΟΔΕΛΟϹ textus; G. C.	ις' ΑΝΗΘΟΝ ΤΟ ΕϹΘΙΟ[ΜΕΝΟΝ] figura	
ΑΡΓΕΜΩΝΗ	Γ	foliorum 8	28	ΑΝΗΘΟΝ ΤΟ ΕϹΘΙΟΜΕΝΟΝ textus; G.	ιζ' ΑΡΓΕΜΩΝΗ figura; G.	De fasciculi numero v. p. 44; de f. 28ᵛ v. p. 100.
ΑΡΝΟΓΛΩϹϹΟΝ			29	ΑΡΓΕΜΩΝΗ textus; C.	ιη' ἀρνόγλωσσον figura	
ΑϹΑΡΟΝ			30	ΑΡΝΟΓΛΩϹϹΟΝ textus; G. C.	ιθ' ἄσαρον figura; G.	
ΑΜΑΡΑΚΟΝ			31	ΑϹΑΡΟΝ textus; C.	κ' ἀμάρακον figura	De f. 31ʳ v. p. 55 n. 1.
ΑϹΤΗΡ ΑΤΤΙΚΟϹ		μέσον	32	ΑΜΑΡΑΚΟΝ textus; G.	κα' ἀστὴρ ἀττικός figura	De f. 32ʳ v. p. 167 adn. 1.
ΑΡΚΕΥΘΙϹ ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗ			33	ΑϹΤΗΡ ΑΤΤΙΚΟϹ textus; G. C.	κβ' ἀρκευθίς figura	
ΑΛΙΜΟϹ			34	ΑΡΚΕΥΘΙϹ textus; G. ΑΡΚΕΥΘΙϹ ΜΙΚΡΑ figura	κγ' ἅλιμος figura	
ΑΛΙΚΑΚΙΚΑΒΟϹ			35	ΑΛΙΜΟϹ textus; G.	κδ' ἁλικάκαβος figura	De f. 35ᵛ v. p. 49.
ΑΓΝΟϹ	Δ	Δ	36	ΑΛΙΚΑΚΙΚΑΒΟϹ textus	κε' ἄγνος figura	De fasciculi numero v. p. 44; de f. 36ᵛ v. p. 143 adn. 2.
ΑΝΔΡΑΧΝΗ		foliorum 8	37	ΑΓΝΟϹ textus	κς' ἀνδράχνη ἀγρία figura	
ΑΓΡΩϹΤΙϹ			38	ΑΝΔΡΑΧΝΗ ΑΓΡΙΑ textus; G.	κζ' ἄγρωστις ἢ ἐπαμήλωτος figura	
ΑΝΑΓΑΛΛΙϹ Η ΦΟΙΝΙΚΗ			39	ΑΓΡΩϹΤΙϹ Η ΕΠΑΜΗΛΩΤΟϹ textus; G.	κη' ἀναγαλλὶς ἡ φοινικῆ figura	
ΑΝΑΓΑΛΛΙϹ Η ΚΥΑΝΗ		μέσον	40	ΑΓΑΛΛΙϹ (sic) Η ΦΥΝΙΚΗ textus; G. C.	κθ' ἀναγαλλὶς ἡ κυανή figura	
ΑΔΙΑΝΤΟΝ			41	ΑΝΑΓΑΛΛΙϹ Η ΚΥΑΝΗ textus	λ' ἀδίαντον figura	
ΑΔΙΑΝΤΟΝ ΕΤΑΙΡΟΝ			42	ΑΔΙΑΝΤΟΝ textus; G.	λα' ἀδίαντον ἕτερον figura	
			43	ΑΔΙΑΝΤΟΝ ΕΤΕΡΟΝ textus	λβ' ἄρκτιον figura	De f. 43ᵛ v. p. 109. 123 adn. 1.
		Ε foliorum 8, olim 10	44	ΑΡΚΤΙΟΝ textus	λγ' ἀψίνθιον θαλάσσιον figura	De f. 44ᵛ v. p. 49.
			45	ΑΨΙΝΘΙΟΝ ΘΑΛΑϹϹΙΟΝ textus	λδ' ἀμμωνιακή figura	De f. 45ᵛ v. p. 49.
			46	ΑΜΜΩΝΙΑΚΗ textus	λε' ἄλυσον figura	De f. 46ᵛ v. p. 49. 80 adn. 2.
			47	ΑΛΥϹΟΝ textus	λς' ἀνθυλλίς (errore; est ἀσκληπιάς, cf. N 18ʳ) figura	De f. 47ᵛ v. p. 49 cum adn. 1. 174 adn. 1.
			desunt folia duo	[ἀσκληπιάς textus; cf. N 18ʳ]	[ἀνδρόσακες figura]	
				[ἀνδρόσακες textus; cf. N 19ʳ]	[ἀνθυλλίς figura]	
		μέσον	48	ΑΝΘΥΛΛΙϹ textus	λζ' ἄλγμα figura	
			49	ΑΛΓΜΑ textus	λη' ἄνησσον figura	
			50	ΑΝΗϹϹΟΝ textus	λθ' ἀνδράφαξις figura	
			51	ΑΝΔΡΑΦΑΞΙϹ textus	μ' ἄκανθα ἀρραβική figura	
		Ϛ foliorum 10	52	ΑΚΑΝΘΑ ΑΡΑΒΙΚΗ textus	μα' ἀκάνθιον figura	
			53	ΑΚΑΝΘΙΟΝ textus	μβ' ἄκανθος ἀγρία figura	
			54	ΑΚΑΝΘΟϹ ΑΓΡΙΑ textus	μγ' ἄκινος figura	
			55	ΑΚΙΝΟϹ textus	μδ' ἀπαρίνη figura	
			56	ΑΠΑΡΙΝΗ textus	με' αἰγίλωψ figura	De f. 56ᵛ et 57ʳ v. p. 77. 103 n. 1. 108.
		μέσον	57	ΑΙΓΙΛΩΨ textus	μς' ἀργεμώνη ἑτέρα figura	
			58	ΑΡΓΕΜΩΝΗ ΕΤΕΡΑ textus	μζ' ἄκορον figura	De f. 58ʳ textu v. p. 86 adn. 2.
			59	ΑΚΟΡΟΝ textus	μη' ἄμαιως figura	
			60	ΑΜΑΙΩϹ textus	μθ' ἄκανθα λευκὴ figura	
			61	ΑΚΑΝΘΑ ΛΕΥΚΗ textus	ν' ἀγχουσα ἑτερα figura	De f. 61ᵛ v. p. 105 n. II. 109.

Index vetustus	Numeri fasciculorum vetusti	Numeri fasciculorum recentes	Numeri foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur	
		Ζ	62	ΑΓΧΟΥϹΑ ΕΤΕΡΑ textus	να' ἀδρακτυλλίς figura	
		foliorum 7,	63	ΑΔΡΑΚΤΥΛΛΙϹ textus	νβ' ΑΦΑΚΗ figura, textus	
		olim 8	64	ΑϹΤΡΑΓΑΛΟϹ textus	νγ' ἀστράγαλος figura	De f. 64^{v} v. p. 49.
			65	ΑΓΗΡΑΤΟΝ textus	νδ' ἀγήρατον figura	
		μέσον	66	ΑΚΟΝΙΤΟΝ textus	νε' ἀκόνιτον figura	
			67	ΑΚΟΝΙΤΟΝ ΕΤΕΡΟΝ textus	νϛ' ἀκόνιτον ἕτερον figura	De f. 67^{v} v. p. 49.
			68	ΑΠΟΚΥΝΟΝ textus	νζ' ἀπόκυνον figura	
			deest folium unum	[ἄμπελος ἀγρία textus; cf. N 26^{r}]	[ἄμπελος ἀγρία figura]	
				[F. 69 non suo loco insertum est; cf. litterae Δ fasc. ΚΕ post f. 203]		
ΑΓΧΟΥϹΑ		Η	70	ΑΝΧΟΥϹΑ textus; G.	νη' ἄγχουσα figura	De f. 70 v. p. 104 n. II. 109.
		foliorum 7,	71	ΑΙΡΑ textus; G.	νθ' αἶρα figura	De f. 71 v. p. 93 adn. 1. 106 (cum adn. 2).
ΑΚΑΝΘΑ Η ΕΡΒΑΚΑΝΘΑ		olim 8	72	ΑΚΑΝΘΑ textus; G.	ξ' ἄκανθα figura	
ΑΡΚΙΟΝ Η ΠΡΟϹΩΠΙΔΑ			deest folium unum	[ἄρκιον ἢ προσωπίδα textus; cf. N 21^{r}]	[ἄρκιον ἢ προσωπίδα figura]	De hoc folio v. p. 68.
ΑΚΤΗ			73	ΑΚΤΗ textus; G.	ξα' ἀκτὴ figura	
Β						
ΒΟΥΝΙΟΝ		μέσον	74	ΒΟΥΝΙΟΝ textus; G.	ξβ' βούνιον figura	
ΒΟΥΓΛΩϹϹΟΝ			75	ΒΟΥΦΘΑΛΜΟΝ textus; G.	ξγ' βούφθαλμον figura	
ΒΟΥΦΘΑΛΜΟΝ			76	ΒΟΥΓΛΩϹϹΟΝ textus; G.	ξδ' βούγλωσσον figura	De f. 76^{v} v. p. 100.
		Θ	deest folium unum	[βαλλωτὴ ἢ μέλαν πράσιον textus; cf. N 31^{r}]	[βαλλωτὴ ἢ μέλαν πράσιον figura]	De hoc folio v. p. 77. 103 n. 3 (cum adn. 4).
		foliorum 5, olim 8	77	ΒΛΙΤΟΝ textus	ξε' βλίτοι figura	De f. 77^{v} v. p. 100.
ΒΟΛΒΟϹ			78	ξϛ' ΒΟΛΒΟϹ figura; textus	ξζ' ΒΕΤΤΟΝΙΚΗ textus	
ΒΕΤΤΟΝΙΚΗ			desunt	[βεττονική figura]	[βήχιον textus; cf. N 29^{r}; G.]	De his foliis v. p. 68.
ΒΗΧΙΟΝ			folia duo	[βήχιον figura]	[βρυωνία λευκή textus; cf. N 30^{r}]	
ΒΡΥΩΝΙΑ ΛΕΥΚΗ		μέσον	79	ξη' βρυονία λευκή figura	βρυεννία λευκή (falso; est βρύον θαλάσσιον; cf. N 33^{r}) textus	De f. 79^{v} v. p. 61 adn. 3. 68. 175 adn. 1.
			80	(manu rec. ξη*) τοῦτο οὐκ ἐγράφη (manu posteriore: βρύον θαλάσσιον; cf. N 33^{r}) figura	ΒΡΟΜΟϹ textus	
			81	ξθ' βρόμος figura	ΒΡΥΩΝΙΑ ΜΕΛΑΙΝΑ textus	
ΒΡΥΩΝΙΑ ΜΕΛΑΙΝΑ		[Ι]	82	ο' βρυωνία μέλαινα figura	ΒΑΤΟϹ textus; G.	
ΒΑΤΟϹ		foliorum 8	83	οα' βάτος figura	ΒΡΑΘΥ textus	
ΒΡΑΘΥ			84	οβ' βράθυ figura	ΓΕΡΑΝΙΟΝ textus	
Γ						
ΓΕΡΑΝΙΟΝ			85	ογ' γεράνιον figura	ΓΕΡΑΝΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ textus	
ΓΕΡΑΝΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ		μέσον	86	οδ' γεράνιον ἕτερον figura	ΓΛΗΧΩΝ textus	
ΓΛΗΧΩΝ			87	οε' γλήχων figura	ΓΙΝΓΙΔΙΟΝ textus	
ΓΙΓΓΙΔΙΟΝ			88	οϛ' γιγγίδιον figura	ΓΟΓΓΥΛΗ ΟΜΟΙΩϹ textus	
ΓΟΓΓΥΛΗ			89	οζ' γογγύλη figura	ΓΛΑΥΚΙΟΝ textus	
		ΙΑ	90	οη' γλαύκιον figura	οθ' γάλιον figura	
		foliorum 4	91	ΓΑΛΙΟΝ textus	γλυκύριζον figura	De f. 91^{v} v. p. 50.
		μέσον	92	π' ΓΛΥΚΥΡΙΖΟΝ textus	γαλαίοψις figura	
			93	πα' ΓΑΛΙΟΨΙϹ textus	ΓΝΑΦΑΛΛΙΟΝ textus	
ΓΝΑΦΑΛΛΙΟΝ		ΙΒ	94	πβ' γναφάλλιον figura	ΓΕΝΤΙΑΝΗ textus; G.	De f. 94^{r} v. p. 100.
ΓΕΝΤΙΑΝΗ		foliorum 8	95	πγ' γεντιανή figura	ΔΕΛΦΙΝΙΟΝ textus	De f. 95^{v} v. p. 74.
Δ						
ΔΕΛΦΙΝΙΟΝ			96	πδ' δελφίνιον figura	ΔΡΑΚΟΝΤΙΑ ΜΕΓΑΛΗ textus	
ΔΡΑΚΟΝΤΕΑ ΜΕΓΑΛΗ			97	πε' δρακονταία μεγάλη figura	ΔΡΑΚΟΝΤΙΑ ΜΙΚΡΗ textus	
ΔΡΑΚΟΝΤΕΑ ΜΙΚΡΗ		μέσον	98	πϛ' δρακοντέα μικρή figura	ΔΙΚΤΑΜΝΟΝ textus	
ΔΙΚΤΑΜΝΟΝ			99	πζ' δίκταμον (sic) figura	ΔΙΨΑΚΟΝ textus	
ΔΙΨΑΚΟΝ			100	πη' διψακόν figura	ΔΡΥΟΠΕΤΡΙϹ (sic) textus	
ΔΡΥΟΠΤΕΡΙϹ			101	πθ' δρυοπετρίς (sic) figura	ϙ' ΔΕΛΦΙΝΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ textus	De f. 101^{v} textu v. p. 86 adn. 2.

Index vetustus	Numeri: fasciculorum, vetusti	Numeri: fasciculorum, recentes	Numeri: foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur	
		[ΙΓ]	desunt	[*δελφίνιον ἕτερον* figura]	[*δαῦκος* textus; cf. N 63r]	De folio recto v. p. 174.
		foliorum 8,	folia duo	[*δαῦκος* figura]	[*δίκταμνον ἄλλο* figura]	
		olim 12	102	*ϙα´* ΔΙΚΤΑΜΝΟΝ ΑΛΛΟ textus	*ϙβ´ δαφνοειδές* (falso; est *δάφνη*; cf. N 65r) figura	
			deest fol. unum	[*δάφνη* textus]	[*δαφνοειδές* figura; cf. N 65r]	
			103	ΔΑΦΝΟΕΙΔΕϹ textus	*ϙγ´ ἐρύσιμον* figura	
ε			104	ΕΡΥϹΙΜΟΝ textus	*ϙδ´ ἐφήμερος* figura	
		μέσον	105	ΕΦΗΜΕΡΟΝ textus	*ϙε´ ἐπιμήδιον* figura	
			106	ΕΠΙΜΗΔΙΟΝ textus	*ϙϛ´ ἔρινος* (falso; est *ἐλξίνη*, cf. N 74r) figura	
			deest fol. unum	[*ἐλξίνη* textus]	[*ἔρινος* figura; cf. N 74r]	
			107	ΕΡΙΝΟϹ textus	*ϙζ´ ἐπίθυμον* figura	
			108	ΕΠΙΘΥΜΟΝ textus	*ϙη´ ἐλαιοσέλινον* figura	De f. 108v v. p. 50.
			109	ΕΛΕΟϹΕΛΙΝΟΝ textus	ΕΡΙΓΕΡΩΝ textus	De f. 109v et 110r v. p. 77. 104.
f. 8v		[Ι]Δ	110	*ϙθ´ ἐριγέρων* figura	ΕΡΠΥΛΛΟϹ textus	
[ΕΡΠΥ]ΛΛΟϹ		foliorum 8	111	*ρ´ ἕρπυλλος* figura	ΕΡΥΘΡΟΔΑΝΟΝ textus	
[ΕΡΥ]ΘΡΟΔΑΝΟΝ			112	*ρα´ ἐρυθρόδανον* figura	ΕΧΙΟΝ ΟΜΟΙΩϹ textus	De f. 112r v. p. 143 adn. 2.
[ΕΧΙ]ΟΝ [Ε]ΛΛΕΒΟΡΙΝΗ			113	*ρβ´ ἔχιον* figura	*ργ´* ΕΛΛΕΒΟΡΙΝΗ figura; textus	
ΕΛΛΕΒΟΡΟϹ ΛΕΥΚΟϹ		*μέσον*	114	ΕΛΛΕΒΟΡΟϹ ΛΕΥΚΟϹ textus	*ρδ´ ἐλλέβορος λευκός* figura	
ΕΛΛΕΒΟΡΟϹ ΜΕΛΑϹ			115	ΕΛΛΕΒΟΡΟϹ ΜΕΛΑϹ textus	*ρε´ ἐλλέβορος μέλας* figura	
ΕΛΑΦΟϹΚΟΡΔΟΝ			116	ΕΛΑΦΟϹΚΟΡΔΟΝ textus	*ρϛ´ ἐλαφόσκορδον* figura	
ΕΛΥΜΟϹ Η ΕΛΕΒΙΟΝ			117	*ρζ´* ΕΛΥΜΟϹ figura; textus	ΕΥΖΩΜΟΝ textus	
ΕΥΖΩΜΟΝ	ΙΕ	ΙΕ	118	*ρη´ εὔζωμον* figura	ΕΡΕΒΙΝΘΟϹ textus	De fasciculi numero v. p. 44.
ΕΡΕΒΙΝΘΟϹ		foliorum 8	119	*ρθ´ ἐρέβινθος* figura	ΕΛΕΝΙΟΝ textus	
ΕΛΕΝΙΟΝ			120	*ρι´ ἐλένιον* figura	ΕΛΕΛΙϹΦΑΚΟΝ textus	
ΕΛΕΛΙϹΦΑΚΟΝ			121	*ρια´ ἐλελίσφακον* figura	ΕΛΑΦΟΒΟϹΚΟΝ textus	De f. 121r v. p. 50.
ΕΛΑΦΟΒΟϹΚΟΝ		*μέσον*	122	*ριβ´ ἐλαφόβοσκον* figura	ΖΜΥΡΝΙΟΝ textus	De f. 122r v. p. 50.
Ζ			123	*ριγ´ ζσμύρνιον* (sic) figura	ΖΩΟΝΥΧΟΝ textus	
ΖΩΟΝΥΧΟΝ			124	*ριδ´ ζωόνυχον* figura	ΖΜΙΛΑΞ ΤΡΑΧΙΑ textus	De f. 124r v. p. 50.
ΖΜΙΛΑΞ ΤΡΑΧΙΑ			125	*ριε´ ζμίλαξ τραχέα* figura	ΗΡΥΓΓΙΟΝ textus	De f. 124v et 125r v. p. 50. 105.
Η						
ΗΡΥΓΓΙΟΝ	ΙϚ	ΙϚ	126	*ριϛ´ ἠρίγγιον* figura	ΗΡΑΚΛΙΟΝ Η ΠΑΝΚΡΑΤΙΟΝ textus	De fasciculi numero v. p. 44; de f. 126r v. p. 175 adn. 1.
		foliorum 10				
ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ Η ΠΑΝΚΡΑΤΙΟΝ			127	*ριζ´ ἡράκλειον· πανκράτιον* figura	ΗΓΙΛΩΨ textus	De f. 127v et 128r v. p. 77. 103 n. 1. 108.
ΗΓΙΛΩΨ			128	*ριη´ ἡγίλωψ* figura	ΗΔΥΟϹΜΟΝ ΗΜΕΡΟΝ textus	
ΗΔΥΟϹΜΟΝ ΙΜΕΡΟΝ			129	*ριθ´ ἡδύοσμον ἥμερον* figura	ΗΠΑΤΩΡΙΟϹ Η ΕΥΠΑΤΩΡΙΟΝ textus	
			130	*ρκ´ ἡπατώριον ἢ εὐπατώριον* figura	ΗΛΙΟΤΡΟΠΙΟΝ ΤΟ ΜΙΚΡΟΝ textus	De f. 130v et 131r v. p. 104.
ΗΔΥΟϹΜΟΝ ΑΓΡΙΟΝ		*μέσον*	131	*ρκα´ ἡλιότροπον* (sic) *τὸ μικρόν* figura	ΗΔΥΟϹΜΟΝ ΑΓΡΙΟΝ textus	
ΗΜΕΡΟΚΑΛΛΕϹ			132	*ρκβ´ ἡδύοσμον ἄγριον* figura	ΗΜΕΡΟΚΑΛΛΕϹ textus	
Θ			133	*ρκγ´ ἡμεροκαλλές* figura	ΘΕΡΜΟϹ ΗΜΕΡΟϹ textus	
			134	*ρκδ´ θέρμος ἥμερος* figura	*ρκε´* ΘΥΜΕΛΑΙΑ figura; textus	
ΘΕΡΜΟϹ ΑΓΡΙΟϹ			135	*ρκϛ´* ΘΕΡΜΟϹ ΑΓΡΙΟϹ figura; textus	ΘΡΙΔΑΞ ΗΜΕΡΟϹ textus	
ΘΡΙΔΑΞ ΙΜΕΡΟϹ	ΙΖ	ΙΖ	136	*ρκζ´ θρίδαξ ἥμερος* figura	ΘΡΙΔΑΞ ΑΓΡΙΑ textus	De fasciculi numero v. p. 44.
ΘΡΙΔΑΞ ΑΓΡΙΑ		foliorum 8	137	*ρκη´ θρίδαξ ἀγρία* figura	ΘΥΜΟϹ textus	
ΘΥΜΟϹ			138	*ρκθ´ θύμος* figura	ΘΥΜΒΡΑ textus	
ΘΥΜΒΡΑ			139	*ρλ´ θύμβρα* figura	ΘΑΨΙΑ textus	
ΘΑΨΙΑ		*μέσον*	140	*ρλα´ θαψία* figura	ΘΛΑϹΠΙ textus	
ΘΛΑϹΠΙ			141	*ρλβ´ θλάσπη* (sic) figura	ΘΗΛΥΠΤΕΡΙϹ textus	De f. 141v textu v. p. 87 adn. 1.
ΘΗΛΥΠΤΕΡΙϹ			142	*ρλγ´ θηλυπτερίς* figura	ΙΠΠΟΛΑΠΑΘΟΝ textus	De f. 141v et 142r v. p. 100. 103 n. 2 (cum adn. 2).
			143	*ρλδ´ ἱππολάπαθον* figura	ΙΠΠΟΜΑΡΑΘΡΟΝ textus	

Index vetustus	Numeri fasciculorum vetusti	Numeri fasciculorum recentes	Numeri foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur	
Ι		ΙΗ foliorum 8				
ΙΠΠΟΥΡΙϹ			144	ρλε' ἱππομάραθρον figura	ἵππουρις figura	De f. 144v v. p. 50.
ΙΠΠΟΜΑΡΑΘΡΟΝ			145	ρλϛ' ΙΠΠΟΥΡΙϹ textus	ἵππουρις ἑτέρα figura	De f. 145v v. p. 123 adn. 1.
			146	ρλζ' ΙΠΠΟΥΡΙϹ ЄΤЄΡΑ textus	ἱπποφαές figura	De f. 146v. 147r v. p. 105.
ΙΡΙϹ			147	ρλη' ΙΠΠΟΦΑЄϹ textus	ἶρις figura	
ΙΟΝ ΠΟΡΦΥΡΟΥΝ		μέσον	148	ρλθ' ΙΡΙϹ textus	ἴον πορφυροῦν figura	De f. 148r et 148v v. p. 50.
ΙЄΡΑΚΙΟΝ ΤΟ ΜЄΓΑ			149	ρμ' ΙΟΝ ΠΟΡΦΥΡΟΥΝ textus	ἱεράκιον τὸ μέγα figura	
ΙЄΡΑΚΙΟΝ ΤΟ ΜΙΚΡΟΝ			150	ρμα' ΙЄΡΑΚΙΟΝ ΤΟ ΜЄΓΑ textus	ρμβ' ἱεράκιον τὸ μικρόν figura	De f. 150r textu v. p. 86 adn. 2.
			151	ΙЄΡΑΚΙΟΝ ΤΟ ΜΙΚΡΟΝ textus	ρμγ' ἴσωπον (del.) ἢ ἰσόπυρον figura	
				[Fasciculi, qui sequuntur, *Κ* (f. 152—159) et *ΙΘ* (f. 160—165) inter se permutati sunt; v. p. 30 (cum adn. 4). 37. 91]		
		ΙΘ foliorum 6, olim 8 pravo loco insert.	160	ΙϹΩΠΟΝ textus	ρνε' ἰσάτις figura	
			161	(m. rec. ρνε*) ΙϹΑΤΙϹ textus	τοῦτο οὐκ ἐγράφι, τί ἐστιν (Kollarii manu: *ICATIC ΑΓΡΙΑ*; cf. N 43r) figura	De f. 161r v. p. 50; de f. 161v v. p. 50. 63 n. 9.
			deest folium unum	[ἰσάτις ἀγρία textus]	[κενταύριον τὸ μέγα figura; cf. N 44r]	De hoc folio v. p. 68.
Κ			162	ΚЄΝΤΑΥΡΙΟΝ ΤΟ ΜЄΓΑ textus	ρνϛ' κενταύριον τὸ μέγα (falso; est κενταύριον τὸ λεπτόν; cf. N 44r) figura	De f. 162v v. p. 66.
[κοτυληδών vide infra]			deest folium unum	[κενταύριον τὸ λεπτόν textus]	[κοτυληδών figura]	De hoc folio v. p. 66. 68.
		μέσον	163	ΚΟΤΥΛΗΔΩΝ textus	ρνζ' κοτυληδών (falso; est κοτυληδὼν ἑτέρα; cf. N 45r) figura	
ΚΥΚΛΑΜΙΝΟϹ			164	ΚΟΤΥΛΗΔΩΝ ЄΤЄΡΑ textus	ρνη' κοτυληδὼν ἑτέρα (deletum; est revera κυκλάμινος) figura	De f. 164r et 164v v. p. 50.
ΚΥΚΛΑΜΙΝΟϹ ЄΤЄΡΑ			165	ΚΥΚΛΑΜΙΝΟϹ textus	ρνθ' κυκλάμινος (deletum; est κυκλάμινος ἑτέρα; cf. N 47r) figura	
ΚΟΝΥΖΑ ΛЄΠΤΟΦΥΛΛΟϹ		Κ foliorum 8 pravo loco insert.	152	ρμδ' ΚΥΚΛΑΜΙΝΟϹ ЄΤЄΡΑ textus	ρμε' ΚΟΝΥΖΑ ΛЄΠΤΟΦΥΛΛΟϹ figura; textus ρμϛ' ΚΟΝΥΖΑ ΠΛΑΤΥΦΥΛΛΟϹ figura	
ΚΑΛΑΜΙΝΘΗ			153	ΚΟΝΥΖΑ ΠΛΑΤΥΦΥΛΛΟϹ textus	ρμζ' ΚΑΛΑΜΙΝΘΗ ΟΡΙΝΗ figura; textus	
ΚΑΛΑΜΙΝΘΗ ΟΡΙΝΗ					ρμη' ΚΑΛΑΜΙΝΘΗ figura	
ΚΑΛΑΜΑΓΡΩϹΤΙϹ			154	ΚΑΛΑΜΙΝΘΗ textus	ρμθ' καλαμάγρωστις figura	
ΚΟΛΙΑΝΔΡΟΝ Η ΚΟΡΙΟΝ			155	ΚΑΛΑΜΑΓΡΩϹΤΙϹ textus	ρν' κορίαννον ἢ κόριον figura	
ΚΟΡΥΔΑΛΛΙΟΝ f. 9r		μέσον	156	ΚΟΡΙΑΝΝΟΝ Η ΚΟΡΙΟΝ textus	ρνα' καπνὸς ἢ κορυδάλιον figura	
ΚΑΛΛΙΤΡΙΧΟΝ			157	ΚΑΠΝΟϹ Η ΚΟΡΥΔΑΛΛΙΟΝ textus	ρνβ' καλλίτριχον figura	
ΚΥΝΑΙΑ Η ΚΥΝΟΚΡΑΜΒΗ			158	ΚΑΛΛΙΤΡΙΧΟΝ textus	ρνγ' ΚΥΝΑΙΑ Η ΚΥΝΟΚΡΑΜΒΗ figura	
ΚΥΝΟΚЄΦΑΛΟΝ			159	ΚΥΝΑΙΑ Η ΚΥΝΟΚΡΑΜΒΗ textus	ρνδ' ΚΥΝΟΚЄΦΑΛΙΟΝ figura	
ΚΥΝΟΓΛΩϹϹΟΝ		ΚΑ foliorum 8	166	ΚΥΝΟΚЄΦΑΛΙΟΝ textus	ρξ' ΚΥΝΟΓΛΩϹϹΟΝ figura	
ΚΑΝΝΑΒΙϹ ΗΜЄΡΟϹ			167	ΚΥΝΟΓΛΩϹϹΟΝ textus	ρξα' ΚΑΝΝΑΒΙϹ ΗΜЄΡΟϹ figura	De f. 167r textu v. p. 86 adn. 2.
ΚΑΝΝΑΒΙϹ ΑΓΡΙΑ			168	ΚΑΝΝΑΒΙϹ ΗΜЄΡΟϹ textus	ρξβ' ΚΑΝΝΑΒΙϹ ΑΓΡΙΑ figura	
ΚΑΥΚΑΛΙϹ			169	ΚΑΝΝΑΒΙϹ ΑΓΡΙΑ textus	ρξγ' ΚΑΥΚΑΛΙϹ figura	De f. 169r v. p. 50.
[κρότων vide infra]		μέσον	170	ΚΑΥΚΑΛΙϹ textus	ρξδ' ΚΡΟΤΩΝ Η ΚΗΚΙ figura	De f. 170r et f. 170v v. p. 50.
			171	ΚΡΟΤΩΝ Η ΚΗΚΙ textus	ρξε' ΚΝΗΦΗ ЄΤЄΡΑ figura	
ΚΝΗΦΗ Η ΚΝΙϹ					ρξϛ' ΚΝΗΦΗ Η ΚΝΙΔΗ figura	
ΚΑΠΠΑΡΙϹ			172	ΚΝΗΦΗ Η ΚΝΙΔΗ textus	ρξζ' ΚΑΠΠΑΡΙϹ figura	
ΚΑΤΑΝΑΓΚΗ			173	ΚΑΠΠΑΡΙϹ textus	ρξη' ΚΑΤΑΝΑΓΚΗ figura	
					ρξθ' ΚΑΤΑΝΑΓΚΗ ЄΤЄΡΑ figura; textus	

Index vetustus	Numeri fasciculorum vetusti	Numeri fasciculorum recentes	Numeri foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur	
ΚΙϹϹΟϹ		ΚΒ	174	ΚΑΤΑΝΑΓΚΗ textus	ρο' ΚΙϹϹΟϹ figura	
ΚΡΟΤΩΝ (cf. f. 170v)		foliorum 8				
ΚΑΧΡΥ			175	ΚΙϹϹΟϹ textus	ροα' ΚΑΧΡΥ figura	
ΚΡΙΝΟΝ ΒΑϹΙΛΙΚΟΝ			176	ΚΑΧΡΥ textus	ροβ' ΚΡΙΝΟΝ ΒΑϹΙΛΙΚΟΝ figura	
ΚΟΤΥΛΗΔΩΝ (v. supra post f. 162)						
ΚΟΡΚΟΔΙΛΛΙΑ			177	ΚΡΙΝΟΝ ΒΑϹΙΛΙΚΟΝ textus	ρογ' ΚΡΟΚΟΔΙΛΕΑ figura	
ΚΥΠΑΙΡΟϹ (cf. f. 199v)						
ΚΟΡΩΝΟΠΟΥϹ		μέσον	178	ΚΡΟΚΟΔΙΛΕΑ textus	ροδ' ΚΟΡΩΝΟΠΟΥϹ figura	De f. 178v v. p. 123 adn. 1.
ΚΥΜΙΝΟΝ ΙΜΕΡΟΝ			179	ΚΟΡΩΝΟΠΟΥϹ textus	ροε' ΚΥΜΙΝΟΝ ΗΜΕΡΟΝ figura	
			180	ΚΥΜΙΝΟΥ ΗΜΕΡΟΥ (sic) textus	ροϛ' ΚΥΜΙΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ figura	
ΚΑΥΜΑΛΙΝΟΝ			181	ΚΥΜΙΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ textus	ροζ' κλύμενον figura	De f. 181v v. p. 108 adn. 1.
ΚΑΡΠΑϹϹΟϹ ΚΥΠΡΟϹ (de his v. p. 66 n. 3. 98 adn. 1)						
ΚΡΑΜΒΗ ΙΜΕΡΟϹ		ΚΓ	182	ΚΑΥΜΕΝΟΝ textus	ροη' ΚΡΑΜΒΗ ΗΜΕΡΟϹ figura	
ΚΡΑΜΒΗ ΑΓΡΙΑ		foliorum 8	183	ΚΡΑΜΒΗ ΗΜΕΡΟϹ textus	ροθ' ΚΡΑΜΒΗ ΑΓΡΙΑ figura	
ΚΡΑΜΒΗ ΘΑΛΑϹϹΙΑ			184	ΚΡΑΜΒΗ ΑΓΡΙΑ textus	ρπ' ΚΡΑΜΒΗ ΘΑΛΑϹϹΙΑ figura	
ΚΡΟΜΜΥΟΝ			185	ΚΡΑΜΒΗ ΘΑΛΑϹϹΙΑ textus	ρπα' ΚΡΟΜΥΟΝ figura	
[κάρδαμον v. infra]		μέσον	186	ΚΡΟΜΥΟΝ textus	ρπβ' ΚΑΡΔΑΜΟΝ figura	De f. 186v v. p. 143 adn. 2.
ΚΩΝΕΙΟΝ			187	ΚΑΡΔΑΜΟΝ textus	ρπγ' ΚΩΝΙΟΝ figura	
ΚΑΡΩ			188	ΚΩΝΙΟΝ textus	ρπδ' ΚΑΡΩ figura	
ΚΥΑΜΟϹ			189	ΚΑΡΩ textus	ρπε' ΚΥΑΜΟϹ figura	De f. 189v v. p. 108 adn. 1.
ΚΟΛΟΚΥΝΘΙϹ		ΚΔ	190	ΚΥΑΜΟϹ textus	ρπϛ' ΚΟΛΟΚΥΝΘΙϹ figura	
ΚΑΡΔΑΜΟΝ (cf. f. 186v)		foliorum 8				
ΚΕΝΚΡΟϹ			191	ΚΟΛΟΚΥΝΘΙϹ textus	ρπζ' ΚΕΓΧΡΟϹ figura	
ΚΡΟΚΟϹ			192	ΚΕΓΧΡΟϹ textus	ρπη' ΚΡΟΚΟϹ figura	
			193	ΚΡΟΚΟϹ textus	ρπθ' ΚΡΑΤΑΙΩΝΟΝ Η ΚΡΑΤΑΙΓΟΝΟΝ figura	
		μέσον	194	ΚΡΑΤΑΙΩΝΟΝ Η ΚΡΑΤΑΙΓΟΝΟΝ textus	ρϙ' ΚΕϹΤΡΟΝ figura; textus exordium	
			195	ΚΕϹΤΡΟΝ textus	ρϙα' ΚΛΗΜΑΤΙΤΙϹ figura	
			196	ΚΛΗΜΑΤΙΤΙϹ textus	ρϙβ' κληματῖτις ἑτέρα figura	
			197	κληματῖτις ἑτέρα textus	ρϙγ' κρίσιον (falso; corr. Kollarius: κύτισος; cf. N 106r) figura	De f. 197v v. p. 63 n. 9.
		ΚΕ	deest folium unum	[κύτισος textus]	[κρίσιον figura]	
		foliorum 7, olim 8	198	ΚΡΙϹΙΟΝ textus	ρϙδ' ΚΝΗΚΟϹ figura	
[κυπαιρος v. supra]			199	ΚΝΗΚΟϹ textus	ρϙε' ΚΥΠΕΡΟϹ Η ΚΥΠΕΡΟΝ figura	
[Λ]						
ΛΙΘΟϹΠΕ[ΡΜΟΝ]			200	ΚΥΠΕΡΟΝ textus	ρϙϛ' ΛΙΘΟϹΠΕΡΜΟΝ figura	
ΛΙΝΟΖΩϹΤΙ[Ϲ ΑΡΡΗΝ]		μέσον	201	ΛΙΝΟϹΠΕΡΜΟΝ (sic) textus	ρϙζ' ΛΙΝΟΖΩϹΤΙϹ ΘΗΛΕΙΑ figura; textus	
ΛΙΝΟΖΩϹΤΙϹ Θ[ΗΛΕΙΑ]					ρϙη' ΛΙΝΟΖΩϹΤΙϹ ΑΡΡΗΝ figura	
			202	ΛΙΝΟΖΩϹΤΙϹ ΑΡΡΗΝ textus	ρϙθ' ΛΕΥΚΟΙΟΝ figura	
ΛΕΥΚΟΙΟΝ ΘΑΛΑϹϹΙΟΝ			203	ΛΕΥΚΟΙΟΝ textus	σ' ΛΕΥΚΟΙΟΝ ΘΑΛΑϹϹΙΟΝ figura	
ΛΙΒΑΝΩΤΙϹ			69 pravo loco insertum	ΛΕΥΚΟΙΟΝ ΘΑΛΑϹϹΙΟΝ textus	ΛΙΒΑΝΩΤΙϹ figura	De f. 69 v. p. 57 adn. 3; de f. 69v v. p. 86 adn. 2. 143 adn. 2.
ΛΑΠΑΘΟΝ		ΚϚ	204	ΛΙΒΑΝΩΤΙϹ textus	σα' ΛΑΠΑΘΟΝ figura	
ΛΙΝΟΝ		foliorum 7, olim 8	deest folium unum	[λάπαθον textus]	[λίνον figura]	
				[F. 205 vacuum anno demum 1406 insertum videtur; v. p. 5. 52. 57]		
ΛΩΤΟϹ			206	σβ' ΛΙΝΟΝ textus	σγ' ΛΩΤΟϹ figura	De f. 206v v. p. 123 adn. 1.
			207	ΛΩΤΟϹ textus	σδ' ΛΩΤΟϹ ΑΓΡΙΟϹ figura	De f. 207v v. p. 123 adn. 1.
ΛΥΚΟϹΚΟΡΔΟΝ		μέσον	208	ΛΩΤΟϹ ΑΓΡΙΟϹ textus	σε' λυκόσκορδον figura	
ΛΕΟΝΤΟΠΕΤΑΛΟΝ			209	ΛΥΚΟϹΚΟΡΔΟΝ textus	σϛ' λεοντοπέταλον figura	
			210	ΛΕΟΝΤΟΠΕΤΑΛΟΝ textus	σζ' ΛΥΧΝΙϹ ϹΤΕΦΑΝΩΜΑΤΙΚΗ figura	De f. 210v v. p. 81. 170 adn. 1. 175 adn. 3. 188 adn. 3.
			211	ΛΥΧΝΙϹ ϹΤΕΦΑΝΩΜΑΤΙΚΗ textus	ση' ΛΥΧΝΙϹ ΑΓΡΙΑ ΟΜΟΙΑ ΤΗ ΗΜΕΡΩ figura	De f. 211v v. p. 188 adn. 3.

Index vetustus	Numeri fasciculorum vetusti	Numeri fasciculorum recentes	Numeri foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur	
		ΚΖ foliorum 6, olim 8	212	ΛΥΧΝΙϹ ΑΓΡΙΑ ΟΜΟΙΑ ΤΗ ΗΜΕΡΩ textus	σθ' ΛΕΥΚΑΚΑΝΘΑ ΟΙΔΕ ΠΟΛΥΓΟΝΑΤΟΝ ΚΑΛΟΥϹΙΝ figura	
			desunt folia duo	[λευκάκανθα textus]	[λιγυστικόν figura]	De his foliis v. p. 69.
				[λιγυστικόν textus; cf. N 109^r]	[λογχῖτις figura]	
			213	σι' ΛΟΓΧΙΤΙϹ textus	σια' ΛΟΓΧΙΤΙϹ ΕΤΕΡΑ ΤΡΑΧΕΙΑ figura	
			214	ΛΟΓΧΙΤΙϹ ΕΤΕΡΑ ΤΡΑΧΕΙΑ textus	σιβ' ΛΥϹΙΜΑΧΙΟϹ figura	
		μέσον	215	ΛΥϹΙΜΑΧΙΟϹ textus	σιγ' ΛΙΜΩΝΙΟΝ figura	De f. 215^r et 215^v v. p. 50.
			216	ΛΙΜΩΝΙΟΝ textus	σιδ' ΛΙΧΗΝ Ο ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΕΤΡΩΝ figura	De f. 216^r et 216^v v. p. 50.
			217	ΛΙΧΗΝ Ο ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΕΤΡΩΝ textus	σιε' ΛΑΘΥΡΙϹ figura	
		ΚΗ foliorum 8	218	ΛΑΘΥΡΙϹ textus	σις' ΛΑΜΨΑΝΗ figura	
			219	ΛΑΜΨΑΝΗ textus	σιζ' ΛΥΚΟΨΙϹ figura	
			220	ΛΥΚΟΨΙϹ textus	σιη' ΛΑΓΟΠΟΥΝ figura	
Μ			221	ΛΑΓΟΠΟΥΝ textus	σκ' ΜΗΚΩΝ ΗΜΕΡΟϹ ΚΗΠΑΙΟϹ figura	De f. 221^v ss. v. p. 104 n. II. 112.
ΜΗΚΩΝ ΑΦΡΟΔΗϹ (cf. f. 224^v)		μέσον	222	σκα' ΜΗΚΩΝ ΑΓΡΙΟϹ figura; textus	ΜΗΚΩΝ ΗΜΕΡΟϹ ΚΗΠΑΙΟϹ textus	
ΜΗΚΩΝ ΑΓΡΙΟϹ			223	continuatur	σκβ' ΜΗΚΩΝ ΡΟΙΑϹ figura	De f. 223^v v. p. 112 cum adn. 3.
[μήκων ἀφρώδης v. supra]			224	ΜΗΚΩΝ ΡΟΙΑϹ textus	σκγ' ΜΗΚΩΝ ΑΦΡΩΔΗϹ figura	
ΜΗΚΩΝ ΚΕΡΑΤΙΤΙϹ			225	ΜΗΚΩΝ ΑΦΡΩΔΗϹ textus	σκδ' ΜΗΚΩΝ ΚΕΡΑΤΙΤΗϹ figura	
[μελισσόφυλλον v. infra]		ΚΘ foliorum 5, olim 8	226	ΜΗΚΩΝ ΚΕΡΑΤΙΤΗϹ textus	σκε' ΜΕΛΙϹϹΟΦΥΛΛΟΝ figura	
ΜΑΝΔΡΑΓΟΡΑϹ ΑΡΡΕΝ			desunt folia tria	[μελισσόφυλλον textus]	[μανδραγόρας ἄρρεν figura]	De his foliis v. p. 52. 69. Cf. infra f. 287–289.
ΜΑΝΔΡΑΓΟΡΑϹ ΘΗΛΥ				[μανδραγόρας ἄρρεν textus]	[μανδραγόρας θῆλυ figura]	
[μύαγρον v. infra]				[μανδραγόρας θῆλυ textus]	[μύαγρον figura]	
ΜΑΛΑΧΗ ΚΗΠΑΙΑ			227	σκς' ΜΥΑΓΡΟΝ textus	σκζ' ΜΑΛΑΧΗ ΚΗΠΑΙΑ figura	De f. 227^v ss. v. p. 104 n. II.
ΜΑΛΑΧΗ ΑΓΡΙΑ ΧΕΡϹΑΙΑ		μέσον	228	ΜΑΛΑΧΗ ΚΗΠΑΙΑ textus	σκη' ΜΑΛΑΧΗ ΑΓΡΙΑ ΧΕΡϹΑΙΑ figura	De f. 228^v v. p. 143 adn. 2.
ΜΑΡΑΘΡΟΝ			229	ΜΑΛΑΧΗ ΑΓΡΙΑ ΧΕΡϹΑΙΑ textus	σκθ' ΜΑΡΑΘΟΝ figura	De f. 229^v v. p. 143 adn. 2.
ΜΥΟϹΩΤΙϹ			230	ΜΑΡΑΘΟΝ textus	σλ' ΜΥΟϹΩΤΙϹ figura	
ΜΥΑΓΡΟΝ (cf. post f. 226)						
ΜΥΡΙΚΗ		Λ foliorum 6, olim 8	231	ΜΥΟϹΩΤΙϹ textus	σλα' ΜΥΡΙΚΗ figura	
ΜΕΛΙϹϹΟΦΥΛΛΟΝ (v. f. 226^v)			232	ΜΥΡΙΚΗ textus	σλβ' ΜΥΡΙϹ figura	
ΜΕΛΑΜΠΡΑϹΙΟΝ Η ΒΑΛΛΩΤΗΝ			233	ΜΥΡΙϹ textus	σλγ' ΜΗΔΙΟΝ figura	
ΜΕΛΙΛΩΤΟΝ			desunt folia duo	[μήδιον textus]	[μελαμπράσιον ἢ βαλλωτή figura; textus]	De his foliis v. p. 69. 77. 103 n. 3.
ΜΥΡΤΑΚΑΝΘΟΝ				[μελίλωτον figura; textus]	[μυρτάκανθον figura]	
			234	σλδ' ΜΥΡΤΑΚΑΝΘΟΝ textus	σλε' ΜΑΡΟΝ figura	
			235	ΜΑΡΟΝ textus	σλς' ΜΩΛΥ figura	De f. 235^v v. p. 81. 108 adn. 1. 115 adn. 1. 170 adn. 1. 185 adn. 6. 188 adn. 3.
			236	ΜΩΛΥ textus	σλζ' ΜΕΛΑΝΘΗ figura	De f. 236^r v. p. 87 adn. 1; de f. 236^v v. p. 143 adn. 2.
ΜΥΡΙΟΦΥΛΛΟΝ		ΛΑ foliorum 7, olim 8	237	ΜΕΛΑΝΘΙΟΝ textus	σλη' ΜΥΡΙΟΦΥΛΛΟΝ textus	
Ν			238	ΜΥΡΙΟΦΥΛΛΟΝ figura	σλθ' ΝΑΡΚΙϹϹΟϹ textus	
ΝΑΡΚΙϹϹΟϹ f. 9^v			deest folium unum	[ναρκισσός figura]	[νυμφαία textus; νυμφαία ἄλλη figura; textus]	De folio verso v. p. 66. 69. 79 adn. 1. 174.
[ΝΥΜΦΑΙΑ]			239	σμ' ΝΥΜΦΑΙΑ figura	ΝΑΡΘΗΞ textus	De f. 239^r v. p. 62 adn. 2. 66. 100.
[ΝΑΡΘΗΞ]		μέσον	240	σμα' ΝΑΡΘΗΞ figura	ΞΙΦΙΟΝ textus	
[Ξ]						
ΞΙΦΙΟΝ			241	σμβ' ΞΙΦΙΟΝ figura	ΞΥΡΙϹ textus	
ΞΥΡΙϹ			242	σμγ' ΞΥΡΙϹ figura	ΞΑΝΘΙΟΝ textus	
ΞΑΝΘΙΟΝ			243	σμδ' ΞΑΝΘΙΟΝ figura	ΟΞΥΛΑΠΑΘΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ textus	De f. 243^r v. p. 50; de f. 243^v v. p. 50 b.

Index vetustus	Numeri fasciculorum vetusti	Numeri fasciculorum recentes	Numeri foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur	
Ο						
ΟΞΥΛΑΠΑΘΟΝ ΜΕΓΑ		ΛΒ	244	σμε΄ ὀξυλάπαθον τὸ μέγα figura	ΟΞΥΛΑΠΑΘΟΝ textus	
ΟΞΥΛΑΠΑΘΟΝ ΜΙΚΡΟΝ		foliorum 8	245	σμϛ΄ ὀξυλάπαθον figura	[Ο]ΞΥΣΧΟΙΝΟΣ textus	
ΟΞΥΣΧΟΙΝΟΣ			246	σμζ΄ ὀξύσχοινος figura	ΟΡΙΓΑΝΟΣ ΟΝΙΤΙΣ textus	
ΟΡΙΓΑΝΟΣ ΟΝΙΤΙΣ			247	σμη΄ ὀρίγανος ὀνῖτις figura	ΟΡΙΓΑΝΟΣ ΗΡΑΚΛΕΩΤΙΚΗ textus	De f. 247r v. p. 143 adn. 2; de f. 247v v. p. 50.
ΟΡΙΓΑΝΟΣ ΗΡΑΚΛΕΩΤΙΚΗ		μέσον	248	σμθ΄ ὀρίγανος ἡρακλεωτική figura	ΟΡΕΟΣΕΛΙΝΟΝ textus	
ΟΡΕΟΣΕΛΙΝΟΝ			249	σν΄ ὀρθοσέλινον (sic) figura	[ΟΦΙΟΣΚΟ]ΡΔΟΝ textus	
ΟΦΙΟΣΚΟΡΔΟΝ			250	σνα΄ ὀφιόσκορδον figura	ΟΡΟΒΟΣ textus	
ΟΡΟΒΟΣ			251	σνβ΄ ὄροβος figura	[ΟΝΟ]ΓΥΡΟΣ textus	
ΟΝΟΓΥΡΟΣ		ΛΓ	252	σνγ΄ ΟΝΟΓΥΡΟΣ figura	ΟΝΟΜΑ textus	De f. 252r v. p. 143 adn. 2.
ΟΝΟΜΑ Η ΟΝΩΝΙΣ		foliorum 7,	253	σνδ΄ ΟΝΟΜΑ figura	[ΟΙΝΑ]ΝΘΗ textus	
		olim 8	254	σνε΄ ΟΙΝΑΝΘΗ figura	[ΟΡΜΙΝ]ΟΝ ΗΜΕΡΟΝ textus	
		μέσον	255	σνϛ΄ ΟΡΜΙΝΟΝ ΗΜΕΡΟΝ figura	ΟΝΟΒΡΥΧΙΣ textus	
Π			256	σνζ΄ ΟΝΟΒΡΥΧΙΣ figura	ΠΤΕΡΙΣ ΕΤΕΡΑ textus	De f. 256v textu v. p. 87 adn. 1. 103 n. 2.
			257	σνη΄ ΠΤΕΡΙΣ ΕΤΕΡΑ figura	σνθ΄ ΠΟΛΥΓΟΝΟΝ ΘΗΛΥ textus	De f. 257r v. p. 99. 103 n. 2. 104 n. II.
			deest fol. unum	[πολύγονον θῆλυ figura]	[πολυγόνατον textus]	De folio recto v. p. 174.
			258	σξ΄ ΠΟΛΥΓΟΝΑΤΟΝ figura	σξα΄ ΠΕΤΑΣΙΤΙΣ textus; figura	
		ΛΔ	259	σξβ΄ ΠΥΡΕΘΡΟΝ figura	ΠΥΡΕΘΡΟΝ textus	
		foliorum 5,	260	σξγ΄ ΠΑΡΩΝΥΧΙΑ figura	ΠΑΡΩΝΥΧΙΑ textus	
		olim 6	261	σξδ΄ ΠΕΥΚΕΔΑΝΟΝ figura	ΠΕΥΚΕΔΑΝΟΝ textus	De f. 261r v. p. 143 adn. 2.
		μέσον	262	σξε΄ ΠΟΛΕΜΩΝΙΟΝ figura	[Π]ΟΛΕΜΩΝΙΟΝ textus	
			deest fol. unum	[ποταμογείτων figura]	[ποταμογείτων textus; cf. N f. 127r]	De hoc folio v. p. 69. 174.
			263	σξϛ΄ ΠΙΤΥΟΥΣΑ figura	ΠΙΤΥΟΥΣΑ textus	
		ΛΕ	264	σξζ΄ ΠΥΚΝΟΚΟΜΟΝ figura	ΠΥΚΝΟΚΟΜΟΝ textus	
		foliorum 7,	265	σξη΄ ΠΟΛΥΓΑΛΟΝ figura; textus	[ΠΑΙΟ]ΝΙΑ ΑΡΡΗΝ textus	
ΠΑΙΟΝΙΑ		olim 8	deest fol. unum	[παιονία ἄρρην, παιονία θήλεια figurae]	[πτέρις textus]	
ΠΤΕΡΙΣ			266	σξθ΄ ΠΤΕΡΙΣ figura	ΠΟΛΥΠΟΔΙΟΝ textus	De f. 266r v. p. 56 n. II. 143 adn. 2.
ΠΟΛΥΠΟΔΙΟΝ		μέσον	267	σο΄ ΠΟΛΥΠΟΔΙΟΝ figura	[ΠΕΡΙΣΤ]ΕΡΕΩΝ ΟΡΘΙΟΣ figura	
ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΝ ΟΡΘΟΣ			268	σοα΄ ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΝ ΟΡΘ[Ι-ΟΣ] figura	[ΠΕΡΙ]ΣΤΕΡΕΩΝ ΥΠΤΙΟΣ textus	
ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΝ ΥΠΤΙΟΣ			269	σοβ΄ ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΝ ΥΠ[ΤΙ-ΟΣ] figura	[ΠΗΓΑ]ΝΟΝ ΚΗΠΑΙΟΝ textus	
ΠΗΓΑΝΟΝ ΚΗΠΑΙΟΝ			270	σογ΄ ΠΗΓΑΝΟΝ ΚΗΠΑΙΟΝ figura; σοδ΄ ΠΗ[ΓΑΝΟΝ ΟΡΕΙΝΟΝ figura et synonyma	ΠΗΓΑΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ ΟΜΟΙ-ΩΣ textus	
ΠΗΓΑΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ	ΚΑ	ΛϚ	271	(m. rec. σοδ̣) τοῦτο οὐκ ἐγράφη, τί ἐστιν (alia manu: πήγανον ἄγριον) figura	ΠΕΡΔΙΚΙΟΝ textus	De fasciculi numero v. p. 44 s.
ΠΕΡΔΙΚΙΟΝ		foliorum 8	272	σοε΄ ΠΕΡΔΙΚΙΟΝ figura	ΠΕΝΤΑΦΥΛΛΟΝ textus	
ΠΕΝΤΑΦΥΛΛΟΝ			273	σοϛ΄ πεντάφυλλον, continuatur textus; infra figura	ΠΟΛΥΓΟΝΟΝ ΑΡΡΗΝ textus	
ΠΟΛΥΓΟΝΟΝ			274	σοζ΄ πολύγονον ἄρρην figura	ΠΡΑΣΙΟΝ textus	
ΠΡΑΣΙΟΝ		μέσον	275	σοη΄ πράσιον figura	ΠΕΠΛΙΟΝ textus	
ΠΕΠΛΙΟΝ			276	σοθ΄ πέπλιον figura	ΠΟΛΥΚΝΗΜΟΝ textus	
ΠΟΛΥΚΝΗΜΟΝ			277	σπ΄ πολύκνημον figura	ΠΡΑΣΟΝ ΚΗΠΑΙΟΝ textus	
ΠΡΑΣΟΝ			278	σπα΄ πράσον κηπαῖον figura	σπβ΄ ΠΕΡΙΚΛΥΜΕΝΟΝ textus	
				[F. 279 non suo loco insertum est; vide fasc. ΛΖ post f. 281]		

Index vetustus	Numeri: fasciculorum recentes	Numeri: foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur	
ΠΕΡΙΚΛΥΜΕΝΟΝ	ΛΖ	280	(manu rec. σπδ**) περικλύμενον figura	ΠΑΝΑΞ ΗΡΑΚΛΙΟϹ textus	
ΠΑΝΑΞ ΗΡΑΚΛΕΙΟϹ	foliorum 5, olim 8	281	σπε' πάναξ ἡράκλειος figura	ΠΟΤΑΜΟΓΕΙΤΩΝ ΕΤΕΡΟϹ textus	De f. 281^v textu v. p. 86 adn. 2.
ΠΟΤΑΜΟΓΕΙΤΩΝ		desunt	[ποταμογείτων ἕτερος figura]	[πηκτή textus]	De his foliis v. p. 69. 70. 174.
ΠΗΚΤΗ		folia	[πηκτή figura]	[πόλιον τὸ ὀρεινόν textus]	
ΠΟΛΙΟΝ ΤΟ ΟΡΙΝΟΝ		tria	[πόλιον τὸ ὀρεινόν figura	[ῥάμνος textus]	
Ρ					
ΡΑΜΝΟϹ		279 non suo loco insertum	σπγ' ποταμογείτων ἕτερος (falso; corr. Kollarius: 'ΡΑΜΝΟϹ. Vid. Neap. f. 129)	σπδ' ΡΟΔΟΝ Η ΡΟΔΑ textus	De f. 279 v. p. 57 adn. 3; de f. 279^r v. p. 63 n. 9.
ΡΟΔΟΝ	μέσον	282	σπε* ῥόδον ἢ ῥόδα figura	ΡΟΔΟΔΑΦΝΗ textus	
ΡΟΔΟΔΑΦΝΗ		283	σπζ' ῥοδοδάφνη figura	ΡΑΦΑΝΟϹ ΚΗΠΑΙΑ textus	
ΡΑΦΑΝΟϹ	ΛΗ foliorum 8, olim 10	284	σπη' ΡΑΦΑΝΟϹ ΚΗΠΑΙΑ figura	σπθ' [ΡΟΔΙΑ] ΡΙΖΑ figura; textus σϙ' ΡΑ·ΟΙΔΕ ΡΙΟΝ figura	
		285	ΡΑ·ΟΙΔΕ ΡΙΟΝ textus	ΡΑΦΑΝΟϹ ΑΓΡΙΑ textus	
ΡΑΦΑΝΟϹ ΑΓΡΙΑ		286	σϙα' ΡΑΦΑΝΟϹ ΑΓΡΙΑ figura	σϙβ' ϹΥΜΦΥΤΟΝ textus	
			[Sub n. 287—289 inserta sunt folia chartacea tria aliquanto minora saeculo fere XIV, sed ad antiquum exemplar conscripta. Inscriptum est f. 287^r: σϛγ + περὶ μανδράγορα. Inc. f. 287^r: ἔστι καὶ ἄρρης (sic) μανδραγόρας; des. f. 289^r: ὑποδείκνυσι δὲ τὸ τοιοῦτον ἡ πεῖρα (= Dioscurides IV 76 p. 570 l. 8 — p. 573 l. 11). Sequitur imago calamo delineata, inscripta + μαν — δραγορα α[ρρην]; pone quam dextrorsum extant reliquiae imaginis alterius, mandragorae fortasse feminae]		De f. 287–289 v. p. 5. 51. 52. 56 n. 8. 168 s.
Ϲ					
ϹΥΜΦΥΤΟΝ		desunt	[σύμφυτον figura]	[σατύριον figura; textus]	
ϹΙΛΛΥΒΟΝ (cf. f. 293^v)		folia duo	[σατύριον ἕτερον figura; textus; cf. N f. 133^r]	[σατύριον τὸ ἐρυθρόνιον figura; textus; cf. N f. 133^r]	
ϹΑΤΥΡΙΟΝ					
ϹΑΞΙΦΡΑΓΟΝ		290	σϙδ' ϹΑΞΙΦΡΑΓΟΝ textus; figura	σϙε' ϹΚΟΛΥΠΕΝΔΡΙΟΝ figura	De f. 290^r v. p. 86 adn. 2. 114.
ϹΚΟΛΟΠΕΝΔΡΙΟΝ	μέσον	291	ϹΚΟΛΥΠΕΝΔΡΙΟΝ textus	σϙϛ' σκορπίουρον figura	
ϹΚΟΡΠΙΟΥΡΟΝ		292	ϹΚΟΡΠΙΟΥΡΟΝ textus	σϙζ' ϹΤΡΥΧΝΟϹ ΜΕΛΑϹ ΚΗΠΑΙΟϹ figura	De f. 292^v v. p. 143 adn. 2.
ϹΤΡΥΧΝΟϹ ΜΕΛΑϹ ΚΗΠΑΙΟϹ		293	ϹΤΡΥΧΝΟϹ ΜΕΛΑϹ ΚΗΠΑΙΟϹ textus	σϙη' ϹΙΛΛΥΒΟΝ figura	
[σίλλυβον vide supra]					
ϹΤΡΟΥΘΙΟΝ		294	ϹΙΛΛΥΒΟΝ textus	σϙθ' ϹΤΡΟΥΘΙΟΝ figura	
f. 10^r					
ϹΙΔΗΡΙΤΙϹ	ΛΘ	295	ϹΤΡΟΥΘΙΟΝ textus	τ' ϹΙΔΗΡΙΤΙϹ figura	
ϹΦΗΡΙΤΙϹ	foliorum 8	296	ϹΙΔΗΡΙΤΙϹ textus	τα' ϹΦΑΙΡΙΤΙϹ figura	De f. 296^v v. p. 123 adn. 1.
ϹΚΙΛΛΑ		297	ϹΦΑΙΡΙΤΙϹ textus	τβ' ϹΚΙΛΛΑ figura	De f. 297^r textu v. p. 87 adn. 1.
ϹΙΚΥϹ ΑΓΡΙΟϹ		298	ϹΚΙΛΛΑ textus	τγ' ϹΙΚΥϹ ΑΓΡΙΟϹ figura	
	μέσον	299	ϹΙΚΥϹ ΑΓΡΙΟϹ textus continuatur	continuatur idem	
		300	continuatur	τδ' ϹΑΜΨΟΥΧΟΝ figura	
ϹΕΥΤΛΟΝ ΛΕΥΚΟΝ (v. p. 65 n. 3. 98 adn. 1)		301	ϹΑΜΨΟΥΧΟΝ textus	ϹΕΥΤΛΟΝ ΜΕΛΑΝ ΑΓΡΙΟΝ textus	
ϹΕΥΤΛΟΝ ΜΕΛΑΝ		302	τε' ϹΕΥΤΛΟΝ ΜΕΛΑΝ ΑΓΡΙΟΝ figura	ϹΙϹΥΜΒΡΙΟΝ textus	
ϹΙϹΥΜΒΡΙΟΝ	Μ	303	τϛ' ϹΙϹΥΜΒΡΙΟΝ figura	ϹΤΑΧΥϹ textus	
ϹΤΑΧΥϹ	foliorum 8	304	τζ' ϹΤΑΧΥϹ figura	ϹΙΟΝ ΤΟ ΕΝ ΥΔΑϹΙΝ figura	
ϹΙΟΝ		305	τη' ϹΙΟΝ ΤΟ ΕΝ ΥΔΑϹΙΝ figura	ϹΕΛΙΝΟΝ ΚΗΠΑΙΟΝ textus	
ϹΕΛΙΝΟΝ ΚΗΠΑΙΟΝ		306	τθ' ϹΕΛΙΝΟΝ ΚΗΠΑΙΟΝ figura	ϹΕΛΙΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ textus	

Index vetustus	Numeri: fasciculorum recentes	Numeri: foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur	
ϹΕΛΙΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ	μέσον	307	τι' ϹΕΛΙΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ figura	ϹΕΛΙΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ textus	
ϹΕΛΙΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ		308	τια' ϹΕΛΙΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ figura	ϹΚΟΛΥΜΟϹ textus	
ϹΚΟΛΥΜΟϹ		309	τιβ' ϹΚΟΛΥΜΟϹ figura	ϹΙΝΗΠΑΙΟΝ ΚΗΠΑΙΟΝ textus	
ϹΙΝΗΠΙ		310	τιγ' ϹΙΝΗΠΙ ΚΗΠΑΙΟΝ figura	ϹΙΝΗΠΙΟΝ ΑΓΡΙΟΝ Η ΚΑΙ ϹΚΟΡΔΙΟΝ ΜΕΓΑ textus	
ϹΙΝΗΠΙ ΑΓΡΙΟΝ Η ϹΚΟΡΔΙΟΝ	ΜΑ foliorum 6, olim 8	311	τιδ' ϹΙΝΗΠΙΟΝ ΑΓΡΙΟΝ Η ϹΚΟΡΔΙΟΝ figura	ϹΤΑΦΥΛΙΝΟϹ ΚΗΠΑΙΟϹ textus	
ϹΤΑΦΥΛΙΝΟϹ ΚΗΠΑΙΟϹ		312	τιε' ϹΤΑΦΥΛΙΝΟϹ ΚΗΠΑΙΟϹ figura	ϹΤΑΦΥΛΙΝΟϹ ΑΓΡΙΟϹ textus	
ϹΤΑΦΥΛΙΝΟϹ ΑΓΡΙΟϹ		313	τις' ϹΤΑΦΥΛΙΝΟϹ ΑΓΡΙΟϹ figura	ϹΦΟΝΔΥΛΙΟΝ textus	
ϹΦΟΝΔΥΛΙΟΝ	μέσον	314	τιζ' ϹΦΟΝΔΥΛΙΟΝ figura	τιη' ϹΚΟΡΔΟΠΡΑϹΟΝ figura; textus	
ϹΕΡΙϹ ΙΜΕΡΟϹ		desunt folia duo	[σέρις ἥμερος figura]	[σέρις ἀγρία figura; cf. N f. 153r]	De his foliis v. p. 69. 174.
ϹΕΡΙϹ ΑΓΡΙΑ			[σέρις ἥμερος et ἀγρία textus]	[σόγχος τραχύς textus]	
ϹΟΓΧΟϹ ΤΡΑΧΥϹ		315	τιθ' ϹΟΝΚΟϹ ΤΡΑΧΥϹ figura	ϹΟΝΚΟϹ ΤΡΥΦΕΡΟϹ textus	
ϹΟΓΧΟϹ ΤΡΥΦΕΡΟϹ		316	τκ' ϹΟΓΚΟϹ ΤΡΥΦΕΡΟϹ figura	τκα' ϹΚΟΡΔΟΝ ΟΜΟΙΩϹ textus	
ϹΚΟΡΔΟΝ	ΜΒ foliorum 8, olim 10	desunt folia duo	[σκόρδον ὁμοίως figura]	[σκορπιοειδές textus]	De hoc folio v. p. 174.
			[σκορπιοειδές figura]	[σαραπιάς figura]	
		317	τκβ' ϹΑΡΑΠΙΑϹ textus	τκγ' ϹΚΟΡΠΙΟΥΡΟΝ ΕΤΕΡΟΝ figura	De f. 317v s. v. p. 103 s. n. 3 104 adn. 2.
		318	ϹΚΟΡΠΙΟΥΡΟΝ ΕΤΕΡΟΝ textus	τκδ' ϹΤΟΙΒΗ figura	
		319	ϹΤΟΙΒΗ textus	τκε' ϹΤΟΙΧΑϹ figura	De f. 319v v. p. 123 adn. 1.
	μέσον	320	ϹΤΟΙΧΑϹ textus	τκς' ϹΚΟΡΔΙΟΝ figura	
		321	ϹΚΟΡΔΙΟΝ textus	τκζ' ϹΤΡΑΤΙΩΤΗϹ Ο ΕΝ ΤΟΙϹ ΥΔΑϹΙΝ figura	
		322	ϹΤΡΑΤΙΩΤΗϹ Ο ΕΝ ΤΟΙϹ ΥΔΑϹΙΝ textus	τκη' ϹΤΡΑΤΙΩΤΗϹ Ο ΧΙΛΙΟΦΥΛΛΟϹ figura	
		323	ϹΤΡΑΤΙΩΤΗϹ Ο ΧΙΛΙΟΦΥΛΛΟϹ textus	τκθ' ϹΙϹΥΜΒΡΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ figura	
		324	ϹΙϹΥΜΒΡΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ textus	τλ' ϹΗϹΑΜΟΕΙΔΕϹ ΤΟ ΜΕΓΑ figura	
	ΜΓ foliorum 8	325	ϹΗϹΑΜΟΕΙΔΕϹ ΤΟ ΜΕΓΑ textus	τλα' ϹΗϹΑΜΟΕΙΔΕϹ ΤΟ ΛΕΥΚΟΝ figura	
		326	ϹΗϹΑΜΟΕΙΔΕϹ ΤΟ ΛΕΥΚΟΝ textus	τλβ' ϹΤΑΦΙϹ ΑΓΡΙΑ figura	
		327	ϹΤΑΦΙϹ ΑΓΡΙΑ textus	τλγ' ϹΠΑΡΤΟϹ figura	De f. 327v v. p. 6. 18 (cum adn. 3). 54. 54 n. 4.
		328	ϹΠΑΡΤΟϹ textus	τλδ' ϹΕϹΕΛΙ ΜΑϹϹΑΛΕΩΤΙΚΟΝ figura	De f. 328r v. p. 54 n. 4.
	μέση	329	ϹΕϹΕΛΙ ΜΑϹϹΑΛΕΩΤΙΚΟΝ textus	τλε' ϹΕϹΕΛΙ ΑΙΘΙΟΠΙΚΟΝ figura	
		330	ϹΕϹΕΛΙ ΑΙΘΙΟΠΙΚΟΝ textus	τλς' ϹΕϹΕΛΙ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗϹΙΑΚΟΝ figura	
		331	ϹΕϹΕΛΙ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗϹΙΑΚΟΝ textus	τλζ' ϹΚΑΜΜΩΝΙΑ figura; textus	
		332	ϹΚΑΜΜΩΝΙΑ continuatur textus	τλη' ϹΜΙΛΑΞ ΛΕΙΑ figura	De f. 332v s. v. p. 77. 99. 104 n. II.

Index vetustus	Numeri fasciculorum recentes	Numeri foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur	
ϹΚΑΝΔΥΞ	ΜΔ	333	ϹΜΙΛΑΞ ΛΕΙΑ textus	τλθ' ϹΚΑΝΔΥΞ textus; figura	
Τ	foliorum 7, olim 8	334	τμ' ϹΠΑΡΓΑΝΙΟΝ textus; figura	ΤΗΛΙϹ textus	
ΤΗΛΙϹ		335	Υ (manu rec. τμα) τῆλις figura	ΤΗΛΕΦΙΟΝ textus	
ΤΗΛΕΦΙΟΝ		336	[siglum] (manu rec. τμβ) τηλέφιον figura	ΤΡΙΒΟΛΟϹ textus	
ΤΡΙΒΟΛΟϹ	μέση	337	[siglum] (manu rec. τμγ) τρίβολος figura	ΤΡΑΓΟΡΙΓΑΝΟΝ textus	
ΤΡΑΓΟΡΙΓΑΝΟΝ		338	[siglum] (manu rec. τμδ) τραγορίγανον figura	ΤΡΑΓΟϹ ΟΜΟΙΩϹ textus	
ΤΡΑΓΟϹ Η ϹΚΟΡΠΙΟϹ Η ΓΑΡΓΑΝΟΝ		deest fol. unum	[τράγος ὁμοίως figura]	[τιθύμαλλος χαρακίας textus]	De hoc folio v. p. 69.
ΤΙΘΥΜΑΛΛΟϹ ΧΑΡΑΚΙΑϹ		339	continuatur textus idem; cf. N 142r s.	(manu rec. τμε) τράγος ὁμοίως (deletum; corr. Kollarius: *Tithymalus characias*) figura	De f. 339v v. p. 63 n. 9. 168 adn. 1. 174 adn. 1.
	ΜΕ foliorum 8	340	τμβ' (m. r. τμς) ΤΡΑΓΟΠΩΓΩΝ figura; textus	τμγ' (m. r. τμζ) ΤΡΑΓΙΟΝ ΑΛΛΟ figura	
		341	ΤΡΑΓΙΟΝ ΑΛΛΟ textus	τμδ' (m. r. τμη) ΤΡΑΓΟϹ ΕΤΕΡΟϹ figura	
		342	ΤΡΑΓΟϹ ΕΤΕΡΟϹ textus	τμε' (m. r. τμθ) ΤΥΦΗ figura	
		343	ΤΥΦΗ textus	τμς' (m. r. τν) ΤΕΥΚΡΙΟΝ figura	
	μέση	344	ΤΕΥΚΡΙΟΝ textus	ΤΡΙΠΟΛΙΟΝ textus	
		345	τμζ' (m. r. τνα) ΤΡΙΠΟΛΙΟΝ figura	τμη' (m. r. τνβ) ΤΙΘΥΜΑΛΛΟϹ ΜΥΡΤΙΤΗϹ figura	
ΤΙΘΥΜΑΛΛΟϹ ΛΕ[ΝΑΡΙΤΗϹ]		346	ΤΙΘΥΜΑΛΛΟϹ ΜΥΡΤΙΤΗϹ textus	τμθ' (m. r. τνγ) ΤΙΘΥΜΑΛΛΟϹ ΛΕΝΑΡΙΤΗϹ figura	De f. 346r v. p. 123 adn. 1
		347	ΤΙΘΥΜΑΛΛΟϹ ΛΕΝΑΡΙΤΗϹ textus	τν' (m. r. additum δ) ΤΙΘΥΜΑΛΛΟϹ ΠΛΑΤΥΦΥΛΛΟϹ figura	
	ΜϚ foliorum 10, olim 12	348	ΤΙΘΥΜΑΛΛΟϹ ΠΛΑΤΥΦΥΛΛΟϹ textus	τνα' (m. r. corr. τνε) ΤΙΘΥΜΑΛΛΟϹ ΚΥΠΑΡΙϹϹΙΑϹ textus	
ΤΙΘΥΜΑΛΛΟϹ ΚΥ[ΠΑΡΙϹϹΙΑϹ]		349	τνα' ΤΙΘΥΜΑΛΛΟϹ ΚΥΠΑΡΙϹϹΙΑϹ figura	ΤΙΘΥΜΑΛΛΟϹ ΗΛΙΟϹΚΟΠΙΟϹ textus	
ΤΙΘΥΜΑΛΛΟϹ ΗΛΙΟ[ϹΚΟΠΙΟϹ]		350	τνβ' (m. r. corr. τνς) ΤΙΘΥΜΑΛΛΟϹ ΗΛΙΟϹΚΟΠΙΟϹ figura	ΤΙΘΥΜΑΛΛΟϹ ΠΑΡΑΛΙΟϹ textus	
ΤΙΘΥΜΑΛΛΟϹ ΠΑΡΑ[ΛΙΟϹ]		351	τνγ' (m. r. corr. τνη) ΤΙΘΥΜΑΛΛΟϹ ΠΑΡΑΛΙΟϹ figura	ΤΡΙΦΥΛΛΟΝ Η ΟΞΥΦΥΛΛΟΝ textus	
ΤΡΙΦΥΛΛΟΝ Η ΟΞΥΦΥ[ΛΛΟΝ]		352	τνδ' (m. r. τνθ) ΤΡΙΦΥΛΛΟΝ Η ΟΞΥΦΥΛΛΟΝ figura	τνε' (m. r. τξ) ΥΠΗΚΟΟΝ figura; textus	De f. 352v v. p. 61.
Υ [ὑοσκύαμος vide infra]		desunt folia duo	[ὑοσκύαμος figura] [continuabatur textus idem]	[ὑοσκύαμος textus; cf. N f. 146r s.] [ὑπόγλωσσον figura]	De his foliis v. p. 69.
	μέση	353	τνς' (m. r. τς*) ΥΠΟΓΛΩϹϹΟΝ textus	τνζ' (m. r. τξα) ΥΠΟΦΛΕϹΤΟΝ figura	De f. 353v s. v. p. 105 n. II.
		354	ΥΠΟΦΛΕϹΤΟΝ textus	ΥΠΟΚΙϹϹΙΝ textus	
ΥΠΟΚΙϹϹΙΝ		355	τνη' (m. r. τξβ) ΥΠΟΚΙϹϹΙΝ figura	ΥΠΟΚΙϹϹΙΝ ΕΤΕΡΟΝ textus	
ΥΠΟΚΙϹϹΙΝ ΕΤΕΡΟΝ		356	τνθ' (m. r. τξγ) ΥΠΟΚΙϹϹΙΝ ΕΤΕΡΟΝ figura	ΥΠΕΡΙΚΟΝ textus	
ΥΠΕΡΙΚΟΝ ΥΟϹΚΥΑΜΟϹ (cf. post f. 352) ΥΑΚΙΝΘΟϹ		357	τξ' (m. r. τξδ) ΥΠΕΡΙΚΟΝ figura	τξα' (m. r. τξε) ΥΑΚΙΝΘΟϹ figura	

Index vetustus	Numeri		Folio recto continetur	Folio verso continetur	
	fasciculorum recentes	foliorum			
ΥϹϹΩΠΟΝ	ΜΖ foliorum 16	358	ΥΑΚΙΝΘΟϹ textus	τξβ' (m. r. τξς) ΥϹϹΩΠΟΝ figura	De f. 358^{v} v. p. 123 adn. 1.
Φ		359	ΥϹϹΩΠΟΝ textus	τξγ' (m. r. τξζ) ΦΥϹΑΛΙϹ figura	
ΦΥϹΑΛΙϹ ΦΛΟΜΜΟϹ		360	ΦΥϹΑΛΙϹ textus	τξδ' (m. r. τξη) ΦΛΟΜΜΟϹ figura; synonyma	
ΦΛΟΜΜΟϹ ΕΤΕΡΟϹ		361	τξε' (m. r. τξθ) ΦΛΟΜΜΟϹ ΕΤΕΡΟϹ figura	ΦΛΟΜΜΟϹ textus	
		362	continuatur textus idem	τξς' (m. r. το) ΦΥΤΕΥΜΑ figura	
		363	ΦΥΤΕΥΜΑ textus	τξη' ΦΑΛΗΡΙΟΝ figura	
		364	(m. r. τοα*) ΦΑΛΗΡΙΟΝ textus	τξθ' (m. r. τοβ) ΦΟΙΝΙΞ figura	
		365	ΦΟΙΝΙΞ textus	το' (m. r. corr. τοβ*) ΦΑΚΟϹ figura; textus	
	μέση	366	ΦΑΚΟϹ continuatur textus	τοα' (m. r. corr. τοβ**) ΦΑΚΟϹ ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΕΛΜΑΤΩΝ figura	
		367	ΦΑΚΟϹ ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΕΛΜΑΤΩΝ textus	τοβ' (*** add. m. r.) ΦΥΛΛΙΤΙϹ figura	
		368	ΦΥΛΛΙΤΙϹ textus	τογ' ΦΑΛΑΓΓΙΟΝ figura	
		369	ΦΑΛΑΓΓΙΟΝ textus	τοδ' ΦΥΛΛΟΝ figura	
ΦΑϹΙΟΛΟϹ		370	ΦΥΛΛΟΝ textus	τοε' ΦΑϹΙΟΛΟϹ figura	De f. 370^{v} v. p. 81 (cum adn. 2. 3). 108 adn. 1. 131 adn. 4. 170 adn. 1.
Χ		371	ΦΑϹΙΟΛΟϹ textus	τος' ΧΡΥϹΟΚΟΜΗ Η ΧΡΥϹΙΤΗϹ textus	
ΧΡΥϹΟΚΟΜΗ		372	ΧΡΥϹΟΚΟΜΗ Η ΧΡΥϹΙΤΗϹ figura	τοζ' ΧΑΛΚΑϹ textus	De f. 372^{v} textu v. p. 86 adn. 2.
ΧΑΛΚΑϹ		373	ΧΡΥϹΑΝΘΕΜΟΝ Η ΧΑΛΚΑϹ figura	τοη' ΧΕΛΙΔΟΝΙΟΝ textus	
ΧΕΛΙΔΟΝΙΟΝ	[ΜΗ] foliorum 7, olim 8	deest folium unum	[χελιδόνιον figura]	[χελιδόνιον τὸ μικρόν figura]	
		374	τοθ' ΧΕΛΙΔΟΝΙΟΝ ΤΟ ΜΙΚΡΟΝ textus	τπ' ΧΡΥϹΟΓΟΝΟΝ figura	
		375	ΧΡΥϹΟΓΟΝΟΝ textus	τπα' ΧΡΥϹΑΝΘΟΝ Η ΕΛΙΧΡΥϹΟΝ figura	
		376	ΧΡΥϹΑΝΘΟΝ Η ΕΛΙΧΡΥϹΟΝ textus	τπβ' ΧΟΝΔΡΟϹ figura	
	μέση	377	ΧΟΝΔΡΟϹ textus	τπγ' ΧΟΝΔΡΙΛΗ figura	
		378	ΧΟΝΔΡΙΛΗ textus	τπδ' ΧΑΜΑΙϹΥΚΗ figura	
		379	ΧΑΜΑΙϹΥΚΗ textus	τπε' ΧΑΜΑΙΔΑΦΝΗ figura	De f. 379^{r} v. p. 50 b; de f. 379^{v} v. p. 50.
		380	ΧΑΜΑΙΔΑΦΝΗ textus	τπς' ΧΑΜΑΙΚΙϹϹΟϹ figura	
	ΜΘ foliorum 2, olim 8	381	ΧΑΜΑΙΚΙϹϹΟϹ textus	τπζ' ΧΑΜΑΙΑΚΤΗ textus	
ΧΑΜΑΙΑΚΤΗ		382	ΧΑΜΑΙΑΚΤΗ figura	τπη' ΧΑΜΑΙΔΡΥϹ ΜΙΚΡΟϹ Η ΧΑΜΑΙΛΩΨ textus	
ΧΑΜΑΙΔΡΥϹ		desunt folia sex	[χαμαίδρυς μικρὸς ἢ χαμαίλωψ figura]	[χαμαίπιτυς textus]	De his foliis v. p. 69.
ΧΑΜΑΙΠΙΤΥϹ			[χαμαίπιτυς figura]	[χαμαιλαία textus; figura]	
ΧΑΜΑΙΛΑΙΑ			[χαμαίμηλον textus]	[χαμαίμηλον continuabatur textus]	
ΧΑΜΑΙΜΗΛΟΝ			[χαμαίμηλον figura]	[χαμαιλέων λευκός textus]	
ΧΑΜΑΙΛΕΩΝ ΛΕΥΚΟϹ			[χαμαιλέων λευκός figura]	[χαμαιλέων μέλας textus]	
ΧΑΜΑΙΛΕΩΝ ΜΕΛΑϹ			[χαμαιλέων μέλας figura]	[ψευδοδίκταμνον textus]	
f. 10^{v} [Ψ] [ΨΕΥΔΟΔΙΚΤ]ΑΜΝΟΝ	Ν	383	τπθ' ΨΕΥΔΟΔΙΚΤΑΜΝΟΝ figura	τϙ' ΨΥΛΛΙΟΝ textus	
[ΨΥΛΛΙΟΝ]	foliorum 5, olim 6	384	ψύλλιον figura	ΨΕΥΔΟΒΟΥΝΙΟΝ textus	
[ΨΕΥΔΟ]ΒΟΥΝΙΟΝ Ω		385	τϙα' ΨΕΥΔΟΒΟΥΝΙΟΝ figura	ΩΚΙΜΟΕΙΔΕϹ textus	
ΩΚΙΜΟΕΙΔΕϹ		386	τϙβ' ΩΚΙΜΟΕΙΔΕϹ figura	ΩΚΙΜΟΝ textus	De f. 386^{v} s. v. p. 74. 167. 170. 176 n. IV.
ΩΚΙΜΟΝ	μέση	387	τϙγ' ΩΚΙΜΟΝ figura	vacat	

…58ʳ v. p. 123 adn. 1.

f. 370ʳ v. p. 81 (cum adn. 2. 3). …8 adn. 1. 131 adn. 4. 170 adn. 1.

f. 372ʳ textu v. p. 86 adn. 2.

Numeri: fasciculorum recentes	Numeri: foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur	
		F. 388ʳ—392ᵛ INCERTI AUCTORIS CARMEN DE VIRIBUS HERBARUM		
		(v. p. 7. 38 adn. 2. 44. 47. 64 n. 9. 136—141. 177 [cum adn. 1]. 180 s. n. VIII. 186 [cum adn. 5] —188 [cum adn. 2]. 189.		
	fol. unum abscissum	[vacabat]	[titulus fortasse et index carminis]	De hoc folio v. p. 137. 139 adn. 1. 180 n. 1. 181 n. 4. 183 n. VIII.
ΝΑ foliorum 8	388	ed. Hauptii p. 476, 1—478, 28; scholia p. 486, 1—487, 2	p. 478, 29 — 479, 58; scholia p. 487, 2—487, 15	De f. 388ʳ v. p. 64 n. 9. 137 (cum adn. 1). 140.
	389	p. 479, 59—480, 90; scholia p. 487, 15—487, 26	p. 480, 91—482, 116; scholia p. 487, 27—488, 4	
	390	p. 482, 117—483, 144; scholia p. 488, 9—488, 16	p. 483, 145—484, 176; scholia p. 488, 17—488, 22	
	391	p. 484, 177—485, 190; scholia p. 488, 22—488, 24	imago ἐναλίας δρυός	De f. 391ʳ v. p. 182 n. VIII; de f. 391ᵛ v. p. 7. 55 n. 5. 138. 139. 157. 170 (cum adn. 3). 182 n. VIII.
μέση	392	p. 485, 191—486, 215; scholia p. 488, 25—489, 6	vacat	De f. 392ʳ v. p. 138. 177 adn. 1.
		F. 393ʳ—437ᵛ EUTECNII SOPHISTAE PARAPHRASIS IN NICANDRI THERIACA		
		(v. p. 7. 141—147. 171. 175 s. n. III. IV. 177 s. n. V. VI. VII. 186 n. XI)		
	393	ed. Bussemakeri p. 219 II, 33—48	vacat	De f. 393ʳ v. p. 141. 145 (cum adn. 1). 180 n. VII.
	394	p. 219 II, 49—220 I, 33	p. 220 I, 33—220 II, 8	De f. 394ʳ v. p. 141.
	395	p. 220 II, 8—21	p. 220 II, 21—24	
ΝΒ fol. 6, olim 8	396	p. 220 II, 24—36	p. 220 II, 36—221 I, 5	De f. 396ʳ ss. v. p. 58 adn. 1. 2. De herbarum figuris f. 395ᵛ—398ʳ v. p. 7. 116. 143 (cum adn. 2).
	397	p. 221 I, 5—16	p. 221 I, 17—35	
	398	p. 221 I, 35—54	p. 221 I, 54—II, 21	De animalium figuris f. 398ᵛ ss. v. p. 7. 25. 63 n. 7. 8. 142. 145 (cum adn. 3—5). 170. 175 n. III. 184 n. XI.
	399	p. 221 II, 21—46	p. 221 II, 46—222 I, 12	
μέση	400	p. 222 I, 12—31	p. 222 II, 32—47	
	401	p. 222 I, 47—II, 9	p. 222 II, 9—30	

Numeri: fasciculorum recentes	Numeri: foliorum
ΝΔ fol. 6	410
	411
	412
μέση	413
	414
	415
ΝS (debuit esse ΝΕ) fol. 8	424
	425
	426
	427
μέση	428
	429
	430
	431
ΝΕ (debuit esse ΝS) fol. 8	416
	417
	418
	419
μέση	420
	421
	422
	423
ΝΖ fol. 8	432
	433
	434
	435
μέση	436
	437
	438
	439

Numeri: fasciculorum recentes	Numeri: foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur	
ξ foliorum 8, olim fortasse 14	456	p. 241 I, 20–35	p. 241 I, 35–54	
	457	p. 241 I, 54–II, 26	p. 241 II, 26–41	
	458	p. 241 II, 41–242 I, 10	p. 242 I, 11–II, 1	
	459	p. 242 II, 1–11	p. 242 II, 12–22; subscriptio	De f. 459^v v. p. 48. 142 adn. 1. 148. 150 adn. 1. 183 n. IX.

F. 460^r–473^r INCERTI AUCTORIS PARAPHRASIS IN OPPIANI HALIEUTICA

(v. p. 7. 150–153. 175 ss. n. IV. V. VI. 183 n. IX)

Numeri: fasciculorum recentes	Numeri: foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur	
	desunt folia fortasse sex	[vacabat]	[l. III v. 1 ss.]	De foliis deperditis v. p. 151. 152.
		[continuabatur]	[continuabatur]	
		[continuabatur]	[continuabatur]	
		[continuabatur]	[continuabatur]	
		[continuabatur]	[continuabatur]	
		[continuabatur]	[continuabatur usque ad v. 603]	
μέση	460	l. III v. 604–648	vacat	De f. 460^r v. p. 151. 152. 183 n. IX.
	461	l. IV v. 1–44	v. 45–92	De f. 461^r v. p. 151.
	462	v. 92–146	v. 147–196	
	463	v. 196–241	v. 242–288	
ξα foliorum 8	464	v. 289–337	v. 337–389	De f. 464^r v. p. 58 adn. 1.
	465	v. 389–444	v. 445–507	
	466	v. 507–567	v. 567–616	
	467	v. 616–668	v. 668–693	
	468	l. V v. 1–45	v. 46–98	
	469	v. 98–152	v. 152–216	
	470	v. 216–287	v. 288–341	
	471	v. 341–387	v. 387–435	
[ξβ] foliorum 2, olim 4	deest fol. unum	[v. 435 ss.]	[continuabatur usque ad v. 547]	De hoc folio v. p. 53. 59. adn. 1. 62. 65 adn. 1. 157.
	472	v. 547–607	v. 608–656	De f. 472^r v. p. 59. adn. 1.
	473	v. 656–680; [subscriptio excisa]	vacat	De f. 473^r v. p. 150 adn. 1. 151; de notis f. 473^v inscriptis v. p. 52 adn. 1. 63 n. 7. 152.

F. 1^v. 474^r–485^v INCERTI AUCTORIS PARAPHRASIS IN DIONYSII ORNITHIACA

(v. p. 7. 29. 38 adn. 2. 53. 153–161. 171 s. 179 n. VI. 183 s. n. IX. X; de avium picturis v. p. 70. 155 s. 158. 161 adn. 5. 171 s.)

Numeri: fasciculorum recentes	Numeri: foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur
	1 postea transpositum	vacabat olim	pavonis pictura

(De f. 1 transposito v. p. 57 adn. 3. 71 adn. 1. 157; de adnotatione f. 1r, qua codicem a. 1406 denuo compactum esse indicatur, v. p. 20. 22 s. 25 adn. 1. 53. 56 [cum adn. 2]. 59. 60. 120 adn. 2. 156; de reliquis notis p. 60. 63 n. 2. 3. 156; de signis recentioribus p. 34. 37. 63 n. 6. — De pavonis imagine v. p. 6. 7. 155–158. 157 adn. 4. 171 s. adn. 1. 172 adn. 1.)

Numeri: fasciculorum recentes	Numeri: foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur	
[ξγ] foliorum 2, olim 8	desunt folia duo	[libri I initium; ed. Duebneri p. 107, 1 ss.]	[continuabatur]	De his foliis v. p. 154.
		[continuabatur]	[continuabatur usque ad p. 109, 6]	
	474	p. 109, 6–30	p. 109, 30–48	De f. 474^r v. p. 154. 158 adn. 3; de signo f. 474^r inscripto v. p. 34 (cum adn. 1). 37. 63 n. 6.
	desunt folia duo	[p. 109, 49 ss.]	[continuabatur]	
		[continuabatur]	[continuabatur usque ad p. 111, 13]	De hoc folio v. p. 67 n. 4.
	475	p. 111, 13–28	p. 111, 29–48	De f. 475 v. p. 67 n. 4; de f. 475^v v. p. 158 adn. 1. 171 s. adn. 1.
	desunt folia duo	[p. 111, 49 ss.]	[continuabatur]	De his foliis v. p. 67 n. 4. 156.
		[continuabatur]	[continuabatur usque ad p. 113, 29]	
ξδ foliorum 6, olim 8	476	p. 113, 30–53	p. 113, 53–114, 36	
	deest folium unum	[p. 114, 36 ss.]	continuabatur usque ad p. 115, 4; finis libri I]	
	477	libri II initium; p. 115, 5–33	p. 115, 33–116, 11	De f. 477^r v. p. 158 adn. 1. 171 s. adn. 1.
	478	p. 116, 11–39	p. 116, 39–117, 11	De f. 478^v v. p. 54 adn. 3.
	479	p. 117, 11–41	p. 117, 41–118, 11	
	480	p. 118, 11–39	p. 118, 39–119, 8	De f. 480^r v. p. 158 adn. 1.
	deest folium unum	[p. 119, 8 ss.]	[continuabatur usque ad p. 120, 12]	
	481	p. 120, 13–35	p. 120, 35–121, 9	De f. 481^r v. p. 158 adn. 1. 171 s. adn. 1.
ξε foliorum 4, olim 6	482	p. 121, 10–35; finis libri II	vacat	De f. 483^v v. p. 70. 157. 158. 171 s. adn. 1.
	483	vacat	pictura aves XXIV repraesentans	
	desunt folia duo	[libri III initium; p. 121, 36 ss.]	[continuabatur]	De his foliis v. p. 154. 155 (cum adn. 1).
		[continuabatur]	[continuabatur usque ad p. 124, 14]	
	484	p. 124, 14–125, 4	p. 125, 4–42	
	485	p. 125, 42–126, 22	p. 126, 22–38; finis libri III; [subscriptio detrita]	De numero f. 485^r addito v. p. 52. 54; de f. 485^v textu et subscriptione v. p. 153 adn. 5. 6. 154; de notis f. 485^v inscriptis v. p. 26 (cum adn. 1). 52 adn. 1. 52 (cum adn. 2). 55 s. n. 7. 63 n. 7.

F. 486^r–491^v FRAGMENTA MENAEI MENSIS IANUARII saec. X vel XI scripti

(v. p. 5. 7. 52. 58 adn. 3. 161–163)

Numeri: fasciculorum recentes	Numeri: foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur
Folia 6 in fine codicis adiecta anno ut videtur 1406	486	Vita S. Antonii ed. Mignei patrol. gr. XXVI p. 928, 27–929, 20	eiusdem p. 929, 20–932, 6
	487	Vita S. Theodosii ed. Mignei patrol. gr. CXIV p. 516, 43–517, 22	eiusdem p. 516, 16–43
	488	Acta sincera S. Pauli Thebaei ed. M. Fuhrmann (Neostadii 1760) p. 11, 4–12, 26	eorundem p. 12, 26–13, 27
	489	eorundem p. 18, 15–19, 20	eorundem p. 19, 20–20, 21
	490	Vita S. Theodosii l. c. p. 532, 15–40	eiusdem p. 529, 40–532, 15
	491	Vita S. Antonii l. c. p. 941, 21–944, 12	eiusdem p. 944, 12–945, 4

CAPUT XXXIV. CONSPECTUS SUPPLEMENTA.

A. Postquam in partis primae capite V (p. 41 s.) in universum demonstravimus paginas, quae aliquando villis vestitae erant, easque, quae carni obiectae erant, certas ad normas distributas esse, hoc loco in conspectus, qui praecedit, supplementum tabulam subiciendam curavimus, ex qua quomodo latera illa carnis et villorum in singulis membranarum fasciculis sese excipiant sive olim exceperint, exactius etiam perspiciatur.

Qua in re fasciculos, in quibus integer foliorum numerus iam non extat, asterisco * praemisso notavimus (cf. p. 41). Deinde latus carnis *c*, latus villorum *v* littera designavimus. Siglis igitur *c v* exprimitur in folio, de quo agitur, paginam rectam respondere lateri carnis, versam lateri villorum; litteris autem *v c* contraria consecutio indicatur. Collatis schematibus, quae hac tabula proponuntur, cum eis, quae in ipso conspectu indicantur, facili negotio singularum membranarum et servatarum et deperditarum species atque proprietas cognosci poterit.

I. FASCICULI FOLIORUM QUATERNORUM.

Horum omnes, videlicet compages non numerata f. 8—11 (de qua v. p. 73), fasc. *IΔ*, **ΞB* (de quo v. p. 157 cum adn. 3), hoc schema exhibent:

1 c v
2 v c
3 c v
4 v c

II. FASCICULI FOLIORUM SENORUM.

Schema I invenitur in fasc. non numerato f. 2—7 (de quo v. p. 156 adn. 2); **N*, *NΔ*, **ΞE*:

1 c v
2 v c
3 c v
4 v c
5 c v
6 v c

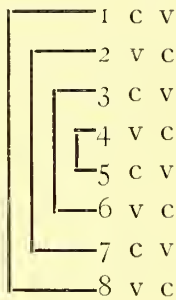
Schema II invenitur in fasc. *ΔΔ*:

1 c v
2 c v
3 c v
4 v c
5 v c
6 v c

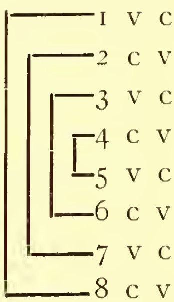
III. FASCICULI FOLIORUM OCTONORUM sive QUATERNIONES.

Schema I invenitur in fasciculis 41 his:

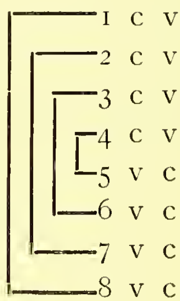
*Z, *Θ, *IE* (de quo v. p. 42), *IZ*, *IH*, **IΘ*, *K*, *KA*, *KB*, *KΓ*, *KΔ*, **KE*, **KS*, **KZ*, *KH*, **KΘ*, *Λ*, **ΛA*, *ΛB*, **ΛΓ*, **ΛE*, *ΛS*, *ΛZ*, *ΛΘ*, *M*, **MA*, **MΔ*‘ *ME*, **MH*, **MΘ* (de quo v. p. 64 *b*), *NA*, **NB*, *NΓ*, *NE*, *NS*, *NZ*, *NH*, *NΘ*, *ΞA*, **ΞΓ*, **ΞΔ*.



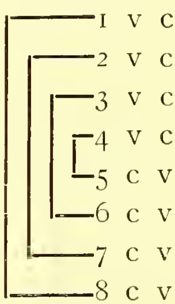
Schema II invenitur in fasc. *A* (de quo v. p. 42. 74), *B*, *Γ*, *H*:



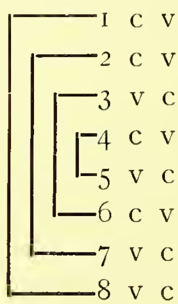
Schema III extat in fasc. *IB* (de quo v. p. 43), *IΔ*:



Schema IV extat in fasc. *I* (de quo v. p. 43):



Schema V extat in fasc. *Δ*, *MΓ*:



IV. FASCICULI FOLIORUM DENORUM.

Schema I extat in fasc. *MB*:

(f. 1—5) c v v c c v v c c v
(f. 6—10) v c c v v c c v v c

Schema II extat in fasc. *S*:

(f. 1—5) c v v c c v v c v c
(f. 6—10) c v c v v c c v v c

Schema III extat in fasc. **E*:

(f. 1—5) c v v c v c v c ?
(f. 6—10) ? c v c v c v v c

Schema IV extat in fasc. *ΔH*:

(f. 1—5) c v c v v c c v v c
(f. 6—10) c v c v v c c v v c

V. FASCICULI FOLIORUM DUODENORUM.

Fasc. **ΠΓ*, **MS* videntur hoc schema exhibuisse:

(f. 1—6) c v v c c v v c c v v c
(f. 7—12) c v v c c v v c c v v c

VI. FASCICULUS FOLIORUM QUATTUORDECIM.

Fasc. **Ξ*, in quo accuratus foliorum numerus sane non constat (cf. p. 151), ita comparatus est:

(f. 1—7?) c v v c c v v c ? ? ?
(f. 8—14?) ? ? ? v c v c c v v c

VII. FASCICULUS FOLIORUM SEDECIM.

Fasc. *MZ* hanc speciem habet:

(f. 1—8) c v v c c v c v v c c v v c c v
(f. 9—16) v c c v v c c v v c v c c v v c

B. Conspectus supplendi causa hic repetendum duxi indicem fragmentorum ex Crateuae opere herbario depromptorum, quae in conspectu C littera adscripta significantur; de quibus supra cap. XIX (p. 88 ss.). XXIV copiosius disputatum est [1]). Indicavi autem folia et argumenta et paginas editionis a M. Wellmanno propositae in commentatione, cui inscriptum est *Krateuas* (*Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen, Philol.-hist. Klasse* NS II 1, 1897).

18r	ἀριστολοχία μακρά	p. 11.	29r	ἀργεμώνη	p. 19 s.
19v	ἀριστολόχιον	p. 12.	30r	ἀρνόγλωσσον	p. 18 s.
25r	ἀχίλλειος	p. 14 s.	31r	ἄσαρον	p. 17 (cf. 6 s).
26r	ἀνεμώνη ἡ φοινικῆ	p. 15 s.	33r	ἀστέριον	p. 20.
27r	ἀσφόδελος	p. 16 s.	40r	ἀναγαλλίδες	p. 18.

C. E re denique visum est componere excerpta ex Galeni περὶ κράσεως καὶ δυνάμεως τῶν ἁπλῶν φαρμάκων libro sexto, quae in partis secundae capite XX (p. 93 s.) diligentius iam tractata [2]) in ipso conspectu G littera adposita significavimus. Indicantur autem hoc indice folia codicis nostri et argumenta fragmentorum conlata cum capitibus paginisque editionis a C. G. Kuehnio curatae in Medicorum graecorum operum vol. XI (1826).

16r	ἀλόη	1, 23	p. 821, 12—822, 14
19v	ἀριστολοχία	1, 56	p. 835, 15—836, 17
20r	ἀρτεμισία	1, 62	p. 839, 17—840, 5
22r	ἀμβροσία	1, 27	p. 824, 1—824, 2
23r	ἀψίνθιον	1, 75	p. 844, 3—844, 17
24r	ἀβρότανον	1, 1	p. 799, 10—807, 5
25v	ἀνεμώνη	1, 44	p. 831, 11—831, 17
27r	ἀσφόδελος	1, 71	p. 842, 10—842, 15
28r	ἄνηθον	1, 45	p. 832, 1—832, 17
28v	ἀργεμώνη	1, 54	p. 835, 10—835, 11
30r	ἀρνόγλωσσον	1, 60	p. 838, 4—839, 3
30v	ἄσαρον	1, 63	p. 840, 6—840, 8

[1]) V. praeterea p. 7. 29. 105 s. n. III. 109—118 (passim). 120 adn. 2. 3. 124. 133 cum adn. 1. 134. 168. 180. n. VII. 185. 188 cum adn. 1.

[2]) V. praeterea p. 7. 89. 105 s. n. III. 109 s. 168. 180 n. VII. 188 adn. 1.

32r	ἀμάρακον	1, 26	p. 823, 16—823, 18
33r	ἀστὴρ Ἀττικός	1, 69	p. 841, 16—842, 4
34r	ἄρκευθος	1, 57	p. 836, 18—837, 3
35r	ἄλιμνον	1, 22	p. 821, 3—821, 11
38r	ἀνδράχνη	1, 43	p. 830, 11—831, 10
39r	ἄγρωστις	1, 3	p. 810, 9—811, 9
40r	ἀναγαλλίς	1, 39	p. 829, 1—829, 7
42r	ἀδίαντον	1, 7	p. 814, 14—815, 1
70r	ἄγχουσα	1, 4	p. 811, 10—813, 10
71r	αἶρα	1, 10	p. 816, 1—816, 6
72r	ἄκανθος	1, 14	p. 818, 12—818, 15
73r	ἄκτη	1, 21	p. 820, 17—821, 2
74r	βούνιον	2, 13	p. 852, 13—852, 16
75r	βούφθαλμον	2, 14	p. 852, 17—853, 4
76r	βούγλωσσον	2, 12	p. 852, 9—852, 12
82v	βάτον	2, 4	p. 848, 1—849, 3
94v	γεντιανή	3, 2	p. 856, 4—856, 7

His accedebat teste codice Parisino gr. 2286 (f. 9v) in membranae, quae inter f. 78 et 79 periit, pagina versa fragmentum de herba, quae βήχιον appellatur, cui in Kuehnii editione respondet l. VI cap. 2, 7 (p. 850, 15—851, 7).

CAPUT XXXV. DE HERBARUM NOMINIBUS ARABUM ET HEBRAEORUM LITTERIS TRANSSCRIPTIS ADDITAMENTUM.

Herbarum figuris plerisque post medium saeculum XV accessisse nomina graeca Arabum litteris reddita supra (p. 26. 63 n. 4) significavi. Quas quidem adnotationes in codicis re critica minime spernendas esse ex iis apparet, quae a se observata C. Wessely benignissime mecum communicavit. Qui illos imprimis locos respexit, quos supra p. 61 adn. 3 enumeravimus et in conspectu quoque codicis accuratius recensuimus, scilicet ubi saeculi VI librarius figuris titulos addere omiserat, is vero, qui codicem anno fere 1406 tractavit, vocabula vel nulla vel falsa adscripserat.

1) Atque primum quidem is, qui titulos Arabum litteris scripsit, falsa vocabula a. 1406 adiecta repetere satis habuit:

f. 163^v a. 1406 adscriptum: κοτυληδών, idem litteris Arabicis: *qûṯûlîṯûn*; scribendum erat κοτυληδὼν ἑτέρα;

f. 197^v a. 1406: κρίσιον, idem litt. Arab.: *qirišiyûn*; scribendum erat κύτισος.

2) Nonnumquam vero vocabulum, quod anni 1406 scriba vel ignoraverat vel falsum posuerat, ex adnotatiunculis graecis aliquanto posterioribus corrigere vel supplere potuit librarius Arabs:

f. 80^r a. 1406 additum: τοῦτο οὐκ ἐγράφη; manu altera saec. XV recte: βρίον θαλάσσιον, idem litt. Arab.: *wirî awun ṯalašiyûn*;

f. 164^v a. 1406 falso: κοτυληδὼν ἑτέρα; manu altera saec. XV recte: κυκλάμινος, idem litt. Arab.: *kiqlâminûs*;

f. 279^r a. 1406 falso: ποταμογείτων ἕτερος; manu altera saec. XV recte: ῥάμνος βοτάνη, idem litt. Arab.: *râmnûs*.

3) Neque desunt loci, ubi librarius Arabs falsos titulos a. 1406 additos de suo correxerit:

f. 47^v a. 1406 falso adscriptum: ἀνθυλλίς; librarius Arabs et falsum nomen exhibet *anṯilîs* et rectum subiungit *asqilipiyâs*, id est ἀσκληπιάς;

f. 162^v a. 1406 falso: κενταύριον τὸ μέγα; litt. Arab. recte: *qanṭauriyûn ṣagîr*, id est κενταύριον μικρὸν sive λεπτόν;

f. 165^v a. 1406 minus recte: κυκλάμινος; litt. Arab. melius: *qiqlâminûs aḫar*, id est κυκλάμινος ἑτέρα;

f. 339^v a. 1406 falso: τράγος ὁμοίως; litt. Arab. recte: *tiṯî mâlûs ḫarah kiyâs*, id est τιθύμαλλος χαρακίας.

Ex his, quae C. Wesselyi officiositati debentur, mihi quidem colligendum videtur eum, qui titulos graecos Arabicis litteris reddidit, hoc negotio haud temere neque omnino imperite functum esse, sed postquam in codice valde iam mutilo tractando librarium anni 1406 in herbarum nominibus adscribendis interdum lapsum esse animadvertit, pleniorem eiusdem recensionis librum figuris illustratum adhibuisse, in quo vera vocabula invenerit. Cuius generis codices ex ipso C, cum integrior esset, expressos Constantinopoli saeculo XV extitisse iam supra (p. 69. 172) suspicati sumus; sed possis

etiam de exemplari, quod ex codice adfini N fluxerit, haud inepte cogitare (cf. p. 187). —

Occasione hac oblata liceat mihi adiungere in summis foliis 1^v et 2^r legi nomen idem litteris Hebraicis scriptum *Mošeh ben Mošeh*, quo quidem significari videtur homo Iudaeus, penes quem codex fuerit, antequam ad *Iudaeum Hamonis Suleimanni, dum viveret, medici filium* pervenerit (cf. supra p. 27. 29 s.). Fieri autem potest, ut herbarum nomina graeca Hebraicis litteris transscripta non Hamoni, id quod supra (p. 27) coniecimus, sed Mosi huic Mosis filio debeantur.

CORRIGENDA.

P. 46	l. 14	a marg. inf.	pro ‘figura’ scribendum erat ‘descriptio’.
Ibidem	l. 13	,, ,, ,,	pro ‘descriptio’ ,, ,, ‘figura’.
P. 48	l. 14 s.	,, ,, ,,	delenda sunt verba ‘litterae . . . indicis — principales et’.
P. 54 n. 4	l. 1	,, ,, ,,	pro ‘f. 387^{v}’ corrigas: ‘f. 327^{v}’.
P. 62 adn. 2	l. 1	,, ,, sup.	pro ‘f. 239^{v}’ ,, ‘f. 239^{r}’.
P. 104 n. 3	l. 16	,, ,, inf.	pro ‘f. 102^{r}’ ,, ‘f. 109^{v}’.
P. 137	l. 7 s.	,, ,, sup.	scribendum erat: ‘in membrana, quam inter f. 387 et 388 excisam esse . . . colligitur’.
P. 137 adn. 1	l. 1	,, ,, ,,	pro ‘f. 488^{r}’ corrigas: ‘f. 388^{r}’.
P. 143 adn. 2	l. 2	,, ,, ,,	pro ‘f. 36^{r}’ ,, ‘f. 36^{v}’.
P. 201 s.	l. 11	,, ,, ,,	pro ‘30 (cum adn. 4). 37. 91’ corrigas ‘57 (cum adn. 2). 68 s. 172’.

De Dioscuridis codice observationes palaeographicae.

SCRIPSIT

CAROLUS WESSELY.

Dioscuridis codex Constantinopolitanus cum mira antiquitate et ingenti magnitudine tum eo inter omnes eius generis libros praestat, quod certum quoddam aetatis definiendae indicium prae se fert; itaque inprimis utilis est hic liber ad studium rei palaeographicae. En habes materiam ingentem antiquissimam uni eidemque tempori adscribendam, unde iam non ex uno alterove exemplo sed ex satis longa exemplorum serie leges quibus scriba in omnibus iis signis exarandis utebatur, quibus legentes adiuvantur sublevantur scribentes, cognoscuntur. Sed in his minimis rebus cum et materia abesset et res ipsa avocaret, haud ita multum studii collocatum est, quamquam ex Dioscuridis codice certe multa multo copiosius inlustrari exponi demonstrari poterant. Itaque et res ipsa monet et occasio suadet ut in haec omnia neglecta despecta contempta diligentius inquiramus. Ingentem autem materiam eorum quae observavimus in capita nonnulla distribuimus. Agitur autem de signis spiritus, de volis quibus singulorum vocabulorum, nominum, syllabarum ambitus circumscribebatur, de apostrophis, de *υ* et *ι* litteris, de interpunctionibus, aliis.

Cum ea tantummodo respexissemus, quae a prima manu exarata sunt, de accentu nihil scripsimus; nam antiquum accentus exemplum exstat nullum.

Sed ne legentium animi defatigentur, rem ita exponimus, ut lege brevi praemissa exemplorum seriem subiungamus.

DE VOCABULORUM SYLLABARUMQUE INTER SE DISTINGUENDARUM ADIUMENTIS.

Ut arte circumscribatur vocabulorum peregrinae originis ambitus, quo facilius ab aliis distinguantur uncus in fine additur. Cuius rei exstant exempla haec:

γλαδιολα’ 148r *συνωβεα’* 248v.

κεμελεγ’ 115.

εμ’ μακεδ’ 270v *γοιδ’* 156r *χουδοδ’* 245v.

λαυαϑ’ 278v *λαυαϑ’ ϑαλβαϑ’* 231r *γυμμαϑ’* 57r 80v *βουινεσαϑ’* 70r *μιϑ’* 305v *σεμιϑ’* 243v *μοϑοϑ’* 373v *ανωϑ’* 335v *σαμ’ ψωϑ’* 143v *ασοηϑ’* 30r

ζιγ’γιβερι’ 200r.

ιεγκ’ 84v *αστιρ’κοκ’* 281v *ταυρουκ’* 281v *ατιειρ’κοκ’* 30r *ασουρηκ’* 117v *ϊεσκ’* 85v.

σουμαγδελαλ’ 209r *ϊεβαλ’* 39r.

αβηναμ’ 80v *καναριαμ’ ακουλαμ’* 333v *απινουλαμ’* 43r *αρσελαμ’ αργεμωνιαμ’* 85r *αρτεμισιαμ’* 21r *αριστολοχιαμ’* 18r *ατειρ’ νοιχλαμ’* 97v *βενεριαμ’* 59r 166 *βερβηνακαμ’* 268v *εχλωτορειπλαμ’* 77r *ϑισαρικαμ’* 30r *ῆρουκαμ’* 117v *καυταμ* 32r *κολουμβαμ’* 201r *κικουταμ’* 188r *κηπαμ’* 186r *καπιλλαρεμ’* 43r *καρωταμ’* 312v *κορ’νουλακαμ’* 338v *κιτραριαμ’* 271v *κουνουλαμ’* 247v *λαπ’παμ’* 242v *λεντικλαμ’* 365v *μαυριαριαμ’ στρουμαριαμ’* 96v *νωναριαμ’* 64r *μιλ’λ’εφολιαμ’* 32r 237r *νεπεταμ’* 128v *μουραριαμ’* 176r *ορκιτουνικαμ’* 26r *πεμ’φεμφϑαμ’* 268v *περιτρεσσαμ’* 31r *ρουταμ’* 161r *σανγουιναριαμ’* 179r *σαταριαμ’* 261v *σιχ’χαμ’ σιχκιριαμ’* 311v *σατουρειαμ’* 138v *φαιρουλαμ’* 239v *φιλικλαμ’* 43v 100v.

αγρεστεμ’ 135r 181r 206r 241v 299v *ατριπληκεμ’* 51r *εριωνεμ’* 104r *ϊουνκιναλεμ’* 255v *κακκιατρικεμ’* 179r *ουρ’τικασλαβωνεμ’* 93r *ουσουβεμ’* 380r *πονεμ’* 20r *σαεμ’* 359r *σανγυιναλεμ’* 39r.

αμουτιμ’ 243v *γαοονινιμ’* 315v *ατιρ’σμουνιμ’* 293r *ανωνιμ’* 284v.

αϑἀλιουμ’ 71r (scilicet *Α’Λ* speciem praebet *Λ’Λ* litterarum) *ακουᾱτικουμ’* 336v *ακουτουμ’* 87v *αλιστρουμ’ ρουστικουμ’* 176r *αλιουμ’* 316r *αλιουμ’ κερ’βινουμ’* 116r *αλιουμ’ βιπερινουμ’ αλιουμ’ κολοβρινουμ’* 249v

αιλιουμ' μαρινουμ', αιλιουμ' αγρεστεμ' 132^v αιλιουμ' 177^r αλκουβιακουμ' 112^v αλβουλιουμ' 27^r αμιουμ' αλεξανδρινουμ' 60^r ανησσουμ' 50^r ανηθουμ' 28^r αρφηδασουκιουμ' 35^r ασιφολ'λιουμ' σανγυϊναλεμ' 39^r απιουμ' ρουστικουμ' 109^r; 157^r 248^v 305^v 306^v αυριμετελ'λουμ' 306^v κυριονηκουμ' 97^v αχχιουειμ' 338^v αψινθιουμρουστικουμ' 23^r αψινθιουμ' ποντικουμ' (sic cum duobus uncis) 24^r βακκουμ' 358^r βαιτουμ' 77^r βελετρουμ' αλαβουμ' 114^r βενεριαμ' πεπερακιουμ' 59^r βερβασκλουμ' 360^v βουλ'βουμ' 132^v βουλουκρουμ' λεντουμ' 124^v βουτιιουμ' 230^r ολουκρουμ' λακτουκις 196^r γλαδιολουμ' ιριναγρεστεμ' 241^v γλαδιολουμ' σεναλεμ' 240^v εβισκουμ' 17^r ελεκεβραμ' 38^r επικιουμ' 99^v ερ'βουλουμ' 109^v ζουορ'ρινσοιπετ' λιβιουμ' 34^r ηλιουπουμ' 292^r ηρ'ρατικουμ' 143^v θυμ'μουμ' 137^v θυρβηλουμ' 165^r ϊουνκουμ' μαρινουμ' 245^v ϊντουβουμ' σιλ'βατικουμ' 296^r κολοφωνιουμ' σανελουμ' 331^v κουμινουμ 180^r κυμινουμ' αγρεστεμ' κυμινουμ' σιλβατικουμ' 181^r κυπρουμ' μιλ'βατικουμ' απιουμ' ρουτικουμ' 22^r κορουμ' σιλβατικουμ' 25^r κολεμεστρουμ' 67^r κεντουκλουμ' 93^r κερκλατικουμ' 110^v κερ'βιοκελ'λουμ' κερ'βινα 121^v καπιτουλουμ' καρδους 125^v κανναβεμ' 168^r κολικλουμ' μαρινουμ' 185^r κινκουαιφθαλιουμ' 272^v στρουμουμ' ατιρ'σμουνιμ' κουκουβαλουμ' 293^r λουππινουμ' 133^v λυκιστρικουμ' 37^r λαβρουμ' καρδουμ' 99^v λεονϊνουμ' 210^r παπαβερκλουμ' 210^r λιβουλουμ' 381^v λινουμ' αγρεστεμ' 206^r μιλλεφολ'λιουμ' 25^r μοιμ'μοιμ' μοχμουτιμ' 38^r μινερ'βιουμ' 123^v μενταστρουμ' 131^v μιουμ' 143^v 270^v μαρ'ρουβιουμ' 274^v μιλλεουμ' 192^r ναστουρκιουμ' 187^r ολυσαθρουμ' σαθρωουμ' 122^v οινομαγριουμ' 177^r ορκιτουνικαμ' 26^r ουολουκρουμ' 129^v 182^r ομβιλικουμ' βενερις 163^r οπουμ' ρουστικουμ' 209^r ουαρ'γουγουμ' 383^v ουστικουμ' αγρεστεμ' 299^r ουερ'τεμνουμ' μουλ'γηθρουμ' 296^r ουακκινουμ' 358^r πορρουμ' 277^v πανικουμ' 117^r πρεσηπιουμ' 63^r παπαβερ νηγρουμ' 222^r πεδεγαλλινακιουμ' 170^r πολεϊιουμ' απουλεϊουμ' 86^v ρωσμαρινουμ' 204^r ρορανδρουμ' 282^v ρουβουμ' 82^v ρουστικουμ' 176^r ρικινουμ' 171^r ρουμιγαστρουμ' 244^v ραπουμ'τερραι ραπουμ' πορ'κινουμ' ουμβιλικουμ' τερραι 165^r σαβουκουμ' σεβα· σκοβημ· 73^r σαναριαμ' 290^r σανδονικουμ' 45^r σαταριαμ' τελουμ' 261^v σαξιφραγαμ' 290^r σατουρειαμ' θουμμουμ' 138^v σεχιναστρουμ' 85^v σιλ'βατικουμ' 181^r 296^r σουπερκιλιουμ' βενερισ 237^v σκανδουλακιουμ' πεδεγαλλινακιουμ' 140^v σολαστρουμ' 48^r σουκινουμ' 31^r σουμ' 37^r σουπερκιλιουμ' βενερις 25^r σουπερκιλιουμ' τερραι 42^r σπαραγουμ' 2$\overline{27}^r$ σωλισεκουλουμ' 32^r ταντουμ' 41^r τερ'ραιμαλουμ' 19^r τερμιναλιουμ' 119^v τριβολουμ' ακουᾱτικουμ' 336^v τρινουμ' λιτουρ'βιουμ' τιουμ' 64^r τριφαριουμ' 303^v τριφολ'λιουμ', τριφολ'λιουμ' ακουτουμ' 351^v τριφολιουμ'μινους ϋσσωπουμ' 359^r φαινουκλουμ' ηρ'ρατικουμ' 143^v φαβιολουμ' μαρινουμ' 226^r χουλουμαλουμ' (α del.) 273^v ωκιμουμ' ακουλτικουμ μινωρεμ' 107^r ωκιμαστρουμ' 385^v ανδραφαξ' 51^r μερτρυξ' 84^v οροβαξ' 265^v ρουμηξ' 243^v ρουμιξ' ρουστικα 142^v κονσακρατριξ 148^r σαλυξ 70^r σικουπνουξ' 125^v ραδιξ' μουρικα 148^r ραδιξ' σαναρια

295r σαλιξ' μαρινα 37r σαλιξ εκυϊνους 146 σουλκιραδιξ' 92v σεντιξ' 82v. αστειρ'χιλλοο' 25r γυμ'μαο' 127v δουβαο' 371v θαμακο' 32r.

αντουευρινβεσωρ' 76r αστηρ' αττικος 33r αψαφερ' 313v βακχαρ'βακαρ' 31r γιζαρ' 74r ἐπυερ' 42r κερ'κερ' 40r κικερ'ρουστικουμ 99v κουσσιμεζαρ' 299r κοψαλεμαρ' 176r λατερ' 359r παπαβερ' 222v 224v παπαβερ' νιγρουμ' 237r πιπερ'-αγρεστε 37r πλανταγωμινορ' 30r σεμουερ' 212r σενωδιōνωρ' 296r σενεορ' 99v σημιναλις μινορ' 257v σιστραμεορ' 143v σκοιαρ' 125v σοβερ' 338v τιβουρ' 322r αμουζειγαραφ' 244v ζεραφοιστ' 206r ναροτ' 75r βουρ'χουματ' 371v νουκουβατ' 349v ουστιλ'λαγω' ρουστικα 98v τριψαγω μινορ' 382v.

Sed non solum vocabulis peregrinis verum etiam graecis hic uncus in fine additur eadem scilicet de causa. Sequitur autem vocabulum aliud aut a vocali littera incipiens aut a consona; hoc enim nihil interest. Hic usus inprimis in nominibus propriis plurimus fuit quamquam in Dioscuridis codice exemplum legitur unum ερμησιαναξ' σαφεστατα 394r. Aliorum exemplorum iam sequitur conspectus scilicet vocabulorum usitatissimorum qui desinunt in vocalem litteram:

γ̄'μεγα 133v προστεθισα'πεσσου τροπον 132v εχοντα'ϊασει 441r αυτου του. σωματος 431v ουτος εοι' | 410r κολλα'ελ'κη 310v εικη'μεν· 399r ουδεμια' θεμις 395r στελλει'και 327r δριμυ'αιδωδιμωτερα 97v χρωτα' και νεαρον επιπλατ'τει: 100v ιαται' τουσδε 175r.

Deinde eorum qui in consonam desinunt:

λιαν' αηδης 171r σκιαιναν' ῆγουμενην 467r ην, προσψαυση 406v χωριζομενην' εκλειπαρουσαν 464r μελουσιν' αποψυγεντα 454r ολερον' τη γευσει 299v λευκον' μεσημβρια 344v μειζον' ον 109r δευτερων' ᾱγωγον 249v.

θριδαξ' ευστομαχος 135v θριδαξ' ημερος 135v (rubrum) θριδαξ' ιμερος θριδαξ' αγρια 8v οποπαναξ' συνλεγεται 280v λαξ' 38r σμιλαξ' 182r σμιλαξ' λεια 332v 333r απαξ' ϋπεκαυσ[477r καθαπαξ' 402r καθαπαξ' το 440r καθαπαξ' θελοντι 430r καθαπαξ'ηδε 440r καθαπαξ'προς 446r καθαπαξ' ανθρωπινου 447v καθαπαξ' προσῆκει 454v καθαπαξ' ευρισκεται 448r] παξ'κομιζει. 444r παναξ' ηρακλειος 9v βαθραξ' 426r φυλαξ' ἐδιτο 406r φαλαγξ' την 431v εξ' ριζαι 265v εξ' | μετ' οινου 224r η̄ εξ' απο (l. ἢ ἐξ ἀπό) 350r εξ' η επτα 368r εξ' ή (l. ἐξ ἤ) 381r εξ' λευκην 335v βηξ' τε 442r ναρθηξ' 239v (rubrum) 240r ϋσπληξ' 484r σκωληξ' η 484r σφηξ' και 422v ελιξ' καρ | πος 175r φοινιξ' 365r βεμβιξ' αρα 422r βεμ'βριξ' ουτος 422r τοις περιξ' αρωματιζοντα 125v κηυξ' συνεχως 480r καλυξ' μεγαλη 340r νυξ' φανισα 462v ονυξ' 64 272v.

αταρ'δη 443r 453v αυταρ'επιτα 391r αυταρ'αλος 392r γαρ' | 98v γαρ' 403r 410r 424r γαρ'αι 465v γαρ'αν 400r 436r 441v 469v 470v 478r γαρ'

περ' διεισιν 440r οπερ' 15v οπερ' εκ'σπογ'γισας 299v ὁπερ' ενχρισμα· 281v οπερ' καθιεμενου 76r οπερ' καταντλουμενου 139v οπερ' πλειστον 45r οπερ' του 373v ῶσπερ' τριτις 148r οπερ' χυλιζονται 355v εφ οπερ' ῶηθησαν 464v απερ' ῆδει 429r ᾶπερ' εσθιομενα 304v | ῆπερ' 402v ῆπερ' το 402v ηπερ' ο 418v αλ'λ ηπερ' αν ῆ 462r ηπερ' διλειας 454v ῆπερ' νεαζουσι — 482r ησπερ' ετυγχανεν 408v ησπερ' παρεχεται 425r ωνπερ' ἔχων 406r ονος ᾶφ ωνπερ' 406r οισπερ'ουν 453r ουπερ' | δη 426r ουπερ' εποιουντο 415v ουπερ' εσχεν 412v ουπερ' εταχθη 423v ουπερ' ἴωθεν 430v δηπερ' προσῆκει 440v διοπερ' ρησ | σι 83v εανπερ' τινος 430r ειπερ'τι 466v ειπερ' αυτη 472r ειπερ' επισ-κεψαμενος 425r ειπερ' ειης 436v ειπερ' εθελοις 461r ειπερ' αναθαρ'ρησειεν 372v ειπερ'εχοι 456r επειδηπερ' 86v επειδηπερ' αμα 373v ἵναπερ' | ποιειται 400v καιπερ' ο | ρων 485r καιπερ' οντες 464r καθαπερ' αλ'λοισ 439r καθαπερ' ἔκεινος 421r καθαπερ' εκ'πυρος 405r καθαπερ' ελαιας 35r καθαπερ' επι 119v καθαπερ' η 402r 421v καθαπερ' και 397r 429v καθαπερ' πτεριδος 67r καθαπερ' σκορ'πιου 292r καθαπερ' ταυρος 455v καθαπερ' τον 457r οιονπερ' και 415r οιονπερ' η 456v οιᾶπερ' αυτη 413r οιανπερ' εστιν 450v οθενπερ' του 455r οθενπερ' φασι 440r ο̄σονπερ' χειρ' χωρει 449r ο̄σαπερ' ανηρ' 461r ωσπερ' 99v 147r 237r 247v 276v 296r 349v 389r 396v 471v ωσπερ' αι 482r ωσπερ' αλ'ληλοις 460r ωσπερ' αμπελου 327r ωσπερ' αστηρ 125v ωσπερ' βαλανους 265v ωσπερ' δαυκον 259v ωσπερ' εκεινος 408v ωσπερ' εκεινοι 465r ωσπερ' εκλελησμενη 467r ωσπερ' ελλεβορος 328r ωσπερ' ερις 469v ωσπερ' ετι 462v ωσπερ' ἔφην 396v ωσπερ' εχον 471v ωσπερ' η ακακια 355v ωσπερ' η ἴρις 59r ωσπερ' ηθροισθησαν · 466v ωσπερ' θαψια 147r ωσπερ' ἴῶθασιν 372v ωσπερ' και 136v 349v ωσπερ' καλαθισκους · 472r ωσπερ' | κιχωριου 48r ωσπερ' κορυμβου 246v cf. 376r ωσπερ' λοχου 460r ωσπερ' 'μεν 451r ωσπερ' μινθου 121v ωσπερ' μη | κωνος 26r ωσπερ' ο 350r ωσπερ' οι 465r ωσπερ' ουδε 462v ωσπερ' ουν 442r 450r ωσπερ' | παπαλον 15v ωσπερ' πλεκτανας 67r ωσπερ' πρασα 132v ωσπερ' πυρος 374r ωσπερ' οξοπαφον 163r ωσπερ' ορ'μιαν 465v ωσπερ' ραφανος 64r ωσπερ' σταφυλινος 28r ωσπερ' σκορ' | πιων 24r ωσπερ' τι 468v ωσπερ' τινες 462v ωσπερ' τινας 481v ωσπερ' τα 56r ωσπερ' το 164r ωσπερ' του 275v ωσπερ' τετμημενη 123v ωσπερ' ὕπο 465v ωσπερ' ψαμ'μον 465v.

πυρ' ακανθα 308v πυρ' αναψαμενοι 467r πυρ' αρχει 445v πυρ' εκ'λαμ'πουσιν 403r πυρ'. ελεου. δε 396v πυρ'ην 396v πυρ' κατακλεισαντες 471v πυρ' ποιησειεν 472v πυρ'τω 470r.

ὕδωρ' 94v 414v 448v 466v ὕδωρ' | αγει 159r το ὕδωρ'αδην 441r ὕδωρ' ακρον 480v ὕδωρ'δυνα¯ | τες 480v εις ὕδωρ' εκ'λυων 455v ὕδωρ' επομενοι 477r ὕδωρ' η 455v ὕδωρ' ῆδε 457r ὕδωρ' θολοιο 454v το ὕδωρ' και 298r ῡδωρ' και 354r ὕδωρ' και 452r το ὕδωρ' και 394v ὕδωρ' κατω 165r ὕδωρ' μετα 299v ὕδωρ' μολισ 468v το ὕδωρ' οιμαι 454v το ὕδωρ' περισχιζομενο¯

481v *ὕδωρ' της* 479r *ὕδωρ' του* 476r *ὕδωρ' τω* 469v *ὕδωρ' φυσημασιν* 467v *ὕδωρ' ψυχρο¯* 300r *ὕδωρ' ωσπερ'* 465v *ἴχωρ' οιοσ* 473r *νυκτωρ' εφισταμενοι* 469r.

αλαις' κα | θαρτικοι 332r *απλως' | ἔοικεν* 456v *σαρκος' πλαδαρας* 88v *ο · σηψ' πανυ* 400v *σηψ' σαυρος* 422v *αφλεγμαντος αιμορ'ραγειας* 25r.

Quae cum ita sint mirum non est quod etiam *ουκ'* vel *ουχ'* vocabulum hoc unco ab iis quae secuntur distinguitur. *ωσπερ' ουκ' απο* 485 *ουκ' εθελειν* 462r *ουκ'εις* 59r 412v *ουκ' εκεινου* 432r *ουκ' ενεστι* 427v *ουκ' επειχειρουσιν* 478r *ουκ'ετ εχει ·* 470r *ουκ'ετ' ενοχλουντων* 467v *ουκ' ητ·τον* 19r *ουκ' ισχυον* 470v *ουκ' ἴσχυον* 469v *ουκ' ὑπειξας* 476v.

ουχ' απλως 440r *ουχ' ετερως* 481v *ουχ' ο* 405r *ουχ' οιᾱ* 437r *ουχ' οιοντε* 400v 431v *ουχ' οιοστε* 405v *ουχ' ολιγοι* 470v *ουχ' οσον* 467r *ουχ' ουτω* 101v. Cf. Crönert memoria graeca Herculanensis p. 9 sq.

Inprimis huius unci usus est in praepositionibus distinguendis nihilque interest utrum cum verbis compositae sint necne.

EK: *εκ' | [* 256v *εκ' βαθους* 139v *εκ' βοιωτιας* 394r *εκ' γαιης* 391r 392r *εκ' διος* 405v *εκ' διαστηματων* 72r 94v 111v 150r 151r 159r 268v 274v 303v *εκ' διᾱστηματων* 381v *εκ' διασ | στηματων* 296r altera *σ* littera minor est addita; iam de hac re cf. Crönert l. c. p. 10 n. 2. *εκ' διαστηματω¯ |* 146r 278v *εκ' διαστηματος* 56r 129v *εκ' θωρακος* 42r 137v 310v *εκ' θαλασσης* 480v *εκ' κακοτητος* 388v *εκ' καρ'κινου* 421r *εκ' μεγαλων* 286v *εκ' μεγαλοιο* 388v *εκ' μερους* 147r *εκ' μεσων* 241v *εκ' μεσης* 401r *εκ' μεσου* 56r 281v *εκ' μετανειρας* 411v *εκ' μητρας* 25r *εκ' μιας* 19r 274v 280v *εκ' μηρινθου* 484v *εκ' μοσχου* 453v *εκ' μοσχων* 374r *εκ' μυκτηρων* 145r 180r 182r 215r *εκ' μυκτη | ρων* 269v *εκ¯μυκτηρων* 277v *εκ' νυμ'φων* 406r *εκ' παντων* 448v 468r 479v *εκ' παντος* 403r 450v *εκ' | παντος* 394v *εκ' | περιτομης* 139v *εκ' πλαγιων* 25r *εκ' πλευμονος* 86v *εκ' πληγης* 425v *εκ' πολεμου* 470r *εκ' πυκνοτατων* 469r *εκ' ριζης* 248v *εκ' ρινων* 239v *εκ' τε* 393r *εκ' του* 16r 111v 267v 280r 299v 351v 374r 400r 409v 412v 415v 455v 456v 468r 474v 476v *εκ' των* 107r 157r 281v 398r 421r 449r 480r *εκ' της* 377r 412v 456v 471r 480v 481v *εκ' | των* 275v *εκ' τουτου* 299r 372v 447v 454v 457v *εκ' ταυτης* 441r 450v *εκ' τινων* 472r *εκ' τουτων* 152r 292r 427v *εκ' τροφης* 478v *εκ' τοκεων* 143v *εκ' τοκων* 132v *εκ' φρυνου* 457v *εξ' ανθηματα* 316v *εξ'ιπ'ποκρατους* 452r *εξ' | οσον* 17r *εξ' ὑπογνου·* 435r *εξ' ὑπνου* 401r.

εκ'λαμ'βανουσι 89v *εκ'βλαστησεις* 278r *ἐκ'βλα | στησιν* 82r *διεκ'βασιν* 466v *εκ'βολην* 153r 251v *εκ'βαλειν* 430v *εκ'βαλλει* 18r 156r *εκ'βαλ'λει* 62r *εκ'βαλ·λει* 19v *εκ'βαλ'λουσι* 389v *εκ'βαλ'λουσιν* 141v *εκ'βαλ'λιν* 338v *εκ'βαλλιται*

94v εκ’βεβλημενη 463v εκ’βληθεντα 455r εκ’βαλλου | [256v εγ’βαλ’ | [λ]ουσιν 389v (margo) de γ conf. εγ’λιχομενη 96v, εκ’γονα 457r εκ’δεχονται 399v 478v εκ’δερι 309r εκ’δημιαν 464r εκ’δημειας 476r εκ’διδαχθεντας 394r εκ’διδαχθηναι 480r εκ’διδαχθειεν 478r εκ’διῶκειν 397v εκ’δραμων 463v εκ’θλειβε 299v 455r εκ’θλειβομενα 299v εκ’θλιβηναι 279v εκ’θλιβεν 279v εκ’θλιβοντες 89v εκ’θλιβισα 139v εκ’θλειβεισα 298r εκ’θλιφθεισα 359r εκ’θλειβεται 455r εκ’θλιβομενων 274v προσεκ’θλειβων 299v εκ’θρεψη 463v εκ’κλεινουσαν 474v εκ’κλεινε 468v εκ’κλεινουσαι 466v εκ’κλιναι 469r εκ’κλεινειν 477v παρεκ’κλεινοντες 469v εκ’καλουνται 478v εκ’καυλισθισαι 135v εκ’κειμενον 460r εκ’κρεινεσθαι 449r εκ’κρινομενην 403r εκ’κρινι 313v εκ’κρινειν 480v εκ’κρινουσειν 479r εκ’κρινομενοις 455r εκ’κρινομενοις. | 455r εκ’κρισις 451v 454v εκ’κρισεις 449r εκ’λεαναντες 298r εκ’λελησμενη 467r εκ’λεγου 15v 60r 413v ε̄κ’λειπουσαι 466r εκ’λογισμου 410v εκ’λυων 455v εκ’λυομενων 455r εκ’λυειν 437v εκ’λιγματα 104r εκ’ | λικτω 337v εκ’λικτω 141v 310v εκ’λιχομενη 247v εγ’λιχομενη 96v εκ’λιχομενον 104r εκ’λει | χομενον 133v εκ’μαλασσει 48r 65 εκ’μελετησαντα 394r εκ’μιμεισθαι 449r εκ’μυξα 455v εκ’μυζηθεν 415r εκ’μυζηθειή 437r εκ’νιτρωθεντας 301v εκ’πεμ’πων 461r εκ’πεσουσα 449v εκ’πεσιν 443r εκ’πιπτιν 299v εκ’πεφυ | κασιν 127v εκ’πεπληγμεναι 470v εκ’πεπληγμενους 462r οψιν εκ’πε | πληγμεναι 466v εκ’πηδησας 460r εκ’πηδωσειν 484v εκ’πλαγιων 15v διεκ’πλειν 465v εκ’ποδων 396v εκ’πτυει 472r οπερ’εκ’σπογ’γισας 299v εκ’ταραχθειη 470v εκ’τεινουσειν 472r εκ’τειναι 461r ϋδατων εκ’τινεται 460r εκ’τεταται 427v 450v εκ’τεμιν 442v εκ’τεμοντες 465v εκ’λιλ’λομεναις 27r εκ’τινασσει 46r 98v 133v 237r 269v εκ’τιτρωσκει 141v εκ’τρεπεσθαι 394v 399v εκ’τρεφουσαις 479v εκ’τρεφει 461r εκ’τρυχων 458r εκ’φερεται 468v διεκ’φυγοιεν 478v διεκ’φευ | γουσιν 469v εκ’φανες 477r εκ’φερι 339r εκ’φρονα 452v εκ’φρονες 445r εκ’φυσεις 323r εκ’φυσις 215r εκ’χεομενον 27r εκ’χεων 478r εκ’χωρησαι 421r.

εξ’ανθη 381r εξ’σωζειν 425r εκ’σωζειν 412r εξ’οζει 408v.

EN: εν’ποσιν 298r εν’απυρεξια 23r, deinde cum adsimilatione εμ’μεσω 163r 164r.

εμ’βαλλε 441r εμβαλ’λει 467r εμ’βαλ’λων 441r εμ’βαλλων 464v εμ’βαλων 398rv 412v 425v 427v 463v 466r εμβα | λων 461v εμ’βαλη· 465v εμ’βαλ’λομενον 398v εμ’βαλλοντας 425r εμ’βαλ’λεσθαι 399r εμ’βαλλουσιν 462v εμ’βαλ’λετω 425v εμ’βαλλε 441r εμ’βαλεσθω 425r 426r εμ’βληθεντα 398r εμ’βολη 22r εμ’βαλευομενον 24r εμ’βαδευσειν 484r εμ’βρεχομενος 313v εμ’βρομον 120v εμ’βρυα 18r 19r εμ’βρυων 118v εμβροιᾱ 295r.

εμ’μηνα 21r 26r 27r 31r 37r 49r 55 86v 103r 111v 114r 115r 137v 142v 154r 158r 162r 165r 177r 244v 247v 248v 292r 295v 300r 303v 304v 310v 312v 321r 337v 376r 382v 388v 389v εμ’ | μηνα 31r εμ’μηνων 21r 27r 50r 122v 249v 251v 269v 270v 316v.

εμ’πειρει 466r εμ’πελιος 420r εμ’πεπηγεναι 463r εμ’πεσουσα 440r εμ’πεσοιεν 401v εμ’πε | σσοντος 466v εμ’πηδασθις 421v εμ’πικροι 234r εμ’πιπτει 466r εμ’πιπτουσιν 462r 467v εμ’πρησαι 469 εμ’πιμ’πρασθαι 450v εμ’πεσω̄ 461r εμ’πλαστρους 19v εμ’ | πλαστρους 171r εμ’πλεκεται 22r εμ’πλεγμενας 64r εμ’πληκτος 448v εμ’πλησθαι 467v εμ’πλησας 466r 484v εμ’πλησαντες 469v εμ’πλησαι 471r εμ’πνους 472v εμ’ποδων 442r εμ’πο . . 456r εμ’ποιειν 440v εμ’ποιη̄σαι 420r εμ’προσθε 26r εμ’πτω | κεν 476r.

εμ’φαινοντας 331v εμ’φερης 65r 80v 135r 166r 265v 303v 401v 412v εμ’φε | ρης 254v εμ’φερη 25r 53r 59r 61r 159r 296r 365r ε̄μ’φερη 358r εμ’φερες 93r 101v 102r 116r 140v εμ’φερεσι 263v πρ]οσεμ’φερης 262v παρεμ’φερων 135v εμ’φορειται 405v εμ’φορηθεις 464r εμ’φρασσοντα 449v εμ’φραττεσθαι 446r εμ’φυσα 399v l. 25 inf. εμ’φυο̄μενον 455v εμ’φυει 423v εμ’φυεται 460r εμ’ | φυεται 418r εμ’φυτευομενους 440v παρεμ’φε | [248v εμ’ψυχοι 469v.

εν’καθαιρει | 332r εν’ | πτυση 62r.

εγ’καθισματα 21r εγ’κειμενος 162r εγ’κειμενα 257v εγ’κειται 471v εγ’κλυζομενος 163r 175r εγ’κυος 165r 256v ανεγ’κριτον 390r εγ’χεων 458r εγ’χεουσιν 466r εγ’χριο̄μενος 381v εγ’χυλον 309r εγ’χυματισθεις 368r.

ΚΑΤΑ: καθ’εψομενον 159r καθ’εψομεναι 202r male καθ’αιρει 115r.

De *ΠΑΡΑ* praepositione dubitare licet. Vocalis enim littera in omnibus quae exstant exemplis elisa est: παρ’οσον 402r παρ’ϋδασιν 374r παρ’εστιν 37r παρ’εοικεν 58r; idem de *ΥΠΟ* dicendum est: ϋπ’εισιν 27r.

ΣΥΝ: συμ’μελιτι 23r. συγ’γραμμασιν 461r συγ’χεις 461r συγ’χριομενον 180r συγ’χυσεις 190r συγ’χωρουν 398v συγ’χωρουσης 442r συγ’χωρουμενος 443v συγ’χωρι 439r συγ’χωρειν 414v συγ’χω | ρισθαι 449r.

συλ’λαβεσθαι 448v συλ’λαβειν 478r (ibidem αλ’λο) συλ’λαβων 477v συλ’λαξασαι 480r συλ’λεγεται 134v 278v συλ’λ’εγεται 349v συλ’λεγουσιν 465v συλ’λεχθεισας 481r συλ’λιθους 400v.

συμ’βαιη̄ 480r συμ’βαινει 395r 403r 450v συμ’βαν 409v συμ’βαινοντα 409r συμ’βηναι 476v συμ’βεβηκεν 38r συμ’βαλων 457r συμ’βληθεντα 425r συμ’ | μαχος 476v συμ’μετρος 39r 471r συμ’μιγνου 399v l. 6 inf. συμ’μιγεντων 396r συμ’μιξεις 478v συμ’πας 35r συμ’παν 398v συμ’πασι 441r συμ’πλακεισαι 465v συμ’πλεκεται 193r.

συμ’φερον 410v συμ’φορα 457r συμ’φοραν 464r συμ’φορασ 446r 474v συμ’φορων 394r συμ’φοραις 412v 461r συμ’φυτον 92r 286v (rubrum).

ΥΠΟ: ανϋπ’οιστος 440v ϋπ’εισιν 27r vide supra.

ΥΠΕΡ: δε ϋπερ’ 161r ϋπερ’ αυτης 474r ϋπερ’ αυτων 462v ϋπερ’ δυο 61r ϋπερ’ διπηχυν 161r ε̄θος ϋπερ’ ειασεως 474v ϋπερ’ νηξεως 480v ϋπερ’

ξυλου 469ᵛ ὑπερ' παιδων 472ʳ ὑπερ' παν 474ᵛ ὑπερ' | σπιθαμην 238ᵛ ὑπερ' σφων 399ᵛ ὑπερ' του 481ʳ υπερ' τους 474ʳ ὑπερ' τον 463ʳ ὑπερ' τας 401ʳ ὑπερ' της 479ᵛ.

ὑπερ'αιρει 408ʳ μακαρων ὑπερ'ασπιζοντο 389ʳ ὑπερ'βολην 394ᵛ ὑπερ'-βαλουσι¯ 477ʳ ὑπερ'εχων 336ᵛ 428ᵛ ὑπερ'εχειν 437ʳ ὑπερ'ε̄ | χωσιν 94ᵛ ὑπερ'κυ | πτουσειν 477ᵛ μητε ὑπερ'μεγεθη 469ʳ ὑπερ'νηχεσθαι 469ʳ ὑπερ'σαρ'-κηματα 310ᵛ 321ʳ ὑπερ'τερουντα 468ʳ ὑπερ'φυῆ 460ʳ ὑπερ'χαιροντες 474ʳ.

Iam addo praepositionis latinae *ΤΡΑΝΣ* exemplum quod eadem ratione tractatur τρανσ'μαρινουμ 232ʳ.

Etiam partes singulas vocabulorum compositorum sic distinctas esse docent haec: μυοσ'ωτιοις 231ʳ παμ'πολλων 394ʳ παμ'-πολ'λων 462ʳ πυρ'αμητω 96ᵛ iamque accedunt alia vocabula, in quibus uncus haud recte ponitur καθ'αιρει 263ᵛ συνκα'θεψομε | νη 27ʳ μηποτεμ' εμ'ψειν 398ᵛ συρ' ιγ'γας 323ʳ ηρ'υγ'γιου 283ᵛ μεγαρ'εων 455ʳ αποβαλ'ουσα 469 περ'ινοστουντες 481ᵛ latinum τιντιναβουλουμτ'ερραι 216ʳ μετ'α | [255ᵛ φυραθ'εισαι 441ᵛ ε̄δ'ιτο 406ʳ ακρολοβ'οι 210ʳ ελ'αφου 425 εσθ'ιο̄μενη 338ᵛ κυνοκεφα'λου 28ʳ εδω'διμος 28ʳ λιβανω'τω' 27ʳ υδατο'σεως 80ᵛ οπτημε'νων 298ʳ συντ̄ρ̄εμιν 442ʳ πινε'ται 27ʳ στρο'φους 35ʳ.

Hunc uncum cum signo illo cui nomen est diastole comparari posse putaverim. Neque absunt exempla antiquissimi huius signi usus. Ponitur in linea ipsa inter singula vocabula inter se distinguenda:

ψυχρω> το δε 277ᵛ και κωνου, σουσ | 456ᵛ τϊ, ψαμωδες 15ᵛ ἡ, λαχανοις 134ᵛ λαμ'πρϋνι> και βηχας 316ᵛ πουτια, λογον 276ᵛ θαμνωδεις, ων 215ʳ βοτρυοειδη, σποδω 96ᵛ καθ εαυτον, η μετα σκαμμωνιας 115ʳ λυσι-τελεστατον, ην 451ʳ σκιαδιον, ως 259ᵛ μεν, των 21ʳ μεν, ονινησιν 424ᵛ φιλονικιαν, επιλαμβανεσθαι 409ᵛ πυξοειδεις, ως 92ʳ ὑπογλὶσχρα, εν αυτων, καρπος, ως 134ᵛ χρη, περι φυλλα, ειπερ ξηραναντες, εν 134ᵛ ιδιως, κνεωρον 134ᵛ κρα | ματος, αγον 134ᵛ πυξοειδεις, ωσι 92ʳ sed haec signa in δε, βοηθι, αφεψη | θεν, συν οξι, πινομενον, βοηθει 283ᵛ et δει σκοπειν, και αναιρειν, a secunda manu exarata esse videntur quae saepissime his usa est. Hic notavi: ϊκα, | νως 93ʳ.

Inter ea quae modo observavimus, *apostrophi* usum commemorandum esse puto cuius exempla haud ita multa exstant.

αλλ' εαν 430ʳ αλλ' εκεινοις 475ʳ αλλ' εν 475ᵛ αλ'λ' ουκ' 432ʳ αλλ' ενηλλαγμενως 440ᵛ αλ' λ'ουν 442ʳ αλλ' ευκολωτερον 484ʳ.

αμ' αυτω 429ᵛ αμ' ελαιῶ 453ʳ αμ' ηλιοτροπιου 429ᵛ.

δ' αυτοισι 389r δ' εν φημη 411v.

ειθ' ουτως 452v ενταυθ' απαγαγοντες 410v.

καθ' αυτο 208r καθ' εαυτην 291r καθ' ολιγον 454v κατ' οσφρησιν 223r κατ' ουλοι 177r καθ' αιγος 429r καθ' ολου 50r καθ' υγροτητα 39r.

μετ' αλφιτου 27r μεθ' αλων 30r μεθ' αλος 93r μετ' ελαιου 106r 220r μετ' ελ'λεβορου 148r μετ' ισου 186r μεθ' ηδονης 464r μετ' οινου 34r 56r 96v 112v 119v 129v 145r 165r 162r 163r 183r 195r 221r 224r 227r 237r 242v 329v 336v 437r 442v μετ' οιν|ου 412v μετ' οινομελιτος 285r μεθ' οινου 195r 380r μετ' οξους 153r 197r 214r 262v 285r 310v 344r μετ' | οξους 241v μεθ' υδατος 104r 193r 194r 195r 226r 326r μεθ' ῡδατος 221r 254v μεθ' ϋδατος 80v 237r 244v 276v 321r 381v μεθ' | ϋδατος 237r 310v μεθ' ϋδατος 450r μεθ' υδρομελιτος 148r 195r 196r μεθ' ῡδρομελιτος 195r μεθ' ὑδρομελιτος 195r μεθ' ϋδρομελιτος 356v μετ' ωου 261v μετ' ῡδατος 162r.

τ' εξανιατον 388v οποτ' αν 410v τοτ' αν 468v οτ' εις 391r οτ' αν 400r μητ' αγαν 401v τ' αυτων 439r τ' αυονιτιδος 441r.

παρ' ανθρωπων 393v.

ταυτ' εξει 405r.

δ'αυτης 27r δ'αυτοι 148r δ'ϋπαξαι 391r ριζα δ'ϋπεσ[266v δ'οσμη 96v δ'οτι 75r δ'υπισιν 115r δ'υστερα 139v συγ' εναντιος 400r οι γ' αν 440v δ'αυ 455r μηδ' εθνους 439r μηδ' οτ' αν 400r ηδ'αυτω 392r τ'ουνομα 157r.

κ' ευθυς 389r.

ουκετ' ανεχεται 409v ουκετ' εχειν 484r εσθ' η 465v εφ' υγροις 331r εσθ' οτε 111v.

ϋπ' ερπετου 412v ϋπ' ουδενος 124v απ' οστεω¯ | 261v.

μεντ' αν 432v 449r.

Mediis verbis, ubi plures se excipiunt consonae saepissime apostrophus vel punctum ad secernendas syllabas addita sunt; cuius rei Guilelmus Crönert in memoria graeca Herculanensis p. 18 cum multa exempla contulit tum ego ex Dioscuridis codice exscripsi haec:

Β' Β: αβ'βοι 132v.

Γ' Γ: αγ'γελι 460r διαγ'γελ'λει 44v απαγ'γελω 394r προαγ'γελ'λοντος 458r αγ'γει 442r 484v αγ'γελειας 470r αγ' | γειλαντες 476v ἐπαγ'γελειας 476v διαγ'γελ'λει 411v διαγ'γὲλ'λει 452v διαγ'γελλοντες 439r προσαγ'γελ'λοντος 458r αγ'γιον 431r αγ'γιω 195r αγ'γιοις 136v αγ'γοθεσιαν 342r καταγ'γαλλος 234r αμπετογ'γος 93r αξουγ'γιας 25r μετα ἀξουγ'γιας 33r γαγ'γραινας 78r 283v 339r γαγ'γραινων 93r γαγ'γραινικας 366r γογ'γρους 479r γογ'γυλη 8r 375r γογ'γυλιδι 19r γογ'γυλιδα 88v εγ'γιζοντα 304v εγ'γονα 409v 415r εγ'γυς 392r 399r 401r 402r 412v εγ'γυθεν 470r ελμιγ' | γων 24r ζιγ'γιβερι

200r ιγ'γυναλις 33r κλαγ'γανοντων 481r λιγ'γουαι 76v λιγ'γουᾱ 141v λογ'γινα 214r ῆρυγ'γιου 432v 457v ηρ'υγ'γιου 283v ῆρυγ' | γιου 427v ηρυγ'γιον 15v ῆρυγ'γην 125v ηρυγ'γιον 125v rubrum ορυγ'γιον 125v σπογ'γους 472v σπογ'γωδεις 332r σφογ'γοτομων 372v σπογ'γισας 299v στραγ'γουριαν 153r 234r 253v 255v 276v 384v στραγ'γουριαις 122v στραγ'γουριωσιν 273v στραν'γουρουντα 390r στραγ'γουριωντας 59r στ]ρογ'γυλος 251v στρογ'γυλος 379r 413v στρογ' | γυλος 241v στρογ' | γυλον 318r 461r στρογ'γυλον 85v 159r 202r 234r 254v 278v 413v στρον'γυλη 413v στρογ'γυλη 8 78v 19r rubrum (sed στρογγυλη 18v) 64r 163r 238v στρογ'γυλην 29r 96v 141v 264v στ·ρογ·γυλη 19v στρογ'γυλης 19r στρογ'γυλης 19r στρογ'γυλα 47r 181r 361v στρογ'γυλων 14v στρογ'γυλας 45r 237r στρογ'γυλωτερα 285v 130v στρογ'γυλουν 130v στρογ'γυλωτε | ρον 61r στρογ'γυλους 73r ϋποστρογ'γυλον 85v 274v ϋποστρογ' | γυλοι 27r υποστρογ'γυλα 19r συγ'γενι 393r συριγ'γας 317r 323r 339r ο'ξυγ'γιω 38r 56r ραγ'γαδας 16r συγ'γενειας 439r λιγ'γουᾱ 141v συρ'ιγ'γας 323r]αλ'πιγ'γος 257v φαλαγ'γιον 313v 369v 416v 417r φαλαγ'γιου 431v φαλαγ'γιων 428r 431v φαλαγ'γοειδες 417r φαρυγ'γα 134v 339r φαραγ'γες 400v φεγ'γεος 390v φεγ'γος 388v 390r 418v φθεγ'γεται 418r φθεγ'γομενη 475v φθεγ'γεσθαι 476v ευφθογ'γους 475v φαλαγ'γιοδηκτοις 13v 227r 237r 245v φαλαγ'γι | οδηκτοις 233r φαλαγ'γιοδηκτους 13v 56r 136v 358r φυγ'γανουσι 445r διᾱφυγ'γανουσι 421r 454v.

Γ' Κ: αγ'κη 449r αναγ'κη 400r 412v 462v 467v 468v 471r αναγ'κης 402r 408r 409r 453r αναγ'καιον 452v 475v ᾱναγ'καιοις 389r αναγ'καζε 458r αναγ'καζουσιν 468r αναγ'καζομεναι 481r ᾱναγ'καζει 415r 462v συναναγ'καζει 463r αναγ'κασθωσιν 421r ηναγ'κασας 461r καταναγ'καζει 398r καταναγ'κη 174r (rubrum) καταναγ'κην 123v αγ'κυλης 408v αγ'κιστρου 461rv αγ'κιστρον 463r 469r αγ'κιστρω 463v 464v 469r 471r αγ'κιστρα 471r αγ'κιστρων 465r αγ'κιστροις 465r 467r 485r αγ'κιστρευθεις 463v αγ'κωσι 457r ηνεγ'κεν 409v 436r θριγ'κος 14v ιεροβρυγ'κας 84v ογ'κος 408v 450v ογ'κω 150r ογ'κοι 372v ογ'κω̄ 28r εξογ'κουσιν 465v ωγ'κωμενην 403r ογ'κουται 406v εξογ'κωσεις 469v ογ'κουσθαι 450v παγ'κρατιον 320r σογ'κος 315r 316r.

Γ' Λ: αρηογ'λωσσον 8r.

Γ' Μ: φλεγ'ματος 442r ρηγ·ματα 241v.

Γ' Ν: γιγ'νονται 431v.

Γ' Ξ: ε̄πισφιγ'ξαντες 477r κλαγ'ξασα 429r συριγ'ξῑ 313v φαλαγ'ξ 416r

Γ' Χ: αγ'χειβαθεις 468v αγ'χουσα 8r 432v αγ'χουσαν 220r αγ'χουση 427v αγ'χουσης 112v 252v ᾱπαγ'χομενων 484v αγ'χυνωτα 365r δαλιαγ'χες 440v συναγ'χικων 359r συναγ'χικοις 23r 186r συναγ'χειχοις 300r κυναγ'χη κυναγ'χιον 68r κυναγ'χιτεις 24r παρδαλιαγ'χες 68r μελάγ'χολικων 108r λαγ'χανει 402v κεγ'χρος 192 κεγ'χρον 485r κεγ'χρου 117r 364r κεγ'χρειναν 411r κεγ'χρηται 485r κεγ'χρινας 410rv εγ'χελυς 465v 479r ρινεγ'χυτης 26r ρινεγ'χυσιαν 374r

ελεγ’χεται 15v 193r ελεγ’χος 402v ρεγ’χειν 409r τριγ’χια 484v τριγ’χους 271v τριγ’χων 109v θριγ’χοις 14r λογ’χη 213r λογ’χιτιν 214r λογ’χοειδες 234r σογ’χος 10r τυγ’χανει 399r 402r 412v 413r 414v 417v 422r 425r 429r 430r 435r 439v 442v 449r 453r 454v 456v 457v 458r τυγ·χανει 435v τυγ’χανειν 223r 437v τυγ’χανουσιν 410v 427v 453v 471v περιτυγ’χανουσιν 453r ετυγ’χανεν 394r 408v 442v τυγ’χανετω 437v 449r 451r τυγ’χανοντα 455r 456r τυγ’χα | νοντα 408v εν’ | τυγ’χανοντα 398v τυγ’χανοντων 453v τυγ’χανοντος 442v 447v επιτυγ’χανουσης 441r εντυγ’χανει 394v εντυγ’χανει¯ 443r.

Δ’ Μ: οδ’μη 398v 406v οδ’μην 413v 452v 454v οδ’μης 396r 458r Καδ’μος 426r.

Δ· Ρ: αφεδ·ρος 63r.

Θ’ Μ: ευθ’μοι 219r.

Κ’ Κ: κακ’καβουμ’ 36r αλικακ’καβον 41r σικ’κιρια 28r δικοκ’κον 377r κοκ’κοι 96v 103r 265v κοκ’κους 292r 392r 455r κοκ’κους 265v κοκ’κοις 435r κοκ’κων 134v κοκ’κυων 455r.

Κ’ Λ: εκ’λασεν 476v.

Κ’ Μ: ακ’μη 400r ακ’μης 396v ακ’μην 299v ακ’μας 395r 413v 465r 469r 477r ακ’μαις 466v 471r ακ’μαιον 309r παρακ’ | μαζει 373v ακ’μαζουσα 409r ακ’μασα¯ | τα 465v κεκ’μηκυΐαν 481r λικ’μητηριοις 465v ϊκ’μανη 282v ενικ’μον 299v τη ϊκ’μαδι 299v ενικ’μαζεσ | 299v.

Κ̄ Ρ: ακ̄ροσπελος 80v.

Κ’ Τ: ακ’τεας 426r ακ’των 478r ακ·τινος 430r ακ’τινων 480v ενβακ’τρον 98v βακ’τριω¯ 463r εκ’τεον 37r εκ’τος 334v εκ’τον 425v πλεονεκ’τηματα 475v εκλικ’του 277v.

Κ’ Χ: βακ’χης 413r.

Λ’ Β: αλ’βα 82r 166r χαλ’βανης 396v 437r 457r αλ’βινους 93r ελ’βουνιον 98v κιλ’βιον 427r σιλ’βακιουμ 383v σιλ’βατικα 310v σιλ’βεστρις 285v στιλ’βοντα 43r 158r 372v στιλ’βει 390r στιλ’βουσα 66r στιλ’βουσαν· 15v βολ’βος 105r 132v 238v βολ’βου 105r βουλ’βους 238v βολ’βω 105r 126v 358r βολ’βων 434v βολ’βοειδης 297r βολ’βπω 97·.

Λ’ Γ: αλ’γη 390r αλ’γουν 469v αλ’γηδων 372v αλ’γηδοσιν 463r αλ’γηδονας 410v αλ’γημα 136v αλ·γημα 281v αλ’γηματος 388 αλ’γηματα 27r 30v 46r 279v αλ·γηματα 281v αλ’γειν 450v 461r αλ’γουσι 419r αλ’γουντες 474v αλ’γουντος 40r 33r 63r αλ’γουντι 41r αλ’γησειεν 472r αλ’γησιν 128v κεφαλαλ’για¯ | 128v κεφαλαλ’γιαν 153v κεφαλάλ’γιαν 31r κεφαλαλ’γιας 36r 165r 293r 300r κεφαλαλ’ | γιας 50r κεφα | λαλ’γουσιν 237r κεφαλαλ’γιαν 37r οδονταλ’γιας 44r 142v 249v 307v οδονταλ’γιαις 27r 259v ο̄δονταλγιας 244v 373v ο̄δονταλ’γειας 299r οδονταλ’γιαν 262v (sed οδονταλγιας 272v) ωταλ’γιας 36r 56r 261v ω̄ταλ’γιας 128v προς ω̄ταλ’γιας 273v ωταλ’γιαις 247v 274v 277v 299r μυαλ’γιας 261v επαλ’γες 417v αμελ’γει 455v μουλ’γηθρουμ’ 296r.

Λ' Δ: *ελ'δια* 98r.

Λ' Θ: *ακααλ'θα* 372v *αλ|θεα* 16v *αλ'θησαιο* 388v *αλ'θισκον* 17r *δυσαλ'θων* 256v *δυσαλ'θης* 454v *ελθειν* 399v 429r 464v 474r 476v *επελ'θει¯* | 389r *εξελ'θειν* 75r *διεξελ'θειν* 460r *συνδιεξελ'θειν* 461v *διελ'θειν* 408r 481v *ὑπελ'θειν* 468r *προελ'θειν* 398v *προσελ'θειν* 391v 394v 445r *ελ'θοι* 400r 448v *απελ'θοι* 422r *ὑπερελ'θοι* 456v *παρελ'θοι* 459v *ελ'θη* 80v *ελ'θων* 405v 406r 408r 409v 410v 411v 429r 449r 455v *ε̄λ'θων* 415r *ὑπελ'θων* 394r *προσελ'θων* 408r 476v *κατεπελ'θων* 409v *επελ'θων* 465r *ε̄ξελ'θων* 424v *ὑπεξελ'θων* 472v *ελ'θοντα* 409r 484r *ελ'θοντες* 421r *εξελ'θον* 404r *ὑπελ'θοντα* 471v *εξελ'θοντος* 407v *ε̄πελ'θοντος* 409v *ελ'θουσα* 400r 472r *ὑπεισελ'θουσαν* 440r *ε̄πανελ'θουσαι* 471v *ἐπελ'θουσης* 463v *παρελ'θουσης* 422v *προσελ'θουσης* 429r.

Λ' Κ: *αλ'κιβιος* 415r *αλ'κιβιον* 112v 428v 429r *αλ'κιβιαδιον* 62 70r *αλ'κιβιου* 415r *Αλ'κμηνης* 429v *αλ'κυονες* 482r *αλ'κυονων* 479v *χαλ'κος* 423r *χαλ'κην* 99v *χαλ'κης* 427v 472r *χαλ'κη* 469r *χαλ'κας* 10r 372v *χαλ'καις* 436v *χαλ'κου* 456r *χαλ'κω* 247v 465v 481r *χαλ'κειω̄* 471v *χαλ'κευθεντα* 469v *χαλ'κευ* 430v *χαλ'κοκροι* 157r *διχαλ'κον* 308r *χαλ'κις* 271v *χαλ'κωματι* 177r *χαλ'κιτην χαλ'κανθον χαλ'κανθεμον* 372v *ελ'κος* 351v 415r *ελ'κη* 19v 27r 30r 39r 64r 118v 177r 250v 268v 274v 281v 301v 310v 323r 382v 389v *ελ'κεσιν* 28r *ελ'κει* 469v 485r *ανελ'κει* 464v *ελ'κειν* 472v *ανελ'κειν* 473r *ᾱνελκειν* 465r *εξελ'κοις* 448v *ελ'κεται* 463v 470v *ανελ'κεται* 469v *εφελ'κεται* 405r *ε̄φελ'κεται* 461v 484v *ανθελ'κεται* 469v *ελ'κων* 16r 19r 26r 96r 120v 129v 436r *ελ·κων* 19r 25r (minoribus litteris) *ελ'κω¯* 141v 417v *καιεδοια̅ ελ'|κωθεντα* 16r *ελ'κοντος* 455r 424v 399r *ελ'κοντας* 470r *ε̄ξελ'κοντας* 478v *ελ'κοντω¯* 472r *εξελ'κονται* 460r *ανελ'κονται* 462v 466r *εφελ'κονται* 470v *ελ'κουσα* 433v *ελ'κουσι* 462r *εξελ'κουσειν* 467v 471r 475r *ἐξελ'κουσι* 461v *ανελ'κουσι* 461v *ᾱνελ'κουσι* 464r *ανελ'κουσιν* 464r 465v *εισελ'κωσιν* 448r *ελ'κωθωσιν* 82r *ελ'κομενον* 408v *ε̄φελ'κομενων* 466v *ανθελ'κομενου* 469v *ελ'κομενη* 472r *ε̄φελ'κεσθαι* 471r *ελ'κυσθησεται* 471r *εξελ'κυσει* 467r *ανελ'κυσει* 462r *ελ'κυσαι* 139v *ανελκυσαιεν* 469v *κατελ'κυσθιεν* 469v *εξελ'κυσθιεν* 462r *ανελ'κυσθεν* 473r *ελ'κυσθεντος* 372v *ε̄φελ'κυσθεντες* 484v *εξελ'κυσθεισαν* 471r *ελ'κωσις* 298r *ελ'κωθωσιν* 82r *ελ'κινα* 271v *ελ'κωτικη* 307v *ελ'κωτικην* 38r 307v *ειλκωμενα* 27r 313v *ειλ'κωμενης* 277v *ειλ'κωμενας* 88v *ειλ'κυσεν* 99v 157r *ολ'κη* 18r 19r 268v 298r 300r 338v *ολ'κας* 402r *ολ'κης* 49r 115r 136v 263v 278v 310v 469v *ολ'κην* 108r 262v 398v 428r 431r *ολ'κον* 476v.

Λ' Λ: *αλ'λα* 98v 136v 385rv 397v 400r 400v 401v 405v 408rv 409v 410v 412rv 413rv 414r 415r 416v 423r 425r 426rv 427v 432rv 433v 435rv 439r 440rv 441v 442rv 443r 444r 445r 446r 449rv 451r 452rv 453r 454v 455r 456v 457v 458r 463v 465rv 467rv 468rv 469rv 471v 472r 473r 476v 477r 478r 479rv 480r 482 485r *αλ¯λα* 441r *αλ'λ επι* 470v 471v *αλ'λ'αγαπησει* 394r *αλ'ληδυ* 482r *αλ'λυδατι* 477v *αλ'λ'ετι* 415r *αλ'λ επι* 408r *αλ'λ ειπερ* 461r *αλ'λ ουκ' ισχυον*

470v αλ'λ'ουκ' 432r αλ'λ ἴσχυς 468v αλ'λου¯ 454v αλ'λουκ 468r αλ'λος 470rv
477v 482r 484v αλ'λου 105r 479v αλ'λον 372v αλ'λω 452r αλ'λη 62r 257v
429r 432v 433v 463r 466r αλ'λης 430v 455r αλ'λε | [407v αλ'λουδε 485r αλ'λο
415r 417v κατ αλ'λον 465r αλ'λοι 388v 405v 411v 418r 427r 456r 466r 470r
474r 480v αλ'λων 349v 394r 400r 401v 408r 411v 425r 426v 427v 461r αλ'λοις
108r 337v 400v 408r 439r 441r 448v αλ'λοις 16r αλ'λους 52r 462r 470r 485r
αλ'λαις 414v 432v 475v αλ'λας 401r 414r 465v αλ'λοτριον 485r αλ'λαχου 455v
αλ'λοτι 485r αλ'λαχοσε 400v αλ'λοσε¯ 464r αλ'λοτε 401v 406v 436r 448r 450r
455v αλ'λως 23r 277v 394r 395r 398v 401r 403r 405r 412r 418r 420r 428v
436r 453r 456r 463v 464v 469 αλ'ληλα 148r 182r αλ'ληλων 147r 298r 427r
434v 436r 461r 464v 465v 478r 481r αλ'ληλοις 43r 409r 431v 460r 463v 465r
469v 470r 471v 476r αλ'ληλαις 64r 466v αλ'ληλους 409v 461v 476v απα'λ'λατ-
τειν: 433r ὑπαλ'λαττειν 401v ἀπαλ'λαγηναι 406r απαλ'λαξης 389r απαλ'λαξεις
388v εναλ'λαξωσι 421r απαλ'λαξει 436v απαλ'λασσει 449v διαλ'λατ'τει 402r
αλ'λασκειν 372v αλ'λοιον 401v 402r αλ'λεξαγιστος 471v αναγαλ'λις 8r
αποβδαλ'λων 442r βαλ'λων 437r βαλ'λοντες 470r βαλ'λεσθω 435r βαλ'λι 338v
βαλ'λομενη 471v βαλ'λειν 472r εκβαλ'λουσι 389v εγ'βαλ' | [λ]ουσιν 389v (margo)
εκ'βαλ'λιν 98v 338v εκβαλ'λι 19r εκ'βαλ'λου | [εκ'βαλλουσιν 256v ἐπιβαλ'λων
425v επιβαλ'λων 443v επιβαλ'λειν 441r 466v ἐπιβαλ'λουσιν 470r επιβαλ'λοντες
466v 477r επιβαλ'λομενη¯ 395v εμβαλ'λει 461v εμ'βαλ'λει 461v 464v 465v
εμ'βαλ'λομεν 437v εμ'βαλ'λετω 425v εμ'βαλ'λουσιν 463r ενβαλ'λων 448r
εμ'βαλ'λων 441r 450r sed εμ'βαλλε 441r εμ'βαλ'λοντα 451r εμ'βαλ'λοντες
461v 462r εμ'βαλ'λουσειν 479v ανεμ'βαλ'λοντες 462r μεταβαλ'λει 444r μετα-
βαλ'λειν 421r μεταβαλ'λεται 400v μεταβαλ'λιν'αυτα 38r περιβαλ'λει 462v 463v
περιβαλ'λομενοι 421r περιβαλ'λουσιν 461v 465v 466v περιβαλ'λιν 165r προ-
βαλ'λομενος 461v προβαλ'λομενο¯ 467r 476v προσβαλ'λειν 431r συμ'βαλ'λοις
432v συμ'βαλ'λον 388r συμβαλ'λομενον 451v γαλ'λοι 29r 59r 237v γαλ'λιαν
320r γαλ'λικη 94v γαλ'λινακια 267v ανουγαλ'λικου 286v γναφαλ'λου 93r
θαλ'λειν 397r θαλ'λου 45r θαλ·λασσαν 79v αιγιθαλ'λους 475r ἀειθαλ'λουσης
441r ευθαλ'λη 432r θρυαλ'λις 435r καβαλ'λατιον 167r καλ'λος 462r καλ'λι-
γεμεθλον 389v καλ'λιβλεφαρα 279v καλ'λιριον 177r καλ'λιστον 299v 388r 426v
457v περικαλ'λεστατον 476v ημεροκαλ'λες 132v κορυδαλ'λιον 8v κορυ|δαλ'λιδες
484v κρυσταλ'λον 455r κρυσταλ'λιο¯ 383v τιθυμαλ'λος 349v 350r (rubrum)
τιθυμαλ'λω 426r τιθυμαλ'λις 349v τιθυμαλ'λιδα 350r τιθυμαλ'λου 13r τιθυ-
μαλ'λος, τιθυμαλλος 10r μαλ'λον 28r 82r 139v 180r 214r 246v 279v 283v
301v 399r 401v 402r 414v 452v 453v 462v 465v 469rv 470r 472r 475v 482r
παχυμαλ'λον 336v οξαλ'λις 432v παλ'λαιοι 426v παλ'λοντα 477v παλ'λαδιουμ'
123v φαλ'λαινη 418v φαλ'λωδη 98v σφαλ'λομενοι 456v σκυταλ'λιον 163v
ελ'λυχνιον 239v ελ'λεβορου 31r 49r 66r 148r 307v 371v ελ'λεβορος 115r βδελ'λα
455v βδελ'λης 455v βδελ'λων 437r μελ'λη 480r μελ'λον 470v μελ'λοιεν 462v

μελ'λοντας 372v μελ'λοντες 372v μελ'λουσιν 399r 464r μελ'λωσειν 481r μελ'λοντι 456v μελ'λοντος 388rv 390r 443r σιτοσπελ'λος 57r 127v ακροσπελ'λος 57r στελ'λιν 40r στελ'λει 161r 321r στελ'λι 310v διαστελ'λων 455v αντελ'λιν 388v 390r αντελ'λοντος 390r φακελ'λους 465r ιουπικελ'λους 34r.

αχιλ'λιος 24v 25r (rubrum) σκιλ'λα 126v 298r sed σκιλλα 297v σκιλ'λης 298r 434v 448r σκιλ'λαις 462r σκιλ'λη 15v ποικιλ'λομενη 401v σκιλ'λιτικον 298r καπιλ'λους 42r ιλ'λυρικη 148r βριχιλ'λατα 255v τραγατιγιλ'λους 166r οιστιλ'λος 271v ουστιλ'λαγω' ρουστικα 98v.

ολ'λυται 404v απολ'λυμενον 419v απολ'λωνος 154r 435v 439r 482r 485v απολ'λιναρις μινορ' 36r κολ'λα 16r 267v 321r 381v κολ·λα 62r κολ'λαν 161r κολ·λαν 16r κολ'λητικη 39r 58r κολ'λητικης 73r κολ'λητικην 296r κολ'λιτικη 25r κολ'λωδη 92r 134v κολ'λωδης 337v κολ'λυριον 30r κολ'λυριου 162r κολ'λυριοις 293v 295v κολ'λουρια 96v κολ'λησιν 15v 286v κολ'λωσα 276v πολ'λη 21r 64r 435r 462r 463r 471r πολ'λου 405v 471v πολ' | λου 415r πολ'λης 412v πολ'λην 16r 399r 408v 444r 446r 465v 470r πολ'λω 60r 100v 101v 237v 336v 447v 463r 470v πολ'λαι 427r 463r πολ'λοι 412v 419v 396v πολ'λα 124v 110v 157r 308v 391r 401v 402v 435v 446r 471r 476r πολ'λων 426r 429v 449r πολ'λοις 19r 137v 463r πολ'λοισιν 390r πολ'λαις 462v 470v πολ'λους 103v 462r πολ' | λους 273v πολ'λας 141v 293r 374r 464r πολ'λāπλουν 440v πολ'λ 453v πολ'λακις 409v 418v 423v 431v 440v 448r 449r 456r 461r 466r 468v 474v (πολ'λακει) 469r (πολ' | λακεις) 471v 476v 477r 478r 482r αγασυλ'λον 46r ανθυλ'λιον 149r βηρυλ'λιος 26r γηθυλ'λιδος 453r ερ'πυλ'λος 397r 414r ερπυλ'λος 110v (rubrum) 397r ερ'πυλ'λω 337v ερπυλ'λον 302v κορυλ'λιδες 484v σκυλ'λιον 216r σερπουλ'λου 110v φυλ'λον 27r 76r 85v 149r 160r 161r 165r 274v 383v 302v 415v φυλ'λου 240v φυλ'λω 278v 279v φυλ'λο [103r φυλ'λα 15v 19r 21r 22r 26r 29r 30r 31r 32r 34r 35r 36r 37r 39r 43r 49r 53r 56r 67r 68r 70r 73r 75r 78v 82r 89v 94v 96v 97v 99v 105r 106r 107r 110v 111v 112v 119v 121v 122v 124v 125v 127v 129v 132v 134v 139v 141v 145r 147r 148r 149r 150r 151r 152r 154r 157r 159r 161r 163r 165r 177r 181r 182r 213r 214r 237r 241v 256v 267v 268v 270v 272v 273v 274v 278v 280v 281v 282v 285v 286v 291r 292r 293r 296r 304v 307v 308v 310v 312v 318r 319r 337v 338v 339r 348r 349v 351v 358r 360r 378r 381v 384v 385v 388r 412v 413rv 415v 424v 425r 427v 428v 432v 434r 444r 448r 450r 455v sed φυλλα 26r 59r 62r 68r 222v 238v 269v φυλ'λων 13r 30r 62r 82r 120v 99v 111v 134v 143v 163r 241v 249v 263v 274v 275v 286v 299r 301v 303v 307v 308v 316v 323r 335v 351v 373v 428r 429r 452v φυλ'λοις 27r 74r 83v 93r 98v 101v 102r 112v 131v 140v 153r 166r 177r 291r 301v 349v 356r 380r (sed φυλλα) 403r 426r 429v 432v 434v 452v 462v 464r — φυλ'λος 250r φυλ'λαρια 109v 158r φυλ'λαριā 38r 303v φυλ' | λαρια 123v φυλ'λαριων 14v 33r 74r 297r φυλ'λαριοις 137v φυλλαριοις 72r φυλ'λαρῑα 278v φυλ'λαδας 31r αποφυλ'λον 47r αφυλ'λον 238v

355v 392r ευφυλ'λος 427v επιφυλ'λιδα 124v λευκοφυλ'λος 24r λεπτοφυλ'λος 8v 337v λεπτοφυλ'λον 8r 14v μελανφυλ'λον 72r μελισσοφυλ'λον 305v -ου 429v μελιφυλ'λου 441r μηλοφυλ'λου 237v μυριοφυλ'λον 9r οξυφυλ'λον 84v πενταφυλ'λον 9v 272v (rubrum) πενταφυλ'λου 129v 432v στενοφυλ'λω 119v τριφυλ'λον 351v 413v 436v φυλ'λοφαρες 274v χιλιοφυλ'λον 25r πλατυφυλ'λος 337v ψυλ'λοις 383v ψυλ'λους 336v.

Λ' Μ: αλ'μη 445r αλ'μησις 269v αγαλ'ματα 388r αλ'μαιας 275v αλ'μεας 135v 239v αλ'μεαν 122v βοη̄θαλ'μον 296r οφθαλ'μος 320r οφθαλ'μον 164v οφθαλ'μου 429r οφθαλ'μοιο 389r οφθαλ'μοι 403r ο̄φθαλ'μοι 418r οφθαλ'μους 401v 453v 465r 468v ο̄φθαλ'μους 386v 401r 403r οφθαλ'μοις 269v 408v ο̄φθαλ'μοις 400v 461r οφθαλ'μων 13v 23r 26r 27r 31r 132v 305v 319r 388r 389r 409r ο̄φθαλ'μων 58r 279v 386v 440v 461v 462r ο̄φθαλ'μικα 336v οφθαλ'μικας 279v οφθαλ'μικα 89v 96v οφθαλ'μοειδη 75r οφθαλ'μοειδως 372v βουφθαλ'μον 13r 372v 390r βουφθαλ'μων 75r ζωοφθαλ'μον 13r αιλιουροφθαλ'μον 41r αιμαοφθαλ'μου 40r ϋοφθαλ'μον 33r ψωροφθαλ'μιαις 16r αλ'μευθισα 88v παλ'μας 440r τελ'μασι 30r τελ'ματωδεσιν 130v ελ'μιν 116r 130v 141v 249v 316r ελ'μι¯ | 141v ελ'μις 13v 359r ελ'μεις 237v ελ'μινθας 70r 156r ολ·μα 381v ολ'μον 412v 437v ολ'μην 448v πουλ'μωνια 84v κατατολ'μα¯ 446v.

Λ' Π: θαλ'πην 452v θαλ'πων 477v θαλ'πουσι 400r θαλ'πουσαις 478v θαλ'πουσαι 478v θελ'πηλη 148r κολ'πων 16r κολ·πους 30r κολ'πους 389v κολ'ποισιν 392r κολ'ποίς (ι del.) 479v κολ'ποις 463v κολ'πον 466r 470r.

Λ' Σ: βαλ'σαμον 437r αλ'σην 244v βαλ'σαμενη 75r αλ'σιν 108r 249v 316v συναλ'σιν 130v συναλ'σι¯ 154r αλ'σιλειον 36r ασφαλ'τιον 272v 351v ασφαλ'του 413v ασ'φαλ'του 351v 396r 413v βαλ'σαμον 441v.

Λ' Τ: βελ'τιον 148r βελ'τιους 281v κελ'τοι 460r φιλ'τατε 394r φιλ'τρα 163r μιλ'τος 433v πολ'τω 114r μουλ'τιλαγω 348r.

Λ' Φ: αλ'φον 27r 269v αλ'φο¯ 335v αλ'φους 70r 111v 117r 249v 301v 316v 405r αλ'φων 94v 133v δυσαλ'φων 141v αλ'φιτα 101r 300r 464v αλ'φιτου 27r 36r 128v 156r 293r 305v 386v αλ'φιτον 299r 389r αλ'φιτο¯ 309v αλ'φιτω 86v 133v 295r 381v αλ'φιτων 13v 337v 443v αλ'φιτω¯ 149r αλ'φιτοειδες 389r αδελ'φα 417r ἀδελ'φων 405v δελ'φινες 472r 479r δελ'φινα 461v 471v δελ'φεινες 471v δελ'φινιας 95v σιλ'φιου 398r 430r 436r 450r 451r σιλ'φιον 449r κολ'χικου 438v 447v κολ'χικον 105r 448r κολ'χοις 105r κολ'χιδι 59r.

Μ' Β: αμ'βουξου 196r αμ'βλυωπιαις 23r 41r αμ'βλυω̄πιας 135v αμ'βλυωπουντας 165r αμ'βλυνθεισης 478r αμ'βλυωττοντας 467v αμ'βλυτερας 402r αμ'βλυντηρας 389r αμ'βλυνι 28r αμβλυωτην 223r εξαμ'βλωσκειν 165r πολυαμ'βλυω̄πες 386v αμ'βροσια 21v (rubrum) βραμ'βης 162r λαμ'βανε- 388v 392r 433v 445v 450r λαμ'βανει 448v επιλαμ'βανει 408v 409r 422r αναλαμ' | βανει 88v ϋπολαμ'βανει 446r λαμ'βανιν 283v 412r 430v 456v μεταλαμ'-

βανειν 454v *επιλαμ'βανειν* 410v *αναλαμ'βανουσιν* 148r *λαμβανετω* 390r 456r *αντιλαμ'βανομενα* 271v *λαμ'βανομενος* 115r 261v 273v 283v *λαμ'|βανομενος* 128v *αναλαμ'βανομενος* 147r *λαμ'βανομενη* 119v 138v 298r 371v *ενλαμ'βανομενη* 242v *λαμ'βανομενου* 316r 390v *λαμ'βανομενοι* 461v *λα]μ'βανομενον* 269v; 30r *λαμ'βανομεναι* 141v *λαμ'βανοντες* 50r *λαμ'βανοντα* 412r *λαμ'βανονται* 119v *λαμ'βανεται* 82r 298r *απολαμ'βανεται* 332r *παραλαμ'βανεται* 34r; 273v *λαμ'βανων* 436r 449r *λαμ'βανω¯* 437r *επιλαμ'βανεσθαι* 409v *αναλαμ'βανεσθαι* 437v *καταλαμ'βανεσθαι* 440v *λαμ'βανοιτο* 432v *κραμ'βη αγρια* sed *κραμβη ϊμερος, θαλασσία* 9r; 183r *κραμ'βης* 450r 456r *κυνοκραμ'βη* 158v 159r (rubrum) *εμ'βρυα* 86v 140v 281v *εμ'βρυᾱ* 70r 137v 382v *εμβροια* 94v *εμ'βροια* 114r 115r 281v 300r *εμ'βρυων* 96v *εμ'βροιων* 21r *μεσημ'βριαν* 408r 410v *φαε̄σιμ'βροτου* 388v *φαεσιμ'βροτου* 390r *ακεσιμ'βροτον* 390v *ομ'βρων* 99v 402r *ομ'βρος* 432v *βομ'βοϊδη* 53r *βομ'βουσιν* 415v *φερομ'βρον* 299r *θρομ'βους* 137v *θρομ'|βουται* 449v *θρομ'βωθεν* 450r *στρομ'βια* 426v *στρομ'βους* 472r *φερουμ'βρος* 136v *ταλουμ'βρον* 275v *παλουμ'βαρις* 267v *κολουμ'βινα* 268v *θυμ'βρα* 138v *θρυμ'βης* 426v *θυμ'βρας* 108r *θυμ'βρης* 414r *σισυμ'βριον* 131v *κολυμ'βατιαν* 425v *κολυμ'βαλιαν* 425r *κολυμ'βοι* 485v *κορυμ'βοειδη* 371v *κορυμβο¯* 390v *κορυμ'βοις* 147r *κορυμ'βου* 246v *κορυμ'βους* 122v *ακροκορυμ'βους* 390v *κυμ'βαλα* 390v *κυμ'βαλιος* 163r *κυμ'βαλιον* 164r.

Μ'Μ: *φλαμ'μουλα* 123v *αμ'μωνιακω* 281v *το ἀμ'μωνιακον* 46r *γουττα αμ'μωνιακα* 46r *αμ'μωνα* 46r *αμ'μωδεσι* 62r 147r *αμ'ματισας* 389r *σκαμ'μωνιας* 455r *σκαμ'μωνιον* 139v *σκαμ'μωνιᾱ* 457r *γραμ'μαι* 416r *γραμ'μας* 122v *συγ'γραμ'μασιν* 461r *ἡ ψαμ'μος* 472r *ψαμ'μω* 400v *ψαμ'μον* 402r 465v *συνεστραμ'|μενα* 383v *συνεστραμ'μενος* 434v *σεκεμ'μενη* 138v *θρεμ'μα* 99v *θρεμ'ματων* 47r 394v *θρεμ'ματα* 388r *θρεμ'ματ[* 388r *θρεμ'μασι* 410v *σουδεμ'μουρ* 13r *στρεμ'ματα* 82r 238v *στρεμ'μασιν* 72r *στρεμ'μασι¯* 292r *στρεμ'|ματα* 177r *κρεμ'μανη* 298r *πλημ'μελειας* 409v *ειλημ'μενων* 484v *συνειλημ'μενων* 96v *κατιλημ'μενοις* 442v *διειλημ'|μενον* 26r *διειλημ'μενους* 145r *διειλημ'μενας* 59r *διειλημ'μενος* 94v *περιειλημ'μενον* 72r 134v *περιειλημ'μενους* 273v *ᾱποθλιμ'μα* 334v *αποθλιμ'μα* 279v *διερριμ'μενος* 237v *τετριμ'μενη* 154r 297r *τετριμ'μενον* 388r *συντετριμ'μενον* 473v *κομ'μι* 338v *ομ'ματων* 461r 469r *φλομ'μος* 10r 243v *κρομ'μοιων* 247v 269v *κρομ'μυου* 114r *κρομ'μυον* 9r *κρομ'μαϊους* 278v *κρομ'μυωδους* 115r *φλομ'μω* 119v *θυμ'μουμ'* 137v *κεκαλυμ'μενον* 460r cf. *ουολουκρουμ'μαιους* 129v et *τριφολιουμ'μινους* 208r.

Μ'Ν: *δικταμ'νους*| 102r.

Μ'Π: *αμ'πελου* 96v 444r 445v 455r *αμ'πελω* 448r *αμ'πελοις* 115r *αμ'πελιος* 434r *αμ'πελιδος* 480r *αμ'πελωσιν* 335v *αμ'πελινου* 456r *αμ'πελοπρασιν* 209r *αμ'πεχοντα* 453r *αμ'πλακιωτι¯* 390v *αμ'πουλ'λακια* 35r *λαμ'ποντος* 462v *λαμ'παδι* 461r *λαμ'πομενον* 391r *εκ'λαμ'πουσιν* 403r *λαμ'πρως* 442v *λαμ'πρϋνι* 316v *λαμ'πρυνει* 19r 249v *καμ'πυλους* 471r *καμ'πυλον* 226r 469r

προκαμ'πυλον 24r *καμ'πυλας* 477r *καμ'πτεται* 174r *καμ'πτοντα* 484v *καμ'παις* 403r *επικαμ'παις* 292r *καμ'πης* 398r *καμ'πανα* 119v *μελαμ'πους* 115r *σεμ'περβιβουμ* 14v *αποπεμ'πει* 392r *αποπεμ'πειν* 479r *εκ'πεμ'πει* 464r *πεμ'πουσι¯* 445r *παραπεμ'πουσιν* 477r *παραπεμ'ποντες* 479r *πεμ'πτεον* 276v *πεμ'πτου* 241v *λημ'πτικοις* 351v *επιλημ'πτικοις* 19r 46r 48r 225r 261v *επιλημ'πτοις* 82r *επιλημ'πτους* 329r *αναλημ'φθεν* 343r *ᾱπολιμ'πανειν* 481r *απολιμ'πανωσι¯* 476r *καταλιμ'πανουσα* 423v *απολιμ'πανεται* 457v *ϋποπιμ'πραμενα* 457v *πιμ'πλησι* 406v *εμ'πιμ'πλησιν* 458r *εμ'πιμ'πλησι* 419v *εμ'πιμ'πλαται* 465r *επιπομ'πας* 390v *επιπομ'πην* 390v *πομ'παιδουλα* 272v *ο|λυμ'πω* 449r *ουλυμ'ποιο* 392r *ολυμ'πο¯* 388r 390r.

Μ' Φ: *παμ'φανης* 13r *αμ'φιβιων* 477r 478r 479r 485r *αμ'φιβιους* 481r *αμ'φιβληστρον* 462r *αμ'φει* 476v *αμ'φικεφαλου* 422v *αμ'φιλαφης* 147r 275v *αμ'φισβαινα* 406v *αμ'φοτερα* 301v 441v *αμ'φοτεραι* 24r 40r 73r 153r *αμ'φοτερων* 154r 427v 467r *αμ'φοτερους* 448v *αμ'φοτεραις* 299v 425r *αμ'φοτεροις* 393r 409v *στεμ'φιν* 273v *πεμ'φθεν* 404r *λυκοσεμ'φαλον* 216r *στρεμ'φυλλιον* 229r *αναλημ'φθεις*|218r *λημ'φθεν* 156r 250v 285v 295r *αναλημ'φθεν* 301r *αναλημ'φθε¯*|[263v *αναλημ'φθεισα* 321r *ᾱναλημ'φθισα* 310v *λημ̃ψθεντες* 381v *λημ'φθις* 285v *ομ'φαλος* 56r 163r *ομ'φαλου* 237r 440v *ε̄ξομ'φαλους* 383v *γομ'φαλ'γιας* 339r *πομ'φολυγωδες* 65r *πομ'φολυξιν* 402r *σομ'φαιφου* 177r.

Μ' Ψ: *καμ'ψελ'λα* 140v *καμ'ψεων* 411r *σαμ'ψουχον* 426r *λαμ̄ψανη* 219r *σουειτεμ'ψον* 140v *λημ'ψεως* 292r *επιλημ'ψια* 273v *συνλημ'ψεσιν* 71r *συνλημ'ψιν* 312v *ασυνλημ'ψιαν* 141v *ᾱσυνλημψια¯* 128v *λημ'ψιαν* 256v *εκ'λημ'ψιν* 56r *ε̄πιλημ'ψιαις* 149r *θεμ'ψω* 74r *πεμ'ψεμ'τε* 267v *αμεμ'ψεται* 392r.

Ν Τ: *εν'|τος* 440r *οντας* 440v *στρατευοντας* 440v *δυσεντερικοις*|30r.

Ν·Μ: *συνμελιτι* 176r.

Π' Π: *Καπ'παδοκια* 22r 23r 24r 45r 92r *καπ'παδοκιαν* 45r *καπ'πακορωνια* 75r *καπ'|παραιως* 295r *λαπ'πα* 111v *λαπ'παγω* *λαπ'πολλαμερα* 147r *παπ'ποι* 109v 443v *παπ'πους* 109v 443v *ιπ'που* 145r 429r *ιπ·που* 408v 424v *ῑπ'πους* 469v *ιπ·πων* 437r *ιπ'πων* 427r *ιπ'πουρις* 8v 145r 146r *ιπ'πουρους* 465r *ιπ·πουροις* 465r *ιπ'πομαραθρον* 8v *ιπ'ποφανις* *ιπ'ποφαες* *ιπ'ποφαος* *ιπ'πιον* 147r (sed *εχιννιον*) *ιπ'ποσελινου* 425v *ιπ'ποσελινον* 122v 306v *ιπ'ποσελινω* 304v *ιπ·πολαπαθρον* 142v *ϊπ'ποκρατης* 180r *ιπ'ποκρατους* 452r *ιπ'ποτροφουσιν* 336v *εξιπ'πιων* 417r.

Π' Τ: *λαπ'τουκα* 150r *θρυπ·τι* 165r *περιπιπ·τει* 449v.

Π' Φ: *κεπ'φιν* 480v *κεπ'φος* 445r.

Ρ' Β: *βαρ'βυλη* 26r *ϊοβισβαρ'βα* 371v *ερ'βα* 8r 83v 267v 271v 333v 349v 383v *ερ'βου* 250v *ερ'βακανθα* 72r *ερ'β'α'ασινινα* 166r *κερ'βινα* 141v *σεμ'περ'βιβου* 14r *κικιρ'βιταμολλε* 315v *βορ'βορυσσεται* 449r *σκορ'βιον* 321r]*μινορ'βιου* 299v.

Ρ' Γ: *αρ'γεμα* 40r 41r *αρ'γεμου* 29r *αρ'γειλο¯* 487r *λιθαρ'γυρον* 305v

λιθαῤγυρω 156v 293v αναγαῤγαρισμα 359r αναγαῤγαριζομενη 265v ληθαῤ-γικων 309r εναῤγως 394r πελαῤγ[πελαῤ|[γο]ι πελαῤγων πελαῤγοις 476v αῤγυρον 441r σπαῤγανον 385v σαῤγων 464v σαῤγους 466v sed σαργους 464v εῤγα 388v 417r εῤγον 372v 398v 461v εῤγων 390r 402v εῤγασαντο 405v εῤγαζεται 115r 128v 409r 423v 448r 469v απεῤγαζεται 410v 449r απεῤγαζομενον 449r εῤγαζομενοις 478r εῤγαζοντο 453v εῤγαζομενων 394r συνεῤγαζεται 298r ενεῤγης 154r ενεῤγεστερον 310v ενεῤγεστερων 98v ενεῤ-γεστατον 321r ενεῤγοτερα 405v ενεῤγοτεραν 399r ενεῤγει 182r ενεῤγως 178r 273v ενεῤγει|261v ενεῤγων 311v συνεῤγουσαν 283v συνεῤγει 128v εῤγασιμοις 270v 335v φιλεῤγο¯ 388v ενεῤγασιας 476r ϋπουῤγοι 471v πεῤγαια 29r μεῤγινα 124v στεῤγυθρον 163r στεῤγηθρον 388r στεῤγην 415r στεῤ-γουσειν 482r ᾱπειῤγωσιν 466v διειῤγουσα 439r εξειῤγειν 446v ειῤγαζοντο 415v ειῤγασατο 468r εξηῤγασται 114r μελιτ'τουῤγον 422r ϋπουῤγεια 468v οῤγη 401r 460r οῤγανου 139v οῤγησων 409v καπνογοῤγιον 157r γοῤγον 401v οῤγυϊας 477v οῤγειᾱ 439r γεωῤγοι 466v γεωῤγοις 465v γεωῤγουντες 447v γεωῤγουσι 455r γεωῤγουμενη 426r γεωῤγειαν 478r.

Ρ'Δ: καῤδα 456r καῤδαμον 9r 359r 398v 453r καῤδαμω 104r 310v καῤδια 418r καῤδιαν 403r 405v 416v 468r 475r καῤδιακον 82v επικαῤδιους 125v καῤδους 125v ονοκαῤδιον 99v καῤδαμω καῤδαμινην 302v σαῤδινια 307v σαῤδονιον 306v σαῤδονικαις 261v ναῤδος 426r ναῤδω 452v ναρδον 437r ναῤ|δος 437r παῤδαλεις 66r 68r παῤδαλιαγ'χες 66r κεῤδος 451r 481v χεῤδαν 125v πεῤδικιον 9v λαουβιῤδε 304v σκοῤδον 10r 434r σκοῤδιον 310v σκοῤ|δ 262v σκοῤδιζοντα 310v σκοῤδοειδες 297 λυκοσκοῤδον 9r ελαφοσκοῤδον 8v 68r οφιοσκοῤδον 9v 68r 116r αγριοσκοῤδον 116r κονκοῤ-διαλις 29r χοῤδονας 130v ακροχοῤδωνων 99v ακροχοῤδωνας 137v ᾱκροχοῤ-δωνας 298r 339r ακροχοῤδονας 130v ποῤδαλεως 468r.

Ρ'Ζ: χουῤζητα 372v.

Ρ'Θ: αῤθρα 46r 139v 388v αῤθρων 46r αῤθροισιν 388v παῤθενοι 462v παῤθενιον 32r 427r παῤθενιυς 433v ναῤθηκος 46r 425v ναῤθηκος 46r ενεῤθε 401v οῤθος 389r οῤθον 304v 388v οῤθο¯ 389r οῤθα 281v οῤθην 453r διοῤθουται 381v οῤθοπνοια 24r οῤθοπνοιᾱ 359r οῤθοπνοεικοις 46r 180r οῤθοπνοϊκοις 137v οῤθοπνοιας 119v 295r οῤθουμενην 401r ανοῤθως 462r ποῤθμον 470r οῤθρουσθαι 471v.

Ρ'Κ: αῤκτιον 74r αῤκταιον 432r αῤκτεον 432v αῤκτοι 468r αῤκτου 439v αῤκουν 425v αῤκευθου 425r αῤκευθιδα 34r αῤκαδιας 64r 280v αῤ-κεισθαι 372v αῤκεσειεν 468v αῤκουσιν 300r αῤκουντος 467v σαῤκες 399r σαῤκος 88v 464v σαῤκων 78r 409r 421r 457r σαῤκας 408r 479r σαῤκοκοΛ'λαν et αῤγε-μωνιαμ' 58r σαῤκοι 19r σαῤκωδες 299v σαῤκωδεστερα 245v ευσαῤκον 115r σαῤκηματα 310v ναῤκα 431v καῤκινος 421r 426r καῤκινου 421r καῤκιναδος 478r αυταῤκες 339r 425v αυταῤκη 466r διαῤκες 372v ναῤκωδης 212r χαῤ|κηδονι

181r ερ'κος 388v περ'καζει 96v δερ'κητε 388r δερ'κησ 388r κυερ'κιαμ' 382v ηρ'κοτες 421r ατιειρ'κοκ' 30r ειρ'κουλου 338v κιρ'κης 391r πορ'κινουμ' 165r δορ'κιδιον 98v δορ'κιου 396r ο̄ξυδορ'κης 157r οξυδορ'κικοις 295r πολιορ'κουντες 467v.

P' M: αρ'μινθος 435r καθαρ'μους 273v αρ'μονιαν 426r αρ'μοζει 23r 24r 30r 58r 92r 116r 125v 283v 293r 299r 300r 312v 313v 373v 386v αρ' | μοζει 135v αρ'μοσας 299v αρ'μοζουσα 82r αρ'μοζουσαν 78v αρ'μοζον 59r αρ'μοζουσιν 21r 72r αρ'μοζι 119v 273v 292r 316r 336v 339r 381v φαρ'μακον 165r 247v 427v 428r 442r 444r 446r 448r 450v 454r 457v 467r φαρ'μακω 426v 447v 467r φαρ'-μακου 399r 447v 450v φαρ'μακα 388r 390r φαρ'μακοις 166r 305v φαρ'μακων 449r αλεξιφαρ' μακα 124v 393v πολυφαρ'μακος 390r φαρ'μακωδεστερα 70r φαρ'μακιδων 390v 392r αντιφαρ'μακων 438v (rubrum) πεφαρ'μαγμενων 444r φαρ'μασσομενων 439r πταρ'μον 307v πταρ'μου 386v πταρ'μους 309r 386v πταρ' | μους 295r πταρ'μικον 103r αρ'μαλαλα 269v διεφθαρ'μενων 454v διεσπαρ'μενας 465r εμπε-παρ'μενον 470v παρ'μορον 296r ερ'μη 34r ερ'μου 28r 75r 267v ερ'μιας 391r ερ'μιου 15v ερ'μιε̄λυ 115r ερ' | μησιαναξ 437v ερ'μηνια 394r (rubrum) σπερ'μα 28r 39r 47r 56r 61r 72r 88v 95v 117v 138v 139v 140v 160r 163r 181r 212r 239v 244v 246v 247v 270v 298r 305v 313v 351v 356v 383v 386v 413v 414v 425v 432v 434r 439r 446r 450v 453v 457r 458r σπερ'μα 160r σπερ'ματος 156r 351v 385v σπερ'ματι 425r σπερ'ματα 351v 418r 465v 481v σπερ'ματων 50r σπερ'ματων 11r σπερ' | μα 143v 274v σπερ' | ματα 424v σπερ' | ματος 35r σπερ' | ματι 270v σπερ' | [250v σπερ'ματιον 50r (60) 140v σπερ'ματια 164r 274v σπερ'ματικαι 238v ενσπερ'μον 45r χρυσοσπερ'μον 13r λινοσπερ'μω 71v λινοσπερ'μου 444r ασπερ'μον 389r; in σπερ'ματων 11r apostrophus ς litterae speciem prae se fert; δερ'μα 407r 423r 450v 454v 456v οστρα-κοδερ'μα 472r θερ'μος 88v θερ'μη 337v θερ'μου 82v θερ'μω 268v 290r 442r θερ'μεν 28r 35r 74r 76r 418r 440v 469v θερ'μοι 133v θερ'μοτερος 420r θερ'-μαινει 104r θερ'μαινι 19r θερ'μενι 122r θερ'μαινουσιν 89v θερ'μενομενην 399v θερ'μενουσαι 478v θερ'μηνασα 477r εκθερ'μανθη 454r διᾱθερ'μενουσης 464r θερ'μενοντων 16r 71r 74r θερ'μαντικον 28r 37r 140v 324v θερ'μαντικα 154r θερ'μαντικη 86v 283v 316r 382v θερ'μαντικην 50r 59r 116r 125v 180r 302r 303v 359r θερ'μᾱ | τικην 128v θερ' | μαντικοις 78r θερ'μαντικα 154r λιπο-θερ'μων 139v μερ'μηριζε 391r τερ' | μινθω 73r κακοτερ'μον 389v συνηρ'μοσ-μενος 466v ορ'μη 485r ορ'μην 400v ορ'μας 37r 96v 470r ορ'μαν 474r ανορ'μα 91r ενορ'μωντες 467v εξορ'μαν 467v εξορ'μωσα 423v εφορ'μωσι 464r ε̄φορ'-μωσιν 460r εφορ'μωντας 467r εφορ'μησᾱ 469v εφορ'μησαντα 471r εφορ'μησει 484r παρορ'μα 50r 88v 277v παρορ'μαν 240r παρορ'μωντες 78r ορ' | μινου 120v ορ'μια 469r ορ'μιας 461v 469r ορ'μιαι 471r ορ'μενον 432v ορ'μωσεῑ 474v ωρ'μημενον 481r ωρ'μησεν 476v ε̄φορ'μωσειν 478r προσορ'μιζονται 481v χουρ'μα 269v μυρ'μηκιας 118v 292r 307v 339r μυρ'μηκας 475r μυρ'μηκι μυρ'μηκιον 417v μυρ'μηκιων 99v.

P’ N: προδιαρ’να 115r θυμαρ’νολι 143v αρ¯νιον 30r ερ’νος 392r κυβερ’-νητην 469r στερ’νων 479v στερ’νοις 449v στερ’να 480r κιρ’νων 441r κιρ’νασθω 426r ορ’νις 415v 474r 475r 476v 485r ορ’νιν 476v ορ’[ν]ιν 476v ορ’νεων 467v 474v 475v 476r 477r 478r ορ’νεω¯ 481v ορ’νεω 445r ορ’νιθος 452r ὕδωρ’ ορ’νιθος 441r ορ’νιθαις 449r ορ’νεον 445r 480r 480v ορ’νεοις 480r ορ’νιθων 408r 485r κορ’να 29r κορ’νουλακαμ’ 338v ὑποστορ’νυσιν 477v σμυρ’νη 27r σμυρ’νης 425v σμυρ’ | νης 27r ζμυρ’νου 122v σμυρ’ναια 337v σμυρ’νιδος 451r σμυρ’νιον 432v.

P’ Ξ: σαρ’ξιν 477r αρ’ξηται 132v ηρ’ξατο 428r υπαρ’ξει 406r.

P’ Π: καρ’πος 30r 44r 47r 51r 63r 82r 92r 97v 103r 104r 111v 112v 124v 140v 152r 162r 216r 238v 241v 248v 251v 272v 278v 281v 285v 312v 313v 319r 334v 336v 338v 339r 349v 350r 358r 360r 381v 425r 432v 434v 435r 442v 451r 455r 484v καρ’πος 30r cum lineola duplici; καρ·πος 34r 242v καρ’-πο¯ 120v καρ’ | πος 123v 349v καρ’που 82v 96v 130v 216r 299r 398r 414r 432v 453v καρ’ | που 281v 292r καρ’πω 381v 413r καρ’πον 15v 41r 57r 67r 73r 98v 103r 106r 107r 124v 127v 130v 166r 240v 245v 276v 282v 286v 318r 336v 356v 380r 389v 398r 413r 426r 437r 450r 451r 455r καρ’ | πον 356v καρ’πων 445v καρ’πους 476r καρ’πιζου 389v καρ’ποφορον 391r λεπτοκαρ’πος 320r λεπτοκαρ’πον 24r ομ’φακοκαρ’πον 56r μηλικαρ’πον 19r καρ’ποτερον 21r λεπτο-καρ’φος 55r αρ’πασθισης 444r αρ’παξουσειν 478r αναρ’παξουσιν 478r εξαρ’-παζειν 432r αρ’πας 469r αρ’πης 443r τεαρ’πην 472v ερ’πι 13v ερ’πιν 110v ερ’πει 463v ερ’πων 110v ερ’ποντα 39r ερ’ποντας 273v τερ’πεται 444r τερ’πο-μενοι 467v ανερ’πυζων 476v ατιερ’περζοια 274v προσερ’πηνα 273v ερ’πητας 36r 82v 271v 273v 293r ερ¯πητας 269v sed ερπητας 161r ερ’πυλ’λος 397r 414r 435v (rubrum) 436v 448v σερ’πουλλου 20r ερ’πυλ’λω 337v ουερ’πιδιον 268v ἐξερ’πυσας 409v ερπετον 430r ερ’πετου 413v ερ·πετου 62r ερ’πετα 110v 154r 247v 269v ερ’πετας 272v ερ’πετοις 395v 396r 397r 398r 400r 408r ερ’πετω 410r ερ’πετων 120v 165r 177r 385v 393r 394r 396rv 397v 398v 402r 408r 411v 412rv 414v 427v 430v ερ’πετοδηκτοις 27r 61r 154r 177r ερ’πετοδηκτους 129v ερ’πετοδηκτων 153r εξηρ’τηται 479v ἐξηρ’πται 469r σκορ’πιος 10r 419r 421rv σκορ’πιου 66r 244v 292r 296r 386v 435r σκορ’πιον 394r 419v 421r σκορ’ | πιου 420r σκορ’πιους 95v σκορ’πιω 66r σκορ’πιων 24r σκορ’πιουρος 434v σκορ’-πιουρον 130v 385v 435r 292r (rubrum) σκορ’πιοδηκτοις 150r 244v σκορ’-πιοπληκτους 142v σκορ’ | πιοπληκτους 136v.

P’ P: αρ’ρην 19r 265v αρ’ρεν 9r 24r 41r αρ’ρενος 265v 399v 413r 425r αρ’ρενες 464v 477v (margo) 478v αρ’ρενα 425r 480r αρ’ρενων 478v αρ’ρεσειν 478v αρ’ρενικον 388v θαρ’ρουντα 424v θαρ’ρουσιν 462v 478r θαρ’ρησαντες 470v αναθαρ’ρησαντες 372v αναθαρ’ρησειεν 372v επιθαρ’-ρυνουσιν 372v μαρ’ρουβιουμ’ 274v καταρ’ροφουμενος 150r 315v καταρ’ρεον 443r διαρ’ρει 394v 410r χειμαρ’ρου 470r αρ’ρηγενι 124v διαρ’ροιας 241v διαρ’-ραγεν 404v διαρ’ρηξετε 469v καταρ’ρω 359r τερ’ρε (sed τερραι) 42r φελτερ’ραι

162r φιεϱ’ϱει 162r διεϱ’ϱιμμενον 247v γεϱ’ϱη 443r ανεϱ’ϱαγη 466r ηϱ’ϱατικα 150r κιϱ’ϱος 293r κιϱ’ϱα 355v ασιϱ’ϱισοι 41r βοϱ’ϱαν 480r αιμοϱ’ϱους 402v 403r αιμοϱ’ϱω 405r αιμοϱ’ϱοουσιν 249v 316r αιμοϱ’ϱουσιν 116r αποϱ’ϱαγειη̄ 469r αιμοϱ’ϱαγιας 91r 145r 180r 215r 322r 323r αιμοϱ’ϱαγι|ας 273v αιμοϱ’ϱαϊας ϊστησι 16r αποϱ’ϱεον 281v ᾱποϱ’ϱεοντος 415v αποϱ’ϱει 479r αποϱ’ϱητον 392r ποϱ’ϱω 427v 474r 476v 478r 479v ποϱ’ϱωθεν 462r 468v 470r 471r μουϱ’ϱα 99v πυϱ’ϱον 215r 417r πυϱ’ϱα 241v πυϱ’ϱωδης 126v συϱ’ϱεοντος 450v τυϱ’ϱηνικον 470r.

Ρ’ Σ: αϱ’σενες 477v 478r ευθαϱ’σως 469r καθαϱ’|σις 139v καθαϱ’σις 114r καθαϱ’σιν 134v 165r 295r 339r 374r ακαθαϱ’σια 447v αϱ’σενος 413v αϱ’σενκανθον 86v ανιαϱ’σεξε 255v ταϱ’σων 485r τεταϱ’σωμενον 381v μεϱ’σινη 278v πεϱ’σευς 442v 443r πεϱ’σιας πεϱ’σειας 442v πεϱ’σιαις 418v πεϱ’σικην 119v πεϱ’σικον 140v χεϱ’συδϱω 406v χεϱ’συδϱον 408v χεϱ’σος 468r χεϱ’σου 462r χεϱ’σω 406v 480r χεϱ’σον 470r 473r χεϱ’σι 463v χεϱ’σιν 408v 465v χεϱ’σειν 485r 472r χεϱ’σαιου 336v χεϱ’σαιοις 477r χεϱ’σε|οις 477r χεϱ’σεου 468r χεϱ·σεων 471v φεϱ’σεφονιον 268v μυκτηϱ’σιν 309r κατακιϱ’σαι 166r οϱ’σινη 138v γοϱ’σοσιον 88v ουϱ’σιον 281v 355v θυϱ’σιον 137v 174r 354v θυϱ’σοειδης 72r θυϱ’σοειδες 49r θυϱ’σιτην 385v μυϱ’σινω 43r.

Ρ’ Τ: αϱ’τι 398v 412r 452v 453r 456v αϱ’τιᾱ 456v αϱ’τιφυει 348r αϱ’τιφυης 121v αϱ’τιβλαστων 281v αϱ’τηϱιας 249v αϱ’του 156r 305v 336v αϱ’τισκους 126v αϱ’τεμις 394r αϱ’τεμησιαν 21r 22r αϱ’τεμωνη 29r αϱ’τηϱιας 309r 316v αϱ’τυσεις 117v καϱ’τεϱα 440r 442r καϱ’τεϱος 409r καϱ’τεϱως 472r πϱοσκαϱ’τεϱουσιν 461v απαϱ’τωσιν 466r απαϱ’τωσειν 484r καπαϱ’των 468r εξαϱ’τησας 461v εξαϱ’τωσιν 466v πϱοσκαϱ’τεϱειν 462v παϱομαϱ’τουσιν 464r παϱο|μαϱ’τυϱουντων 463v ομαϱ’τουντες 461v μεμαϱ’τυϱηται 37r διαπεπαϱ’ται 466r σπαϱ’τω 484v σπαϱ’τη 138v καθαϱ’τϊκα 300r καθαϱ’τικην 139v καθαϱ’τικοις 16r αποκαθαϱ’τικη 180v αποκαθαϱ’τικην 15v φθαϱ’τικην 282v φθαϱ·τικων 269v τεταϱ’τεους 99v τεταϱ’ταιου 270v 351v τεταϱ’τον 244v 268v 307v 399r λαεϱ’του 432r λαεϱ’τιαδη 391r ουεϱ’τεμνουμ’ 296r μεϱ’γινη 182r τεϱ’ταναγετα 21r σκιϱ’τωσιν 464r ατιϱ’τοπουϱ̄ϱις 335v φοϱ’τικον 397r φοϱ’τους 465r φοϱ’τιων 406r χοϱ’τωδες 383v ποϱ’τουλακαμ 38r οϱ’τηνσαι: 269v οϱ’τυγας 158r κυϱ’του 372v 462v κυϱ’τος 461v κυϱ’τον 464v κυϱ’τους 471r κυϱ’τοις 455r 467r κυϱ’των 461v κυϱ’την 358r μυϱ’τον 134v μυϱ’τα 435r μυϱ’ταδος 413r 451r μυϱ’τω̄|464v ουϱ’τικας 93r.

Ρ’ Φ: καϱ’φος 392r καϱ’φη 480r 484r καϱ’|φη 154r καϱ’φοειδη 272v πεϱ’φϱει 145r οϱ’φευς 410r οϱ’φητικη 88v μοϱ’φαι 402r μοϱ’φην 427v μοϱ’φη̄ 417r μοϱφας 400v 484v πολυμοϱ’φος 388r μυϱιομοϱ’φον 25r θοϱ’φαθ’σαδοι 285v ποϱ’φυϱα 70r 427v ποϱ’φυ|ϱα 93r ποϱ’|φυϱα 26r 61r ποϱ’φυϱαι 472r ποϱ’φυϱοις 372v ποϱ’φυϱιζον 149r ποϱ’φυϱουν 33r 37r 63r 157r 241v 307v 310v 351v ποϱ’φυϱον 247v ϋποποϱ’φυϱος 126v ϋποποϱ’φυϱα 317r υποποϱ’-

φυρον 382^{v} πορ'φυριζοντι 37^{r} πορ'φυριδα 385^{v} πορ'φυριωνος 485^{r} πορ'φυρανθες 358^{r} πορ'φυροειδες 48^{r} 62^{r} 312^{v} πορ' | φυροειδους 358^{r} επιπορ'φυριζοντας 137^{v} διαπορ'φυροις 96^{v}.

Ρ' Χ: αρ'χη 71^{r} 125^{v} 440^{r} αρ'χην 394^{r} 405^{v} 453^{v} 468^{v} αρ'χης 280^{v} εναρ'χη 89^{v} εναρ'χαις 382^{v} αρ'χαρα 165^{r} αρ'χεται 383^{v} 402^{v} 405^{v} 431^{v} 450^{v} 452^{v} αρ'χε | ται 418^{v} αρχιβελ'λιον 70^{r} αρ'χονται 427^{r} 482^{r} αρ'χωνται 453^{r} αρ'χομενα 271^{v} 377^{r} αρ'χομε | νης 133^{v} αρ'χομενου 373^{v} αρ'χομενοις 237^{r} 351^{v} αρ'χομενους 31^{r} καταρ'χουσα 70^{r} υπαρ'χον 117^{v} υπαρ'χοντα 119^{v} ϋπαρ'χοντος 450^{r} υπαρ'χει 428^{r} ῡπαρ'χει 427^{v} ϋπαρ'χετω 413^{r} 441^{r} 449^{r} ενϋπαρ'χουσης 412^{r} ϋπαρ'χουσι 435^{r} ερ'χε | [407^{v} ερ'χομαι 399^{r} ερ'χομενος 394^{r} ερ'χομενη 399^{v} 412^{v} ερ'χομενης 429^{r} ερ'χομενοι 394^{v} ερ'χομεναι 415^{v} ερ'χομενων 392^{v} ερ'χομενοις 434^{v} ερ'χοιντο 473^{r} ερ'χεσθαι 476^{r} ερ'χεται 401^{v} 402^{r} 405^{v} 406^{rv} 408^{v} 417^{v} 418^{v} 423^{v} 428^{v} 442^{r} 468^{v} διερ'χεται 422^{v} 453^{v} ἐπανερ'χομενος 424^{v} επανερ'χομενου 408^{r} επανερ'χεται 406^{r} προερ'χεσθαι 139^{v} εξερ'χεται 423^{r} ηρ'χοντο 394^{r} ορ'χεων 109^{v} 177^{r} ορ'χησεως ορ'χησειν ορ'χουμενοι 485^{r} εξορ'χαδος 442^{v} κορ'χορου 426^{v} κυνοσορ'χιας 317^{r} κορ'χορον 41^{r}.

Σ· Λ: ονυχας̣ λε | πρους 142^{v}.

Σ· Μ: σκορπιους̣ μετα 301^{r}.

Σ· Π: παχυσ·πιθαμιαιον 253^{v} τρισ·ποθεισας 30^{r} δυσεντεριας. πομα 215^{r} σπανοι 125^{v} ωσ·περ 185^{r}.

Σ· Σ τεσ.σαρα 440^{v} καλαμοειδις̣ στρογγυλους 73^{r}.

Σ· Τ: σκωληκας.τους 154^{r} μεθυσθεντας̣ τε, εξοινος̣ τις 440^{v}.

Σ' Φ: ασ'φαλ'του 397^{r}.

Τ' Μ: εντετ'μημενα 210^{r}.

Τ' Ρ: τετ·ραγωνον 381^{v}.

Τ' Τ: απαλλατ'τει 426^{v} απαλ'λατ'τει 445^{v} απαλλατ'τειν 433^{v} απαλ'λατ'τομενην 402^{v} ᾱπαλλατ'τει 300^{r} απαλ'λατ'τομενον 410^{v} ατ'τα 440^{v} ατ'τεω 439^{r} ατ'τικον 333^{r} ατ·τικου 40^{r} ατ'τικων 475^{v} δρατ'τεσθαι 410^{r} ελατ'τον 65^{r} 100^{v} 138^{v} 139^{v} 153^{r} ελατ'τους 477^{r} ελατ'τονα 152^{r} 172^{r} 202^{r} ε̄λατ'τοι 411^{r} λατ'τον 260^{v} θαλατ'ταν 299^{v} θαλατ'τη 344^{v} 366^{r} 480^{r} θαλατ'της 372^{v} 419^{v} 421^{r} 423^{v} 430^{v} 464^{v} 478^{v} θαλατ'τειᾱ 477^{r} θαλατ'τιᾱ 328^{r} 457^{r} θαλατ'τιας 432^{r} θαλατ'τιαις 468^{r} θαλατ'τιον 432^{v} 466^{r} θαλατ'τιων 468^{r} 470^{v} 471^{v} θαλατ'τιοις 147^{r} 479^{v} θαλατ'τευειν 471^{r} θαλατ'τουρ'γους 430^{v} παραθαλατ' | τιοις 35^{r} παραθαλατ'τιοις 184^{r} θατ'τον 395^{r} 478^{r} θατ·τον 405^{v} θατ'τ[ον 477^{r} μαλατ'τομενον 139^{v}]ατ'τε 404^{r} πλατ·τοντες 223^{r} πλατ' | τομενη 39^{r} αναπλατ'τειν 222^{v} αναπλατ'τοντες 117^{v} αναπλατ'τουσιν 342^{v} ᾱναπλατ'τεται 373^{v} καταπλατ'τιν 27^{r} επιπλατ'τειν 100^{v} 383^{v} επιπλατ'το[264^{v} επιπλατ'τιν 339^{r} επιπλατ'τομενον 28^{r} πλατ·τομενον·ιασθαι 33^{v} επιπλατ'τεται 292^{r} επιπλατ'τομενος 292^{r} επιπλατ'τομενα 145^{r} 277^{v} επὶπλατ'τομενος 183^{r} επιπλατ'τε | ται 119^{r} καταπλατ'τει 415^{r} καταπλατ'τιν 291^{r} καταπλατ'τεται 43^{r} 158^{r} 242^{v} 359^{v}

καταπλατ'τομενη 163r 165r καταπλατ'τομενα 190r 264v 335v καταπλατ'τομενος 190r καταπλατ'τομενον 273v 383v καταπλατ'τομενοι 379r σπαρατ'τομενον 408r τατ'τουσειν 481r τατ·τεσθω 435v αντετατ'τετο 476v ταρατ'τι 110v ταρατ'τοντες 466v ταρατ'τομενον 462v εκ'ταρατ'τομενον 466r εκταρατ'τοντες 467v συνταρᾱτ'τεις 461r φαρ'ματ'τειν 467v εκφρατ·τει 94v φρατ'τονται 466v φυλατ'τει 397r διαφυλατ'τει 424v φυλατ'τι 453v φυλατ'τειν 99v φυλατ'τομενος 430v 461v φυλατ'τοντες 460r φυλατ'τεσθαι 65r 156r 298r φυλατ'των 407r.

Βετ'τονικη 8r ε̄ρετ'τοντες 466v ερετ'τουσιν 470v ερετ'τωσιν 461v ερετ'τομενη 422v θετ'ταλιας 412v.

ητ'ταται 462v διητ'τηθεισα 442v ητ'των 482r ητ'τον 28r 82r 102r 117r 131v 154r 261v 394v ητ·τον 16r 19r 224r ητ·τονα 112v ητ'|τον 297r ητ'της 470r ητ'τημενους 465r πλητ'τει πλητ'τειν 422v πλητ'τουσι 432r εκ'πλητ'τουσιν 464r πλητ'τομενας 465r πητ'τει 199r ρητ'τι 299r ρητ'τει 250v 366r ρ̇ητ'τει 139v ρητ'τει 38v περιρητ'τει 226r.

διτ'τον 15v 30r 41r 51r διτ'την 361v μελιτ'ται 415v 422r μελιτ'τας 417r 422r μελιτ'ταις 426r 453v μελιτ'των 453v κυπαριτ'του 424v 425r περιτ'τωματα 448r περιτ̄τωματα 425r περιελιτ'τομενους 152r φριτ'τειν 476r φριτ'τοντες 463v φριτ'τουσι¯ 466r ψιτ'τακοις 475v.

ᾱρμοτ'τει 70r αρμοτ'τει 30r 94v (margo) νεοτ'τους 472r 475v 476v 478v 479v νεοτ'|τους 474v ν]εοτ'τους 476v νεοτ'τοις 409v 476v νεοτ'των 441r 475r 476v 476v (margo) νεοτ'τευουσειν 479r νεοτ'τευσαντων 476v.

κηρυτ'τιν 461r διορυτ'τιν 115r νεωτ'τοις 478v ο̄νιροτ'τουσιν 135v ονειρωτ'τουσιν 188r γλωτ'τα 418r γλωτ'|τα 442r γλωτ'τη 440r γλωτ'ταν 78r 448v τη¯γλωτ'ταν 406v.

Φ'Φ: χουφ'φοιστ 26r.

Χ'Μ: δραχ'μης 195r 274r 332r δραχ'μας 264v δραχ'μων 195r.

Χ'Χ: βαχ'χης 451r σιχ'χαμ 312v.

De Ÿ littera.

Saepe υ litterae imponitur aut punctum unum aut duo quae interdum minus diligenter exarata lineolae speciem praebent; hic usus est inprimis in vocabulorum initio cuius exempla exstant haec:

υτι ϋᾰκινθος 435v ῡᾰκινθος 358r ϋᾰκινθον 101v υ̇ακινθος 92r.

εν ϋγια 137v 222v την ϋγιαν 442r την ϋγειαν 452v προς ϋγειαν 450r ϋγία 131v ῡγείας 23r μηποτι ϋγιης 426v φρονειν ϋγινα 456v εις την υ̇γινη χρησιν 188r ανϋγιασθωσι 356v ϋγιαζω 82v αν ϋγιασθωσι 356v ἐξομ'φαλους ϋγιᾱζει 383v τε ϋγιαζει 295r αφθας ϋγιαζει 82v.

της ὑγρας 425v λεκανη ὑγρον 299v το ὐγρον 222v το ὑγρον 299v 415r 453v εχον ὑγρου 80v και ῡγρως 285r χαλκωματι ὑγρον 177r τραχυσματικη ὑγρα 162r μεˉ | ὑγρον 415r αιμα ὑγρανθηναι 454r πανὑγροις 154r ὑγροτερον 28r σταζειν ὑγρον 440v δι ὑ | γρου 455r βουγλωσσου ὑγρον 76r αυτου ὑγρουται 74r ὑ | γρουται˙και 74r.

ὑδωρ' 444r το ὑδωρ 94v 414v 441r 455r 465v 477r το ῡδωρ 480v το ὑδωρ' 159r 298r 394v 448r 452r 454r 457r 467v 468v 481v το ῡδωρ' 466v το ὑ | δωρ 441r μαλιστα ὑδωρ' 479r ὑδωρ'εστω, ὑδωρ'χην [444r εις ὑδωρ 476r εις ὑδωρ' 455v γαρ' ὑδωρ' 480v γης ῡδωρ 479r (margo) και ὑδωρ 165r και ὐδωρ 171r και ῡδωρ 218r επινηχομενον ὑδωρ' 299v μυριον ὑδωρ' του 476r τοτε ὑδωρ' τω 469v καθαρσις ὐδωρ' και 354r ὑδωρ' ερ'χε | τ [407v κοιλιαν ὐδωρ 344v εφ' ὑδωρ' 407v ὑδατος 19r 24r 30r 237r 405v ὑδα | τος 19v τε ὑδατος 469v του ὑδατος 405v 414v 454v 455v το]υ ὑδατος 299v και ὑδατος 186r 441v δυσιν ὑδατος 383v η ὑδατος 195r 196r ἠ ὑδατος 16r η̄ ὑδατος 383v γλυκεος ὑδατος 165r μεθ' ὑδατος 276v 310v 321v 381v 424v 436r 450r μεθ' ὑδατος 15v μεθ ὐδατος 364 μεθ ὑδατος 19r 221r μεθ' ῡδα | τος 254v μετ' ὐδατος 162r μετα ὑ | δατος 34r μεθ' ὑ | [443v εψεσθαι ὐδατος 366r κρατηριον ὑδατος 285v πρωτου ὑδατος 298r απο ὑδατος 293v ψυχρου ὐδατος 230r δι ὑδατος 300r χλιερον ὑδατος 300r ὑδατι 58r 119v 133v 443r αλ'λ ὑδατι 477v δε ὑδατι 281v 479r δ' ὑδατι 388v τω ὑδατι 94v 470r θαλασσιω̄ ῡδατι 477v κοσκινου ὑδατι 299v φασιν ὑδατι 468r μεν ὑδατι 442v κακων ὑδατι 426v προβραχεν ὑδατι 104r εν ὑδατι 31r 145r 178r 290r 351v 448v εν ῡδατι 222v 334v εν ὐδατι 94v 204r 328r 362r 381r ἐπιχεας ὑδατι 428v συν ὑδατι 181r 237v 240v 274v 359r 447v και ὑδατι 130v 133v 318r και ὐδατι 206r προτερον ὑδατι 396r τω ὑδατι 348r 406v ὑδατι˙ η̄ 274v δυσιν ὑδασιν 277v τε ὑδατι 242v διειμενος ὐδατι 223r εμετον | ὑδατι 300r ὑδατα 99v τα ὑδατα 215r ωσπερ' ὑδατα 99v των ὑδατων 249v 316v 460r 467v 477r 480r στασιμω ὐδατων 367r εν ὑδασιν 158r 304v 305v τοις ὑδασιν 322r παρ' ὑδασιν 374r τουτουὑδαιρος 447v ὑδατωδη 136v ὑδατωδες 134v αλλα ὑδατωδες, μεν ὑ. 431r αγει ὐδατωδη 348r και ὑδατωδη 159r τοις ὑδατωδεσι 257v ὑδατωδεστερα 16r τοις ὑδερω 450v επινεμενου ὑδερον 410v και ῡδια δε | χεται 447v ποντιον ὑδμα 392r ὑδραγωγος 132v 380r ψυκτικη ὑδραγωγος 381v της ὑδρας 429v την ὑδραν 429v τους ὑδρηλους 408v ὑδρηρα 49r τοποις ὑδρηροις˙ 106r ὑδρηρον 107r ὑδρομελιτι 321r συν ὑδρομελιτι 126v συν ὑδρωμελιτι 371v συν ὐδρομελιτι 199r μεθ' ὑδρομελιτος 272v 356v μετα ὑδρομελιτος 165r 275v μετα ὑδρομελιτος 300r ολ'κης ῡδρομελιτι 310v ὑδρωπικην 50r ενὑδροις 267v 272v 281v 414v 432v κοριον ενὑδρον 42r ενὑδρος 302v 324r ενὐδρος 336v μετα ὐδρο | -νιτρω 191r ἠ ὑδρος 408r ὑδρω 408v ὑδροσελινον 109r και ὐδροστασιμοις 343r ανὑδροις 436r προς ὑδρωπα 389v και ὑδρωπας 247v 359r αρχομενοις ὑδρωπιαν 351v ὑδρωπικοι 283v ὑδρωπικην 50r ὑδρωπικοις 23r 31r 37r ὑδρω-

πικοις 195r *δυσουρουσιν ὑδρωπικοις* 382v *και ὑδρωπικοις* 126v 312v *και ῡδρωπικοις* 200r *ὑδρωπικων* 299r *καταπλασμα ὑδρωπικων* 115r *επι ὑδρωπικων* 298r *και ὑδρωπιωσιν* 316v.

ὑϊω 167r *στεατί ὑϊω* 267v.

αι ὑλαι 394v *την ὑλην* 442v *καθ ὑλοις* 472v *διϋλισας* 80v *ὑλωδη* 129v *ὑλωδες* 61r.

αυτοις ὑμην 401v *κυκ'κυων ὑμενας* 455r *εν ὑμενει* 238v.

ῡοντος 432v.

του ὑοσκυᾱμου 453v *παραπλησιοις· ὑοσκυαμου* 385v *ō ὑοσκυαμος* 453r *περι ὑοσκυαμου* 438v *ὑοσ|κυαμου* 74r.

ὑπερ 61r 96r *ὑπερ'ποδων* 462r *παις ὑπερ'παιδων* 472r *κουφοτητα ὑπερ'* 469r *κοινον ὑπερ'* 469v *ενθεντες ὑπερ* 463r *οικουντας ὑπερ'τον* 463r *δε ὑπερ'* 300r 310v 321r 477r *δε ῡπερ'* 479v *μητε ὑπερ'* 469r *δρωσειν ὑπερ* 372v *μεικρον ὑπερ* 477v *πελαρ'γων ὑπερ* 476r *θηλαις ὑπερ'* 475r *ε̄θος ῡπερ'* 474v *ειποντας ὑπερ'* 480v *αφιασειν ὑπερ'του* 481r *τροφης ὑπερ* 474r *πολεμειν ὑπερ' αυτης* 474r *εαν ῡπερ*|[252v *αφυλ'λον ὑπερ'* 238v *και ὑπερ'* 401r *και ὑπερ* 464v *τοις ὑπερ'* 462v *τοις ῡπερ* 285r *τινες ὑπερ* 462r *την ὑπερ* 399v *φυλ'λαρια ὑπερ* 278v *μακαρων ὑπερ'* 389r *αναγραφει ὑπερ* 198r *εστιν ὑπερ'αιρει* 408r *καν ὑπερβη* 165r *θερμης ὑπερ'βολην* 394v *γης ὑπερ'εχειν* 437r *ουτος ὑπερ'εχων* 428v *μειζων ὑπερεχουσα* 153r *φυομενος ὑπερ'εχων* 336v *τις ὑπερελ'θοι* 456v *ὑπερϊπταται* 484v *ὑπερϊδων* 408v *ὑπερκυπτουσαν* 406v *θηριων· ὑπερ'τερουντα* 468r *ωστε ὑπερ'φυη̄* 460r *μικρον ὑπερφαινοιτο* 469r *πελαγεσιν ὑπερχαιρειν* 477v *θηλαις ῡπερ'χερουσειν* 475r *τεθηκοτων ὑπερ'χαιροντες* 474r *τε ὑπερχαιροντες* 470v.

ὑπερικον 255v *ῡπερικον* 270v 356v *ōμοιᾱ ὑπερικω* 164r sed *υπερικον* 357r.

ὑπο| 19v 248v *ὑπ'ουδενος* 124v *ὑπο* 96v 129v 247v 427v 444r 469r *ὑπο* 225r *ὑπ ενιων* 85v 435v *ὑπ αλ'λων* 408r *δ' ὑπεσ*|[266v *σωμα ὑπο* 430r 452r *σχημα ὑπο* 413v *πληγεντα ὑφ* 401v *τα ὑπο* 403r 477v *κανταυθα ὑπο* 437r *τοιαῦτα ὑπο* 449v *δια ὑπο* 392r *αυτικα ὑπ* 410v *δε ὑπο* 165r 406r 435v 463r 455v 459v *δε ὑπο* 194r 379r *ουδε ὑπο* 408r 439r *τε*|*ὑπ* 466v *γαλακτι ὑπ* 444r *αναδυεται ὑπο* 472r *θρηνειται ὑπ* 435v *παιεται ὑπ* 429r *πειραται ὑπο* 418v *γιγνωσκεται ὑπο* 137v *φλεγεσθαι ὑπο* 406r *αδικεισθαι ὑπο* 312v *θερονται ὑπο* 471v *ᾱφιε̄ται. ὑπο* 454v *και ὑπο* 445r 454v 464r 469v 472v *φιλειται ὑπο* 435r *θερεσθαι ὑπο* 432v *εστι ὑπο* 413r *εκτινει ὑπο* 269v *ōφθαλ'μοι ὑπο* 418r *πληγεντι ὑπ'ερπετου* 412v *εχομεναι ὑπ* 415v *αλλ'ὑπο* 468r *τυχη ὑπο* 420r *οχλουμενη ὑπο* 450v *μερη.ὑπο* 449v *βρεφη ὑπο* 392r *τον ὑπ* 426v *αυτον ὑπο* 278v *θανατον ὑπο* 432r *δεινον ὑπ* 417r *ξυλον ὑπο* 466r *ενοχλητον ὑπο* 469v *φαρμακον ὑπο* 443v *κυρτο¯.*|*ὑπο* 462r *κνεισθεν ῡπο* 436v *δαν ὑπο* 433r *οποταν ὑπο* 429v *λιαν ὑπο* 406v *γλωτ'ταν ὑπο* 448v *ορνεον ὑπο* 484r *ορνεων ὑπο* 478r *πολλων ὑπο* 422v *τουτων ὑπ* 399r *των*

ὑπο 450v ὑπο τινων· ὑπο δε αλ'λων 426v ουν ὑπο 423r 436v λεγουσιν ὑπο | 423r πληγισιν ὑπο | 428r εξαρ'παζειν ὑπο 432r διατριβειν ὑπο 470v νειν ὑπο 466v παλιν ὑπο 445v δηχθισιν· ὑπο 112v ο̄δυνην ὑπ 409v την ὑπο | 299v την ῡπο 455v την ὑφ 461r το ὑπο 431r ωσπερ' ὑπο 465v γαρ' ὑπο 395r 467v αυτας ὑπο 399v πληγεντες ὑπο 386v 405r πληγε¯ | τες ὑπο 408v πληγεντας ὑπο 426v πασχοντες ὑπ 423v επιγομενος ὑπο 473r σαρκες ὑπο 432r τις ὑπο 426v 479r κυστις ὑπο 450v δηχθεις ὑπ 401v 405r βλαβεις ὑπο 449r καταληφθεις | ὑπ αναγ'κης 408r πληγεις ὑπ 399v 422r διαλυομενης ῡπο 441r εκ'ταυτης ὑπο 450r λιμνης ὑπο 406v μολις ὑπο 469r τινος ὑπο 469v διωκομενος ὑπο 408v γενομενος ὑπο 485r πιεζομενος ὑπο 410v ος ὑπο 404v τρυγονος ὑπο 432r μερος ὑπο 408v ουτος ὑπο 418v 421r δηχθεντος ὑπο 431v ταις ὑπο 436v τοις ὑπο 247v 283v 413v 427s 428r τοις ὑπ 399v κατιλημ'μενοις ὑπο 442v προβατοις ὑπο 478v κερατιοις ὑπο | 251v αγροις ὑπο 323r ξενιοις ὑπο 444r ταις ὑπο 436v τους ὑπο 310r 413r 415r αυτους ὑφ 461r αυτους ὑπο 440v παπ'πους ὑπο 443v μηδαμως ὑπο 466r δεινως ὑπο 419v κακως ὑπο 455r λιθου ὑφ 394r κεντρου. ὑπο 432r κεντρω ὑπο 432r πινεσθω ὑπ 451r αντω ὑπο 222v λογω ὑπο 435v μαλιστα ὑφ 405v.

προς ὑπαγωγην 359r και ὑπαφριζοντας 440v ὑπεγλυειν 37r την ὑπεισελ'θουσαν 440r απαξ' ὑπεκαυσ[447r καλ'λιγενεθλον ὑπενβρυᾱ 389v τε ὑποβιβαστικον 195r πλειστον ὑποβρυχιοι· 479r και ὑπογλαυκα 373v κυκλω ὑπογλαυκα 268v βαρυοσμα. ὑπογλισχρα 68r δε ὑπογλυκυς 266v ῆδη ὑπογλωσσα¯ 388v ὑπογυου 435r πολυκαυλος ὑποδασυς | 274r πτεριδι· ὑποδασυ 266v λευκη ὑποδασυς 361v σπερ'μα ὑποπλατυν ὑποδασυν 351v εκθλιμματα ὑποδηματων 186r λαχανον ὑποδριμυ 333v ευρωτιων. ὑπο δριμοις 193v ὑποζυγιων 82r 141v η ὑποθεσις 393r ὑποθυμιω̇μενη 33r παχυν ὑποκαινον 286v στρογγυλος ὑποκατω 275v διπηχιαιος ὑποκενος λεγομενη ὑποκισσις 355v ὑποκισσιν 354v 355v ὑποκισσιν 356r δυσθραυστος ὑποκιρρος 148r παχυν ὑποκιρρο¯ 327r ὑποκιρρον 119v ὑποκολοβος 148r ὑποκουφος 285r εστιν ὑποκυλος 237v ὑπολιπαροι 49r τρυφερωτεροις ὑπολιπαροις 374r ακροσχιδεσιν ὑπολιπαροις 140v τρυφερα ὑπολεπτα 75r 112v ὑπολευκος 35r 224r δε ὑπολευκος 308v δε ὑπολευκον 140v μεγαλου ὑπολευκος 121v ὑπολευκα 123v ὑπολευκον 61r 87v 119v εκτος ὑπολευκον 280v τρυφερον ὑπολευκον 159r χνουν ὑπολευκον 286v ανθος ὑπο | λευκον 105r ὑπολευκα 26r 159r τετμημενα ὑπολευκα- 267v και ὑπολευκα 307v ευω̄δη ὑπολευκα 303v και ὑπολευκοι 72r ὑπολευκους 59r και ὑπολευκους 120v αμφω¯ | ὑπολευκον 188r ὑπομηκης 61r καρπος ῡπομη | κης 329r μηκων ὑπομηκεις 162r ὑπομηκεις 27r ὑπομηκη 19r 33r 268v γονυ. ὑπομηκη 99v εχει ῡπομηκη 233r λευκον ὑπομηκος 193r λευκον ῡπομηκες 364r πρασιω ὑπομηκεστερον 303v ὑπομηκες ὑπομηκεσιν 72r ὑπομικρα 25r βρυωδεις ὑποξανθοι 256v μακραι ὑποξανθοι 141v ὑποξυστον 15v επιμηκη ὑποπαχυν 272v εν ὑποπετροις 296r ὑποπικρον 70r 312v γευσει ὑποπικρος

320r φλοιον ὑποπικρον 280v ποσως ὑποπικρος 373v σπερ'μα ὑποπλατυν ὑποδασυν 351v καρ'πος ὑποπλατυς 140v ὑποπ̄λα| 29r σχοινος ὑποπνοιον 245v ὑποποικιλον 56r ὁμοιᾱ ὑποπορ'φυρος 126v ανθη ὑποπορ'φυρα 317r μελανι. ὑποπορφυρον 73r η ὑποπορφυρον 292r ὑποπρωτον 94v ὑποπυρρον 97v ὑφ εαυτης 405v ὑπωχρα 49r λευκα ὑπωχρα 361v ὑποσκιοις 14r δασαια. ὑποστενα 286v 110v μικρα ὑποστενα 350r ὑποστριφνοι 92r ὑποστρυφνον: 39r και ὑποστροφας 411r ὑποστρογ'γυλον 14v 274v και ὑποστρονγυλα 310v ὑποστρογ'γυλα 41r εμφερες ὑποστρογ'γυλον 278v ὑποστρογ'|γυλοι 27r δ'ὑποστρογ'γυλον 85v διαστηματων ὑποστρογγυλα 303v ὑποτραχεᾱ 66r ὑποτραχαια 31r και ὑποτραχυν 286v αποδιδους ὑπουρ'γεια 468v πολ'λακις ὑπουρ'γοι 471v ὑποφλεστον 354r και ὑποφορας 381v ταις ὑφαλοις 464v ὑφαλικος 48r εριωδους|ὑφεσεως 282v ταις ὑποχαις 484r μεν ὑποχαις 463v ὑποχονδριων 38r και ὑποχονδριον 310v και ὑποχονδριᾱ 321r προς ὑποχονδριων 279v θερ'μη ὑποχονδριων 337 αρχομενας ὑποχυσεις 379r ὑποχονδρια 23r.

και ὑπερυθρος 315v καρ'|που ὑπερυθρου· στυφοντος 281v ανθη ὑπερυθρα 168r ὑπερυθρα 112v ὑπερυθρον ὑποκενον 150r η ὑπερυθρον 310v πηχιαιον ὑπερυθρον 109v ανιησιν ὑπερύθρον 196r ε|χει ὑπερυθρον 272v ναρθηκος ὑψηλον ὑπερυθρον 280v κενους ὑπερυθρους 145r ορθιους ὑπερυθρους 350r κλωνιων ὑπερυθρω̄|185r καρ'|που ὑπερυθρου 281v δι εψηματος ὑπαλιφομενος 193r αλ'λα ὑπαλ'λαττει 401v εχθρους ὑπαλυξεις|391r χαλεπω· ὑπανακρουεται 451v δ' ὑπαξαι 391r ὑπαγει 16r αλ'λα ὑπαφριζων 449v σφυρου ὑπελ'θων 394r αυτην ὑπελ'θοντα 471v ζυγον ὑπελ'θειν 468r ορο.φου ὑ|πεξελ'θων 472r ουκ ὑπειξας 476v αντισπασεις ὑπειξη 470r βασιλευσιν ὑπεικουσιν 479r επωφελης ὑπεκλυει 433v -μασιν ὑπεκυψεν. 461r αλ'λα ὑπεξαγει 433v και ὑπεξαγειν 412v ὑπεξαγου|σα· 45r ὑπεστι 64r δε ὑπεστιν 123v δ' ὑπεστιν 381v ριζα ὑπεστιν 143v 317r 385v ὑπεστιν 308v δε ὑπεστιν 252v ὑπισιν 114r δ' ὑπισιν 286v ριζαι ὑπισιν 141v δε ὑπεισιν 200r καρ'πον ὑποβαλων 455r αφεψηματος ὑποβιβαζουσιν 337v ατοπον ὑπογραψαι 223r ερυθρον ὑποδακνοντα 124v ως ὑπε|δειξαμεν 129v ὑποδικνυσι 406v τινας ὑποδικνυναι 460r ἴσασιν ὑποδεχομενον 419v ὑποθυμωμενη. 71r ὑποθυμιω̄μενον 60r ὑποθυμιωμενη 98v ὑποθυμιωμενος 153r και ὑποθυμιαται 249v αρ'χομενοις ὑποκεισθαι 237r γονιοειδης ὑποκειμενος 315v τους ὑποκεχυμενους 165r εστι· ὑποκινουμενον 403r λαβουσαι ὑποκουφιζουσιν 481r ᾱερα ὑπολαμ'βανει 446r γονεις ὑπολαβοντες 478r ετεραν ὑπομειναιεν 372v αν ὑπομινειεν 408r ρηξεις ὑπομενει 403r μετεσχηκως ὑπομενει 451v ρηξις ὑπομενοντες 447v ᾱνασχεσθαι ὑπομεινιεν 397v τινα ὑπομινα 401v ρηξις τινας ὑπομεινωσιν 429v σηψιν ὑπομινασα 408v γαστηρ' ὑπομειναςα 442v δυση̄χοις ὑπομενουσῑ 471r συμ'φορας ὑπομνησεις 474v ὑπο|νομων 94v ὑποπινπλανται 86v και ὑποπιμ'πραται 454v μελη ὑποπιμ'πραμενα 457v ὑποπιμ'πραται 454v ταυτα ὑποσταντι 449v ταχιστα ὑποστρεψειεν 464v ωοις ὑποστορ'νυσιν 477v ην ὑπο-

στορησασθαι 397v ὑποστροννυσθαι 37r και ὑποστρω¯ | ννομενη 154r τουτον ὑποστορνυμενον 397r ὑποστυφουσα 135v 296r σισυμβριω ὑποστυφων 235r ὑποστυφουσαν 150r ὑποστυφειν 38r ευμεγεθης ὑποτιοζουσα 176r ην ὑποτασσεσθαι 445v ὑποτιθεν 92r προϋποτιθεντες 281v κομης ὑποτεθεν 230r λειαν: | ὑποτεθεν δε 397r ὑπεθησα¯ | 96v εαρος ὑποφαινομενου 394v πλατυτερα ὑποφυνισσομενα 122v πορ'φυροειδες. ὑποφοινιζον. 62r γλωτ'τα ὑποφλεγομενη 442r ο]ρ'νις ῡπεφευγεν 476v οποταν ὑποφυεσθαι 453r ῡποχυλιζειν 92r και ὑποχωρειουται 344v ερ'πετων ὑποχωρησει 396v ὑπαρχ[441v ὑπαρ'χει 28r 131v 269v τοπος ὑπαρ'χει 269v βοτανη ὑπαρ'χει 428r αλ'λ'α ῡπαρ'χει 427v ὑπαρχει 446r καθ αυτην ὑπαρχει 441v τραχυς ὑπαρχει 427v ὑπαρ'χετω 441r δε ὑπαρ'χετω 442v ἑλεας ὑπαρ'χετω 442v μετρο¯ | ὑπαρ'χετω 441r ελ'κων ὑπαρχετω 436r σταθμου ὑπαρ'χετω 431r σταθμος ὑπαρ'χετω 449r αν ὑπαρ'ξει 406r εισι ὑπαρ' | χουσι 435r τριων ὑπαρ'χοντος 450r διουρητικον ῡπαρχον 230r ὑπαρχουσα 102r πληκτικη ὑπαρχουσα 102r δε ὑπαρχειν 193r κηπευτου ὑπαρχων 110v ὑπεπλον 103r ᾱπαλ'λαγηναι· ὑπισχνειται 406r.

ὑπνο | 28r τε | ὑπνος 417v και ὑπνου 402v του ὑπνου 415r 481v βαλανιου ὑπνον 222v εις ῡπνον 223r αρκεισθαι· ὑπνον 372v προς ὑπνον 442r καρηβαριας ὑπνον 454r τον ὑπνον 394v ὑπνω 401r εξ'ὑπνου 401r σιτον η̄ ὑπνων 399r καθολου ὑπνωτικος 136v ὑπνοποιος 31r ὑπνο | ποιον 28r ῡπνοποιει 234r.

ὑπτιος 389r δε ὑπτιος 388v ὑπτιον 388v ὑπτιος 9v μακρα ὑπτια 340r μαχαιριον ὑπτιο¯ 299v.

ὑπωπιον 139v ὑπωπια 16r και ὑπωπια 359r ὑπωπιᾱ 78r και ὑπωπιᾱ 309r και ὑπωπια 190r μελιτι ὑπωπια 316v.

ὑς 66r το υσσωπον 320r βοτανη ὑσσωπον 433v ὑσσωπου 62r και ὑσσωπω 130v εμφερες ὑσσωπω 247v εοικυΐα ὑσσωπω 246v συν ῡσσωπω 70r.

ανθει· ὑστερον 105r αυτον ὑστερον 409r μικρον ὑστερον 476v εχι ϊον ὑστερον 415r καλως ὑστερον 437v ὑστερων 20r ὑστερα 48r ὑστεραν 65 ῡστεραν 172r περι ὑστεραν 37r περι ὑστεραν 285r την ὑστεραν 334v ὑστερας 32r 86v ὑδατος ὑστερας 381v καθαρσι | ὑστερας 371v προς ὑστερας 297r και ὑστερας 162r 269v και ὑστερας 172r σκληριαν ὑστερας 277v ανωδυνιαις ὑστερας 267v πληθος ῡστερας 85v τα ὑστατα 470v και ὑστινος 433v ὑστερικα 49r ὑστερικαις 388v 390r και ὑστερικα 329r ὑστερικας 30r τας ὑστερικας 281v και ὑστερικας 309r των ὑστερικας 265v πνιγος ὑστερικης 261v.

τε ὑσπληγα 484r αλλ' ὑσπληξ' 484r και ὑσπληξ 484r η̄ ὑσπνος 413r.

ανθος ὑφασμασιν 372v καλαθισκους ὑφηναντες 472r χροαν ὑφαιμον 70r.

ὑψος 48r δε ὑψος 94v 153r το ὑψος 22r 238v 464v το ὑψος 168r 218r προς ὑψος 477v εις ὑψος 145v 401v 414r 427v τα ὑψη 482r ὑψηλος 63v γενους. ὑψηλος 428v ὑψηλον 99v τινα ὑψηλον 460r και ὑψηλοτερα 256v εν ὑψηλοτατοις 265v.

His exemplis proxime accedit *εὔστομαχος* 78ʳ, accedunt alia in quibus punctum *υ* litterae imponitur in initio syllabarum: *καΰστρου* 427ʳ *κηῡκος* 480ʳ *κηΰκα* 480ʳ *κρατεΰας* 25ʳ (rubrum) *πραΰνει* 44ʳ 115ʳ 132ᵛ 142ᵛ 150ʳ 268ᵛ 381ᵛ *πραΰνι* 86ᵛ 244ᵛ 315ᵛ 316ᵛ 373ᵛ *πραῡνει* 176ʳ *πραΰνει* 190ʳ *πρα* | *ΰντικα* 41ʳ sed *πραυν'ο'υσι·* 175ʳ *ανΰποιστος* 440ᵛ *ανΰποστατος.* | 399ᵛ *ενΰπαρ'χουσης* 412ʳ *καθΰπνουσι* 453ᵛ *ενΰπνια* 264ᵛ *ενΰπνον* 50ʳ *ενΰδροις* 94ᵛ *τοιαΰτα* 449ᵛ *καθαΰτο* 440ᵛ *νηχεσθαι αΰτοις* 477ʳ.

Sunt denique nonnulla exempla ubi in mediis vocabulis *ϋ*, *ὑ*, *ῡ* exstat: *λαμ'πρΰνι* 316ᵛ *και ΰποθΰμιαται* 316ᵛ *τοΰτου* 442ᵛ *συνοΰσια* 399ᵛ *ΰποπλατΰν* 139ᵛ *θηλΰφονον μΰοκτονον* 66ʳ *ακκΰσιτον* 47ʳ *πανΰ* 450ᵛ *επιδικνΰουσιν* 467ᵛ *οξΰ οπερ'* 281ᵛ . . *αχρΰ . φορος* 432ᵛ *δεΰρυπικη* 245ᵛ *δε ἔνωμνΰει* 432ᵛ *και ανωδῡνος* 136ᵛ *ΰπερΰθρα* | 271ᵛ *δΰοΐν* 203ʳ *το'ΰπισω* 15ᵛ *ταῡτα* 117ʳ; in *σκολΰμος* 308ᵛ et *ακανθΐοις παπΰροις* 282ᵛ *ΰ* ab altera manu videtur exaratum esse; confer etiam *και οΰτως* 429ᵛ.

De Ϊ littera.

Idem quod de *ϋ* littera diximus, quadrat in *ϊ* litteram, est igitur in initio vocabulorum velut in his:

ΐαμα 38ʳ *ΐανθους* 78ʳ 206ʳ *και* | *ΐανθους* 186ʳ *ον ΐαπετου* 468ʳ *ΐασεις* 19ʳ *ΐαται* 26ʳ 27ʳ 48ʳ 50ʳ 109ᵛ 129ᵛ 153ʳ 165ʳ *ΐᾶται* 249ᵛ *εναιμα ΐαται* 145ʳ *στρεμ'* | *ματα ΐαται* 177ʳ *κυνοδηκτα ΐαται* 172ʳ *πιτυρα ΐαται* 228ʳ *ερυσιπελατα ΐαται* 220ʳ *τραυματα ΐαται* 146ʳ *πυρικαυτα ΐαται* 177ʳ *στραγγουριαν ΐαται* 338ᵛ 329ʳ *καταπλασσομεν· ΐαται* 273ᵛ *αλφον ΐαται* 269ᵛ *διδυμων ΐαται* 181ʳ *τηκει. ΐαται* 165ʳ *ηπατι ΐαται* 272ᵛ *αλφους ΐαται* 186ʳ *αλωπεκιας ΐαται* 316ᵛ *βηχας ΐαται* 329ʳ *δυσεντεριωντας ΐαται* 319ʳ *διδομενος ΐαται* 176ʳ *καταχριομενος ΐαται* 269ᵛ *ερπητας ΐαται* 156ʳ *κοιλιας ΐαται* 222ᵛ *λεπρας ῑαται* 70ʳ 183ʳ *φλεγμονας ΐαται* 224ʳ *ψωρας ΐαται* 272ᵛ *ωταλ'γιας ΐαται* 56ʳ *κατακλυματα ιατ;* 167ʳ *ΐατε* 16ʳ 75ʳ *και ΐασαιτ* 422ᵛ *θεᾶσαμεναι ΐασαντο* 476ᵛ *ουτως ῑαται* 429ᵛ *ωσαυτως ΐασεντ'αν* 448ʳ *εχοντὰ ΐασει* 441ʳ *παρα ταυτην ΐᾶσει* 415ᵛ *την ΐασιν* 412ʳ *ΐᾶσασθαι* 405ᵛ *δινοπαθουντα ΐασασθαι* 448ʳ *καταπλαττομενον ΐασθαι* 336; 47ʳ *ΐατρικη* 85ᵛ *την ΐατρικην* 110ᵛ 193ᵛ 250ʳ *βλαβη ΐατρικας* 393ʳ *δυὸ ΐατροι* 67ʳ *των ΐατρων* 436ᵛ 467ʳ *ΐωνται* 48ʳ 133ᵛ 176ʳ 322ʳ *καυματα ΐωνται* 270ᵛ *ποαν ΐωνται* 373ᵛ.

το ΐβηρικον 468ᵛ *εσπεραν ΐβηρια* 230ʳ *θηρωσιν ΐβηρες* 460ʳ *ΐβις* 327ʳ *πτερον ΐβεως* 272ᵛ *αιμὰ ΐβεως* 37ʳ *ἰβεως ονυξ'* 272ᵛ.

ΐγαΐα 115ʳ.

την ΐδεαν 407ᵛ 408ʳ *ΐδοις* 398ʳ *κεφαλην ΐδοις* 401ʳ *ορ'νιθων ΐδοις* 408ʳ *εστι~* |

ϊδειν 467r εστι¯ | ιδιν 401v εστιν ϊδειν 419v κεπ φος ϊδειν 445r ζοφοειδες ϊδεσθαι 391r επιτιθει· ίδη 436r το ϊδιον 366r των ϊδιων 475r 482r ϊδιως 16r 78v 225r μελαιναν ϊδιως 108r και ϊδιως 177r αγει. ϊδιως 354r ειπερ' ιδιως 134v ϊδος 41r οι ϊδιωται 175r εχουσι ϊδρουσιν 453v τραχεα | ϊδρουντας 226r ōπως ϊδρωση 165r τους ϊδρωκοτας 469v ε̄χων ϊδρωσας 458r αποκρινομενος ϊδρως 165r τουτων ϊδρως 453v ϊδρωτα 255v και ϊδρωτας 78r ριζα ϊδρωτας 220r ελαιου ϊδρωτας 220r προς ϊδρωτας | 269v και ϊδρωτικος 176r.

ϊε̄βαλ 39r ϊερα 267v 388r ϊε̄ρας 17r ϊεραν 268v κατα ϊεραν 89v αυτην ϊεραν 268v ον ϊερον 372v χαλεπην ϊερην 390v αεξομενην ιερην 392r παρ αυτην ϊερο¯ 439r το ϊερω 389v ϊερος 482r (margo) ϊερακιον 150r ϊερακιον το μεγα et ϊερακιον το μικρον, ϊρις ϊον (sed ιππομαραθρον ιππουρις) 8v ϊε̄ρακιον 9r τουτο ϊε̄ρακιον 136v ϊερακων 474v οι ῑερακες 480r ᾱναιρουσειν ϊεραξιν 477v τοις ϊεραξειν 474v ϊερακοποδιον 212r ϊερομυρτον 234r ϊεραπολιτη 24r επ εκεινα ϊεσο 451r.

βασταζουσιν ϊητροι. 388r.

τουτου ϊθι 414v παιδος ϊθυνων 461r κητος ϊθυνει 468v.

εχεοδηκτοις ϊκανος 70r παραφουαδας ϊκανας 121v ϊκα,| νως 93r ϊκανως 79v 241v 408v κολ'λωδης ϊκανως 337v απεψηθεισης ϊκανως 455r φλεγμα ως ϊκοσει 134v μαλα ϊκανως 456v δε ϊκανως 383v ανδρας ϊκανως 461v γαρ ϊκανως 398r μεντὸ ι′ ῑκανως 248v τραχεσιν ϊκανως 402v ϊκανον 397v 430v ανθρωπους ϊκανη 433v πιαινειν ϊκανη 435r δε ϊκανη 440r ϊκανην 70r βοηθειν ϊκαναι 432v ανατριφθεισαι . ϊκανωτατα 398r]θερον ϊκανον 430r.

το ϊκμασαι 110v τη ϊκ'μαδι 299v ϊκελος 367r ναρκισσω ϊκελον 391r αγ'χουση ϊκασται 427v ο ϊκτις 474v (margo) των ϊκτεινων 474v περι ϊκτινου 474v (margo) και ϊκτινος 174r ϊκτερος 475r χροιᾱ ϊκτερος 454v ϊκτερον 15v 51r και ϊκτερον 153r 274v συν οινωϊκτερον 154r επι ϊκτερου 298r βηχας ϊκτερον 104r πινομενος ϊκτε | ρικους 313v διαθεσεσιν . ϊκτερον 176r και ϊκτερω 291r 295r και ϊκτερον 143v 165r 234r 247v 273v και ϊκτερο¯ 381r δε ϊκτερον 268v θηριᾱκοις ϊκτερον 358r ρωθωνας ϊκτερον 300r χυλισθεις ϊκτερον 360r και ϊκτερους 217r πινομεναι ϊκτερους 142v 244v ϊκτερικοις 43r 158r διᾱφοριν ϊκτερικους 372v διδοται ϊκτερι | κοις 70r ω̄φελι ϊκτερικους 265v ϊκτεριτις 204r παραγεγονοτα ϊκτινον 474v.

ϊλαθι 461r δε ϊλαρον 409v λογος ϊλαρος 409v ϊνουōλουκρουμ' 108r την ϊλυν 466r τη¯ ϊλυν 442v και ϊλυν 466r ϊλλυριω¯ 94v.

μεν ϊμαντι | 96v ϊμαντωδη 104r και ϊμαντωδεις 103r περι ϊμαντοποδος 480v τα ϊματια 147r τοις ϊματιοις 129v πλειοσι¯ | ϊματιοις 165r και ϊματιοις 56r ϊματιων 120v προσαψασθαι ϊματιων 394r μετα ϊματιων 376r των ϊμα | τιων 271v των ϊματιων 223r σερις ϊμερος 10r αγριά ηδε ϊμερος 26r ϊμερον 8v 293r ϊμερον 26r εστιν ϊμερον 316r κραμβη ϊμερος 9r κανναβις ϊμερος κυμινον ϊμερον 9r του ϊμερου (ϊ corr. in η m. 2) 299r ει ϊμιλιτριον 299r.

επιπλατ'τιν ἴνα 339r συνστρεφομενα ἴνα 279v ἴνα 230r 451r 453v 480r (margo) κηρυκες ἴνα 372v ακ'μας ἴνα 469v χωριον ἴναπερ' 400v λαβοντες ἴνα 405v τονον . ἴνα 469v αυτην ἴνα 105r θαλασσα¯ ἴν ευμενης 471r πυρ' | ἴνα 230r αυτοις ἴνας 134v μαχαιριον ἴνωδες 240v εν ἴνδια 200r ἴνδιαν 16r τη ινδια 15v.

της ἴξιας 449r οι ἴξευται 484v ἴξον 56r ουτε ἴξου 485r καταχρισθεντα ἴξω 484v χυμον ἴξωδης 414v περι ἴξειας 448v.

ἴυβις 113r ἴοβισμαδιους 174r ἴοβισβαρ'βα 371v τα ἴοβολα 50r τα ἴυβολα 181r ἴοκρυ 132v τε ἴονειον 470r επ αυτην ἴοντες 469r ᾱθλον ἴοντας 372v δε ἴος 401v 447v δε ō ἴος 405r ἴον λευκοΐον 69r ἴον 8v ἴον αγριον 149r εχει ἴον 427v εχι ἴον 415r τον ἴυν 425v ομοιον ἴω 400v και ἴω̊ 415r του ἴου 236r 297r 409r 410v φλομ'μος ἴουδεα 243v εν ἴουδαια 332r ἴουλιδων 465r ō ἴουλος 422rv δε ἴονθους 86v και ἴονθους 277v ἴουνκισαλεμ' 255v ροσα ἴουνονις 177r ἴουρβαρουμ 216r.

οπερ ἴπ ποκρατης 180r και ἴππομαραθρου 425v ἴππομαραθρον 425r το ἴπποσελινον 425v ἴδρωκοτας ῑπ'πους 469v οι ἴππουροι 465r τουτο ἴπποφαες 354r.

οσον ἴπτασθαι 467r η ἴπτα[ται 478r προσΐπταται 484r μια ἴπτα[ται 481r (margo) περι ἴπταμενου 409v και ἴπτανται 479r.

ἴρις 59r 148r 436v (rubrum) η̄ ἴριδος 359r θωρακος ἴριδος 274v μετα ἴριδος 183r ἴριδι 19r 59r εχει ἴριδι 241v μετα ἴρινου 236r ἴρινου 23r μετα ῑρινου 237r συν ἴρινω 175r την ἴριν 437r ἴρΐν αγρΐαν 241v ἴρωνη 79v.

ἴς 82v εχει ἴσα 344v τας ἴσας 194r την ἴσην 397v ες ἴσον 428v το ἴσον 396r δε ἴσον 274v ορθιον ἴσο¯ 216r ορθος ἴσος 146r ὕδατος, ἴσου 30r εξ ἴσου 389v (margo) των ἴσων 277v των ἴσοδυναμουντων 139v πολιου ἴσορρεπες 389v τον ἴσοστασιον 450r λαβων ἴσοσταθμον 427v ἴσαρον 96v νομην ἴσασιν 419v ἴσατις 161r ἴσιακοι 45r ἴσει 30r παρ'ἴσθμιοις 271v τουτο ἴστεον 471v 481r σφοδρου ἴσταμενου 410v φοραν ἴσταν 365r τραχηλω ἴστασιν 244v ποιοτης ἴσταται 450v διΐσταται 479v εμ'ποδων ἴσταται 442r ἴστανται 115r εναντιος ῑστατο 389r ἴστασθαι 139v ἴστησι 13v ἴστησι | 43r ἴστησιν 30r 50r 70r 82v 91r 158r 245v 378r αιμα ἴστησιν 128v τε ἴστησιν 82v 235r αρμοζει ἴστησιν 82v πεπιστευται ἴστησι δε 358r τραχηλω ἴστησιν 142v αυτου ἴστησιν 277v καλαμον ῑστησιν 484v κοιλιαν ἴστησιν 72r 158r 265v 378r κλυζομενον ἴστησιν 272v -λιαν ἴστησιν. 269v αιμορραγιας ἴστησιν 145r 217r νομας ἴστησιν 250v 317r κακοηθιας ἴστησιν 317r εγχριομενος ἴστησιν 107r λαμ'βανομενος ἴστησι¯ | 273v τοις ἴστιοις 476r ἴστο | ρ 99v ἴστορειται 145r 166r 194r ταυτης ἴστορειται 344v αρηγει. ἴστορειται 145r ποιειν ἴστοριται 268v πληθος ῑστοριται 125v αγονους ἴστοριται 278v οραν ἴστορειται 333r ἴστορουσιν 233r δε ἴστορουσιν 174r πινομενα ἴστορουσιν 351v αυτικα ἴστορησωμεν 122v δε ἴστορησαν 227r δ' ιστορι 304v θηλυγονειν ἴστορει, μεχρι ἴστοριας 370r τραυματι | και ἴσχαιμονας 120v και ἴσχαιμος 215r και ἴσχαιμον

365[r] ἴσχει 30[r] 64[r] πληγεντα ἴσχει 416[v] δηχθεντα ἴσχουσιν ἴσχυραι 418[r] γαρ ἴσχει 470[r] τουτοις ἴσχει 431[v] ἴσχαδων 199[r] και ἴσχια|[262[v] ἴσχιαδος 281[v] ρηγματα ἴσχιᾱδας 241[v] ἴσχιαδα 285[v] παθη. ἴσχιαδας. 285[r] και ἴσχιᾱδας 133[v] και ἴσχιαδι 376[r] και ἴσχιᾱδα 389[v] και ἴσχια | δων 46[r] ἴσχιαδας 46[r] προς ἴσχιαδικους 140[r] τους ἴσχιαδικους 210[r] 328[r] ἴσχιαδικοις 195[r] βοηθει ἴσχιαδικοις 111[v] παραλυτικοις ἴσχιαδικοις 261[v] και ἴσχιαδικοις | 272[v] φυλλα ἴσχι | αδικοις 381[r] και ἴσχιᾱδικοις 385[v] και ἴσχιᾱδικων 299[r] επι ἴσχιαδικων 191[r] χυλισθεισα ἴσχιαδικων 328[r] κριθινου ἴσχιαδικων 332[r] αιρει ἴσχιακους 137[v] ἴσχιᾱκοις 154[r] καθαιρει ἴσχιᾱκοις 154[r] προς ἴσχιᾱκους 356[v] και ἴσχνα 204[r] ἴσχνοι 104[r] ἴσχνον 79[v] λ]επτον ἴσχνον 261[v] μιζονα ἴσχνο¯ | 373[v] μια ἴσχνη 240[v] ἰσχνη 325[r] καί ἰσχνοτερα 200[r] και ἴσχνοτερα 136[v] κλωνιοις ἴσχνοτερον 101[v] ημισυ ἴσχνοτερον 369[r] ἴσχυει 410[v] τρεποντος ἴσχυει 406[v] και ἴσχυει 408[r] κονυζα. ἴσχυει 397[r] καταλαμναν ἴσχυει 468[r] μηδεν ἴσχυειν 417[v] ἴσχυση 425[r] μη ἴσχυῆ 471[v] πλιστον ἴσχυοντα 468[r] ουκ ἴσχυον 469[v] καλ'λιστον ἴσχυσαι 457[r] ουκ ἴσχυσουσειν 477[r] ουκ ἴσχυον 470[v] ουκ' ἴσχυον 469[v] αλ'λ ἴσχυς 468[v] σπερμα ἴσχυν 201[r] τε ἴσχυν 468[r] καταλαμναν ἴσχυς 468[r] την ἴσχυν 395[r] τα μεν-τοίσχυρα 397[v] τρο | μος ἴσχυρος 409[r] ελασσονες ἴσχυρος δε 477[v] ραβδους. γλισχρος ἴσχυρος 103[v] ἴσχυρως 48[r] 158[r] 194[r] τηκει ἴσχυρως 344[r] ηδυ ἴσχυρως 330[r] μηλινα. ἴσχυρως 372[v] θερ'μαντικα ἴσχυρως 154[r] ενδοθεν ἴσχυρως 375[r] γευσι¯ | ἴσχυρως 381[r] οιον ἴσχυρως 469[r] γαρ' ἴσχυρως 139[v] βρυοσμος ἴσχυ-ρως | 251[v] οντων ἴσχυ | ροτερων 468[r] κατακτηναι. ἴσχυροταται 471[r] αυξηθεντες ἴσχυσωσιν 479[r] και ἴσχυτεραι 479[r].

ἴτα 111[v] 409[v] της ἰτεας 215[r] και ἴταμοι 471[r] εν ἴταλια 67[r] 476[v] ἴτια δενδρος 145[r].

ō ἴφικλος 429[v].

ἴχθυς 153[r] (477[r] 479[r] margines) και ἴχθυς 463[v] εστιν ἴχθυς 468[v] περιστρεφων ὁ ἴχθυς 468[v] του ἴχθυος 465[v] ἴχθυν 454[v] τον ἴχθυν 372[v] 421[r] 468[v] 469[r] 477[v] ληφθεντα ἴχθυ¯ | 477[r] τον ἰχθυ¯ | 464[r] καλα ἴχθυν 372[v] ποιει. ἴχθυν 463[v] οι ἴχθυες 464[r] 466[r] 467[v] τινες ἴχθυες 461[r] μετα ἴχθυων 122[v] ἴχθυων. ως 465[v] εικονας ἴχθυων 485[r] τηρησας ἴχθυων 477[v] ᾱνεμων.-ἴχθυων 473[r] ταλαιπωρων ἴχθυων 464[v] τοιουτων ἴχθυων 462[r] των ἴχθυων 454[v] 461[v] 463[v] 465[r] 467[r] 478[v] των ἴχθυω¯ 467[r] 478[r] τω¯ | ἴχθυων 467[r] τοις ἴχθυσιν 466[v] 471[v] αλλοις ἴχθυσειν 471[r] πολ'λακις ἴχθυσιν 477[r] εν ἴχθυ-σιν 466[r] τους ἴχθυας 348[r] 461[r] 467[r] 471[r] 480[v] ταλαιπωρους ἴχθυας 467[v] τους ἴχθυς 477[r] αιρουσιν ἴχθυδια 485[r] οι δε. ἴχθυθηρα 165[r] ουδε ἴχνος 431[v] του ἴχνους 422[v] τα ἴχνη 463[v] φθιτων ἴχωρ' 473[r] ἴχωρας 43[r] κατα-πλασσοντα ἴχωρας 228[r] ἴχωρο | ροουντα 23[r] ἴχεωνυμον 276[v].

εχιδνης ἴω̄δους 456[r] (ε)ἴω̄θαμεν 372[v] ωσπερ' ἴω̄θασιν 372[v] πλεκειν ἴωθασιν 461[v].

ϊ ponitur in vocabulis compositis velut in his:

προσϊοντα 485r *προσϊοντες* 475r *προσϊοντος* 481v *επϊοντας* 139v *προϊον* 443v 448r *προϊσι* 442r.

ενϊσταται 334v *αφϊστησιν* 374r *καθ'ϊστησιν* 165r *προσϊστηκει* 476v *εφϊστανων* 322r.

προϊστορησαν 373v *ανϊδοις* 401v *προσϊεται* 454v *προϊεται* 173r *προσϊασιν* 460r *ἄνι | ῆσιν* (ϊ corr. in η) 296r *ανϊησιν* 134v.

iam accedit diphthongorum conspectus in quibus ϊ exaratum est:

δαναϊς 153r *δε ετερᾶϊᾶ* 299v *τεταρταϊζουσιν* 268v *τριταϊζουσιν* 268v *ἔπαϊουσιν* 464r *δαϊφρον* 390v *θηβαϊκων* 366r *πρωταγοραϊα* 393r *ουολουκρουμαϊους* 182r *ουκ επα | ϊοντας* 482r *παλαια* 321r *ελαϊνον* 437v *ελαϊας* 37r *αιμορ'ραϊας* 16r *επαϊκεστερα* 126v *μαϊους* 344v *ολισαθρουμαϊους* 280v *αγχουσαϊδου* 70r.

νηρεϊδων 479v *κεινεϊ προστιθεμενη* 165r.

πριαπηϊον 149r *ραπιδηϊον* 210r *οδυσσηϊ* 391r *αιγιαληϊ σκορπιω* 419v *ληϊων* 466v.

διϊ 405v.

οἰνηρου 437r *οἰνου* 441r *μετα οἰνου* 30r *βοϊων* 441r *ευβοϊκη* 381r *μεντοἰ* 436v *λευκοϊον* 9r 236r 435v *λευκοϊω* 211v *λευκοϊοις* 236r 297r 381r *λευκοϊου* | 328r *βομβοϊδη* 53r *οφθαλμοειδη* 13r *αλφιτοϊς ισχιαδικους* 187r *δυοϊν* 203r (*δυϊν* 321r 332r 344v) *διαροϊζομενοις* 13v *ορ'θοπνοϊκοις* 137v 145r *ορθοπνοϊκους* 96v *αιμοπτοϊκους* 286v 355v *λιμοπτοϊκους* 239v *ροϊκαις* 25r.

κονϊνους 143v *εκονϊνους* 146r *οξιουϊ* 182r *βουϊναλα* 260v *λαπτουκαψατουϊνα* 212r *γρουϊνα* 84v.

θυϊα 223r 299v 425v 426r *θυϊαν* 427v *κυνομυϊαν* 383v *μυϊας* 417r *εοικυϊα* 45r 63r 246v 285r 344r *εοικυϊᾶ* 417v *εοικυϊας* 52r *εοικυια* 284v *εοικυϊαι* 402r *πεφυκυϊαι* 374r *πεφυκυϊας* 59r 452r *τεθνηκυϊας* 461v *πεπτωκυϊας* 484r *πεποκυϊας* 441v *κεκ'μηκυϊαν* 481r *νενευκυϊαι* 254v *ανενευκυϊας* | 85v *εξηνθηκυϊαν* 370r *ϋϊω* 167r *υϊω* 343r *στεατι ϋϊω* 267v *ϋϊον* 129v *υϊκους* 61r *σαλιξ' εκυϊνους* 146 *ειλιθυϊης* 390r *δρυϊς* 382v *δρυϊ ὅμοια* 382v *χαμαιδρυϊ* 344r *δρυϊ οδε* 375r *δρυϊαιαν* 408v *δρυϊνα ῆ, δρυϊνον, δρυϊνας* 408r *πιτυϊ* 48r *δυϊν* 321r 332r 344v - *τυϊκους* 389v *αιμοπτυϊκους* 61r *οργυϊα* 401v *οργυϊας* 479v 477v margo, *ορ'γυϊας* 477v *ρυϊσκεται* 403r.

πρωϊ 279v.

Invenitur nonnumquam etiam post consonas:

ερβαρηγϊα 30r *ϋγια* 131v.

γλαδϊολουμ 241v *δϊτ'τον* 41r *ιρουνδϊνινα* 125v *και δϊ'ουρω¯* | 290r *ροδϊνω* 388v (sed ut videtur a m. 2).

ακανθϊς 72r *λιθϊωσιν* 200r.

λυκιας 476r.

κολϊαν, κοιλΐας 183r σετιαλίς 149r μερκουριαλΐς 202v λΐβανω 71r αλΐμοκτονον 281v βελΐοκανδο 237v.

νομΐζοντες 134v.

και νΐτρου 183r οθονΐον 104r ενκυμονΐ 389v οιονΐ 27r οιονΐ αιμασσοντα 356v τουτονΐ 408r 409v.

επι τω 448v επΐ τετραγωνω 41r ἐπι φαλαγγιων 24r.

ΐριν αγρΐαν 241v μαμουλαρΐα 72r (m. 2?) ἐρΐων 295r.

τΐσΐ 15v ουτωσΐ: | 468r ονοσΐρεως ονοσΐσεως 301r πουσΐαιλου 398r λΰσΐμαχιον 271v (ϋ a m. 2).

καθαρτΐκα 300r παραιτΐται 177r.

σαννουχι 76r.

Iota adscriptum quamquam raro invenitur punctis tamen superpositis insignitum est: εν λυκιωΐ | μετα 119v εν οικωΐ πινομενος 73r συν οινωΐ σκορπιōπληκτοις 95v; iam notemus ϊ falsissime positum in εισΐδιāπυροι (scilicet legendum est εἰσὶ δ) 400v μηΐλικρινη 193r καθοποτεραΐν 422v (sed ϊ deletum).

Saepissime autem puncta duo imposuit manus altera cuius usus pauca exempla adfero: ἀνΐκητον τρΐχες 28r ἀμΐ 60 ολΐγωρος 68r μέλαινα.ϊ. ἔνδοθεν 286v.

De spiritu.

Spiritus et asperi et lenis significandi varia sunt genera, saepissime autem utriusque spiritus signum est lineola vocali superposita; idem valere punctum superpositum quod lineolam illam satis apparet ex iis exemplis quae in vocabulis attulimus cum aliis tum his: αγει αν εκαλεσαν ελαιον εοικεν ετι εχουσα ονος ἐφησει η καθιεμεν ενλουομενον adde ὁ ō ὁ, ὁσα ōσοι ὁσον, raro aliae formae observari possunt velut ἔχων 299v ἡ (id est ἥ) 418v ᾱγρια 29r ἅ.δ.ρακτου 63r.

Sed id in primis tenere debemus nullam esse differentiam in spiritu leni et aspero significando id quod sescenta docent exempla, neque obstant pauca illa atque casu quodam fortuito exarata vocabula ὁ καρπος 358r ὁσον 103r ὁμοφυλων 462r; nam eadem ratione exarata sunt haec in quibus lenis spiritus eadem forma est: ἀλθεᾱ 385v ἐποχη 50r ἐχι 310v ἐρουσα 146r ὀρεσιν 265v ὠκιμοειδες 107r παιδιώ 456v.

Haec atque alia facillime docet materia a nobis in iis quae secuntur congesta; et primum quidem spiritus in initio vocabulorum positi.

Ἀ.

και ᾱβλαβεις 468r.

ᾱγε 434r *αγρου . ᾱγε* 441r *ᾱγει* 32r 351v *ᾱγον* 74r *ᾱγειν* 290r *ανθρωπον ᾱγει* 442r *ρουν ᾱγει* 50r *ἁλιεων ᾱγωνται* 464r *ποτον ᾱγει* 475v *δευτερα ἀγει* 303v *πληγεντα ᾱγει* 409v *ἐμ'βρυὰ ἀγει* 137v *εμβρυα ἀγει* 86v *εμμηνα ᾱγει* | 111v *αιμα ᾱγι* 250v *αιμα ᾱγει* 83v *ουρα ἀγει* 116r 120v *ουρα ᾱγει* 249v *ουρα ᾱγου* | *σιν* 72r *γαλα ᾱγει* 143v *ῆ ριζα ᾱγι* 26r *χρονια . δυσουρια ᾱγει* 31r *ποιει . ᾱγι* 359r *και ᾱγων* 468v *και ᾱγουσα* 401r *της ᾱγρας* 429r *ᾱγρας ε̄αυτην* 429r *λεγομενης ᾱγρειας* 398r *κανναβις ᾱγρια* 168r *ᾱγρια* 29r *της ᾱγριας* 135v *λιχηνας ᾱγριους* 309v *ο̄ ᾱγριος* 435r *ελ'κομενον ᾱγριων* 408r *ᾱγρωστις* 39r *η̄δυοσμον ᾱγριον* 8v *εστιν ᾱγριωδες* 315v *της ᾱγρωστιδος* 155r *σελινον ᾱγριον* 10r *τις ᾱγρευσαι* 484v *τη ᾱγηρω* 441r *δικην ᾱγνοουντες* 453r *καταμηνιων ᾱγωγον* 118v; 249v.

κτυπος ᾱδειν 482r *και ᾱδειν* 481r *χρονιον ᾱδελφον* 462v *των ἀδελ'φων* 405v *ζωντων ᾱδεως* 455r *τις ᾱδεως* 468r *ενοχλειτω ᾱδοντι* 482r *μηδεις ᾱδοντος, γλυκτερον ᾱδουσιν* 482r *το ᾱδιαντον* 432v *ἀδιψον* 50r *αντι α̕ . δ . ρακτου* | 63r *αὑτοις ᾱδιᾱβροχοις* 477r *του ᾱδικησαντων* 463r.

μην ᾱει 477r *ε̄οικεν ᾱει* 456v *το ᾱει* 397r *και ᾱειθαλ'λουσης* 441r *τω ᾱετω* 409v *τω ᾱε̄τω* 409v *του ᾱε̄τον* 409v *ουτε ᾱε̄τον* 468r *τον ᾱερα* 457r *το*¯ | *ᾱερα* 446r *τον ᾱε̄ρα* 477r *τρωθεντος ᾱερους* 437r *τους ᾱε̄τους* 482r *των ᾱετων* 477r (margo) *των ᾱε̄των* 481v *χερ'σεοις ᾱε̄τοις* 477r.

τον ᾱη̄δη 470v *ταις ᾱη̄δοσειν* 475v *ατ'τικων ᾱη̄δονων* 475v.

φερωνυμον ᾱθανατον 390v *και ᾱθλειον* 466r *δε ᾱθλου* 372v *τον ἀθλον* 372v *ειτα ᾱθροισας* 436v *ουτε ἀθυμους* 472r.

των ἀιπολων 435r.

η̄ ᾱκακιᾱ 355v *ριζας ᾱκανθου* 427v *τας ᾱκανθας* 399r *λευκης ᾱκαν* | *θης* 308v *ανιστωντες ᾱκανθας* 466v *ἀκανθια . αραιως ἐξεχοντα* 15v *την ᾱκανθαν* 411r *ὑψηλον ᾱκανθωδη* 99v *ᾱκατοις* 469r *ταις ᾱκατοις* 478v *τας ᾱκατους* 470r *τας ᾱκιδας* 338v 447v *ᾱκατοις ᾱκεισειν τε* 469r *σχοινων ᾱκιδας* 461v *τουτου ᾱκεσιν* 406r *οφθαλ'μων ᾱκεσασθαι* 389r *του ᾱκινδυνου* 415r *ητ'τημενους ᾱκολουθι* 465r *δε ᾱκοντες* 471r *τουνομα ἀκονιτον* 441r *εστιν ᾱκος* 389v *αυτων ᾱκουσειεν* 470r *κισσης ᾱκονων ω̄* | *ηθην* 475v *και ᾱκρατον* 459v *παλαιος ᾱκρατος* 445r *και ᾱκρατον* 446r *η̄ ἀκρις* 421v *των ᾱκρεμωνων* 82v *πιστακιων ἀκρεμονας* 435r *μελαινομενην ᾱκριβως* 405v *ᾱκριβως η̄δε* 405v *τε ἀκριβως*

460^r *κυρ᾽τον ᾱκριβως* 464^v *τη ἀκριδι* 403^r *τα ᾱκρα* 125^v *την ᾱκραν* 405^v *το ᾱκρον* 421^v *ταις ᾱκροταταις* 479^r *και ᾱκροχορ᾽δωνας* 339^r *προς ᾱκρο χορ᾽δωνας* 298^r *ταις ᾱκταις* 482^r *τας ᾱκτας* 465^v *της ᾱκτινος* 464^r.

την ἀλαζονειαν 417^r *εμ᾽μηνα ᾱλγει* 154^r *ἀλγι* 26^r *τω ᾱλευρω* 452^v *μετα ᾱλευ | ρου* 57^v 127^v *το ᾱλευρον* 133$_v$ *δε ἀλιψαμενους* 391^v *ειτα ᾱλιψαμενος* 398^r *ἀλθεᾱ* 385^v *εστιν᾽ᾱλλα* 477^r *κητους ᾱλυσεις τε* 469^r *και ᾱλων* 71^r *τω ᾱλωπεκιων* 316^v.

συμ᾽βαλων ᾱμα 457$_r$ *κυτισσον ᾱμα* 426^r *τε ᾱμα* 410^v 435^r *η ᾱμαρακος* 425^r *φυλλα ᾱμαρακι* 412^v *ᾱμεθυστον* 306^v *οι δε ᾱμελαῆτι παντες* 472^v *και ᾱμηχανειαν* 440^r *ογ᾽κος ᾱμηχανος* 408^v *ἀμ᾽μωνιακον κερατων ᾱμοιρος* 402^r *παλιν ᾱμοιβαδον* 469^v.

οιον ἀν 423^r *ᾱναγ᾽καζει στερ᾽γειν ᾱναγ᾽καζει* 415^r cf. *προσᾱναγκαζω¯* 458^r *γαρ ᾱναγ᾽κη* 471^r *περιμενειν ἀναγ᾽κη* 412^v *κρυφιμοισιν ᾱναγ᾽καιοις* 389^r *σαρ᾽γον ᾱναδυονται* 466^v *πληγμα ἀναιρει* 402^v *και ᾱναιρειν* 237$_r$ *και ᾱναιρεισθαι* 422^v *φασσας ᾱναιρουσειν* 477^v *ᾱνακα | θαιρει* 47^r *οινω ἀναλαβω¯ |* 415^r *φλεγμενοντων ᾱναλημ᾽φθισα* 310^v *δι ᾱναπαυσεως* 476$_r$ *και ἀναρκωδις* 95^v *ειτα ᾱνασπασας* 415^r *και ᾱνα | πλαττεται* 373^v *και ᾱναστομοι* 381^v *ποτε ᾱνασχεσθαι* 397$_v$ *επιμηκεστερα ᾱνατριπτα* 120^v *αλλα ᾱναχωρειν* 398$_r$ *πρασον ᾱνειμενως* 314^v *νεοτ᾽τους ō μεν ᾱνελειν* 476^v *πολυς ᾱνελ᾽κειν* 465^r *δι αυτων ᾱνελ᾽κουσι* 464^r *σφοδροτατος ᾱνεμος* 480$_r$ *κατ ᾱνεμον* 139^v *τοις ᾱνεμοις* 477^v *προπενποντων ᾱνεμων* 473^r *τους ᾱνεμους* 490^v *λιριου ᾱνεχειν* 452^v *δε ᾱνιησι* 373^v *δε ᾱνι | ῆσιν* 296^r *δολος ἀνιεται* 281^v *αυτης | ᾱνισταμενους* 470^v *ειτα ᾱνιωμενοι* 479^v *τελευτην ᾱνοιγνυνται* 479^v *καρφος ᾱνυγει* 392^r *εν ἀνωδυνιαις* 267^v *ἀνευ* 28^r *φραζεσθαι ᾱνωγα* 390^v *τις ᾱνηρ᾽* 475^v.

μετα ἀξουγ᾽γιας 33^r.

διχθεισι¯ | ᾱπαντα 399^v *ον ᾱπασαν* 479^v *τροφιμωτερα ᾱπλυτος δε* 135^v *των ᾱπλανων* 394^v *κυᾰθου ἀπνευστι* 425^v *ὑδατα ᾱπο* 99^v *τα ᾱπο* 21^r 402^v *εχουσα ᾱπο |* 141^v *παιονα ᾱπο* 291^r *εντμηθισα ᾱπο |* 298^r *φοινηεσσα ᾱπο* 401^r *τε ᾱπο* 470^v *ωστε ᾱπο* 484^r *δε ᾱπο* 398^v *κομη ᾱπο* 383^v *τη ᾱπο* 442^v *και ἀπο* 394^v — *ται ᾱπο* 269^v *καλειται ἀπ* 411^v *δοξιεν ᾱπο του* 425^r *μεν ᾱπο* 476^v *γευσιν ᾱπ αυτων* 454^v *την ᾱπο* 400^r *τοσουτον ᾱπ* 412^v *ō ᾱπο* 394^r *το ᾱπο* 402^r *τουτο ᾱπο* 414^v *ᾱνασπασας ᾱπο* 415^r *εχοντες ᾱπο* 411^v *της ᾱπ* 408^r *κε | φαλης ἀπο* 403^r *διαγωγης ᾱπο* 394^v *ταις ᾱπο* 402^r *τοις ᾱπο* 291^r 425^r 453^r *τους ᾱπ* 470^v *αντικρυς ᾱπο* 414^v *ως ᾱ | πο* 480^v (margo) *ειδως ᾱπ* 147^r *των ᾱπαγ᾽χομενων* 484^v *και ᾱπαλ᾽λαγηναι* 406^r *χρονιους ᾱπαλλατ᾽τει* 300^r *τε ᾱπαρτησαντες* 464^r *ιχθυων ᾱπατην* 480^v *μηδεν ᾱπεοικεναι* 405^r *ληΐων ᾱπειρ᾽γωσιν* 466^v *μυων ᾱπεχομενοι* 479^v *βορας ᾱπεχομεναι* 480^r *βοστρυχος ᾱπηῶρηται* 480^v *περιπεσων ᾱπηχθημεναι* 400^r *διᾱδραντες ᾱπιασι* 412^v *ανθρωποις ᾱπιρατον* 468^r *το ἀποβρεγμα* 282^v *τουτοις ᾱποβρεχθεις* 448^v *το ᾱποζεμα* 303^v *φυλ᾽λα ᾱποζεσθεντα* 291^r *και ᾱποθεσις* 350^r *εις ᾱποθεσιν*

35r κοκ'κους ᾱποθλειβων 455r το ᾱποθ'λιμ'μα 334v αυτου ᾱποκαθαιρει 386v ικτερους ᾱποκαθαιρουσιν 142v και ᾱποκαθαρτικη 120v δε ἀποκλαυσθεν (λ del.) 302v θατερα ᾱποκλεινειν 410v ᾱποκρουστικην 22r και ἀποκρουεται 38r δε ᾱποκτειναι 405v ηρωδιον ᾱποκτινειεν. επιδη 480r ραστα ᾱποκτα¯ | θηναι 471r γεννυσιν ᾱποκωλυειν 470r ᾱποληφθηναι: 484v πετραν ἀπολιψουσιν 464v ωκεανον ἀπολιποντα 468v μελ'λωσειν ᾱπολιμ'πανειν 481r και ᾱπομυξησαντα 453r τις ᾱποξεσας 430r ουδε ᾱποξυσασθαι 406r τινα ᾱποπεφυκοτα 336v λιαν ᾱποπνει 408r χαλινων ᾱποπτυουσιν 469v την ᾱπορευσασαν 468v και ᾱπορρεοντος 415v και ᾱποσμηξαι 450r ταυτα ᾱποστ[390r (margo) και ᾱποστηματα 128v στρεφομενη ᾱποτιθεται 275v αρ'μοζει ᾱποτιθεται 313v αυτα ᾱποτιθενται 242v θηρειᾱ ᾱποτιθεμενα 406r και ᾱποτινασαι 481r αυτους ᾱποτρεποι 482r και ᾱπου | λοι 267v cf. ᾱπουλοι 16r ειωθεν ᾱποφευγουσα 467r και ᾱποφευγουσιν 460r κυτινον ᾱφυλ'λον 355v αυτο ᾱποψαν 335v και ᾱποψυχεται 442r ουτος ᾱποχωρησειεν 474r ως ᾱπωλε | [448v θειω ᾱπυρω 71r.

δε ᾱρα 452r ει μη ᾱρα 476v εστιν ᾱρα 439r δεινον ᾱρα 413r τουτον ᾱρα 450r εκεινης ᾱρα 434r πως ᾱρα 476v τοιουτοις ᾱρα 403r ᾱετου ᾱραμενος 409v σαρ'ξιν ᾱρεστερα 477r αιμα ᾱρεως 31r επεσχισμενα ᾱρεως 150r μονον ᾱρηγειν 433v τον ᾱριθμον 460r αυτοις ᾱριστα 467r της ᾱριστερας 372v ᾱριστολοχια 413r ωσπερ ᾱριστολοχιας 218r και ᾱρωματικας 298r και αρωματιζοντα ᾱπερ' 304v πασιν ᾱρωγο¯ 388v.

τους ᾱσεβεις 472r προστιθεμενη ᾱσυνλημ'ψια¯ | 128v δε ἀσ | φαλ'του 351v προχωρει ἀτακτως 458r γαλα ἀτυρωτον 128v.

τε ᾱυ 457r τε ἀυ 441r ομ'φαλον αὐτον 440v ταυτα αὐτο 430r ᾱυτο 484v δε ἀυτου 36r.

τον αὐχενα 440v.

απαλα ᾱφαλαγ'γιοδηκτοις 245v δε ᾱφανως 461r αυτας ᾱφεριται 466r ουτως ᾱφειδως 472r ᾱφε | ψημα 37r δε ᾱφεψημα 61r 70r 86v 250v το ᾱφεψημα 25r 32r 65r 92r 119v 120v 133v 244v 351v το ἀφεψημα 28r 59r 142v ριζης ἀφεψημα ᾱχρι 272v του ᾱφεψηματος 337v συκων ᾱφεψηματος 359r ᾱφιεται. ὑπο 454v τε ᾱφιεται 461r θηραν ᾱφιεται 454v ειδος ᾱφιεις 409v ᾱφιησι 454v οπος ᾱφιησιν 453v αυτον ᾱφικηται 469v τε ᾱφειπτανται 481r ἰσχυσωσιν ᾱφιπτασθαι 479r ἀφιστησιν 19v ᾱφιστησι 26r ᾱφιστησιν 249v ονυχας ᾱφιστησιν 377r λεπρας ἀφιστησει 34r θεραπευει. ᾱφιστησιν 316v καρπος ᾱφεψηθεντα 44r και ᾱφλεγμα¯ | τον 296r και ᾱφλεγμαντα 41r ᾱφλεγμαντος 25r και ᾱφοβοι 471r ᾱφροδιτης 302v ἀφροι 70r αναπνεοντες ᾱφρον 469r δειπνον ᾱφρος 445r τοτε ᾱφρονιτρο¯ 437r (ρ post φ del.) θεραπειας ᾱφυτεριζουσης 448r δε ᾱφυην 465v.

το ᾱχθος 466r ἰσορρεπες ᾱχθος | 389v χριομενη ᾱχλυς 382v αρ'μοζει ᾱχρι 300r και ᾱχριον 468v κεφαλην ᾱχρησ | 261v νωτου ᾱχρι 420r αλος ᾱχνην 455r.

εναποβραχεντος ᾱψινθιου 449r.

Ἀ.

Ἐ.

χευθεισης ε̄κεινης 430r αυτω ε̄κεινω 409v δε ε̄κεινα 405r τοις ε̄κεινων 461r 481v τοις ε̄κεινοις 446r θηρωντες ε̄κεινους 477r ορ᾽φευς ε̄κιθαριξεν 410r αυτων ἐκρινων 40r πὸτε ε̄κων 480r.

φυλλοις ε̄λαια 153r των ε̄ | λαιας 37r της ε̄λεας 455r η πρημαδιας ε̄λεας 442v δε ε̄λαιον 27r ε̄λαιω̄ 454r η̄ ε̄λαιω 300r και ε̄λαιω 316v και ἐλαιον 298v ᾱκανθαν ε̄λατ᾽τοι 411r θεων ε̄λασσουμενοι 468r των ε̄λασσονων 471r δε ε̂λατ᾽τον 109v ἵμερου ε̄λασσο¯ 299r μεχρι ἐλαστου 15v ευθυς ε̄λαυνομενων 464v και ε̄χινον ε̄λαφου 425r τε ε̄λαφοις 400r ἐλα | χεν 406v ας ε̄λεγομεν 448r ερ᾽γων ε̄λεγ᾽χος 402v οπερ᾽ἐλεγ᾽χεται 15v κοσσυφον ε̄λεη̄σειεν 462v παθος ε̄λεη̄σαντων 474v και ἐλευσεται 390r τη ἐλευσινι 411v αυτην ἐλ᾽θων 415r.

στομα ε̄μει 451v το δε ε̄μον 439v δε ε̄με | τον 300r προς ε̄μετον 451r πραως ἐμεσαι 300r αυτην ε̄μ᾽φερη 358r.

τα ἐν 446r τα ἐ̄ν 92r γειτονα· ἐν 468v ὕποστυφουσα ε̄ν 296r γης ε̄ν 476r τησδὲ ἐν ορι 457r χλωρα ε̄ν οις 151r δε ε̄ν 338v 439r τιθεται ἐν 94v η̄ ἐν 436r αυτη ἐναντιου 402r ὕστερον ἐνελ᾽θοντα 409r δε ε̄νεργως 315v καμπυλους ε̄νεχεσθαι 471r τε ἐνσχεθὲίσαι 472r ὕδατος ε̄νεχθειη̄ 405v τε ε̄νοχλουσι 402v τη ε̄νωρικω 413v οιον η̄ ε̄ν ψαμ᾽μω 400v δε ε̄νωμνϋει 432v πορφυρον ε̄νιοις 63r αἰτινες ε̄ν 141r.

δε ε̄ξ 384v δε ἐξ 316v ἴου ε̄ξ 409r ζητων ε̄ξ 410v τω ε̄ξ αυτων 455r ουσης ε̄ξαιρεισθαι 139v τοιονδε ἐξηυρηται 465r τροπος ε̄ξηυρηται 476r πληθος ε̄ξ 242v δε ἐξηρ᾽πται 469r πλειστη ἐξης 15r μακρας | ε̄ξοδον 372v αλ᾽λα ε̄ξοιστρωσι 397v και ἐξομ᾽φαλους 383v και ε̄ξω 400r και ἐξω 421r τη ε̄ξω 448r ε̄ξωθεν 78r στομα ἐξαγαγων 415r δε ἐξανθηματα 301v αλιευσιν ε̄ξειναι 471r γην ε̄ξελαυνουσιν 471v το ε̄ξελ᾽θειν 75r μεν ε̄ξελ᾽κου | σι 461v πολ᾽λακις ἐξενεχθηναι 469r φοινικουν ε̄ξερεθιζειν 40r ποθεν ε̄ξερ᾽πυσας 409v ᾱδειν ε̄ξη 482r.

δε ε̄οικεν ο̄δε 421r ε̄οικεν ᾱει 456v σπερ᾽ματος ἐοικως 22r φυλ᾽λα ε̄οικοτα 310v λινω ἐοικοτα 350r κρινω ἐοικοτα 132v τον ε̄οικοτα 436r απλως᾽ | ε̄οικεν 456v.

ειτα ε̄πειδαν 467r γαλα ε̄πιδαν 448r τουτο ε̄πιδαν 435r δε ε̄πιδαν 422r πιων ε̄πιδαν 456v ανθειν ε̄πειδαν 435r παρ᾽θενιος ε̄πιδαν 433v αυτικα ε̄πιγεται 472v πιειν ε̄πιγομε | 484v τροφην ε̄πιγομενοι 479v ἴχθυς ε̄πιγουσι 477r οραν ε̄πιγομενον 462v μικρον ε̄πειτα 433v πλαγιος ε̄πεσεν 476v ε̄πι 24r ε̄πι 30r τα ἐπι 78r ειτα ε̄πι 478v πλεονα ἐπ 383v κεχυμενα ε̄πι 41r ἐχοντα ἐπ ακρου 27r καμ᾽πτοντα ε̄π ακρου 484v μικροτερα ἐπ ακρων 73r φυλ᾽λα ε̄πι 132v σπερμα ε̄πι 37r αλ᾽λα ε̄πι 415r τε ἐπι 406v 472r τε ε̄πι 372v 411v 434r 468r 481r δε ε̄π 350r 409v 463v 480v δε ε̄πι 97v 482r ποτε ε̄πι 475v ουτε ε̂πι 468v δε ε̄π ακρας 57r δε ε̄π ακρω | 276v δε ε̄π ακρον 381v και ἐ | πι 408v και ε̄πι 427v και ἐπ ακρου 91r και ε̄ | π ακρων 85v και ἐπι ὀφθαλμιωντων 13v φαινει ἐπ 431v τουτο ε̄πιπλασθεν 100v αυτο ἐπι 13r του ἐπι 458r εξω ε̄πι 430v καν ε̄πι 464r βροιαν ε̄πι 477v τελευτεαν ε̄π 470v

μεν ἐπι 372v την ε̄πι 414v μελανην ε̄πι 445r αγωγην ε̄πεχουσιν 279v σεσησ-
μενην ε̄πι 299v ειπειν ε̄πι 470v ναυσιν. ε̄πι 468v πεπτωκοσιν ε̄πι 140v
ανιησιν ἐπ 265v ε̄χουσι¯ | ε̄πι 477r μεγιστον ε̄πι 470v ουν ε̄π 442r οστρακον
ε̄πι 471v ανδρων ε̄πι 481r των ἐπι 468r παντων ἔπι 415r τεκνων ε̄π 400r
ιας ε̄πι 383v 477v εμ᾽πλησας ε̄πι 467r οις ε̄πι 477r αυτοις ε̄πι 372v δεσπο-
ζοις ἐπι 473r παντος ε̄πι 480r ωφελιμος ε̄πι 32r ἴσχυρος ε̄π 409r ως ε̄πι
485r πεισαντες ε̄παγ᾽γελειας 467v τε ἐπαγουσιν 462r αναπνο|ης ἐπαγειν
400r πλεον ε̄παγεται 396r τε ε̄παΐουσιν 464r εξει· ε̄πακολουθουντα 405r ουτως
ε̄πακολουθησῃ 409v καρ᾽διαν ε̄παλιψας 468r μη ἐπαλεξησαι 457r και ε̄πανα-
ζευξεις 411r αυθις ε̄πανελ᾽θουσας 471v αυθις ε̄πανερ᾽χομενος 424v ε̄πανη-
κοντα 462v σταφυλης ε̄πανθουσ[431v παλιν ε̄πανιᾶσιν 476r νομης ἐπανιου-
σας 464r ὤφελει ε̄παντληματα 133v ε̄παχθης 435r δε ε̄πεξιοντος 468r ε̄ᾶρος
ε̄πελ᾽θοντος 466r τελευτης ἐπελ᾽θουσης 463v μεν· ε̄πελ᾽θοντος 409v πολλαις
ε̄πεμ᾽βαντες 469r συνεστραμ᾽μενος ἐπεῶρουμενος 434v]|νος ε̄πιβαλοι 430r
ειτα ε̄πιβαλ᾽λων 425v οινον ἐπιβαλ᾽λουσιν 470r ἣγουμενην ε̄πιγελων 467r
τε επιγε|νομενη 442r ματην ε̄πιδακνειν 469v τε ε̄πιδησας 485r γουν ε̄πιδο-
θεισα 433v ριπτουμενους ἐπιδραμοντες 478v ε̄πιθυμις 137v θαλατ᾽τευειν
ε̄πιθυμια 471r ποτε ε̄πικαθησθαι 474v συνκρισιν ε̄πικαιουσα 154r βοθροις
ε̄πικαλυπτει 472r οστρακον ε̄πικεισθαι 484r ε̄γειροντες ε̄πικελευομενοι 470r ε̄πι-
λαμ᾽βανῃ 449r κατα σφας ε̄πιλαθομεναι 415v ρᾳστα ε̄πιλανθανονται 481v και
ε̄πιλημ᾽ψιαις 149r δυναμεως ἐπιλελησται 470r σκευαζομενον ε̄πιμελως 428r δακ-
τυλεᾶ ε̄πιμηκη 121v και ε̄|πιμηκεστερα 110v χλειαρον ε̄πινηχομενον 455v
μενειν ε̄πιοντα 476v πυρικαυτα ε̄πιπλασθεις 356v σπογ᾽γους ε̄πισκεψαμενος
472v και ἐπισκιοις ὄχθαις 460r τοιωσδε ε̄πισκοπευσιν 469r ους ε̄πισπαται 469v
ηκιστα ε̄πισιανται 410r μεμνηνται ε̄πιστημης 479r αναβιβαζειν ε̄πιστημονα 460r
εαυτην ε̄πισφαξαι 474v ποσιν ε̄πισφιγ᾽ξαντες 477r ἐμ᾽μηνων ε̄πισχεσιν 24r ἀφυστερι-
ζουσης ε̄πιτασιν 448r και ε̄|πιτεθεισα 375r ε̄πιτηδεος 15v καταπλαστος ε̄πιτη-
διος 92r και ἐπιτιθεμενη 99r πεπυρωμενον ε̄πιτιθεις 436v κοιλιας ἐιπι|θεμενη
38r δε ε̄πιτεθικασι 433v λια ε̄πιθεμενα 82v αλιεων ἐπιτρεποντων 469v πινειν
ε̄πιτρεπετω 455r ποσειν ε̄πιτρεχει 480v ον ε̄πιτρεχει 470r αυτοις ε̄πιτρεχει
456v τοιουτου ἐπι|τριβουσι 402v τη ε̄πιφανια 316r ε̄πιφερο|μενων 22r αυτην
ἐπιχειρησαντος 400r δε ε̄πιχεό|μενου 298r ως ε̄πιχανοντος 469r κοψας ε̄πιχεας
428v αφρων ἐπιψυχομενων 446r μαλιστα ε̄πωδυνος 422r πανυ ἐπωφελης
433v ενταυθα ε̄πληξεν 411v φιλην ἐποιῆσεν 457r ε̄ποχη¯ 50r.

ε̄ρεβινθος ε̄χει 435r δε ε̄ρεγμου 156r ουραν ε̄ρεισαμενος 476v πριῶνος
ε̄ρισθεντος 469v μεν ε̄ρετ᾽|τοντες 466v εισιν ἐρημοι 440r δε ἐριον 453v μετα
ε̄ρινου 297r εστιν ῶ ὄι ε̄ριοπλυτοι 295r των ε̄ρΐων 295r δε ε̄ρυθρος 134v δε
ε̄ρυθροι 435r δε ἐρυθρον 413r φεγ᾽γος ε̄ρυθρο¯ 388v ποιουντος ε̄ρυθρον
470r τοι|ουτο ε̄ρυμα 46r ῆ ε̄ρυσιμον 359r προς ἐρυσιπελατα 293r και ἐρυσι-
πελατα 301v κυματων ἐρομενος 472r δε ε̄ρουσιν 466v ἴχθυας ε̄ρουσι¯|467r

νεφελας ε̄ρουσιν 468r ο̄ ε̄ρως 463v (rubrum) ουδεν ἐρωτος 461r δι ε̄ρωτα 464r των ἐρωμενων 462v οιον ε̄ρωμενη προς ε̄ραστην 423v τε ε̄ρωτικοις 461v την ε̄ρωμενην 462r οι ε̄ρωδιοι 480r.

οικιας ε̄σπουδακοτες 469r γενος | ἐστι 457r νυκτος ε̄σωθε⁻ 302v.

δε ε̄τερον 174r δε ε̄τι 471r αλ'λ ε̄τι 415r μεικρον ἐτι 477v παρθενιον ἐτι 427r του ἐ | τους 399v σφαιρια ε̄των 175r.

μικρα ε̄φ 323r τα ε̄φ 441v εχουσας ε̄φ. 351v τε ἐφ 481v παρα ε̄φ 450v δυο ε̄φ ημερας 152r δε ε̄φημερας 106r ε̄φ ου 97v πηχιεον ε̄φ ου 240v πορ'θμον ε̄φ 470r φυλ'λων ε̄φ ου 308v τετραγωνα ε̄φ ων 321v φυο̄μενα ε̄φ ων 335v ακριβως ἐφεδρευοντας 461v πελαγους ε̄φελ'κεται 461v ουτως ε̄φελ'κεται 484v δεθεισαν ε̄φελ'κεσθαι 471v ἴχθυσιν ε̄φελ'κομενω⁻ 466v τε ε̄φελ'κυσθεντες 484v ουκ ἐν | χρηστον 15v αυτην ἐφορ'μησα⁻ 469v ταχιστα ἐφορ'μωσιν 460r αρ'ρεσειν ε̄φορ'μωσειν 478r ασθματος ε̄φυπνωσασης 456r παιδιοις ε̄φυδροις 37r ανδρες ε̄φημισαν 388r λοιπων ἐφικεσθαι 462v κιχων ε̄φι.. 390r.

ε̄χι 336 ε̄χων 37r ε̄χων 24r ἐχουσα 15v ε̄χουσα 62r ειδεᾱ ε̄χι δε 401v φυλλα ε̄χει 34r 107r 124v 162r 291r 313v φυλλα ε̄χει 59r φυλ'λα ε̄χει 34r 141r 358r φυλλα ε̄χοντα 41r φυλλα ε̄χουσα 296r 338v μελανα ε̄χει 245v ανδραχνη ο̄μοια ε̄χει 349v μοι|ρα . ε̄χει δε 401v γαστερα ε̄χων 431v ξηρα ε̄χουσα 39r μικροτερα ε̄χει⁻ | 62r ᾱριστα ε̄χει⁻ 467r λεπτα ἐχουσα 434r δε ε̄χι 122v 350r δε ε̄χει 46r 60r 97v 148r 150r 151r 162r 242v 270v 272v 273v 282v 355v 382v 383v 385v δε ἐχει 22r 38r 78v 93r 99v 116r 119v 120v 149r 348r 360r δε ε̄ | χει 272v 293v δε ε̄χει 58r 100v 165r 255v δε ε̄χι 310v δε ε̄χουσα 21r 359r δε ε̄χω⁻ 461v τε ε̄χομενον 474r ποτε ε̄χοι 430v ωστε ε̄χει 471r βουληθηναι ε̄χει 410v και ε̄χων 392r και ε̄χει 406v οι ε̄χει 469r ὁ ε̄χεις | 402r ευ ε̄χειν 460r τουτου ε̄χει 421v απολλω ε̄χον 299r πυρω ε̄χοντα | 127v — εαν ἐχει 427v προσηγοριαν ε̄χων 481r προσθεν ε̄χει 415r μεν ε̄χει 49r ξηραντικην ἐχει 40r μεγαλην ε̄χει 420r κεφαλην ἐχει 428v ακ'μην ε̄χων 299v αυτην ε̄χουσα 146r δυναμιν ε̄χει 30r δυναμιν ἐχει 22r δυναμιν ε̄χον 101v δυναμιν ε̄χων 349v κλησιν ε̄χοντες 411v πλεον ε̄χειν 399v φλοιον ε̄χουσαν 96v φυλλον ε̄χει 149r ραμνος ἐχει (ς corr. in ν) 388r κυᾱνον ἐχουσα 41r στερ'γηθρον ἐχουσι⁻ 388r πλεον ῆ ο̄σον ε̄χειν 401v τον ε̄χειν 423v τον ε̄χοντα 467r δριμυτατον ε̄χων 277v στικτον ε̄χει 423r μερων ε̄χω 440r ᾱνεμων ε̄χοι 479r ωνπερ' ε̄χων 406r — ολιγας ε̄ | χοντα 140v πολ'λας ε̄χουσα 141v γραμ'μας ε̄χων 122v μωλοπας ἐχει 456v παρα χειρας ε̄χης 412v περιπεπτωκοτας ε̄χομενη δε 412v αναγ'κης ε̄χει 402r κεραστης ε̄χει 402r αυτης ε̄χω⁻ | 474v χωριοις ε̄χει 72r μηκος ε̄χουσα 405v πορους ε̄χουσι⁻ 477r τους ἐχοντασ 308v γενεσεως ε̄χων 468v οικειως ε̄χον 432v πονηρως ε̄χων 458r πονηρως ἐχων 458r απληστως ε̄χων 405v — ὕπο ἐχεων 428r διαφθειρονται ε̄χι 432r του ε̄χεως 402v τιτρωσκει ε̄χις 415r ερπετων ῆ ε̄χις 400r δε ε̄χιοδηκτοις 62r φυλλα ε̄χουσα ε̄χινω 338v ε̄χεο̄δηκτοις 336v ως ἐχυρον 466v.

῾Ε.

ᾱγουσα ε̄αυτη¯ | 401r καθ ε̄αυτο 446r πλησιον ε̄αυτης 414v διαυγεστερον ε̄αυτου 442r των ε̄αυτων 421r τας ε̄αυτων 484v ορωντας ε̄ | αυτην 401v τοις ε̄αυτης 457r τοις ε̄αυτου 441v ευθεως ἑαυτου 415r.

και ἑδρας 479r παλιν ε̄καστοι 478v δε ἑκαστον 436r καθ ἑκαστη¯ 139v και ε̄λωδεσι 310v ε̄μω | διας 38r οδηγιας ε̄νεκα 468v κατα ε̄να 299v ε̄να 404r φυλ'λα ε̄ξ 39r τε ε̄ξ 474v τον ε̄ξης 475r ε̄ξης 29r βοηθειν. ε̄ξει 428r ἑοις 389r εφεξης ε̄πτα 479v ἑρπητας 30r τον ἑταιρον 473r πλειστα ε̄τερα 469r 485r γε ε̄τερος 458r δε ἑτερα 146r δε ε̄τερον 43r δε ε̄τερων 465v δε ἑτερος 470r δε η̄ ε̄ | τερα 427v και ε̄ | τερου 462v και ε̄τερον 102r θεραπευοντι ε̄τερον 351v οι ε̄τεροι 461v δε ε̄τεροι 480v ριζαν ε̄τεραν 467r παν ε̄τερον 474v ουδεν ε̄τερον 462v τον ε̄τερον 476v 472r]υσιν.ε̄τεροι 474r πλανηθεντες ε̄τερα 129v κολοιους ε̄τερους 484v τοις ἑτεροις 472v ξυλοις ε̄τεροις 471v θηραθεις ε̄τερος 484r ως ἑτεροσε 428v μαλα ε̄τοιμως 478v.

εσθιομενα ἑφτα 304v ριζα ε̄φθη 27r αμα ἑψων 457r σκαμ'μωνιᾱ ε̄ψισθαι 457r ριζα ἑψηθεισα 31r φλεγματα ε̄ψηθεισα 26r δε ε̄ψηθεισα 299r ελ'κη ἑφθη 301v τη ἑψησει 272v φακη ε̄ψηθεν 301v λαχανευεται ε̄φθη 308v επιπλατ'τεται ε̄ψηθεντα 119v και ε̄φθη 298r 338v και ε̄φθον 51r και ε̄ψησας 450v περιρυωσι ε̄ψομενον 399r μελιτι ἑφθω 371v ελαστου ἑψηματος 15v ε̄φθης 50r ε̄ψηθεισα 94v μιχθεν ε̄φθη 134v αυτων ἑφθαι 142v αυτω¯ | ἑφθαι 244v ην ε̄ψηθη 448r οινω ε̄ψηθεις 457v θλασαντες ε̄ψουσιν 355v ὁ χυλος αυτης ἑψηθεις 378r ριζης ἑψηθεντες 133v συν οροβοις ἑφθος 118v κατἑψηθεισης 441r κατεσκευασμενον ε̄ψεσθαι 398v.

᾿Η

η̄ 24r 62r 117v 124v 125v 139v 440v ἡ 26r η̄ αλ'λως 412r η̄ αυτου 405v η̄ διᾱ 37r η̄ μελιτος η̄ χολης η̄ ριζα 300r η̄ μεθ' ὑδατος 321r η̄ ο̄ιος 448r η̄ οξους 437r η̄ ο̄ξυκρατον 300r η̄ πτι | σανης 46r η̄ σικυων 24r η̄ τυχον 399r η̄ ωχρα 313v φαρυγ'γα· η̄ γλωσσαν 339r αναξυριδα· ἡ λαπαθον 244v κυναια η̄ 159r κλωνιᾱ η̄ 337v τριᾱ η̄ τεσσαρα ο̄μοιᾱ 66r ενδεκα η̄ 106r φυλ'λα η̄ 351v μελανα η̄ 26r τινα ἡ 423v ὑγινα η̄ 456v μηλινα· η̄ 297r μητερα η̄ 464r αλ'φιτα η̄ 300r επτα η̄ 265v τιθυμαλλιδα η̄ 350r ερ'γα η̄ ᾱθηστελ'λουσα 388v.

τε η̄ 462v πεντε η̄ ε̄πτα 73r πεντε η̄ εξ 107r; 350r ενιοτε η̄ 273v προσφερε· η̄ 455r βοτανη η̄ 453r παρασταιη η̄ 471v ὑπομιναι η̄ 401v επιχριομενη η̄ 310v μελιτι η̄ οξει 78r τυρου η̄ σιλ'φιου 430r λαγωου η̄ βοραν 409v καρδαμου η̄ ϊριδος 359r ελελισφακου η̄ δρυος 296r αλ'φιτου η̄ αρ'του

156r δυω η̅ τρια 285v μελικρατω η̅ οινω 265v οριγανω η̅ ερ'πυλλω 337v ροδινω η̅ 267v — ετεραν'η̅ 467r Ασειαν η̅ 439r ἐφημισαν ἡ βοτρυειτιν 388r εν' η̅ δυω 298r συναντησαιεν η̅ 372v θυσειεν η̅ βωμω 471v κατελ'κυσθιεν' η̅ 469v φλεγμονην η̅ μυσιν 334v βαδιζειν η 462r δηχθισιν' η̅ 427v ποσιν η̅ 476v ηκουσειν η̅ 476r ουδεν' η̅ 409v βαρουμενον' η̅ 412r ροδον η̅ ροδα 279v (rubrum) σιτον η̅ ὑπνων 399r μαλ'λον η̅ 475v χωριον η̅ τι 400v λευκον' η̅ ὑποπορφυρον 292r πλεον' ἡ 372v πινομενον η̅ 180r οιον η̅ 408v σπιθαμιαιον η̅ 310v αγριον η̅ 310v μελαμ'πρασιον ἡ βαλλωτη̅ 9r κολιανδρον ἡ κοριον 8v πλασσομενον η̅ και 46r κικωριον' η̅ σεριδα 378r πορφυρουν. η̅ λευκον 310v εξ' η̅ 381r ηπαρ' η̅ 469r — μακροτερας η̅ 476r επαγ'γελειας η̅ 476v ευνας η̅ δια 463v εντετυχηκοτας' η̅ 448r τεσσαρας η̅ πεντε 349v μητρας η̅ πρωι 279v φαλαγ'γοειδες ἡ κανθαροειδες 418r πτισανης η̅ βρωθεν 277v πλεισταις η̅ κοντοις η̅ κωπαις 467r αυτοις η̅ συλ'λαβειν 478r αυλοις η̅ κιθαραις 482r πηχεος η̅ και 67r παιδος η̅ ανδρος 464r σταφιδος η̅ ρητινης 60r αιπολος η̅ θηρατης η̅ δρυτομος 470r ελυμος η̅ ελεβιον 8v μικρος η̅ 382v πλιστος η̅ 382v 463v ὑδατος | ἡ ουρανου 293v σπιθαμιαιους η̅ 297r πηχεους' η̅ και 296r σχοινους η̅ 472v οξους η̅ ὑδατος 383v ως η̅ διελ'θειν 481v πηχεως η̅ 351v συνεχως η̅ συν 116r θηλεως η̅ ταυτης' 413v.

ηπερ' αν η̅ 462r μερος η̅ 436v ικανως η̅ 433v οποταν η̅ χλωρα 429v οποτ' αν η̅ 410v κἀν ἡ 397v.

παντελως ἠγαγεν 433v.

ηδη 388v ενδον ηδη 450r ανελ'κειν ηδη 473r μεν ηδη 482r απερ' ηδει 429r του ηδρου 21r.

κεινουμενην ηεῖ 422v νομας ηει 476v ηελιου 390v φαεσιμ'βροτου ηελιου τε 388v ηεν 399v l. 7 inf.

αντι ηθνου 56r δι ηδων 450r.

ηλεκεβρα 335v και ηλους 237r κνηφη ηκνις 9r τεταρτος ην 461v τιμης ηξιωθη ἠνεσιφυλλω | 389v αναρ'παζουσιν ηπιγμενως 478r ορ'[ν]ιν. ηπειγετο 476v.

ὑποδακνοντα ηρεμα 124v γευσει ηρεμα 152r ουτε ηρεμιν 442r εμβρισαντες ηρεμουντας 466v ηριδανω 460r ηρυγ'γιον 8v ηρυγ'γιου 432v 457v του ηρυγ' | γιου 427v φλεγομενην ηρυγ'γιου 432v και ηρυγ'γιου 457r δε ηρωδιοι 480v εκων ηρωδιον 480r ηρυγ'γην 125v.

βουνιον ητοι 74r αναστρεφομενων. ητοι 441r τον ηχον 408r απερ'γαζομενον ηχειν 449r συν ηχω 469v.

Ἡ.

η 16r η̅ μεν η̅ δε 34r η δε ποα 39r ἡ ὑδρος 401r ἡ αλοη 16r ἡ ακρις 421v ἡ βοτανη 29r η̅ γαρ'δη 414r ἡ δε 401v (rubrum) ἡ διψας 405v ἡ δυναμις 28r η̅ εν 400v η̅ εχις 400r η̅ θαλασσα 465v η̅ μητηρ' 472r η̅ μεντοι

η̄μεραν 402v και η̄μερινον 390v ο̄ η̄μερος 135r δε η̄μερου 300r του η̄μερου 109r τη η̄μερω 136v 299r τω η̄μερω 135r και η̄ η̄μερος 98v ον η̄μερωτερον 461r τοις η̄μερωτεροις 414r κριους η̄μερωτατους 468r βοτρυσι η̄μεριδος 434r συγ'γραμ'μασιν η̄μεροτη | τος 461r της η̄μετερας 475v πληθος η̄μισυ 339r εις η̄μυσυ 441r τριων η̄μι. [299r ανθεμωδι η̄μισυ 103v μετα η̄ | μιονου 291r η̄μιονιον 291r των η̄μιο̄νων 468r τρια η̄μιοβολια 285v ελαχιστη η̄μιο̄βελιον 300r και η̄μεις 461r τα η̄μιν 476v ουδε η̄μιν 472r απολαυειν η̄μιν 439v θεσπισαν η̄μιν 389r ολως η̄μιν 459v πραος η̄μιν 461r ε̄παλιψας η̄μιν 468r παιδες η̄μας 421r ληθην η̄μας 425r πατριδας η̄μων 439r ειτα η̄ν 424v η̄⁻ | 337v εκεινης η̄ν 442v α̃ετων η̄νικα 481v και η̄νικα 480r την η̄ονα̃ 470r.

εστιν η̄περ' 482r μενουσης· η̄περ 481r σηπιας η̄περ' 454v και η̄παρ' 46r απο η̄παρ 426v ἡπατος 59r λυει η̄πατι 125v ευκολωσειται η̄παρ' 469r η̄παρ m 1; spiritum alterum et accentum addit m 2: 23r και η̄πατικους 129v 313v και η̄πατικους 92r και η̄πατικοις 145r 333v βοη̄θουσα ἡπατικοις 295r.

η̄ρας 267v της η̄ρας 410r η̄ρακλεωτικη 9v τη η̄ρακλεωτι | [246v η̄ρακλιον 296r γονός ἡρωος 273v.

ἡσυχη 299v ὑπερυθρον η̄συχῆ | 109v ενοχλουντων η̄συχειαν 467v συγ'χωρουμενος η̄συχαζειν 443v αυτη η̄ς 441r.

η̄τις 85v εκατερα η̄τε 40r δρακοντιου ἡτις 97v καθαιρων· η̄τις 442v ομοια η̄τις 317r.

δε ῑ pro ἰ et ἱ dubitare licet, nam vix unum alterumve certum exemplum huius usus adferri potest; scilicet in ουτως ῑαται 429v καλαμον ῑστησιν 484v πληθος ῑστορειται 125v πυρ'ῑνα 230r fortasse punctum vel puncta duo in ι littera posita sunt usitatissima illa, quae lineolae speciem praebent, itaque haec exempla nequaquam certa sunt.

Iam de υ littera idem dicendum est:

O.

αρ'κουσιν ὀβελοι 300r κρεμαστηρας ὀβολος 449r.

ὀδοντας 19v των ο̄δοντων 470v αριστον ο̄δοντων 359r ερ'κος ο̄δοντω⁻ 388v τοις ὀδουσι 406v 415r τοις ο̄δουσι 423v τοις ο̄δουσιν 460r και ὀδοντας 19r μεν ο̄δοντας 401v τους ο̄δοντας 423v 431v 471r και ο̄δονταλ'γιας 142v 244v 373r και ο̄δονταλ'γειας 299r ελ'κοντας ο̄δυνητε 470r ειτα ο̄δυνηθε⁻ 469v και ὀδυνηθεν 469v αλ'λως ο̄δυνη 412r ο̄δυνην 33r εις ο̄δυνην 409v πληγεισιν ο̄δυνην 402v γαρ' ο̄δυναι 408v ὑπο ο̄δυνης 469r και ο̄δυνων 415r τας ο̄δυ | νας 402r ὀφθαλ'μων ο̄δυνας 386v νευρων ο̄δυνας 388v ταις ὀδυναις 470v και ὀδυρωμενοι 473r λαερ'τιαδη ο̄δυσσηϊ 391r ο̄ζων 270v.

Ὁ.

χυλος 127v *ποτε ο̄* 401v *η ὁ χυλος* 139v *εν η ο̄ καῤπος* 350r *ε̄φ ου ο̄ καρπος* 97v *και ο̄* 381v 422v 451r *και ο̄ βυθος* 423v *και ο̄ βολ̓βος* 105r *και ο̄ καυλος* 293r *και ο̄ καῤπος* 349v *και ο̄ ο̄πος* 349v *και ὁ πληγεις* 422r *και ο̄ σωζων* 401v *και ο̄ φλοιος* 299r *και ο̄ χυλος* 34r 373v *και ο̄ δεσμος* 437r *και ο̄ χοασπης* 435r *γενηται ο̄ θανατος* 422r *ω̄φελι ο̆ καῤπος* 358r *κτεινει ὁ χυλος* 154r *αποφραγηναι ὁ τε λαιμος* 459v — *ενεῤγοτεραν ο̄ πληγεις* 399r *λιαν ο̄ ὑοσκυαμος* 453r *αν ο̄* 299v *πεποιηκεν ο̄ ζευς* 480r *κινδυνον ο̄ θαλατ̓τιος* 465r *κυκλον ο̄δευει¯* | 392r *ων ο* 476v *περιστρεφων ὁ ἰ̈χθυς* 468v *αυτων ο̄ ε̄ρως* 461r *γονατων ὁ αστεριος* 416r *ωσπερ ὁ λευ|κος* 115r *θηρατας ο̄* 467r *ὑδρας ο̄ ιφικλος* 429v *ποας ο̆ χυλος* 38r *ποδας ο̄ θανατος* 453v *ικανας ο̄ καυλος* 121r *ης ο̄ χυλος* 145r *ταυτης ο̄ χυλος* 157r *αυτης ο̄* | 412v *ὑγιης ο̄* 426v *καυλυς ο̄* 429v *πληθος ο̄ ο̆* | [476v *λαμ̓βανομενος ο̄ χυλος* 128v *καῤπος ο̄ και ο̄* 425r *ανδρος ὀδυπορουντος* 388v *ουτος ο̄ ε̄ρως* 461v 463v *οινος ὁ καλουμενος* 23r *καταχριομενος ο̄ χυλος* 165r *νεοτ̓τους ο̄ μεν* 476v *ως ο̄ λογος* 435v *πονηρως ο̄ δηχθεις* 425r *χρονιως ο̄ χυλος* 271v *πολυ ο̄ κεραστης* 402r *μυθω ὁ ζευς* 480r (margo).

την ὁδον 401r 405v *την ο̄δον* 402r *των ο̄δων* 402r *ταις ο̄δοις* 155r *της ο̄δοιποριας* 476r *αυτοις ο̄δηγος* 468v.

ο̄θεν 99v 303v *στυπτικην ο̄θεν* 36r *ψυκτικην ο̄θεν* 271v 293r *επικινδυνως ο̄θεν* 156r *φαρυγγι ο̄θενπεῤ* 455v.

ὁι 26r *θηρωνται· ὁι* 372v.

δε ο̄λη 268v *και ο̄λων* 38r *και ο̄λον* 456v *και ὁλος* 406v *ὁηγματα ὁλη* 27r *καμνοντα ὁλον* 388v *εσθιειν ο̄λως* 458r *ρηθεντω¯* | *ο̄λως* 459v *των ο̄λων* 461r *το ὁλον* 383v *τις ὁ* | *λως* 399r.

εις ο̄μειλειαν 423v *ο̄μοιον* 44r *φυλ̓λα ο̄μοια̅* 127v *σπερματια ο̄μοια̅* 164r *τρια̅ η̄ τεσσαρα ο̄μοια̅* 66r *κορυμ̓βοειδη· ο̄μοιαν* 371v *δρυϊ ο̄μοια̅* 382v *βολ̓βω ο̄μοια̅* 126v *κισσω ο̄μοια* 68r *περικλυμενω ο̄μοια* 124v *δακρυω ο̄μοιον* 261v *εχει ο̄μοια̅* 338v *ὑπολευκον ο̆μοιον* 105r *παντων ο̄μοια* 307v *ριζαν ο̄μοιαν* 132v *μεστας̇ ο̄μοιας* 373v *κινδυνοις ὁμοια̅* 467r *των ο̆μοφυλων* 462r *ο̄μοιως* 38r *τε ο̄μοιως* 456r *μελιτ̓τας ο̄μοιως* 417r *ομοιως ο̄τε* 448v *κλαδοι ο̄μου* 426r *ταχος ο̄μου* 466v *φυλ̓λοις ο̄μου* 452v *κοψας ο̄μου* 415r *δε ο̄μως* 401v 468r.

αυτον ὁν 397r *ὁ ο̄* | *νος* 405v.

τα ο̄πλα 461r *ὁπεῤ* 15v *αυτοις ο̄περ* 457v *οξὺ ὁπεῤ* 281v *τε ο̄πλισαμενοι* 469r *οτι ὁπηνικα* 405v *μεγαλη· ο̄ποθεν* 422v *των ο̄ποσα* 478v *ο̄ποταν* 456r *καμ̓παις· ὁποταν* 403r *ο̄που* 107r *ο̄ που* 135v *ουτος ο̄που* 348r *τις ο̄* | *πως* 422v *περιβαλ̓λιν ο̄πως* 165r.

ποντον ο̄ρα 372v *γαῤ ὁρα* 468v *ακριβους ο̄ραν* 462v *ουδε ο̄ραν* 468v *μηδε ο̄ραν* 474v *αυτοιν ο̄ρατοιν* 417r *τοις ο̄ρωσι* 440v *αυτον ο̄ρωσιν* 470r *κρατει· ὁραν* 440v.

ὑγρον ο̄ς 415r παντα ο̄σαπεῤ 461r ο̄σον 402r γυναικια ο̄σα 334v παντα ο̄σα 98v δε ὁσοι 400v και ο̄σα 300r 449v αυτου ο̆σον 103r χεῤσαιου ο̄σον 336v τοσουτον̇ ο̄σον 449r μετρον ο̄σον 437v ες ο̄σον 405v αυτης ὁσα 317r οινω ὁσον 85v θαρσησας ὁσιως 471v.

ιδειν· ο̄ταν 469v χυλιζεται ο̄ταν 96v ο̄τε 35r αυτην ο̄τι 412v και ο̄τι 426r εχθρα ο̄τι 397v ονομαζουσιν ὁτι 336v ως ὁτι 406v 413v.

και οὑτως 429v.

’Ω.

σε γε ω̄ Πρωταγορα 459v εθελοις ω̄ βασιλευ 461r.

οπεῤ ω̄ηθησαν 464v αντιπνεων ω̄θει 470r.

ω̆κιμοειδες 107r μελανα ω̄κιμου 293r τω ω̄κιμω 448v.

και ω̄μα 304v της ω̄μης 298r μοσχον ω̄μην 475v και ω̄μον 469r ὠ | μον 87v και ω̄μαι 244v πεπτικον ὠμων 28r τω̄ | ω̄μοφαγων 468r και ω̄μοτριβους 399r — και ω̄νομασται 237v 349v δε ω̄νομασθαι 373v εμφεριας ω̄νομασται 148r.

επιβαλ̓λουσιν ω̄ξικοτα 470r.

τα ω̄α 457r 478v των ω̄ων 466r των ω̄ω̄ 477r ω̄πεῤτριτις 148r επι ω̄ρας 335v ο̄ ω̄ριων 394r τω ω̄ρωπω 426r.

ὠτι 27r και ω̄τα 468v περι ω̄τα 359r ειλ̓κωμενα ω̄τα 313v ο̄φθαλ̓μων ω̄των 279v εν ω̆σιν 154r και ω̄τακιδας 480r προς ω̄ταλ̓γιας 273v προς ω̄ταλγιαν 269v καταπλασσομενον ω̄ταλ̓γιας 128v τας ω̄τιδας 470v.

ω̄φελει 145r ω̆φε | λει 31r ω̄φελι 24r ω̄φελι ἲκτερικους 265v ω̄φελε.. 36r οινω ω̄φελι 265v μαλιστα ω̄φελειν 429v ησσον ω̄φελει 426v αλωπεκιαν ω̄φελει 165r αυτον ω̄φελησις 458r ορθοπνοιαν ω̄φελει 278v ξηρανθεν ω̄φελει 453r μεθ υδατος ω̄φελει 104r σπληνικους ω̄φελει 133v ενχρισις ω̄φελι 293r φαλαγ̓γιοδηκτους ω̄φελι 358r ομοιως ω̄φελει 441r στυφοντος ω̄φελειν 451v ποριζομενης ω̄φελειας 412r — ω̄φελιμως 132v καταντλιται ω̄φελειμως· 93v ἲσχιάκοις ω̄φελιμως 119v υδρωπικοις ω̄φελιμως 126v ω̄φελειμως 292r δε ω̄φελιμως 153r αυτην ω̄φελιμωτατον 410v μεν ω̄φελιμωτατον 457v γενηται· ω̄φελιμωτατον 435r των ω̄φελιμωτατον 448v.

δε ω̆χρον 272v κεντουμενον ω̄χριαν τε 461r — ωστε ο̄ψε 475v ανθη ω̄χρα· 30r.

‘Ω

ω̄ 484r θολον ω̄ το ϋδωῤ 454v συριγμον· ω̄ 475v ελαϊνον ω̄ δει κοπτεσθαι 437v καλουσιν ω̄ 376r αυτος ω̄και 451r επωφελεστατον ω̄ πινεῑ | 451r.

λιαν ω̄πλισμενον 461r και ω̄ραιον 372v ω̄ρα 442r τη ω̄ρα 435r την ω̄ραν 462v ακανθας ω̄ραν 415r μιας ω̄ρας 273v 292r της ω̄ρας 394v 412r 424r 435r σκυλακοδρομος ω̄ρη 390r πρωτας ω̄ς 481r.

Iam vides saepissime in initio vocabulorum spiritum positum esse; accedunt alia exempla ex quibus apparet spiritum etiam in mediis vocabulis compositis ita adhibitum esse ut ea pars quae a vocali littera incipit ab antecedente distinguatur.

— ἀ: περιᾱγηται 469^{r} προᾱγειν 370^{r} προσᾱχθεν 299^{v} διᾱγειν 455^{r} 480^{r} συνᾱγειν 432^{v} — ναυᾱγησαντω̄ 465^{r} — προσᾱγορευουσιν 429^{v} 455^{r} προσᾱ-γορε [433^{r} προσᾱγορευουσειν 372^{v} — διᾱγωνιζομενοους 429^{v} — τρισᾱθλιος 462^{v} — διᾱναστας 415^{r} συνᾱναφυρεντων 452^{v} προσᾱναγκαζω̄ 458^{r} ενᾱπο-δρασαι 481^{v}.

— ἁ: εισᾱῤπασῃ 460^{r} — προσᾱπτομενη 307^{v} περιᾱφθεν 33^{r} προσᾱ | φθισαν 66^{r} προσᾱψαμενης 434^{v} προσᾱψαμενου 418^{v} προσᾱψηται 416^{r} προσ-ᾱψονται 432^{r}.

— ἐ: διὲνηνοχεναι 410^{r} διὲξελευσομαι 414^{r} συνδιε̄ξελ̓θειν 461^{v} ενε̄ργειν 442^{r} διε̄ισιν 440^{r} ανε̄χει 402^{r} επὲχουσιν 78^{r}.

— ἑ: προσε̄δρευοντας 463^{v} καθ̓ ε̄ | ψηθειση 45^{r} καταε̄ψηθις 441^{v} δι-ε̄ψομενα 381^{v}.

— ἠ: προση̄γοριαν 478^{r} 480^{v} προση̄γορειαν˙ 402^{v} 429^{r} δυση̄χοις 471^{r}.

— ἡ: διη̄κει 427^{v} προση̄κει 424^{v} 440^{v} 454^{r} προση̄κουσαν 474^{v} ευη̄λιοις 64^{r} ανη̄λιοις 428^{v} προσήλιαζομενοις 136^{v}.

ἵημι: ανιὴσιν 97^{v} 150^{r} ᾱφιε̄ται˙ ϋπο 454^{v} ανιη̄σιν 140^{v} 268^{v} 305^{v} 348^{r} 349^{v} ᾱνιη̄σι 373^{v} αφιη̄σιν 105^{r} ᾱφιη̄σιν 453^{v} ανιη̄σιν 105^{r} 151^{r} his adde quae sub ϊ littera enumeravimus: ᾱνι | ἤσιν 296^{r} ανΐησιν 134^{v} προΐται 173^{r} προσΐεται 454^{v}.

— ὀ: τριὸβολον 241^{v} ημιο̄βελιον 300^{r} ημιο̄νων 468^{r} περιο̄ρυχθισα 139^{v}.

— ὁ: διο̄ 39^{r} περιο̄δων 278^{v} προσο̄μοιος 477^{v} διο̄περ 480^{r} προο̄ραν 399^{v} περιο̄ραν 433^{v} διο̄τι 412^{v} 440^{v} 453^{r}.

— ὑ: ενὺπνια 264^{v}; huic exemplo addenda sunt ea in quibus puncta duo ϋ litterae superposita sunt: ευϋπνον 50^{r} καθϋπνουσι 453^{v} ανϋποιστος 440^{v} ανϋποστατος. | 399^{v} ενϋπαῤχουσης 412^{r} εν ϋδρυις 94^{v}.

— ὠ: πολυω̄νυμος 389^{v} αμ̓βλυω̄πες 386^{v} αμ̓βλυω̄πιας 135^{v} αμβλυω̄πιας 40^{r} 309^{v} αμ̓βλυω̄πουντας 137^{v} ευω̄δης 31^{r} 34^{r} 143^{v} ευω̄διας 415^{v} ευω̄δη 119^{v} 303^{v} 312^{v} ευω̄δεις 49^{r} 148^{r} ευω̄δεστερα 153^{r} περιω̄δυνουντων 23^{r} (ευω̄-διμος 121^{v} ευω̄διμετερον 269^{v}) cf. βοτρυ | ω̄δης 82^{r} βρυω̄δη 100^{v}.

— ὡ: προσω̄μιληκοτα 441^{r} συνω̄μολογηται 468^{r}.

Sed multo maior est numerus eorum vocabulorum in quibus mediarum syllabarum vocales signo spiritus distinctae sunt, etiamsi ab iis altera pars vocabuli compositi non incipit.

A. ἔᾱρος 335v ωρα ἔᾱρος 442r την ἑαρος 458r του ἑᾱρος 458r του ἔᾱρος 478r δε ἔᾱρος 466r — εᾱσει 425v εᾱσαιτο 473r ουκ εᾱ σινεσθαι 435r δελεᾱζοντες 462r ειδεᾱ 401v — θεᾱμα 470v θεᾱσασθαι 402v θεᾱσαμεναι 476v θεᾱσαμενοι 466v θεᾱσηται 401r εθεᾱσατο 462v — κρεᾱσιν 67r κρεᾱ | διοις 66r λεᾱινοντας 383v νεᾱρος 434v νε | ᾱρων 39r — στεᾱτι 271v στεᾱτι 309v φρεᾱτος 405v ωκεᾱνος 462r.

κοτηᾱτα 39r.

διᾱ της 478v ᾱδιᾱβροχοις 477r διᾱδραντες 412v διᾱθεσιν 244v 381v διᾱθερ᾽μενουσης 464r διᾱκρατουμενα 316v διᾱκυρ | τινος 139v διᾱ | καθηρασα 433v διᾱλυεσθωαι 15v διᾱλυει 475r διᾱλυομενους 440v διᾱλυτικον 305v διᾱ-μενοι 473r διᾱμενουσι 409v διᾱμυδησῃ 408v διᾱνοιας 456v εισὶ διᾱπυροι 400v διᾱπυρὸν 441r διᾱπιραντες 472r διᾱπτηναι 481v διᾱρηξιεν 465r διᾱστασεως 469v διᾱστηματων 73r 381v διᾱσωζειν 434v διᾱσωζεται 429r ενδιᾱταται 411v διᾱτιθεμενω 455r διᾱτεμων 477v διᾱφθειρειν 400v 471v διᾱφθαρεντων 467v διᾱφθιρει 463v διᾱφθειρονται 478r 480r 485r διᾱ-φθοραν 400r διᾱφορει 128v 142v 295r 299r διᾱφορειν 429v διᾱφοριν 372v διᾱφοριν 123v 372v διᾱφερειν 471v διᾱφορα 411v διᾱφορας 413v διᾱφο-ρητικην 38r διᾱ | φορητικον 336v διᾱφορως 456r διᾱφευγοντων 471r διᾱφυγ᾽γα-νουσι 422r 454v διᾱφυγοντα 466r διᾱφυγουσα 400r διᾱφυγοι 401r διᾱφυλαξαι 457r διᾱφυλατ᾽τειν 400r διᾱ | χυτικην 93r διᾱχωρουσαν 433v — αλωπεκιας ἴᾱται 249v ἴᾱσασθαι, ἰᾱσασθαι 405v θεᾱσαμεναὶ ιασαντο 476v ἴᾱσι 415v καθειᾱσιν 465v 479v καθιᾱσειν 469v αφιᾱσειν 478r ανειᾱθη 124v αιᾱν 391r αιγιᾱλοι 419v αιγιᾱλους 472r αιγιᾱλοις 480v αιγιᾱλον 478v αριᾱνοι 98v αλ᾽λοιᾱ 418r ανιᾱται 451v αντιᾱδας 388v ασκαριᾱδας 154r βιᾱζομενοι 462r ηλιᾱ-κων 480v θηριᾱκων 437v θηριᾱκοις 358r ἴᾱπετον 468r και ἴσχιᾱδα 389v ἴσχιᾱδας 241v ισχιᾱδας 44r και ἴσχιαδικοις 385v ἴσχιᾱδικων 299r ἴσχιᾱκοις 119v ἴσχιᾱκους 356v κοιᾱνουν 125v κοιᾱθους 299v κυλιᾱκους 355v λιᾱ | θεισα 96v οιᾱπερ᾽ 413r οιᾱδη 394v πλησιᾱζουσι 408r πλησιᾱζοντος 372v πλησιᾱσαν 470r πλησειᾱσει 484r πλησιᾱσειεν 472r πλησιᾱζει 485r πλησιᾱζουσαν 471v πλοιᾱ | ριου 423v σκιᾱδια 139v σκιᾱδιον 381v σχιᾱδας 104r 270v τοιᾱδε 451v ὑγιᾱζει 383v υπωπιᾱ 78r φλοιᾱ | ροι 445r χλιᾱρου 384v χλειᾱρω 455v.

βελονᾱκος 98v κυᾱθον 300r κυᾱθον 425v κυᾱθων 30r 152r 273v κυᾱθων 30r κυᾱμων 68r κυᾱνεον 416v κυᾱνον 41r ουᾱτος 389v σκευᾱσιαν 126v σκευᾱζομενον 428r κατασκευᾱσαι 428r κατασκευᾱσις 414v παρασκευᾱζουσι 402r παρασκευᾱσαντες 462r παρασκευᾱ | ζειν 398r παραφυᾱδας 351v 373v πεφυᾱσιν 389r υᾱκινθος 95v ὑᾱκινθον 435v ῡᾱκινθος 358r ὑᾱκινθον 101v ὑᾱ | κινθωδεσιν 72r ὑοσκυᾱμου 453r.

E. του ᾱετου 409v τω ᾱετω 409v ουτε ᾱετον 468r αετων 477r ᾱετων ηνικα 481v χερ᾽σεοις ᾱετοις 477r τους ᾱετους 482r ᾱετονυχον 123v τον ᾱερα

477r τον ᾱλιε̄α 473v αλιε̄υων 463v ᾱλιε̄ας 478v αναδυε̄ται 468v δαφνοέφις 103r δακτυλιε̄ον 74r αγρας ε̄φιε̄μενοι 478r ϑρανε̄ται 404v ειε̄ται 477v ῑε̄βαλ' 39r ῑε̄ρας 17r ῑε̄ρακικος 96v καταδυέται καταδυε̄ται 469v κατεσϑιε̄ται 473r κατακλειε̄ται 484r καϑιε̄μενον 76r καϑιε̄μενη 298r κελευε̄χα | 456v λαχανευε̄ται 51r μυε̄λος 398v ναιτε̄αοντες 389v πιστευε̄ται 480r περιπιε̄σας 299v προσαγορευε̄ται 415v 443v προει|έται 72r ρυε̄τε 468r σβεννυε̄τω 441r ταλαιπορείαν 405v ὑε̄νοψωλον 385v φαε̄σιμ'βροτου 388v φυε̄ται 103r 281v 349v φυέται 383v 434v χλιε̄ρων 307v.

H. ταις ᾱη̄δοσειν 475v ατ'τικων ᾱη̄δονων 475v την ᾱη̄δη 470v βιη̄φι 388r βοη̄ϑαλ'μον 296r βοη̄ϑειαν 432v βοη̄ϑειας 407r βοη̄ϑι 291r 315v 338v 351v βοη̄ϑει 41r 53r 149r 247r 339r 386v 445r βοη̄ϑει 283v βοη̄ϑιν 37r βοη̄ϑειαν 451v βοη̄ϑουσα 295r βοη̄ϑουσιν 244v βοη̄σομενοι 482r δεη̄ση 422r δεη̄σει 481v ε̄λεη̄σαντων 474v κακοη̄ϑη 118v αποκυη̄ϑηναι 399v ειη̄σαι 388r ειη̄σαι 390r ιη̄|σιν 78v ανιη̄σιν 14r 351v ᾱφιη̄σι 454v ποιη̄σας 441r 467r ποιη̄σει 398v 469v εμ'ποιη̄σαι 420r ποι|η̄σωμεν 298r ποιη̄τικην 116r 316r ποιη̄τικον 23r ποιη̄τικος 118v ποιη̄τικαι 135v εποιη̄σε 457r ε̄ποιη̄σεν 457r πεποιη̄κεναι 478v ποιη̄ματα 393r αρτοποιη̄|ϑεντα 68r πεσσοποιη̄σαμεναι 389v ποιη̄φαγος 420r.

I. Y. de his litteris conferas velim ea quae in capitibus quae sunt de ῑ et ῡ exposui.

O. γενο̄μενω 154r γενο̄μενοις 433v δεο̄μενω 450v δεο̄μενους 451v Διο̄νυσω 440v εγ'χριο̄μενος 381v εσϑιο̄μενη 135v εσϑιο̄μενη 338v εσϑιόμενοι 265v εσϑειο̄μενους 479r εμ'φυο̄μενον 455v συν οινωϊ σκορπιο̄πληκτοις 95v ενλουόμενον 133v ενχεο̄μενον 271v εσχιο̄μενον 316v ἐχειο̄δηκτοὺς 34r ε̄χεο̄δηκτους 336v ε̄χεοδηκτοις 116r εχεο̄δηκτους 385v εχεόδητους 41r των η̄μιο̄νων 468r ταϊο̄βολα 50r ελαχιστη η̄μιο̄βελιον 300r ηπιόδωρος 390r ϑηριό | δηκτοις 37r ϑηριο̄δηκτοις 58r 247v ϑηριο | δηκτους 59r ῑδιο̄φυτον 123v κεο̄μενο̄ | 419v κεο̄μενω 396v λαρσαο̄ρα 177r μυόϑηραι 411v νεο̄γνων 415r νεο̄τητα 400r 406r νεο̄|τητα 405v νεο̄τητος 405v πιστευο̄μενης 372v πλειόσιν 402r πλεο̄ναζει 96v ποιο̄της 443v πριο̄νος 469v προχεο̄μενον 415r σειο̄μενοις 471v σενωδιο̄νωρ' 296r σκορπιο̄πλη|κτοις 95v συνχριο̄μενος 122v φυο̄μενα 335v φυο̄μενος 64r φυο̄μενον 244v φυόμενη 440r ενχεο̄μενον 279v χριο̄μενον 316v χυο̄μενον 295r ῑνουο̄λουκρουμ' 108r.

Ω. αλοω̄νος 399r ᾱπηω̄ρηται 480v επεω̄ρηϑεισῃ 420r ανιω̄μενος 452r βοιω̄τοις 433v βοω̄σιν 445r βρυω̄νιαν 437r γλοιω̄δες 298r διω̄κει 247v 261v 388v 484v διω̄κει 237r διω̄κειν 396r 397v διω̄κοντες 485r διώκειν 153r διω̄χϑεντα 394v αποδιω̄ξασα 472r διω̄νης 452v ειω̄δες· 74r ειω̄ϑε 122v ειω̄ϑεν

467r εἰω̄θαμεν 372v ειω̄θασιν 466v 467v ειω̄θοτων 481v και ἰὼ 415r ἰω̄θασιν 372v ελιω̄νεας 358r ηρακλεω̇τικη 247v ἠξιω̇θη 426r θεω̇μενοι 470v θεω̄ρησειεν 470r θηριω̄δες 468r θυμιω̄μενον 396r ἴκτε | ριω̄σιν 75r ἰω̄δους 456r κνεω̄ρον 134v καταλιω̄θεισης 441r λαυω̇θεν 82r μεω̄τις 465v μετριω̄τεραν 134v μετεω̄ριζει 283v μελανχολιω̄σιν 386v ομοιω̄ται 136v στρατιω̇τικον 25r τεθνεω̄τα 479v ὑποθυμιω̇μενη 33r ὑποθυμιω̄ | μενα 37r ὑποθυμιω̄μενον 60r.

Etiam in fine vocabulorum vocalis littera, a qua ultima syllaba incipit, lineola vel puncto illo quo spiritus insignitur distincta est.

— α: ουκ εᾱ 445r 459v ουκ ἐᾱ 391v θεὰ νεμεσις 388r θεὰ πληθουσα 390r ελαφους ἠ θεᾱ 466v θηλεᾱ 477v μηλεὰ 120v διδακτυλεᾱ 121v δριμεᾱ 36r 295r νεμεᾱ 428r προνομεᾱ 468r εννεᾱ 420r κρεᾱ 457r ευρεᾱ θησει 411v δασεᾱ 38r 123v πλατεᾱ 336v πηχυεᾱ 268v πηχυεᾱ 413v — τετραδακτυλιαιᾱ γυμνα 165r σπιθαμιαιᾱ 107r 271v 272v παλαιᾱ 177r σκωπα ρηγϊᾱ 74r 382r πλαταιᾱ τραχαια 125v κηπαιᾱ ανδραχνη 275v τη δε ετεραϊᾱ 299v στεραιᾱ 351v πρακταιᾱ 469v τραχαιᾱ ὑπολεπτᾱ 112v — βειᾱ 469v ακριβειᾱ 412r ορ᾽-γειᾱ 439r ρακειᾱ 454r λειᾱ 92r 104r 177r λειᾱ 58r πεταλειᾱ 426v σικελειᾱ 414r θηλειᾱ 477v (margo) θελειᾱ | 41r καυλειᾱ 434v παρισθμειᾱ 459v δεξειᾱ 372v ανδρειᾱ 480r γηρειᾱ 443v θηρειᾱ 394v 396v 397v θηρειᾱ ἀποτιθεμενα 406r σφαιρειᾱ 242r θερειᾱ 408r δυσχερειᾱ 396r πορειᾱ 402r χρειᾱ 425r 435v 437v θαλασσειᾱ 479r δασειᾱ 427v θαλατ᾽τειᾱ 477r βραχειᾱ 454v εοικυειὰ 31r συνεχειᾱ 246v 467v — λειᾱν ἠ ρειζα 413v ὀξειᾱ; 472r κοχλειᾱι 452r αμη ανειὰς 443v — βιᾱ 120v 421r βολβιᾱ 240v διᾱ 339r 356v 372v 403r 414v 436v 467r 469r 485r διᾱ παντος 408v 455v διᾱ παντων 426v διᾱ το 37r διᾱ την 105r 139v 442r 471v διᾱ του 415r διᾱ της 468v διᾱ των 467r διᾱ τουτο 28r 481v διὰ τουτου 415r παιδιᾱ 453r 471v αναιδιᾱς 468r σκιαδιᾱ 73r 121v ελ᾽δια 102v ραβδιᾱ περι 22r ἠ ἀκακιᾱ 355v κιλικιᾱ 35r 87v ενοικιᾱ | λεγεται 47r σκιᾱ 298r 430r λυκιᾱ 162r λιᾱ 132v 279v 300r 351v 382v λιὰ 437r κεφαλιᾱ 137v τελιᾱ 300r ανθηλιᾱ 75r καυλιᾱ 75r 132v 425v μιᾱ 373v 477r μιᾱ μετα 35r ερημιᾱ 482r θυμιᾱ 292r επιθυμιᾱ 455v 471r προθυμιᾱ 470r ουρανιᾱ 148r επιφανιᾱ 316r μηνιᾱ 338v καταμηνιᾱ 351v οβλαμινιᾱ 82r κλωνιᾱ 337v 384v κυδωνιὰ 120v βαριᾱ 469r κλωναριᾱ 74r δελλιαριᾱ 153v φυλ᾽λαριᾱ 25r 38r 303r αγριὰ 38r αγριᾱ 166r βενεριᾱ 302v θηριᾱ 88v 398v τριᾱ 128v 351v τριᾱ 67r τριᾱ ἠ και 127v παραπλησιᾱ λιπαρωτερα 105r παραπλησιὰ δασυτερα 292r παραπλησιᾱ 120v θαλασσιᾱ 468r οσιᾱ 426r αιτιᾱ 408v 435v αρ᾽τιᾱ 456v καταποτιᾱ διδους 300r τροφιᾱ 468v λοχιᾱ ἵστησιν 43r παχιᾱ 308v θαψιᾱ 414r χριᾱν 430r σηπιᾱς 454v — βοᾱ 435v ποὰ 157r 215r 308v 310v 315v 324r 355v 435v 467r ποᾱ δε ἀβρωτος 34r ἠ δε ποᾱ αυτης 39r δε ἠ ποᾱ 247v — δακρυᾱ 461r κρομυᾱ 453r εμ᾽βρυᾱ 70r 382v εμ᾽βρυᾱ 134v ἐμβρυᾱ 137v ἐμβρυὰ ἀγει

137v εμβροιᾱ 292r 295r ϋπενβρυᾱ 389v και ἐμ᾿βρυᾱ 137v δακρυᾱ 338v δικτυᾱ 466v 478v — οιᾱ 418v 437r 443v 477r οιᾱ. ναυς 469r Ευβοιᾱ 471v ατιερ᾿-περζοιᾱ 274v ομοιᾱ 67r 141v 236r 241v 299r 338v 350r 385v ομοιᾱ 107r 378r 384v ομοιᾱ πτεριδι 43r ομοιᾱ ωᾱ 477v (margo) ομοιά μετα 48r ο̄μοιᾱ 124v 126v 164r 296r 338v 382v βασιλικη ο̄μοιᾱ 73r φυλ᾿λα ο̄μοιᾱ 127v τριᾱ η̄ τεσ-σαρα ο̄μοιᾱ 66r σπερματια ο̄μοιᾱ 164r εχει ο̄μοιᾱ 338v δρυϊ ο̄μοιᾱ 382v βολ᾿βω ο̄μοιᾱ 126v κινδυνοις ὁμοιᾱ 467r ροιᾱ ποτε 474v καροιᾱ 73r χρειᾱ δεχεται 448r χροιά 456v χροιᾱ 454v δυσπνοιᾱ βηχει 31r ανομοιᾱ 132v λιγ᾿γουᾱ 141v ζωᾱ 423v πωᾱ 304v 305v ωᾱ 400r 445r 478v.

— ε̄: μιγ᾿νυε̄ χρυσον τε 441r μιγνυε̄ 437r συνχριε̄ 388v ωφελησειε̄ 443r δρυές 453v διαπορθμευέιν 440r.

— η̄: συμ᾿βαιη 480r αθηναιη. 388r κατασταιη̄ 432r φαιη 463r δεη̄ 468r ειη̄ 399r 432v 466r 468v 471r 482r ειη̄ν 451r θειη̄ 475r 484r παρειη̄ 414v ενεχθειη̄ 405v (ϋδατος ε̄νεχθειη) θεραπευθειη̄. | 436v 449r ξηρανθειη̄ 431r εκ᾿μυζηθειη 437r οιηθειη̄ 464r οφθειη̄ 471r νωτα ο̄φθειη 469r απορ᾿-ραγειη 469r πιη̄ αποθνησκει 282v κραδιη̄ 391r γνοιη̄ 469v σχοιη̄ 467v διδοιη̄ 465r δοιη̄ καιρον 462v βοτανη 440v βοη̄ 466v 470r ακοη̄ 309v κακωση̄ 339r ηνιχ οδευη̄ 388v πορευη 392r ϊσχυη̄ 471r σκευη̄ 471r και η̄ λιβυη 467v λιβυη̄ 46r ϋπερφ᾿υη 460r.

— ο̄: δυο̄ 30r 153r 398r 402r 425v 428v 437v 461v 481r 484r δυό 67r μεγαλοιο̄ 390v.

— ω: σεμεθεω̄ 92r αιλεω̄ 28r προς ηώ | 115r ϊώ 415r αιω̇ 390v ελαιω̄ 180r 298r 453r ε̄λαιω̄ 454r τριταιώ 30r παιδιω̄ 481r παιδιω̄ 456v λεπιδιω̄ 339r χαλ᾿κειω̄ 471v θειω̄ 468r λειω̄ 78r πλειω̄ 471r ερειω̄ 34r πρασειω̣̄ 415v μελανθιώ 160r μελανθιω̄ 385v συν ψιμιθιω̄ 293v βατρακιω̄ τρυφερω 373v γυναικιω̄ γαλακτι 136v ηλιω̄ 78v 299v 461r εν ηλιω̄ 309v φασηλιω̄ κατ ακρον 160r πηλιω̄ ε̄πειδη 412v σκορπιω̄ 419v σισυμβριω̄ 102r αγριω̄ 337v αγριω̄ εοικος 102r σκολοπενδριω̄ 338v θηρειω̄ 410v θηριω̄ 291r θειριω̄ 409v εριώ 332r εριω̄ 132v χωριω̄ 399v 437v θαλασσιω̄ 477v 479r παιώ̄ν 399r δυω̄ 128v 300r τραχυω̄ και 63r γυμνω̄ 462v μετρω̄ 441r ξηρώ 269v σικυω̄ 66r κρομ᾿μυω̄ 71r.

Eadem autem ratione insignitae sunt nonnumquam vocales litterae vel post consonas, quamquam ab iis syllaba non incipit; etiamsi id raro fit, haec tamen exempla observare possumus: θᾱλασσιο̄ | 45r ανᾱλογον 401r θερ᾿μηνᾱσα 477r δυνᾱται 422r ανατρεχει σᾱφες 470r μελάγ᾿χολικων 108r κάταμακρόν ολυμ᾿πο̄ 388r τάλλα 82v κάν ή 397v (ubi tamen punctum crasin potest significare) εινᾱ μη 470v ενᾱ 466r κειμενᾱ 418v τά 304v κτινασᾱ 388r την ηονᾱ 470r τυχοντά 440r τά εμ᾿μηνα 304v.

αγε̄ι 136v *δε̄ οση* 405r *δὲ εψηϑις* 366r *γενναται δὲ προς* 30r *δὲ καρ-πον* 276v *οι δὲ ουνιφερα* | 162r *οι δὲ* 99v *το μὲν* 83v *διακρινεται δὲ τω* 29r *κατ ολιγον ω̄ϑε̄ι* 468v *κέδρινων* 396v *πνιγομένους* 23r *νέαροι* 441r *εισὲν* 334v *συνλημ᾽ψέσιν* 71r *αλ᾽λοσε̄ φερεσϑαι* 464r *επιτελὲιν* 440v *γλυκε̄ι* 26r *ουτως τὲ* 279v *οιδηματα τὲ* 268v *οραν τὲ οι* 440v.

ϑη̄ριω̄δες 468r *προση̄μαινουσιν* 480r *σὴμαινουσι¯* | 469v *ϋπερυϑρου η̄συχὴ* | 109v *κολ᾽λητικὴ· και* 25r.

γαλο̄φωτιδαν 265v *πινὸμενη* 18r *πονὸς* 281v *μονὸκλωνον* 388v.

κωνω̄δης 22r *τυλω̄δεις* 309r.

DE INTERPUNGENDO.

Vetustissimorum codicum scriptura cum continua sit summam legentibus difficultatem praebet et vocabulorum et enuntiatorum eorumque partium inter se distinguendorum; iam ut legentes in enuntiatis recte cognoscendis subleventur, variae in Dioscoridis codice rationes adhibentur: aut enim ponitur inter singula vocabula punctum aut spatium adest vacuum aut utrumque; sed antequam de modo ac ratione quae in his rebus observatur verba facimus id quidem dicendum est scribam ad interpungendum adstrictum non fuisse, veluti in f. 448r nullum omnino vestigium adest neque spatiorum vacuorum neque interpunctionum aut propter scribae socordiam aut propter inopiam membranae; itaque de Dioscoridis codice idem dicere possumus quod K. H. A. Lipsius [1]) de aliis vetustissimis codicibus uncialibus quas dicunt litteris exaratis diligenter observavit: Die Interpunction geschieht in der Regel durch einen einfachen Punkt, der bald mehr in der Mitte steht, bald mehr nach oben oder unten gerückt ist, aber, wie es scheint, mehr zufällig, und ohne dass man berechtigt wäre, eine *στιγμὴ τελεία, ὑποστιγμή* und *μέση στιγμή* nach Art der alten Grammatiker zu unterscheiden.... die Interpunction steht oft am unrechten Platze oder fehlt da wo sie stehen sollte, besonders am Ende der Zeilen. — Der cod.

---

[1]) Grammatische Untersuchungen über die biblische Gräzität Lips. 1863 p. 68 sq. et not. 3.

Vatic. drückt die Interpunction .... meist nur durch einen kleinen Zwischenraum, cod. Sin. zuweilen durch einen Punkt in der Mitte der Buchstaben, noch öfter aber nur durch kleine Zwischenräume aus, welche der Corrector öfters zur Beifügung von Punkten benützt hat [1]). Sed cum de interpunctionibus aliisque minutiis pauci pauca scripserint, accuratius nobis inquirendum est in tantam codicis Dioscoridei materiam qua usi interpungendi modum ac rationem qualis ineunte post Chr. n. saeculo sexto fuerit explanare possumus [2]). In iis quae secuntur spatia vacua eorumque magnitudinem sp. litteris adscripto litterarum numero quae exarari ibi poterant, significabimus.

Dioscoridis codicem haud ita multo post stichometriam ab Euthalio inventam scriptum esse constat. et profecto multa quae huic propria sunt in hac interpungendi ratione observari possunt, scilicet propter eos qui distinctiones non didicerant apud magistros saecularium litterarum colis et commatis verba distincta sunt, ita ut non solum enuntiata tota inprimis subiuncta sed etiam partes enuntiatorum vel minoris ambitus quo facilius intellegerentur et recitarentur, punctis insignirentur.

Ponitur autem punctum in titulis: *γαληνος*. 34ʳ (rubrum) *αλεξιφαρμακα . ευτεκνιου* 459ᵛ *κρατευας . ριζοτομικος* 27ʳ *ραμνος* sp. 2 *παρθενιον*. 427ʳ (rubrum) *βαθραξ'* sp. 1 *ελιχρυσος* sp. 2 *μυ ουλης·* 426ʳ.

Ante vel post invocationes: *τοσαυτα . ω θεοφιλεστατε βασιλευ . οιδα* 473ʳ *ειπερ' εθελεις ω̄ βασιλευ . γαληνοις σκηπτροις* 461ʳ *θυσομεν τα χαριστηρια — δωροις ευφρενοντες . ερως θεων πανουργοτατε* 461ʳ.

Postquam animi legentium in ea quae secuntur conversi sunt: *τα λεγομενα ταυτα εστιν . ως ην ανηρ* 429ʳ *ωδε· αμα* 426ᵛ *το μεν ειδος τυγ'χανει τοιονδε . εμ'φερης εστι* 412ᵛ *κρατευας δ' ϊστορι περι αυτου . πωᾱ θαμνιοειδης* 304ᵛ *ερμηνια* . 394ʳ *προφηται· βρεφοκτονος* 153ʳ *κολοφωνια*.

---

[1]) Raro inveniuntur puncta duo inprimis in fine linearum *σουιβιτις*: sp 2 *Πολλας* 175ʳ *σωματι*: 408ᵛ *φελτερ'ραι*: 162ʳ.

[2]) De interpungendi ratione, quae ante haec fere XVIII saecula, scilicet cum Iliadis papyrus Harrisiana scripta est, in usu erat, scripsi in programmate gymnasii Vindobonensis III a. 1897 cui titulus est: „die Lesezeichen der Iliashandschrift II h"; multa quae ibi observavimus similia sunt iis, quae de codice Dioscoridis mox exponemus.

οι δε . δακτυλιον κολοφωνιουμ' . προφηται . αποπλευμονος . αιγυπτιοι . σανελουμ' 331ᵛ αιγυπτιοι . κετι 153ʳ αιγυπτιοι . βελλου 154ʳ βετρουμνι . οι δε . κονσαλικο 115ʳ οσθανης . ειλουσιν . η προγονος απολ'λωνος 154ʳ οι δε . τευκριδος . sp. 2 ποα 344ʳ θυμιαμα . οι δε' κρειοθεος . οι δε ηλιουστρος . 46ʳ οι δε sp. 1 χαμαισυκην sp. 1 οι δε sp. 1 μηκων ροιας . οι δε sp. 1 οξυτονο¯ ρωμαιοι . παπαβερ' sp. αιγυπτιοι sp. ναντι sp. 222ᵛ οι δε sp. 1 αγριοφυλλον . προφητ(αι) sp. 1 αγαθος δαιμω¯ τελουμ' sp. 1 ρωμαιοι sp. 2 σαταριαμ' 261ʳ ορεστιον sp. οι δε πολυριζο¯, πρωτιον sp. οι δε μελανοριζο¯ 115ʳ γονοσορου . sp ρωμαιοι sp. μενταστρουμ 154ʳ οι δε . sp. 1 ναρκην καλουσιν . sp. 1 οι δε . sp 1 λιμνησιον . sp. 1 οι δε sp. μαρωνιο¯, οι δε sp. 1 πληκτρωνιας . οι δε χειρωνιας . sp. οι δε . sp. λιμνηστις, προφηται . αιμα ηρακλεους . ρωμαιοι . φιερ'ρει . οι δε ουνιφερα; οι δε . φελτερ'ραι: 162ʳ Οι δε . κισσαν sp. 1 θερμον . sp. 1 οι δε . sp. 1 κισσοφυλ'λον . sp. 1 οι δε . χελωνιο¯; οι δε . sp. 1 ϊχθυοθηρα . sp. 1 οι δε . κυλληνη . ζωροαστηρ . τρυμ'φαλιτις οσθανης ασφω . προφηται . μυασφω . sp. 1 αιγυπτιοι . sp. 1 θεοκε . ρωμαιοι . sp. 1 ραπουμ' τερραι . sp. 1 οι δε . sp. 2 ουμβιλικουμ' τερραι . οι δε . ραπουμ' πορ'κινουμ' . οι δε . θυρβηλουμ' . οι δε . αρ'χαρα 165ʳ οι δε sp. 1 κιθαραν sp. 2 οι δε . sp. 1 κισσαρον . sp. 1 οι δε sp. 1 χρυσοκαρπος; οι δε sp. 1 ποιητικη . οι δε . κορυμβηθρα . οι δε sp. 1 νυσιον | οι δε . διονυσιον . sp. 1 οι δε sp. 1 ϊθυθηριον . sp. 1 οι δε sp. 1 περσις οι δε sp. 1 κημος . sp. 1 οι δε ασπληνος sp. 1 ρωμαιοι . σιλβαματερ 175ʳ Οι δε sp. 2 κυνος βατον sp. 2 οι δε sp. 2 καπρηαν . κορακος μηλον sp. 2 οι δε . sp. οφιοσκορδον. sp. 1 οι δε . φυλλοσταφυλον . sp. 1 οι δε . sp. 1 πετρεον . sp. 1 οι δε ολοφυσο¯ | οι δε . ολιγοχλωρον sp. 2 οι δε sp. 1 ακονιτον sp. 2 οι δε ιππομανες . sp. οι δε . τριχομανες sp. προφηται | ποτερα . sp. 1 οι δε πευθηραν sp. οι δε . καρδια λυκου | οι δε . πολυειδους . sp. 2 οι δε . αλοσκορδον . οι δε . κρινον . οι δε . θλασπι . οι δε . κυνοσανθος . ρωμαιοι . σιναπεπερεικουμ' sp. 1 οι δε . ϊντουρις αφροι . sp. 2 ερβιαραουθ' 173ʳ οι δε . αιγυνος . sp. 1 Οι δε . sp. 1 ηθουσα sp. οι δε απολυουσα | οι δε . δολια . sp. 1 οι δε sp. 1 αμαυρωσις . sp. 1 οι δε . παραλυσις . sp. 1 οι δε sp. 2 | αφροον : sp. 1 οι δε . κρηιδιον . sp. 1 οι δε . κοιτην . sp. 1 οι δε . sp. 1 κατεχομενιον . sp. 1 οι δε αβιωτον . sp. 1 οι δε sp. 1 αψευδης . sp. 1 οι δε sp | αγεομορον . sp. οι δε αμερωνον . sp. οι δε . ενζυμον . sp. οι δε | τημορον . sp. οι δε . ουκανθες sp. οι δε . sp. οικομενον . sp. οι δε — δηϊφουσα . sp. οι δε . πολυανωδυνος . sp. οι δε . sp. δαρδανις | οι δε . sp. καταψυξις . οσθανης . βαβαθυ . αιγυπτιοις | απεμφυ . sp. ρωμαιοι . sp. κικουταμ' . sp. οι δε . ατερναλις . sp. οι δε | ηντινα . sp. οι δε . δοκοιζηνα : 188ʳ σπανοι . sp. 2 κροβουλα . sp. 3 γαλλοι sp. 3 δακοι sp. τευδιλα 154ʳ χαμαιπιτυν . sp. 1 βοιωτοι δε . sp. 1 γοργυνιας | προφηται . sp. 1 γονος ηρακλεως . sp. 1 ρωμαιοι . sp. 1 ρουσκ'ο'υμ' 234ʳ οι δε sp. ϊουνκουμ; ρωμαιοι sp. 1 ϊουνκιραδικεμ 200ʳ γαλλοι sp. 2 σουϊβιτις : sp. 3 Πολλας εχει 175ʳ.

Si oratio ad novum procedit: *καλουσιν· | ποα αυτη* 62r *αλ'λη-λαις· | φυεται* 64r *φερει· καυλους* 66r *ανορ'μα· φυεται* 91r *καταπλασσεται· αιμορραγιας ιστησιν* 91r *πορφυρα· φυεται* 93r *εν τω γλυκει· τουτο επικλασθεν* 100v *πολιουσθαι· ριζα ᾱχρηστος* 109v *παραμυθιται· εψηθεισα* 110v *τους πινοντας· εχεοδηκτοις βοηθει* 111v *αρμοζει . λαμ'βανομενου* 116r *ευστομος . φυεται* 122v *σωζει . ενιοι* 129v *τοποις . θαμνος* 147r *αχρηστος . φυεται* 152r *ομοιον . . χαμαιλεοντι . φυεται* 178r *χαρ'κηδονι της σπανιας . κλωνιον* 181r *ονινησιν . καθαιρει* 238 *κυνα . η̄λιασθεντων* 247v *καλουμενον . δυναμιν εχει* 249v *ϋδατωδεσι . δυναμιν* 257v *στρουθιω · φυεται* 262v *ουρα . ω̄μον* 305v *εμ'φερη . φυεται* 313v *ζην . φυλλα* 322r *γευσιν . φυλλα* 324r *αποκαθιστησιν . αρ'μοζι* 336v *ωνομασθη . πεπληρωται* 348r *μιζων . ραβδους* 351v *εψεσθαι . ποιειτω* 398v *παρασκευᾱ | ζειν . χρηστεον* 398r *λειαν* . sp. | *ϊασασθαι* 405v *παρεχεται . και οιον* 408v *σφοδρα . ϋπνος* 409r *ερ'χομεναι . και τα ταυτης φυλλα* 415v *μετρον . εχετω* 425v *απαλλατ'τειν . εστι ραμνος* 433v *σπερ'μα κνειδων . νυν ἐγω* 434r *βοτανας . ειτα* 436r *προθυμιας εντος . ουκουν* 439r *παιδων . ραχιου* 439r *πιστευση . ανελ'κεται* 463r *θηρα . τοτε* 465v *θηριον . κεραυνω* 470r; his adde haec *υποστρογγυλων . δυναμιν* 14v *θανασιμα . ἡ μακρα* 19r *βαρους . πικρον* 24r *ριζα . ρυπτι | κης* 27r *ους . αλ'φον* 27r *ερπετοδηκτοις· αιμως* 27r *ανθος . | προπτωσις* 41r *εχεοδηκτους . πινομενον* 41r *χρωνται · εστιν* 45r *ναρ'θηκος . γεννωμενος* 46r *ποά . ιστησιν* 49r *παυειν . αρμοζει* 58r *μενειν . αι αποθε | γουσα* 63r *επιμηκεσιν . ποσως* 67r *δυσπεπτα ρησσι . σχιαδικους* 71r *ρηγμασιν . ευθενουσιν* 72r *οδοντας . χρησις* 85v *γερανιον . εχων* 85v *αφροδισια . αλ'μευθισα* 88v *επιχωριοι . εις* 89v *εν σκια . θερμαντικη* 96v *θεραπευει . αποτιθεσθαι* 99v *λαχουσα . παχος .* 99v *εμ'ποιους . βηχας* 104r *τεσσαρων . πληθος* 110v *οριγανω · πλην* 110v *κηπευτος · σαμψουχιζων* 110v *καιρω μαλεεστεροι* 111v *αγριου . φυεται* 120v *σφαναιρωδη ᾱκανθας* 125v *αλ'γησιν. | πραϋνει* 128v *καρπον . απατωμενοι* 134v *ποθεντες . στομαχου* 133v *κεφαλιᾱ . ανθους* 137v *ϋπο παντων . θαμνισκιν* 137v *εκ περιτομης . λιποθερ'μων · οιδημα* 139v *μαλαττομενον . το εν λιπαις* 139v *ϋπο λιπαροις . καυλον λεπτο̄ | ανιησιν . δισπιθαμιαιον* 140v *ποθεν . πληθος* 140v *διεστωσας . ανθη* 147r *διπλασιονος . ελκη* 148r *πραυνει . η̄* 150r *λεια . εν* 154r *λειοι . αγουσῑ* 171r *προσδεθεισαι . καλον τι* 372v *λοιπον . αλ'γηδων* 372v *μηλινα . ϊσχυρως* 372v *αυτον . ασχετους* 440v *χωριων . κατω* 451v *πεφυκυϊας . καλειν* 452v *προσοικοι . ε̄πι* 460r *τροφη . συνηδομενοις* 460r *εκ'κειμενον · αλ'λοιον* 460r *ορ'[ν]ιν . η̄πειγετο* 476v *ορ'νεοις . πρωτους* 480r *μακραν . εκ' μηρινθου* 484v *βουλοιτο . θηλην* 484v *ερουσειν . νηχομενους* 485r — *κηπευεται* sp. *ϊστησιν* 55r *καθαιρει .* sp. *διδοται* 139v *αυτης* sp. 1 *σπληνα τηκει* 173r *φλεγματιζει·* sp. 1 *οδοντων* 173r *διαθεσεσιν* sp. 1 *ϊκτερον* 176r *πινομεναι ·* sp. 1 *εμμηνα* 176r *κεγχρω* sp. 1 *φυεται* 194r *ριζης .* sp. 1 *φυονται* 194r *ακανθωδη ·* sp. 2 *καυλους* 199r *ουρητικον* sp. 1 *κατα* 209r *ησυχη .* sp. 1 *φυεται* 452v *φαξεως* sp. 1 *ριζα* 253v *οζουσα* sp. 1 *φυεται* 264v *πρασιον·* sp. 1

φυεται 303v εσχεν. sp. 1 ποα εστιν 320r γευσει. sp. καθαιρει 325r θαλατ'τη sp. 1 φυλλα 344v χαμαιδρυι sp. 1 λεπτοφυλλος 344r γλωτταν. sp 2 φυεται 346r λυχνιτις sp. 1 ὑπο 361v ἴσχυρως sp. 1 ριζα 381r ονομαζειν· sp. 1 τριπτον 399r εσεμυνυνεν. sp. 2 | περιφανες 405v ταυτα· sp. 2 λαμ'βανε — φθειρει· sp. 1 φυεται 134v ελλεβορον· sp. 1 εοικεν 352r θηλυγονειν sp. 1 ἱστορει 370r; in eo vocabulo quod sequitur maior littera exaratur πολυ· sp 1 Εστιν 185r φυεται sp. Εν τραχεσι τοποις 201r πυκνον sp. 1 Ευχρηστον; αφθας· Ο δε 203r ἴαντικην sp. 1 Εαν 204r φανη· sp. 3 Ερασιστρατος 223r αχρηστος sp. 1 Ολος 218r γιγνεται· sp. 3 | Την 402v

Novum enuntiatum cum nonnunquam a pronomine vel adverbio demonstrativo incipiat, dici potest etiam ante οὗτος οὕτως similia punctum poni: πασιν· ουτος μαλιστα.. αγει. ουτος ουν 421v στυπτικοι sp. 1 τουτου ο καρπος 342r θαμνοις· τουτου 278v ο τοπος.. ο υπερ τον δρακοντα· της κομιδης τουτον ηξιωσθαι λογος 409v γεννωμενον· τουτων ο καρπος 24r συμπασι· τουτοις 441r νεμεται· sp. 1 τουτους 421v επιστημων· ουτος δε 460r καντατλημα· αυτη.. ωφελει 88v βολ'βοειδης sp. 1 αυτη sp. 1 σφοδρα 236r ακορω· αυτη βοηθι 338v φυεσθαι· αυτη που 414v η βοτανη· αυτη 441r εψηθεντων κρεων· αυτη πιμελη 441r γινεται· ταυτης η ριζα 53r μελανα· ταυτης τα φυλλα 68r πεδερως. ταυτης 72r πολις· ταυτης τα ανθηλια 75r κροκιζοντα· ταυτης 89v γεντιανη· ταυτης της ποας 94v (in margine) ὑδρηροις· ταυτης τα φυλλα 106r χωριοις. ταυτης ο καρ'πος 152r ριζα στρογ'γυλη· ταυτης 163r θυμβρα sp. 1 ταυτης τα φυλλα 195r ὡς σμιλαξ· ταυτης ο καρπος 196r πολλω· sp. ταυτης τα φυλλα 197r αρουραις sp. 1 Ταυτης η ριζα 210r τοποις· sp. 1 ταυτης η ριζα 213r 262v παχος πικρα sp. ταυτης κεφαλια 224r λεπτα· ταυτης τα φυλλα 268v παραπλησιον. sp. 2 ταυτης τα φυλλα 341r θηλην· sp. 1 ταυτης το ανθος 343r μαλακην. sp. 2 ταυτης τα φυλλα 354r βοτανη. sp. 2 ταυτης 414r καλειται σιδη. ο καρ'πος ταυτης 435r ὕπνος. ταυτη δε 413r ουσα. ταυτην φασιν 121v εχουσαι. αυται 256v εφθω. sp. 1 αυται δε 191r μελαινας. ταυταις χρωνται 67r κεινειν. sp. 1 ταυτας 399r πετραις. τουτο καταπλασσομενον 217r τραχεσιν. τουτο δε 171r κορυφης. τουτο τε 461v χλειανθεν. τουτο 452r δηπου. ταυτα 398r αννησσω. τουτου το σπερμα 160r ενπορ'φυρον. τουτου; 95v σφαλλομενοι. τουτο ηκιστα δυνανται 456v δρομον. τοιουτον αρα 411r φρενων ερημους. τοιαυτα ατ'τα 440r καταπλαγεντα· τοιαυτα 470v δυναμιν. τοσαυτη σχεσις 468v πορευεται. τοσαυτα μεν δη 448r λογος. οδε 432r ερ'πετων. ουτω 397v προς ευτοκειαν ταις γυναξιν. ουτως αριστολοχια κεκληται 413r αριστοι δε ουτοι τοξευειν. ουτως 463r αλισκεται. ουτω.. εθος 465r κρανοκολαπτου. ουτω 418v γαλακτος ουτω 451v εντερον. ουτω τε 465v σχοινου φερειν δυναμενης το αχθος. ουτω τε 466r χωριων.. αρκουν. ουτω τε 466v ουκ ο | ρωμενη. ουτω τοι 467r δελ'φινα· ουτω 471v

εκτεινουσιν . ουτω τε 472r *πλησιασειεν . ουτως* 472r *αυταρ᾽κη . ενταυθα* 466r *στοματι . εντευθεν* 461v *προσευξαμενοι . τοτε* 469r *εντερον. ωδε* 484r *διδου πιειν· ωδε μεθ᾽ ὕδατος μεντοι* 424v *ταυτης . ωσαυτως δε* 450v *κλαδοις. τον αυτον δη τροπον* 432r *λημ᾽φθεντες . το αυτο ποιουσι* 381v *ποσις οινου . αυτο ουκ εᾱ κακουργειν* 459v

Id quoque dici potest punctum poni ante nova enuntiata in quibus per *δή* vel *μέντοι* vel *οὖν* vel *εἶτα* vel *μήν* vel alia nova sententia adiungitur: *κλαδοις . ετεθη δη* 429v *πεπερι . τα φυλ᾽λα δη* 434r *εστι . ᾱγε δη* 434r *τον σμηνον . ησει δη* 435r *χρησιμον . ουδεν δη* 452r *τροφην . αταρ᾽ δη* 453v *τουτο . τοτε δη* 453r *κοιλων . ερ᾽γαζοντο δη* 453v *γιγνωσκιν . περι δη* 454v *παθος . οτε δη* 461r *θαλασσαν . α δη* 468v *αυτην . παντος δηπου* 450v.

φυλ᾽λα εχει ομοια στρυχνω . πλατυτερα μεντοι 36r *ενϋδροις . αυανθειη μεντ᾽αν* 432r *καρ᾽πον . λεγεται μεντοι* 426r *βατραχος . βοσκεται μεντοι* 457v *ϋπο τον αυχενα . βαρυ . | νεται μεντοι* 418v *ξηρανθεντα . κοπεντα μεντοι* 398r *συν οξι . εν ηλιω δει μεντοι* 335v *κελευε . και μεντοι* 455v *φυτου . και μεντοι* 443r *το δεινον . και μεντοι* 436v *δραχμης . η̄ μεντοι* 437v *εχει . η̄ μεντοι ριζα* 427v *ουδεν . των μεντοι* 456v *γεννησαμενον . το μεντοι* 417v *ουρᾱ . ο μεντοι δηχεις* 405r *καυλιον . αλ᾽λοτε και αλλοτε σπερμα . ετι μεντοι* 414v *επιμελως . μετα μεντοι* 414r *σεσελιδι . πλοῡ πλατυτερον ᾽μεντοι᾽* 313v *ερ᾽πετου . ειναι μεντοι* 413v *διαφερει μεντοι την ανω κοιλιαν . αγων φλεγμα . καθαιρει μεντοι* 115r *γενεσθαι . μεντοι* 443r *Πραμνιος . ετι μεντοι* 445r — *αναστρεφομενων . ητοι νεοτ᾽των* 441r.

κνησμος . καταποθεν μεν ουν 448r *εμ᾽ποιησαι . ōτω ουν* 420r *ανατρεχοντα . ουτως ουν* 464r *δυσχερων . αταρ ουν . και* 426v *λειαν . αταρ ουν* 435r *εμ᾽βαλλε : | Αταρ ουν* 441r *πεφυκεν . συσπειρωμενη τοιγαρουν . και* 401r *ουκ εχων αυτον . τοιγαρ᾽ουν* 435v *ερημια . λυει δ ουν* 443v *κυνηγετουντος . δ ουν αυτου* 429r *κρατι . τουτου δη ουν* 429v *τα θηρειᾱ ταυτα . της γουν αποφορας* 397v *ευρισκεται βραδυς . οδυνωμενος γουν* 411r *ενηλ᾽λαγμενως . το γ ουν* 440v *κατακλινοντες . ναυτης γοῡ* 480r *τοποι . αταρ ουν . και* 458r *δικην . ενεστι δη ουν ταυτα .* 394v *ερ᾽πετων . κατα δη ουν* 430v *γιγνεται . ουτοι . ουτοι δη ουν* 445r *εμ᾽ποιησαι .* sp. 2 *ōτω ουν* 420r *πισσης . ετι μην της υγρας* 425v *ριζαν . ετι μην* 432v *χλωρον . ετι μην* 435r *πνευματων .* sp. 2 *ετι μην* 445v *λαχανα . ετι μην* 453r *σωματος . ου μην* 477r *νεοσσοις . ου μην* 482r *καμνοντι . ου μην αλ᾽λα* 426v *απολεσθαι κακως . ναι μην* 425v *ταχυ . ναι μην* 443r *καμνοντα . ναι μην* 450r *θηλη . ναι μην* 451r *θανατου . παραιτησαμενον την μελαιναν ψηφον . ναι μην προσχρηστεον . . ονου γαλακτι . και μαλαχης* 455r *χροιᾱ . ναι μην αλ᾽λα* 456v *διᾱφορειν ταυτην . ετι μην . και* 429v *εναποβραχεισης . και κονυζης ετι μην* 450r *σπασμος παρεχει . ετι μη̄* 458r *ανθρωποι . ετι γε μην*

394^{r} ενεχθειη̄ . φερεται γε μην 405^{v} εγειρεται . ερευθος γε μην 408^{v} εκ'λεγεσθαι . επει γε μην 413^{v} πορος . η γε μην 450^{v}.

καλειται ᾱπ αυτων . ελοπες τοινυν . οι μεν 411^{v} κενον . του τοινυ¯ αιματος της χελωνης . το μεν 431^{r} δοκεις . αυτην τοινυν 428^{r} εκεινου . λαμβανων τοινυν 449^{r} συμ'φορα . ρητινην τοινυν 457^{r} μετεωριζεται . αμ'φοτερους τοινυν 448^{r} αναιρει . χρησθαι τοινυν 452^{v} θελει . ο τοινυν καταπιων 455^{v} θεραπευει . sp. 1 καλουσι γε μην 435^{r} στρεφειν . πεπιστευται γε 429^{v}.

θεραπιας . επειτα 427^{v} αυτω . επειτα 448^{r} ρηγνυται . επιτα 449^{v} σφοδρα . επιτα 448^{v} καρ'πω . επειτα και 455^{r} ϋπαφριζοντας . επιτα 460^{v} βραχεισαι . sp. 1 ειτα κοπεισαι 328^{r} οδοντα . ειτα 390^{r} (margo) αρ'τεμις . ειθ' 394^{r} μιξεως . ειτα 398^{v} αυτα . επιτα 400^{r} ποταμον . ειτα 405^{v} ελ'κοντος . sp. 2 ειτα 424^{v} θυϊα . ειτα λεαινων 425^{v} 426^{r} καθαρου . ειτα 425^{v} δαυκος ομοιως . ειτα 433^{r} χρησαιτο . ειτα 436^{v} κεχρησο . ειτα 437^{r} πινειν . ειτα 451^{r} γαλακτι . ειτα 451^{r} ναρ'δω . ειθ' ουτως 452^{v}] | τω . ειτα 456^{v} μοσχον ω̄μην . ειτα 475^{v} ωμην . ειτα 475^{v} δεξαμενος . ειτα 476^{v} παραψαυσει . ειτα 478^{v} φιλονικουσειν . ειτα 478^{r} ευθυς . ειτα 484^{v}.

Interpungitur simili ratione saepissime ante *ΔΕ*, *ΚΑΙ*, *ΚΑΙ-ΔΕ*, *Η* neque multum interest utrum totae sententiae an sententiarum partes ab antecedentibus distinguantur.

ΚΑΙ.

Eodem modo quo apud nos hodie quoque usus est interpungebatur ante και, si novum enuntiatum incipit: θρυπ'τι δε και χρωματα η ριζα . και εξανθηματα καταστελλει 165^{r} ε̄χει . και η τουτου τις πορεια τοιαυτη φαινεται . το δε δηγμα 402^{r} του σωματος πνοην . και περι μεν το τετρωμενο¯ 408^{v} οφθαλμοι δε ϊλαρον βλεπουσι . και ο πωγων επανθει 409^{v} γαυρειαν δοκει . και τρισστοιχοι μεν εισιν οι οδοντες αυτω . 409^{v} την κεφαλην κεκλειμενην ως ετερως εχει . και επ αυτης ανεχει το κεντρον . και κρυπτειν αυτο πειραται 418^{v} ανθρωποις εστι · και ᾱναιρει δηγμα . λογος δε 422^{v} σαυρας εστι το μεγεθος αυτης · και το δηγμα ομοιως πονηρον 423^{r} σπασμοι δε περι τα αιδοια συντονοι γιγ'νονται · και αιμα ᾱπουρει 431^{v} περι τα σκελη · και απο τουτων ϊσχει 431^{v} κυτισσος · και ταυτην μιγνυε̄ 437^{r} δε ε̄ρυθροι . και γιγνεται η βοτανη της βοιωτιας μεν 435^{r} ελλεβορον τον μελανα-και τουτον επιδαν καταστaιη ξηρος 437^{r} ϊερο¯ κλαριου · και το ο̄νομα απο κλαρου ετεθη 439^{r} αυτικα γιγνονται . και ο λογος αυτοις ου σωζει την ταξιν · οι δε 445^{r} ευρησις προς την βοη̄θειαν · και βοτρυς — ουκ εστιν

βοηθει¯ αδοκιμος· και ταμιον δε 451^{v} κεχηνασι δ ουν δια παντος. και τα χειλη την προτεραν αυτων ου φυλατ'τι ταξιν 453^{v} επανθει ταις παριαις ερευθος· και βραχειᾱ μεν των ουρων εκκρισις γιγνεται 454^{v} παρομαρ'τουσιν· και τις ουκ αν γελασειαν 464^{r} ναυς — διᾱρηξιεν ζαλη . και τας διεσπαρ'μενας περιεπουσιν των σανιδων· καὶ προς αυταις αλισκονται 465^{r} οι ἴχθυες . και ει το κλυδωνιον 466^{r} ενορ'μωντες· καὶ αυτην ᾱπασαν ανακεινοιεν την θαλασσαν 467^{v} καμνει λιμω . και πολεμειν αναγ'κη 468^{v} προς δε αυτω τω πυθμενι της θαλασσης εστιν . και τροφης ἀσχετως ερα . τις δε 468^{v} την τροφην καθειασειν . και το κητος . . ᾱιρει και αλισκεται . και αντισπα . διαρρηξετε . ουκ ἴσχυον . προς τον βυθον 469^{v} αναστρεψαι γαρ αυτην ὑπελ'θοντα δει . και τοτε ωσπερ' εχον οστρακον ἐπι την θαλασσαν μεταστρεψαι τηδε ουκετι ραδιον 471^{v} λιχνοταται δε εισιν αι πορ'φυραι . και της θηρας επ αυταις τοιουτος ο τροπος 472^{r} αρ'πην προτινει . και αποτεμων . αυτικα επιγεται τοις ετεροις . ως 472^{v} ὀραν ἐθελειν αυτο . και απιστος μεν . κρατει δε ο λογος περι αυτω¯ 474^{v} μενειν ἐπιοντα τον οφιν· και μικρον ὑστερον προσελ'θων ανεσοβει 476^{v} ὑπερκυπτουσειν της θαλασσης· και προς ποτον ου χρηται ποταμοις 477^{v} προσδεξαμενοι· και τις ἐξηρ'τηται 479^{v} ἐπιλανθανονται· και διᾱ τουτο εισιν εν πλαναις ἀει· και τι κερ'δος αυτοις 481^{v} θυρων ουσων εκατερωθεν δυο· και δελεαρ' εστιν 484^{r} αιρουσειν οι ἴξευται· και αλ'λος κολοιων θηρας τροπος 484^{v}

Diversum autem est interpungendi genus illud quo ante και punctum ponitur etiam tum cum partes similes eiusdem orationis velut verba, substantiva, adiectiva, adverbia duo hac particula inter se coniunguntur.

Verba duo: κινι . και . . παρηγορει . 28r επεχει . και . . θεραπευει . και 82^{v} λεπτυνει . και εκφρατ'τει 94^{v} συνορμα . και ποιει 117^{v} μετα ἴχθυων σκευαζεται . και μονη ταριχευεται 122^{v} εκτιναssει και κινει . και 133^{v} καλειται . συλ'λεγιν δε χρη περι τον πυραμητον . και αποτιθεσθαι . ξηραναντας 134^{v} διαφορει . και θυμους αιρει 137^{v} αγουσιν . και σκορ'πι | οπληκτους βοηθουσιν 142^{v} γαλα ᾱγει . και αποκαθαιρει 143^{v} αιμορραγιας στελ'λει . και φαγεδαινας στελ'λει 161^{r} ἴαται . και αλ'φους αποκαθαιρει . και λεπρας σμηχει . τα τε προσωπα 177^{r} αγουσιν . και βοηθουσιν 244^{v} αποκαθαιρουσιν . και λιθους τρυπτουσιν 244^{v} ἴστησιν . και ουρα κινει . εστιν δε 245^{v} εξαγει . και ουρα αγει 249^{v} λεπιδας αφιστησιν . κ(αι) απουλοι τα παλαια 261^{v} πραϋνει . και ρυπαρα ελ'κη καθαιρει . αιψηθισα 268^{v} εφιστησιν . και οδυνην πλευρων παραιτιται 274^{v} εξουρειν ποιει . sp. 1 και σπληνας . . τηκει εν εριω . συν αλ'φιτω δε 295^{r} ζμηχει . και ουλας . . αποκαθα [ιρει 299^{r} επιθες . και . . διαιρει . και εκθλειβε 299^{v} αποκαθαιρει . και κεφαλαλ'γιας απαλατ'τει 300^{r} κινι . και . . αγι 304^{v} αφιστησιν . και στιγματα εξαιρει 307^{v} καθαιρει . και παχος ποιωδες ποιει 310^{v} ανακαθαιρει . και απουλοι 321^{r} ουρα ᾱγει ποθισα . και . . ωφελι 358^{r} ἵνα μενη το πνευμα . και . . φερωσειν πονον . του δε ᾱθλου 372^{v} αγει . και . . ποιει

380ʳ δει δε . . βρεχειν εν κοτυλαις . sp. 1 και παντη . . επιπλατ᾽τειν 383ᵛ επενηνοχως ετυγ᾽χανεν . και κατα του σφυρου ὑπελ᾽θων 394ʳ φαινεται . . σφαιρα . και . . μετιοντος τινος δικνυται 394ᵛ μεταβαλ᾽λεται την ειδεαν . και δοκει φαινεσθαι 400ᵛ ισχουσι τε αλγηδονες τον πληγεντα απαυστοι . και ὁλος ογ᾽κουται 406ᵛ τον θανατον ῆκειν . και διαλυεσθαι . ναι μην 410ᵛ Ο δε χειρων ουτος . . κενταυρος ην . και πατρος γεγονεν εκ᾽ του κρονου . sp. 2 εν δη τω ορι 412v ρυεσθαι . και ὑπεξαγειν 412ᵛ επιφερει . και . . απιασι 412ᵛ πυρ᾽ρον εστι . και ως σφηκος φερει 417ʳ εμ᾽φυεται . και οδυνην παρεχει 418ʳ αγει . και φλεγομενον τε εστιν 419ᵛ διαιταται . και μενει 423ʳ παιουσι φυλ᾽λοις . και γελωτα δη εχουσιν οι παιζοντες . και . . παρεχουσι . οτι 434ᵛ ε̄ρεβινθος ε̄χει . και εστιν ε̄παχθης 435ʳ παυλα . . εσται . και παντελης καταληψεται 436ʳ κοπτεσθω παντα . και μιγνυσθω 437ᵛ το με̄ πρωτον λυγμον ποιει . και ἀμηχανειαν . . αγει 440ʳ αλ᾽λα γαρ᾽ επακολουθει . . φερεσθαι και σταζειν 440ᵛ νεκρωδες ποιει . και . . δεχεται 447ᵛ συρ᾽ρεοντος του κακου των ενδον . και συνισταμενον 450ᵛ βοσκεται μεντοι την δροσον . και τω θερει . . θαμνους διωκει . ωχροι δ ουν 457ᵛ εξοζει . και χωρει . δια του στοματος 457ᵛ εμ᾽φυεται τε ᾱκριβως αυταις . και ου μεθιησιν ελ᾽κομενας . οι δε 460ʳ ὑπεκυψεν . μεχρι και της θαλασσης εκ᾽τειναι τα ο̄πλα . και διδαξαι 461ʳ ε̄φικεσθαι . και αναδησασθαι στεφανον 462ʳ χωριζεσθαι ουκ εθελουσιν . και επι το σκαφος ανελ᾽κονται . ει δε 462ᵛ σκιρ᾽τωσιν μεθ᾽ ηδονης . και εκ᾽πληγ᾽τουσιν 464ʳ πλησιασαιεν . sp. 1 και την πετραν ᾱπολιψουσιν 464ᵛ επιτηδωσιν τε αθρόαι . και περιβαλ᾽λουσιν . ωσπερ᾽ παρθενοι . χρονιον αδελφον 462ᵛ επαφιασιν τοις κυμασιν . λιθον ενθεντες . και προστρεχουσιν τα νωτα τε παρακνωνται . και ουτως 465ʳ ταραξαντες τε αυτους . και συναγαγοντες 467ʳ δεδιεναι . και φευγειν 465ᵛ τα των κητων μεγιστα κατα μεσα τρεφεται τα πελαγη . και επι πλειστον ου καταδυεται 468ᵛ διατριβει . και ανελ᾽κεται 469ᵛ ετερα βεβληται . και αλ᾽λη διαπεπαρ᾽ται 466ʳ χειρωσαμενου . . το ανθρωπινον . κ(αι) . . επαφεντος το βελος . φιλονικησαντος τε . επιδη 461ʳ δεδοικασειν . και συρ᾽ραγεισαι νικωνται 468ʳ ωστε τοις αλιευσιν ε̄ξειναι ε̄φελ᾽κεσθαι . και σιδηρω διᾱφθειρειν 471ᵛ μηδε καταδυνειν δυνασθαι διᾱ την των φολιδων ξηροτητα . και παρα των ᾱλιεων αλισκεσθαι 471ᵛ κατεσθιει . και περιειπταται 472ʳ αποσοβει . και διωκει . και τις αν ειποι λεγειν αυτην . ορας ω τεκνον 472ʳ προς αγραν ορ᾽μαν . και βατραχοις επιτιθεσθαι 474ʳ διαφθιρουσειν τους νεοτ᾽τους . και λυπουσει 474ᵛ ορ᾽μωσῑ . . τας χειρας . και διαφθιρουσειν 474ᵛ ϊασαντο λαβουσαι . και . . απεπτη 476ᵛ ανασπα . και κατεσθιει 477ᵛ αιρει . και ειε̄ται 477ᵛ αφιᾱσειν . και παλιν αναρ᾽παζουσιν 478ʳ οιηθωσιν . και χωρουσιν 478ᵛ εκ᾽διδαχθειεν . και τις αν εικασειεν 478ʳ προσκομιζουσιν ταις θαλ᾽πουσαις . και δρωσειν 478ᵛ χρωνται . και᾽ εχουσειν 480ᵛ τειθεναι τας καλειας . και . . βρεχειν 480ʳ ει τις αποτεμοι γλωσσαν χαλ᾽κω . και φαγειν δοιη 481ʳ αγνιζει μια . και ανακραζει . ουτω τε ᾱφειπτανται 481ʳ οι κυκνοι . . ταις ᾱκταις τρεφοντ(αι) και ταις λιμναις . και αντιχουσειν 482ʳ

ορθουται . και . . ἐφελκεται . ωστε 484ᵛ ωστε αποπτηναι μη δυνασθαι . και αιρεισθαι 484ᵛ περιρηγνυται ταις σανισιν . και διαφθειρονται 485ʳ.

Substantiva duo: συν οινω . και . . φλεγμονας . και φυματα . και 27ʳ βηκας . και ρηγματα 27ʳ ερυσιπελατα . και ερπητας 36ʳ περι σπληνα . και ηπαρ 46ʳ εν τω ταυρω ορει γενναται . και εν ταποσιρι της αιγυπτου . 45ʳ σπερματων . και τιλματων . εστιν θεραπευτικη . 58ʳ ϋς . και λυκους . και 66ʳ αυτους . αλωπεκας . και παρδαλεις 68ʳ πιτυρα . και ψωρας 78ʳ μελαντηρον . και ακανθωδη μικροτερον . ομοιον βοος γλωσση . οπερ 76ʳ το ανθος . και ο καρπος . 82ᵛ θεραπευει ελκη . και ταλλα . . 82ᵛ πανει . και . . σκληριας . και αποστροφας 86ᵛ οδους . και οικοπεδα . 93ʳ καταπλασμα . και το αφεψημα . 93ʳ σπερμα . και τα φυλλα 97ᵛ ραγαδας . και συριγγας 99ᵛ πηγανου . και οινου 94ᵛ ακρωτηριοις . και συνσκιοις 94ᵛ σισυμβριου . και λελισφακου . ηδιστη 102ʳ θυμου του σκληρου . και θυμβρας 108ʳ ορχεων . | και δακτυλων 109ᵛ αγι δε ουρα . και παχεας εσθ' οτε δε και αιμα . λουεσθαι μεντοι 111ᵛ μετα σησαμοειδους . και θαψιας χωλου η αλικος . και 114ʳ μετα . αλευρου . και οινου 115ʳ εν τραχεσιν . και γεωλοφοις 115ʳ εν τω ελικωνι . και παρνασω 115ʳ ενπνευματωσαισι | και θηριων δηγμασιν 119ᵛ δυναμιν αγει την αυτην τη σκιλλα . και σκευασιαν 126ᵛ αγει ουρα . κ(αι) εμμη | να 125ᵛ ο χυλος . και ο οπος 139ᵛ αιμορρα | γιας . . εκ μυκτηρων . και δυσεντεριας 145ʳ βελτιον δε η μακεδονικη . sp. 1 και εν ταυταις η πυκνοριζος 148ʳ βοηθει στομαχω καυσουμενω . και οφθαλμων φλεγμοναις 149ʳ πορφυρουν . φυεται εν πανισκιοις . και τραχεσι τοποις . δυναμιν δε 149ʳ αλεκτρυωνας . και ορτυγας 158ʳ περι θωρακα . και βηχα . και αιμοπτυεικοις 160ʳ κεφαλαλγιας . και προς τους υποκεχυμενους 165ʳ φλεγμονας πανει . και σπαργωντας μαστους . ερυσιπελατα . σβεννυσι 171ʳ συν οξει εψομενα . και αρτω 175ʳ σπερμα προς στροφους . και ενπνευματωσεις 181ʳ συνκολλα καταπασσομενη στρεμματα σφυρων . και περι τα αρθρα χρονια αλγηματα 238ᵛ τραυματα . και καταγματα . αναγι δε και οστα . και 241ᵛ χοιραδας . και παρωτιδας 244ᵛ δει δε προανατριβειν νιτρω τον τοπον . και οξι 244ᵛ διαθεσιν · και αλσην στομαχου 244ᵛ ο δε χυλος . . παρισθμια και κιονιδας . και αφθας θεραπευει · και 247ᵛ προς ωταλγιας ποιει · και προς τα ελκη 273ᵛ ε | ν εστικη της λιβυης · και εν · μακεδονια 280ᵛ ακοποις . και κεφαλαλγικ(αι)ς δυναμεσι . περιρησσι | κ(αι) ανθρακας . αρμοζι 281ᵛ αμμωνιακω . κ(αι) κηρωτη . δοκιμαζεται δε 281ᵛ στραγγουρια . και λυγμω . sp. 2 και ϊκτερω . και 291ʳ κλωνια τρια η τεσσαρα . και εκ τουτων μασχαλας 292ʳ κεφαλαλγιας . και στομαχον 293ᵛ προς ακροχορδωνας . και προς χεμεθλαν . ενχρισθεισα 298ʳ οινον . και ἐλαιον 298ʳ αποστεματα . και αρωματικας δυναμϊς 298ʳ ενκλυσμα . και οδονταλγειας 299ʳ μεγαλην . φυεται εν οικοπεδοις . και αμπελωδεσιν τοποις . ολος δε 299ʳ προς . . βηχα . sp. 1 και ρηγματα . και σπασματα . και 310ᵛ αλας μιξον . sp. 1 και στιμεως 300ʳ κατακνισθεισας . και τα νεμομενα ελκη ἐφθη δε ἐξανθηματα . και πυρικαυτα . και 301ᵛ τρυφεροτερον . sp. 1 και αιδωδιμον sp. 1 καυλος

γονιοειδης 315ᵛ προστεθις δε ενεργως δακτυλιου . sp. 1 και μητρας και φλεγμονας βοηθι 315ᵛ συριγγας . sp. 1 και τα φλεγμαινοντα παρηγορει 317ʳ καρδαμω . sp. 1 και ϋδατι 318ʳ στραγγουριαν ιαται sp. 1 και λιθους 341ʳ ο καῤπος . και ō ōπος 349ᵛ āποθεσις . και τουτου ομοια τοις προειρημενοις 350ʳ αγει χολωδη . και κοπριā 356ᵛ φλεγμονας διαφορει . και ϋπωπια . . καταπλασθεισα . συναγ̓χικων τε 359ʳ κενταυριον μεγαν . κενταυριον λεπτον . 389ᵛ (rubrum) εῤπετων ειδη . και τας απο τουτων βλαβας 393ʳ φροντιδος αποστερησειεν . και προσετι τιμης . αλ̓λ̓ . . 394ʳ του θερους . και της ωρας 394ᵛ εν μελιτη που . και τω ελικωνι 394ʳ καρδαμου τε επιμειξας νεαρου . και δοῤκιου το ϊσον 396ʳ βρυον . και το ōνογυρον 397ʳ και ή ριλα δε του σιλ̓φιου . και ελελισφακος εμ̓βληθεντα . και ταυτα . . βοηθει . ιδοις δ αν | 398ʳ εις την σωτηρειαν . τον της κεδρου καῤπον . και το πευκεδανον . και 398ʳ εκ της νομης . και της τροφης 399ᵛ δυσβατα των χωρειων . και τας αιμασιας 400ʳ την μεν ουν διαιταν ποιειται . και τας καταδυσεις ο αιμορρους ουτος . εν δαπεδοις τε 402ᵛ ō δυναται τοιουτοις āρα συσχεθηναι κακοις . και οιοις αν τις . . διαφυγοι . πρωτον μεν γαῤ οιδενεται . μετα δε . . δικνυσιν . 403ʳ πρωτον μεν γαρ βαρυτατη τις οδ̓μη . και δυσωδης λιαν αυτου δια παντος χωρει . επιτα δια του βαθους ϊοντος του δεινου . και 406ᵛ εν ταις αισχατιαις . και τοις αλλοις τοποις 408ᵛ επι τας δρυς καταφευγων εῤχεται . και επι τας φηγους . και χρηται 408ᵥ μη μονον ταχει . [και] μεγεθει . αλλα και . . ειδει . και αυτη | 410ʳ υποστροφας συνεχεις . και ēπαναζευξεις 411ʳ συμ̓φοραις . και κακοις 412ᵥ προσχρωμενος . και διαμιγνυς 414ᵛ βοήθημα . και σωτηριωδες 414ᵥ ευωδιας . και των ταυτης καλων 415ᵛ ϋπνου . και ōδυνων 415ʳ εχομενον μεγαλη μεν φρικη . και οιον απο χαλαζης 420ʳ ō θανατος επιλαμ̓βανει αυτον τε ομοιως . και μελιτ̓τας αποβαλουσας το κεντρον 422ʳ το της τενθρηδονος κεντρον . και το της αμ̓φικεφαλου σκολοπενδρης . 422ᵛ ōριγανον . και τα στρομ̓βια 426ᵛ ϋπο των σκορπιων . και των φαλαγ̓γιων 428ʳ κρυμνην . και γρασσον 429ʳ ος του τε οφθαλ̓μου μεταξυ τυγ̓χανει . και της ρεινος 429ʳ φυλ̓λα οποταν ῆ χλωρα . και ην σκολοπενδριον βοτανην . ο καυλος 429ᵛ λαγωου . και δορκαδος 425ʳ ναῤθηκος καυλιā . και ιπ̓ποσελινου 425ᵛ δορκαδος και ταυτης νεογνου . και νεβρω¯ τα περιτ¯τωματα και ēχινον ēλαφου . μερος εστιν εχινος ελαφου 425ʳ καῤπος ō της κεδρου . και ō της αῤκευθου 425ʳ αγχουσα sp. 6 βατος αῤκταιον sp. 2 και sp. 1 αι λοιπαι 432ʳ θυλακις λεγομενη . και πεπαιτις αλλη 432ᵛ κοριου της αγριας . και σκοροδο¯ 434ʳ πλησιον της ραμνου . και αυτης της ραμνου 434ᵛ καυλειā . και ασπαραγος 434ᵛ γαμος . και τα ēπι τουτοις 439ʳ ερισυμος βοτανη . καί των αγριω¯ ερεβινθων καῤπος 435ʳ νυγματος . και ασκου 436ᵛ τριφυλ̓λον . και τον του οπιου χυλον . ο σταθμος 436ʳ ο σταθμος τρις οβολους ελ̓κων ϋπαρχετω . του οπίου τουτου . και τον εοικοτα τω κροκω . ἐρπυλ̓λον ομοιως . και κρηθμον . και 436ʳ κινναμωμον . και σφονδυλιον 437ʳ δαφνης καρπον . και ης το ōνομα βοτανης κυτισσος 437ʳ χρυσον

τε αυ πεπυρωμενον . και αῤγυρον 441^{r} των νεων . και των διαφθειρομενων ανθρωπων 445^{v} εκ̓κρισεις απεῤγαζεται χαλεπας . και οια των ωων τυγ̓χανει τα διεφθαρμενα 449^{r} τριων οβολων . και τουτου δηλαδη του σταθμου . εστω 450^{r} ομοιως και εχινοι . . και το κτενων γενος . οι γαῤ 452^{r} πραμνιου ουτως ονομαζομενης . και αλ̓λης χρησιδος . και οινω 455^{r} μαλαχης τω χυλω . και κεδρίνης 455^{r} ναρκωδες γιγνεται το σωμα . και ο̄λον ασθενες . και κομιδη 456^{v} τρυγα . και ορνιθες 456^{r} των παλεων . και η̄ρυγ̓γιου 457^{r} αυταρκες προς σωτηρειαν . και σπληναν γενοιτο 458^{r} πυλαι τοις δικτυοις εισιν . και φυλακες των πυλων . και 460^{r} οικουντας ϋπεῤ τον τιγρητα . και το βακ̓τριω̄ φυλον 463^{r} πιμελη . και σωματι συμμιγη 464^{v} καταχριει τους φωλεους τω φαῤμακω . και τας θαλαμας 467^{r} ακροπολιν . και τας οικιας 469^{r} ακανθαν . καὶ τους σκολοπας 470^{v} βοστρυχας . και ω̄τακιδας 480^{r} σκοπελοι . και αι φαραγ̓γες 482^{r} εν ερημια βοη̄σομενοι . και ε̄πι ακτες (l. -αῖς) 482^{r}.

Adiectiva et participia duo: καρπον . . εοικοτα . βαρυοσμος δε οδη . και . . πικροτατη και 15^{v} βαλανοις̣ ομοιαι . δριμιαι τη δυναμι . και θερμαντικαι . κινουσι δε και ουρησιν . και εμ̓μηνα ποθισαι . και . . πασματα και . . βηχας και ρηγματα δραχμης · | 27^{r} ελεφαντιωντα . και ρευματικα . και . αρμοζει . ισχει δε . . αιμορραγιαν . νομας 30^{r} λυθεν δε οξει . και επιτεθεν 46^{r} προς τα ἴοβολα · και προς τας ενπνευματωσεις 50^{r} μιζω δε εστιν αυτου . και δριμυτερον 75^{r} περιχριομενον . και στοματικον 92^{r} θλασθεισα . και βραχεισα 94^{v} δε ο̄πτη και ἑφθη . και 96^{v} αγει δε το φυλλον αυτου ξηρον . και νεαρον ποθεν 103^{r} εν ορινοις . και τραχεσιν χωριοις 116^{r} καρκινωδη · και κακοηθη 118^{v} ϋπολευκον . και ϋποκιρρον 119^{v} ευώδης . και αρωματιζουσα . φυεται εν παιδιοις . και εν τραχεσι τοποις . δυναμιν δε εχι 125^{v} ϋποποῤφυρος πικρα . και πυῤρωδης προς την γευσιν . φυλλα 126^{v} ϋπνωτικος . και ανωδυνος 136^{v} καυλωδεστερα . και λευκοτερα 136^{v} εμμηνα . και δευτερα 137^{v} δριμυ . και θεῤμαντικον 140^{v} εψηθεισαι και διακλυζομεναι 244^{v} ελαττον μεντοι και στενοτερον . και αποξυ 240^{v} λευκους . και ευτροφους 250^{v} ομοια πολλα εχουσα . και υψηλοτερα 256^{v} νεφρητικους και κυστιν αλγουντας . συνεψηθισα δε 265^{v} εστιν σπιθαμης εχουσα . και μιζον 267^{v} ωμον . και ταριχευθεν 269^{v} αῤμοζι αιμοπτοϊκοις . και στραγ̓γουριωσιν αγι 273^{v} σκληρον . και δυσαποστατον . ριζα 278^{v} ενχεο̄μενον . και προσκλυζομενον 279^{v} ερευκτικη δε εστιν . και ουκ ουρητικη 283^{v} πεπωμαμενη . και καθιε̄μενη . εις κλιβανον . λαμβανεται δε 298^{r}]αντες . και κοιλαναnες . κατα τουτου 299^{v} περικλυσας . και περιπιε̄σας 299^{v} ανωδυνοις . και θηριακαις . και βηχει 305^{v} μιγνυται δε θηριοδηκτοις . και τοις λιθαργυρον πεπωκοσιν . πνευματων εστιν διαλυτικον . 305^{v} μικρον . και δυσοσμο̄ | 307^{v} φυεται εν ορινοις τοποις . και ε̄λωδεσι 310^{v} ϋποστρογγυλα . γωνιας εχοντα . και 310^{v} χλωρα λια . και ξηρα δ᾿ εψομενη 310^{v} γλισχων . και σαρκωδων 335^{v} εψηθισα δε συν οξι . και διακλυζομενη 339^{r} εν η̄λιω . και τας επιγινομενας ξανθας . και λεπτας ποιει 339^{r} καυλον πηχιαιον . και μιζονα 373^{v} ο χυλος

μιγις μελιτι . και εψηθις 373ᵛ ριζα αφεψηθισα sp. 1 συν οινω . sp. 1 και διδομενη . . αρηγει . και εχιδνοδηκτοις ομοιως 381ᵛ λευκη . και αχρηστος 385ᵛ οι φαγοντες αυτο . και πληγεντες 386ᵛ εμβληθεισαι . ελαιω καμ'παι . και ανατριφθεισαι . ἵκανωτατους 398ᵛ χαλεπωτερα τυγ'χανει . και βλαβερωτερα 399ʳ κεκορεσμενη . και ὕπνου ποτε μετασχειν θελουσα . 399ᵛ ως τεφρα γιγνο | μενη . και αυθις μη . λινοειδης . και αλ'λοτε μελενομενη . και αλ'λοτε 401ᵛ πυρωδες εστι¯ | ἴδιν τους οφθαλ'μους αυτης . και γορ'γον βλεπο¯ | τας 401ᵛ σπευδη . αλ'λοιον ολ'κας επιπεσοντος αυτη εναντιον . και δυσχερους πνευματος 402ʳ διδου πινειν τω εγ'γυς . και παρα το δεινον εκινο ελ'θοντι | 412ᵛ δηχθισιν . ἵκανως βοηθει sp. 2 και το λεγομενο¯ | 413ᵛ περιβεβλημενα τα ταυτης . και περικειμενα 415ʳ αιρομενη τε εις ὕψος . και αδρους τρεφουσα τους κλαδους . ανθη δε 427ᵛ ουτοι πανταχου ορωνται . κινουμενοι τε οι παπ'ποι . και ρειπιζομενοι 443ᵛ αγλαυκη . και μελανην 445ʳ μεταποιουμενοι . και κατεσθιοντες 445ʳ υπαφριζων . και σπαιρων 449ᵛ πολυ . και συνεχες 457ᵛ οινον εγ'χεων . και παρεχων πινιν 458ʳ αγωνιζομενοι . και προς το περας επιγομενοι του σταδιου . ου τον κρατουντα 462ʳ οι κεφαλοι ανεξομενοι . και . . ολιγωρουντες 462ʳ νικωντα εκαστην . και ταρατ'τομενον την ψυχην 462ᵛ φιλονικουντες αλ'ληλοις . και προς το δελεαρ' επιγομενοι 465ʳ κεχηνοτας . και προπηδαν αλ'ληλων επιγομενους 465ʳ εριδοντας . και την εριν αναδικνυντας . πονος ουν 465ʳ εκ'ταρατ'τομενον . και ἰλυν εχοντα 466ʳ ασθενουντι . και ουδε ῦραν ετι δυναμενω 468ᵛ εννοεικως . και μονον ουχι φθεγ'γομενος 468ᵛ ῦρωσιν . . θεωμενοι . και προς τα της αγ'γελειας αισια κεχηνοτες 470ʳ κατενεχθεντος χειμαρρου . και ποιουντος 470ʳ αλ'ληλοις τε εισιν φιλοι . και προς θηραν ὑπουρ'γοι τοις ανδρασιν. sp. 2 ευ γουν 471ᵛ την χροιαν λευκος . και τοις τας φασσας ᾶναιρουσειν ἵεραξιν προσομοιος 477ᵛ λευκοι τε εισιν . και ως αι περιστεραι βραχεις . οι δε τουτων μεν εισιν μειζους και ἴσχυροτεροι . πυκνοτατοις δε 479ʳ μουσικοτατους παντων ορνιθων . και ἵερους καλουμεν 482ʳ σοφον τι μηχανωμενοι . και χαριεν 480ᵛ.

Adverbia duo vel similia: περι τα δενδρα ανω . και και (sic) κατω νεμομενη . καρ'πον δε 124ᵛ νεωστι . και προσφατος 455ʳ εισιν αι τουτων εγ'γυς διατριβαι ναι μην . και παρα την αμ'μον . η δε 402ʳ.

Hunc locum vel maxime idoneum esse puto ad aliam observationem adiungendam. Ponitur enim punctum inter similes partes orationis quae modo cum *καί* particula coniunguntur modo sine ea enumerantur.

καυλους δε ανιησι . πηχιαιους και μιζονας . παχους μεγαλου δακτυλου . λιπαρους 13ʳ φυλλον . . εχι . . παχυ . λιπαρον . εν τω 15ᵛ ξηραντικην . στυπτικην . των σωματων . κοιλιας 15ᵛ ἴσχιασι . δυσουριαις . | 24ʳ γλισχρα . πολυοσμα 25ʳ υποστρογ'γυλοι . βαλανοις ομοιαι 27ʳ της ριζης . προσλαβων οινου παλαιου . γλυκεος . και σμυρνης . και κροκου . 27ʳ μακρας . δυσθραυστους 37ʳ βοηθει . ωφελει και 41ʳ ἴκτερικοις . δυσουρουσιν . 43ʳ θρυπτει δε και λιθους .

κοιλιαν ϊστησι¯ | και εμ'μηνα . και λοχια ιστησιν . και αγωγας . καταπλαττεται . και . . δασυνει . χοιραδας . . συν κονια . συν λαδανω . . σμηχομενον 43r πραϋνει . και πυρι | καυτα . και χεμεθλα 44r ομοια . στενοτερα 49r μελαν πυρωτικον . πινομενο¯ 50r θερ'μαντικην . | ενυπνον . ανωδυνον . ουρητικην . υδρωπικην . διαψυτικην . αδιψον . 50r στροφους . και ρηγματα . σπασματα . σπληνας τηκει · ωφελει και 59r θερμαντικην . ξηραντικη¯ | 60r πτυϊκους . κοιλιακους . στομαχικους 61r πορ'φυροειδες . ϋποφοινὶ κι'ζον 62r ποθεισα . κεινει και ουρα . ποιει και 64r ϋπομελανα . λιπαρα 72r πολυχυλον . οινωδη . οστις 73r πολυκλωνον . ευμηκη 74r ανθη μηλινα . μιζονα 75r δυναμιν δε ἐχει στυπτικην . ϊδιως αρμοζουσαν 78v εμ'φερης . δυναμιν εχουσα 80v ποα γνωριμος . στυφι . ξηραινει . 82v στυφουν . ξηραν 82v ακανθωδεστερον . δριμυ πυρωτικον . 83v επτα . | χνοωδη . δισπιθαμιαια . | 85v στρογγυλον . γλυκειαν . εσ | θιομενην 85v τροφιμος . πνευματικη 88v ϋποστριφνοι . γλυκιαι χυλιζομεναι 92r ομοια . ϋπερυθρα . τα δε 94v θερμαντικην . στυπτικην . δυναμιν δε 94v ρηγματα σπασ | ματα . βηχας . καταρρουν . ποθισα δε 96v καυλον δε εχει | λιον . ορθον . ως διπηχαιον . και παχυν ως βακτηρια¯ 96v σπιλωτα . καυλον σπιθαμιαιον . ϋποπυρρον · πιπεροειδη . 97v προστιθεμενη . ϋποθυμιωμενη 98v καρ'κινωματα . κρυπτα σκληρωματα παρωτιδων . μασθων . διδυμων φλεγμονας . 104r μελανα . στρυφνο¯ | 107r ρηγματα . ἥπατος φλεγμονην . 110v επιμηκεστερα . και μικροτερα . ανθη δε 110v μακροι . τετραγωνοι . τραχις . ομοιοι 111v μελαν . ριζα λεπτη μικρα 111v καυλια . λεπτα . πολλα . προς λογο¯ 112v καταπλασσομενος . αλφους και λιχηνας . και λεπρας πραϋνει 115r επιλημ'πτικους μελανχολικους . μαινομενους 115r λιβανωτου . η κηρου . και κεδρινου ελαιου 115r χλωρα . πλατανοειδη 115r δριμιαν . θερ'μαντικην 116r ευωδη . μεγαλην . δριμιαν 119v ϊματιων . υπολευκα . ευωδη 120v γλυκια . ευωδιμος 121v καυλος δε κοιλος . τρυφερος ὑψηλος 122v ϋποφυνισσομενα . κομη μεση ανθους . κορυμβους 122v γραμ'μας ε̄χων . φυλλα πλατυτερα 122v συνεστωτα . . μελαν . επιμηκεστερον . δριμυ αρωματιζων . ριζα λεπτη 122v φυλλαρια . . το . μηκος . δασεᾱ εριω̄δεστερα 123v ριζαν σκληραν . παχιαν . φυεται 124v κληματα πολ'λα . λεπτα ακανθωδη . ως παλουρος . η βατος 124v ριζα επιμηκης σφοδρα . μελαινα κατα την ε̄πιφανιαν · ε¯ | δοθεν λευκη . 125v κυκλω οξυτατα . σκληρας ων το χρωμα λευκο¯ | 125v θερμαντικην . ξηραντικην . οθεν 128v και λυγμους . και εμετους . και χολερας 128v καρπον στρογγυλουν . αποκρεμαμενον 130v σκορπιοπληκτους και φαλαγ'γιοδηκτους 136v πλατιαι . μακραι 141v σκληρα . στυπτικη 145r πικρα . οπιζομενη 147r λευκα ϋπολευκους . γωνοειδως . . . διεστωτας 147r χολωδες . φλεγματωδες 147r αποκαθαιρει . ελμινθα κτεινει 154r χολερα και ριγεσιν . και προς τα θανασιμα 154r δασυνει . χοιραδας διαφορει 158r συν κονια . συν λαδανω 158r ανθεσιν . ριζα παχεια στεραια 162r φυλλα φερει παραπλησια τη μελεα . δυσωδη | καυλους μακρους κενους · καρπον στρογγυλο¯ | 168r παρωτιδας . φυγεθλα . και αποστηματα . σπληνικοις τε 172r ερυθρους . ριζας ξυλωδεις . μεγαλας . πλειστας

173^{r} εκκλητικα . πεπτυντικα . διψωδη . ασωδη . αποκαθαρτικα . ευκολια . 186^{r} μικροτερα . ὑπολευκα 198^{r} ὑποκυλος . διαπυκνος . ως 237^{v} χρησιμον . διουρητικον 230^{r} πορφυρα . στυχηδονα . απ αλ'ληλων διεστωτα 240^{v} συν μιλτω]τικην . δικτιικην 249^{v} συν μιλτω και λιβανωτου . εψηθεντα . οδονταλ'γιας διακρατουμενα . εν τω στοματι κου . φιζουσι¯ 249^{v} γ]ρηγορει . ωμον τε και ε̄φθον . εσθιο| 249^{v} μικρα . μακροτερα 255^{v} στρογ'γυλος . ποικιλος 251^{v} καρηβαρισκος. κοιλιας στατικος 250^{v} . . οφυλ'λος . λεπτος 250^{v}]κοις . σκοτωματικοις . επιλημ'πτικοις . κε | 261^{v} φυλλα . . εντετμημενα . κυκλω ὑπογλαυκα ριζα . ὑπομηκη δε 268^{r} κατακαυματα . φυγεθρα 271^{v} επεχει . διαφορι χοιραδας σκληριας . οιδηματα 272^{v} καθ εαυτα . και μετα ροδινου 274^{v} φυεται περι τα οικοπεδα . και θρινκεια . τουτου τα φυλ'λα 274^{v} κακοχυλον . δυσονιρον 277^{v} αμαυρωτικον οψεως γινεται . και κακοστομαχον, αρηγει . . πινομενος . ο χυλος . και αυτα δε καταπλασσομενα ωφελει . βοηθι 277^{v} σπληνας εκτηκει . κοπον λυει . και ωφελει 278^{v} εκ' μιας αρ'χης . λευκας . η και ὑπερυθρας 280^{v} ποτιζομενος . κ(αι) εμ'μηνα τε αγει . και εμ'βρυα φθιρει 281^{v} σπασματα . ρηγματα . πλευρας αλ'γημα . βηχας . στροφους 281^{v} πικροτερος τη γευσει . ενδοθεν λευκος | εξωθεν κροκιζων . λιος . λιπαρος . ευθλαστος . ταχαιως δε διειεμενος . βαρυοσμος . ο δε μεγας . φαυλος 281^{v} ευστομος . ουκ ευστομαχος . ερευκτη δε 283^{v} εμετικον . ουρητικον . σπληνος καθαιρετικον 283^{v} μελιτι . και νομας . και υπο | πια αιρει . και εχεοδηκτοις, βοηθι . αλωπεκιας 283^{v} λαμβανομενος . επεμετικωτερος . αρμοζει, ὑδρωπικοις . καταπλασθεις . ευθετι δε 283^{v} γεννητικη . και θερμαντικη 283^{v} σπασματα . ρηγματα . σπληνικοις 285^{r} ριζα . . επερευθεστερα . ανοσμος . χαυνη . ὑποκουφος . εστιν δε 285^{r} παχυν . ὑποκαινον 286^{v} τραυματων . και νεοτρωτων 286^{v} ακροχορ'δωνας . και θυμια . και 292^{r} ποδαγραις . και στρεμ'μασι¯ 292^{r} προς ἰρυσιπελατα . και ερ'πητας 293^{r} μιζονα · και πλατυτερα . καρ'πος . . κιρ'ρος . πινεται 293^{r} καταπλασσομενον · και ο̄ καυλος δε αυτου μιγις προς ερυσιπελατα . και ερπητας συν ψιμιθιω̄ . και λιθαρ'γυρω και ροδινω sp. 1 ενβρεχομενον 293^{r} ζεσθεν . τη ρητινη τηχθεν 298^{r} δασεα . σκληρα . ευω̄δη 303^{v} επισπασθαι . αποφλεγματιζειν διαμασηθεν . μιγις δε 309^{r} ενπικρα κατα την γευσιν . καυλιον σπιθαμιαιον 310^{v} συν ελαιω δε εμ'βρεχομενος . τη κεφαλη αρ'μοζει φρενητικοις . ληθαργικοις . κεφαλαλγιας επεχει δε και 313^{v} ἰκτερικους . και η̄πατικους ῡστερικην πνιγα . και ορθοπνοϊκους επιλημπτικους . 313^{v} θερ'μαντικη . δικτηκη . φυσωδη κοιλιας . ταρακτικην . ξηραντικην στομαχου . και ποντικην . διψους ελ'κωτικη¯ 316^{r} ξενισμους . και αρτηριας 316^{v} φυλλα μακρα . ανθος λευκον . ριζα ισχνη 325^{r} στριφναι . σκληραι . φυονται δε παρα ποταμοις . και οικοπεδοις 336^{v} αμ'φοτεροι δε στυφουσιν . ψυχουσιν . εισιν τε 336^{v} πλατυφυλ'λος . κολ'λωδης 337^{v} μετα ο̄ξους . και τοις ιξιαν ποιουσιν μετα οινου . και εμ'μηνα τε 337^{v} ϊαται . και θρυπτι . και . . αγι . λαμβανεται δε 338^{v} ριζα¯ | λευκην . λεπτην . παραπλησιαν 338^{v} αρ'μοζι . και προς πτερυγια και ανθρακας . φαγεδαινας . γαγ'γραινας .

συριγ'γας . και 339ʳ τεσσαρας ῆ πεντε . λεπτους ερυθρους . | οπου λευκου μεστους . κεφαλη ανηθοειδης 349ᵛ κεφαλην πυκνην . περιφερη . εν η ō καρ'πος. ωσπερ' οροβος ποικιλος . ανθη λευκα . ολος δε 350ʳ ραβδους εχων σχοινωδις . | παραφυᾱδας εχουσας 351ᵛ κερεαν εχων . ριζα λεπτη . μακρα 351ᵛ δυσεντερικους . αιμοπτοϊκους 355ᵛ ειδος εστιν ϋπερικου . διαφερον κλωσιν 356ᵛ φυλ'λοις λεπτοις . ανθη μηλινα 356ᵛ σπερματιον . ομοιως φυσαις ποιρρον . περιφερηλιον . ως 360r διπλαι . δασειαι 361ᵛ κομην κορυμ'βοειδη . ōμοιαν 371ᵛ θερ' | μαντικην . στυπτικην . ῆπατικοις 371ᵛ τρυφερα τις ποιᾱ . θαμνοειδης sp. 1 λιους ᾱναφερουσα καυλους και φυλλα δε προσχιδη . ανθη μηλινα . ϊσχυρως στιλ'βοντα 372ᵛ πλειονες . κροκοειδις την χροαν . καρ'πος ωσπερ' της κερατιτιδος . ταυτης ο χυλος μιγις 373ᵛ παραφυᾱδας φυλ'λων μεστας ōμοιας 373ᵛ καυλον τετ'ραγονον . πολυγονατον . τα δε φυλ'λα 381ᵛ γονυ τεταρ'σωμενον . ομοια μυγαλης . κεχαραγμενα δε . . μακροτερα . sp. 1 βαρυοσμα . sp. 1 | σκιαδιον δε 381ᵛ ϋδραγωγος . κακοστομαχος . | μελιτι δε 381ᵛ μαλασσει . και ᾱναστομοι . και διορθουται τα περι την διαθεσιν . και ō καρ'πος δε 381ᵛ φυεται εν τραχεσι τοποις . και πετρωδεσι χωριοις . εστιν δε θαμνισκος σπιθαμιαιος . | φυλλα εχων μικρα τω σχηματι . και τη σχεσι sp. 1 382ᵛ αρθριτιδας . παρωτιδας . φυματα . οιδηματα . . μετα ροδινου . και οξους η ϋδατος . 383ᵛ προκλητικον . δυσμεταβλητον . καταπλασσομενον δε 386ᵛ παρ ανθρωπων πονηρων . και τας . . βοηθειας . και αντιπαθις θεραπειας . ο δε σκοπος 393ʳ εκ'διδαχθεντα σε . και εκ'μελετησαντα . τα ονησιμα . ου γεωργος . ουχ υλοτομος αποστερησειεν . και 394ʳ καμνουσι . δυσθυμιαι τε ε̇ | νοχλουσι . και . . συνεχει δυσχερη . μολις τε και δυσχερως 402ᵛ απαγορευων τοις παρουσι . και ουκ εχων 405ᵛ παλιν ϋποκεινουμενην . και αλ'λοτε ϋπερκυπτουσαν 406ᵛ οντινα τροπον χρηται . και ταις θαμνοις . προς το ε̄ | καθευδειν . ϋδρω δε εοικως 408ᵛ τοιαυτα . αττα εστιν . κεντρα εχουσι . οις παιουσι 419ʳ αβροτονον . αμαρακον · πολιον 424ᵛ κολυμ'βαλιον . ϊππομαραθρον . 425ʳ η τε δη κονυζα . και οι της α'κτεας κλαδοι 426ʳ ϊσοσταθμον . | μοιραν . και ριζας 427ᵛ εχιον . ανχουσα 427ʳ (rubrum) σεληνοvοριον . χαμαιλεον λευκος και μελας . 428ʳ τριφυλλον . οπιον . ερ'πυλ'λος 435ᵛ βοτανη ναρδος καλουμενη . χαλ'βανης τε δη ριζας . και πυραιθρον 437ʳ λεγουσι τους σιληνους επιτελειν . τρυγωντας και εμφυτευομενους οινου . και 440ᵛ φερεται . ϋποφερεται 454ᵛ μελι . και χαλ'βανης ριζας . και 457ʳ βατραχου λιμνεου του επι των βρυων ανιοντος . και προαγ'γελλοντος 458ʳ ῆμερωτερον . και πυρος δυνατωτερον . οια συγ'χεις 461ʳ σκυθρωπαζειν . και ανακηρυτ'τιν . ϊλαθι 461ʳ δακρυᾱ τε ᾱφιεναι συχνα . και στενιν 461ʳ εμ'βαλη . και των μεν τας κεφαλας . ουρας δε . . διατεμων . ουδεν μαλ'λον διαλυει το στιφος . και ταις χερ'σιν δε . . αναληψεται μεμιγμενας 465ᵛ κατεσθιεσθαι . και αντι ταφου γαστερα εμ'πλησαι 471ʳ νικωμενος . σπερων τε 472ʳ αυξανομενης της σεληνης . και φθινουσης 472 .

Eodem modo spatium vacuum interponitur:

σφοδρον . sp. πικρον 46ʳ μηλινα . sp. μιζονα 75ʳ εν τραχεσι τοποις . ομοια

ϑυμω . ελατ'τον δε και αναλωτερα . φερουσα σταχυν 138ᵛ μικροτερα . χνοωδη . ακαυλον επι γης εστρωμενον . sp. φυεται 167ʳ τραχυσματικη . sp. ὑγρα 162ʳ μαλασσει . sp. εμπνευματωσεις λυει . ουρα κινει . συν πτισανη δε 172ʳ μικρου μηλινου μεγεϑος . sp. 2 εχει ριζαν μικραν sp. φυλλα 174ʳ κατεσχισμενον τα φυλλα . sp. 2 ριζαν λεπτην . στυπτικη¯ | λαχανευεται δε 179ʳ γαλακτωδους sp. ἰσχιαδικοις τε 195ʳ ευωδεις sp. ενπικροι sp. κυπαιρω 200ʳ μειζονα sp. γωνιωδη sp. ομοιον κορυμβην sp. φυλλων . . σπερματος sp. ριζαι δε 200ʳ λιϑοσπερμον sp. πλατυτερα 201ʳ γνωριμον . sp. εστιν δε . . πυκνον sp. ευχρηστον . . χρησιμον sp. 203ʳ δυναμιν . . ϑερμαντικην sp. αποκαϑαρτικην . sp. 2 στυπτι | κην 208ʳ μασχαλας . . πολλας sp. φυλλα 208ʳ καυλον λεπτον . sp. ορϑιον ἴσο¯ | 216ʳ σπερματα . . λευκα sp. 2 | γλυκεα εν τη γευσει sp. ριζα λεπτη αχρηστος sp. ολος 218ʳ και ἴσχιαδικοις sp. ἴκτερικοις . sp. φαλαγ'γιοδηκτοις 227ʳ παϑη . ἴσχιαδας sp. αιματος πτυσιν sp. ασϑμολυγμους sp. δυσεντεριας 285ʳ κρατιστον το ατερηδονιστον sp. ενγλισχρο¯ | 285ʳ καταχριεται sp. πινεται 309ᵛ λιχηνας sp. και αχωρας . πιτυρα 316ᵛ κινει . sp. αρ'μοζει και δυσουρουσι¯ 312ᵛ σησαμω πικρον sp. κιρρον sp. ριζα λεπτη . sp. καϑαιρει 326ʳ ελλεβορου δε μελανος οβολοι δυο sp. αλοης (δραχμη) α 332ʳ αφεψημα αυτου . sp. κυστει χρησιμον . sp. και νεφρητικοις . και ἥπατικοις 333ᵛ καλουσιν . καυλος βραχυς sp. φυλλα κροκω ομοια sp. ριζα 340ʳ μικροι πυρροι sp. κατα μεγεϑος οξεις 342ʳ καυλον σπιϑαμιαιον sp. 1 ανωϑεν επεσχισμενον 344ᵛ ον ενιοι καρυειτην καλουσιν . sp. 2 προσεμφερης sp. δαφνοειδης sp. λευκος τω ειδει sp. τα δε φυλλα ομοια εχει μυρσινη sp. μειζονα δε και στεραια sp. επ ακρου . . ακανϑωδη sp. κληματα δε 346ʳ καλουμενος sp. αμφιλαφης . . μεστος sp. ὑπερυϑρος τους καυλους 347ʳ τα δε φυλλα του της πιτυος sp. ο̄μοια . τρυφερωτερα 348ʳ και ὕδατος και πηγανου . sp. πινωμενη sp. αρηγει . . πνευμονικοις . ασϑματικοις . βηχι . χρονια 359ʳ φυλλα εχει ομοια στρουϑιω sp. μικροτερα δε κ(αι) καρπον πολυν τετμημενον sp. ριζαν διπλην επιπολεον . sp. ηντινες 363ʳ γονατωδη sp. καλαμοειδη 364ʳ σπερμα ἴσχνοτερον μεντοι πολυ sp. ριζιον λεπτο¯ | 369ʳ ανϑος . . λινου sp. χυλος κροκωδης . | δριμυς . δηκτικος ποσως ὕποπικρος . και δυσωδης 373ᵛ βοηϑι σπασμασιν sp. βηξι . σπληνι εσκιρωμενω . sp. δυσουρουσιν 382ᵛ.

Sed iam ad *καί* particulam ipsam redeamus. Iam secuntur alia exempla ex quibus apparet ante *και* interpungi: καιρον . και το μεν κατωτερον των φυλ'λων υψουμενα . δε κατα την κεφαλην 13ʳ φαρ'μακα . και 19ʳ αρτεμισια διττη μεν εστιν . και 20ʳ της υστερας . και ϑρυψιν λιϑων 21ʳ εν απυρεξια . και 23ʳ εν γλυκει . και . . ἴαται . και 26ʳ διουρητικην . και 27ʳ φλεγμονας . και 27r κολπους . και . . φυει 30ʳ μετα του στυφιν . και 30ʳ χαμαι | κλεινεις . και 35ʳ βοηϑιν . και 37ʳ πεπερι . και 37ʳ ἴαμα . και 38ʳ ενχεης . καϑερι . και 40ʳ ατ'τικου . και αμβλυωπιας βοηϑει 40ʳ επιστατικα . και ρινενχυτης . . και πανει . εαν 41ʳ . . λυει . | και τους 46ʳ ρυπαριαν .

και 46^{r} χαμαιπιτοις . και δασυτερα και τραχεα . το δε 48^{r} σπασμασιν . και 49^{r} αποκαθαιρει . και τα επισκοτουντα ταις κοραις . | 59^{r} περιαπτομενα . και μεμασημενος 62$_{r}$ πετρωδεσιν . και | 72^{r} ειναι . και 74^{r} ἴαμα . και ὁ χυλος 78^{r} προστιθεις τω μυκτηρι . sp. και καθ εαυτο μεντοι ποιει 80^{v} μεσως . πεπιρος εσθιομενος . και 82^{v} διαμασωμενων των φυλλων . και επεχει 82$_{v}$ γυναικιον . και 82^{v} ενφερη . και 85^{v} αγει . και 86^{v} ποθισα . και σπωμενοις βοηθι . 86^{v} ευθετον . και 88^{v} περιχριομενον . και 92^{r} ωφελειμως . ποιει 93^{r} αι ριζαι . και 95^{v} δι οθονιου . και εψηται 94^{v} τη συνστασει . και αποτιθεται 94^{v} δραχμης . sp. και προς οδυνας 94^{v} ευθετι . και 94^{v} ηψημενα δε εν οινω . και 96^{v} φαγεδενικα . και μαλιστα 96^{v} εχι . και εριωδη 98^{v} αφεψηθισα . και 99^{v} ακανθωδη . και εξωθεν 99^{v} οθονιον . και οπτηθε¯ | 104^{r} θεραπευει . και 109^{v} του κηπευτου ϋπαρχων . και 110^{v} και τα φυλλα πανει . οσφυος αλγηματα . και 112^{v} ερεθιζει . και 114^{r} καταιθις . και μετα τριτης εξερεθις 115^{r} καταπλασσεται . και 116^{r} ισχαιμονος . και αποκαθαρτικη 120^{v} περικλυμενω ο̄μοιᾱ . και κληματα 124^{v} καταπλασθισα . και παρηγορει . επιτεθεντα . κατα του μετωπου 128^{v} ερεθιζει . | και αυγμους 128^{v} λεαινει . και 128^{v} εναποκαυσθεν αυτω . και 128^{v} λαμ̓βανομενος οξους . και ελ̓μινθα κτινει 128^{v} σπερμα . . κατω νενευκος . και ενεχεσθαι ξηρανθεν . ταυτης 129^{v} βοηθι . και 135^{v} ποιει . και προς επικαυσις χριομενον 136^{v} γινεται . και 138^{v} καταπλασθεισα . και λεπρας αφιστησιν 139^{v} εκ̓θλιβισα . και ξηραινειν 139^{v} φλυκταινειν . και 139^{v} χρονιοις . και 139^{v} καταμηνια . και . . φερει 140^{v} διαφορουσιν . και χοιραδας 142^{v} αποκαθαιρουσιν . και 142^{v} κατα παντα ομοιον . και τη δυναμι τω μικρω λαπαθω . εψηθεν δε 142^{v} συν μελικρατω . και θαμνος 147^{r} λεπτυνουσιν . sp. I και φθοροποιο¯ | 148^{r} επιφανιαν . και σκωληκας κτεινει 154^{r} θηριωδη . και αλωπεκιας 158^{r} μετ̓ οινου . και μαλιστα προσλαβων θαλασσιον 165^{r} αλωπεκιαν ω̄φελει . και προς τρεμ̓ματα 165^{r} διαφορειν sp. I και ο φλοιος 168^{r} μα | λασσει sp. I και 177^{r} καθιστησιν . sp. I και του ξυλου 183^{r} αβρωτος : αμβλωπουσι δε βοηθει . και 183^{r} καταπλασσομενον sp. I και κηρια αποκαθαιρει 187^{r} λαμβανομενον . sp. I και το α | φεψημα 206^{r} προσθετω . sp. I και τας . . αιμοῤραγιας 215^{r} τραχυτερος sp. I και ο εκ του κομεως 223^{r} ἴαται sp. I κ(αι) | 224^{r} ανθρακας . και κηρια ρητ̓τει 250^{v} οι δε μελανες . κ(αι) προς τους εφιαλτους πνιγμους . | κ(αι) προς . . ποιουσι¯ | 265^{v} ἵστησιν . και των φθαρτικων φαρ . | [μακων 269^{v} παροῤμα . και 277^{v} καταπλασθεντα . και περὶῤηττει 277^{v} αρμοζι . κ(αι) προς ϋστερικας πνιγας 281^{v} καταπλασσομενη . κ(αι) ο καῤπος 281^{v} αμ̓μωνιακω . κ(αι) κηρωτη . 281^{v} καθ̓ εαυτην . και μετα η̄μιονου σπληνος 291^{r} φυλλα τραυματων κολ̓ λητικην . και α̅φλεγμα¯ | τον τηρειν 296^{r} πρασιου . και σπεῤμα μελαν φυεται 296^{r} περιαιρουμενων . και εψεται εντμηθισα 298^{r} εκθλειβων . και αυτα εκ̓πιπτιν 299^{v} ποδαγρας διᾱφορει . και ἴσχιαδικων 299^{r} βαρυ τε εστιν . και φυλλο(ν) | 299^{v} τιθε εν ηλιω̄ . και οταν συνστη 299^{v} επιτιθεται sp. I και προς οιδηματα δε και οφθαλμων φλεγμονας . sp. I καταπλαττεται

δε 301r καταπλασσεται . και προς στρεμματα . μετα 301r χρυσω . ομοιον . και 307v εμ᾽μηνων και δευτερων αγωγον . sp. 1 και ϋποθϋμιαται 316v σηπεδονας . και 317r συ¯ συκη φυλλων . και κυμινω 316v τω ὑδατι. sp. 1 και οι προγεγραμμενοι 348r ποιει . και . . επιπλάσθεις 356v στυπτικωτερος . και θηριᾶκοις ϊκτερον τε αποκαθαιρει 358r ριζαν . sp. 1 και αυτην ε̄μ᾽φερη 358r λαμ᾽βανομενη συν ϋδρωμελιτι ἑφθω . sp. 1 και εν συνκαθαρσι ϋστερας 371v ομοιον ακτη . sp. 1 και τω ανθι 381v εστιν ᾶκος βρουχοις . και ουᾶτος 389v πνοιη . sp. 1 και ταυτα μεν 391v ειδη τουτω¯. | και ποια βοτανη ποιου θηριον θεραπευει πληγη¯. 393r εν θρακη . και εστιν 396v προσοισης ελαιον . και ῆ μεν φυσις 396v καθαπερ᾽ και την βοτανην ην απημονα φυλατ᾽τει . και τουτον παρα της πειρας εσχηκαμεν 397r της αυτης οντα δυναμεως . και ταδε. | 397r συνπεπλεγμενα . και εν ειδεσιν τισιν . . προεψησαι 398v διαπυροι . και συντονως 400v νεβροις . και πανταχου 400r αλ᾽λας . και δη και 401r φοβερα τε γαρ᾽ εστιν ηδε . και 401r ου μονον σκολειαν . και ταις αποκλεισεσι 402r επιγομενου . sp. 2 και δι αυτων τουτων. | του αιματος 403r το κακον . sp. 1 και μεταδιδωσι τω παντι . δηλαδη σωματι : 405v τριχας . και 405r διελ᾽θειν . και ως το με¯ ιδειν αυτον βραχυτατος 408r σηψιν υπομινασα πολλην . και διαμυδηση 408v βαθος του ϊου . και το παν επινεμομενου 410v ειχεν αντρον η εκατη. και οι γιγνωσκο¯ | τες 410r λαμ᾽βανοντα . sp. 1 και εκ᾽ του ευθεος 412r σπερ᾽μα . και 413v φυεσθαι . . εν συνσκιοις . . φιλει . και απο του συλ᾽λαμ᾽βανεσθαι προς ευτοκειαν 413r δραχμη . και ταυτα 413r σπερ᾽μα του ασφοδελου . και εχοντος 414v τοις ο̄δουσι . και το με¯ 415r η πρασις αυτη . και τας πρωτοτοκους . λεγεται 415r πανυ σφοδρα . και λευκω εν οινω αναλαβω | 415r μελιτ᾽τας αποβαλουσας εν τω πληγ᾽τειν . και ταυτας το κεντρον 422r εις ο̄μειλειαν . και φυτα 423v η σμυραινα τοις οδουσι κακα ερ᾽γαζεται . και οι πασχοντες 423v κυπαριτ᾽του τω καρ᾽πω . και ελαφου 425r ειδεναι . κου ουκ αν μη ποτε ϋγιης 426v επιμελως εχε . και του ανθους 426v λεγεται γαρ᾽ ουν και μυον ηδε η βοτανη . και της κατα τας ακτας κονιλης 426v ετι μην . και ῆ . . κεφαλη 426v εστι παρ αυτοις το γυγου . σημα . και οι . . οικουντες 427r πολ᾽λαι . και μεντοι και του καυστρου πηγαι 427r γευσασθαι . και ου πανυ λευκην . ωφελει δε 428v η βοτανη προς την του ηλιου τρεπεται δια παντος φοραν . και οιον ερωσα της ακτινος 429v λεγουσι . και λιμωνα 429r ωφελι διδομενα . και η ποσοτης του σταθμου 431r ει μετα της πενταφυλ᾽λου επιλεγομενης λαμ᾽βανοιτο . και του ερυθρου 432v φιλειν᾽ και τας λευκας τας απηχθημενας γυναιξιν . οτι 433r προσφορον γιγνεται εις το σωζειν . και κιχορον αλ᾽λη 433v ϋπεκλυει . . η ριζα . και διᾶκαθηρασα τον κακοπαθουντα 433v φερουσα . και 434r βολ᾽βων τα ξηρα . και ης το ονομα 434v ᾶμ αυταις . και θρυαλλις 435r μιγνυς ποτε δε ἑκαστον . και καθ αυτο πινειν 436r πυτια . και ο ποταμιος 437r ασκου . και ο̄ δεσμος γεγονως 437r κρομυου . και 437r φασι τας ψυχας διαπορθμευειν τον θανατον .

και ο θεσμος 440r πολ'λ' απλουν νομιζει . και τα δυο ο̄ρων οιεται τεσσαρα 440v τα αυτα . και μιγεν 441v του λαγωου . και 441v βλαστους . και πηγανον 441r ονομα . και διαυγεστερον 442r επισχειν . . δυνησεται . και σφι 442v οιμαι λαμ'πρως ωφελης . και τον χυλον . ναι μην 442v προς ϋπνον. και ᾱποψυχεται 442r λωβαται γαρ αυτων την ϋγιαν . και του βαδιζειν αρα αυτους 442r ασφαλες . sp. 1 και 443r ου μην αλ'λα τοι . και δινοπαθουντι 444r τη αγρα δολερα τε ουση . και διαφυγ'γανουσι 445r επωφελεστατον τω καμνοντι . και χιων 445v ευωχουνται του γλευκους . και τω των αμ'πελων 445v χροια̅ δεχεται . και το προϊον 448r πιπτει και α | πλως 449v τους κλωνας της βοτανης κοπτων . και πεπερι[ν] η̄κιστα 450r λεγω . και μεντοι 451r βοηθηματων . και πρωτον μεν 451r ναπυ τε ομοιως σωζει . και αι λεγομεναι γηθυλ'λιδες 453r επανθει τοις μελεσιν . και δυσαλ'θης χροια̅ 454v αλ'λοτε αλ'λαχου . και δη 455v α̅λων εκ'λυομενων . και τουτων το ϋδωρ' 455v αμελ'γει το αιμα . και ποτε μεν 455v κρυσταλ'λω μασητεον . και λιπαρου γενομενου διϋγρου . λιαν ως ποτον προσφερε . η̄ 445r λαμ'βανετω . και μεντοι 456r εκιθαρισεν . και μεν δη 457r ην που τισιν ορθη . και πισσα 457v γιγνονται . και τη θαψια . την χροιαν την αυτην εχουσι 457v ου κατα λογον . και τουτοις τοινυν 458r φαινοιτο . και πονηρως 458r ορ'γη τις προς το δικτυον ἐπαναγει . και κατεμνειν αυτο 460r κεκαλυμ'μενον . και ουδε 460r τον αριθμον . και τα δικτυα 460r μιξειν . και πρωτον μεν 460r επιτυχθηναι . και 462r πολ'λη . και ο μεν επιβρισας 462r αλ'ληλοις . και παρα των αλιευ̅ων 463v πετραν δε οραν ο σαργος . και ουχι κυρ'το̅ | ηγουμενος 464v ερως . . συναπτων . και ταις αιξειν αναγ'καζει τους σαρ'γους επιμενεσθαι 464r ανελ'κει . και . . ε̄ρησω̅ ει καθ ενα εξαπατων . και λανθανειν α̅ει δυναιτο 464v φυλ'λοις . και ουκ εθελουσι 464r εμ'βαλ'λει . και ο μεν κυρτος 464v ταυτα πασχουσιν τοις ιπ'πουροις . και οι πομπιλοι 465r ερουσειν . και ταις των ακανθων ματην πεποιθοτας ακ'μαις . εκατεραι γαρ' 466v δια του νωτου φερει την αιχμην ετερα . και . . ανερ'ραγη 466r θηρατας ο̅ δη . και 467r των θηριων κρατουσιν ανθρωποι . και πτηνα̅ παιζευοντες 468r ουρα . και καλειται μεν 468v α̅κεισιν τε ο̄πλισμενοι και τριαιναις . και βουπληγας 469r αρ'πας . και 469r οδυνωμενον . και αναπνει 469v συν η̄χω διειο | τος αυτο . και της ανυσθισης ολ'κης 469v ετερος . και την χωρητικην 470v εν ταις δυση̄χοις ϋπομενουσι̅ ζαλαις . και ουκ αποχρη 471r πονος κατα των ελασσονων εστιν . και συμ'μετρα 471r δοραι . και ουκ αν διαρραγειη 471r ου πολ'λη τις τροφη . και αντι των αιγιων ασκων 471r μολυσμος των ομωροφυων εστιν . και ουδεν 471v μοχθησει σπαιρουσα . και περιττως 471v χαλ'κειω̅ . συν αυτοις . και οι δελ'φεινες 471v εκ'πτυει το κυμα . και κοιλανθεισα η̄ ψαμ'μος 472r πολεμουμεθα . και φευγειν αμεινον τους α̅σεβεις . και ουδε 472r ἐρομενος . και τα ϋστατα πνεων . ουκ απολιπει δε 472r ο των φθιτων ϊχωρ' οιος τη δυσωδια̅ . και αποπνιξαι 473r ορ'μαν . και 474r ϋπομνησεις . και ουκ εθελειν 474v ως των μυρ'μηκων απολιπειν . και

τους ἑαυτων φωλεους αιρουμενων ει νυκτεριδος τις θειη καῤδιαν 475r εις χάριτος αμοιβην. και ανδρων πολ̓λακις εισιν οι πελαῤγοι προθυμοτεροι 476v εκ̓δημειας. και 476r ευεῤγεσιας. και περι αυτων 476r βορα χρωμενοι θαλατ̓τειᾱ. και τους ϊχθυας.. θηρωντες 477r θηρας. και παρεχουσειν οι γριπες. κατα της θαλατ̓της ριπτοντες 478v εκ̓καλουνται προς μειξειν. και τη προτροπη μολις ενδοντες 478v καταδυσαι. και τους ϊχθυας διωκουσειν 479r διᾱφθειρονται. και τας ῶδας δε ει καταπαυειν μελ̓λοιεν. κηυξ̓ συνεχως επιπουσαι σιγωσιν. κηῡκος δε 480r μεσοι δε ἑτεροι. και τοις μεν 480v ᾱπηῶρηται. και ζωντες απαντες 480v αφιασειν ϋπεῤ του μη χωριζεσθαι. και ει τινος καμνουσης 481r ως ανδρων στιφος. και αλλοτε ᾱθροισθεισαι 481r παλιν εις μηκος. και λιθους 481r καρτερουντες αυτην. και ποιουσειν 481v ταυρον. και ταυτα μεν 481v ειη̄. και ο των κυματων κτυπος 482r οι δε τας μοῤφας ορωντες κολοιους ἑτερους νομιζουσιν. και εις το ελαιον καταπταντες 484v διαναπαυεσθαι. και παγισειν 485r επισπασαι ενος ο θηρων. και το δικτ[υον 485r θηρωνται και οι λινουροι 485r.

ΚΑΙ—ΔΕ.

δοθεν. και κρεμαμενον δε 47r παυει. και κρατηθεν δε 47r παυει. και τας ρηξεις δε 50r μυκητες. και γαλα δε 105r σωμασιν. και βαλανοι δε 114 προ του ξηρανθηναι το σπερμα sp. και εκθλιβεται δε κοπτομενον. sp. και συστρεφεται εν ηλιω. sp. εστι δε 188r ϋδωρ. sp. και ο οπος δε 218r διατρισαι sp. και εκ πλαγιων δε 223r ποιει. και αι κεφαλαι δε 279v.. κοιλια. καταπλασσομενη. κ(αι) ο καῤπος δε 281v αγει. και το σπερμα δε 283v κοιλιαν, και ἑφθη δε 298r ελαχιστον. sp. και ο φλοιος δε 299r βραχυτερα. και το σκιαδιον δε 323r τριχας. sp. και το ᾱποθλιμ̓μα δε 334v λεπιδιω̄ και προκουφω. και η ριζα δε 339r

Η.

αγνευουσαις. η̄ δια το 37r συν ροφηματι. η φακη καθεψηθεισῃ 45r δυσουριαν. η εμ̓μηνων εποχη̄ | 50r ομοια κυκλαμινω. η̄ σικυω̇ 66r λϊβανω η σμυῤ | νη· η λιβανωτω 71r δισπιθαμαιους. η και μιζονας 95v μετ̓ οινου. η ροφηματος 112v συν.. ροφηματι. η χονδρω 114r εκλειχομενον. sp. 1 η πινομενον 133v σταφυλης: η μελιτι 134v μετα αλευρου δοτεον. η ρωγι 134v η ριζα. η ὁ χυλος 139v ο χυλος. η ἡ ριζα 139v ελ̓κυσαι η μεταπω-

ϱοποιησαι 139ᵛ πλευμονα . η̄ πλευϱαν . η αϱ'θϱα . η̄ ποδας . χϱησιμευει δε . και 139ᵛ ψιμυθιω . η λιθαϱγυϱω 156ʳ κονιοϱτωδες ὑπαϱχειν sp. η εψεματος 193ʳ υδϱομελιτος sp. η ὑδατος . sp. θηϱιοδηκτοις 195ʳ τεταϱ'τον . ο ενιοι ζαλιδα . η αναξυϱιδα . η̄ λαπαθην 244ᵛ απ ακϱου . η | [245ᵛ πεντε η̄ εξ 265ᵛ επτα η̄ οκτω . η ε̄ 265ᵛ οϱνιθι . η | 266ᵛ σευτλιω . η μαλαχη . πϱος καθαϱσιν . ξηϱα | 266ᵛ συν ὑδατι . η̄ κυλιξομενα χλωϱα 274ᵛ πενταμεϱως . η 280ᵛ λευκον . η̄ ὑποποϱφυϱον 292ʳ πηχεους . η̄ και μιζονας 296ʳ εμ'φεϱη . ανθη μηλινα . η̄ λευκα 297ʳ εν . η̄ δυω 298ʳ πηλον . η 298ʳ αγει δε δυσει μησει . η̄ ε̄λαιω . η̄ εϱινω διεις . κολοισκυμασθαι . τοις δε 300ʳ ελαιου . η̄ μελιτος 300ʳ φλεγμονας . η̄ παλης 305ᵛ ποϱφυϱουν . η̄ λευκον η̄ ὑπεϱυθϱον 310ᵛ αλ'φιτου . η̄ αϱ'του 305ᵛ λευκα . η̄ ωχϱα 313ᵛ πεϱιχϱιομενη . η̄ μεθ' ὑδατος καταπλασσομενη . πϱοστεθεισα δε 321ʳ ἱνα μη . . κακωση την φαϱυγ'γα . η̄ γλωσσαν . αιϱει δε και μυϱμηκας . και ακϱοχοϱδωνας 339ʳ ανθη μη | λινα . sp. η λευκα . sp. φυεται 335ᵛ τιθυμαλ'λιδα . η μηκωνα 350ʳ ωω¯ ξηϱων . η μεσπιλων . η κυδωνιων sp. ἡ απιων 366ʳ μοχθειν πλεον . ἡ κινδυνευειν . ους πϱωτον μεν 372ᵛ κικωϱιον . η 378ʳ τϱια . η πλεονα 383ᵛ γιγνεται παϱ αυτα και εν εϱημιαις . η και πϱο των χηϱαμων . η̄ καταδυσεων 391ᵛ ανθϱωποις . η τυχον αλοων οστις ουν . η λικμων τον σιτον η ὑπνων . η παιων 399ʳ πϱοάλιψαμενω . η 399ʳ κτυπον τινα αλ'λως . η ψοφο¯ 401ʳ ελ'θων επι πηγην τινα . η̄ αυτου φϱεατος 405ᵛ παϱαγιγνομενου η̄ αυθις επανεϱ'χομενου 408ʳ δϱυἳνας : ἡ ὑδϱος 408ʳ θηϱαν λαγωον . η βοϱαν πϱοβατου τιθεμενω . ποθεν εξεϱπυσας επισιν 409ᵛ ουδεν . η̄ τοσουτον 409ᵛ λυμενεται ουδεν . η̄ τοσουτον 409ᵛ χϱοιαν . η 413ᵛ αυτην . η̄ 415ʳ θηϱωντι . η̄ εν οϱι διατϱιβο¯ | τι 436ʳ μετ οινου φυϱαθεντα η οξους . και επιπλασθεντα . ινα δη 437ʳ εκ μετανειϱας γενομενον . η̄ οιην θεϱαπενις 411ᵛ ϱιζᾱ . η̄ 433ʳ εντετυχηκοτας . η̄ 448ʳ πεφυκεν . η τους . . εντετυχηκοτας . η̄ 448ʳ τεχθη . η πληγης αιτιαν παϱασχουσης . η νοσου επιλαβουσης εις την τουτων φθοϱαν . θεϱαπευθειη μεντ αν 449ʳ μη βουλομενον . η τους δακτυλους εμ'βαλ'λοντα . ἡ πτεϱω χϱωμενον . η̄ βιβλινον 451ʳ εσθιοντες αυτου . η τα το στεϱ'μα αμπεχοντα . η̄ ταπικειμενα 453ʳ ε̄φελ'κεται . η δικνυναι 461ᵛ ωσπεϱ' παϱθενοι χαιϱουσιν . η νεωστι γευσαμενη τις γαμων . και 462ᵛ αποφευγει . η και καλυπτι 467ʳ ϱιζαν ε̄τεϱαν . η̄ 467ʳ ἱθυνει . η την αυτην . . αϱ'χην 468ᵛ κατελ'κυσθιεν . η το κητος μη βουλομενον ανελ'κυσαιεν . αλ'λα 469ᵛ δελ'φινες . η κυνες . και 479ʳ καθευδειν . η 485ʳ.

ΔΕ.

Huius usus exempla sunt sescenta . inprimis ante articulum cum δε coniunctum punctum ponitur: κινι . sp. 1 ο δε 21ʳ ο̄ χυλος . ο δε 30ʳ διωκουσιν . ο δε καϱπος 34ʳ διαφθοϱει . ο δε καϱπος 51ʳ χεμεθλας . ο δε | 88ᵛ ἱστησιν . ο δε χυλος 107ʳ γινεται . ο δε γε εστιν 110ᵛ ποθις . ο δε

καρ᾽πος 111v χασκιν . την δε χροαν 132v αρμοζει . ο δε χυλος 150r καθαιρει . ο δε χυλος 153r αυτων . sp. 1 ο δε χυλος 156r ἱδρωση . ο δε . . ιδρως 165r λευκον . ο δε μελας 175r αγει . sp. ο δε χυλος 175r ενχριομενος . ο δε καρπος 176r χριομενος . ο δε 176r τραυματικα . ο δε χυλος 177r ταρακτικον . ο δε χυλος 183r βαπτιζομενα . sp. 1 Ο δε χυλος 186r αιμορραγιας . sp. 2 Ο δε 190r εμμηνων . sp. 1 αναλημφθεντα δε . . . θεραπευει sp. 1 συν μελιτι δε αφθας . sp. 1 ο δε 203r κροταφων . sp. ο δε οπος . . λημφθεις sp. οιον οροβος 222v γευσει . ο δε 223r αρμοδιον . sp. ο δε ζωμος 228r φαλαγ᾽γιοδηκτους και γαλα κατασπα . sp. 2 ο δε καρπος 228r θεραπευουσιν . Ο δε χυλος 230r ριζαι . . καταπλασθεισαι . sp. κυνοδηκτα θεραπευουσιν . sp ο δε χυλος 230r ω̄νομασται . ο δε καυλος 237v τεθλασμενη . ο δε καρπος 241v ωφελι . ο δε χυλος 247v ετων . η δε τελιᾱ χρησις 300r ωφελει . το δε . . αψεψημα . . σμηκτικον . και καταντλουμενον . ω̄μοιως δε 301v ριζα . το δε λευκον 301v ωφελι . sp. ο δε χυλος αυτου συν μελιτι αρμοζι . προς τε αμβλυω̄πιας ποιει 309v αρμοζουσιν . sp. 1 ο δε χυλος 315v ακινδυνως . sp. 2 ο δε καρπος 328r τα ο̄φθαλ᾽μικα . sp. ο δε καρ᾽πος 336v εἰω̄θαμεν . ο δε 372r πανει sp. ο δε χυλος 380r εκρυπτετο . ο̄ δε 394r ανϋποστατος . | ο δε θανατος 399v ευφορος δε εστιν . sp. 1 ο δε των ερ᾽πετων 400v αγκυ | λοι . ο δε ϊος 401v ο̄δον . ο δε 402r ευανθους . ο δε που 405r επισιν ο δρακω . ̄ | ο δε εσθιειν μεν . ε̄πελ᾽θοντος . ουκετ᾽ ανεχεται 409v τιτρωσκει ε̄χις εις τον μηρον . sp. ο δε 415r αναιρει . ο δε 417r τω λυκω . ο δε γε λυκος 417r κιρνασθω . ο δε οινος μετρον εστω . δεκατον 426r χαμελεων . ο δε λευκος 428v αναλαμ᾽βανεσθαι . ο δε σταθμος 437v εαν δε το γαλα . . παγεν . μη αποβλυζηται . ο δε πνιγμος 451r προσκαρ᾽τερουσιν . ο δε τριτος 461v εμ᾽πιμ᾽πλαται . ο δε 465r ο μεν ανατεμνει την γην . ο δε 478v καταχρισει . ο δε 484v βουλη ὑπτιωσαι sp. 2 του δε 224r ϊστησιν . του δε καρπου 265v τετρωβολον . του δε 139v ωφελει . του δε χερσαιου 336v απαλους . του δε οξεως με ̄ | 395r φαινεται . το δε δηγμα του θηριου . του δε πελιδνον ποιει 402r εν πορφυρα . τω δε 115r διαστηματων . τον δε καρπον 159r ιπ᾽ποτροφουσιν . τον δε καρπον 336v φυλακει . τον δε 476v κινει . sp. οι δε 133v ον συροι μεν απολιπον καλουσιν . οι δε λινον 134v καλουσιν . sp. οι δε 175r συνεψηση . | οι δε 162r αυτον . οι δε 193r μετ ελαιου . sp. οι δε καυλοι 239v μιγνυουσι . οι δε 300r ρανθεν . οι δε 336v θηρωνται . οι δε 372v επιγεται . οι δε 464r ᾱυτο . οι δε 484v τεσσαρας . κοιλοι δε πως εισιν . οι δε 401v χροιαν . οι δε 402r αλ᾽ληλους . οι δε 409v κοιλωματα . οι δε 460r θηλειαν . οι δε 462r ανδρασιν . οι δε 463v ᾱπειρ᾽γωσιν . οι δε 466v πλησιαση . οι δε 472r σπαραττεται . οι δε 473r ολεθριοι . οι δε 474r τοκον . οι᾽ δε 479v]ς . οι δε 477r ϊχθυας . οι δε 480v αποκαθαιρει . των δε 143v πυριαις . τους δε παχεις . χυμουση 19r.

κακοστομαχον . η δε 24r φοινικαια φερι ται ανθη . η δε 26r ὕφαλικος . η δε 48r τραυματα . η δε 48r αυτο . η δε ριζα 62r αρ᾽μοζει . η̄ δε ριζα 92r

χλοη . ἡ δ οσμη 96^v σκια . η δε ριζα 96^v χλιερω . η δε ριζα 133^v επιπλαττομενα . sp. η δε ριζα 145^r πραϋνει . sp. η δε 150^r μετ ελαιου . η δε λεπτη ϊαται : 153^r δισσον ειδος εστιν αυτων : sp. η μεν γαρ εστιν αγρια 172^r τραυματα . η δε ριζα 177^r θερινη . η δε 183^r σβεννυσιν . sp. η δε ποα 188^r σπερμα λευκὸν sp. 1 η δε τις αγρια 222^v σκορδοειδες . sp. η δε ριζα 236^r διαφορει sp. 1 η δε ριζα αυτης sp. 1 κοιλας 264$_v$ καταπλασσομενον . sp. η δε ανωτατη δυναμις 285$_r$ ωταλ'γιαις . η δε ριζα 299^r δυσωδη . η δε ποᾱ 308^v φυεται εν . . τοποις . η δε εν κριτη 338^v ᾱναπλατ'τεται . η δε ριζα πινομενη συν οινω . | και οδονταλ'γιας δε πραϋνει 373^v εμμηνα . η δε ποα 378^r εστιν . η δε 401^v ψαμ'μον . η̄ δε ως ερ'χονται . διαλ'λατ'τει 402^r ομοιως . η̄ δε 440^r αυτην . η δε 444^r ϊχθυσιν . η μεν γαρ' 466^r ηθροισθησαν . η δε σκια 466^v στελλει . την δε 41^r κομην . την δε ακανθαν 336^v περ'σιαις . την δε κεφαλην 418^v των ϊχθυων . την δε γευσιν 454^v διακλυζομενος . της δε ριζης 173^r κεφαλης . της δε 466^r ευρησθαι . τη δ ολη φυσι εοικεν ναρ'θηκι . ϊσχνοτερας δ'αυτης . μαλλον : ο καυλος . και 139^v μενειν τον τοπον . τη δ'υστερα 139^v εις αλ'μεας . εκ'καυλισθισαι . αι δε 135^v αγει sp. αι δε ριζαι . . συν οξει sp. στελ | λουσιν 203^r γιγνομενον sp. αι δε 230^r θεος . αι δε 465^r μενουσιν εν ταις καλειαις . αι δε 478^v γιγνονται . τας δε 417^r.

ειναι . της καθαρωτερας . το δε 15^v ανθη ωχρα . το δε 30^r συν οινω . το δε 37^r ξηροτητα . το \`δε´ σπερμα 39^r κολλα . το δε 39^r λιαν . το δε 43^r εις διακλυσμα sp. 2 το δε | σπερμα 61^r οιδηματα . το δε 61^r ραβδιων . sp. το δε 63^r κατασπα . το δε 70^r ουρητικος . το δε σπερμα 88^v αψαμενω . το δε 92^r αψαμενω . το δε ανθος . ϋακινθω ομοιον . καρπος 92^r δακτυλου . το δε 94^v εξανθηματων . αχωρων . το δε αυτο 133^v φυεται . το δε σπερμα 140^v διαλυει . το δε σπερμα 156^r γευσιν sp. το δε 160^r βραμ'βης . το δε 162^r προσαπτομενα . sp. 2 το δε σπερμα 172^r θωρακος . sp. το δε 172^r ομοιουται . το δε 174^r εκκαθαιρει . sp. το δε 175^r παραιτϊται . το δε σπερμα 177^r ενπεσσω . sp. το δε σπερμα 183^r πινομενον : sp. το δε ανθος 183^r επιλαμβανομενη . sp. το δε 183^r πικρα . το | δε κλημα αυτης επικονιζει . sp. 1 Οθεν 184^r ο δε χλωρος κυαμος . sp. 1 κακοστομαχωτερος | και φυσωδεστερος . sp. 1 το δε αλευρον . . καταπλασθεν . sp. καθ εαυτο δε 190^r ακακιας . το δε σπερμα 222^v ωφελει . sp. το δε σπερμα 226^r ωφελει sp. το δε 228^r πρω | τω sp. το δε τριτον 244^v ποιει . sp. το δε 254^v τετραδακτυλιεα . το δε 252^v καλ'λιβλεφαρα . το δε 279^v εως αν υ οικος προσταλη . το δε λεγομενον ελατηριον 299^v το αυτο . sp. 1 το δε 316^v μαλακα . sp. το δε ανθος 327^r συνεστραμ' | μενα . το δε σπερ'μα 383^v δοκει . το δε δη παχος 401^v αιμορ'ρω . sp. το δε ειδος μονον . τα 405^r νεοτητα . το δε 406^r ασκαλαβωτης sp. το δε δηγμα 411^v την ᾱλω . το δε γιγνομενον ην εν θερι . ερ'χεται ουν 415^r οινω . το δε 413^v γην . το δε 420^r το ονομα . το δε 427^v τοις ποσιν . το δε δηγμα αυτου οδυνην ου ποιει . ουδε ϊχνος 431^v χρησιμον . το δε παγεν . ει ξηρανθειη̄ 431^v θερα-

πευειν δοκει . το δ ουν μεγεθος 437r διδοτω . το δε 442v αιμα ὑγρανθηναι . το δε δερ᾽μα 454r εθελουσιν . το δε 460r αποσμηχει . τα δε 26r στενων . τα δε 33r λεπτοφυλλος . τα δε 63v ελ᾽κωθωσιν . τα δε φυλλα 82r επ ακρου του καυλου . τα δε 112v ω̄φελει μετ᾽ οινου . κινει και ουρα . τα δε 145r το ὑψος πηχεος sp. 1 τα δε φυλλα 168r καταπλατ᾽τομενοι . τα δε φυλλα 175r λεανθεντα . τα δε 175r αγει . τα δε φυλλα 183r αλφους . sp. τα δε 190r χολην . τα δε φυλλα λεπρας αφιστησιν . sp. 2 | ταριχευεται δε 196r καθαιρει . τα δε φυλλα 226r . . ται᾽ τα δε φυλλα 256v πινομενον . τα δε φυλ᾽λα 270v προστιθεμενη . τα δε φυλ᾽λα 312v βεβλαστηκεν . τα δε φυλλα 348r συναγει . sp. τα δε φυλλα 362r θεραπευει . και . . βοηθει sp. τα δε 362r εγ᾽χριο̄μενος . τα δε φυλλα . προσφατα . και απαλα 381v ανθος sp. τα δε φυλ᾽λα 413v ποιει . τα δε ερ᾽γα 417r παιδιω̄ . . του βαδιζειν αρχομενω . τα δε γε της διανοιας . και ταυτα εξησθενηκοτα . και . . αρτια̅ . και ου πανερυθρον . αλ᾽λα 486v βυθου . τα δε 472r κινει . των δε ριζων 227r βατου . τοις δε 450r παρεχεται . τοις δε 433v πινομεναι sp. 2 των δε φυλλων διδοναι προς σπαραγματα . sp. 1 και προς τας . . . διαθεσεις sp. 1 και 195r.

Deinde ante substantivum cum δέ coniunctum; id quidem observari potest *ante eadem substantiva* iterum atque iterum interpungi: *νανσιν . ε̄πι τους αιγιαλους δε 468v ειλκυσεν . επ ακρου δε 99v μηλιζοντα . επ ακρω δε 104r και ὑπολευκα . επ ακρων δε 123v εμφερη . ε̄π ακρου δε 139v μειζον . | υποδασυ . φυλλα εχον σεληνω εμφερη . επ ακρου δε 170r εμφερη . sp. 1 στενοτερα δε και βαρυοσμοτερα . sp. 1 επ ακρω δε 188r το ὑψος . κενου sp. 1 παχος δακτυλου . sp. 1 επ ακρου δε αυτου μασχαλαι sp. 1 φυλλα δε επιμηκη sp. 1 ομοια 218r οξυ . επ ακρου δε 234r τεσσαρων sp. 1 επ ακρου δε 236r καλαμινθης . επ ακρου δε 262v μικροτερα . sp. 1 επ ακρων δε 326r φυλλα . αλσινη δε 231r κινει sp. μετα αλφιτου δε 220r καθαρτικην sp. 1 ανδρεας δε 223r φυλλαδας . ανθη̄ δε 31r γεννω | μενη . και βαπτουσα τας χειρας . ανθη δε 70r ωσπερ᾽ πρασα . ανθη δε 132v εσχηκεν . ανθος δε 140v περικλυμενη . ανθει δε ερυθρον . και οιον η̄ υσπνος . ταυτη δε κεχρηνται 413r τυγ᾽χανει . απολλωνος δε 439r αγει . συν αριστολοχια δε 281v εντερον . αρ᾽χη δε 440r τοποις . sp. 1 και το αφεψημα δε της ριζης . συν οινω 234r κηκιδι . sp. 1 το αφεψημα δε περιχυθεν . sp. 1 ποιει φθειρας 232r εοικοτες . βορα δε 477r αγει . sp. 2 | βουβωνες δε 402v διαφθειρει . βουλη δε 468v μεταχειριζεται . βουπληγει δε 470r της ω̄ρας ανθους . βοτανη δε εστιν η οιανθη . και 435r αιμα δε δι ουρων αγει . βωας δε πιενει 250v πανουσιν . sp. 1 μετα γαλακτος δε προστιθεμενα sp. υστερας πονους θεραπευει 197r επιστασθαι . γαλα δε 474v σωζε . γληχων δε 434r αρμοζι. γυναιξι δε 128v ελ᾽μιν . γυναιξιν δε 141v εκ᾽βαλ᾽λουσιν . sp. 1 γυναιξιν δε 256v εμφερειαν του σπερματος . sp. 1 δενδρον δε εστιν . . . μεγεθος εχον . sp. 1*

φυλλα δε 171ʳ μετωπου. sp. 1 και διδυμων δε 190ʳ ειχεν εκαστος την εαυτου. διϊ δε εμελεν 405ᵛ μυε̄λος ελαφου. δραχμαι δε 398ᵛ λιψανα. δρομος δε 465ʳ φυτευουσιν αυτο επι των οικηματων. δυναμιν δε ἐχι ψυκτικην. 13ʳ ειδους. δυναμιν δε 46ʳ λεγομενον. sp. 1 δυναμιν δε 59ʳ πυρωδες. | δυναμιν δε 60ʳ τοποις. sp. 2 δυναμις δε 62ʳ φακου. | δυναμιν δε 63ᵛ φυλαττεσθαι. δυναμιν δε 65ʳ στρεφεται. δυναμιν δε 78ᵛ οικοπεδα. δυναμιν δε 93ʳ βρωσιν. δυναμιν δε 97ᵛ περι τας πολεις. | δυναμιν δε 109ᵛ οφιοσκοῤδον. δυναμιν δε 116ʳ χωριοις. δυναμιν δε εχει 120ᵛ μακροτερα δε. δυναμιν δε η ριζα εχει 126ᵛ εν πετρωδεσι τοποις και εν λεπτοις. δυναμιν δε 137ᵛ περιφερειαν. ανθη μηλινα.. ϋπομηκεσιν. δυναμιν δε 150ʳ προσκειμενον. sp. 1 δυναμιν δε 159ʳ τοποις. δυναμιν δε 180ʳ νησων sp. 1 δυναμις δε ... θερμαντικη sp. 1 αναστομωτικη διουρητικη sp. 1 λιθιωσιν 200ʳ βαρυοσμα sp. 1 δυναμιν δε 204ʳ γνωριμον. δυναμιν δε 206ʳ πολλω sp. 1 φαρμακωδες εν τη γευσει sp. 1 δυναμιν δε 208ʳ εσχισμενα. δυναμιν δε 214ʳ γνωριμον sp. 1 δυναμιν δε 221ʳ ωφελιμον sp. | δυναμιν δε 228ʳ μακροφυλλοτερα sp. 1 δυναμιν δε 231ʳ τοποις. δυναμῑ δε 248ᵛ τοποις. sp. 1 δυναμιν δε 255ᵛ ϋπογλυκυς. δυναμιν δε 266ᵛ των ϊματιων. δυναμιν δε 271ᵛ φοινικουν. δυναμιν δε 273ᵛ παρα ποταμοις. | δυναμιν δε 282ᵛ φυομενον. δυναμιν δε 290ʳ γαλακτινον. δυναμιν δε 307ᵛ ξυλωδη. sp. 1 δυναμιν δε 310ᵛ την περιφερειαν. δυναμις δε 315ᵛ ευωδης sp. 1 δυναμιν δε .. εχει θερμαντικην. sp. 1 πινομενον δε 329ʳ αλευρω sp. 1 δυναμιν δε 332ʳ καλουμενην sp. 1 δυναμιν δε εχει 344ʳ κλωνας μικρους sp. 1 δυναμιν δε 352ᵛ ε̄ψουσιν. και τα αλλα ποιουσιν ως ... λυκιου. δυναμῑ δε ε̄χει 355ᵛ κηπευτικη. ἀριστη δε ... γεννωμενη. δυναμιν δε 359ʳ καταχριστων. sp. 1 δυναμιν δε συν οικω αυστηρω sp. 1 365ʳ ριζα .. δακτυλου το παχος. sp. 1 δυναμις δε αυτης sp. 1 και χρησις sp. 1 ψυκτικη 381ᵛ μελανθιω̄. δυναμιν δε 385ᵛ — πορφυρα. εκ̓κρισις δε 454ᵛ καταφερομενους. συν ελαιω δε 313ᵛ προστιθει. ελξινη δε εστι βοτανη. και λεγεται 414ᵛ καυλοι sp. εντεροις δε 228ʳ θηριον. θανατον δε 406ʳ κισσοειδη. θυλακια δε 182ʳ ἀνεμων. ϊχθυων δε 473ʳ αποκομιζοιεν. τους ιπ̓πουρους δε 465ʳ βαλ̓λων. ιππολιχην δε 437ʳ μαλιστα. καλαθισκος δε 442ᵛ γεννωμενη. καῤδαμην δε 324ʳ μηλινου. καρπος δε 68ʳ ανθή μηλινα. ο καῤπος δε 123ᵛ εκληθη. sp. 1 καῤπον δε 166ʳ φυλλοις. sp. 1 καρπον δε 172ʳ φυλλα ... εστρωμενα και απεσχισμενα. καρπον δε επι ραβδιοις. μικρο̄ 174ʳ επεσχισμενα. sp. 1 | καρπον δε 191ʳ του επιμηκους sp. 1 καρπον δε 218ʳ φοινικουν. sp. 2 καρπος δε 241ᵛ παραπλησιον. καρπον δε 242ᵛ παχυ σπιθαμιαιον̓ sp. 1 καρπον δε 253ᵛ και ἀβροτονοι. και πυρωδεις τη γευ | σι. και αρωματιζουσαι. καῤπος δε 281ᵛ εχοντα sp. 1 ελισσεται δε ... και η προτερα sp. 1 καρπον δε εχει ... μικρον sp. 2 αει δε 333ʳ ομοιον. καυλιον δε 27ʳ περιφερειαν. καυλια δε 151ʳ μελαντερα. καυλον δε 67ʳ πριων. καυλον δε 162ʳ κοι | λον. καυλον δε 163ʳ εστρωμενα. καυλον δε 176ʳ σκληροτερα sp. 1 καυλον δε 200ʳ

τιθυμαλλοις . sp. 1 καυ|λον δε 218r ιου . καυλον δε 236r ϊνωδες . καυλον δε 240v τραχεια . καυλους δε 296r πορ'φυρουν . καυλον δε 307v ϋποπικρον . καυλον δε 312v μεντοι . καυλου δε 360r πολις . ο καυλος δε 372v θαμινοι . sp. 1 κεφαλια δε 330r εοικοτα . κεφαλην δε 350r ερει . τας κιχλας δε 463r τυγχανει . κλυβασις δε 414v περιφερεστερα . κλωνας δε 349v σταχυν δε εμ'φερη δειραις sp. 1 κλωνας δε 365r φυλ'λον . . δασυ . . και μακροτερα . κλωνας δε 383v εντερων sp. 1 κοιλιας δε 365v οινου sp. 1 κοιλιαν δε 195r καταλιω̄θεισης . κοτυλη δε 441r βρωμασιν τω̄|οδοντων . sp. 1 κουφιζωνται αλγηματα . κηρω δε 339r τους δε γαλαιους . κυνων δε 463v τα φυλλα εοικοτα εχει . λεπτοτερα δε 336v μυρινον . λιβους δε 265v εμ'πρησαι . μεγεθους δε 469r εσται σοι θεασθαι . μελη δε 405r ϊαται . συν μελιτι δε 156r μετα γλυκεος . και ϋστεραν αναστομοι . sp. 1 συν μελιτι δε 172r ευζωμω sp. 1 αποσμηχον λεπρας|και λιχηνας . συν μελιτι δε 187r σκελων . τον μελων δε . . οντων ασθενεστερων . και αποχωρει . ενθα 482r φορει . μηκος δε . . . παλεστων εννεα . την σπειραν 408r νεοτ'τους . νηρεϊδων δε 479v οι την λημνον επισταμενοι . νησος δε εστι 410r λωτου . ουδ'μην δε 413v κλαδοις . οδμην δε 435r εκ'βαλ'λουσιν . συν οινω δε 141v σταφυλωματα στελλει . sp. 2 συν οινω δε 190r ασκληπιος . ονομα δε 429v ποιει . συν οξει δε 177r συν ϋδατι . συν ο|ξει δε 181r ϊσοδυναμουντων . οπου δε 139v μαλακον . οσμη δε 102r δριμειαν . οσμην δε 178r βλαστησιν . οσμη δε 351v σχημα . ϋπο οφεων δε 413v ποδος . παχος δε 402v παρηγορει . παρωτιδας δε 36r παχος . πεταλον δε 197r εναποκλιει . τη πετρα δε 464v αναδραμων . οι πλοκαμοι δε 461r ηπται . ποιη δε 279v κελ'τοι . ποταμω δε 460r δερην . πτεροις δε 467r η ριζα . κατισιν . πυξω δε 413v εχει . εν πυρι δε 456v χρωνται sp. 1 ραβδοι δε 204r μεγαν . ριζαν δε και βραχιαν . 78v μεικρα . ριζα δε 64r διαζεσθισα η̄ κεφαλη . η ριζα δε 99v σχεσει . ριζας δε 100v φερει . ριζαι δε 106r ξηρενεσθαι . ριζαι δε 114r αρωματιζων . ριζα δε 122v γευσιν . ριζα δε 176r ακρηπαλος . sp. 1 η ριζα δε 193r θυμβρα sp. 1 ταυτης τα φυλλα χρη συλλεγοντα sp. 2 ξηραινειν . ων εστιν . . . χρησις . m 2 ριζαι δε 195r πορφυριζοντα sp. 1 ριζα δε 220r ανεμωνης sp. 1 κεφαλη δε . . . ηττον . . της ανεμωνης sp. 1 καρπος πυρρος sp. ριζα δε 224r κωνιω . sp. ριζᾱ δε 233r ουρα . ριζα δε 292r φερει sp. 1 ριζαν δε 354r φερων . sp. 2 ριζαν δε 428v ελ'κι . τα τε ριπτωματα δε 437r μυελου . sp. 1 ροδινου δε 398v τρεφει . σικελιαν δε 460r εκαλουν . σμηνον δε 435r την ειδεαν . sp. 1 σαυρας δε 423r κατεσθιει . τοις σκοπελοις δε 477v χωρει . σπασμοι δε 431v διεμφερη . sp. 2 σπερμα δε | 168r επωνομασται sp. 1 σπερμα δε . . . μηκωνος sp. 1 ριζα δε . . παχεια sp. 1 φυεται δε . . τραχεσιν . δυναμιν δε 226r ζεας | ϊσχνοτερα μεντοι τη γευσει sp. 1 και τα φυλλα ομοια της ζεας sp. 1 σπερμα δε υπομηκες sp. 1 δυναμιν δε . . . υδατος sp 1 ποιει 364r κλωνες διεστωτες απ αλληλων sp. 1 ανθη λευκα . . ενστομα sp. 1 σπερμα δε 369r πορφυριζοντι . σπερμα δε 37r καταπλασθεισαι . σπληνας δε συν οξι . και ενδεματι τινες χρωνται . τη ριζη

244ᵛ]ατος . σπληνικοις δε 262ᵛ ταξεως . υγρα δε 38ʳ εγειρεται . φλυκτεναι δε 402ʳ φυλλοφορους . φλοιος δε 103ʳ το ὕψος . | φυλ'λα δ ἐχων 22ʳ ποντικον . | προ αυτου . sp | φυλ'λα δε 67ʳ μειζονα . φυλλα δε 129ᵛ σπερματα sp. 1 ανθη φοινικα εοικοτα ανεμωνη sp. 1 φυλλα δε 210ʳ ακανθα εστιν πλατεια sp 1 φυλλα δε εχοντα χαμαιλεοντι ομοια τω λευκω sp. 1 ητις αρτιφυης εσθιεται εφθη συν ελαιω sp. 1 και 294ʳ ἴσχυς . τας φωκας δε 468ʳ χελωνης αιμα . χελωνης δε 430ᵛ μεστη . χρησις δε 350ʳ γευσει sp. 2 χυλον δε 89ᵛ ροδινω sp. 1 ωταλ | γιας δε 175ʳ ἐπιτρεχει . ταις ωτιλαις δε 470ʳ.

Ante adiectivum cum δέ coniunctum:

πεπανθηναι . sp. 2 αβλαβης δε η βοτανη προς γευσιν sp. 1 δυναμιν δε 293ʳ μετα γλυκεος . αδιψον δε 92ʳ τιτρωσκει . αλ'λος δε 470ʳ νηχομενους . αλ'λου δε 485ʳ λευκοι . αλ'λοι δε 480ᵛ πλοκαμος . αλ'λοις δε 480ᵛ πυραμητον . αριστος δε 114ʳ τελματωδεσιν sp. 1˙ αριστη δε 200ʳ πρασιαν ενιοι sp. 1 καλουσιν . sp. 1 αριστη δε η κωος . και σμυρναια και κρητικη 337ᵛ αναφορικων . αυταρκης δε 298ʳ τα μεν φυλλα εχει ομοια κριθη sp. 1 βραχυτερα δε 365ʳ σκευὴ . βραχυτεραι δε 471ʳ θηριοδηκτοις . συν γλυκι δε 247ᵛ θαλασσειᾱ μεν τροφη . γλυκει δε 479ʳ αμι . γνωριμον δε 60ʳ ωκιμω sp. 1 δασυτερα δε 55ʳ ονομα τεθειται . αφ εκαστου δε 425ʳ πτεριδι . ελαττον δε 100ᵛ τροπον . ελασσων δε 471ʳ ελξι | νης sp. 1 ελατ'τονα δε sp. 1 κλωνια διγονατα μασχαλας πολλας πυκνας εχοντα sp. 1 τον δε καρπον sp. 1 η μεν . . . πολυν sp. 1 η δε 202ʳ ομοιον . sp. 1 ελαττοτε | ρον δε 234ʳ φυλλα μεν εχει ομοια κισσω sp. 1 ελατ'τονα δε και επιμηκη προς τα του περικλυμενου sp. 1 θαμνος 330ʳ παιδων sp. 1 ενεργεστατον δε 188ʳ διαθεσεις . sp. 2 ενεργεστερον δε 222ᵛ ποτιζομενον . ενιοι δε 339ʳ λευκοΐω . sp. 1 ενπορφυρον δε 211ʳ θερμαινει . επιεικεστερον δε 104ʳ ὕδατος . ετερου δε 298ʳ τοποις . ευχρηστοτερον δε μιζον . δυναμιν δε 30ʳ μανδραγορας . ητ'τον δε 261ᵛ πηχυεᾱ . η θηλεια δε 413ᵛ ὑπερ'μεγεθη . ισχυρον δε 469ʳ ἴαται . sp. 1 μετ' ισου δε 186ʳ καθεψηθεισα . κακοστομαχος δε 183ʳ ποιειν . την κατωτερω δε 240ᵛ επιμηκη . (sp. 1) κοινη δ' αυτων δυναμις ψυκτικη sp. 1 οθεν 222ᵛ κοστω sp. 1 κουφοτερα δε 284ᵛ ποιει sp. κρατιστος δε 223ʳ κρινοχλωρα . δε 132ᵛ ἴαται sp. 1 λεια δε 220ʳ πλεονασθεντες . λεια δε σφαιρια 175ʳ κεχηνοσιν μεν sp. 1 λευκον δε 213ʳ ευμεγεθεστεροι . λευκα δε 479ᵛ καταχρισθεισα . λεπρους δε 377ʳ γλωσσας . λεπται δε 472ʳ αγριω . λεπτοτερον δε 87ᵛ ηριγερον | τος . λεπτοτερα δε 237ʳ ως αψινθιον . λιχρον δε 24ʳ επικαλυπτει . λιχνοταται δε 472ʳ πυρος . μακροτερα δε 381ʳ φυλλα ομοια θριδακει sp. 1 μακροτερα δε 220ʳ φυλλα ομοια πρασω sp. 1 μακροτερα δε 200ʳ φυλλα δαφνη εοικοτα . μαλακωτερα δε 103ᵛ τα φυλλα ομοια εχει κισσω sp. 1 μαλακωτερα δε 333ʳ τιθυμαλλου sp. 1 μαλλον δε 332ʳ την ὁδον . μεγιστη δε 401ʳ πλατανω sp. 1 μειζονα δε 171ʳ ευωδη . sp. 1 μειζωνα δε τα προς τη ριζη sp. 1 παρα μακρον δε 195ʳ εχει . ως ξιφειον . μειζονα δε 148ʳ διεφθαρ'μενον . μελας δε

εστιν την ειδεαν . και ϋπο πλεκταναις φερεται . ϋποφερεται δε 454ᵛ αλθεας . μελανωτερα δε 168ʳ της ρωας . εν μεσω δε 265ᵛ ταξιν . ξηρα δε κατα την πρωτην . και στρυφνα τη γευσει . πασει δε 94ᵛ ωσκει sp. 1 ξηραι δε 256ᵛ παρασκευαζων . ξηρον δε . . απουλοι ελκη . 16ʳ δυσεντεριαν . ολη δε 25ʳ καθαιρει . ολη δε 285ᵛ συνστασει sp. 1 ολη δε 185ʳ προσκειμενα . sp. 2 ολος δε . . μειζων sp. 1 κινουσι λαχανευομεναι . sp. 2 καθεψομεναι δε 202ʳ κτινει . εν προσθετω δε 300ʳ τοτ' αν μαλιστα νικηθειη . παντα δε 468ᵛ κατακτινι . παντες δε 470ʳ παραφυαδων . παν | των δε 244ᵛ ετερον ειδος κοτυληδονος εστιν . παχωτερα δε 164ʳ σφοδρον . πικρον δε 46ʳ παιδα . πλιστα δε 463ᵛ ε̄χει . ποιη̄φαγος δε εστιν και σιτειται την γην · το δε 420ʳ λυκιον . πολλοι δε 92ʳ φερονται . συν πολλη δε 465ʳ εοικος . . μυρ'μηκι τουτο . πυρρο¯ | δε εχει τον αυχενα . το δε αλ'λο 417ᵛ ελαιας . στενοτερα δε και μαλακωτερα . και 147ᵛ ιριδι . στενοτερα δε 59ʳ φυλλα εχει εμφερη . στενοτερα δε 167ʳ δυναμιν . . την αυτην τη ακακια . sp. 1 στυπτικωτεραν δε . και ξηραντικωτεραν . sp. 1 ποιουσαν 355ᵛ ελξινη . ταπινοτερα δε 213ʳ ευζωμω ομοια . τραχεα δε 264ᵛ ενσπερ'μον . υποπικρον δε 45ʳ αγριος . ϋποδεεστερον δε 311ᵛ μεγαλοιο . | ϋστερικαις δε 388ᵛ γη . φοβερωτατους δε 468ʳ καθαρσιν . ψιλοι δε 339ʳ μαλασσει . ωμον δε 142ᵛ κοιλιαν sp. 1 εψηθεν ωμον | δε 244ᵛ παρεχουσαν, ανθος . ην που φιλετερον μεν αλλοι . φιλαλ'ληλων δε αλ'λοι 427ʳ.

Ante pronomina et numeralia cum δέ coniuncta:

βαρυοσμος . αμφοτεραι δε 153ʳ ενερ'γης . αμφοτερων δε 154ʳ ουχ ομοιος . | τραχεια . αμφοτερων δε 172ʳ ως ερεβινθον . αμφοτερας δε 174ʳ καρδαμον . sp. 1 αμφοτερων δε 187ʳ προ αυτης . αμφοτερων δε 245ᵛ θατερου: sp. 2 αμφοτεροι δε 336ᵛ χρησθαι sp. καθ εαυτας δε 222ᵛ δι αυτης sp. 1 ενιοι δε 223ʳ αποκαθαιρει sp. 1 ενιοι δε επλανηθησαν sp. 1 νομισα¯ | τες 226ʳ σπερμα . sp. 1 φασιν δε θνησκειν . sp. 1 ενιοι δε 227ʳ νηστευσιν . sp. 1 ενιοι δε 328ʳ μυακας . sp. 1 ενιοι δε 332ʳ ᾱκακιᾱ sp. 1 ενιοι δε 355ᵛ σκορ'πιουρον εκαλεσαν . ετερα δε 130ᵛ θρεμ'μασι . μηδεις δε 410ᵛ πισσα . οιᾱ δε 443ᵛ ερυθρα . sp. 1 πας δε 175ʳ διαιταν . τουτων δε 400ᵛ καταληφθεις αλω . μετα ταυτα δε 410ᵛ προσοικοι . ε̄πι τουτοις δε 460ʳ μαθων . συ δε 473ʳ ουτως . τινες δε 80ᵛ εν τω μελανι . τιναις δε 141ᵛ παρακ'μαζει . τινες δε 373ᵛ μετριον . τις δε 461ʳ τρεφει . τις δε 468ʳ αγ'γειλαντες . τισειν δε 476ᵛ πληρες ευωδιας . τοιουτο δε 59ʳ μετα τινος | δριμυτητος sp. 1 τοιαυτη δε 200ʳ σπογ'γωδεις sp. 1 τοιουτος δ' εστιν 332ʳ.

Ante adverbia cum δέ coniuncta:

τριχων . αμα δε 183ʳ αρμοζουσαν sp. 1 αλλως δε 223ʳ τυχη . αλλως δε 424ᵛ κεχρησο προς τον τουτου ποτον . αλ'λως δε 458ʳ λανθανειν . . . δυναιτο sp. 2 την αλλως δε 464ᵛ εξωθεν . ενδοθεν δε 82ʳ κτεινει . sp. 1 ενιοται δε 261ᵛ δηχθεντας . ιδιως δε 24ʳ φλεγμα αγει . ϊδιως δε 354ʳ διαφθειρονται . ειλεως δε 468ʳ πινειν . καθαπερ δε 451ʳ βοηθει . | μαλιστα δε 62ʳ τοποις .

μαλιστα δε 165r *πλατανω . μαλλον δε* 67r *ἱστασθαι . μαλ'λον δε* 139v *λαμβανομενοι . νυν δε* 461v *ποθισα μετ οινου . ομοιως δε* 112v *ὑψος . ομοιως δε* 48r *παρδαλεις . παραχρημα δε* 68r *πεφυκεν . ου παραχρημα δε* 402v *ερχομενη . ποτε δε* 399v *συν οινω.* | *ποτε δε* 436r *προχωρει . ποτε δε* 455r *γλωσσαν ει τις φαγειν δοιη τω μηπω λαλουντι παιδιω̅ . παντως αυτου ταχεως λυσει την σιω̅πην* sp. 2 *σοφα δε* 481r *πενται . σπανιως δε* 272v *αυτην . τοτε δε* 406v *ταξεως . τοτε δε* 460r *καλειων . τοτε δε* 479r *μηλινα . ταχεως δε* 109v *ἱατροι . το τριτον δε* 67r *ομοιον κροκου ανθει . υστερον δε* 105r *δια πα̅* | *τος . φοβερως δε* 408r *οθεν δε και το ειδος . τινες δ'* 378r.

Ante coniunctiones cum *δέ* coniunctas:

εστιν . ει δε 469r *ανελ'κονται . ει δε γε* 462v *ευκολως . ει δε* 471r *τυχη . ει δε* 399r *λυπει .* sp. 2 *επειδαν δε* 440r *προσετεθη . ην δε* 408r *εριφοι . η̅νικα δε* 464r *πληt'τει . οπως δε* 422v.

Ante praepositiones cum *δέ* coniunctas:

λευκοτερα . απο δε 110v *λεγω . αφ ου δε* 450r *βρωθειση . δια δε το ὑποστυφειν* 38r *χολην* sp. 1 *εις δε* 332r *πλανωσιν .* sp. *εις δε* 193r *ξυλωδεις .* sp. 1 *Εις δε* 201r *το πρωτον . εν δε τω πεπλανθηναι . κροκιζοντα* 96v *κυτιδα . εν δε* 99v *εκβλαστησιν .* sp. 2 *εν δε* 230r *ανιεται . εν δε* 261v *πολ'λαι . εν δε ταις νυξιν* 463r *χωριον . ενεκα δε* 406v *μετ' οινου* sp. 1 *επι δε των πυρεσσοντων* 221r *καταχριομενον . επι δε* 249v *ἱριν . επι δε ταυταις* 437r *εκ'διδαχθηναι . επι δε* 480r *τετρωται . κατα δε* 466r *μεθ' υδατος . κατα δε* 193r *καθαιρει . μετα δε ερινου αλευρου* 183r *θεραπευει . μετα δε* 156r *κατασκευ* | *αζει .* sp. 1 *μετα δε* 190r *διαμενει* sp. *μετα δε* 228r *χυμιωμενης . μετα δε* 396v *επεθεσαν αυτην .* sp. 1 *μετα δε* 405v *λιαν . μετα δε* 408v *επιμελως . μετα δε* 426r *ευζωμον .* | *παρα πολυ δε* 109v *θηραν. περι δε* 429r *την μονοκλωνον εχοι . περι δ'αν ποσιν* 388v *κυπρινη . προς δε* 23r *πανει . προς δε τα ἱοβολα* 181r *χρωθεθα . προς δε* 298r *προσμιγνυμενων . προς δε* 366r *ως προειρηται* sp. 1 *προς δε χονδρων* 366r *γεννητικος πνευματων . δυσπεπτος . . . μαλακτικον . προς δε* 371r *τικτει . προς δε* 460r *θαλασσιω̅ . προς δε* 479r *τριγ'χια . προς δε* 484v *αρ'τι απαγορευσαντων μεν νηπιων . του τετραοδιζειν . προς δε την ορ'θην* 453r *ἱαται . συν δε μαννη* 109v *συν μελιτι . συν δε συκω* 269v *ὑγιαζει . συν δε πανακι* 295r *α̅πεχομενοι . συν δε* 479v *ὑπο τινων . ὑπο δε* 426v.

Ante participia cum *δέ* coniuncta:

νικησειεν . αιρεθεντος δε 469r *αγονους ἱστοριται . ποιειν . αλιφομενα δε* 278v *μετα μελιτος κατα του αιδοιου . αχρι δακτυλου* | *. . παραιτει τε . αναξεσθεν δε* 269v *αιμουντες . μη αποκαθισταμενων δε* 300r *κατολισθενει . ανιλειχθεισα δε* 484v *μενειν . απαλ'λατ'τομενον δε* 410v *περιπεσων . α̅πηχθημεναι δε* 400r *περιφυες . αυξομενον δε* 302v *αρηγει . αφεψηθισα δε* 381v *ρεουντα ω̅ταλ'γιαν . αφεψομενον δε* 23r *κολ'χοις . βρωθεισα δε* 105r *πλυθεισα . διητ'ηθεισα δε*

442v ελλεβορου φωκικου . μεταποιη̄ . τεο¯ | δοτεον δε 454v αρμοζει . εγχριομενος δε 183r καρπον . εμ'βαλ'λων δε 450r λιβυη̄ . ενκριτεον δε 46r ελαιω . sp. 1 επιχρισθεντα δε 226r βρωθεν . εσθιομενον δε 277v καυσομενον . εσθιομενα δε 163r αιρουσιν sp. 1 εφθοι δε . . . εκλυουσιν sp. 1 και ο εξ αυτων οπος 379r ϊαται . sp 1 εφθα δε 228r καταπλασσομενον . εψομενον δε 307v λευκαινει δε . . . τας ουλας . εψηθεισα δε 154r ϋπεθησα¯ . | ηψημενα δε 96v βρωθεν . sp. 1 εψηθεν δε 186r την ὁδον . μεγιστη δε ουσα ανωθης εστιν . η̄ . . . γιγνεται μετα ραθυμιας . βαρυνομενους δε 401r αχει . εχεοδηκτοις δε 116r καρ'δαμω . ζεσθεισα δε 178r πλατυνομενον . θαυμαστον δε 476r μηκει . θηρωντος δε 401v ϊσχαιμος . θυμιαθεισα δε 215r ανασπασαι . καθελ'κομενοι δε 477r ειρηται sp. 1 ενιοι δε . . . πινουσιν sp. 1 καθεψηθεισα δε 332r τριμμα . καλουμενον δε . sp. 3 | μυττωτον 316v τοποις . sp. 1 καταπλασθεισα δε 176r λευκωματα . sp. 1 καταπλασθεν δε 254v προστιθεντες . sp. 1 καταπλαττομενοι 379r δυναμεως . καυθισης δ' 27r καθαρσις . ανατρεπουσα στομαχον ϊσχυρως . sp. 1 κοπεις δε και καταπλασθεις . ϊανθ' ο'υς και εφηλις καθαιρει . τα δε 171r ἑαυτου . λαβων δε 415r αμα ταις . | χελιδοσι φυεται . ληγουσαις δε 373v λογον . λυθις δε 450r οραν επιγομενον . νικωντα δε 462v προβαλ'λομενος . ορωντες δε 461v αλ'γησειεν . οδυνωμενη δε 472r πικρα προς γευσιν . sp. παλαιουμεναι δε 148r πνευμα . πελιδνωθεντων δε 453v χλωρος . πεπανθεις δε 82r θερμαντικη . πεπτικη . ποθισα δε 86v ωφελει . sp. 3 | πινομενον δε 237r φλοιος . ειτα αλεσας και ευχροιας ποιητικον . πλειν ασθεν δε 250v γευσιν υποστυφον . ποθεν δε 265r κακοστομαχος . προστεθεις δε 134v ο δε καρ'πος πινομενος . σπληνα τηκει . προστεθεισα δε 111v πραϋ'ι . και γαλα κατασπα . προστεθις δε 315v καταπλασσομενη . sp. 1 προστεθισα δε εμ'μηνα κινει . τραυματα κολλα' ελ'κη καθαιρει . συν μελιτι 310v καταχριομενον . sp. 2 συμμιγομενον δε 208r δασυνει . συνε | ψηθεν δε ελαιον . και 27r διαμασηθεισα . συνχριομενη δε 259v νιπτει . ταραξας δε 299v ουρητικωτερον . ταριχευθεντα δε 183r ευω̄δεις . τμηθεισαι δ' 148r τρεψεται . sp. 1 τρωσας δε ηντινα και τυχη . ο δε 408r καιρω ῡοντος δε 432v βοη̄θει . εμετικον τε φαρμακον . . σκευαζεται . και . . . εν χαλκω κυπριω | εν τοις ϋπο κυνα η λιασθεντων επι ημερας τεσσερακοντα . υποστροννυμενη δε 247v λειαν : | ϋποτεθεν δε 397r φυλ'λα . φερομενα δε 455v ρητ'τει . φυ . ραθις δε 250v.

Ante verba cum *δέ* coniuncta:

ροφουμενος . αγει δε ουρα αιματωδη . σμηχει δε ; τηκει . λυθεν δε 46r τοποις . αγει δε 103r και ϋστερας αλγηματα . αγει δε 162r υδατος . . . επιρροφουμενου sp. 1 αγει δε 218r μιγνυται . αγουσι δε | 240v διακλυζομενη . αγει δε 257v αποβρασθεις . αγι δε 275v διαχριει . αγει δε 300r ϊσχιαδικους sp. 1 αγει δε 328r ϋστερικαις . αγι δε 351v ποιει . α̅γι δε . . . πινομενον . sp. 1 βιβρωσκεται δε 359r ρηγμασιν sp. 1 αγει δε 376r μιγνυων αναγρου . . α̅γε δε 441r χωρια . αρμοζει δε 49r χυλιζειν . sp. αρμοζει δε 92r κινδυνωδες . αρμοζει δε 139v σμυρνεον . αρμοζει δε

162r αρτους sp. 1 αρμοζει δε 237r πανει . αρμοζει δε 250v πικρος . sp. 1 αρ᾿μοζει δε 299r στεφανους . αρμοζει δε 301r ριζα λεπτη αχρηστος sp. 1 φυεται εν εργασιμοις χωριοις sp. 1 αρμοζει δε 381r θερ᾿μηι θαλαττηι . αιρι δε 139v στομαχου . συν οινω . αιρει δε 181r αναλημφθεν . sp. 2 αιρει δε 206r ιρινου . αἰρει δε και φακους και λε|πρας . και 237r επιροφουμενου sp. 1 αιρει δε 285r εκτινασσειν . sp. 1 αιρει δε 318r χρησθαι . sp. 1 αιρει δε 335v ευστομαχος δε μαλλον . αιρει δε 377r μελιτι . αιρει δε 382v περι πλευμονιας . αναγει δε και τα εκ θωρακος . sp. 1 μιγνυται 172r αποσμα . ανακαθαιρει δε 26r αποσμηχουσιν . ανακολλα δε 378r ποιει . αναστομοι δε και υστεραν . χρησιμη δε 261v σαμοθρακην . ανεχουσι δε 410r τυγ᾿χανει . απεχει δε 439r παρορμαν . sp. 1 αποκαθαιρει δε 254v ωμον . sp. 1 αποκαθαιρει δε και φακους . και εφηλιν 302r ωμον . αποκαθαιρει δε 324r αγει . . . κατα κοιλιαν sp. 1 αποκτε¯|νει δε 348r τυγ᾿χανει . sp. 1 αποπνει δε 413r αιγιλωπας . αποτιθεται δε 57r τριπτος . αποτιθενται δε 134v ασθενεστερον μεντοι . αποτιθεσθαι δε 136v ωσπερ᾿ θαψια . αποτιθεται δε 147r φυλλα λεπτα πυκνα . αυξεται δε 145r νομη . αφεξεται δε 394v θεραπευει . ἀφιστησιν δε 249v 316v παραιτιται . βοηθει δε 46r ανωδυνοις . βοηθι δε 88v χαραδωδεσι . βοηθ᾿ε΄ι δε 396r ποθεν . βοηθει δε 237r μακρα . γενναται δε 94v αφιησιν . γενναται .δε 105r λαμβανονται . γενναται δε 119v οξει . sp. 2 γενναται δε 108r μιας ημισιας . | Γινεται δε 147r μιγνυται . sp. 1 γενναται δε 235r ζεσεις . και φλυκτεναι . . φλυονται . γιγνεται δε 406v αρτηριας . δει δε 92r φυγεολων . παρωτιδων . δει δε 93r μελιτι εφθω . δει δε 199r αρμοζουσιν sp. δει δε 222v σφοδρα . δι δε προαλιψαμενον το προσωπον και τας ρυσιδας . ουτως πλησιαζει¯ | 269v οψα . δει δε 366r εκαλεσεν . δευτερευει δε το αιγυπτιον . ειτα 180r τοποις . δικνυται δε 397r ταπινος . διαγ᾿γελλει δε 411v καρ᾿πον . διακρινοις δ αν 425r επιτυχειαν . διατριβουσειν δε 480v ουκ αηδεις . διαφερει δε 59r καθαιρει . διδοται δε 139v λυσει . διδοται δε 180r κεκραμενον οινω sp. 1 διδοται δε 195r ἴστορειται . διδοται δε 268v πινεται sp. 1 διδοται δε 329r επικλινεστερα . επ ακρω δε του καυλου ωσ᾿ει᾿ | σφαιρια εν οις ο καρ᾿πος . διδοται δε 334r ϋστερικαις . αγι δε και καταμηνιᾱ . διδον(αι) δε δει 351v θεραπευειν . διδοται δε 385v του ευροντος . | διδοτε δε 429r διδου . | διδου δε 436r προσοικοι . δικνυται δε 427r ελαιω . διωκι δε 24r ποθεν . sp. 1 διωκει δε 237r νομιζον | τες . δοκι δε 23r ανακαθαιρει . δοκει δε 47r και ῡδατωδη . sp. 1 δοκει δε 202r ευρισκεται . δοκι δε . τα φυλ᾿λα 267v τοποις . δοκι δε 267v] . δοκι δε 299v φυλλοις sp. 1 δοκει δε 353r διαμασωμενη . δοκι δε 373v διολλυσιν γενη . δρα δε 417r αχρηστοι . δυναται δε 43r ημερου . δυναται δε 54r κιχωριου . sp. 2 δυναται δε 48r ακροχορ᾿δονας . δυναται δε 130v ενχλωρου . δυναται δε 138v αχρηστοι . δυναται δε 153r ειλ᾿κυσεν . δυναται δε 157r ουτε ανθος φερει . ριζα αχρηστος . δυναται δε 158r διπηχυν . δυναται δε 161r στυφο¯|τη γευσει . δυναται δε 216r εχει . δυναται δε 246v πολυχρηστον . δυναται δε 272v γευσιν . δυναται

δε 281v τοιουτο . sp. 1 δυναται δε 309r ακροχορδονας . δυναται δε 318r βιβρωσ-
κεσθαι . δυναται δε 360r μαλθαια . sp. 1 δυναται δε 168r ομοιᾱ . δυναται
δε 384v εν ολιγω . δυναται δε 412v δυσεντεριωντας ϊαται . εγ'κλυζεται δε
319r θερμαντικοις . εκλεγου δε 261v γευσει . εκ'λεγου δε 60r γιγνεται . εμ'φρασ-
σεται δε 450v ϊδρως . ευρισκεται χροα χολωδης . ενχυματιζεται δε 165r χρησι-
μος . sp. 1 ενχυλιζεται δε 230r θανασιμοις . sp. 2 εξεραν δε 228r ο̄ρμα . sp. 1
Εοι|κεν δε 187r εσχισμεναι . sp. 2 Εοικεν δε 323r ϊσταται . Εοικεν δε 442r
ιαται . επεχει δε 183r οσμη . πρωτευει δε το κρητικον . επεται δε 50r αγκιστρον .
επιβουλευειν δε 463r επισταμε σωζειν . επισταμε δε 432r αυτων . sp. 2 επι-
τιθε|ται δε 190r φεγ'γος . ερ'χεται δε 418v χρωμενος . sp. 2 ερ'χομαι δε 399r
εξ επιλογης sp. 1 και αναψαν παλιν επιπορευεσθαι . ευρισκεται δε 223r τουτω .
ευρισκεται δε 396v θλιβομενη . sp. 1 εψεται δε 165r θεραπευσαι . εχι δε 115r
περικεχαλασμαινα πο|σως . εχι δε 121v ευωδες . sp. 1 εχει δε 235r λεγομενη .
εχει δε 245v βουγλωσσον . εχει δε 286v ελ'κωτικη . εχι δε 307v αδροτερον .
sp. 1 εχει δε 323v ενεργεστερον . εχει δε 329r φυεται εν κρητη μονη sp. 1
εχει δε 341r μοι|ρα . ε̄χει δε 401v θατ'τον . εχει δε 405v διᾱφορα . sp. 1 εχει
δε 411v προσαγορευεσθαι . sp. 2 εχει δ ουν 413v της νυκτος . εχει δε 418v
αναιρει . εχει δε 422v βοηθειν . ε̄ξει δε 428r διαφθειρονται . ε̄χι δε 432r ϊαται .
εστι δε 50r λαχανευε̄ται . εστι δε 51r αποφλεγματιζει . εστι δε 103r εν οικο-
πεδοις . ταριχευεται δε . . . εις βρωσιν . sp. 2 ταραττει δε . . . στομαχον . εστι δε|
193r στομαχικαις . sp. 1 Εστι δε 193r θανασιμον . sp. 1 εστι δε διουρητικον
sp. 1 κοιλιας τε ϋποβιβαστικον . θεραπευει δε . . πινομενη . και 195r ταπινον .
εστι δε 244v διαφυγοι . εστι δε 399v λαγ'χανει . εστι δε 402v πλησιον απο-
λεπτυνεται δε εις την ουραν . και εστιν μυουρος . εστι δε 403r προσαγορευ-
θισα . εστι δ' ουν 415r προσαγορευεται . εστι δε 426v ουχ οιον τε ειναι μη
πονηρον . ειδοτι σοι και ταυτα διεξελευσομε . εστι δ ουν 431v ουδεν . εστι δε
434r ϊδειν . εστι δε 445r χωραν . εστι δε 447v ϋπαγει δε γαστερα . εστιν δε
των 16r επιτεταμενης . εστιν δε και λεπτομερης 20r θερους δε ανθι . ενιοτε
μεν αρτεμισιαν . εστιν δε 21r χολωδη . εστιν δε 23r ευρυσιπελατα . εστι δε 31r
εν καππαδοκια . εστιν δε 45r τοποις . εστιν δε 70r εοικοτος . εστιν δε 108r αρτι-
σκους . εστιν δε 134v γαλακτι . εστιν δε 136r ελαια . εστιν δε 153r εμετον'
εστιν δε 171r ϊαται . sp 2 | εστιν δε 176r ταριχηρου . sp. 1 Εστι¯ | δε 186r
τριχας . sp. 1 Εστιν δε 186r αννησσω . λευκο|τερον δε sp. 1 ριζα κοιλη και
ου βαθια sp. 1 Εστιν δε 188r η ποα sp. 1 Εστιν δε 215r θριδακος sp. 1
εστιν δε 223r κομμει . sp. 1 εστιν δε 230r οξους . εστιν δε 261v αιματωδες .
εστιν δε και ωκυτοκιον . την αυτην δε 278v κοιλιαν . εστιν δε και αλεξιφαρ-
μακον . ολ'κη 298r ενυγρα . εστιν δε 307v οδους . εστιν δε 323r ευζωμον . εστιν
δε 324r αναιρουνται sp. 1 Εστιν δε 332r εσχηκεν . sp. 2 εστιν δε 340r ειδος
ϋπαρχον sp. 1 εστιν δε 354r εψομενος sp. 1 διαφερει δε . . . μελαν sp. 1
δυναμιν δε . . . ϋδατος αποχεομενου . sp. 1 λυτικον . . . αφεψημα sp. 1 εστιν

δε 366r χωριον . εστιν δε 465v βοηθησειν . εισι δε 40r περιφερη . εισιν δε 41r εσθιονται . sp. 1 εισιν δε 234r περεωνεω . εισιν δε 323r τρεφει . εισι δε 418v κερα δυο̅ . εισι δε 402r των δυσχερων . sp. 1 ειη̅ δ αν εχουσα 432v φαρ᾽μακον . εστω δε 428r ποτον . εστω δε 444r καρδαμω . sp. 1 ζεσθεισα δε 178r του γαλακτος . ηδονται δε 415v απερ᾽γαζεται . ηχει δε 449r εκπεφυκασιν . θεραπευει δε 57r τρις ημερας . θεραπευει δε 115r εκ᾽πεφυκασιν . θεραπευει δε 127v θρυπτειν . sp. 1 θεραπευει δε 234r ε̅α̃ρος . sp. 1 θεραπευει δε 335v νομος . εθεσπισεν δε 445v λεπτυνονται . θηρωνται δε 472r συστασεως . θρυπ . τι δε̃ 165r δυσουρουσιν . θρυπτει δε 43r τηκει . ϊαται δε 165r φλεγμαντωδη . ϊαται δε 313v κακουργειν . ϊαται δε ο οινος αυτο εκ του παραχρημα . ην μη φθαση 459v προστιθεμεναι . ϊωνται δε 48r αρ᾽καδιας . ϊστησιν δε 64r αρηγει . ϊστορειται δε 145r τοποις sp. 1 ϊσχυ | ρως δριμυ . sp. 1 ϊστορειται δε 194r διαμασωμενα . sp. 1 βοηθει δε και θηριοδηκτοις επιτιθεμενα . sp. 2 ϊστορειται δε 197r προστιθεμενα . sp. ϊστορειται δε 197r ευθετει sp. 1 ϊστορειται δε 200r διδοται sp. ϊστορουσιν δε 233r ϊσταν . sp. 1 ϊστορουσιν δε 365r ω̅φελι . και ωταλγιας . ϊσχι δε 293v πινομενη sp. 1 ϊσχει δε 376r πταρ᾽μικον . καθαιρει δε 103r πνιγωδεστερος . καθαιρει δε δι εμετων α̃γων ποικιλα . μιγνυται δε 114r ξηραινομενος . καθαιρει δε 147r οινω . καθϊστησιν δε 165r ϋπεγλυειν . καλειται δε 37r λυει . καλειται δε 85v χρωνται . sp. 2 καλειται δε 222v κυπριον . δευτερευει το εν Αιγυπτω . καλειται δε αμαρακον . ποα εστιν 301v εγ᾽γυς . καλυπτονται δε 401v ως οροβος . | καμπτεται δε 174r η μελικρατου . κατακλινειν δε 165r πραϋνει . καταπλασσεται δε 132v αποτιθενται . καταπλατ᾽τεται δε 242v ισχυρως sp. 1 καταπλασσετ(αι) δε 344r ϋγιάζει . καταπλασθεισα δει δε 383v νομαδες . καταχριουσι δε 447v πονον . καταστaζειν δε 481r μιγνυται . κεεται δε 279v διδοναι . κεκτηται δε 139v εστω . κεχρηται δε 457r ορυσσεται θερους . και . . ξηραινεται . κινει δε 119v μαλαγμασιν . κινει δε 295r υ̅δωρ . κινουσι δε 171r θεραπευει . κινουσι δε 175r προσενεκτεον . κινει δε 200r καταπλασμα . κολ᾽λα δε 381v ϊσχει . κοπτεται δε 64r απελαυνειν . κτεινει δε 153r ψιλοι τριχας . κτεινει δε 175r ορ᾽θοπνοια . κτινει δε και ελ᾽μις . sp. 1 και συν μελιτι δε . . ποιει . αγι δε 359r πικραζων . λαχανευεται δε 87v παραδισοις . λαχανευεται δε 122v μεντοι . λαχα | νευεται δε 314v πλεον . ε̅λαχεν δε 406r μηλεα sp. 3 βοτρυωδει sp. 2 λεγεται δε . . ποιειν sp. 1 το δε θηλυγονο̅ 370r κυτισος γιγνεται . λεγει δε 457r διωκει . λευκαινει δε 154r φαλαγγιοδηκτοις sp. 1 λυει δε 369r πραυν᾽ο᾽υσι . μελαινουσι δε 175r εψηθεν . μιγνυται δε 24r εμβρεχομενον . μιγνυται δε 36r προστεθεντος . μιγνυται δε 66r ιστησιν . μιγνυται δε 91r υπαρχουσα . μιγνυται δε 102r μαλασσει sp. 1 μιγνυται δε ναι μελιτωμασιν sp. 1 τα αυτα δε 224r εμ᾽μηνα . μιγνυται δε 248v πληρη οσμης . μιγνυται δε 261v εν οινω . επι δε του τεταρ᾽ταιου τεσ | σαρα . ως λυοντα τας περιοδους . μιγνυται δε 351v κεφαλαλγουσιν sp. 1 μιγνυται δε 353r εκτινασσει . sp. 1 μισγεται δε 183r ποιουσα sp. 1 μισγεται δε 210r διαφευγει . sp. 1 νεμεται δε 405r

κυματα . νεμονται δε 478r *τουτο .* | *ξηραινεται δε* 279v *πραγματος . οδωδεν δε* 443v *πικρα δε προς γευσιν . ομοιωται δε* 136v *στεφανωματικος . ωνομασται δε* 110v *πνευματωσις . ōνομαζεται δε* 34r *ριζα . οπιζονται δε* 261v *αποῤρεον . φυλ̓λα προϋποτιθεντες . εις κεκυλαμ̓μενο¯ εδαφος . αναιρουνται τε ξηρανθεντα . οπιζουσιν δε* 281v *εστιν . ορα δ ουν* 403r *τοποις . ōρυσσεται δε* 119v *προπινομενα . παραδιδοται δε . ōτι* 124v *ποιειν . παραινει δε* 45r *αλφιτω* sp. 1 *παρακολλα δε* 367r *ωφελουσιν* sp. 1 *παρηγορει δε* 366r *περιαντλουμενον . παρηγορουσιν δε* 142v *ονειρωτ̓τουσιν* sp. 1 *παριησιν δε* 188r *παρηγορει .* sp. 1 *παριστησιν δε* | 206r *αυτη* sp. *ποιει . . καταπλασσομενα* sp. *και περιχρισηται δε* 228r *οσμη . πρωτευει δε το κρητικον . επεται δε* 50r *την γευσιν . πρωτευει δε* 114r *πυρετοις .* sp. 1 *πυρεσσουσι δε* 285r *συν οινω .* sp 1 *πυρεσ* | *σουσιν δε* 290r *εκ̓χωρησαι . πασχουσιν δε* 421r *αρμοζει . πανει δε* 110v *εστιν . πανει δε* 120v *πεπωκοσιν . πανει δε* 49r *μεθ̓ ῡδατος* sp. 1 *περιαπτεται δε* 221r *ελκωτικον* sp. 1 *περιιλιττεται δε* 196r *των επ αυτου .* sp. 1 *περιεχει δε* 393r *εῤγαζεσθαι . περιραινουσιν δε* 115r *ποιουσιν* sp. 1 *πινεται δε* 222v *ενεργουσα . πινεται δε* 261v *στελ̓λει . πινεται δε* 321r *βοηθει . πινεται δε* 368r *τυγ̓χανειν . πινειν δε δει τουτο . και ταυτα εις οινον . καθ εκαστον δε* 437v *τοποις . πλανωνται δε* 134v *πανει . ποιει δε* 153r *αυξεσθαι . ποει δε* 158r *μειζονα . ποιει δε* 164 *επιτιθεται . ποιει δε, επιθεμενα .* sp. 1 *κινει δε* 172r *μετ οξυμελιτος* sp. 1 *ολκη δραχ̓μης ποθεισα . ποιει δε και πεψιν . εαν δε* 195r *εμμηνα .* sp. 1 *ποιει δε* 200r *αφεψηματος .* sp. 1 *ποιει δε* 227r *βρωματα . ποιει δε* 261v *μαλακωτερα . ποιει δε* 273v *χρωματι* sp. *ποιει δε προς ενπνευματωσεις* sp. 1 *στομαχου* 285r *ης . και δυναμις . ποιει δε* 308v *παρηγορι* sp. 1 *ποιει δε* 310v *ϋποπικρος . ποιει δε* 320r *παρηγορει . ποιει δε* 321r *καλουσιν, ποιει δε* 356v *αποθεσιν .* sp. 1 *ποιει δε* 360r *ξηρα . ποιει δε* 24r *καταντλουμενα . ποιει δε* 44r *πνευματουντες .* | *ποιουσι δε* 78r *νομας . ποιει δε* 78v *χρωνται . ποιει δε* 80v *λυκιον . ποιει δε* 92r *και μαλακοις . ποιει δε* 93r *συ¯* | *κριτικως . ποιει δε* 96v *δρακοντιω .* | *ποιει δε* 97v *καῤπον φερει . ποιει δε* 98v *συν σιτο . ποιειται δε* 114r *εμμηνα . ποτιζεται δε* 136v *φλεγμονας . πραυνει δε* 133v *φαῤμακον . προσαγεσθω δε* 454r *ομ̓φαλος . προσερχεται δε* 56r *κομιζομενος* sp. 1 *μη προσεχειν δε* 332r *σπλη* | *νας ϊαται . ρινεγχυτειται δε* 175r *προκειμενα . ρυεται δε* 442v *δυο η τρια . σκευαζειν δε* 199r *ενϊσταται . ̓σ̓μηχι δε* 334v *προσπολυτηρει .* sp. 1 *σμηχει δε* 190r *και ω̄νομασται . εν ευριποις . . φυεται . συλ̓λεγεται δε* 349v *καλειται . συλλεγιν δε χρη* 134v *κοπεισα .* sp. 1 *συναγει δε* 162r *ριζα δε λεπτη μια . αχαριστος . συναγεται δε* 275v *ποιει* sp. 1 *συνεψεται δε* 218r *εκ̓θειβεισα . συνκαθεψεται δε* 298r *ποιει . συνπιεξιν δε . . . δει* 386v *οινου λευκου . συντιθεται δε* 376r *κεφαλαλγ̓ἐις ̓ἐϊσι . ταριχευονται δε* 239v *βλαβησεται . τεμνεται δε* 124v *ϋδωρ αγει και ουρα .* sp. 2 *τεμνεται δε* 344v *αφλεγμαντον . τηκει δε* 214r *αιρει . τρεπει δε* 60r *προσενεχθεν . τρεπει δε* 180r *αποβρεχε . τρεφουσι δε* 458r *εχεσθαι . τρεφει δε* 467r *βοηθει . φασιν*

δε 40^r *διαχει . φασιν δ'* 75^r *μικρα . φασιν δε* 123^v *αρμοζον . φασιν δε* 212^r *σπερμα .* sp. 1 *φασιν δε* 227^r *οι ῑερακες . φασειν δε* 480^r *λιθου . φερει δε* 396^v *εμ'βαλεσθω . φερουσι δε αυτην κηποι . και των ανδηρων οι πλειονες . πυτιᾱ τε* 425^r *εξισι μεν αιμα δια ρινων . εξις δε ομοιως . . . δια των ωτων . φερεται δε* 405^r *]ην . φησιν δε* 262^v *θερους* sp. 1 *φυλλοροει δε φθινοπωρω .* sp. 1 *τουτου* 333^r *αυτω* sp. *φωγνυται δε εις οφθαλμικα* sp. 1 *επ' ο | στρακου* 223^r *καρπον . φυλατ'τεσθαι δε* 245^v *λαμ'βανομενη . φυλατ'τεσθαι δε* 298^r *πταρ'μου . φυλασσονται δε* 386^v *μωραι . φυεται δε* 106^r *τροφη . φυεται δε* 158^r *λιβανω .* sp. 1 *φυεται δε* 176^r *λοιπον . φυεται δε* 180^r *βοηθειν* sp. *φυεται δε* 197^r *επιστελλειν . φυεται δε* 216^r *βουβωνων* sp. 1 *φυεται δε* 221^r *διερριμ'μενος . φυεται δε* 237^v *κεκληται . φυεται δε* 338^v *ομοιον* sp. 2 *φυεται δε* 344^r *σταχυας επτα η οκτω* sp. 1 *φυεται δε* 365^r *ϋπαυστηρον . φυεται δε εν παλισ | κιοις .* sp. 1 *πετρωδεσι . δυναμιν δε* 371^v *τα φυλλα δριμεα . ριζαι αχρηστοι . φυονται δε* 154^r *λεπτα .* sp. 1 *πεφυκε¯ δε* 185^r *ομοιαν* sp. 2 *χρησιμευει δε* 284^v *αρμοζειν . χρησθαι δε* 174^r *διδοται . χρωνται δε* 163^r *καθϊστησιν . χυλιζεται δε* 165^r *αυτην . χυλιζεται δε* 139^v *συγχριομενος . χυλιζεται δε* 309^v *θεραπευουσιν . χυλιζεται δε* 336^v *οξυωπιαν .* sp. 2 | *χυλιζεται δε* 373^v *αναιρουν .* sp. 1 *βοηθειται δε ακρατω . χυλιζεται ουν* 188^r *νεον . χωριζεσθαι δε* 463^v *αναιρει* sp. 1 *ποιει . . εμβρεχομενος* sp. 1 *ωταλγουσιν δε* 222^v *ωφελει . | ωφελει δε* 426^v *λαμ'βανομενοις . ωφελι δε* 115^r *μελ'λοντος . ωφελησειε̄ δ αν* 443^r.

Iam secuntur aliae observationes de aliis coniunctionibus. Interpungitur autem non solum ante *ΔΕ* sed etiam ante *MEN*, vel *MEN* — *ΔΕ* velut in his: *ποτε μεν χολωδεις . ποτε δε αιματωδεις εμετους γινεσθαι . διψα τε* 409^r *μειρακιον περιβαλ'λει . νυν μεν . . . καλινδουμενον . νυν δε* 463^v *τοις μεν οποιον δη λιθος . τοις δε* 400^v *εστι γενη δυο της βοτανης ταυτης . και ο μεν του . μελανος* 428^v *η μεν τις αγρια . η δε σπαρτη* 111^v *φυσιν . μετα μεν δη τουτων των βοτανων . η ἀμαρακος εμ'βαλεσθω . φερουσι δε* 425^r.

Interpungitur ante articulum cum *μέν* coniunctum:

ωμης . sp. 1 *ο μεν ουν* 173^r *δευρο . η μεν ουν* 445^v *γιγνεται . ανεχεται μεν ουν* 454^v *δισσον ειδος . ο μεν* 336^v *των ϊχθυων τινα . ο μεν αλους* 461^v *αλλα και φυτον εστι κροτων ουτω λεγομενον . ο τον μεν καρ'πον . . . φερει* 429^v *τινα . ῆ μεν* 399^v *των βοηθηματων των παρα σου . η με¯ δη των θανατηφορων* 394^r *ωχροτερον .* sp. 1 *η μεν εντεριων* 191^r *ϋποκισσις .* sp. 1 *ῆ μεν τις κιρ'ρα ποᾱ . αφυλ'λος* 355^v *ευμεγεθεις . την μεν επιφανιαν* 286^v *καρ'πον στρογγυλον .* sp. 1 *ριζας δυω . την με¯ |* 240^v *διτ'τον . το μεν* 51^r *ειδος . το μεν τι αυτου καλιται . σχοι |* [245^v *διττον .* sp. 1 *το μεν* 301^v *ᾱψηται . το με* 440^r *ᾱλιαιετοι . το μεν ειδος* 477^r *επιπλατ'τομενα . του μεν του σπερματος*

277ᵛ καλουσιν . sp. 1 τα μεν 220ʳ 238ᵛ ονομαζουσιν . τα με¯ 256ᵛ εκπεπληγμενους . τα μεν πρωτα ποῤῥωθεν οραν θελειν αυτο . κατα μικρον δε 462ʳ χροια . τοις μεν 400ᵛ.

Ante substantiva, adiectiva, pronomina, praepositiones, adverbia, verba cum *μέν* coniuncta:

δοκει . δοξαις μεν 446ʳ ελεαν · εμπαλιν θερους μεν 429ᵛ αλ'λα και τω ειδι . μηκους με¯ | γαρ μετρον παρεχεται 401ᵛ λεγουσι . ποταμος μεν 410ʳ αι δε θυειαι . τροφης μεν . . . ορεγονται . και ουκ α¯ ποτε λιμωτ'τουσαι κορεσθειεν·. τους δε 479ʳ χαριν : | Εμοι μεν ουν 412ᵛ κλοπην του πυρος . αλ'λοι μεν 405ᵛ συλλεγουσιν sp. 1 ενιοι μεν 223ᵛ τοις ὀδουσι . πρωτον μεν 406ᵛ ονομαζουσιν . πρωτον μεν 447ᵛ αναγαγοντες προς αναπαυσιν . ταυτα μεν ουν 410ᵛ προς το μιμησασθαι αυτου το λευκον και κουφον . εις μεν 300ʳ ακμας . προς μεν 477ʳ δυναται . ανωλεθρος μεν 422ʳ η δε μακρα . | ηττον μεν 19ʳ χρω¯ | ται . νωθρων μεν ἤδη των σκελων . τον μελων δε αυτοις 482ʳ νεμονται . ὀλιγοι μεν 400ᵛ ο δε κυρηναικος και σικελικος . sp. 1 ασθενεστεροι μεν εισιν τη δυναμει sp. 1 πολυχυλοι δε 193ʳ γενους . ὑψηλος μεν οραται 428ᵛ της τελευτης επελ'θουσης . αγουσι μεν 463ᵛ ο δε ονομαζουσι βασιλισκον . αποῤῥειν μεν τας σαρ'κας 408ʳ ποιει διαιταν . αναινομενος μεν 406ᵛ κατασκευασαι : εξει μεν 428ʳ ελ'θων . επιτιθεται μεν 409ᵛ ἥ αλκυων . μετεβληθη μεν εις ορ'νεον . του δε 480ʳ ιματια . φυεται μεν 147ʳ ταλαιπωρουμενον . νυν μεν 461ᵛ γιγνεται . ποτε μεν 399ᵛ ὑπαλ'λαττει . και | ποτε μεν 401ᵛ οι δε sp. 2 ὑπ οφεως καλουσιν sp. 2 φυεται μεν εν τω σιτω και ταις αρουραις sp. 1 φυλλα εχον 352ᵛ.

Interpungitur etiam ante *ΓΑΡ* cum articulo, substantivis, adiectivis, pronominibus, adverbiis, verbis coniunctum: γιγνομενον . ο μεν γαρ' 470ʳ δακτυλοις . ο γαρ δολος ἄνιεται . δυναμις δε αυτου εστι¯ θερμαντικη . λεπτυντικη . μαλακη . οθεν 281ᵛ ομοιως . οι γαρ 466ᵛ μυρια . οι μεν γαρ 480ᵛ εστιν . τοις γαρ' 477ʳ περιπεσειν τινα . η μεν γαρ 399ᵛ φυο̄μενης . sp. 1 ἡ γαρ' δη 414ʳ ποιησωμεν . sp. 1 η γαρ' μη ουτως οπτηθισα βλαβερα μαλιστα προς τας εντος ειδους δοσεις αυτη . sp. 1 οπταται δε 298ʳ προσαγορευε̄ται . αι γαρ' δη μελιτται 415ᵛ καμνουσων . και . . . την σπουδην νεμομενων . αι μεν γαρ' 478ᵛ ελειν . τας γαρ' πετρας 463ʳ τουτου δυο ειδη . το μεν γαρ' εστιν 315ᵛ ταχει . τα γαρ' δικτυα 471ʳ μουσαις φιλην ἐποιη̄σεν φιλην . τω¯ | γαρ' 457ʳ θεραπευτον . των γαρ' 445ʳ — ποιει . ἴχθυν γαρ' 463ᵛ εμηχανησαντο . κλαδους γαρ 464ʳ θανατον της επιθυμιας αντιλαμβανουσιν . ως και τους ορνιθεις μεν αγρευο̄μενους . παγας γαρ' 462ʳ εμβρυα φθειρει sp. 1 συνουσιαν γαρ ορμα . sp. 1 εοι | κεν δε 187ʳ αποτελειν . sp. 1 εισεν . sp. 1 ην γαρ' ουν 399ʳ εν πολεμω . τοιαυτη γαρ 470ʳ την της γλωσσης εξιν sp. 1 τουτο γαρ 332ʳ εφεδρευοντα . μια γαρ 462ᵛ ουκ αν τις ελοι κεχωρισμενην . εις μιαν γαρ 465ᵛ πανακες . εν γαρ' 429ᵛ και οι πασχοντες υπ αυτης

εισιν αλιεις τα δεινα . μετα γαρ 423ᵛ επιλαβουσης εσπερας . περι γαρ τα πρωτα της νυκτος 467ʳ διεκ'βασιν . ει γαρ 466ᵛ αγρευουσιν . δακοντος γαρ 471ʳ τιθησιν . εξασθενουντων γαρ 458ʳ ταδε δη κατα τους σκορπιους . λεκτεον γαρ' 419ʳ φρικωδες τι εστι . sp. 2 ϋποκινουμενον γαρ' το κατω δικνυσι γενιον . και σκειαν παρεχον 403ʳ περι μεσημ'βριαν . ϋπηνεμον γαρ τι χωριον εξευροντες . οι δε 410 — πινειν διδου τω πεφαρμαγμενω . ανωλεθρον γαρ' 457ʳ κακοις . μηδεις αγνοησῃ νηπιων . ενιοι γαρ 453ʳ κατακτηναι . ϊσχυροται γαρ 471ʳ ως και πολεμους αιρισθαι . ουδεν γαρ . . αλγινοτερον . ουδε τις . . αφορμη . ουδε 463ʳ ηδ επιπομπας . παντα γαρ' 388ʳ εγ'χυλον . προσφατον γαρ 309ʳ τον θηρα . ταχυτατος γαρ' 411ʳ την ακονιτον ουτω ονομαζομενην . πικρα τι γαρ 440ʳ γενηται . ωφελιμωτατον γαρ' 435ʳ — ερπετων . βαρυνεται γαρ 398ʳ γενεσθαι . | γαρ 443ᵛ αναλωτος με[ν] | νει . δαπανηθηναι γαρ υπο πυρος . επι 395ʳ ψαυσιν . δυναται γαρ 242ᵛ επιγομενος . εισδεξαμενος γαρ' 463ʳ εναποτιθεται . γαρ' 459ᵛ φερει . sp. 2 ἔξελθων γαρ' 424ᵛ εστι . ἔοικεν γαρ 405ʳ εμοι μεν ουν δοκει δια τουτο . και πανακιον προσειρησθαι . επιλεγεται γαρ 412ᵛ μοριον . ερεισαι γαρ' 452ᵛ ναρ'δον . εστι γαρ' 437ʳ αρμοτ'τει . εστιν γαρ' πικρα . 94ᵛ κητους . ηγειται γαρ' 468ᵛ μηχανωνται προς την των ιχθυων ἄπατην . ειστανται γαρ' 480ᵛ αυτην . κατεσθιουσειν γαρ' 471ʳ ὅμοιᾶ . λανθανειν γαρ' 467ʳ ειδος . sp. 1 λεγεται γαρ 175ʳ ονομαζομενης . | λεγεται γαρ' 426ʳ ριπτουντες . μεμυκοτα γαρ 479ᵛ κακον . πευσι γαρ' 450ᵛ αναγκαζει . περι[τι]νοστει γαρ' | απασας αει . φυλακης ενεκα 462ᵛ παχη sp. 1 περιπατειτω δε ο πιων sp. 1 δει μεντοι προσεχειν διδοντας sp. 1 φθειρει γαρ 327ʳ ϋποβιβαζουσιν . | γαρ' 337ᵛ κρεασιν ωμοις . φαγοντες γαρ 67ʳ — λαβοντες ϊνα αυτη χρωντο . sp. 1 | αβουλειας τε και αφροσυνης εργον ερ'γασαντο . ου γαρ' 405ʳ ϊχθυν . ου γαρ 469ʳ ποικειλα . ου γαρ' 477ʳ μελισσοφυλλο̄ λεγουσι . και γαρ' δη ταυτα οινου . μεταστυφο̄τας ωφελειν δυναται 451ᵛ επιβουλευειν δε τοις αυτου γαμοις την καριδα . ο κοσσυφος οιηθεις . θαμα γαρ 463ʳ πολιον . ὅτε γαρ' 425ʳ περιβαλ'λει . κυκλωσασα . ουτως γαρ 462ᵛ μοχθω . ουτω γαρ' 470ᵛ ελαφριζοντες τον πονον αυτοις . ουτω γαρ' 478ʳ πελαγος . τοτε γαρ' 467ᵛ θαλασσαν . τοτε γαρ' 479ʳ.

Interpungitur etiam ante *ΑΛΛΑ*:

οιχησεται . . σου διατριβοντος εν υπαιθρω σοι . και εν τη επαυλει . αλλα 394ᵛ ουκ ανεχονται αι βοαις φαγουσαι ησυχιαν αγειν . αλ'λα ἔξοιστρωσι 397ᵛ χολη . αλλα 403ʳ αποτελει . sp. 1 αλλα γαρ' 403ʳ ανθεσι . αλ'λα 405ʳ τη χροια . αλ'λα 408ᵛ ποτον . αλλ 408ʳ καταποθη . αλ'λ ου χρη 410ᵛ ερ'πετων . sp. 2 | πληγην παραδεξαμενοις . sp. 2 αλ'λα και 412ʳ ριζαν δε ουκ εχει . παχιαν . αλ'λα 415ʳ δηχθεισιν . αλ'λα 433ᵛ παντελως ἤγαγεν . sp. 1 και ο καρ'πος του παλιουρου . αλ'λα 433ᵛ λυπη . αλ'λα 433ᵛ γιγνεσθω . αλλα 435ʳ απεκτεινεν . αλ'λα 435ᵛ θαλασσης . αλ'λ εστι 439ʳ τοις ὅρωσι . αλλ'

440v δοκουσι . αλλ 440v γευσωνται . αλλα 440v μελιτος . αλ'λα μην 441r ησυχαζειν . αλ'λ οια δη φασι 443v δοκει . sp. 2 αλλα γαρ' 446r συγχωρισθαι . αλ'λα 449r βουπρηστιν . αλ'λα 450v οσμη . αλ'λα 457v διατεθησεται . αλ'λα 458r φυλατ'τοντες ευκοσμιαν . νηχονται μεν εν ταξει . αγκιστρω δε ου προσϊασιν επιβληθεντι . αλλ αποφευγουσιν . ειδοντες 460r βιαζομενος . αλλ' ηδη 463v ·χελωνας . . ταις θαλατ'τιαις δε ουδ αν θρασυς τις ᾱδεως απαντησειεν . ειταμους τρεφει κυνας ῆ χερσος . αλλ' ουκ αν τις συνκρινειεν . ολεθριον εστιν το της χερ'σεου δηγμα πορ'δαλεως . 468r κητους . αλ'λα 469r οδοντας . αλ'λ οψε ποτε 470v αυτους . αλ'λ 471v αυτον . αλ'λ 472r επειχειρουσειν . ϊχθυσειν . αλλ' αποχρη θηρα 478r αιρεσθαι . αλ'λ ασκειν 372v διεκ'φυγοιεν . αλλ 478v μελιφυλ'λου καλουμενης . αλλα 441r οποταν ϋποφυεσθαι . αυτοις το πρωτον οι οδοντες αρ'χωνται . αλ'λα 453r εκρυπτοντο φωλεοις . αλ'λ εξορμαν καρηβαρου¯ | τας . και αμ'βλυωτ'τοντας . ειτα 467v ρωμη . προς τα των ανθρωπων βουλευματα . αλλ' 468r προσπεφυκοτα . αλ'λα 472r εστιν . αλλα 477r ου . . μονον . αλ'λα 479r επιτιθεναι τη χερ'σω . αλ'λ ουδε 480r πεφυκυϊας . αλλα και 59r.

Deinde ante *TE* articulo, substantivis, verbis, adiectivis, adverbiis, praepositionibus adiunctum:

τη υστερα . ο τε χυλος τα αυτα ποιει . εστιν δε 162r ερχεται . ο τε ϋπνος . . ελ'κων τω θανατω παραδιδωσιν 417v πασχοντα . ο τε δη στομαχος 440r πινειν . του τε καταγαγειν πεπληρωμενην την γαστερα . και κενουν 450r εκ'πεπληγμενοι . τους τε χαυλιοδοντας 470v πυρ ποιησειεν εν νυκτι . τους τε επι ταις πετραις σπογ'γους ε̄πισκεψαμενος . 472v ανανθισης μεντοι . της τ' ανονιτιδος 441r βασιν . τοις τε συνσπασμοις 453v διᾱφορει . αι τε ριζαι 142v πασχοντα . sp. 2 αι τε γαρ' ο̄δυναι 408v ϊαται sp. 1 τας ται απο σκορδων . . . οσμας 269v κατα κοιλιαν . το τε αφεψημα 137v πινομενη - τα τε κατα γαστερα 265v πεποιηκεν . και αρμονιαν ενταυθα ο̄ λογος λεγεσθαι . | και οτι δρακοντες εγενοντο . και . . ομολογει . ανθη τε 426r — βοηθι . αιμορραγιας τε . . επεχει 269v συχρω . αλευροις τε 457r εις το μη αυξεσθαι . ατοκιοις τε 106r φερομενον . μαννης η λιβανωτου μιγεντος . αφροδισια τε 277v οδυνας πεφυκεν εμποιειν . βαρυτης τε δεινη . . επι τουτοις . και των κροταφων παλ'μος 440v εις ληθην ερ'χεται . βηξ' τε ἐπιγε | νομενη 442r σπερμα . βαλσαμου τε 437r ᾱσυνλημ'ψια¯ ερ'γαζεται . γλωσσαν τε τραχιαν 128v αλ'γειν αμετρα βιαζομενος . δακρυᾱ τε ᾱφιεναι 461r θηρατρον . δρομων τε εμ'πιπτουσι 462r φθορια . εδραν τε 165r εμ'μηνα αγει . sp. 1 ελ'κη τε κατουλοι . sp. 1 συν 177r βοηθι . ελ'μις τε 137v ρηγματα και σπασματα . sp. 1 Εμμηνα τε 173r επιλημ'πτους . sp. 1 εμμηνα τε αγει και εμβρυα sp. 1 και . . . ποιει 329r χυλισμα . sp. 1 ερπητας τε 188r αποφευγοντες . ζεφυρου τε αυραις 394v βουλεται . ζηλοτυπιας δε 462v επιμελως . ιρις τε 426r εξαγει . κεφαλαλγιας τε 332r κυπαριττου εστω φυλ'λα και πανακιο¯ | η βοτανη . sp. 2 καστορος τε

ομοιως . του ζωου 424ᵛ λυκαψος . κιχαμος τε 432ᵛ επιτασσοντας . λοφους τε 141ᵛ παρηγορι . μαστους τε . . ανιησιν . κινι τε ουρα . ω̄μον . . ποθεν . και 305ᵛ κροτωνος . μελισσοφυλλου τε 429ᵛ δυναται ωφελιν . ρουν ται ερυθρον επιστανιν 281ᵛ κτινει . συ | ριγγας τε καθαιρει 115ʳ ϋφηναντες . στρομ'βους τε βαλοντες 472ʳ νωθεις . συν ταχει τε ᾱθροισθεντες 464ʳ βαρυτης . . ουρων εποχην σφοδρα . sp. 1 ϋπνος τε 409ʳ αρ'κεισθαι . ϋπνον τε 372ᵛ εαν προσαψηται . . σωματι . φρικην τε και . . . ειληχεν εμποιειν 416ʳ διεκπληρωθημεν . οικου 439ʳ κτινει . προστιθεμενος . πταρμους τε 114ʳ αγει . sp. 2 εν πυρετοις τε 230ʳ δραχμων δηπου δυο . πυτιας τε λαγωου δραχμης 431ʳ πολυ ρεεσθαι δε και την γαστερα . πνευματων τε εν αυτη γιγνεσθαι διαδρομας συχνας . α και στηριξαντα 440ᵛ παντα . ποδες τε 446ʳ ραφανον την αγρειαν . ναπυ τε 453ʳ μελιτος sp. 1 προς νομας τε 366ʳ παραφροσυνης . sp. 1 ξηροτης τε ουν 409ʳ εκκαθαιρει sp. 1 ονυχας τε 206ʳ ωφελι . οιδηματα τε παλαια . . . πραϋνει 268ᵛ επιλαμ'βανει . ολιγωριαι τε 409ʳ ευφυλ'λος . αιρομενη τε 427ᵛ βοηθει . sp. 1 αρθριτικοις τε 272ᵛ σπληνος . επιλημπ'τοις τε 82ʳ περιαπτον . sp. 1 επιχαριν τε 166ʳ ροφημασιν . sp. 2 ερπετοδηκτων τε εστιν αντιφαρμακο¯ | πινομενον . sp. 2 Θυμιαθεν δε 187ʳ διδοται . . ϊσχιαδικοις . . μεθ' ϋδρομελιτος . ϊκτεριωντα τε καθ'ιστησιν 195ʳ πινομενη . κολ'ληтικη τε 58ʳ οδοντων . κυκλοτερεις τε αυτην διαιρουσιν τροχοι . ινα 469ʳ πλειω̄ τα γενη . λαβροι τε 471ʳ αρ'χεται οδυνας παρεχει'ν' | τουτο τοις ποιουσιν αυτο . λιτρωδης τε τις αυτικα 450ᵛ βροχον . μεσον τε 484ᵛ φυλλα εχει . . . ομοια . πλατυτερα τε ανθη 236ʳ ξυλω . . . βραχει . μολιβδον οι αλιεις προς το ακρον εγ'χεουσιν . πυκνας τε γλωχινας ενπηξαντες . μηκειστης απαρ'τωσιν σχοινου 466ʳ κεχωρισμενω . σεβοντι τε 470ᵛ εν ημεραις εφεξης ε̄πτα . τικτουσαις τε 479ᵛ παρορ'μα . ϋποθυμιωμενον τε ταις ρισιν . κεφαλαλγιας πανει 50ʳ αψινθιω . ουτως τε 45ʳ εμ'πιπτει τω εσμω . κατ αυτην οντι μαλιστα την ϊλυν . και ταις ακεισειν πλειστας εμ'πειρει . ουτω τε 466ʳ τρεπεσθαι . εντος τε 410ᵛ πραϋνει . και μαστους . . ωφελιμως sp. 1 γαλα τε σβεννυσιν 190ʳ γευσει sp. 1 ευχερως | τε διειμενος . . . λευκος sp. 1 ου ταχυ στρεφομενος . . ως κηρος sp. 1 εν τε 223ʳ αναδησαμενοι . μεγα τε βοωντες 470ᵛ αποπεση sp. 2 καθαιρει τε εμετους . . λαμβανομενος sp. 1 ϊδιως δε 225ʳ το αφεψημα πινομενον . αντιπασχι τε 305ᵛ παλ'μος ανϋποιστος κρατει . οραν τε 441ᵛ ε̄αρος επελ'θοντος . μιγνυνται τε αλληλαις . και 466ʳ κρυψειεν . η̄γει τε 467ʳ καθιστησιν . sp. 1 Εις τε ανακολλημα 190ʳ μερη . ϋπο τε 449ᵛ τριαιναις . διᾱ τε της η̄μερας 467ʳ αναστησας . προς τε τη ου | ραν ε̄ρεισαμενος 476ᵛ.

His addenda esse, quae coniunctionibus τε — και coniuncta sunt, manifestum est: πινομενη τε . και εξωθεν επιτιθεμενη 70ʳ θρυπτει . . . λιθους . κοιλιαν ϊστησιν . κυνοδηκτοις τε βοηθει . και ρευματι συν αιματος . κεινει δε 158ʳ βοη̄θι δυσεντερικοις . ωμη τε και εφθη 338ᵛ καρ'πος .

καυλιαδες τε και μυρ᾿τα 435r *της συκης . χαμεπιτυος τε της ορι ας . και ταυτης* 441r *οι λοιποι λαροι . νομης τε και ε̄δρας* 479r.

Deinde ante *ΟΥΤΕ, ΟΥΔΕ, ΜΗΤΕ, ΜΗΔΕ*:

ραβδιων . ουτε 43r *δωδεκα . ουτε δε* 106r *στιλ᾿βοντα . ουτε δε* 158r *καρπος . . ως πεπλου* sp. 1 *ουτε δε ανθος εχει* sp. 1 *ριζα λεπτη* sp. 2 | *αχρηστος* sp. 1 *δυναμιν δε* 379r *επιβαλ᾿λειν σε χρη . ᾱβροτονου ουτε δη* 441r *μερος επιλεξαμενοι . ουτε σφοδρα στενον* 460r *χωριζεσθαι . ουτε* 462r *πορ᾿ρωθεν . ουτε ε̄πι παν ερ᾿χεται* 468v *επισταμενον . ουτε* 469r *ελειν . ουτε* 471r *εμ᾿βαλ᾿λουσειν . ουτε* 479v *ουτε ανατινειν τον τραχηλον . ουτε* 482r *αγραν . ουτε* 485r *σιγωσιν . κηῡκος δε φωνης . μητε ε̄γω . μητε αλλος ακουση* 480r *τα πολλα . και μητ᾿ αγαν τας ειλυσπωμενη δε ως τα πολλα . και μητ᾿ αγαν εκτινομενη . μητε . . . εχουσα . αλ᾿λοιον εικη . και . . . σωζουσα . εις ϋψος αιρεται . . τον αυχενα* . sp. 1 *ενορα δε δεινον τι* 401v *τουτω τω θηρειω . μηδ᾿ οτ᾿αν* 400r *ε̄πανελ᾿θουσαι . μηδε* 471v *επικαθησθαι τω δενδρω . μηδε ο̄ραν* 474v.

προσψαυσειεν ελ᾿θουσα μελεσι . ουδε γαρ 400r *ποιει . ουκουν ουδε* 408r *τουτο . ουδε εστιν βραδυ . και πεφυκασι* 416v *εξηρηται . ουδε* 439r *προσϊεται . ουδεν ουδε ανεχεται* 454v *κατακτινειν : ουδε* 463v *ταχιστα . ουδε γαρ* 465r *πρακταιᾱ . ουδε* 469v *ε̄πιθυμιᾱ . ουδε* 471r *ουκ απολειπει . ουδε ει φοβει¯ τις αυτην η̄ και βαλ᾿λειν ε̄θελοι* 472r *πολλακεις δε τις αυτων . εις τον ποντον αλαμενος . ουδε επανισειν θηριω περιπεσων . αλ᾿λα* 473r *τριφυλλον . ουδεν εα παθειν τον δηχθεντα . ουδε ϋπομειναι* 413v.

Deinde ante *ΔΗ*

αλ᾿λοι . . . αλ᾿λως ονομαζομενοι ευρισκονται . ουτοι δη 456r *ην μεν τρυγα . η σκω | ρια κεκληται . φερων δη* 441r.

Interpungitur ante relativa et interrogativa, velut *ΟΣ*:

προσαγορευουσι . ος κεομενος 395r *ραντηρος . ος* 429r *του εν τη θαλασση . ος δη* 454v *αι πηλαμυδες εισδυνουσαι . τον . . . κρυμον αποκλινουσιν . ος και* 466r *ανδροκτονου .* | *ος* 471v *ευωδιας . ος αποπνεοντα .* | *ποιει δε* 276v *ευοσμον . ου το ανθος* 91r *λαχανον εστιν γνωριμον* sp. 1 *αγριον . . . ευστομωτερον του λᾱπαθου* sp. 1 *ου τα φυλλα* 219r *παχυν . εφ ου* 241v *θανατικον . ου ραδιως* 456v *τον του ποιμαινος . μιμησατο συριγμον . ω* 475v *ωκεανον τον γειτονα . ἐν ω* 468v *φοινικουν . ον ε̄αν τις* 62r *ϊσχυρως* . sp. 1 *ον δει συναγειν* sp. 1 *αρχομενον* 191r *τιθυμαλ᾿λος . ον ενιοι . . . εκαλεσαν* 350r *αρτιφυεις . ολοι ολυνθοι τε ερινεου . οἱ πρωτης οπωρὰς πεπαινονται* 432v *σπογ᾿γους ε̄πισκεψαμενος . οι . . . φυονται . και εμ᾿πνους οντες . ως και . . προσπεφυκασιν . ταις σπιλασίν* 472v *απο χωριων και βαθεων αλ᾿λως . εν οις κωνωπες γιγνοντε* 412r *ανδρασιν . οις* 466v *καλαμους πλειστους εκτρεφων . προς οις αι θυνναι . . . κατε-*

σθιουσιν 466ʳ *κεκρατημενους . οις . . . ουκ ενι τις βασις . ουτω γαρ* 467ᵛ *ποδες εισειν . οις* 477ʳ *τους τραχηλους καθειᾶσιν . οις εστιν* 479ᵛ *δῡο . οις* 484ʳ *ριζης . περι ους* 95ᵛ *σικελοι . ους η νησος τρεφει . σικελιαν δε παραμιψαντες . επι παντα χωρουσιν . θηρα δε* 460ʳ *ριζαν ε̄τεραν . η̄* 467ʳ *κομην .* sp. 1 *ην καλουσι βλαχνον* 395ᵛ *τρυγονα . ην θεασαμενοι . και προσπτασαι . περικαθεζονται* 484ᵛ *ποαν λιπαρωτατην . ην* 467ʳ *τροφην . ην ενγραυλιν ονομαζουσιν . η συντροφον εχει το δεδιεναι* 465ᵛ *στεφανια* sp. 1 *ης το σπερμα* 211ʳ *κηπευτη . η̄ς* 222ᵛ *θηραν . ης τοιοσδε τις ο τροπος εστιν* 466ʳ *χαραδραις αναγκη προσκαρτερειν . ων* 462ᵛ *νενευκυΐαι . εν αις* 254ᵛ *ραβδους . . δυσθραυστους* sp. 1 *αις δεσμευουσι* 328ʳ *λεπται . περι ας φυλλα* 204ʳ *γυναικες . ας* 462ᵛ *λεπτους . ο καλουσιν* 21ʳ *δικνυσιν . ο̄ δυναται* 403ʳ *ρυτη . ο πηγανον λακεδαιμονιοι λεγουσι* 413ᵛ *σεμνον . ο γιγνεσθαι . με¯ | εν νεμεᾱ* 428ʳ *αλ'λα τουτω ποτε μεν ο̄ζος τω ανθρωπω το τε χιον . ο φαγητεον* 455ʳ *μειρακιον . ο την τροφην περιβαλλει . νυν μεν* 463ᵛ *ε̄ριων . ου η ριζα* 295ʳ *τοιουτον . ω* 484ʳ *κλωβω . εν ω* 484ʳ *ζωω* sp. 1 *εξ ου* 171ʳ *εξ ακρου . εν ω, εντεθλασμενον . εξ ου* 140ᵛ *λευκαι . ων και η̄ χρησις . ποιουσι δαιλιαι πινομεναι* 286ᵛ *ποιη̄ματα δυο . ω¯ | το μεν* 393ʳ *ζωων . ων τα μεν . . ωμα* 452ʳ *ὐᾱκινθωδεσιν . εξ ων* 72ʳ *φυλλα ερυθρα . εφ ων* 127ᵛ *σκιαδι . εφ ων* 176ʳ *λοβοι τηλιδος . εν οις σπερματια μεικρα . καρ'δαμω παραπλησια* 104ʳ *πηχιεο¯ | και μιζονα . μαραθρω εοικοτα σκιαδια . εν οις* 313ᵛ *τοις ποιμνιοις εκ'πεμ'πει . οις ενδιαιτημα φιλον οι λοφοι . επιδαν γαρ* 464ʳ.

ΟΙΟΣ: *χωριων . οιος* 115ʳ *δισκοειδες . οιονει* 140ᵛ *μελαιναι . οιονει* 115ʳ *ὐπ' ερπετου . ὐφ οιου* 412ᵛ *ή μιζον . οιον* 26ʳ *λεπτα .* sp. 1 *οιον* 181ʳ *χλωρον . οιον* 400ᵛ *χαλεπην . οιο¯ |* 408ᵛ *προσαγορευθισα . εστι δ' ουν τα μεν φυλλα εξ εαυτων . οιον ακανθας* 415ʳ *πληγμα . οιον* 419ᵛ *αγνοειτω . οιον* 452ᵛ *ερ'γαζεται . οιον* 469ᵛ *γλωχεινας . οιον* 469ᵛ *ερ'γαζεται . οιον εστιν ιδειν . ο̄ταν* 469ᵛ *ακανθος . οια . . εμφερης* 54ʳ *μητε εν επαυλει . οια ποιμενων* 394ᵛ *κρεπαλων τυχη . οια μεν λεγουσι'* 440ᵛ *οδμην δε τοιανδε παρεχεται . οιανπερ* 454ᵛ.

ΟΣΟΣ: *τα λευκα . οσα στυφεως χρηζει* 78ᵛ *λεπτας . οσον δειπηχεις . τα δε* 134ᵛ *ποιων . οσα* 135ʳ *ουρητικωτατος . οσον το τριοβολον* 241ᵛ *εν οινω . οσον . ιε̄ . κοκ'κοι* 265ᵛ *τοσουτον . ες ο̄σον* 405ᵛ *τον πληγεντα ᾱγει . εις οσην πειραν* 409ᵛ *τοσαυτην . οσην* 409ᵛ *μορφας πλειστας . οσας* 400ᵛ *παχος .* sp. 1 *οσον σπιθαμης.*

ΟΣΤΙΣ: *μελαινα* sp. 2 *ητις* 112ᵛ *βολβω . ευμεγεθη . ητις* 132ᵛ *ερυθραι . αιτιναις εν* 141ᵛ *ελλεβορου* sp. 1 *αιτινες* 195ʳ *βρωθεισαν* sp. 1 *ητις* 233ʳ *ριζαν εμ'φερη βολ'βω . | ητις πεπιστευται* 358ʳ *κυαμιεα τω μεγεθει .* sp. 1 *ατινα* 378ʳ.

ΟΣΤΙΣΟΥΝ: *εμ'ποιη̄σαι .* sp. 2 *ο̄τωουν βαρυτατον εστι* 420ʳ *εις πειραν ερ'χομενος . οστισουν* 394ʳ.

ΟΣΠΕΡ, ΟΠΟΙΟΣ, ΟΠΟΣΟΣ: *γλωσσαν* sp. 1 *οπερ* 332ʳ *εναποτιθεται*

γαρ το δεινον η σμειλος τοις μοριοις του ανθρωπου . ουπερ 459ᵛ *της μιας μεν ουσης . ῆπερ αυτας ῆγνισεν αθροισθεισας* 481ʳ *γρασσον . απερ εστιν* 429ʳ *ϋπεριδων . ησπερ'* 408ᵛ *εχουσι . ϊδρουσιν αθροον και δυσωδες . οποια της μηκωνος . οπος* 453ᵛ *πιειν . οποσον* 429ʳ *καιηϊν . οποσα* 435ʳ *η ϊν δων' . οποσα* 435ʳ.

ΟΠΟΘΕΝ: *η μυγαλη . ōποθεν* 422ᵛ.

ΠΟΘΕΝ: *τιθεμενω . ποθεν* 409ᵛ *ειποι . ποθεν* 476ʳ.

ΟΘΕΝ: *ξηραντικην . στυπτικην . οθεν* 30ʳ *δυναμιν δε εχει . στυπτικην . οθεν* 36ʳ *οφθαλμοειδη . οθεν και ωνομασται . φυεται* 75ʳ *παπ'πους . οθεν* 109ᵛ *μηκονιω . οθεν* 136ᵛ *οφθαλ' | μοειδη . οθεν* 75ʳ *υποστυφουσαν . οθεν* 150ʳ *συν οξει . | οθεν* 186ʳ *τριγωνιν* sp. 1 *εν προκαρπιοις* sp. 1 *οθεν* 213ʳ *ηρεμα .* sp. 1 *οθεν* 235ʳ *διαφορει φυγαιθρα οθεν και* 240ᵛ *θερμαντικη . οθεν* 247ᵛ *δυναμιν .* sp. 1 *οθεν* 254ᵛ *πονου . ōθεν* 307ᵛ *στυφει . οθεν* 319ʳ *ψυχων τη δυναμει* sp. 1 *οθεν* 367ʳ *συνοικειν ουκ εθελει . οθεν αναγ'κη* 462ᵥ.

ΕΝΘΑ: *πηγην . ενθα* 442ᵛ *ΕΝΘΑΠΕΡ*: *ρυμη . προσφυσα ενθαπερ αν τυχη* . 455ᵛ.

ΕΝΤΕΥΘΕΝ: *δυναται . εντευθεν* 406r.

ΠΟΤΕΡΟΝ: *ακροωμενος . ποτερον* 467ʳ.

ΠΟΥ: *την āπ αυτου τυχη και μετασχη βορας αυτου .* sp. 2 *που κεισεται* 408ʳ.

ΟΠΟΤΕ: *θηριον . οποτε* 399ʳ.

Interpungitur ante coniunctiones velut

ΕΙ: *καθαρσις . εί μεν ουν* 300ʳ *κυαθον . ει δε* 300ʳ *επιμελως* sp. 1 *ει δε μη ταρασσει την κοιλιαν* sp. 1 *και ανατροπην* 366ʳ *συναναλαμβανει . ει δε μη* 414ᵛ *προσκεχρησο . ει δε* 414ᵛ *κομιζουσα . ει δε* 462ᵥ *τοις ποιμεσιν εθος . . . περισκοπειν . ει παντα αυτοις ειη σωα* 465ʳ *αλισκονται* sp. 1 *ει τις αλιευοι .* 465ʳ *φοβησαντες . ει και* 466ᵛ *κεινται αθροοι . ει μη τις* 466ᵛ *αιρουμενων . ει* 475ʳ *εξεληλασθαι . ει* 477ᵛ *ραδιως . ει μη* 484ʳ *επικτυπουντες . ει γαρ* 469ᵛ.

ΕΙΤΕ: *ευρων τι πρωτον . ειτε ο χρησαμενος περισωθεις . αλ'κιβιος ην . ου μην αλ'λ' ετι* 415ʳ *καλιας . ειτε* 476ᵛ *ειτε επι της γης . ειτε ēπι της θαλασσης* 481ʳ *περ'ινοστουντες . ειτε ανδρος* 481ᵛ *επιχειροιεν . ειτε* 482ʳ.

ΕΑΝ: *συναγει . εαν τις* 162ʳ *ποιειν . εα(ν) |* 194ʳ *ϊαντικην* sp. 1 *εαν* 204ʳ *πινομενον . εαν δε* 249ᵛ *σκοτωματα . εαν* 261ᵛ *πινομενον . εαν δε* 316ᵛ *πιετω . εαν δε* 392ʳ *ξηραν . εαν τε* 412ᵛ *λαιμου . εαν δε* 451ʳ *αποβλυζειν . εαν παραιτου* 456ᵛ *εαν τις δω καταπιν . ϋπ' ουδενος . . βλαβησεται* 124ᵛ *ποιουσιν . καν εγκυος* 141ᵛ *ποιουσιν .* sp. 1 *καν εγ'κυος* 256ᵛ *φευγει . ην τις εχοι* 388ᵛ *περιεσεσθαι σοι . ην βουληθης . επιθεις* 395ʳ *ϋπομεινιεν . κάν ῆ θρασυτατον των ερ'πετων . ουτω* 397ᵛ *θερειā . ην μονον* 408ʳ *αλ'κιβιου .* sp. 1 *ως ην*

αλ'κιμος τις 415r *λωβωνται μεντοι το σωμα . ην τινος ψαυσωσι* . 421r *ϊσχυση πινομενα . καν οπωσουν* 425r *αποβραχεισα . ην τις* 426v *ονινησιν . ην* 427v *κινδυνον ου τυχοντα επαγει . ην τινι δως πινειν* . 440r *δυνησει . καν η* 457r *χωριζεσθαι . ην μεν γαρ* 461r *ορωντες οι κεφα | λοι . ναν αυτης εξελ'κυσθιεν* 462r *ουδεν τοις ανθρωποις ᾱπιρατον . ην τε ἐπι της γης . ην τε επι της θαλασσης* 468r.

ΕΠΕΙ: *λεγεται . επι δοκι* 115r *προβατα . επαν . . . πιῆ αποθνησκει* 282v.

ΕΠΕΙΔΗ: *ψυχροτροφον . επειδη* 194v *λεγι . επιδη γαρ* 394r *ἥρωδιον ᾱποκτινειεν . επιδη* 480r.

ΕΠΕΙΔΗΠΕΡ: *ω̄νομασθαι . επειδηπερ* 373v.

ΕΙΠΕΡ: *ατολμον . ειπερ'* 466v. vide infra.

ΟΤΕ: *μενει . οτε* 439r *λογος . οτε δε* 449r.

ΜΕΧΡΙΣ, *ΑΧΡΙ*: *εκ'βεβλημενη . μεχρις αν τις* 463r *προσορ'μιζονται . μεχρις σταθερας* 481v *κινησει δε και αυτος ορχουμενος τα μελη τα εαυτου . μεχρις αν* 485v *αρμοζει . αχρι* 86v *χρησθαι . μεχρις αν* 479r.

ΕΩΣ: *εις το ους . εως μιν* 115r.

ΩΣ: *μετεχοντα . ως* 82v *ανενευκυιας . ως γερανων κεφαλας . συν* 85v *προστιθεμενη . εστιν δε και τραυματικη . ως το λυκιον* . 94v *η ριζα . ως κολλυριον . . . προστιθεμενη . εστιν δε* 94v *σκορπιοπληκτοις . ως ουδεν ετερον . φασιν δε* 95v *κατα χρωαν . ως εοικεναι δρακοντι . και πλεοναζει* 96v *βοτρυοειδη . ως επιφυλλιδα . πεπα¯ | θεντα* 124v *καρπος ως μυρ'τον . μεικρος*: 134v *εξοχαι* sp. 1 *ομοιαι λοβοις . ως* 254v *ομοιους . ως* 265v *μονοκαυλους . ως το πολυ* 267v *σκευαζομενον* . sp. 1 *ως τα λοιπα παραχυλισματα* 313v *αιμορ'ροουσιν . ως ουδεν ετερο¯ αρ'μοζι* 316r *καυλον . . παχυμαλ'λον . ως λωτου* 336v *ποιει . ως και τοις δηχθεισιν ποτιζουσιν . τινες* 351v *παραιτουμενον τους πονους . ως αν δεραπευοντι* 351v *ριζαν . . λεπτην . ως ελ'λεβορου* 371v *επιθαρ'ρυνουσιν δε . . αυτον . ως αγωνιεισθαι μελ'λοντες* 372v *φυλ'λα . ως λαχανα καθαιρει* 381v *ελ'θων . . πλησιον . ταυρος ως τις διψων* 405v *σκορ'πιον . ως* 419v *τοιουτος . και ϋφαιμον τε . ως δοξειεν* 448r *ανε̄χειν . ως περι την του ζωου κορυνην εδωκεν . αλ'λα* 452v *πλεισtοι των σηπεων εσμον . ως επι τι συναλεξει δωματιον . μιξει τε* 462r *βιᾱζομενοι . ως τινες* 462r *προσεδρευοντας . ως αν* 463_v *χωρι κατ αυτης ρυμη πολ'λη . ως* 463r *εις μιαν . . περιπλοκην . ακριβως αλ'ληλω(ν) εχονται προσδεθεισαι . ως μηδε σκαφος αυτων δυνασθαι εκ'πλειν . αλ'λ ωσπερ'* 465v *ᾱκανθας . ως μη τινα ραδιως επιβαλ'λειν . τω* 466v *εις τον θρακιον σπευδουσιν πορων . ως παντων . . βαθυτατον . και* 466r *πορων . ως παντων* 466r *αναγκαζουσιν . ως ε̄χυρον τι χωριον* 466v *φαρ'ματ'τειν επιβουλης ενεκα τας κρηνας ειω̄θασειν . ως αν συντριψαιεν . οτε δη ποικιλων φθειρομενων αυτων νεκρω¯* 467v *περιστρεφει . ως αν ει* 469v *χρωννυσειν λυθρω . ως κατενεχθεντος χειμαρ'ρου* 470r *επισπωνται την σχοινον . ως αν* 473r *καταδυνουσιν . ως οι κυβιστωντες* 479v *εκ'κρινουσειν . ως και* 479r

στομασιν . οταν δεη σειγης . ως ουχ ετερως 481v *ανασχειν ηλιον . ως εν ερημια¯* 482r.

ΩΣΤΕ: *βοηθησειν . εισι δε ρυπτικης . ωστε* 40r *ευρασθαι . προφυλαξαμενος των δεινων . ωστε* 394v *ονινησιν . ωστε* 398r *ξηρανθεντες* sp. 1 *ωστε* 398v *διαρηγνυει . ωστε* 471r *γελωμενη . ωστε* 471v *νηχομενοι . ωστε* 477r *νεοτ'τευουσιν . ωστε* 479r *θησειν . ωστε* 484v *βραχεντες . ωστε* 484v *τριχων . ωστε* 405r *λαμ'βανει . ωστε* 418v *επισκευασθεισης . ωστε* 455r *προσηκει . ωστε* 454r *κυβερνητην . ωστε* 469r *ωζικοτα . ωστε* 470r.

ΟΤΑΝ, *ΟΠΟΤΑΝ*: *καρπον δε μελανα . οταν | πεπανθη ριζα αχρηστος . φυεται* 103r *ποντον . οταν* 471v *καμ'παις . ὁποταν οιχεσθαι . απιον που δεήσειεν αυτο . την μεντοι κινησιν . ο αιμορ'ρους* 403r *σπερμα . οποταν* 413v *φωνη . οποταν δε* 413v *επαφριζοντι . οποταν* 442r *παρεχουσι . ōποταν* 456r *συλ'λεγουσιν . οταν* 465v.

ΙΝΑ: *δριμυτητας . ει¯ | επιμασηθεν* 269v *χωριον . ἵναπερ* 400v *σωματι .* sp. 2 *ἵνα* 423v *ανθρωποις . ἵνα φρονοιεν* 426r *τουτω . ἵνα δη* 446r *μαζους . ἵνα δη* 451r *τροχοι . ἵνα* 469r *πονον . ἵνα* 469v.

ΟΤΙ: *προειληφασιν . οτι οι φαγοντες* 386v *διετεθη . οτι* 394r *ϋπαρ'ξει . ενπληγηναι παρ αυτου . οτι* 406r *χερ'συδρω . ōτι* 406v *καλουσιν . οτι* 408v *αυτην . ōτι* 412v *διδωσιν την προση̄γορειαν . οτι* 429r *των ἀιπολων . οτι* 435r *ιπ'πων . οτι* 437r *ονομα ετεθη τω μαντιω .* sp. 3 *οτι δε* 439r *δηλοι . οτι* 440v *πιστευε̄ται . οτι* 480r *εκ'θρεψη . οπο | τι* 463v.

ΔΙΟ, *ΔΙΟΤΙ*: *μετα δε ετεροι δρυΐαιναν τον αυτον λεγουσι . διο* 408v *πανακιον . διότι* 412v *προσαγορευται . | διōτι* 453r *ασθμαινουσι . διοτι* 457v *ωθει . διο* 468v *θερμαντικον . διο* 37r *φαρυγ'γα . διο* 134v *ευειδη . διο* 166r *παραστυφων .* sp. 1 *διο* 193r] | *κη . διο* 259v *φυλλα . . κυκλοτερη . διο* 372v.

ΩΣΠΕΡ: *φυλ'λων . ωσπερ'* 99v *καθ εκαστον γονυ . ωσπερ αστεριων κυκλον . τα πρωτα* 111v *καυλων* sp. 1 *ωσπερ* 120v *επιμηκη . ωσπερ'* 121v *περιγραφοντα . ωσπερ' το μειζον αειζ(ω)ον τη γευσει . στυφοντα καυλον και ανθη . και σπερμα τι* 164r] *τανας . ωσπερ* 266v *περιβαλ'λουσιν . ωσπερ* 462v *αλοντα . ωσπερ* 465v *αποφευγει . η̄ και τινι καλυπτι ποᾱ την κεφαλην του λοιπου σωματος . ωσπερ* 467r *σχοινιων . ωσπερ'* 472v *θρηνωδες . ωσπερ'* 482r.

ΕΙΠΕΡ, *ΚΑΙΠΕΡ*, *ΚΑΘΑΠΕΡ*: *αρ'ρενα . ειπερ'* 425r *νεμεσθαι . καιπερ* 480r *κατακλειθεντα . καθαπερ* 397r *νενευκειν . καθαπερ'* 429v *αιρεται .* sp. 1 *καθαπερ* 414r.

Ante *ΩΣΑΥΤΩΣ*, *ΟΥΤΩ*, *ΟΜΟΙΩΣ*: *δοιης . ου | τω* 428v *ημερας* sp. *μ* sp. *ωσαυτως* 194r *αιρει . ομοιως* 26r *στρεμματα . ομοιως επιτιθεται* 82r *πνιγμον .* sp. 1 *ομοιως μηκωσιν . ανεγραψα δε* 105r *σχημα εχεος κεφαλη . ομοιως* 112v *ερυθρους . ομοιως και ο χυλος* 162r *μετα μελιτος εφθου .* sp. 1 *ομοιως* 195r *ποιειν : ομοιως επιτηδευενιν* 202r *η δε λευκη . ομοιως* 335v.

Sed ne falsa exsistat opinio unum monendum est . cum in iis quae antecedunt interpungi ante relativa interrogativa coniunctiones diceremus, non causam ipsam interpungendi sed signum quoddam indicavimus quo interpungendi occasio cognoscitur . nam interpungendi causa est partium orationis distinctio . distinguuntur autem inter se vocabula syllabae sententiae minoresque sententiarum partes [1]).

Sentientiarum partes velut subiecta et praedicata: *αιματωδη . φυονται* 62ʳ *προσαγομειη . κρατυνει* 86ᵛ *ξυσμα εσθ οται δε και αιματωδη .* sp. 1 *εμβρυα τε φθειρουσιν προστιθεμεναι . οδονταλγιας τε διακλυσμα . εαν τις καθαρας αυτην και παραπλασας πηλω . εναποζεσας τε εν οξει δω διακλυζεσθαι εαν δε δω πιν* sp. 2 *καθαιρει* 191ʳ *πινομενον δε επι πλειονας ημερας .* sp. 1 *εμμηνα κ(αι) γαλα . και ουρα αγει . πανει και δυσπνοιαν* 237ʳ *η δε ανωθεν αδροτερα . φυεται μαλιστα εν αρουραις . δυναται δε* 240ᵛ *εν συμποσιω αποβρεγμα . ευδιαγωγοτε | ρους ποιειν ἵστοριται* 268ᵛ *ωνομασται . ᾱχαμαιπιτυς* 270ᵛ *δριμυ γενηται . το ὕδωρ᾽ και* 298ʳ *αυτη . ōπταται* 298ʳ *ο καρπος και αι ρωγες συν οινω ποθεισαι.* sp. 1 *κοιλιακους και ροικας ωφελουσιν διαθεσεις᾽* sp. 2 | *ενιοι δε* 342ʳ *ομοιον* sp. 1 *καυλος δε λειος ολος .* sp. 1 *επανω περικειμενον* 343ʳ *ο δε ηλιοσκοπιος λεγομενος .* sp. 1 *ανδραχνη ομοια εχει τα φυλλα* 349ᵛ *ο θαμνος και η ριζα . οπου . . μεστη* 350ʳ *κονυζα . ἴσχυει* 397ʳ *ουδε ο βεμβιξ᾽ . . ετι ζην δυναται . ανωλεθρος μεν γαρ᾽ διᾱμενει .* sp. 2 | *περισωζων αυτο . ακεντρος δε* 422ʳ *τυγχανει . προσφερης* 435ᵛ *ō χωρος ουτος . κληρος εγενετο* 439ʳ *ορωσιν . οι προς την πυραν αγοντες τα λιψανα .* 466ʳ *εισιν δε των ριζων βελ᾽τιους . αι λευκαι . και ξηραι . τε* 281ᵛ *και εστι . της κρητης το χωριον* 413ᵛ *τουτο εστιν . επωφελεστατον* 452ᵛ *ευρεθωσι . αλ᾽λοι* 456ʳ.

Deinde substantiva plerumque obiecta, accusativi genetivi dativi casus: *πινομενους . αρμοζει* | 23ʳ *θεραπευει . τα ρυπαρα* 27ʳ *ἵστησιν . ουρα* 28ʳ *γαλα . κατασπα* 28ʳ *τραυματα . κολ᾽λωσειν . και βοηθησειν* 40ʳ *διαφορητικωτερον . ἵατε* 75ʳ *επωνυμιαν . εσχηκεν* 94ᵛ *δευτερα . θεραπευει* 111ᵛ *η ποα* sp. *αιμορροιας στελλει* 176ʳ.

---

[1]) Iam vides in Dioscoridis codicem idem quadrare quod K. H. A. Lipsius (grammatische Untersuchungen über die biblische Gräcität) de antiquissimis librorum sacrorum codicibus statuit velut p. 110 „So ist in der Apposition häufiger als jetzt geschieht, interpungiert; desgleichen vor oder nach Nebenbestimmungen des einfachen Satzes; und ebenso bei asyndetischer Aneinanderreihung . . wo nach jedem Nomen interpungiert ist . . , je zwei Nomina paarweise verbunden . . ebenso . . auch vor oder nach Participien und vor Infinitiven."

εκτϊνασσει. sp. 1 σπληνα 187r δωπιν sp. 2 καθαιρει 191r οι ρωμαιοι ōυτεπονικην . καλουσι¯ 194v καθαιρει sp. 1 κακοστομαχον 199r διαφορει sp. 1 ερπητας 206r αγει . εμμηνα 247v ρουν το¯ ερυθρον . ισταναι . στομαχικοις 265v εσχισται . τα φυλλα 265v συνπεριτρεπεσθαι . τα φυλλα 292r το āποζεμα των φυλ'λων . εμ'μηνα . . ἀγει 303v φυεται . . φυλλα πλατεα . γεννων ιπ'ποσελινω εοικοτα 304v συνεργει δε . συνληιμψιν 312v ομοιαν . εχουσα κομην 320r εμ'μηνα κινει . τραυματα 321r τηρει . ερυσιπελατα 322r ρευματιζομενα sp. 1 στελλει 327r στραγγουριαν ϊαται sp. 341r ϋπογλαυκα . την χροαν 373v ταυτα τα θηρειᾱ . ου προσελευσεται 394v επὸνομαζουσιν . sp. 1 την ϊσην 397v τα του θερους εργα . μετα χειρας εχων 399r ἐχι δε ενερ'θε του μετωπου . σημεια δη τινα . οιον 401v κατασκευαζουσι . sp. 2 τον θανατον 409r ῆ κεφαλη . τον τετρωμενον απαλ'λαττει 426v την βοτανην . επαμυνει 429v βοηθημα . λαμ'βανω¯ | βοτανας 437r η τροφη . ακλειστον χωριον οθενπερ' διῑεισιν 440r τους περιτυχοντας . ευροις αν 440v το ϋδωρ'. κιρ'νων 441r τον καιρον . γνοιη 461v εθεᾱσατο . προσελ'θουσας . ωσπερ' 462v ακολουθησουσιν . παραπλησιον τι 466v χωρον τινα πληθει κομωντα φυτων . σχοινοις περιβαλλουσιν πτερα τε εξαρ'τωσιν αυτων . ως 466v ῆγουμενην . ε̄πιγελων 467r και τας θαλαμας και την θαλασσαν δε αυτην . της δυσοσμιας εμ'πλησας 467r συνηπται . τας ακ'μας 469r πρεποντα . περιτιθεασιν 469r σκυμνιον . αγρεουσιν 471r.

της μεν στρογ'γυλης . ητ'τον 19r οινου . η ριζα 27r φακου . | περιεκτικα 63v κυπαρισσου . βοστρυχωδεστερον 83v επι μεν τεταρταιου . τεσσαρων κλωναριων 273v παχος ποιωδες εκ θωρακος . ποιει 321r τοπος . θεσσαλιας 400v του λαιμου . χορηγει 415r λυμενεται των ζωων τουτων . τοις ανθρωποις τινα 423v ερημον οφθηναι . φυλλων 428r πλ·ευκινης . ε̄πιλαμ'βανη 449r λαγωου . ετ ευω̄χεισθαι 450r απωθεντας . της συμφορας 474v.

προσεκ'τεον . κηρω 37r διδοται συν υδρομελιτι . σπληνικοις . . ωφελιμως: 126v αγ'γιοις . προσηλιαζομενοις 136v δακτυλοις sp. 2 | ληφθεντα και ποθεντα 175r χρησιμος sp. 1 αμβλυωπουσι¯ | 186r οινω sp. 1 θεραπευει 190r φυλλα εχει ομοια sp. 1 πιλισκοις | 213r υπαρχον sp. 1 ερπετοδηκτοις 230r τοποις . sp. 1 τηρει | 237v ποιει λαμβανομενη . βησσουσιν και . . γεννωσιν . εν θωρακι . ωδε 283v λευκα ō μοιᾱ . λευκοϊοις 297r επιτιθεται . ε̄χεōδη | κτοις 298r της κακοπαθειας . αιτιᾱ γιγνεται . πανταπασι 408v ομοιος . αιγιαλη̈ϊ 419v το κεντρον αυτου κοπιδει . εοικεν . και εννεᾱ εισιν 420r εξω φερονται . | βιᾱ 421r παρα ποδας ο θανατος εφισταται . τουτοις.

Deinde substantiva vel ea quae substantivorum vice funguntur cum praepositionibus:

ωνομασται δε αειζων . δια το αιθαλες . των φυλλων 13r συν οινω . συν χρισμα τε ριγουντω 24r μετα αξουγ'γιας παλαιας . τα παλαια των ελ· κων 25r εκ'χεομενον . εις 27r πυκνωσιν . ηλιω ανατριφθε¯ | τα . εν ωθονιω 27r φαρμακων . και προς ωτα πυορροουντα . καθ εαυτον . και συν λιβανωτω . και

μελειτι . και οινω . και . . αρμοζει 27r *προς πνευματωσεις . κοιλιαν ϊστησιν* 50r *πτυση . εις* 62r *ο καρπος εν . . οινω . σκορπιοδηκτους ωφελεν* 63r *ωφελει . συν αλφιτω* 71r *αχυρωδη . προς την* 94v *μετα ϋδατος . | εκ' βαλλιται εμβροια* 94v *η ριζα . αντι κωνιου* 94v *μετα οξυκρατου* . sp. 1 *ενιοι* 99v *καταπλασσομενη . συν* 97v *σκωληκια . κατα μεση¯ των εντεριων* 99v *συν ταις ριζαις . τριχας ψιλοι . δι δε* 100v *προς . . ελ'κη . συν κριθη και μελιτι . καταπλασσομενος* 118v *και ϋδατι . μετ ο | ξους* 133v *φυματα ται ρητ'τει . μετα θιου καταχριομενος* 139v *καταπλαττομεναι . μετ' ελ'λεβορου* 148r *συν . . σουσινω κοινω . σμιχομενον . . ποιει τριχας αυξεσθαι* 158r *μετ' οινου . πυρεσσουσι μετ ϋδατος* 162r *διπηχη . και τριπηχη . παραφυαδας* 162r *φυλλα τριβεντα . μετα παλης αλφιτου . οφθαλμων οιδηματα* 171r *εκαστον αυτων* sp. 1 *επι κλωνιων υπερυθρω¯* 185r *αιμορροειδων* sp. 1 *αντι* 186r *κωρυκιος* . sp. 1 *εκ' κιλικης δευτερος* 193r *εις δε την ϊατρικην χρησιν* sp. 1 *αριστος ο προσφατος* . sd. 1 *ευχροος* 193r *εις το βαρυσταθμησαι* sp. 1 *λιθαργυρου η μολυβδαινης* . sp. 2 *Ελεγ'χεται δε* 193r *φυλλα σμικρα* sp. 1 *παρ οις σπερμα . . ομοια* sp. 1 *φυεται* sp. 1 | *Εν τραχεσι τοποις* . sp. ½ *δυναμιν δε* 201r *φλεγμονας τας εν μητρα . εις ενκαθισμα* 206r *ωσπερ καππαριν* sp. 1 *εν ω τρια σπερματα* 218r *φυλασσων* sp. *μετα το σβεννυσθαι* 223r *εκ'τινασσει* sp. 1 *συν ουρω επιτεθεν* . sp. 3 237r *κυπριω̄ . εν τοις* 247v *τεσσερακοντα . ϋπο* 247v *φθειρει . συν αφεψηματι* 249v *θεραπευει . συν* 255v *δια το ευχρηστον εν καθαρμοις ειναι . εις περιρασμα* 268v *περι οδυνιας . συν αλφιτοις καταπλασθεν πραυνει* 269v *συνστρεφομενων εν ηλιω . προς τα αυτα* 274v *εις . ενκαθισμα χρησιμευει . προς μυσι¯* 277v *σφοδρα . προς* 280v *καρπος δε καθεκαστως . εκ μεσου του ναρθηκος* 281v *κομιζεται . ριζα μελαινα* 285r *καυλον ανιησιν εκ διαστηματων . τα φυλλα δασαια* 286v *αρ'μοζι . . σκορπιοπληκτοις . μετα οινου πινομενη . και προς ατονιαν* 292v *συνεχως προσφερειν . δε οινελαιο(ν)* 300r *κακοχυδα* . sp. 1 *δια το* sp. 1 *εν αυτοις νιτρωδες* 301v *προς ποδαγραν* . sp. 1 *μετ' οξους δριμεως* 310v *φθειρας κονιδας φθειρι . συν αφεψηματι* 316v *σπασματα . συν καρδαμωμω . . και ρητινη . ξηρα̃* 321r *κατα τοπους . ευρισκεται τις* 337v *εκαλεσαν . φυεται μεν . εν παραθαλασσιοις τοποις . κλων δε σπιθαμιαιος . ορ'θιους* 350r *αγι δε και παχος . κατα κοιλιαν το αφεψημα* 359r *ουκ εσθιουσιν . δια το μασηθεν και τεθεν εν η̄λιω . σκωληκια γεννα(ν)* 386v *ανασπωμενη . δι οσφρησεως* 386v *ο δε σκοπος εν αμ'φοτεροις τοις ποιημασι . προς σωτηριαν εξευρηται* 393r *πληγηναι τον ωριωνα . ϋπ αυτου διεκελευσατο . και* 394r *δυναμενα διασωζειν σχημα . ϋπο τουτοις κινουμενους* 401v *προσπτεοντι . κατα παντος . δε παρεχεται του σωματος τριχας . ναι μην* 405r *τοπους παρ οις εποιειτο την διαιταν . επι τους ξηρους ερ'χεται* 408v *χασμη τε* sp. 1 *προς τουτοις* 409r *εν τη ελευσινι . παρ αυτο το φρεαρ'* 411v *οποσον αυταρκες εστι . και προς θεραπειαν* 412v *ως ότι μαλιστα επιζητει ταυτην ορινων . απο και αποκρημνων* 413v *σωζομενον . ε̄π . αυτου* 413v *εκ' των ελυτρων . ανηκαν* 421r *καθεστηκοσι . μετα το δηχθη-*

ναι . εχωμεθα δε 425r ονινησιν τους πληγεντας ϋπο θηριου . ην μεντοι . εις οξος 426v βριθουσαν . δι ασθενειαν . κατω 428v μελιλωτων λεγεται . αμ' ηλιοτροπιου 429v τιτρωσκεται αμ' αυτω . ϋπο της υδρας 429v τεσσαρων ολκην δραχμων . τη σκευασεια προσβαλ'λειν δει . αγριου μετα κυμινου 431r ϋπο πηλεγονου . αποθανειν 432r οποσα αρωματα φερει . συν ταυταις μιγνυε . και πιστακιων 435r εξ' ϋπογυου . συνκομισθεν . και 435r μεθ ουτινος ουν τουτων . ο λαμ'βανων εσται 436r ην τυχη τι των θηρειων τουτων . προσψαυσαν 436r βρυ.. νιαν . επι ταυταις γλυκυσιδην τε την βοτανην . και ελλεβορον 437r λιά. μιον ετερα . μετ εκεινων αρα 437r της ανειας . εξ οἰνηρου τυγ'χανετω 437r παρα σφι . τελειται 439r αιρειν δοκει . κατα ιχνους 440v γιγνεσθαι . επι την 442r ϋπαρ'χετω τουτο . εις τοσουτο 442v εξ αιθιοπιας . μετα το την της μεδουσης εν'τεμιν κεφαλην 442v κυστις ϋπο πνευματων . | οχλουμενη 450v εις εμε καθηκοι . δια παντος θεσμους τε και νομους 459v προς κολωνον τινα ϋψηλον σκοπον . | αναβιβαζουσιν 460r εκ των μεγιστων αγγιων' δια πνευματος ανασπωντες 465v καθιασιν . το ξυλον . ϋπο του βαρους 466r κρατησειαν . επ αυτην . ἴοντες ευθαρ'σως 469r ει . . συν τοις αλλοις ἴχθυσειν . φωκην περιβαλοιεν 471r ας εν τοις ōρεσιν . ανατρεπει 471v προβατοις ϋπο των ποιμενων . μετα τας εν ταις νομαις συμ'μιξεις χωριζομενοις 478v παρα τον καιρον χαριζονται 479v αλισκονται ραδιως . παρα των τηρειν ειω̄θοτων 481v.

Deinde attributa, adiectiva pronomina substantiva genetivi casus alia.

ψιλον . υψος 67r πυκνοτερον . ριζιον 87v κλιβανοις . ημιφυγεσιν 89v σπιθαμιαιᾱ . ανθη 107r αντικυρα sp. 1 σησαμοειδης 115r φυλλα . . τριᾱ η̄ και τεσσαρα . ε̄νιοτε και ερυθρα 127v συνκριτικην . δυναμιν 139v συν οινω δε πινομεναι . τριω(ν) | δραχμων 141v γεολυφα . πλεονα 162r καυλια . τετραδακτυλιαιᾱ 165r πληρης | αλητης . sp. 1 ευπνους sd. 1 εν τε τη διαισει τας χειρας βαπτων sp. 1 ουκ ευρωτιων . ϋποδριμοις . ο γαρ 193r δεκα . sp. 1 ποιει . . προς φθισιακους sp. 1 αιμοπτυεικους 195r μαλακας . sp. 2 τα δε φυλλα . . μικροτερα sp. 1 υπολευκα sd. 1 ακανθωδη τοις περασιν sp. 1 το δε 198r ἴσχνα sp. 1 ενδοθεν λευκα sp. 1 εν δε 204r απο του χασματος τω κατω sp. 1 χειλει ωσπερ γλωσσαριο(ν) 213r κεφαλην sp. 1 καυλον ανιησιν μακρον ορθον sp. 1 παχυν 220r θυλακις sp. 1 επιμηκης 222v καρπον μελανα εχει . περιφερη 245v] τος . δριμυς 248v ϋπολευκα . ενπεφυκοτα 267v μηλινον . σπερμα 280v κλωνια δε δυω η̄ τρια . σχοινωδη εχι λεπτα 285v σκιαδιον εχων . ανηθω παραπλησιον 312v ριζαν . | ομοιαν 375r ταυτα ᾱγαπητα . οικητηρεια 394v ελαφου . του . . εχοντος 395r καρδιαν . ωγ'κωμενην εχει την γαστερα . αυθις 403r ταυτ' εξει . ε̄πακολουθουντα 405r ειναι . αι προς θρακην νησοι 411r η̄δε η̄ λεγομενη . χειρωνιος . 412v ϋγρον . εκ'μυζηθεν 415r ο δε οινος μετρον εστω . δεκατον του χοος 426r αρτιφυεις . ολοι 432v τοιαυτα . ατ'τα 400v ξηρα . συκα

450v τον λοφον ϋποδικνυον . πανμεγεθες τι 469r τουτο . του θαλασσιου . κρατος θεου . και μητε 470v κυκλοτερεις εισειν . αντυγες 484r.

σκληρια διδυμων . | δι ϋδατος επιπλασσεται . τα φυλ'λα δε 37r αυτης . ο χυλος 82v το αφεψημα . | των ακρεμωνων 82v φυεται κατα βρυωδη μερη . των παλαιων δρυων 100v ρηγματα . ηπατος 110v εν ρατιννη . της ϊταλιας . 111v περοδων . τα 278v καρπου . sp. 2 τεσσερας κοκ'κους 292r κοπον . ανδρος ὀδυπορουντος 388v φαινεται τοις ερπετοις . | της βοτανης πνοιη 391v πλημμελειας . ειδος αφιεις 409v πελαγους . | της θρακης . κατ αυτα 410r παραλυσιν . των γονατων 416r τουτων . το αυταρ'κες 425v εν σκαφιδι . οινου 426r η μυρικη του εν τω ωρωπω . τιμης ηξιωθη 426r μεταφρασις . ευτεκνιου . σοφιστου | 437v φριττει τη ρωμην . του παντα μεν . . αναπλησαντος 461r ονομαζεται καταρακτης των νηχομενων 477v.

Deinde participia et infinitivi

ερ'πι τας νομας . οφθαλμων φλεγμονας . πυρικαυτα . ποδαγρας καταπλασσομενα τα φυλλα καθ εαυτα . και μετα αλφιτων . ο δε χυλος . . . διδοται . και διαρθιζομενοις . και δυσεντερικοις . στρογγυλας τε . . . ϊστησι και ρουν γυναικειον . εν προσθετω 13v μελανος . ελ'λεβορου . εοικυεια οσμη . κινναμωμω . ωφελει δε 31r χρονιοις . επεχομενοις 37r πινομενον . ασθματικοις 43r κτεινει . ϋπεξαγουσα . κουφως . δυναται δε 45r εοικυια αβροτονω τω μικρω . περιπληρες σπερματων . ϋποπικρος . και κακοστομαχος 45r επιτιθεμενη . διακοπας θεραπευειν 58r κινει . αρμοζον προς πλευρας πονον και θωρακος . και ηπατος 59r ωχρον . sp. 1 ριζα λεπτη 63r λεπρας . συν οξι καταπλασσομενη 70r υποθυμιωμενη . συνεργει 71r τοις βησσουσει . μελικρατω απεψομενον 76r πωα εστιν . εχουσα φυλ'λα 78v ϋποθυμιαθεν . εν | βροια κατασπα . 83v λαπαθοειδη . αντεμ'πλεκομενα . καρπο(ν) | δε ποιει 96v επιδαν τοξευθωσιν . νεμηθεισαι 98v προστεθισαι τη εδρα . εμετους κινουσιν 114r εφθος . προς φλεγμονας 118v πανει προσκλυζομενον . κνησμ'ο'υς | τους περι τα αιδοια 120v πινομενη . συν νιτρω 130v λαμ'βανομεναι . πλατιαν ελ'μι(ν) | εκ'βαλ'λουσιν 141v διαπαρεισαι . αποτιθενται 148r κνανιζοντα . ριζας γονατωδεις 148r πλασθεισα . σκορ'πιοδηκτοις 150r πινομεναι δε και καταπλασσομεναι . αρηγουσιν 154r πινομενον . βοηθει 154r καταπλασθει | σα . υπωπια αποκαθαιρει 154r συν ολιση σμυρνη sp. 1 κινει ποθεν καταμηνια . sp. 1 ο δε χυλος 172r ανυχθεν sp. 1 εχει κοκκους 173r πινομεναι . sp. εμμηνα 176r καταπλασσομενα . | ερπετοδηκτοις βοηθειν . ποιει 177r εφθον . sp. 2 η ριζα αυτου 179r επιπλασθεν . συν μελιτι 181r διαχριστος . κινει και καταμηνια αγει 186r διουρητικον . θερ | μαντικον . sp. 2 ευστομον . sp. 1 ευστομαχον . πεπτικον . sp. 1 μιγνυμενον 189r αρτιοποιηθεισα . sp. 1 πολτος δε σκευασθεισα . κοιλιαν ιστησι . sp. 1 ουρα τε κινει . sp. αποκαθαρθεισα δε 192r ανθος κροκω ομοιον . sp. 2 σπερμα λευκον . . γεγωνιωμενον sp. 2 τουτου 199r φυλλα . sp. 1 κλωνια δε | ξυλωδεις . sp. 1 Εις δε ακρον . . καυλοειδης sp. 1 εχουσα

210r εαν τις αυτην | εψησας ῡδατι sp. 1 δωη πρωτον των γυμνα | σιων sp. 1 Ειτα ακμαζων λουη sp. 1 και οπω 204r (θερμαντικην sp. 2 ἴκτερου ἴατικην sp. 204r) φυλλα ομοια λωτω τω γεννωμενω . sp. 1 σπερμα εοικος 208r καθαπερ κονδυλους τινας sp. 1 φυεται εν αρουραις sp. 1 ταυτης ριζα 210r φυλλα ως τα της μηκωνος sp. 1 ριζαι μελαιναι 210r πιαστηρος sp. 1 θλιβοντες εν θυια sp. 1 και αναπλατ'τοντες τροχισκους sp. 1 καλειται δε το τοιουτο . μηκωνιον sp. αδρανεστερον του οπου . sp. 2 οπιζοντας δε δει μετα τας δροσους sp. ανιγμασθηναι 223r μηκων αφρωδης sp. ὑπο δε τινων ηρακλια καλουμενη sp. 1 καυλον εχει | σπιθαμιαιον και τα φυλλα . . εοικοτα sp. καρπος δε . . αφρωδης . sp. 1 ριζα λεπτη και επι πλειον . sp. 2 ταυτης 225r πεπαινεσθαι . sp. 1 εχοντα τα εντος οστωδες . sp. 1 κλωνια 234r εν φυλλα . sp. ριζαν παραπλησια¯ | αγρωστει . sp. 1 γενομενω στυφη sp. 1 υποκιρρος . sp. 1 δυναμιν 234r εαν τις επι της χρησεως . λαβων τρυβλιου πληθος ε̄ξ αυτου διεις τε ὑδατι . . καταπλασση . τινες 242v συνεχη εχον . εγ'κειμενα 257v ενσταζεται . συν ροδινω | και μυαλ'γιας εντιθεμενος 261v τεταρσωμενα . sp. 1 φυλλα ολιγω | [262v σπερμα μελαν . ριζα πη | [262v τετραγωνον sp. 1 ανθος sp. 1 | [| εμφερες sp. 1 καυλον τε 264v ριγη περιοδικα . πινομενον 269v εντεθεν . πνιγας 269v προστεθισα . προς ω̄ταλ'γιας | και πυορροειας ποει . 273v πινομενος . αρμοζει 273v αμ'φιλαφης . οπου μεστος λευκου . φυλλων ομοιον τη ανδραχνη . περιφεραις δε 275v παραιτι τε και των οδοντων αλ'γηματα . εντιθεμενος τοις βρωμασιν . οφθαλμων τε 281v διαφορει . συν μελιτι ανεθις . εστιν δε 281v ανθη λευκα . η μηλινα . και καρπον . περι τον καυλον . ολος δε 286v τροπον τουτον . τως αμα τω αψασθαι αποπηδωντας σικυους εκλεγων . αποτιθεσο μιαν νυκταν . τη δε ετεραια 299v φυλλα εχουσα sp. ομοια . . θερμαντικα sp. 301r στροφουμενων . ξηρα δε τα φυλλα επιπλασθεντα . συν μελιτι . αιρει ὑπωπια και εμμηνα αγει . εν προσθετω . προς δε 301r ερπουσα επι γης sp. 2 φυλλα δασεα 301r χιονωδεστερον . και μακροκαυλεστερον . εντομας εχον 307v μιγνυται δε δυσκολως . δυσηκοος τε και ηχους . . επιτιθεμενον τη ακοη̄ . . ωφελι 309v εντετμημενα την περιφερειαν ποσως . εν τη οσμη σκορ'διζον 310v επιτιθεμενα . τα φαγεδενι και ελκη ανακαθαιρει 312v συνεχως . η συν τω οινω λεανθεν . και ποθεν . καταπλασσεται . προς τε ταυτα . και επι των λυσσοδηκτων . ωφελιμως 316r καρπον . . εν τω μελανι sp. 1 τα ενδον εχει λευκα . τουτου κοκκους ιε sp. 1 εαν τις 327r γινομενον sp. 1 φυλλα εχει παραπλησια sp. 1 πλατυτερα δε και παχυτερα καυλον μειζονα του Μασσαλεωτικου ναρθηκος . sp. 1 επ ακρω δε τουτω sp. 1 καρπος . . ευωδης sp. 1 δυναμιν δε . . εχει 331r λαμβανομενος sp. 1 διδοται και προς ενεργεστεραν καθαρσιν 332r καυλια μικρα . κατα γης εστρωμενα 336v φυλλα πλατεᾱ . μοσχον εχοντα μακρον . καυλον δε 336v εσθιομενη . προσβαλ'λι 338v φυεται παρα θαλασσαν sp. 1 θαμνισκος . . μειζων sp. 1 φυλλα ουκ εχει 342r στεατι πεπαυμενω sp. 1 κατακαυματα θεραπευει sp. 1 φυεται εν ελεσιν 343r ἴστορειται το ανθος sp. 1 τρεις της ημερας

μεταβαλλειν το χρωμα sp. 1 Εωθεν . . φοινικουν sp. 2 ριζα δε θερμαντικη γενομενω sp. 1 ητις πληθος sp. 1 κατα κοιλιαν 344ᵛ καρπον ομοιον ϋπερικω . οζοντα ρητινης 356ᵛ φυλ'λα ομοια βολ'βω · καυλον σπιθαμης 358ʳ ριζα . . ητις καταπλασθεισα επι παιδων . ανηθους τηριν πεπιστευται 358ʳ πονον . πραϋνει συν οξι διακλυζομενη . λυει δε και τας περι ῶτα . ενπνευματωσις 359ʳ σπασμασι και θλασμασι sp. 1 και βηξει . . αρηγει sp. 1 οδονταλγιαις τε αρμοζει διακλυζομενη sp. 1 ηδε 361ᵛ 262ʳ φυλλα . . λιπαρα . δασεα sp. 1 εις ελλυχνια χρησιμη . sp. 2 των μεν ουν πρωτων δυο sp. 1 η ριζα στυπτικη sp. 1 οθεν διαροειζομενοις sp. 1 οσον εν ποτω sp. 1 διδοται δε 361ᵛ διτ'την sp. η μεν . . λευκοτερα sp. 2 | η δε μελαινα sp. 1 και της λευκης sp. 1 η μεν θηλεια sp. η δε αρρην sp. 1 της μεν φυλλα παραπλησια εστιν κραμβη sp. 1 δασυτερα . δε πολλω sp. 1 και πλατυτερα και λευκα sp. 1 καυλος υποδασυς sp. ανθη . . ϋπωχρα sp. 1 σπερμα μελαν sp. ριζα δε 361ᵛ καταπλασθεις . sp. 1 μετα δε μελιτος κολπους κολλα sp. 1 εσχαρας περιρηττει sp. 1 ελκη ανακαθαιρει sp. 1 συν οξει δε 366ʳ φυλλα ομοια λαπαθω sp. 1 επιμηκεστερα sp. 1 ευθαλη sp. 1 στεραια εξ' η επτα λιαν ενδοθεν sp. 1 εκ δε . . λεπτους sp. φυεται . στρυφνη sp. 1 ουτε . . φερει sp. 1 ταυτης τα φυλλα . . ποιει sp. επι τετραποδων τε 368ʳ εκ γης ύστερον sp. 2 συνερχονται sp. φυεται εν γεωλυφοις sp. 1 ταυτης τα φυλλα 369ʳ ελαιας τα φυλλα sp. καυλον λεπτον βραχυν sp. 1 ριζα(ν) δε λεπτην sp. 1 ανθος λευκον sp. 1 καρπον . . μηκωνος sp. το δε 370ʳ προτινι . | τη δεξειᾱ . και λαβων . . ελαιον . ουτω τε . . ὁρα . το τε εργον . και το βαθος επισκεπτομενος . 372ᵥ κυβειστησας . ελκεται 372ᵛ πινομενη sp. ΐσχει 376ʳ το αυτο ποιει sp. 1 βαπτομενης . . βελονης 378ʳ μετα στεατος τραγιου . καταπλασσομενα 381ᵛ βοηθι . . εν αρ'χαις . αγει και εμ'μηνα sp. 1 και εμ'βρυᾱ σπληνα τηκει . συν οξει ποθισα . προς δε τα θηρια . συ(ν) | οινω . . δυναται . και εις καταποτια . 382ᵛ εστιν . θερμαντικη 382ᵛ παλλας . . κουρη διος αιγιοχοιο . | παλλαντα κτινασᾱ μαχαις κρατερηφι βιηφι | 388ʳ ἄλιψαμενους . ουκ εα φοβεισθαι 391ᵛ αποτιθεμενους την φροντιδα . νεους μεν γιγνεσθαι 395ʳ πτεριν . επιβαλ'λομενη(ι) τω πυρι . και θυμιωμενην 395ᵥ προσαγορευουσι . απ αυτης της ριζης θεμενοι την επωνυμιαν . εστι γαρ' 396ʳ οταν ποιηση . και θεασηται . φως ποτε αιφνιδιως φανεν . αυτικα . . διανισταμενην αυτην οψει και γοργον βλεπουσαν . συναγουσαν τε 401ʳ εν . . τραχεσιν . . χωριοις . . θαμνωδεσι τε . ουχ' ηκιστα και οριοις τοποις . ομως εν τουτοις καταδυομενος 402ᵛ γιγνεται . μεσος δε ἐπι τον αυχενα των κατω μερων . εις λεπτοτητα . . αποτελευτων . sp. 2 κερατα δε δυω κατα του μετωπου . λεπτα μεντοι ταυτα και αφανη . και τα των ακριδων . μιμουμενα . ο αυτος δε 403ʳ εν λιμνη ποιουμενω . τους εν ταυτησι . βατραχους . μετα δε 406ᵛ ονος . καταλαμβανομενος δε ϋπο διψης πικρως . και . . ανερ'χεται επι τον φωλεον . ως 406ʳ χερσιν . σηψιν ϋπομινασα πολ'λην . και διᾱμυδηση 408ᵛ πορευεται . ζητων 410ᵛ

καυμα δυναμενον . την απο των φυτων ολιγον αποστησαντες 410ᵛ καθ η(ν) | δει λαμ'βανειν τας βοτανας . ετοιμως αφηγησομαι σοι . και συν ακριβειᾱ . ιν εαν ποτε 412ʳ λυμενεται . τα σπερ'ματα . κειρων τοις ōδουσιν επι πολυ . και αυθις 424ᵛ ναρ'δος εστι βοτανη . ο σταθμος εστω . ταυτης δραχμη . και ποταμιος καρ'κινος 426ʳ ηπαρ βατραχου διδομενον . ουχ ησσον ω̄φελει 426ᵛ τη βοτανη .. sp. 2 | διδωσιν 429ʳ λυγιζομενους τον αυχενα και παρασυρομενους την φωνην. μεθυσθεντες 440ᵛ βακχαι οιστρηθεισαι . αλλα 445ʳ βοηθησαι . αμυναι 450ʳ αποιση το κερ'δος . εναποβρεχων 451ʳ παντι τω προσωπω . τηκομεναι 454ᵛ ᾱει μελ'λοντι τω πιπτειν . παιδιω αν τις εικασειεν 456ᵛ τα μελη ϋποπιμπραμενα αυτων εστιν . ασθμαινουσι πολυ . και 457ᵛ ε̄τερος των βατραχων . ο τας θαμνους επιων 458ʳ ανδρω(ν) | παραταξεις . νεοι και μεσηλικες 460ʳ ηναγ'κασας . ειτε σε γαμων νομιστεον πατερα . θεων τε ειναι πρεσβυτατον . και του χαους απαντων προπηδησαι των αλ'λων . ταυτη τη χρηστη λιαν ω̄πλισμενον 461ʳ λαμπαδι . ειτε παρα της Αφροδιτης τεχθηναι . οξυν ουτω και πτερωτο(ν) . | πραος ειης 461ʳ ειπερ' εθελοις ω̄ βασιλευ . γαληνοις σκηπτροις πασα(ν) μετα του παιδος ϊθυνων την ϋφ ηλιω̄ μεταδουναι . της συντροφου σοι . . . η̄μεροτητος . παντως θυσομεν 461ʳ καν ερετ'τωσιν σθενει παντι . οι τουτο ποιειν τεταγμενοι . κυρ'τον δε 461ᵛ οι σκαροι . . ερωτικοις κεντρουμενοι βελεσιν . παντοθεν σπευδουσι 461ᵛ την εναντιαν ανανηχεσθαι . φιλονικει την ουραν . προβαλ'λομενος . ορωντες δε 461ᵛ παγας . . οις ταυτης μελει της θηρας . παρασκευᾱσαντες . μιαν τε ορνιν ενθεντες και καλυψαντες . πολ'λους ελ'κουσι 462ʳ κυνες ας η̄ δια των ρινων αντιληψις αγει των δεσποτων . ηγουμενας . 463ᵛ μητηρ . . ουδε την θεαν της κορης ανεχομενη . περινοστει το δωματιον ευχομενη . στενουσα 463ʳ επιγελωντα τον αλιεα . ωρα σοι . . επιμελεισθαι φυλακης . ωρα σοι εντρυφαν . οικοι τε μενοντι 463ʳ λιχμωμενοι . σκιρ'τωσιν 464ʳ θηραν . και τι κατ αυτων τοιονδε ε̄ξηυρηται . καλαμων τινας φακελ'λους συνδησαντες 465ʳ τα σπερ'ματα . προς το πνευμα ανακεινωσιν . λευκην την αλω δικνυντες . ωσπερ ορατε 465ᵛ επαφιασιν τοις κυμασιν . λιθον ενθεντες . και προστρεχουσι(ν) ταις των καλαμων χεταις 465ʳ αλισκονται . τον κτυπον εκ'κλεινουσαι 466ᵛ προμηθευς ον ϊαπετου παιδα φασιν . ϋδατι μειξας γην . και τινι θειω̄ χρειματι την καρ'διαν ε̄παλιψας η̄μιν . ϊσοθεον το ζωον ειργασατο . ειτε 468ʳ ει γαρ' γνοιη̄ το κητος καταδυεν . ματαιον αυτοις ποιησει τον μοχθον . 469ᵛ προσελαυνουσιν τα σκαφη . πολ'λην τινα κραυγην . . ε̄γειροντες 470ʳ οδοντας θεω̄μενοι . τριστοιχει πεφυκοτας 470ᵛ παντες δε οπλιται . βαλ'λοντες και τυπτοντες το θηριον εγ'γυθεν . το δε της μεν αμετρητου δυναμεως επιλελησται . και ουκ'ετ εχει ᾱποκωλυειν τας ναυς . τηδε 470ʳ καταβας και το ελαιον αποπτυσας . ορα 472ᵛ οικτιρουσειν . και τα ι'ς χαλ'κες διᾱπιραντες οξεως ακεισειν . ᾱμα τω παιδι . διαφθειρουσιν 472ʳ γης δεσποζοις επι τοις θεμελιοις . ασειστα . ρειζωθεισης 473ʳ θεων ε̄λεη̄σαντων . ᾱνηκεν το δενδρον 474ᵛ την μειξιν εκ'κλεινουσαν . τω της μητρος εαυτην ε̄πισφαξαι ταφω . ειτα 474ᵛ ανηρ' θυγατερα εχων ονομα

σιδην . ειδεν εις την κορην 474v *ει μη ἆρα τις αγνωστα ἦμιν προς αλ'λη-λους φθεγ'γεσθαι λεγοι . . . τα θηρια . ο δε τεκνων μεν ουκ οντων ετι τοις πελαρ'γοις . επι τας αῦτας νομας ἦει τοις κεκληκοσειν . νεοτ'τευσαντων δε* 476v *ἄγουσειν αυξηθεντας . εν ωτοις αρ'ρεσει νεμεσθαι φιλον . και μερισθεντες* 478v *θηλιαι . και του ε̄αρος ε̄πισταντος . επιγενομεναι ε̄φορμωσειν . και* 478r *θεων βουλησει μεταβληθεντες εις | ορνις . της παλαιας ετι μεμνηνται επι-στημης* 479r *υπερ' νηξεως εριζει(ν) δυνασθαι σφισειν τον ποσιδωνα . την επι-στημην αποβαλειν* 480v *ει πλησιον ων τυχοι . την αυτην ειδως . . τελευτην* 482r.

παρασκευᾶζουσι . γιγνεσθαι | 402r *ἄπαλ'λαγηναι . ὑπισχνειται*: sp. 2 *παρ-εξειν* 406r *σκορ'πιον εκ' καρ'κινου γιγνεσθαι . αλιεων παιδες ἦμας διδασκουσι* 421r *το διδομενον τω δηχθεντι . και εις οινον πιειν . χαμελεων βοτανη λεγεται* 428v *εξεστι . των τ' αυτων απολαυειν* 439r *ουδε τροφης μεταλαμ'βανειν . ναυτιων οιος δε εστιν και μυσατ'τομενος* 454v *χωρειν . ε̄πιγομενους* 460r *επι-χειρει . νευειν* 461v *ευκαιρον εστιν . αναδραμειν . και τινος αποδησαι πετρας* 470r *προς το ε̄δαφος τραπηναι . θελουσα* 471v.

Deinde adverbia.

λιαν . καταπλατ'τομενη . 15v *απλουν τω καυλιω . σφοδρα μικρον .* 21r *βαρυοσμον . ἴσχυρως* 48r *τας μεντοι* sp. 2 *ορεξις* 88v *επεσχισμενα . μακρως* 94v *φυλ'λα εσχισμενα . μαλιστα* 129v *μελανα . ἴσχυρως λεια(ν)* 158r *παρατρι-βομενος .* sp. 1 *ταχιο(ν)* 186r *κατωθεν* sp. 1 *φυλλαρια ροδοειδη* sp. *εχοντα* 198r *συνεχως . η συν τω* | 249v *ανατριφθεισαι . ἴκανωτατα* 398r *και ανισχουσιν αι πλειαδες . μολις* 399v *ταξιν του ειναι . αει* 400r *οδμην δε βαρειαν . ἴκα-νως και ανὑποστατον* 408v *πληγεντι . αυτικα* 410v *λεαινων πανυ σφοδρα . πτισανης κοτυλην* 425v *εχοντα . δευρο* 437v *εκομισεν . ποτε ναρθηκος* 448v *απολιμ'πανεται . κατα πολυ* 457v *μολιβδον . εξοπιθεν εμ'βαλων* 461v *πλατις σφοδρα . ασκους* 469v *μεχρις . απιπον το θηριον .* 470r *ἄποχωρησειεν . κοινη* 474r *ἦπιγμενως . ελαφριζοντες* 478r *χρωμενοι . σφοδρα* 481v.

Interpungitur inter protasin et apodosin:

και εαν πληξη την καρ'διαν . τουτο οδυνασθαι ποιει 416v *ει δε . . μελ'-λοιεν . τις ουκ αν ε̄λεῆσειεν* 462v *ει φοβηθειεν . ακριβως συμφρατ'τονται . κειμενοι πλαγειοι . και ανιστωντες ακανθας .* 466v *ει ακουσειεν . παντως ἄν υπ εκ'πληξεως . . δραμοι . και θεωρησει* 470r — *επειδαν δοκη . λαβων τις* 467r.

Inter duo plurave membra enuntiati paria interque periodi partes: *αναγαλλιδες αμφοτεραι . τραυματικαι . αφλεγμαντοις . . επι-στατικαι . νομων εφεκτικαι . ο δε χυλος* 40r *εφθον .* | *κοιλιας μαλακτικον* 51r *φαλαγ'γιοδηκτους . πινομενα μετ' οινου . και* 56r *φυλλα . . λευκα . σπερμα* | *σκληρον* 56r *καθεισμα . ως η ιρις . προς τα γυναικεια αρμοζει . ο δε* 59r *συν οινω . αγει και εμ'μηνα . μιγνυται δε* 60r *φυεται εν . . τοποις . φυλλα . εχουσα . στενοτερα δε . . λευκοτερα . δασεα* 61r *ὑπολευκον . κενον ενδοθεν . επ ακρου δε*

αυτου κεφαλη προσεστιν ακανθωδης. εχινω εμφερης υπομηκης. ανθη 61ᵛ λοβοι κερατωδεις. ἴσχνοι ως τηλιδος. εν οις σπερματα μεικρα. 104ʳ εστιν δε κεφαλια κουφα. ουρακους | εχοντα ως τριχας. καθαιρει δε πινομενον 108ʳ μικροτερα. ανθη δε γευσαμενω δακνι. οσμη αριστη ριζα αχρηστος. φυεται 110ᵛ καυλος εστιν.. γεγωνιατωμενος. φυλ'λα διδακτυλεᾱ 121ᵛ μηλινον. | σπερ'μα ϋποπλατϋν. τω του ναρθηκος ομοιο(ν) | 139ᵛ πορφυροειδη. ριζαν μελαιναν. γογγυλιδι παραπλησιαν υποπλατυν. ητις 165ʳ εστρεμμενος. ακανθας αγκιστροειδεις εχων ως βατου. φυλλα στρογγυλα. καρπον δε ομοιον ελαια sp. 1 ο̄ς ανυχθεις. λευκον προιεται ανθος 173ʳ επι ημερας. μ̄. αγει δε ουρον και διαχωρει. ἴσχιαδι.. βοηθει 173ᵣ ρηγμασιν. sp. 1 ποδαγρας 176ᵣ καυλον εχουσα τετραγωνον. φυλλα μακρα 194ᵥ μελιτι sp. 1 αργεμα νεφελια sp. 1 λευκωματα 207ʳ] οικως. καρ'πος εν κερατιοις 251ᵛ πρασιζει. και βοτανωδης αποφοραν εχων. 238ᵛ πυρετοις. πυρεσσουσι δε μελικρατω. φθισικοις μετα.. μελιτος. στομαχικοις 285 απο μιας ριζης. τριπηχεις η τετραπηχεις. λιπαρους 331ᵛ κισσω. sp. 1 μαλακωτερα μεντοι και τριγωνοειδη sp. 1 ανθη.. βαρυοσμα. ριζα.. οσον βραχειων sp 1 λευκη βαρυοσμος οπου μεστη. συλλεγεται δε ο οπος της κεφαλης sp 2 | απο της ριζης.. κοιλοτητα sp. 1 συνρει γαρ' 332ʳ εσθιομενον. sp. 2 ευκοιλιον 333ᵛ ο καρ'πος.. συναχθις. | και ξηρανθις.. κοπ[τ]εις τε. κουφως. και αποβρασθις.. αποτιθεται sp. 1 και τα φυλλα 339ʳ οπους μεστους sp. 1 φυλλα φακοειδη 379ʳ το δε σπερ'μα μελαν σκληρον. φυέται εν αρουραις· δυναμιν δε εχει ψυκτικην. ωφελει δε 383ᵛ και σφας συμμεμυκεν. ως τα πολλα. οιαν τοινυν 401ʳ τον τοπον τουτον. οι ταυτη καλουσιν. και δρυες περιεστασι πληθος αυτων πολυ. και εστιν 409ᵛ πτερα στενα και χλωρα. και οιᾱ κεκονιμενην χροιαν εχοντα 418ᵥ αριστολοχια. ἴρις sp. ναρδος. | και sp. αι sp. λοιπαι 436ᵛ πολεις. ως εισιν ἐρημοι. και οικοι παρ ους ακονιτος βοτανη. ενταυθα φυομενη εστιν. δησαι δε ἴκανη τα χαλινα. τοτε 440ʳ.

Interpungitur in finibus capitum enuntiatorum versuum:

ευμεγεθην. sp. | 96ᵛ ἴαται: 153ʳ βρωθεισα. | sp. 2 185ʳ πεπωκοσιν. | 247ᵛ πεπλασμον. | 251ᵛ ρουτα ορ'τηνσαι: 269ᵛ φαρμα. | [κων 279ᵛ ϋφασμασιν: | 372ᵛ ελασση. sp. 2 388ᵛ ἴητροι. 388ʳ φασματα δεινα. αι | ματε 388ᵛ εχ | θρος. εστιν ακος 388ᵛ ωσπερ'. | 389ʳ ονομαζει. | 390ʳ δεχεσθαι: | 395ʳ ποι | ἡσαμενους. 395ʳ πισεσθαι: | 398ᵛ κεφαλην. | 399ᵛ ἡ διψας. 405ᵛ ερ'πετω. | 410ʳ ποιειται. | 410ʳ συνθετους. | 414ʳ τοιᾱδε. | 451ᵛ δεινη. | 453ʳ ε̄δεξατο. 453ᵛ θαλασσα: | 465ᵛ θηραται: | 467ᵛ ακουσιας: | 468ʳ ουτωσϊ: | 468ʳ εξηφθαι: | 470ʳ ειασεως: | 474ᵛ δενδρω: | 474ᵛ χρονον: | 475ʳ δωρηματα: | 475ᵛ ᾱναπαυσεως: | 476ʳ ασπαζονται: | 477ᵛ νηχομενοι: | 477ʳ καλιας: | 480ᵛ αλισκονται: | 484ᵛ τροπον: | 484ᵛ λινου: | 484ᵛ ᾱποληφθηναι: | 484ᵛ χαλαδρον: | 484ᵛ αγραν: | 485ʳ θηραται: |485ʳ.

Interpungitur in rubris capitum inscriptionibus:

αρτεμισια . μονοκλωνος . αρτεμιδος . τοξιτις | ϊερα . βοτρυειτης 388r *βραθυ . κυπαρισσος . χαμαικυπαρισσος* 389v *δικταμνον . δικταμνον* 389r *μαλαχη . αγρια* 389r *ασπις φοινισσα .* 400v *απεοικεναι . δοκει το ειδος* 406v *ναρδος* sp. *καρκινος* sp. *ποταμιος μυρικη* sp. *κονυζα* 425v.

Inter vocales easdem: *καταπλασσομενα . αρμοζει* 36r.

Numerorum distinguendorum causa: *τριτης ταξεως . ϋγρα δε . β .* 38r *διδον(αι) | δε δει του μεν σπερ᾽ματος . η̅ . . των φυλ᾽λων . δ .* 351v *της . α̅ .* 16r *δε . α̅ ., . β . ταξεως* 20r *της . γ̅ ., της . β .* 23r *. γ̅ .* 24r 31r *. β̅ .* 28r 30r 32r *της . γ̅ . ταξεως* 28r 32r 34r *η δε . δ̅ .* 70r *μεν . γ̅ . ταξεως* 71r *καρ᾽που . λ̅ . κοκ᾽κοι* 96v *ημερας . μ̅ .* 173r *κοτυλων . β̅ . και* 195r *κυαθους . γ̅ .* 199r *αριθμω* sp. *λ̅ .* sp. *πητ᾽τει δε* 199r *οσον . ιε̅ . κοκκοι* 265v *καρπον . ι̅ . η ιβ̅ .* 265v *επτα η̅ οκτω . η ε̅* 265v *εφ ημερας . μ̅ .* 270v 278v 291r *πληθος β̅* 285r *μερη . η̅ .* 298r *δε β̅* 332r *αλων . κ̅ ολκων* 332r *κοκκους . ζ̅ .* 392r *αναδραμας . β̇ . οινου* 425r *παλαιου . β̅ .* 425v *γενη γ̅* 480v (margo).

Iam secuntur alia interpungendi exempla, quorum in numero sunt ea quae vel vocabulorum singulorum inter se distinguendorum causa facta sunt:

μισγουσι : δυναμιν 15v *μη . δε ποτε* 22r *συν . πλεκει* 23r *φυματα . μετα* 24r *χρυσοειδες . της* 24r *εστιν . εγ᾽καθιμα |* 25r *ωφελι .* 27r *ενκαθιμα . τοδε* 28r *προς . λυσσοδηκτους* 33r *καθ᾽αιρειν . ουρητικος* 34r *αυτων . ρινενχυτος* 40r *παχεων . συνστελλει* 42r *λιβυη̅ . ενκριτεον* 46r *διπλα . εν* 47r *σολαστρουμ* sp. 2 *δισση* 48r *τριχων* sp. 1 *θεραπευει* 56r *φλεγμονων . εστιν* 58r *πλασθεισα . ι . αται .* sp. 70r *ζηρενοντω(ν) |* 71r *συν ω | ου* 78r *εν τη γευσει . καυλον* 78v *πυρρους . ριζαι μακραι* 92r *κλωνιοις* sp. 1 *ϊσχνοτερον* 101v *σισυμβριω̅ .* sp. 1 *κλωσιν* 102r *μεταξυ* sp. 1 *σισυμβριου και λελισφακου* 102r *εκ᾽λιγματα . προβραχεν* 104r *ανωθε μερων* sp. 1 *κλωνα* 107r *σπαρ | τη . εν* 111v *φυλ᾽λοις . καυλια λεπτα* 112v *κριθινου δὲ αλευρου* 115r *γλὼσ᾽σαν* sp. 1 *πταρμους* 148r *μετα . συνκρισιν* 154r *πλοκας .* sp. 1 *φυλλα φερει* 168r *φυεται . . εν . . τοποις .* sp. 1 *εοικουσα τη ημερω |* 184r *κισσος* sp. 1 *εχει* 185r *κεφαλης .* sp. 1 *κυνοδηκτων* 186r *ὑπολευκων .* sp. 1 *σπερμα* 188r *λαμβανομενον .* sp. 1 *συναναλαμβανομενη* 191r *ολυμπου* sp. 1 *τριτος* 193r *καυλον̇ εχοντα* 194v *τον τροπον τουτον* sp. 1 *κνηκου λευκου ξ(εστην) α̅* sp. 1 *θασιων* 199v *ευθετει* sp. *ϊστορειται* 200r *ασουμες . |* 201v *φυλλα . λεπτα* 204r *παραδισοις .* sp. 1 *ος χυλισθεις* 207r *λιβυη* sp. 1 *καυλον φερων* 208r *σπερματα* sp. 1 *οσον . . τον αριθμον* sp. 1 *λαμβανομενα* 218r *μηκωνος* sp. 1 *λειον . . συν οινω* sp. 1 *ρευμα* 222v *ποθεισα* sp. *ϊσχιαδικας* 226r *γαρ . ο καρπος* 242v *ενπορφυρον . εσ | [* 247v *] ερ᾽βου* sp. 5 *γνωριμος* 250v *γευσιν .* sp. 2 *| [* 261v *καταριθμειται . ανιησιν . | [* 263v *κατιληνμμενον . εμ᾽φερεσι* 263v *εν οινω . αισχαρας* 268v *δρυει .*

πλη(ν) | 268ᵛ λινοζωστι. δασαια 271ᵛ περι. τριγ'χους 271ᵛ φυματι τις 272ᵛ πεπλου. | πυρωδης 275ᵛ λευκον. | οπον 281ᵛ μιγις δε πισση. ενπλαστρος εστιν 281ᵛ λια. καταπλασσομενον. και 293ʳ καταπλαττομενοι. ελ'κωτικην και σχαρωτικη(ν) μετα πονου. οθεν 307ᵛ ηλιοτροπιον το μικρον sp. 1 φυεται 318ʳ ανθος ερυθρον. δυναμιν εχει η ποα θερμαντικην. ποτιζομενη 321ʳ περιφερειαν. ποσως εν τη οσμη 321ʳ ανθη μικρα λευκα. sp. 1 φυεται εν αγροις 323ʳ συν μελικρατω sp. 1 καταπλασθεν 326ʳ αρμοζει.. μετ ελαιου και ανδραχνη sp. 2 συνχρισθεισα 327ʳ συν μελιτι δε ᾱφθας. παρισθμια 336ᵛ των αλ'λων. δυναμιν εχων την αυτην. ουχ ουτως 349ᵛ τα. φυλ'λα 350ʳ προσᾱγορευουσιν. κοινης νομης ειναι πιστευο̄μενης. τοιονδε 372ᵛ ἴητροι. αρχομενου θερεος 388ʳ εις. οβολον 398ᵛ οτί ουν. | αχριστος 399ʳ την πειραν. συνηγμενη(ν) 401ᵛ αυτοις ὑμην. sp. 2 ουκ αν διᾱφυγοι 401ᵛ εστι. ε̄οικεν 405ʳ διένει. ο ζευς 405ᵛ τινος. οιωνος 408ʳ απεργαζεται. επιων και λυμενομενος 410ᵛ εισιν ετεροι και τυφληναι. | αλλοι 411ᵛ κενταυριον και. αριστολοχια 412ʳ μετεχειν. εσθανομενος 413ᵛ και. ελξινη 414ʳ κεκληται. προσθεν 415ʳ θερ'μοτερος τυχη ὑπο τω του σκορ'πιου. τις τω τουτου πληγματι γενηται. ουκ αν 420ʳ υπομεινωσιν. η χειμεθλα. επωδυνα 429ᵛ δε. ονομαζεσθαι 429ᵛ κοττληδονος. μαλιστα 429ᵛ αμα. ταις 432ᵛ σκορπιουρος sp. 2 σιδη και αι sp. λοιπαι 434ᵛ ταις. μικραις 435ʳ τροφην. παρα.. τουτοις. η οινανθη 435ʳ ως. αυτως 437ᵛ περιπτωματα. επιχρεισθεις 437ʳ ταυτη τη βοτανη. προς 440ᵛ τα. αυτα 440ᵛ πεφυκεν. τινες 440ʳ προσω̄μιληκοτα. εμ'βαλ'λων 441ʳ ἴασει. μεστην 441ʳ οστις. επισχειν 442ᵛ του. επιπασθεντος 443ʳ πολεμον. εμπεσον 447ᵛ γλευκος. εναποβραχεντος ᾱψινθιου. η τερεβινθινης ρητινης. η 449ʳ δεινη. | 453ʳ των παντων. ολεθριωτατους 454ᵛ μεχρις αν. εισαρ'παση 460ʳ εισ·οδοις 461ᵛ τε. αυτας 464ʳ της αισθησεως κλεπτομενης. την ερωμενην 464ᵛ ἴχθυων. προς ταις. πετραις οικουντων 464ᵛ ευξινος. εσθ' η μεω̄τις εμ'βαλ'λει λιμνη. καλαμ'ο'υ 465ᵛ ανελ'κονται. δεινον ει και ανηλεης. ειη̄ τις θεαμα 466ʳ οι ἴχθυες εμ'πιπτουσιν. ουδενος αυτοις.. αρ'κουντος 467ᵛ η̄μιν. ἴσοθεον 468ʳ ελεφαντα.. ισχυοντα. ζυγον ὑπελ'θειν.. αναγ'καζουσιν. και.. κτηνη. κατ ουδεν ασθενεστερα τω(ν).. θηριων. ὑπερ'τερουντα δε. ην τε μεγεθος. ην τε θρασος. εξεταζη τις 468ʳ αν. αλ'λως 469ʳ οια̅. ναυς 469ʳ νενικημενον. εκδησαντες ελκουσειν 470ᵛ γυγης ορνις εστιν. αναβοαν αει.. δοκων 481ʳ.

Iam vel in syllabis inter se distinguendis punctum ponitur velut: κα. εισα 27ʳ προαυ. της 21ʳ αφ·εψηματι 249ᵛ τεσ. σαρα 440ᵛ εθεσ. | πισεν 445ᵛ ελ'θοι. | εν τουτο 448ᵛ μεταποιη̄. τεο(ν) | 454ᵛ κρα. ματος 134ᵛ; nonnumquam inutile et ineptum: τελ sp. υ sp. τικην. lege τε λυτικήν 15ᵛ οπουτ· ετροβολον 332ʳ σωμαλ· επτη lege σῶμα λεπτή 468ᵛ ουδαμ·α 439ʳ επειγοντα. ἴσαινοντες τε lege ἐπείγονται σαίνοντες 464ʳ εν θυλακιοισ. ικοιαμοις 241ᵛ μ. εντοι 240ᵛ εν τω στοματι κου. φιζουσι(ν) 249ᵛ μι|γ. νυμεναι 222ᵛ προσειη. | σειν 469ᵛ τρινα. κρια 460ʳ ευκολωσ. ειται

469^r; idem iam de unco haud recte posito supra observavimus.

Quoniam puncto etiam foliorum enuntiatorumque finis significatur, hunc locum maxime idoneum esse puto quo de variis eiusmodi signis disputetur; in iis quae secuntur ff litteris foliorum, fe enuntiatorum finem significavimus.

Nullum omnino signum invenimus his locis: σπερ᾽ματιο(ν) | ff 60^r πονουσιν | ff 198^v αυτη(ν) | fe χρισματι | ff 204^r πεσσω | ff 236^r χωριοις | ff 326^r καλουσι(ν) | ff 335^v τουτου | ff 346^r φιλτρον | ff 363^r ποιει | ff 364 καταπλασσομενα | ff 381^v αυτοιν ο̄ρατοιν | ff 417$_r$.

Raro uncum: αλοαμ᾽ | ff 15$_v$ πανουσιν᾽ | ff 183^r λοιπαι, | ff 435$_v$.

Punctum unum: καθαρτικη. | fe 25^r θρυβι . | ff 39^r ευθετει . fe 52^r χρησιμως . | ff 59^r αλγειν . | fe 63^r μετριως . sp. | fe 72^r τμητικη . | fe 72$_r$ διαφορητικης . fe 73^r δυναμιν . | fe 77^r χρηζει . | fe 78^v ϋπεδειξαμεν . | ff 129^v ουρητικον . ff 170^r βοηθημα . | ff 192^r αγειν . | ff 201$_r$ ωφελουσιν . | ff 203^r προς περιοδους . | ff 272^v απαντα . fe 390^r της εσπερας . fe 394^v ηρ᾽χοιτο . | fe 394^r θυμια . | ff 395^r εδεξατο . fe 397^r διᾱφθειρειν . fe 400^v ποιει . | ff 400^v ταλαιπορειαν . | fe 405$_v$ επακολουθησει . | fe 409^v ρυεσθαι . | fe 415^r εκτετακται . | fe 415^r ουτος . | ff 417^r αιγιᾱλοι . | ff 419^v διδου πιειν . ω̄δε μεθ᾽ ϋδατος μεντοι | ff 424^v διᾱσωζεται | fe 429^r ποτω . | fe 430^r ουτως . | fe 430 δηθεν . | fe 434^v βοᾱ . | fe 435^v αμυγδαλαις . | fe 435^r πινειν . | fe 436^r ασφαλες . | fe 436^r μελανθον . | fe 442^v]τειαν | fe 442^v ᾱγει . | fe 442^r κομιζει . | fe 444^r αυτον . | fe 448^r χορηγειαν ζωης . | fe 452^v τουτο . | fe 457^r καριδα . | fe 463^r αλιεας . | ff 466^r αναριπτουσιν . | 479^v margo.

Punctum unum floribus insequentibus exornatum: μορον . — | ff 400^v τριχας . ❧ ff 200^r ᾱκιδας . ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ — ▹ ▹ | ff 338^v συν οινω; | ff 213^v.

Saepissime puncta duo alterum alteri superposita: την ριζαν: fe 15^v ριγει: fe καλιται: fe 19^r αποκρουστικην: 22^r θερμοτερος: 23^r στεφανοις: 22$_r$ σωματος: | ff 23^r ϋστερην: 24^r σκευασιαν: 24^r γενιοφυες: 24^r δυσεντεριας: 25^r αφιστησιν: 26^r αλωπεκιας: 27^r μελιτι: ff 27^r μηχει: | 27^r πανει: ff 28^r καταπλασσομενα: 29^r ή οσμη: 31^r στυφει: ff 33^r οδυνην: ff 33^r της ᾱταξεως: 34^r στεφανοις: 36^r πλατ᾽τομενη: 38^r εστιν: | ff 38^r ϋποστρυφνον: | ff 39^r καθερει: 40^r τροφη: | ff 43^r οινω: ff 44^r εριφω: 45^r ελαιω: ff 46^r απελαυνει: ff 47^r ϊαται: ff 48^r πραϋνει: ff 49 σπερ᾽ματων: ff 50^r θεραπευει: ff 51$_r$ πινομενα: 53$_r$ αυτης: 54^r θεραπευει: 55^r χοιραδας: ff 56^r ξηρανθεις: ff 57^r πινομενη: ff 58^r αποκαθαιρει: 60^r ερπετοδηκτοις: ff 61^r εκ᾽βαλ᾽λει: ff 62^r φακος: ff 63^v δυσχερως: ff 64$_r$ εκ᾽μαλασσει: ff 65^r παρακαλουμενον: ff 66^r λυκοι: ff 67^r ισχια: ff 68^r μελικρατου 74^r εστιν: 74^r οξει: ff 78^r δεομενας: ff 79^v δυσωδιας: ff 80^v ποδαγρικοις: 86^v ουτος: ff

89v *τοποις*: ff 91r *επιτηδιος*: ff 92r *δυσεντεριαν*: ff *καταπλασσομενον*: ff 93r *ανγιω*: ff 94v *γινεσθαι*: ff 95v *δακνεσθαι*: 96v *εντεχνεστερον*: 101v *θηριακοις*: ff 102r *πινομενοι*: ff 103r *περιπλασθεντος*: ff 104r *βοηθηματος*: ff 105r *πεντε*: ff 106r *ενσταζομενος*: ff 107r *παμ᾽φυλια*: ff 108r *κηπευτον*: ff 109r *επιτηδιος*: *εμμηνα* 110v *καθεστηκεν*: ff 117r *κοιανουν*: *ευρισκεται* 125v *διαφορει*: | ff 125v *καταπλασσομενη*: ff 130v *ϋπαρ᾽χει*: ff 131v *ομοιοειδες*: 134v *αυτης*: *συλ᾽λεγεται φυσει*: *ραβδους δε* | *ομοια*: *πληνσ τενοτερα και λιπαρωτερα*: | *κολ᾽λωδη*: *ανθη* | *μεικρος*: *στρογ᾽γυλωτερος* | *χλωρος*: *αυθις δε ερυθρος*: *το δε σκληρον*: *και μελαν*: *το δε εντος λευκον*: *οπερ* | *τριφθεν*: *καιει δε* | *εν σκια*: *διδοντα δε* | *οξους*: *τα δε* | *ϊνας*: *καθαιρει δε* | *υδατωδες*: *μετριωτερον δε* 134v *ο̄ ήμερος* 135r *περιειλημμενον*: *᾽εχων᾽ επ ακρου* 137v *αγ᾽γειου*: *ορυτ᾽τοντας* | *δε* 139v *μεγαλη. παχους φλοιος*: *δριμια* 139v *αποφορας*: *δε* 139v *προερ χεσθαι*: *δυναμιν δε* 139v *μεντοι*: *ριζα μελαινα* 139v *πληροι*: 139v *ομοια*: *εφ ω ανθος* 139v *εν ϋδατι*: ff 145r *δυναμιν*: ff 146r *καθαρσεις*: ff 147r *μελιτος* ff 148r *επι παιδων*: 149r *αρηγει*: 150r *προειρημενω* ff 151r *ποθεισα*: 152r *ενσταζομενος*: 154r *ταις ο̄δοις*: ff 155r *φλεγμονας*: 156r *αγει*: 157r *ϋδατωδη*: ff 159r *αρμοζει*: ff 160r *ερυσιπελατα*: ff 161r *λυκιου*: 162r *φιλ᾽τρα*: ff 163r *αειζον*: ff 164r *τα δενδρη*: ff 165r *ελαιω*: ff 166r *μαλακτικη*: ff 167r *ενσταζομενος*: ff 168r *ευωδες*: *λαχανευεται δε* 170r *εχει*: *καρπον δε* 171r *εμ᾽πλαστρους*: *καθαρθεντες δε* 171r *φλεγμονας*: ff 172r *ελκος*: ff 173r *γυναικας*: ff 174r *βοηθει*: ff 175r *δριμυτατω*: ff 176r *ανθεντα*: ff 177r *ωφελουσα*: ff 178r *εσθιομενον*: ff 179r *συγ᾽χριομενον*: 180r *καταπλασσομενον*: ff 181r *δυναται*: ff 187r *κινει*: ff 193r *βρωσιν*: ff 196r *ποιει*: ff 199r *γινεται*: ff 202r *γινεσθαι*: ff 212r *πινομενη*: ff 214r *τοποις*: 216r *κινει*: ff 220r *ασπαραγος*: ff 227r *μαλασσει*: ff 256v *ασθενεστερον*: ff 257v *αρμοζει*: ff 259v *θεραπευει*: ff 260v *θερμω*: ff 261v *διαμασωμενη*: ff 262v *τρισιν*: ff 263v *ατοκιον*: ff 291r *απογλυκαινομενον*: ff 314v *κυνοσορ᾽χιας*: ff 317r *καταπλασσομενη*: ff 318r *οφθαλ᾽μων*: ff 319r *αντιδοτοις*: ff 320r *κριτικον*: ff 321r *ϊωνται*: ff 322r *αποκλυσθεν*: ff 324r *θηριοδηκτα*: ff 334r *κεφαλης*: ff 374r *αυτα*: ff 376r *ευθετον*: ff 377r *ποιει*: ff 380r *ωφελειν*: fe 391r *σωτηριαν*: fe 391v *προσελ᾽θειν*: fe 391v *ϋποφαινομενου*: ff 394v *γιγνεσθαι*: ff 395v *θεμις*: ff 395r *δυναται*: ff 396r *εξοιστρωσι*: ff 397v *χρονον*: ff 398r *θελουσα*: ff 399v *θηριων*: fe 400v *μακραν*: fe 402v *πραγματος*: fe 402r *θανατον*: ff 409r *δρατ᾽τεσθαι*: fe 410r *κεκληνται*: fe 411v *επληξεν*: fe 411v *χειρωνιος*: fe 412v *ελθοντι*: ff 412v *γεγονεν*: fe 412v *φυονται*: fe 413v *ὀνομαζεται*: fe 414v *ελ᾽κος*: fe 415r *εχει*: ff 423r *μορφην*: fe 427v *πεφυκεν*: fe 432v *ρειζαν*: fe 435r *ε̄θετο*: fe 435r *πληγην*: fe 436r *ω̄φελει*: ff 441r *μηδεν*: fe 440r *ανθη*: fe 449r *φυτου*: fe 450r *λεγουσιν*: 452v margo *επιτρεπε*: ff 452v *γιγνεται*: sp. fe 455r *εξευρηται*: fe 461v *δυνατωτερον*; fe 461r *περικαλυπτονται*: 462r *θηρατρον*: fe 462v *δελεᾱζοντες*: fe 462r *εφιεμενοι*: fe 463v *ακτισιν*: fe 464v *συνηθη*: fe 464v *χειρας*: fe 464r *εκεινοι*: fe 465r *αλισκονται*:

465ᵛ αναςπωντες : fe 465ᵛ νεανιευεται : fe 465ʳ ευκολως : fe 467ʳ κητος : fe 469ʳ νηχεσθαι : fe 469ʳ ἐπιτρεποντων : fe 469ᵛ πελαγος : εφελ'κονται : fe τεκμηριον : fe 470ʳ θεᾶμα : ff 470ᵛ ελ'κυσθησεται : 471ʳ τριαινη : 471ʳ εσθ οται : fe 471ʳ αλισκεσθαι : fe 471ᵛ βαλ'λομενη : fe 471ᵛ οι ᾶλιεις : fe 472 διᾶλυει : fe 475ʳ διᾶφθειρονται : fe 478ʳ χωριζομεμοις : fe 478ᵛ ρειζωθεισης : ff 473ʳ λαρω : fe 479ʳ διενοχλοιεν : fe 480ʳ αφεικνουμενοι : ff 481ᵛ βουλευματα : fe 481ʳ τελευτην : ff 482ʳ πυρριαι : fe 484ʳ κεγ'χρον : fe 485ʳ.

Haec puncta floribus exornantur:

ανθεσιν : ▹ ▹ ▹ ∽ 32ʳ δυναμεις : ▹ | 40ʳ μυρων : ∽ ff 70ʳ λεπτομερης : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ 71ʳ συνλημ'ψεσιν : ▹ ▹ · ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ 71ʳ ευθενουσιν : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ff 72ʳ λεπτομερης : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ 72ʳ ανθη : ▹ | 75ʳ ικτεριωσιν : ▹ ▹ ▹ — 75ʳ ειναι : ▹ · ▹ — ▹ — 76ʳ απεψομενον : ▹ ·· — ◃ — 76ʳ αγει : ▹ ▹ ▹ ▹ — 83ᵛ ιεγκ' : ◃ ◃ ◃ ff 84ᵛ ουδεμια : ▹ ▹ ▹ — 85ᵛ ουρητικον : ▹ ◃ ▹ ·· ∽∽ ff 87ᵛ αναλαμβανει : ζζζ — 88ᵛ αιδωδιμωτερα : ζ ◃ ∽∽ ff 97ᵛ θεραπευειν : ▹ ,, ◃ ∽ ff 99ᵛ επιπλατ'τειν : ◃ ◃ ◃ , ∽ ff 100ᵛ καταπλασσομενη : ▹ ▹ ▹ ▹ ∽ 111ᵛ ποθισα : ζ. ∽ 112ᵛ κινουσιν : ▹ ▹ ▹ ▹ ff 114ʳ ελλεβορος : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ◃, ff 115ʳ ωφελιμως : ▹ ▹ ▹ 116ʳ καταπλασσομενος : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ 118ᵛ αποτιθενται : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ff 119ᵛ οινω : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ϶ ff 120ᵛ αιδοια : ▹ ▹ ▹ ▹ ∽ 120ᵛ ειῶθε : ▹ ▹ ▹ ▹ 122ᵛ εις αλεξιφαρ'μακα : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ 124ᵛ ωφελιμως : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ 126ᵛ ξηρανθις : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ◃ ·· 127ᵛ ευπομον : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ∽ 128ᵛ.

πυρικαυτων : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ 132ᵛ ιωνται : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ — ▹ 133ᵛ θριδακος : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ — 135ᵛ χυλισματα : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ∽ 136ᵛ αντι αρτυματος : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ζ 137ᵛ φερει : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ∽ 140ᵛ βοηθουσιν : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ∽ 142ᵛ κρηνας : ∽ ff 158ʳ γεννωμενον : ∽ ✻ 188ʳ καθιμιτομιον : ∽ : ff 190ʳ αρμοζει : ∽ ✻ 191ʳ αγ'γιω : ✻ ff 195ʳ ευχρηστει : =ῦ ff 206ʳ βοηθει : ✻ ff 208ʳ αρμοζει : ✻ ff 209ʳ διαχριομενον : ff 217ʳ εσθιεται : ✻ ff 219ʳ κλυσμους : ✻ ff 210ʳ αρμοζει : ∽ ✻ ff 225ʳ εμφεριαν : ∽ ✻ ff 226ʳ πανει : ∽ ✻ ff 228ʳ ελξινη : — ✻ ff 213ʳ ειναι : ✻ ff 233ʳ πλειστον : ✻ ff 235ʳ ποθεν : ff 237ʳ ϋδατι : 237ᵛ καταπλαττομενη : ✻ ff 238ᵛ αλ'μεας : . . . ∽ ff 239ᵛ ϋδατι : ∽ ff 240ᵛ ποθις : ζ ▹ ▹ ▹ ff 241ᵛ επιτηδιως : ▹ · 242ᵛ βοη̄θουσιν : ζζζ ff 244ᵛ γαρ' ff 245ᵛ cf. καροιγαρ' : ◃ ▹ ∽ ff 245ᵛ καθεστηκεν : ▹ ξ — ff 246ᵛ διῶκει : >— ff 247ᵛ φυομενο(ν) : ff 248ᵛ αυτο : ɣ ◃ ◃ ff 249ᵛ πανει : ≻— ff 250ᵛ τοκουσαις : >— ff 215ᵛ στραγ'γουριαν : ff 253ᵛ . . ρατω : ∽ ✻ 264ᵛ ορεσιν : Z ∽ ▹ ∽ — 3 ▹ ▹ ▹ '''' ' — ff 265ᵛ δακτυλοις : ▹ · ▹ ff 266ᵛ μελιτει : ▹ · ∽∽∽∽ — ff 267ᵛ περιρασμα : ∽ · ∽ · — ff 268ᵛ ϊωνται : ▹ ▹ ▹ ▹ ff 270ᵛ προσφατα : ▹ ▹ ▹ ▹ · ▹ ▹ ▹ ∽ , ff 273ᵛ ροδινου : ▹ ▹ ▹ ff 274ᵛ αλ'μαιας : ▹ ▹ ▹, ff 275ᵛ διδομενον : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ff 276ᵛ επεχουσιν : ▹ ▹ ▹ ▹ ff 277ᵛ 279ᵛ ποτιζομενος : ▹ ▹ ▹ ff 281ᵛ τοποις : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ∽ ff 281ᵛ απο-

θνησκει : ▷ ▷ ∽ ∽ ff 282ᵛ βοηθει : ◁ — ff 283ᵛ μετωπω : ∽ ❦ ff 284ᵛ
θερμασιας : ∽ ❦ ff 285ʳ καθαιρει : ζ ◁ — 285ᵛ συναγουσι(ν) : ff 286ᵛ
αρμοζει : ▷ ▷ ▷ — 290ʳ προστεθεντα : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ζ ff 292ʳ κλισει :
sp. ҁ f e 292ʳ κινει : ❦ f f 294ʳ καθαιρει : ▷ ▷ ▷ ▷ — ◁ 295ʳ
τηρειν : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ⊱ f f 296ʳ πεσσω : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ — 297ʳ θυ-
ρων : — ∽ ∽ ∽ f f 298ʳ δυω̄ : ▷ ▷ ∽ ff 300ʳ ειαται : ▷ ▷ ▷ ∽ ff 301ᵛ
αποκλαυσθεν : ▷ ▷ ▷ ∽ ff 302ᵛ πινομενα : ▷ ▷ ▷ ∽ ff 303ᵛ ευζωμω :
▷ ▷ ▷ ▷ ◁ — 304ᵛ χρησιμως : ◁ ▷ ▷ ▷ ∽ ff 305ᵛ αυτους : ▷ ▷ ▷ ▷ — ◁
ff 307ᵛ ασπαραγος : ▷ ▷ — ff 308ᵛ εν ηλιω̄ : ▷ ▷ ▷ — ff 309ᵛ κρητικον :
▷ ▷ ▷ ▷ ▷ — ff 310ᵛ ενεῤγων : ▷ ▷ ▷ ∽ 311ᵛ ανακαθαιρει : , , , , , 312ᵛ
αρηγει : ▷ ▷ ▷ ▷ ∽ ff 315ᵛ μελικρατω : ❦ ff 325ʳ ξυσματωδες : ❦ ff 328ᵛ ευτο-
κιον : ❦ ff 329ʳ ἴσχυρως : ❦ ff 330ʳ γεωλυφοις : ❦ 331ʳ ροδινω : ∽ ❦ ff 332ʳ
ἴστορειται : ∽ ❦ ff 333ʳ πινομενον : ▷ ▷ ▷ ▷ — 333ᵛ τοπους : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ∽
ff 334ᵛ ἄποψαν : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ — ◁ 335ᵛ αῤτου : ▷ ▷ ▷ ▷ — ▷ —, ff 336ᵛ κατα-
πλασθεισα : ▷ ▷ ▷ ▷ — ▷ 337ᵛ βοη̄θει : ▷ ▷ ▷ ∽ 339ʳ τοποις : ❦ 343ʳ μονου :
∽ ❦ ff 344ʳ τοις προειρημενοις : ∽ ❦ ff 347ʳ προ αυτου : ▷ ▷ ▷ ▷ — v —,
348ʳ επιτεταμενων : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ — ▷ —, ff 349ʳ προειρημενοις :
▷ ▷ ▷ ▷ — ▷ — ◁ 350ʳ αντιδοτοις : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ — ▷ — ff 351ᵛ μαλαγματα :
∽ ❦ ff 353ʳ παθεσιν : — ❦ 354ʳ γυναικιον : ▷ ▷ ▷ — ▷ — ff 355ᵛ πινομενος :
▷ ▷ ▷ ▷ — ς — ◁ ff 358ʳ συνατμισθεισα : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ∽ — ff 359ʳ τα αυτα :
▷ ▷ ▷ ∽ ff 360ʳ φυλασσει : ❦ ff 362ʳ καταπλασθεις : ❦ ff 366ʳ προᾱγειν :
∽ ❦ 370ʳ ὕστερας : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ + ff 371ᵛ ἔξοδον : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ +,
ff 372ᵛ ευθετος : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ff 371ʳ αυτων : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ 373ᵛ δηγμα-
σιν : ∽ ff 375ʳ τοποις : '' ❦ ff 379ʳ ημερας : ∽ ❦, ff 381ʳ θεῤμαντικη :
▷ ▷ ▷ ▷ + ff 382ᵛ ικανως : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ — ff 383ᵛ χλιᾱρου :
▷ ▷ ▷ ▷ ff 384ᵛ αχρηστος : ▷ ▷ ▷ ▷ ζ ff 385ᵛ διατιθενται : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ +
ff 386ᵛ χαμαιμηλον : ▷ ▷ 388ʳ θεραπευεται : ▷ ▷ 389ʳ εσται : ▷ ▷ ▷ ff 392ʳ
εξευρηται : ▷ ▷ ▷ ff 393ʳ θυμιαμα : ▷ ▷ ▷ fe 396ʳ κλαδοι : ▷ ▷ ▷ ▷ 397ʳ βοη-
θεια : ▷ fe 398ᵛ ζεουσαν : ff 401ʳ σωματι : . . fe 405ᵛ ἔπακολουθουντα : ▷ ▷ ▷
ff 405ʳ ποιει : ▷ ▷ ▷ ▷ + ff 406ʳ νεκρος : ▷ ▷ ▷ ff 408ʳ παρεχονται : ▷ ▷ ff 411ʳ
αλ̓λος : ▷ ▷ ▷ ff 411ᵛ τουτοις : . . . ff 412ʳ ποθεν : ▷ ▷ ▷ — 3 ff | τριφυλλος :
▷ ▷ ▷ ▷ — 413ʳ απιων : ▷ ▷ ▷ ff 413ʳ ωφελιμωτατα : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ + ff 413ʳ
εῤπετων : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ff 414ᵛ καλων : ▷ ▷ ▷ — ff 415ᵛ ἴσχει : ▷ ▷ ▷ + ff 416ᵛ
εμποιειν : ▷ ▷ ▷ ▷ + ff 416ʳ αλλων : ▷ ▷ ▷ · ∽ ff 417ᵛ φερει : ▷ ▷ ·· ff 418ᵛ
ησσον : ▷ ▷ ▷ ff 419ʳ πλατυ : ▷ ▷ ▷ ∽ — ff 419ᵛ σφονδολοι : / ff 420ʳ εστι :
▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ + ' ς ff 420ʳ κεντρον : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ + ff 421ʳ 422ʳ χωριον :
▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ☧ ff 421ᵛ ηει : ▷ ▷ ▷ ∽ ff 422ᵛ διεῡχεται : ▷ ▷ ▷ ▷ ∽ ff 422ᵛ
πονηρον : ▷ ▷ ▷ ∽ ff 423ᵛ ἔραστην : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ☧ ff 423ᵛ μεντοι : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷
ff 424ᵛ θηριου : ▷ ▷ ▷ ▷ ff 425ʳ πινειν : ▷ ▷ ▷ ∽ ff 425ᵛ ωφελη : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷
ff 426ᵛ αῤχονται : ▷ ▷ ▷ ∽ ff 427ʳ εῤπετων : ▷ ▷ ▷ ▷ ☧ ff 427ᵛ πιειν :

▹ ▹ ▹ ▹ ∽ ff 428ᵛ ηγαγε : ▹ ▹ ▹ ▹ ∽ ff 429ʳ ιαται : ▹ ▹ ▹ + 429ᵛ αποθανειν : . . . ◃ ∽ ff 432ʳ επωφελεις : ▹ ▹ ▹ ▹ ∽ ff 432ᵛ κλαδοις : ▹ ▹ ▹ ▹ ∽ ff 434ᵛ ετεθη : ▹ ▹ ▹ ∽ ff 435ᵛ απαλλα : ▹ ▹ ▹ ∽ ff 436ʳ εστιν : ▹ ▹ ▹ — 438ᵛ λογοι : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ — ff 439ʳ ακαθαρσια : ▹ ▹ ▹ ▹ — 3 fe 447ᵛ ϋδωρ : ▹ ▹ — fe 448ᵛ εσθιομενος : ▹ ▹ · ▹ — — · · · · — fe 449ᵛ καταχαλασθηναι : ▹ ▹ ▹ — ff 454ʳ ποματι : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ∽ ff 455ʳ το ϋδωρ : ▹ ▹ ▹ ▹ 3—3—3 ff 455ʳ θανατον : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ fe 456ᵛ πυλαις : ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ∽ ff 457ʳ χρησθαι : ▹ ▹ ▹ + ff 458ʳ σοφιστου : + 459ᵛ.

Puncta duo iuxta se posita: επιχωριοι ˙ ˙ ff 418ᵛ.

Lineola: καταπλασσομενα — ff 171ʳ.

Puncta tria: τραυματα ⋮ fe 16ʳ φαρμακον ⋮ fe 16ʳ τριων ⋮ 21ʳ θηρια ⋮ ff 33ʳ αποκτεινειν :· ff 215ʳ αιματος :· ff 403ᵛ αγειν :· ff 417ᵛ.

Puncta tria cum flore: οπω ⋮ ❦' ff 352ᵛ.

Puncta quattuor: χοος . . . . ff 426ʳ.

Lineolae variae: αντιδοτοις ▹ ▹ ▹ — ff 31ʳ καταπλασθεισα ▹ ▹ ▹ ▹ — 41ʳ υποπινπλανται ▹ : ▹ ▹ ▹ ◃ ◃ ◃ ◃ -- 86ᵛ τροχισκους ˙ ▹ ▹ ▹ ▹ — ff 117ᵛ διαφοριν ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ∽ ff 123ᵛ δριμυτητος ˙ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ∽ ▹ ∽ ff 138ᵛ ενχεόμενον ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ff 271ᵛ παραιτιται ▹ ▹ ▹ ff 278ᵛ προστεθις ▹ ˙: ◃ ◃ ▹ ▹ ∽ ff 293ᵛ παραχυλισματα ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ∽ ff 313ᵛ ἐπιπλασθεις ▹ ▹ ▹ ▹ + ff 356ᵛ δεινον ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ ·· — ff 431ᵛ καρπων ▹ ▹ ▹ ▹ — ff 445ᵛ εις εμε καθηκοι . δια παντος θεσμους τε και νομους : ▹ ▹ ∽ ff 459ᵛ δυνησει ▹ ▹ ▹ ▹ ——— ff 450ʳ οσπρια ▹ ▹ ▹ — ff 452ʳ.

ουλα ·▹ ▹ ▹ ▹ — ff 19ᵛ.

ωφελιμος ≻— ▹ ▹ ·· — ff 13ᵛ ειρημενοις ≻— ◃ ◃ ◃· · · · 14ᵛ ριζοτομικος ≻— ccc 18ʳ καρδαμωμω ≻— cic 70ʳ λιθους ≻— ◃ ·· ∽ 82ᵛ ιστησιν ≻— ◃ ◃ ▹ ∽ 82ᵛ ητ'τον > — ff 28ʳ ριζοτομικος ◃ ∽ 29ʳ αναιρει : ✂ 34ʳ γεννητικον ɔ ✂ 35ʳ.

αποκαθαιρει · — < ff 207ʳ εκφρατ'τει · ▹ ∽ 94ᵛ.

δρα ·▹ ff 18ʳ κινει ◃ ff 225ᵛ.

ψωραν ❦ ff 29ʳ εντεχνες ˙ ❦ ff 69ʳ γινεται ❦ ff 186ʳ χερσοις ∽ ❦ f 197ʳ ενεργειαν : ❦ ff 218ʳ τοπον : — ❦ ff 223ʳ εστιν ∽ ❦ ff 224ʳ διουρητικοι ∽ ❦ ff 234ʳ γλαυκιω ˙ ❦ ff 254ᵛ πλειον ∽ ❦ 265ʳ ακριδας ˙ ❦ ff 341ʳ χρωνται ∽ ❦ ff 342ʳ περιαπτομενην ∽ ❦ ff 365ʳ επιπαιδων . . ❦ — 367ʳ διαρροιαν . — ❦ ff 368ʳ πυ'ρακανθος ❦ 433ʳ.

αστεριου ˙ ˙ ˙ ˙ το ειδος εστι που ˙ ˙ ˙ το 416ʳ μυ ˙ ˙ ˙ ‾ ουλης 426ʳ γνου ˙ ˙ ˙ ς 429ʳ δικνυ ˙ ˙ ˙ ˙ | σθαι 429ʳ σπου ˙ ˙ ˙ ‾ δη 403ʳ του ˙ ˙ ˙ ˙ ‾ | τους 475ʳ.

De scripturae genere.

De Dioscoridis codicis Constantinopolitani aetate cum satis certa indicia exstent ex libro ipso petita, in universum consideranti id quoque statuendum est *litterarum formas* elegantissime sane exaratas proxime accedere ad eam figuram atque normam quae saeculo VI° adiudicanda est. de his rebus V. Gardthausen in Palaeographiae Graecae p. 150 sq. multa disseruit qui aliorum vetustissimorum codicum unciales quas dicunt litteras cum Dioscoridis codice Vindobonensi comparavit. ego ne longa disputatione animos legentium defatigem conspectum litterarum aliorum manu scriptorum qui aetate proxime ad Dioscoridis codicem accedunt confeci. sunt autem hae litterae petitae ex papyris Vindobonensibus Rainerianis numeris unc. 48—53 insignitis quorum aetas vario modo definiri potest. exstant enim in his papyris alia quaedam litteris quas dicunt cursivis adscripta, quae aetatis suae sat certum indicium prae se ferunt. charta pergamena autem numero unc. 48 insignita saeculo VII° maior est quippe cui a Persis quaedam litteris quas dicunt Pehlevicis superscripta sint; penes Persas autem imperium Aegypti post Christum natum saeculo VII° ineunte fuisse constat. iam sequitur litterarum conspectus in tabula addita.

Sed iam ad aliam quaestionem tractandam accedamus. quaeritur enim utrum u n a eademque m a n u totus codex exaratus sit an p l u r e s sint distinguendae. et id quidem satis constat maiorum litterarum formas unam eandemque ubique speciem praebere nisi quod uno alterove loco scriba manu defessa minore arte rem egerit. accedit quod variorum signorum quibus legentes sublevantur velut interpungendi norma et regula toto codice eadem est, idem litterarum inter se colligandorum usus. sed in minoribus litteris quae margini adscriptae sunt aliter res se habet. vir doctissimus V. Gardthausen enim p. 153 alteram manum inde a f. 388[r] statuendam esse putavit »Die Dioscorideshandschrift bietet am Schluss

einige Blätter von anderem Schriftcharakter, die statt der mühsamen und steifen kalligraphischen Schrift in zugespitzter, rechts geneigter Unciale von ungemein zierlichem und elegantem Charakter geschrieben und daher auffallend an das fragmentum mathematicum bobbiense erinnern. — Die Zahl der tiefen Buchstaben (ϱ, υ, φ, ψ) ist dieselbe. Während die Grundstriche beim Dioscorides nur unten sich zuspitzten, sind sie hier von vorn herein keilförmig zugeschnitten, namentlich das Y bekommt dadurch ein fremdartiges Aussehen. Hohe Buchstaben, wie das hohe Γ und Τ, die die ähnliche Schrift des 9. Jahrhunderts auszeichnen, kommen im Text noch nicht vor; die Zahl der Ligaturen ist eine ebenso beschränkte wie im Dioscorides. Diese junge Hand zeigt aber schon einen ganz fremdartigen Schriftcharakter und kann nicht mehr zur ältesten Unciale gerechnet werden." Haec ego minus recte se habere putaverim; observavi enim iam aliis locis non in margine sed in ipso textu qui dicitur cum charta deficeret spatiumque deesset easdem litterarum margini adscriptarum formas singulas modo has modo illas exaratas esse, quas Gardthausen alterius manus esse putavit velut:

f. 175r *ϑεϱμανϑεντα* | : *ϑεντα.*
176r *χοιϱαδας* : *δας*, *επιληιμψιαις* : *ψιαις.*
185r *υφαλμυϱος* | : *ος*
189r *αννησσω* | : *σσω*, *σταφυλινος* | : *ος.*
191r *αλεξανδϱινος* | : *νος.*
372r *επεσχισμενα* : *ενα.*
329r *ενοδοις* | : *ς.*
332r *εν̓ καϑαιϱει* | : *αιϱει.*
342r *ϱωγες* : *ες.*
366r *καταπλασϑεις* | : *ϑεις.*

Cum autem haud verisimile sit unius eiusdemque vocabuli partes a duobus scribis altero saeculi sexti altero saeculi noni exaratas esse, sed potius statuendum ab uno eodemque scriba eas scriptas esse, cumque deinde litterae inde a folio 388r margini adscriptae eiusdem generis sint atque eae quas modo observavimus, Gardthauseni sententiam non sequor sed litterarum varias quidem sed tamen unius eiusdemque aetatis formas hic esse statuerim.

Litterarum initialium ceteris litteris maiorum usus in Dioscoridis codice plurimus est qui hac in re praeter ceteros eximius est; cf. Gardthausen p. 141.

De *scripturae compendiis* in tanta foliorum multitudine haud multa dicenda sunt quippe quorum usus admodum exiguus sit. nam ne usitatissimum quidem illud vocabuli ἄνθρωπος compendium omnibus locis exaratum est; legimus enim ᾱνοῡ 399r 400r ᾱνοῡς 405v ᾱνοῖς 47r sed ανθρωποις 426r ανθρωπω(ν) | 392r ανθρωπιου 398r.

iam secuntur rara illa siglorum exempla quae exstant:

< id est δραχμη αλοης (δραχμη) ᾱ 332r αφρονιτρου (δραχμη) ᾱ 199r κ(αι) της ριζης (δραχμη) 332r.

ξ/ id est ξέστης κροκου λευκου ξ(εστην) ᾱ 199r.

κ̓θ′ id est κυάθου κ(υα)θ(ου) (ημισυ) 332r.

κ(αι) saepius adhibetur speciemque praebet lineolae κ litterae subductae velut: κs 30r 42r, ουρα. κs εμμη|να κs 125v 134v μιγνυται δε κs|165r εστιν κs 175r κρεπαλης κs|183r δε κs|192r 207r ἴαται sp. κs|224r κs 237r ποιει δε κs|261v μιγνυται κs κηρω ταις κs μαλα 261v|κs των 261v δε κs οσφραντικος 261v δε κs προς 261v πονου κs διατασεις, τηκει κs τοις, κυστεως κs νεφρων, δε κs η 261v αφεψημα κs καθαιρει τα ξηρα κs ρυπαρα ελ'κη κs λεπιδας 261v λεπιδας αφιστησιν. κs απουλοι τα παλαια 261v ἴκτερικους κs νεφριτικους 265v καθαιρομεναις κs καταμηνια 265v ποιουσιν. κs ὕπο 267v καταπλασσομενη. κs ο καρ'πος 281v ποτιζομενος κs εμ|μηνα 281v φαυλος κs σκληρος 281v ποιει κs προς 281v|κs προστεθισα 281v αρμοζι. κs προς τας ὕστερικας 281v|κs σκληριας 281v κs ακροχορδωνας, κs αλωπεκιας 307v margo κινει. κs ᾱ|ναστομοι 316v οξει κs καταχρισθεισα 332r οξει κs ροδινω 332r δε κs 333r κs ταυτην 353r φλεγμονας κs|366r κυκλω κs μακροτερα 381v φ]οβους και βασκοσυ[ν]ας κs δαιμονας κs| ηλιου 388r οθεν κs λαμ'βανε 388v βασκοσυνας κs δαιμονας 388v γινομενους κs δαιμονας 390r κ παντας 392r αυτης κs ει(ν) 394v κs ταυτη 401v margo, κs 461r κs μεχρι 477v margo]γνιζει κs αναβοα 481r κ ταις . . .|481v margo ευφωνον κs μουσικον 482r margo.

Eadem est και syllabae species in his vocabulis: κεφαλαλ γικs ς δυναμεσι 281v μηχανικs προς 471v κs ρω τινι|474v margo.

Accedit αι syllaba in fine et in mediis vocabulis: διηθισθ(αι) 94v διαμασασθ(αι) 134v αυξεσθ(αι) 188r αντιλαβεσθ(αι) | 469r γιγνωσκεσθ(αι) | 476v δυνασθ(αι) | 479v ειν(αι) | 115r 389v φορην(αι) | 388r διδον(αι) 351v θυμιωμεν(αι) | 34r φυομεν(αι)ς 394v προφητ(αι) sp. 261v ἴατ(αι) 167r ξηραινοντ(αι) 148v ειωντ(αι) 141v ὕποπνευετ(αι) 114r μιγνυτ(αι) 30r 200r

διδοτ(αι) 230r 265v *καταπλασσετ(αι)* 344r *φυετ(αι)* 346r *ωνομαστ(αι)* | 372v *μεριζοντ(αι)* 461v *ανοιγνυτ(αι)* | 479v margo *τρεφοντ(αι)* 482r.

παλ(αι)α 281v *δ(αι)μω(ν)* 261v *θερμ(αι)νων* 261v *διαθερμ(αι)νο(ν)* | 301r.

Sed non solum vocabulorum compendiis scribentes sublevantur sed etiam *litteris inter se colligatis* quarum haec exstant exempla:

A et *Υ* *ταυ|τα* 339r 439r *τα αυτα* 302v *τα αυτα* 133v *αυτον* 435v *το αυτο* 298r *αυτη(ν)*| 165r *ταυ|τη* 402r *Ταυτην* 390r margo 394r *αυ|τω* 399v *δε αυτην* 268v *αυτω* 366r *αυτους* 474v *αυ|τους* 460r *αυτω(ν)*| 465v 478r *εξ αυ|των* 402v *αυτης*| 372v *αυ|της* 470v| *δι αυ|της* 247v *κατ αυ|της* 463r *ταυτη(ν)*| 441r *ταυτῆς*| 389r *επ αυ|τοις* 475r *αυ|τοις* 469v *αυτοις*| 477r *αυτοματος* 389r *καυλοι*| 261v *καυλοις* 261v *παυει* 128v 389r margo *αυξηθεντι* 478r margo *τραυ|ματων* 466r *ελαυνομενω(ν)* 464v *ελαυνωσι(ν)* 464r *αλλα υπαρχει* 427v.

Η et *Κ* *μηχανηκ(αι)* 471v.

Η et *Μ* *ημερος* 135v *αλγημα* 136v *οιδηματα*| 272v *παραχρημα* 390r *ημε(ν)* 394r 457r *γημαντος* 462v *καθημενος* 477v margo *ημε|ρα* 452v.

Η et *Ν* *ην*| 73r 114r *σωστικην* 282v *επιπομπην* 390v *βλαβην* 398r *την*| 467r *βλαβην* 469r *μην*| 455r *ωρην εαρινη* 390r

Μ et *Η* *οσμη* 96v *δραχμης* 195r *οσμη(ν)*| 223r *μη προ*|261v *καταμη|νια* 265v *υπομη|κης* 329r *δραχμης*| 366r *ανκυλομητου* 389v *μη*| 458r.

Μ et *Μ* *σκαμμωνια* 331v.

Μ et *Ν* *καμνουσαν* 463r.

Ν et *Μ* *εντευθενμεν ουν* 406r similem speciem praebet *Ν* et *Ι* in *ενιοι* 40r.

Ν et *Η* *μενης* 20r *ονινησι(ν)* 28r *μηκωνη* 29r *υποθυμιωμενη* 71r *ενκαθημενη* 222v *δοκιμαζομενης*| 223r *ποτιζομενη* 321r *σμυρνης* 378r *βοτανη(ν)*| 388r 389v margo *επιβαλλομενη(ν)*| 395v *χελωνης*| 457r *μεμηχανηται* 466v *τροπινη* 469v *αινη|ες* 473r.

Ν et *Κ* *ε|φηλινκ(αι)* 238v.

Ν et *Τ* *πρεποντως*| 389r *εντε*| 394r *αγρευθεντες*.| 460r *διεφθειρεντοκον* 476v.

Τ et *Ω* *αυτω* 366r.

Η et *Μ* et *Η* *ημητων* 459.

Η et *Ν* et *Μ* *τηνμητερα* 472r.

Μ et *Η* et *Ν* *μην*| 393r.

Ν et *Η* et *Μ* *αρχηνμονη* 468v.

Ν et *Μ* et *Η* *ανμηλινα* 123v.

O et *Υ*; *υ* littera *ο* litterae imponitur *φυλλους* | 328r *καλουσι(ν)* 197r *βουλβους* 105r *βουληται* 456r margo; ambo speciem praebent

8 numeri τετραβολ8 332r ηπατικ8ς 195r; nonnumquam autem ο littera υ litterae superponitur αυτ̀ο'υ 175r καλ̀ο'υσι(ν) 198r φοινικ̀ο'υ(ν) | Ενιοτε 224r ρουσκ̀ο'υμ' 234r εχ̀ο'υ | [253v στομαχ̀ο'υ 366r; ο littera sola in fine superposita ου diphthongum significat μαρασμ̀ο'(υ) 89v.

M et *Υ* cum ο littera superposita: καλαμ̀ο'υ 465v παρεμ̀ο'υ 427v

Pro N *littera lineolam* exarari vocali superpositam satis constat. ex ingenti exemplorum multitudine pauca notavi: πασα¯ | 86v θαλασσα¯ | 401v ελεξα¯ 60r εκαλεσα¯ 374r εξ α¯|τικυρας 115r θερμα¯ | τικην 128v ακα¯|θας 333r με¯| 139v εξωθε¯ 99v 375v ποθε¯| 133v 285v προς ε¯ 86v με¯|τοι 337v ανατριφθε¯|τα 27r δυσε¯|τερων 49r οπτηθε¯| 104r συν-κοπε¯| 47r ρηγμασι¯| 19v μαλαγμασι¯| 327r αποστασι¯| 39r δυναμι¯| 397v δυει¯| 245v δυοι∸ 19r ονινησι¯| 38r αφιστησι¯| 346r φασι¯| 41r δεσμευουσι¯| 328r βοηθει¯ 30r πανει¯ 379r πινι |268v εστι¯| 92r 96v 332r ελ'μι¯|θας 133v εποχη¯| 50r γη¯| 332r καθη¯|105r λευκο¯| 15v λειο¯| 325r ο¯| 237v τραχυνο¯|τες 78r βαλο |τες 119v σφο¯|δυλω 285v ρουν το¯ 265v συ¯ 78r 147r 228r 316v 336v βοηθου¯| 305v συ¯|κριτικως 96v πυρου¯|τα 103r τω¯ 19r 168r 247v 284v ω¯| 134v επιχωριω¯ 413v ανθρωπω¯| 342r. In φλεγμονην̄|21r et αποκτε¯|νει 348r haec lineola supervacanea est; in στρα¯|γουριας scriba veterem orthographiam sequitur . nonnunquam cum puncto coniungitur δυοι∸ 19r ιστησι∸ 43r εφιστησι∸|268v τοποισι∸ 389r. haud recte posita est in καρπος βιβρωσκομενο¯ς 329r.

In fine linearum ut spatium expleatur angulus exaratur < | αλ'λου 410v.

De *I adscripti* usu notavimus θερ'μηι θαλαττηι 139v . nonnumquam ω litterae finali dativi punctum imponitur sed hoc nequaquam recte I adscripti vice fungi existimaveris: συν ελαιω̇ 23r 24r ηλιω̇ 27r σικυω̇ 66r.

I littera iusto maior exarata est in κοχλιαρIω 15v cuius rei in *T* littera exempla exstant plurima.

Minores litterae in textu qui dicitur adhibentur aut in fine linearum aut cum litterae vocabulaque omissa inseruntur in linea ipsa aut super linea; in fine linearum una vel plures litterae extremae vel antecedentes minores sunt usitatissimae velut: δε 15v προσα| 16r μεν| 16r οινου| 18r μητρα 18r δυναμεως| 19r βλα-στοις| οιω| ομοιαι| δε| 19r ραβδους| αμ'φο 21r ποντω| 23r γεννωμενω¯| θερα-πευει| σεσελεως| αρμοζει| βοηθη| κλειζομε σκευαζει προς| κιβωτους| 23r ευω|δες ωσπερ'| κορυμ| ευω| πινομενος| δυσουριαις·| φαρμακω.| τω| καιθυ| σκορ'| ελαιω| καυθεντος| συνε| 24r περιο|δους 281v μουστους 163r εμ'φερης 54r.

In mediis vocabulis et in linea ipsa insertae: μεγαλω| 27r ὕδατιαχριαν 94v εισαλμεαν 125v αρ'του ερυσιπελατα 165r σωατα 475r προσφερεστα δρακτω 465r οζιόδονταλ|γιας 115r τας ελ'αφους 121v και αδροτερον 323r σμυραινης 423v απεχεται τα εγ'γονα 409v λαμπρυνει . 19r θεραπευει| 29r μεγεθα 31r βατος ελισσεται 124v παρηγορει 133v εψηθεις 133v περιρηττει 133v εψηθεισα 133v ποθεισα 133v ο|ξει 133v αρμοζει 135v ρητ'τει 139v αγ'γειου 139v δοκειν 139v βαφεις 161r τηρει|οξει 237v καταπλασθεισα 238v ποθεισα αρμοζει λειας 238v ενὑμενει 238v τεθεις 239v κεφαλαλγεις εἶσι 239v θρυπτει 295r ηδειστηγευσει 296r προτρεπειν εἴωθαμεν 372v πληρωσει 465v θαλασσαν επι 466r τει|θεναι 480r γλυκαιοις 30r ανκυρατι|κος 114r και τουνομα 157r πανισκιοις 158r προστι|θεμενη 236r πολιοι 390v αις 394r οτι το κεντρον 422r δυσαπουλο|τα 25r εν οινω 27r 142v πορφυρουν 154r κοι|λον 163r κοιλιακους 182r δὕοϊν 203r σκορπιοπληκτοις 212r διο και 372v διεφθειρεν τοκον 476r τους λει|πους 480r αμβ'λυωπιας 26r αλμυρα 282v τετρυγνειαι 478v πολυπους 463v φυλλων 275v μελας 293r (rubrum) σολαιστρουμ' 48r ὕσσωπου 62r μεια ο̄ξους ποθεισα 110v παραπιοθε 114r το σπερμα 120v σταφυλινου σπερμα|τι 125v μετα ο̄ξους πινομενον 133v βουκρασιον 166r δυστοκουσαι| 274v κεφαλη: ρουν 301v ενἴσταται σμηχιδε 334v τους της 373v εις νησσον 391r βοστρυχος 480v σκιλλης η ταυτης 126v στερ'γυθρον 163r το μακρον 186r δυναμιν της 135v κεντρω 432r θρυπτει| 42r αγριου 429r εστρα|μενα 176r οξυλαπαθον 9v καπιλλους 42r εαν τι ς' αρ'ρηγενι 124v την σχεσι(ν)| 132v φυραθε(ν)| 190r εχων.τουτον η ριζα 238v και οινη 434v ενσταζε 453v προσο̄μοιος ως ονομαζεται 477v αλλα|συν οινω 445v (margo) οδοντας τον 423v.

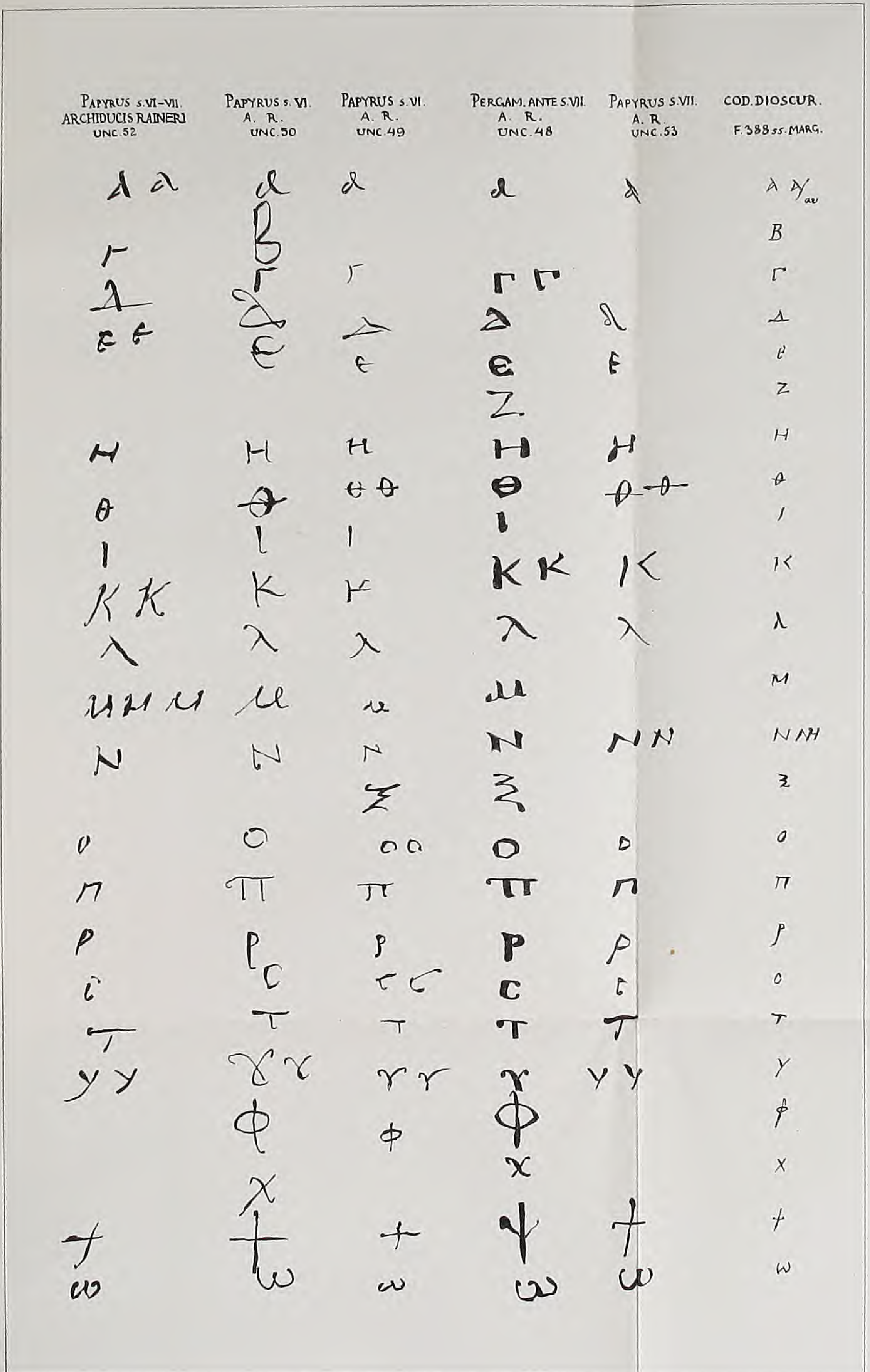
Super linea insertae, et has quidem lineolis duabus ` ´ significavimus: τραχαι`α´ αντιλαμ'βανομενα 271v την`α´κονιτον 440r φυλλ`α´ ανιησιν 97v λεγεται`ε´ιναι 47r οβολος . πλ`ε´ιονα 139v καθ' `ε´ἵστησιν 165r τας εφηλ`ε´ις 175r εν ο|ρ`ε´ινοις 238v κα`ι`´`ε´νον 238v επεχ`ε´ι 239v βοηθ`ε´ι 376r ωρ'η `ε´ν εαρινη 390r ευθρυπτον `η´πατιζουσα(ν) 15v πανει `λιαν τε´ και 28r αμ'βλυωπια`ι´ς 41r αιμορραγια`ι´ς 239v εστ`ι´ως 308v δω`ι´ς 440r τα`ι´ς 472r τα`ι´ς νεαις 481r μιλ`λ´εφολιαμ' 237v βηναιφα`λ´λιουμ 281v χιλιοφυλ`λ´ος 323r rubrum φυλ'λα `λ´επτοτερα 349v ορι`ν´οις 114r ουδε`ν´ ηττον 394v τω `ν´ειλω 424v]|σιν `ν´οθους 477r βιβρωσκομενον `ο´νινησιν 316v περι`ρ´ηττι 277v γλισχ`ρ´ων 335v γλω`σ´σαν 148r μα`σ´θων 27r θηλυπτε`τ´ρις 139v μενταμον`τ´ανα 153v αποζεννυμεναι `δε´ αρμοζουσιν 21r χε`με´θλα 27r αρ'γεμα με`τα´μελιτος 41r τριβ`ολ´ου 74r συν μελιτι . και `κα´θεαυτους 78r θερα`πευ´τικην 114r ουσι `δ´ε 248v στο`μα´χικοις 265v θηριο`δη´κτοις 274v καυ`κα´λις 432v η ἴν`δων´ οποσα 435r δια`μα´σω 436r απερ'γαζομενον `ον´ ηχειν 449r πεφαρ`μα´γμενω 415r πεφαρ`μα´γμενων 456v η μη των ε`πων´μη 459v αλ`λη´λα . και 468v ωσ`τε´ ανελ'κυσθεν 473r το `θη´ρατρον 464v τροφη τα των ναυᾱγησαντω(ν)| 456r.

το αποζεμα . `ενκαθιομα′ εμ'μηνων 249v και ε|φηλιν κ(αι) `αλφων′ συν κνιδης 238v ταυτα `ουδε′ οραν 454v το σ`περμα′ πινομενο(ν)| 385v εν αυτη `γενναται′ εκλεγου 115r κολ'πους . `παρακολλα′ . και 30r εχει `ομ`ο′ια′ δασυτερα 44r φλεγμονας `τα′ φυλ'λα 268v χασκιν . την `δε′ χροαν 132v αγωγαις. τοις `δε′ δυσηνομοις 139v ]ν `δε′ ελ'μιν 249v ἐστι `δε′ και 457r σπευδουσαι `αι′ κορυ|δαλ'λιδες 484v το′ πρωτον 446r ποιησει `τον′ μοχθον 469v και `προς′ τους 249v υστερας `περι′ ποιει . 267v αυτης `της′ ριζης 412v περιειλημμενον: `εχων′ επ ακρου 137v λευκον `εν μεσω′ κοιλο(ν)| 238v ουδεν `ουδε′ απλως 399r ποιει δε `κ(αι)′ προς 321r συν `ερινω′ αλευρω 283v πηγνυμενα· `πινομενα′ δε 338v φυομεν(αι)ς `βοτανε′ εαρος 394v.

Vitia scribendi radendo correcta sunt: παλαια . . ελ'κη 64r και . . ελωδεσι ubi δε erasum est 216r; saepe lineola subducta punctove superposito scriba litteram delendam esse indicavit: θαμνοειδης. ε del. 21r κλωνιας, ι lineola delevit 273v; και λ· · ι· · θιου 29r (l. καὶ θείου) το χυλισμα τ·ο·χ·υ·|λισμα 94v μιγνυται . δ·ε· . οροβινω 126v κ·α·ν·ε·ν· . κανενκυος 141v οψα·ι·εως 277v (l. ὄψεως) το . δ·ε· απο|ζεμα 336v η·ε·η·λιοιο· 390r ταυτηντὴν 394r πουν· 405v διδοτ·ε·δε·τ· αιδε 429r τε ἑ φιλειν 433r τὴ ἰ′ἐη| 440v πλ·ευκινης 449r γαρ' δη κ·α·ι· τ·ω·ν· και των 458r οι αλιε·ι·ς·|εις 466r; utrumque modum adhibuit in κορἀειον 305v, α lineola punctoque delendum esse significavit; χουλουμἀλουμ' 273v ταχιἀς 479r (margo) δωρωνιον 304v κοπτ·εις 339r ποἰην 389v παιδικαὶ 463v ουκηκεισται· 466r (l. οὐκ ἥκιστα) χωρι·ον 466v κολ'ποι·ς 479v πι·νειν 480r καμνηή 470v χοιὑραδας 133v αναυγὑρος 238v κὑνοποδιον 273v ραβ·διον 471v αμυντικον γ·ασης μασθων 437r δε ἀποκλ·αυσθεν 302v φυλλ·α 390v εισι δε ἀπαλ·'λαι 455r πεπεριν· 450r αφρ·ονιτρο(ν) 437r γευσεις· 296r βοηθησεις· δ 448r τους· 441v κακοδαιμονὰ 462v περιτ·ι·νος 462v ϋπολευκον κ·α·ι·υ·π·ο·λ·ε·υ·κ·ο·ν· και 286v οδονταλγειας διακλυσματ[ο]τ·α·λ·γ·ε·ι·α·ς· δ·ι·α·κ·λ·υ·σ·μ·α·το αφαιψημα 299r.

ποτανης , π lineola deletum, β superscriptum 389r; ραμνος̇ , ς puncto lineolaque deletum, ν superscriptum 388r; φαρ·ακρα , ρ lineola punctoque deletum, λ superscriptum 440v; μηχανωμενος̇ , ς eadem ratione deletum, ν superscriptum 467r.

in πονων ω ex ο correxit manus prima 40r.



PAPYRUS S.VI–VII. ARCHIDUCIS RAINERI UNC.52
PAPYRUS S. VI. A. R. UNC.50
PAPYRUS S.VI. A. R. UNC.49
PERGAM. ANTE S.VII. A. R. UNC.48
PAPYRUS S.VII. A. R. UNC.53
COD. DIOSCUR. F. 388 ss. MARG.

DIE MINIATUREN
IM WIENER KODEX MED GRAECUS I.

BESPROCHEN VON

JOSEPH MANTUANI.

Im Plane unserer Publikation wäre es gelegen gewesen, diese Besprechung in lateinischer Sprache zu bieten. Nach den Entwürfen von einigen Teilen wurde ich jedoch inne, dass die lateinische Abhandlung, in welcher die heutezutage üblichen termini technici durch Umschreibungen zu ersetzen gewesen wären, nicht nur ungebürlich breit, sondern für den Leser vielfach unklar werden müsste. So fasste ich denn, bestärkt durch meinen Kollegen v. Premerstein, dem ich auch sonst manche Anregung in dieser Arbeit verdanke, den Entschluss, sie womöglich in deutscher Sprache abzufassen. Der Vorschlag fand sowol seitens der k. u. k. Direktion der k.k. Hofbibliothek, als auch seitens der Leitung und des Verlages volle Zustimmung. So erscheint denn diese Studie ausnahmsweise in deutscher Sprache.

* * *

ERSTES KAPITEL.

Der Kodex, dessen Miniaturen uns hier beschäftigen werden, war auch vom kunsthistorischen Standpunkte oft

Gegenstand mehr oder weniger gründlicher Erörterungen [1]).

---

[1]) Es sei hier die hauptsächlichste Litteratur, insoweit sie sich *kunsthistorisch* mit unserem Kodex beschäftigt, kurz angeführt. Die Beziehungen der älteren Schriften zum Kodex und zueinander werde ich an einem anderen Orte besonders behandeln. Hier seien genannt: 1) Lambecius, Commentarii, etc., (I. Ausgabe, 1669), II., 519 ff. und VI., 298 ff. — 2) Lambecius-Kollar, Commentarii, etc. (II. Ausgabe, 1769), II., 119 ff. — VI., 436 ff. — 3) De Nessel, Catalogus etc., (1690), III., 8 f. — 4) Bellori, P., Imagines veterum illustrium philosophorum, (Rom. 1685). Pars III., p. 13 ff. — Taf. 91, f. — 5) Gronovius, I., Thesaurus graecarum antiquitatum (Lugduni Batavorum, 1698), III., llll u. mmmm, Text u. Tafeln. 6) Montfaucon, Paléographie grècque, (1708) 195 ff. — 7) Gori, Thesaurus veterum diptychorum etc., IV., 60 f. Taf. 90. — 8) Seroux d'Agincourt, Histoire de l'art etc., (1823), V., Taf. 26. — 9) Visconti, Iconographie grècque, (Milan, 1824) I., 290 ff. Taf. 34—36. — 10) Hangard-Maugé, Les arts somptuaires, I., 62. — 11) Jahn, Über Darstellungen des Handwerks etc. in: Abhandl. der sächs. Ges. der Wissenschaften, phil.-hist. Cl., V., 298 ff. — 12) Waagen, Die vornehmsten Kunstdenkmäler in Wien (1867) II., 8 ff. — 13) Schnaase, Geschichte der bildenden Künste im Mittelalter, (II. Aufl., 1869), I., 237 ff. — 14) Labarte, Histoire des arts industriels (II. Aufl., 1873), II., 163, 466, besonders Atlas II., Taf. 43. — 15) Woltmann, Geschichte der Malerei, I., 184 ff. — 16) Kondakoff, Histoire de l'art byzantin (1891), I., 107 ff. — 17) Frantz, E., Geschichte der christlichen Malerei, (1887) I., 209 ff. u. Atlas, Taf. 20. — 18) Schreiber, Bilderatlas, etc. I. (Altertum), Taf 8. — 19) Bond & Thompson, The palaeographical Society. Facsimiles of ancient Manuscripts, Ser. I., Taf. 177 — 20) Middleton, Illuminated Manuscripts etc. (1892), 48 ff. — 21) Labitte, Les manuscrits et l'art de les orner, (1893), p. 43, Fig. 41. — 22) Kraus, F. X., Geschichte der christlichen Kunst, (1896), I., 459 ff. — 23) Bernoulli Griechische Ikonographie (1901), II., 214 ff. Taf. 31 — 33. — 24) Riegl, A., Spätrömische Kunstindustrie, p. 138 ff. — 25) Wellmann, Krateuas in: Abhandl. d. Königl. Ges. der Wissenhaften zu Göttingen. Phil.-hist. Cl., N. F. II., 1 ff. mit 2 Tafeln. — 26) Venturi, Storia dell' arte Italiana, Vol. I., 144. — 27) Katalog der Miniaturen-Ausstellung (der k. k. Hofbibliothek in Wien, 1902.) — 28) Beer, R. Miniaturenausstellung in: Kunst u. Kunsthandwerk, V., 239. — 29) Diez, E., Die Miniaturen des Wiener Dioskurides in: Byzantinische Denkmäler, III. (Auch im S.-A. Wien 1903). — 30) v. Premerstein, Anicia Juliana im Wiener Dioskorides-Kodex in: Jahrbuch der kunsthistor. Sammlungen des ah. Kaiserhauses, XXIV., 105 ff. 31) Michel, Histoire de l'art, (1905), I., 208 f. — Hinsichtlich der übrigen Litteratur sei der Kürze wegen noch auf die Zusammenstellungen bei Pre-

Diese erstreckten sich aber, man kann es behaupten, ausschliesslich auf die ausser dem Inhalte stehenden Miniaturen; die Behandlung der Pflanzen und Tierbilder wurde immer nur kurz berührt, wenn es überhaupt dazu kam. Vom Standpunkte der Botanik fanden sie aber öfters kritische Würdigung. Am eingehendsten hat sich Ernst Diez mit unserem Kodex befasst; vor ihm schuf der vielseitige Lambecius auch für den Kunsthistoriker verwertbare Grundzüge. In neuester Zeit zog man, namentlich seit dem Erscheinen von Kondakoff's Geschichte der byzantinischen Kunst, unsere Zimelie im Meinungsaustausche über die »byzantinische Frage« öfter, und zwar von beiden Lagern heran, ohne dass man sich mit ihr gründlich beschäftigt hätte. Hat man sich doch bis in die neueste Zeit mit den Nachbildungen, die Lambecius in Stichen bereits 1669 geboten hatte, beholfen, ja man war sogar mit Kopien nach diesen Stichen zufrieden; mitunter kamen dabei ganz schauderhafte Verunglimpfungen des Originals heraus, wie z. B. die nach C. Ciapporis Zeichnungen angefertigten Stiche bei Hangard und Maugé. Bis zur Publikation d'Agincourt's waren alle Abbildungen von den Stichen bei Lambecius abhängig; erst dort erschienen acht Stiche nach Zeichnungen, die mit einem für jene Zeit bewunderungswürdigen Stilgefühle angefertigt worden waren. D'Agincourt hat sich auch mit dem ganzen Komplex des bildkünstlerischen, im Dioskurideskodex niedergelegten Materiales beschäftigt, wie die Auswahl seiner Wiedergaben beweist. Der geniale Mann blieb ohne Nachfolger. Später brachte Labarte eine gut verwertbare farbige Nachbildung des Dedikationsbildes in Chromolithographie, nach der Kopie von I. Schönbrunner, die dann in die meisten neueren Handbücher als Autotypie übergegangen ist. Verlässliche Reproduktionen brachten die jüngsten Publikationen von Bernoulli, Diez und v. Premerstein.

---

merstein, Anicia Juliana, und hier oben, p. 8, ferner 82 ff. und 119 ff. im kritischen Abriss desselben Autors, weiters auf den Text bei Bond u. Thompson, The palaeographical Society und schliesslich auf die Angaben bei Diez l. c., hingewiesen.

Erst die vorliegende Ausgabe bringt das gesammte Bildmaterial zum erstenmale vor die Öffentlichkeit.

Der Kodex hat eine bewegte und interessante Geschichte, über welche mein verehrter Kollege v. Premerstein in seiner eingehenden Untersuchung Aufschluss gibt. Diese Schicksale können wol den heutigen Zustand der Handschrift im Allgemeinen, der Bilder im Besonderen erklären. Es ist übrigens zu verwundern, dass die Malereien nicht noch ärger mitgenommen wurden.

Das Buch besteht aus einzelnen, gleichzeitig entstandenen Teilen, wie die paläographische Prüfung durch Prof. K. Wessely, der mir sein Resultat mündlich mitzuteilen die Güte hatte, den Nachweis erbringen wird. Es ist ein Resultat, das auch dem Kunsthistoriker über manche Schwierigkeiten hinüberhelfen wird.

Die einzelnen Teile folgen einander, in der heute erhaltenen Anordnung so [1]):

I. Fol. 1—7: Sieben Miniaturen, von denen sechs ausser dem Texte stehen, eine aber, wie nachgewiesen werden wird, zu einer späteren Textpartie gehört.

II. Fol. 8—387: Das Pflanzenbuch mit 384 Pflanzenbildern.

III. Fol. 388—392: Ein Fragment des Gedichtes »De viribus herbarum« mit einem Bilde der Koralle (ἐναλία δρῦς).

IV. Fol. 393—437: Die Paraphrase zu Nikandros' Theriaka von Euteknios, mit 67 Miniaturen; davon sind 15 Pflanzenbilder, 52 Tierbilder. Ausserdem Kopien auf Papier von zwei Reptilien (Skytale und Basiliskos), deren Originalbilder nur in kleinen Bruchstücken auf Resten der Pergamentblätter erhalten sind.

[1]) Ich beschränke mich hier auf eine übersichtliche Aufstellung der Anordnung, soweit sie für den Kunsthistoriker unmittelbar in Betracht kommt. Hinsichtlich des detaillirten Inhaltes auf einzelnen Blättern sei auf die erschöpfenden Angaben im vorangehenden, von A. v. Premerstein zusammengestellten „Codicis conspectus", p. 193 ff. hingewiesen.

V. Fol. 438—459: Paraphrase zu Nikandros' Alexipharmaka von Euteknios, doch *ohne* Miniaturen.

VI. Fol. 460—473: Paraphrase zu Oppianos' Halieutika, vielleicht von Euteknios, ebenfalls *ohne* Miniaturen.

VII. Fol. 474—485: Paraphrase zu Dionysios' Ornithiaka von einem Unbekannten. Sie ist durch den Ausfall mehrerer Blätter stark verstümmelt. Von der reichen Illustration sind jetzt nunmehr 23 in den Text gesetzte Bilder und eine Sammeltafel von 24 Vogelfiguren kleineren Maszstabes erhalten. Dazu kommt noch das eingangs eingefügte Pfauenbild, sodass wir im Ganzen noch 48 Miniaturen zu den Ornithiaka erhalten haben.

VIII. Fol. 486—491: Bruchstücke eines griechischen Menaeums zum Monate Januar, aus dem X—XI. Jhdt., ohne Miniaturen und ausser jeder Beziehung zum Inhalte der Handschrift.

Übersehen wir diese Einteilung bezüglich der Miniaturen, so ergibt sich, dass wir in unserer Handschrift noch heute, nach so vielen Wechselfällen, einen Schatz von nicht weniger als **507** Bildern besitzen. Diese Tatsache ist umso wichtiger, als unser Kodex als eines der ältesten bis auf eine ganz geringe Latitude sicher datierbaren Originale angesehen werden muss. Jedenfalls ist heute durch die scharfsinnig geführte Untersuchung v. Premerstein's die äusserste Grenze der Entstehungszeit mit dem Jahre 512 n. Chr. festgesetzt [1]).

Es würde den Rahmen dieser Publikation weit übersteigen, wollte man jede einzelne Miniatur gesondert zum Gegenstande der Betrachtung machen, obwol für die Kunstgeschichte ein Gewinn daraus resultieren dürfte. Ich habe vor, den vollständigen kritischen Katalog der Pflanzen und Tierbilder an anderer Stelle zu veröffentlichen; hier beschränke ich mich auf die einleitenden Miniaturen und auf eine übersichtliche Darstellung bei den Tier- und Pflanzenbildern.

---

[1]) Vgl. oben, p. 9 ff.

Zu diesem Zwecke gliedere ich die ganze Masse der Miniaturen in drei Gruppen:

I. Die dem Texte vorangehenden Miniaturen;
II. Die Pflanzenbilder;
III. Die Tierbilder.

I.

Bevor ich mit der Beschreibung der ersten Gruppe beginne, muss ich hervorheben, dass die erste Miniatur, den Pfau darstellend, von hier ausgeschlossen werden muss, wofür später die Begründung folgt. Von den übrigen sechs Bildern enthalten zwei Darstellungen von Arztekreisen, zwei auf Dioskurides bezügliche Darstellungen, eines die Verherrlichung der angewidmeten Anicia Juliana und eines den Titel.

I. Ärztekreis. (Fol. 2^b). Gesammtgrösse: 237 : 222 mm. Auf die Rahmenbreite entfallen durchschnittlich 34 mm. Dieser setzt sich aus fünf Teilen zusammen. Von Aussen nach Innen gerechnet ist die Reihenfolge diese: [1]) 1) Roter Streifen (5 mm.); 2) Goldstreifen (4 mm.); 3) Leiste mit dem Blattgewinde. Dieses — wol als Lorbeerkranz anzusehen — ist mit einem hellen, violettrosa Band umwunden. Die Kompartimente des Gewindes wechseln zwischen den einzelnen Umwindungen in Blau und Grün; ersteres ist weiss, letzteres grünlich gelb gehöht. Die Eckstücke, wol als Metallhülsen zu deuten, sind in Gold mit brauner Schattierung und Ornamentierung ausgeführt (Breite 16 mm.). 4) Goldstreifen (4 mm.); 5) blauer Streifen (5 mm.).

Der Innenraum enthält auf Goldgrund sieben Bilder von berühmten Ärzten und Botanikern:

---

[1]) Die Maszzalen sind immer „durchschnittlich" zu verstehen, denn die Linien, offenbar mit freier Hand in Farbe gezogen, variieren in ihrer Stärke mitunter ganz beträchtlich.

Cheiron.	
Machaon.	Nigros.
Pamphilos.	Herakleides.
Xenoxrates.	Mantias.

Cheiron[1]) der mythische Kenner von Arzneipflanzen, der in der Ilias (XI., 830 ff.) als Lehrer von Ärzten genannt wird. Er sitzt auf den Hinterbeinen die etwas eingezogen sind; die Vorderbeine vorgestreckt. Der Oberkörper en face, der Blick auf den Beschauer gerichtet. Der Hinterkörper sollte verkürzt sein, ist aber geradezu ins Profil geraten. Der r. Arm ist gegen die l. Brustseite erhoben, und hält einen kurzen, etwa bis zur Nabelgegend herabreichenden, nach oben wie nach unten keulenartig verdickten Mörserstössel. Der l. Arm ist in ziemlich weiter Ausbiegung nach unten gerichtet, und hält einen grossen, zylindrisch geformten Mörser mit kräftig ausladendem Rande fest. Die l. Hand hält ein zweites etwas grazileres, ziemlich langes und — soweit jetzt noch eine Beurteilung möglich ist — nur nach unten hin verdicktes stösselartiges Werkzeug.

Der Oberkörper ist rotbraun, die Modellierung, soweit noch wahrnehmbar, mit drei Tönen Aufhöhung. Der Hinterkörper dunkel blaugrau, in drei Tönen gehöht. Haupt- und

---

[1]) Vgl. Bernoulli, Griech. Ikonogr., II., 215. Taf. 32. — Diez, Miniaturen, p. 11, 18 (im S.—A.) Taf. 2, Fig. 1. In diesen beiden Schriften ist die ältere Litteratur verwertet, wie z. B. Viscontis Darlegungen, und wird hier nicht mehr besonders angeführt werden.

Barthaar war dunkelbraun, jetzt beinahe vollständig abgerieben. Dafür sind aber die Konturen der Vorzeichnung sichtbar. — Die Kleidung besteht aus einem an der Brust geknoteten, nach rückwärts fliegenden, weissen Felle.

Machaon [1]). Ebenfalls der Sage angehörig, Sohn des Asklepios (Il. IV., 193 f.), gediegener Pharmakolog (Il. IV., 218), Schüler — wenigstens mittelbar — des Kentauren Cheiron.

Er sitzt im 3/4-Profil nach r., nachdenkend auf einem Steine, zu Nigros hinüber blickend. Das r. Bein vorgestreckt, das l. Oberbein im Knie hochgezogen, das Unterbein senkrecht auf den Boden gestützt. Der r. Arm ist horizontal vorgestreckt, die Hand ruht auf dem l. Knie. Der l. Arm mit dem Ellbogen auf den l. Schenkel gestützt, die Hand ruht auf einer Rolle, der Zeigefinger berührt das Kinn. Der Fleischton ist bei Machaon heller, als bei allen anderen, die Modellierung in vier Tönen durchgeführt. Haar und Bart dunkelbraun.

Die Kleidung ist ein Chiton mit weiten Ärmeln von weisser Farbe mit einem violetten Schimmer; die Beine bedeckt noch ein Himation. Die Modellierung der Kleidung in vier Tönen. An den Füssen Sandalen.

Pamphilos [2]). Arzt und Botaniker, wahrscheinlich ein älterer Zeitgenosse Galenos', etwa in der 2. Hälfte des 1. Jahrhunderts nach Chr. tätig.

Er sitzt auf einem Steine, mit dem Körper im Profil, das Antlitz beinahe en face dem Beschauer zugewendet, den Blick dagegen auf Mantias gerichtet. Das l. Knie hoch, das l. Unterbein unter das rechte eingezogen, das r. Bein vorgestreckt. Der r. Arm ruht in wagerechter Haltung auf dem r. Knie, die innere Handfläche nach oben gerichtet, darauf steht eine Rolle in schiefer Richtung; der l. Arm gerade vorgestreckt, die Hand auf das obere Ende der Rolle gelegt. Das Inkarnat ist rotbraun, mit weiteren drei Tönen modelliert. Haupt- und Barthaar schwarzbraun.

---

[1]) Bernoulli, l. c. II. 216. — Diez, l. c. — Die Sandalenriemen nur spärlich erhalten; bei einigen Figuren vollständig abgesplittert.

[2]) Bernoulli, l. c. — Diez, l. c.

Der Oberkörper ist nackt, nur über den l. Oberarm ist ein Zipfel des Himations gezogen, der den Unterkörper und die Beine bedeckt. Die Farbe des Kleides ist gelblichweiss, in vier Tönen modelliert. An den Füssen Sandalen.

Xenokrates [1]. Vertreter der abergläubischen Therapie, lebte um die Zeit Christi.

Er sitzt auf einem Steine, im Profil, nach r. gewendet, zu den beiden ihm gegenüber sitzenden Kollegen aufblickend. Das r. Knie hochgezogen, das Unterbein leicht nach vorn gestellt; das l. Bein beinahe gerade ausgestreckt. Der r. Unterarm ist auf das Knie gestützt, die Hand auf das obere Ende einer Rolle gelegt. Der l. Arm nach vorn gestreckt, die Hand umfasst die Rolle am unteren Ende. Inkarnat rotbraun, Modellierung wie bei Pamphilos; Haupt- und Barthaar dunkelbraun.

Der Oberkörper ist nackt. Die Kleidung, deren Anordnung ganz mit jener beim Pamphilos übereinstimmt, ist von weisser Farbe, violettrosa schimmernd; die Schattierung braun, die Spitzlichter weiss. An den Füssen Sandalen.

Mantias [2]. Arzt und Pharmakolog, wirkte im 2. Jahrhundert v. Chr.

Er sitzt auf einem Steine, im $^3/_4$-Profil nach links gewendet; sein Blick ist auf Xenokrates gerichtet; das r. Knie stärker als das l. hochgezogen, die Füsse leicht nach vorn gesetzt. Der r. Arm ist mit dem Sprechgestus der Hand gegen Xenokrates ausgestreckt; der l. Unterarm ruht auf dem l. Oberschenkel, die Hand hält in fast horizontaler Lage eine Rolle, anscheinend das r. Knie berührend. Inkarnat rotbraun, Modellierung wie bei Xenokrates; Haupthaar und Bart dunkelbraun.

Die Kleidung besteht aus einem schmutzig weissen Chiton und einem weissgrauen Himation mit violettem Schimmer. Die Gestalt ist vom Obergewande derart umhüllt, dass das

---

[1] Bernoulli, l. c. — Diez, l. c. p. 12, 18.

[2] Bernoulli, l. c. — Diez, l. c. p. 12, 19.

Untergewand nur an der Brust sichtbar ist. An den Füssen Sandalen.

Herakleides [1]). Ein Schüler des Vorangehenden, später das Haupt der Empiriker; lebte um das Jahr 100 v. Chr.

Auf einem Steine sitzend, im $^3/_4$-Profil nach l. gewendet und zu Xenokrates hinabblickend. Das r. Knie hochgezogen, den l. Fuss leicht nach vorn gesetzt. Der l. Unterarm ruht auf dem l. Knie, die Hand ist frei, der Zeigefinger nach unten gegen Xenokrates hinweisend. In der r. Hand hält er eine vertikal stehende Rolle vor der Brust. — Das Inkarnat wie bei Mantias. — Er ist bartlos; das Haupthaar dunkelbraun.

Die Kleidung besteht aus einem blauen Chiton und einem gelblichweissen Himation, der wie bei Mantias, die ganze Gestalt umhüllt und nur die Brust freilässt; die Schattentöne wie bei Pamphilos. An den Füssen Sandalen.

Nigros [2]). Hervorragender Pharmakolog, dessen Werke von den bedeutendsten Arzten, wie von Dioskurides und von Galen benützt wurden; lebte um die Mitte des 1. Jahrhunderts nach Chr.

Auf einem Steine sitzend, im $^3/_4$-Profil nach l. gewendet, blickt er zu Machaon hinüber. Das r. Knie hoch, das Unterbein an sich gezogen; das l. Bein leicht nach vorn gestreckt. Die r. Hand hält eine Rolle um die Mitte des Volumens in vertikaler Richtung vor die Brust; der l. Arm ist vom Mantel verhüllt und macht den Eindruck, als ob er in die Hüfte gestemmt wäre. — Das Inkarnat wie bei Herakleides. — Haupt- und Barthaar dunkelbraun, weiss gehöht, möglicherweise auch ein Versuch, die Ergrauung anzudeuten, wie Diez vermutet.

Die Kleidung besteht aus einem Himation, der den r. Arm frei lässt; die Farbe wie bei Machaon.

---

[1]) Bernoulli, l. c. — Diez, l. c.

[2]) Bernoulli, l. c. — Diez, l. c.

Der Kürze wegen soll dieses Bild nach dem Vorgange Bernoullis weiterhin als »*Cheirongruppe*« bezeichnet werden.

II. Ärztekreis. (Fol. 3^b^). Gesammtgrösse: 240 : 222 mm. Auf die Rahmenbreite entfallen hievon 37 mm. Auch hier ist der Rahmen aus fünf Teilen in symmetrischer Reihenfolge zusammengesetzt. 1. Blauer Streifen (6 mm.); 2. Goldstreifen (3 mm.); 3. Leiste mit dem Ornament (20 mm). Der Grund ist Gold; die mit Hilfe des Kreises konstruierte Vierblattreihung ist zweifarbig: die beiden Blätter jedes Elementes, deren Langachse die von oben links nach unten rechts verlaufende Diagonale bildet, sind blau, die beiden anderen rosa. An den Spitzen dunkler, in der Mitte am hellsten; die Umrandung ist schwarz. 4. Goldstreifen (3 mm); 5. Roter Streifen als Abschluss des Rahmens nach dem Goldgrund der Innenfläche (5 mm.)

Die Innenfläche enthält auf Goldgrund in gleicher Anordnung wie bei der Cheirongruppe sieben Bilder von Ärzten und Botanikern:

Galenos.	
Krateuas.	Dioskurides.
Apollonios.	Nikandros.
Andreas.	Ruphos.

Galenos [1]). Berühmter Theoretiker und Praktiker, erst Arzt an der Gladiatorenschule zu Pergamos, dann seit 163

[1]) Bernoulli, l. c II., 217, Taf. 33. — Diez, l. c., Taf. 2, Fig. 2. — Über die Fragmente der Schrift: „*Περὶ κράσεως καὶ δυνάμεως τῶν ἁπλῶν φαρμάκων*" vgl. Premerstein, oben, p. 93 ff.

n. Chr. in Rom, am Hofe Marc-Aurels. Fruchtbarer Schriftsteller in seinem Fache. In unserem Kodex sind Fragmente seiner Schrift über die Mischung und Heilkraft der Medikamente enthalten. Starb bald nach 200 n. Chr. in Rom.

Ähnlich wie Cheiron auf dem ersten Bilde, ist hier Galenos an die Spitze der Versammlung gestellt. Er sitzt en face auf einem Lehnsessel, der schief zur Bildebene steht, etwa $^3/_4$ Drehung nach links. Er blickt nachsinnend vor sich hin. Das Sitzgestell besteht aus sehr schwachen Kreuzbeinen, wie bei einem Klappstuhl, hat aber eine schwer aussehende, oben gerundete Rücklehne und geschwungene Armlehnen; das ganze Möbel ist von dunkler, beinahe schwarzer Farbe. Mit der Körperstellung im Einklang ist die Drehung des langen, bis unter den Sitz reichenden Fuszschemels. Das r. Bein ist unter das l. eingezogen, das l. darüber vorgestreckt. Die r. Hand greift an eine Hochfalte des Himations, die l. ruht auf dem Oberschenkel derselben Seite und hält einen nicht mehr klar zu unterscheidenden Gegenstand. Ich glaube eine etwas entfaltete Schriftrolle in roter Umhüllung konstatiren zu können. Das Inkarnat ist dunkel rotbraun, die Modellierung wie auf dem ersten Bilde. Das lange, in der Mitte gescheitelte Haupthaar sowie der Bart sind schwarz; das Haupthaar ist einmal nass geworden und wurde in diesem Zustande verwischt.

Die Kleidung besteht aus einem hellblauen Chiton und einem weisgrauen Himation mit blassviolettem Schimmer. Die Schattierungstöne ganz ähnlich, wie bei Machaon im ersten Bilde. Die Füsse sind mit Sandalen bekleidet. Die Farbe an dieser Figur is stark abgerieben.

Krateuas [1]. Hauptsächlich Naturforscher, Leibarzt Mithridates VI. Eupator, Verfasser des Rhizotomikon genannten Kräuterbuches, aus welchem auch in unserer Handschrift einige Fragmente Aufnahme fanden. Er starb zu Pantikapaion im J. 63 vor Christus.

---

[1]) Bernoulli, l. c. — Diez, l. c., p. 12 u. 20. — Ferner über das Rhizotomikon von Krateuas Premerstein, in dieser Abhandlung, oben p. 88 ff.

Er sitzt, den Blick auf den gegenüber postierten Dioskurides gerichtet, auf einem ziemlich hohen Steine, in schwacher Drehung nach r., beinahe en face, das Haupt etwas auf die Brust geneigt, da. Das l. Bein ist ganz im Profil, leicht nach vorn gestreckt und macht den Eindruck der Steifheit, etwa so, als ob der Mann lahm wäre. Das r. Bein, von dem nur der Oberschenkel sichtbar ist, erscheint von vorn gesehen in perspektivischer Verkürzung. Die l. Hand ist auf das obere Ende einer auf den l. Schenkel vertikal gestellten Rolle gelegt; die r. Hand ist wie im Sprechgestus vor die Brust gehoben; doch ist es fraglich, ob der Künstler nicht auch bei dieser Figur dasselbe vor hatte, wie bei Galenos, nämlich einen Griff in die Falten des Gewandes darzustellen. Die Sprache der Finger beim Redegestus ist eben eine andere, formelhaft-typische. Allerdings müsste in letzterem Falle ein gänzliches Misslingen des Vorhabens konstatiert werden. Das Inkarnat ist braunrot, die Modellierung wie bei Galenos; das Haupt- und Barthaar dunkelbraun.

Die Kleidung besteht aus dem gelblichweissen Himation allein, das die rechte Brustseite sowie den r. Arm frei lässt. An den Füssen Sandalen.

Apollonios [1]. Welcher Apollonios hier gemeint ist, bleibt unentschieden. Es kann sich um den Memphiter Arzt aus der 2. Hälfte des 3. Jahrhunderts vor Chr. handeln, es kann der Herophileer Apollonios Mys aus dem 1. Jahrhundert vor Chr., oder endlich A. von Pergamon aus dem 2. Jahrhundert nach Chr. gemeint sein. Visconti hält ihn auf Grund der Bartlosigkeit für den Memphiter; der eigentümliche Typus widerspricht dieser Annahme nicht.

Er sitzt im ³/₄-Profil nach r. gewendet, auf einem Steine und blickt auf den ihm gegenüber mit einer Schlange experimentierenden Nikandros. Das l. Bein unter das r. eingezogen, das r. über das l. geschlagen nach vorn gestrekt. Der l. Arm ruht mit dem Ellbogen auf dem l. Knie, die Hand hält eine Rolle in horizontaler Richtung, so, dass sie auf dem r. Ober-

---

[1] Bernoulli, l. c. — Diez, l. c.

schenkel ruht. Der r. Arm ist in Sprechgeberde erhoben, die Fingersprache dieser Geste entsprechend; der Arm ist vom Himation bedeckt, nur die Hand ist sichtbar. Das wolgenährte Gesicht ist bartlos, das Inkarnat gelblich, in drei Tönen modellirt. Das Haar dunkelbraun.

Bekleidet ist er mit einem Chiton von bläulichweisser, und mit einem Himation von gelbbrauner Farbe. An den Füssen trägt er Sandalen.

Andreas [1]). Leibarzt Ptolemaios IV. Philopator, anstatt dessen er im Kriege gegen Antiochos III. im J. 217 vor Chr. bei Raphia getödtet wurde.

Er sitzt, den Blick zu Nikandros erhoben, auf einem Steine, im Profil nach r. gewendet; das r. Bein ist im Knie leicht gebogen, nach vorn gestreckt; das l. Knie hoch, das Bein eingezogen. Der Oberkörper ist etwas nach vorn geneigt. Der r. Arm ist ausgestreckt und ruht im Gelenk auf dem Knie; die Hand hält eine Rolle in horizontaler Richtung; der l. Ellbogen ist auf das l. Knie gestützt, die Hand stützt das Kinn. Dadurch erhält das Haupt eine Neigung in's Genick. — Das Inkarnat braunrot, in drei Tönen gehöht. Haupthaar und Bart dunkelbraun.

Bekleidet ist er mit einem Himation von bläulichweisser Farbe, welcher die r. Hälfte des Oberkörpers sammt dem Arm frei lässt. An den Füssen Sandalen.

Ruphos [2]). Ein aus Ephesos stammender Arzt, Anatom und medizinischer Schriftsteller, wirkte unter Trajan (98—117 nach Chr.) in Alexandrien.

Er sitzt, zu Krateuas hinanblickend, auf einem Steine, im Profil nach l.; das r. Knie hochgezogen, das l. Bein, im Knie leicht gebogen, ist nach vorn gestreckt. Der l. Unterarm ruht auf dem Oberschenkel derselben Seite, die Hand hält in horinzontaler Richtung eine Rolle. Der r. Ellbogen ist auf das r. Knie gestützt, der Unterarm nach oben gerichtet, der Zeigefinger der Hand berührt das Kinn. Analog

---

[1]) Bernoulli, l. c. II., 218. — Diez, l. c. p. 13 u. 20.

[2]) Bernoulli, l. c. — Diez, l. c. p. 14 u. 20.

seinem Gegenüber hat er das Haupt in's Genick geworfen. — Das Inkarnat ist braunrot, mit drei Tönen gehöht. — Haar und Bart dunkelbraun, weiss gehöht.

Seine Kleidung bildet ein bläulichweisser Chiton, darüber ein gelbbraunes Himation. Die Füsse bekleiden Sandalen.

Nikandros [1]). Stammt aus Kolophon, wirkte unter Attalos III. (138—133 vor Chr.) und ist der Verfasser von zwei auch in unserem Kodex enthaltenen Schriften, der Theriaka und Alexipharmaka, in denen er Mittel gegen Tier- und Pflanzengifte behandelt.

Er sitzt auf einem Steine im Profil nach l. gewendet. Sein Blick ist auf die Schlange, seine ganze Aufmerksamkeit dem Experimente zugewendet. Das l. Bein ist eingezogen, das r. etwas steif nach vorn gestreckt; der Oberkörper ist nach vorn geneigt. Mit der l. Hand hält er eine Pflanze vor der Brust [2]), der r. Arm ist ausgestreckt, mit der r. Hand hält er einer zu ihm herankriechenden Schlange eine Wurzel hin, in welche das Tier beisst. Es ist eine unzweideutige Anspielung auf die Theriaka und Alexipharmaka. Das Inkarnat ist braunrot, die Modellierung wie bei den anderen Figuren. Haar und Bart (soweit noch sichtbar) schwarz.

Bekleidet ist er mit einem Chiton, darüber mit einem Himation, das den l. Arm bis auf die Hand verhüllt. Die Farbe beider Gewänder ist hell-rötlichbraun. Die Fussbekleidung bilden Sandalen.

Dioskurides [3]). Aus Anazarbos in Kilikien, Botaniker,

---

[1]) Bernoulli, l. c. — Diez, l. c. p. 14 u. 21.

[2]) Vgl. dagegen die Angaben bei Bernoulli und Diez. Es ist dies nicht die einzige Stelle, wo ich mit meinen Angaben von denen meiner Vorgänger abweiche. Um diesbezügliche Anmerkungen zu restringieren, übergehe ich solche Differenzen stillschweigend. Ich versichere nur, dass alles, was ich angebe, auf dem gewissenhaftesten Studium des Originals beruht uud dass ich persönlich sicher bin, dass es nur so und nicht anders sein kann. Allerdings ist es ungemein schwer, bei dem heutigen Zustande der Miniaturen in alle Einzelheiten einzudringen, zumal manche Absplitterungen zufällig nicht formlos sind und sehr leicht irre führen können.

[3]) Bernoulli, l. c. — Diez, l. c.

Pharmakolog, Arzt und Fachschriftsteller. Wirkte unter Nero (37—68 nach Chr.) vielleicht als Arzt im römischen Heere. Er ist der Verfasser der unseren Kodex hauptsächlich füllenden Schrift Περὶ ὕλης ἰατρικῆς.

Er sitzt, im Profil nach l. gewendet, auf einem Steine, das l. Bein leicht nach vorn gestreckt, das r. Unterbein senkrecht auf die Erde gestellt. Der l. Unterarm ruht auf dem Knie derselben Seite, die Hand hält eine Rolle in horizontaler Richtung. Der r. Arm ist in der Sprechgeberde erhoben, der Daumen, der Zeige- und der Mittelfinger der Hand sind ausgestreckt, die beiden letzten eingebogen. Sowol der Blick als auch die Handbewegung sind gegen Krateuas gerichtet. Das Inkarnat ist heller, als bei den anderen, Höhung in nur zwei Tönen. Haar und Bart dunkelbraun, mit einer helleren braunen Höhung, nicht grauer Melierung.

Die Kleidung ist ein hellvioletter Chiton und ein Himation von derselben Farbe. Die Füsse sind mit Sandalen bekleidet.

Auch dieses Bild soll in Hinkunft nach Bernoullis Bezeichnung «*Galengruppe*" genannt werden.

Nunmehr sind zwei weitere Miniaturen dem Hauptautor unserer Handschrift, *Dioskurides*, gewidmet. Deshalb will ich sie kurz als erstes und zweites Dioskuridesbild bezeichnen.

I. Dioskuridesbild [1]). (Fol. 4b). Gesammtgrösse:

---

[1]) Diez, l. c. p. 21 f. — Taf. 3, Fig. 1. Der Verf. nennt die beiden Bilder „Mandragorabilder", weil sie „die Entdeckung der Mandragora mit Hilfe der Heuresis, sowie die darauffolgende wissenschaftliche Ausbeutung der Pflanze" schildern. Ich beziehe die beiden symbolischen Figuren, die Heuresis im ersten, die Epinoia im zweiten Bilde auf Dioskurides, dessen stete Begleiterinnen bei seinen wissenschaftlichen Arbeiten sie sind. Sie stellen Geisteseigenschaften des Autors dar, dessen Werke mit ihrer Hilfe zu Stande kamen. Die wichtigste Figur im Bilde ist demnach der Träger dieser Eigenschaften. — Dass in beiden Bildern der Alraun herangezogen ist, hat seinen Grund offenbar darin, dass nach dem Glauben der Alten der Spürsinn und das eingehend überlegende Studium sich eben an dieser geheimnissvollen Wunderpflanze am meisten betätigen kann.

226: 210 mm. Davon entfallen auf die Rahmenbreite 42 mm. Der Rahmen ist aus fünf Teilen zusammengesetzt. 1. Blauer Streifen (6 mm.); 2. Goldstreifen (4 mm.); 3. Leiste mit dem Rautenmuster. Dieses besteht aus neun Rautenreihen, von denen die äusseren grün, die mittlere gelblichweiss, die inneren rosa sind. Die äusserste und die innerste Reihe am Goldstreifen ist dunkelgrün, beziehungsweise dunkelrosa, die nächsten sind beiderseits heller, die mittlere, vielleicht mit einem schwachen Gelb getönter, ausgesparter Pergamentgrund, bildet die höchste Belichtung. Dadurch gewinnt diese Leiste den Anschein, als ob sie als Rundstab modelliert wäre. Die mit ihren Ecken an dem Goldstreifen anstehenden Rauten der äussersten und der innersten Reihe bilden nun an der geraden Abschlusslinie eine regelmässige Zackung; diese füllen Halbrautenreihen und bilden beiderseits den tiefsten Ton: bei Grün sind sie schwarzgrün, bei Rosa dunkelrot (25 mm). 4. Goldstreifen (3 mm); 5. schmutzig blaugrauer Streifen (4 mm).

Die Darstellung selbst hat einen tief luftblauen Hintergrund, davor links eine flüchtig angedeutete Architectur von blauvioletter Farbe; die Gliederung des Bekrönungsgesimses sowie die Umrahmung eines rechteckigen leeren Feldes ist mit weissen Linien durchgeführt. Der Boden ist ebenfalls blauviolett.

Links steht ein vergoldeter, braun schattierter Lehnsessel von genau demselben Baue, wie jener bei Galenos. Quer vor dem Sessel steht ein ebenfalls vergoldeter Fuszschemel. Auf dem Stuhle sitzt, im Profil nach r. gewendet, Dioskurides. Das Gesicht zeigt $^3/_4$-Profil, der Blick ist auf die Heuresis gerichtet. Das r. Knie ist hochgezogen, das l. niedriger; beide Füsse ruhen auf dem Schemel, der l. etwas nach vorn gesetzt. Die l. Hand ruht auf dem oberen Ende einer auf das r. Knie gestülpten Rolle; der r. Arm ist im Redegestus gerade vorgestreckt, die Hand weist mit dem Zeige- und Mittelfinger auf die Mandragorapflanze. — Das Inkarnat ist rotbraun, mit drei Tönen gehöht. Haar und Bart schwarzbraun. — Die Kleidung besteht aus

einem langen Ärmelchiton von bläulichweisser Farbe; die Füsse sind mit Sandalen bekleidet. Über der Figur sieht man über dem Gesimse in weissen Majuskeln die Überschrift: ΔΙΟϹΚΟΡΙΔΗϹ.

Rechts steht eine jugendliche Frauengestalt, im $^3/_4$-Profil nach l. gewendet. Der r. Fuss ist etwas nach vorn gesetzt, der l. zurückgezogen. Der r. Arm weich ausgestreckt, die Hand hält eine Alraunpflanze (Mandragora) von schwarzbrauner, anthropomorpher Wurzel, grünen Blättern und roten Blüten; die gesenkte Linke weist mit dem Zeigefinger auf den gleich zu erwähnenden Hund. Ihr Blick ist mehr aus dem Bilde als zu Dioskurides gerichtet, gilt aber zweifellos dem Letzteren. — Das Inkarnat ist viel heller, als bei Dioskurides, gelblich, in drei Tönen gehöht. Das glatt gescheitelte, am Hinterhaupt geknotete Haar ist hellbraun. — Ihre Kleidung besteht aus einem goldgewebigen, bis über die Knöchel reichenden, ärmellosen und um die Hüften gegürteten Gewande; die Schattierung ist braun. Darüber ist ein rotes Tuch geworfen: es hängt vorn über die r. Schulter und kommt rückwärts unter der Gürtelgegend hervor; ein Zipfel hängt am Handgelenk über den r. Unterarm. Die Füsse bekleiden rote Schuhe. Als Schmuck trägt sie Ringohrgehänge von Gold, und eine ebensolche Armspange am l. Oberarm. Über der Gestalt in weissen Majuskeln die Überschrift: ΕΥΡΕϹΙϹ.

Zwischen diesen beiden Figuren auf dem Boden ist ein sich nach rückwärts überstürzenden Hund, mit gekrümmten Leib und nach vorn ausgestreckten Beinen dargestellt. Die Schnauze ist geöffnet, die Augen schmerzvoll verdreht. Die Farbe des Tieres ist braungelb. Um den Hals hat er ein Band angelegt, daran ist eine Schnur befestigt, die mit dem zweiten Ende an die Alraunpflanze in der Hand der Heuresis gebunden ist [1]).

---

[1]) Infolge der Farbenabsplitterung an dieser Stelle ist die Verbindung der Schnur mit der Pflanze, kaum mit voller Sicherheit zu konstatieren. Die volle Gewähr bietet die Kopie aus dem Codex Chigianus, die von

II. Dioskuridesbild [1]). (Fol. 5^b). Gesamtgrösse: 236 : 225 mm. Auf den aus fünf Gliedern zusammengesetzten Rahmen entfallen 35 mm. und zwar: 1. Blauer Streifen (5 mm); 2. Goldstreifen (3 mm.); 3. die Mittelleiste mit rotem Grunde und blaugrüner Ranke (21 mm.). 4. Goldstreifen (3 mm.); 5. schwarzer Abschlusstreifen gegen das Bildfeld (3 mm). — Die Eckstücke sind goldene Hülsen, braun schattiert und ornamentiert.

Bei der Darstellung ist der schmale Luftraum tiefblau; in demselben hangen, am inneren Rande des Rahmens befestigt, grazile, dunkelgrüne Guirlanden mit weissen Blüten herab.

Den Hintergrund bildet, die ganze Breite des Bildes belegend, eine dreiteilige Architektur: in der Mitte eine halbkreisförmige Nische mit vergoldeter Muschelwölbung; von der Bedachung darüber ist ein an der Front ziemlich steiler, dreieckiger Giebel sichtbar. Zu beiden Seiten schliessen sich Teile eines längeren Säulenportikus an. Auf jeder Seite tragen drei korinthische Säulen ein mit Zahnschnitt geschmücktes Epistyl, darauf sattrote Aufsätze, die wahrscheinlich aus je zwei, in der Mitte zusammenstossenden Voluten bestehend anzusehen sind. Die braune, goldkassettierte Decke des Portikus ist, logisch zwar richtig, doch mit sehr geringem Gefühl für Perspektive, in der Untersicht gegeben. Die Farbe des Gemäuers ist violettgrau; die der Säulen, von links nach rechts gerechnet zweierlei: die erste, dritte, vierte und sechste ist serpentingrün, geädert; die zweite und fünfte dunkelbraun, grün gesprenkelt; die Kapitäle sind weiss. Zur Belebung der Mauerflächen durchziehen alle Teile der Architektur, gleichmässig durchlaufend, zwei Mauerstreifen: der erste unter der Decke, der zweite etwas tiefer.

Vor der r. Abseite der Architektur steht ein vergoldeter

---

unserem Exemplare zu einer Zeit genommen wurde, als die Miniatur noch gut erhalten war. Vgl. Penzig, Contribuzioni alla storia della botanica (Milano 1905) Tav. 2.

[1]) Bernoulli, l. c., II., 214 f. — Taf. 31. — Diez, l. c., p. 23 f. — Taf. 3, Fig. 2.

Stuhl ohne Lehnen, mit gedrechselten und horizontal verspreizten Beinen; auf das Sitzbrett ist ein rosa Polster gelegt· Darauf sitzt Dioskurides im Profil nach l., das r. Knie ist hoch gezogen, das l. Bein vorgesetzt. Die Füsse sind auf einem massiv gearbeiteten, holzfarbenen Schemel gestützt, der l. ruht nur noch mit der Ferse auf der Kante desselben. Auf den Knieen liegt ein aufgeschlagenes Buch, das er mit der l. Hand hält; die Rechte führt schreibend den Kalamos und stützt sich mit den beiden letzten Fingern auf die r. Hälfte des Buches. Der Oberkörper, besonders aber der Kopf, ist über den Kodex gebeugt. Vor dem Schreibenden steht ein kastenartiges Gestell, mit einem bläulichweissen Tuche tief verhängt; auf der Platte steht ein grosses Tintenfass. Das Inkarnat ist braunrot in drei Tönen gehöht. Haar und Bart braunschwarz.

Bekleidet ist er mit einem bläulichweissen Armelchiton, von den Hüften abwärts noch mit einem weissen, braungrau schattierten Mantel. An den Füssen trägt er Sandalen.

Das Buch, in welches er schreibt, hat einen roten Einband, vom rechtsseitigen Deckel hängt ein rotes Verschlussband herab. Über dem Haupte liest man in weisser Schrift den Namen:

ΔΙΟϹΚΟ
ΡΙΔΗϹ

Vor der Nische steht eine jugendliche weibliche Gestalt im $^3/_4$-Profil nach links gewendet. Der r. Fuss ist leicht vorgesetzt, der l. nicht sichtbar. Die Oberarme hält sie beinahe perpendikular am Körper, die Unterarme sind nach vorn gestreckt, mit den Händen hält sie die Alraunpflanze frei vor sich hin. Das Inkarnat ist hell, gelblich, mit drei Tönen gehöht. Das Haar ist dunkelbraun, glatt gescheitelt, am Hinterhaupte oder im Genick geknotet.

Bekleidet ist sie mit einem bis zum Boden herabwallenden Gewande aus goldgewebten Stoffe, das um die Hüften gegürtet ist; auf der Brust sind noch drei rote Ornamentreste sichtbar, die von einem nicht mehr bestimmbaren Brustschmuck her-

rühren dürften [1]). Über den Rücken fällt ein blauer Mantel, nur an der linken Seite sichtbar, herab; ein Zipfel hängt am Ellbogen des l. Unterarmes nach innen. Die Füsse sind mit roten Schuhen bekleidet. Ihren Schmuck bildet ein Goldreifen um das Haupt und einfache, grosse Ohrringe. Links vom Kopfe in weisser Majuskel der Name: ЄΠΙΝΟΙΑ

Vor der linken Abseite der Architektur sitzt auf einem. einfachen Klappstuhl, dessen Sitz rot bespannt ist, ein Maler Das Gesicht im verlorenen Profil, der Oberkörper in Rückenansicht, das l. Bein im Profil nach l., das r. eingezogen, nur auf die Zehenspitzen gestützt. Der l. Ellbogen ist auf den Oberschenkel derselben Seite aufgestützt, die Hand hält einen mit dunklem Pigment gefüllten Farbennapf. Der r. Arm ist ausgestreckt, die Hand führt, die Mandragorawurzel malend, den Pinsel. Das Inkarnat ist hell, gelblich, wie bei der Epinoia; das Gesicht ist bartlos, das Haupthaar dunkelbraun.

Bekleidet ist der Maler mit einem kurzen, rosafarbenen Chiton ohne Ärmel, der um die Hüften von einem vergoldeten Gürtel zusammengehalten wird. Die Beine sind bis über die Kniee mit weissen Beinkleidern, von da ab mit schwarzen Strümpfen bekleidet, welche ein rotes Band unter dem Knie festhält; Schuhwerk ist nicht zu sehen.

Vor dem Künstler steht eine dreibeinige, holzfarbene Staffelei; die Enden der einzelnen Stelzen bilden zusammen einen zylindrischen Kopf, der in mehrere horizontal laufende Rillen die Bundschnur aufnimmt. Die Verstellbarkeit der Stelzen ist offenbar durch Charnire ermöglicht. Die beiden vorderen Beine tragen auf Steckstiften eine Tafel, auf welcher ein weisses Blatt mit acht Reisnägeln festgeheftet ist; darauf erscheint die Alraunpflanze schon gemalt; der Künstler ist anscheinend damit beschäftigt, die anthropomorphe Wurzel möglichst getreu der Natur nachzubilden, weshalb er das ihm

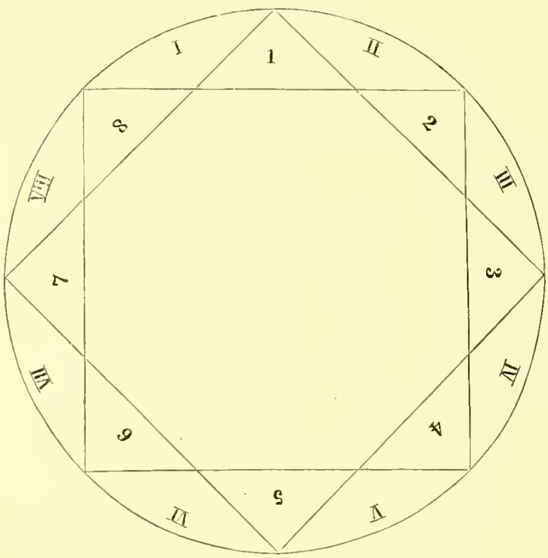
---

[1]) Mit Diez darin die „orbiculi" zu erblicken, vermag ich deshalb nicht, weil die roten Reste nicht nur an beiden Schultern, sondern auch zwischen denselben, aber aus der Mitte gerückt, sichtbar sind. Auch die Form verrät eine Ausdehnung in die Länge, keinen Kreis.

von der Epinoia entgegengehaltene Original aufmerksam betrachtet, um noch eventuelle Korrekturen anzubringen.

Unter der Tafel steht ein kistenähnliches Gestell, darauf sieben Näpfe (Muscheln) mit verschiedenen Farben, die zur Darstellung der Pflanze erforderlich waren.

Auf diese beiden Dioskuridesbilder folgt das *Dedikationsbild* mit der Darstellung der *Anicia Juliana* [1]. (Fol. 6ᵇ). Gesammtgrösse (Diameter des Kreises, den Rahmenring mitinbegriffen): 240 mm.; sammt den über die äussere Peripherie hinausgehenden Schlingenhälften: 266 mm. Auf den Rahmen entfallen 14 mm. Dieser ist aus zwei Teilen zusammengesetzt: aus einer roten Umfassungslinie und aus einem goldenen Flechtband. — In den Kreis sind zwei um 45° gegeneinander gedrehte Quadrate derart eingeschrieben, dass die Diagonale des einen mit der Mittellinie des anderen zusammenfällt; deren 158 mm. lange Seiten zeigen ebenfalls das Flechtbandmuster des Kreises. Durch diese geometrische Konfiguration entstehen drei Arten von Flächenkompartimenten: das oktogonale *Mittelfeld*, die acht gleichschenkligen *Dreiecke* mit einem rechten Scheitelwinkel als Quadratabschnitte und die acht



[1]) Diez, l. c., p. 24, ff. Taf. 4, Fig. 1. — Am gründlichsten v. Premerstein, Anicia Juliana im Wiener Dioskorides-Kodex, in: Jahrbuch der kunsthist. Sammlungen des allerh. Kaiserhauses. Bd. XXIV. Heft 3, mit einer sehr guten farbigen Reproduktion in Originalgrösse. Daselbst ist auch (p. 105) die wichtigste Litteratur, in welcher das Bild reproduziert wurde, mitgeteilt. Ferner die Angaben v. Premersteins hier oben, p. 8.

zwischen den Dreieckschenkeln und der Peripherie liegenden *Kreisausschnitte*.

Von Letzteren hat jeder eine Höhe von 23 mm. (In der Skizze mit I—VIII bezeichnet). Sie sind von schmutzigblauen Grunde; darauf, flott komponiert und impressionistisch gemalt, folgende acht auf die Bautätigkeit Julianas sich beziehende Darstellungen.

I. *Beflügelte Putti beim Malen eines Tafelbildes.* Links eine Farbenbank. Rechts davon ein Putto, im Profil nach r., niedergebeugt und Farben in den auf dem Boden stehenden vier Näpfen zubereitend. Rechts davon steht ein Putto, im Profil nach r. gewendet, vor einer Staffelei, auf welcher eine Tafel aufgestellt ist und malt darauf eine menschliche Halbfigur. Mit der Rechten führt er den Pinsel, mit der Linken hält er den Farbennapf.

II. *Bemalung einer Hausfassade.* Links ein in schwarzen Strichen angedeutetes Haus. Rechts davor zwei stehende, im Profil nach l. gewendete Putti, der eine flügellos; beide haben den l. Arm leicht vorgestreckt, den r. höher gehoben. Hinter diesen beiden, weiter nach r. ein dritter Putto, im Profil nach r., zu einem der fünf Farbengefässe niedergebeugt, wol Farbe anrührend. Die Gefässe sind kesselartig geformt und mit einer, noch jetzt deutlich erkennbaren Handhabe versehen, was zweifelsohne auf die Grösse hindeutet.

III. *Putti bei der Tischlerarbeit.* Auf einem Gerüst von Hackenstützen liegt ein Pfosten. Auf diesem steht ein geflügelter Putto im Profil nach r., auf dem Boden ein zweiter im Profil nach l.; beide zersägen mittelst einer Schrotsäge den Pfosten.

IV. *Bearbeiten von Steinen.* Links rohes Steinmaterial; r. davon ein Stein isoliert liegend, davor sitzt ein Putto auf dem Boden, mit dem Rücken gegen den Beschauer; mit der Linken setzt er den Meissel an, mit der Rechten, die hoch erhoben ist, führte er jedenfalls den Schlägel. Die anderen Teile der Darstellung sind bis auf das Pergament abgerieben, sodass nicht einmal Spuren erhalten sind. Auch die eben be-

schriebene Szene ist nur mit grösster Mühe zu erkennen. Die Farbe der Steine war grau, braun schattiert.

V. *Herbeischaffen von Steinmaterial.* Links ein grosser mit Stricken umschnürter Stein; die Enden der Seile sind an der Welle eines Göpels befestigt, an dessen vier Hebeln sich ebensoviele Putti anstemmen und drehen: der erste (von l. an gerechnet) im Profil nach r., der zweite in Rückenansicht, der dritte im Profil nach l., der letzte en face. Rechts davon ein frei liegender Stein. Der Göpel ist dunkelbraun, die Steine wie in der vorhergehenden Darstellung.

VI. *Putti beim Versetzen von Balkenhölzern.* (Dachstuhlkonstruktion). — Links zwei geflügelte Putti im Profil nach r., beide anscheinend damit beschäftigt, mittelst Hebebäumen, an die sie sich mit den Schultern anstemmen, einen Balken an seine Stelle zu rollen. Vor ihnen ein viereckiges Gerüst in Draufsicht; auf diesem steht der dritte Putto im Profil nach r., und hantiert mit Balken; seine Gesten sind nicht mehr konstatierbar.

VII. *Vorbereitung der Zimmerhölzer durch Putti.* Zwei Darstellungen übereinander, die jedoch hintereinander zu denken sind. Oben ein Putto im Profil nach r., der einen auf zwei Zimmerböcken liegenden Balken mit einer Axt behaut. Unten ein Putto im Profil nach r.; er sitzt auf einem wagrechten Balken, der mit dem sichtbaren Kopfende auf einem ziemlich hohen Zimmerbock aufliegt, sodass der Putto mit baumelnden Beinen da sitzt; das zweite Ende des Balkens ist in der Überschneidung. In der Hand hält er ein schwächeres Holz, dessen unteres Ende auf den Zimmerbock gestützt ist, und bearbeitet es mit einem Hohlbeil.

VIII. *Musivische Arbeit.* Beinahe die ganze Breite des Feldes nimmt eine Apsis (Exedra) mit Muschelwölbung ein, deren Wand in mehrere Felder eingeteilt ist, wovon sich das mittlere und das linke unterscheiden lassen. Das ganze steht auf einem Stufensockel. Im Mittelfelde der Exedra ist eine satt polychromierte Figur, an der noch ein Teil eines roten Oberkleides, eine goldene Gloriole sowie Schriftzeichen rechts und links vom Haupte deutlich wahrnehmbar sind (links ein

Y, rechts ein formloses Gebilde). Davor, etwas nach l. gerückt, steht ein Putto, fast im Profil nach r. gewendet. Er steht auf dem r. Bein und hat das l. auf eine Stufe gestellt; die beiden Arme sind gerade gegen die Wand ausgestreckt. Da alle sonst typisch wiederkehrenden und zur Andeutung der Malerei oder Bildhauerei — und nur diese könnten ausser der Mosaikarbeit hier in Betracht kommen — nötigen Beigaben, wie Farbentöpfe und Eisenwerkzeuge fehlen, glaube ich auf das Einlassen eines Mosaikbildes schliessen zu müssen.

Nach dem Darstellungsinhalt allerdings müsste die Reihenfolge eine andere sein. Es gehören zusammen VII (das Vorbereiten) und VI (das Versetzen der Zimmerhölzer). Ferner V (das Herbeischaffen) und IV (das Bearbeiten des Steinmaterials). Dann I (Tafelmalerei) und II (Wandmalerei). Als paarlose Darstellungen unterbrechen die in gleicher Höhe vis-a-vis angebrachten Szenen III (Tischlerarbeit) und VIII (Mosaik).

Die dreieckigen Quadratabschnitte (in der Skizze mit 1—8 bezeichnet) haben je die Höhe von 20 mm.; die Fläche ist rot angelegt. In jedem derselben ist in Gold ein Buchstabe des Namens Juliana aufgetragen: im Felde 1 = *I*; 2 = *O*; 3 = *Y*; 4 = *Λ*; 5 = *I*; 6 = *Λ*; 7 = *N*; 8 = *Λ*. Jeder ist schwarzbraun umrandet.

Das Achteck ist zunächst noch von einem 3 mm. starken Streifen von schwarzer Farbe umsäumt; darauf ein achtzeiliges Akrostichon zum Preise Julianas, als Erbauerin der Kirche in Honoratae [1]).

Das ganze Feld hat einen gleichmässig angelegten blauen Grund.

In der Mitte desselben ist ein vergoldeter Prachtsessel mit Greifenbeinen aufgestellt. Das starke Sitzbrett ist ebenfalls vergoldet und trägt ein schwellendes violettrosafarbenes Kissen; Lehnen fehlen. Davor liegt ein niedriger, aber beträcht-

---

[1]) Über die Lesung, den metrischen Bau, Beziehungen des Inhaltes etc., vgl. v. Premerstein, Anicia Juliana, p. 110 ff. — Den Umfang der späteren Restaurierungen, wie ihn v. Premerstein findet, kann ich allerdings nicht konstatieren. Ferner hier oben, p. 10 ff.

lich langer und breiter Fuszschemel von der Farbe des Sessels.

Darauf sitzt in feierlich-ernster Unbeweglichkeit die gepriesene Anicia Juliana, ganz in Vorderansicht. Der r. Fuss ist etwas nach vorn gesetzt, der l. eingezogen. Der l. Oberarm liegt am Körper an, die Hand hält einen, auf den l. Schenkel schief aufgestützten Kodex in vergoldetem Einband, dessen sichtbarer Deckel eine weisse, ehedem mit einem Ornament oder einer Darstellung geschmückte Raute zeigt. Der r. Oberarm ist ebenfalls an den Körper gelegt, der Unterarm schief gesenkt; die Hand weist die volle Innenfläche dem Beschauer. Auf der Handfläche sind ganz deutliche Reste von zwei Goldmünzen [1]).

Das Inkarnat ist hell, gelblich, in drei Tönen gehöht. Das Haar ist schwarzbraun.

Sie trägt ein purpurnes (d. i. dunkelviolettes) Untergewand mit eng schliessenden, bis an das Handgelenk reichenden und hier mit Goldstreifen verzierten Ärmeln. Darüber hat sie ein zweites purpurnes Gewand, eine Dalmatika, mit weiten Ärmeln angelegt; es reicht bis zum Boden. Endlich trägt sie zu oberst einen goldwebigen Überwurf, die mit Purpurklavi gesäumte Palla, deren Streifen mit dem Umwurfteil durch eine Nadel an der Brust zusammengehalten werden [2]). Die Füsse bekleiden rote Schuhe.

Die Haartracht der Patrizierin ist gegenüber jener bei der Heuresis und Epinoia komplizierter. Das reiche Haar ist in einem kranzartig um das Haupt gelegten Wulst nach vorn gezogen; möglicherweise wird man an eine Einlage zu denken haben [3]). Die Anordnung am Hinterhaupte dürfte in

---

[1]) Vgl. dagegen v. Premerstein, Anicia Juliana, p. 106, und hier oben p. 15. — Diez, l. c., p. 25.

[2]) Über die Kleidung der Juliana vgl. die erschöpfende Untersuchung und zwingende Darlegung bei v. Premerstein, Anicia Juliana, p. 116 ff. — mit Rekonstruktionen.

[3]) Anders hat hier Molinier gesehen, der in seiner Specialarbeit: La coiffure des femmes dans quelques monuments byzantins in: Études d'histoire du moyen-âge, dédiées à Gabriel Monod (Paris, 1896), p. 61 ff., zwei Hauben, eine untere, schwarze, und eine obere, rote annimt und zum

Flechten festgesteckt gewesen sein. Über das schwarzbraune Haar ist ein tiefschwarzes Netz von rhombischen Maschen gezogen und über den Schläfen mit Haarnadeln festgesteckt; die ziemlich grossen, weissen Buckeln dürften als Elfenbein anzusprechen sein. In der Mitte über der Stirne ist ein rechteckiges, mit Edelsteinen und wahrscheinlich auch mit Filigran verziertes Goldplättchen festgemacht. Darüber folgt ein rundes, scharlachrotes Häubchen, das netzartig mit Perlen benäht zu denken ist. In der Mitte desselben, oberhalb des Netzplättchens, war eine Agraffe angebracht, wie die Goldreste beweisen; die Form ist freilich nicht mehr mit Sicherheit zu bestimmen. Das eine scheint mir aber unzweifelhaft zu sein, dass sie über das Häubchen hinausragte, und ist es nicht unwahrscheinlich, dass die Form der Absplitterungen an dieser Stelle von der früheren Form des Ornamentes bedingt, also nicht zufällig ist [1]). Über das Hinterhaupt scheint ein dünner Schleier hinabgefallen zu sein, nach dürftigen Resten zu schliessen. Den Goldschmuck beenden Ohrgehänge, die aus einem einfachen Ringe bestehen, an welchem noch eine grosse Perle angehängt ist.

Hinter Juliana steht rechts (vom Beschauer) kaum merklich nach r. gewendet, eine weibliche Gestalt. Das r. Bein ist vorgestreckt, sodass der Fuss vom Ristbug an sichtbar war. Das l. Knie ist hochgezogen, der Fuss auf einen Schemel von weisser Farbe aufgestützt. Der l. Oberarm ist am Körper anliegend, die Hand hält einen auf das l. Knie aufgestützten, mit dem Rücken nach rückwärts gerichteten rot eingebundenen Kodex; vorn, über dem weissen Schnitt sind noch Reste der Schliessenbänder zu sehen. Die r. Hand weist mit dem Zeigefinger über den Kodex hinweg, anscheinend auf den Inschriftstreifen, der die Worte: »ὑμνοῦσιν καὶ δοξάζουσιν« enthält. Das

---

Ergebnis gelangt, dass wir es mit Perrücken zu tun hätten. Ihm ist das Original wol nicht vorgelegen. Dieser Annahme folgt Diez, l. c., p. 25 und 52 f. — Richtig hat v. Premerstein, p. 121 die Anordnung dargelegt.

[1]) Vgl. Diez, l. c., p. 25, Anm. 3, der eine gegenteilige Ansicht hat. Ich komme darauf zurück.

Haupt ist gegen die Mittelaxe beinahe im $^3/_4$-Profil nach l. gewendet. Das Inkarnat wie bei der Julianafigur. Das schwarze Haar ist gescheitelt, am Hinterhaupte geknotet; die kurzen Vorderhaare sind frei in die Stirne gekämmt. Ihr Blick ist voll auf die Mittelfigur gerichtet. — Ihre Kleidung besteht aus einem weissen bis zum Boden reichenden Gewande (Chiton) mit eng schliessenden Ärmeln, das mit schmalen, dunkel geränderten Goldstreifen, welche zu beiden Seiten über die Schultern bis zum Saum herab laufen, verziert ist. Über die l. Schulter und den l. Arm hängt ein violettrosafarbener Mantel. Die Farbe der Beschuhung ist nicht mehr zu sehen, muss aber, wie aus Spuren hervorgeht, rot gewesen sein, wie bei den allegorischen Figuren der Heuresis und der Epinoia. Der Schmuck besteht aus einem Goldreifen, der, mit einem Mittelbuckel versehen, das Haar zusammenfasst, und aus grossen Ohrringen mit kleinen Anhängseln; um den Hals und über die Brust läuft ein feiner Goldstrich, vielleicht ein Goldkettchen andeutend. Zu beiden Seiten des Hauptes ist die Beischrift ΦΡΟΝΗ — CIC in weissen Majuskeln angebracht.

Links (vom Beschauer) steht eine zweite weibliche Gestalt, vollkommen en face. Die Stellung der Beine ist nicht sichtbar. Beide Arme halten in der Höhe der Gürtelgegend einen Bausch mit Goldmünzen gefüllt. Das Haupt ist nach links geneigt, die Augenbrauen gegen die Nasenwurzel hochgezogen, die Mundwinkel nach abwärts gerichtet: die typischen Züge bei der Darstellung des Schmerzes. Das Inkarnat, die Haarfarbe und Haartracht sowie der Schmuck entsprechen ganz jenen, bei der Phronesis beschriebenen. Die Kleidung besteht aus einem weissen Ärmelchiton, welcher zu beiden Seiten mit dreifachen, dunkel berandeten Goldstreifen, einem breiten und zwei schmalen, verziert ist; diese sind wol auch, wie bei der Phronesis, über die Schultern bis zum Saum hinablaufend zu denken. Über die linke Schulter hängt, schief über die Brust gezogen und über die beiden Hände fallend, ein graugrüner Mantel, der zwischen dem Körper und den Unterarmen einen tiefen Bausch bildet, in dem das Gold aufgeschüttet liegt. —

Zu beiden Seiten des Hauptes in Weiss die Beischrift ΜΕΓΑΛΟ — ΨΥΧΙΑ.

Vor dieser steht, im $^3/_4$-Profil nach r. gewendet, ein nakter, geflügelter Putto von demselben Inkarnat, wie die Frauenfiguren. Er blickt zur Juliana auf und hält ihr einen aufgeschlagenen Kodex hoch entgegen. Der Letztere ist in rotem Einbande und hat rote Schliessenbänder.

Auf der rechtsseitigen Hälfte liegen vier Goldmünzen, welche die offene Hand der Juliana darauf gleiten liess; die linksseitige Hälfte weist anscheinend Reste eines grünen Pflanzenbildes auf. Über dem Kopfe des Eroten steht, in Weiss ausgeführt, die Beischrift: ΠΟΘΟϹ ΤΗϹ — ΦΙΛΟΚΤΙϹΤΟΥ.

Vor dem Putto, dessen Beine bis über das Knie überschneidend, kniet eine weibliche Gestalt. Sie ist aus Platzmangel, wol gegen die Intentionen des Künstlers, sehr klein geraten und ist zwischen den sechsten Inschriftstreifen (enthaltend den Vers: *Ἀνικήων, ὧν γένος πέλεις*) und die linke Schmalseite des Fuszschemels eingezwängt. Sie kniet auf beiden Knieen, hat den Oberkörper zur Erde geneigt, die beiden Unterarme sind auf den Schemel aufgelegt, während ihr Mund die Spitze von Julianas rechtem Fusse zu berühren scheint. — Das Inkarnat wird wol mit demjenigen der anderen Figuren gestimmt haben; jetzt ist der ganze Auftrag beinahe bis auf den Pergamentgrund abgerieben. — Die Kleidung besteht aus einem gelblichweissen, mit einem braunberandeten Goldstreifen geschmückten Untergewande; über den Oberkörper, das Hinterhaupt und die Arme mit einhüllend, legt sich ein weisser Mantel. Die Füsse sind rot beschuht. Über der Figur steht die zweizeilige, in Weiss aufgetragene Beischrift: ΕΥΧΑΡΙϹΤΙΑ — ΤΕΧΝΩΝ.

Vor dem Schemel stehen zwei zylindrische Gefässe, nach der Farbe zu urteilen, aus Holz. So viel ich sehe, waren diese mit Geld angefüllt dargestellt; bei dem linksseitigen wenigstens lässt sich dies mit Sicherheit behaupten, weil nicht nur die Goldreste, sondern auch genau dieselbe dunkelbraune Umrandung in deutlichen Spuren zurückgeblieben ist, wie sie

die Goldmünzen im Schoosse der Megalopsychia zeigen. Schwieriger liegt die Bestimmung beim rechtsseitigen Gefäss; doch kann es, nach meiner Überzeugung nur die Alternative geben: entweder war das Gefäss ebenfalls mit Gold gefüllt dargestellt, oder — und das scheint mir weniger wahrscheinlich — leer, wodurch die Summe als bereits verausgabt angezeigt werden sollte. Das ist umso glaubwürdiger, als das Innere beider Gefässe den blauen Grund zeigt, von welchem das aufgetragene Gold abgefallen ist [1]). Wollte der Künstler die Gefässe leer darstellen, hätte er sie innen braun oder sonstwie dunkel gefärbt; denn diese Logik des Kolorites hält er sonst fest.

Das nun folgende *Titelblatt* [2]) (Fol. 7^b) ist ein Kreis von 213 mm. Diameter, von tief blauer Innenfläche mit einem ornamentalen Rahmen. Auf diesen entfallen 34 mm. Er ist aus vier Teilen zusammengesetzt: 1. Ein schwarzer Streifen (5 mm.). Dann eine feine Trennungslinie in Gold. 2. Ein roter Streifen (7 mm.). 3. Leiste mit dem goldenen Lorbeerkranz (16 mm.). 4. Roter Streifen, gegen das blaue Innenfeld mit einer feinen Goldlinie abgeschlossen (6 mm). Die Leiste mit dem Lorbeerkranz ist ganz mit Gold angelegt, die Blätter mit Braun herausgearbeitet. Oben in der Mitte ist ein kleiner, die beiden Kranzenden trennender Kreis von 22 mm. Diameter eingefügt. Der Grund ist blau, darin ein achtzackiger Stern; die Umrandung ist weiss. Unten in der Mitte zwei, durch einen Stil verbundene Schalen, nach rechts und nach links geöffnet, welche nach entgegengesetzten Richtungen die Kranzteile entsenden.

Im blauen Mittelfelde ist der Titel in goldener Majuskelschrift in elf Zeilen aufgetragen. Vor dem Beginne ein Kreuz, zum Schluss ein ornamental geschwungenes, herzförmiges Blättchen.

---

[1]) Vgl. dagegen Diez, l. c., p. 26, und v. Premerstein, Anicia Juliana p. 106, sammt Anm. 1 auf derselben Seite.

[2]) Diez, l. c., p. 27 f. — v. Premerstein, oben, p. 72 f. Bei beiden auch die Titelkopie in Minuskelschrift vollständig mitgeteilt.

Die folgenden Blätter (8^a—11^a) enthalten den Index des Inhaltes und eine Wiederholung des Titels, in welch Letzterem schüchterne Versuche einer Buchstabenornamentation auftreten. Bei den schwarzen Lettern laufen zu beiden Seiten der Schäfte und Balken rot punktirte Linien; sporadisch erscheint auch ein unvermittelt aufgesetzter roter Schnörkel oder eine aus stärkeren roten Punkten zusammengesetzte Konfiguration, etwa in der Gestalt einer Traube, ebenfalls unorganisch an den Buchstabenkörper angegliedert. — Die beiden nächsten Seiten (11^b—12^a) sind leer.

II.

Auf Fol. 12^b beginnt die zusammenhängende Reihe der Pflanzenbilder. Sie sind Illustrationen zum Text und haben als Anschauungsmaterial die Aufgabe, dem Leser des Textes die daraus gewonnenen Vorstellungen zu verdeutlichen, eventuell zu korrigieren. Die Aufgabe des Künstlers war es demnach, in erster Linie die Natur nach jeder Richtung hin, in Form und Farbe sowie in deren Wechselbeziehungen und Zulfälligkeiten zu beobachten und möglichst treu wiederzugeben. Das frei künstlerische Moment tritt demnach zurück; diese Zweckkunst verlangte einen gewissen Grad von Selbstverläugnung des Künstlers. Für diese Art des Kunstschaffens bietet unser Kodex wertvolles Material. Allerdings muss dieses mehr vom Standpunkte der Natur — als der Kunstgeschichte beurteilt werden; nicht so sehr die künstlerische als die naturgetreue Ausführung kommt in erster Linie in Betracht; indessen bietet doch auch die künstlerische Seite viel des Interessanten und Beachtenswerten.

Über die *Naturtreue* der Pflanzenbilder war man zu allen Zeiten seit dem Bekanntwerden der Handschrift verschiedener Ansicht. Während sie z. B. namhafte Gelehrte, wie Sambucus, Dodonaeus, Schelhammer, Stol, van Swieten, Haller, Sibthorp und andere für gut halten, fehlt es zu gleicher Zeit nicht an gegenteiligen Äusserungen von nicht minder bedeutenden Botanikern und Ärzten, wie Crato, Clusius,

Jacquin, Weigel, Sprengel [1]). In der Tat sind die Pflanzenbücher des 16. Jahrhunderts mit naturgetreueren Abbildungen versehen, als es die in unserem Kodex sind [2]). Es ist demnach auffallend, dass man im 17. und sogar im 18. Jahrhundert noch auf eine Ausgabe der Pflanzenbilder unserer Handschrift grosse Hoffnungen setzte und mit deren Hilfe den Alten bekannt gewesene Pflanzen identifizieren zu können meinte, sich also einen Nutzen für die praktische Botanik versprach [3]). Erklären lässt sich dies nur durch den unbedingten Respekt, den man vor allem Antiken empfand. Wenn Jacquin sich um das Jahr 1763 gegen eine Publikation in Kupferstich aussprach, weil er den »geringen Wert« der Abbildungen einsah, so hat er dies natürlich nur auf den praktischen Zweck für die botanische Wissenschaft bezogen, übersah aber den grossen historischen Wert.

Nichtsdestoweniger gibt es unter den Abbildungen mehrere, welche alle Eigentümlichkeiten der Pflanze mit bewunderungswürdiger Treue wiedergeben: vom physiologischen Bau bis zur letzten Farbennuance; als Beispiel hierfür möchte ich nur die *'Αργεμώνη ἑτέρα* (fol. 57[b]) nennen.

---

[1]) v. Premerstein, oben, p. 80 ff. — Crato z. B. schreibt im J. 1569 an Clusius: „quae magna ex parte magis fictae quam pictae videntur." Bei Premerstein, oben, p. 17. Dagegen hielten andere, wie z. B. de Nessel in seinem Kataloge, p. 49 die Bilder für naturgetreu; auch noch neuere Forscher sind vielfach dieser Ansicht; der letzte, der sich ausführlicher darüber äusserte war A. Riegl, Spätrömische Kunstindustrie, p. 138.

[2]) Es sei hier unter den vielen Dioskuridesausgaben des 16. Jahrhunderts nur auf die grosse des *Mathiolus* hingewiesen, in der die Holzschnitte auf Grund von Zeichnungen nach der Natur angefertigt sind. Bei einigen Exemplaren suchte man sogar durch Kolorierung der Holzschnitte den Abbildungen in Handschriften näher zu kommen. Freilich hat man andererseits wol künstlerisch wirksam, keineswegs aber der Natürichkeit Rechnung tragend, bei Exemplaren, die auf blaues Papier gedruckt waren, die schwarzen Pflanzenbilder mit Silber gehöht, also Helldunkelblätter von rein künstlerischer Wirkung hergestellt. Ja sogar kolorierte Holzschnitte hat man, ebenfalls zur Erhöhung der künstlerischen Wirkung, mit Gold gehöht. Die k.k. Hofbibliothek besitzt solche Exemplare. — Über andere Ausgaben vgl. v. Premerstein, hier oben, p. 119 ff.

[3]) Vgl. v. Premerstein, l. c.

Andere wieder, nach Fol. 43[b] sporadisch verstreut, sind abschreckend verzeichnet und schauderhaft koloriert, sodass sie das Original, wenngleich dieses eine algemein und sehr bekannte Pflanze ist, kaum erkennen lassen. Ein solches Beispiel wäre etwa das auf Fol. 267[a] abgebildete Πολυπόδιον.

Doch wird jetzt nach der Veröffentlichung des gesammten Abbildungsmateriales unseres Kodex für die Historiker in der Botanik sich Gelegenheit bieten, darüber ein fachmännisches Urteil abzugeben. Was bis jetzt darüber vorliegt ist mehr stichprobenmässig als übersichtlich und zusammenfassend [1]).

Für den Kunsthistoriker wichtiger ist die *künstlerische Seite* dieser Bilder.

Blättert man den Kodex durch, wird man gar bald gewahr, dass in demselben ungleichwertige Kunsterzeugnisse enthalten sind; sie weichen mitunter recht sehr von einander ab, sowol in der Auffassung wie in der Zeichnung, in der Ausführung wie im Pigment. Man sollte glauben, dass hiefür ein Schlüssel oder gewisse Grenzen zu finden wären; leider erweist sich jeder Versuch, die Gruppen von kunsthistorischen Standpunkte zu ordnen, als vollständig vergeblich.

Der erste Gedanke wäre, dass man Bilder aus verschiedenen Zeiten vor sich habe. Dem stehen aber zwei schwerwiegende Bedenken gegenüber: vorerst, dass der Text unserer Handschrift für Anicia Juliana in einem Zuge hergestellt wurde, und es somit schwer anzunehmen sein dürfte, dass man der Dame ein illustrativ unfertiges Buch überreicht hätte; dann aber der Umstand, dass sich keine bestimmten Grenzen, weder für die bessere, noch für die schwächere Gruppe nachweisen lassen und dass sich vorzügliche Bilder unter schlechteren finden und umgekehrt.

Vom philologischen Standpunkte ist die scharfsinnige Untersuchung v. Premerstein's [2]) durch ein sehr wertvolles Ergebniss gekrönt worden.

---

[1]) Darüber vgl. oben bei v. Premerstein, p. 98 ff., die ausführliche Darlegung.

[2]) Oben, p. 101 ff.

Darnach zerfällt die ganze Masse von 384 Pflanzenbildern in zwei Teile. Der erste enthält Pflanzen, welche in dem alten, ursprünglichen Index enthalten sind, der zweite solche, welche dort nicht aufgenommen erscheinen. Weiter stellte v. Premerstein fest, dass dabei eine bestimmte Ordnung beobachtet wurde, und dass die im Index verzeichneten Pflanzen niemals regellos unter die anderen verstreut, sondern immer als geschlossene Masse auftreten. Bezeichnen wir die Indexmasse mit I, die andere mit II, so ergiebt sich für die Anordnung derselben folgendes Bild nach den einzelnen Buchstaben des Alphabetes, wonach ja das ganze Pflanzenbuch geordnet ist.

Α = I + II + I.
Β = I.
Γ = I + II + I.
Δ = I + II.
Ε = II + I.
Ζ = II + I.
Η = I + II + I.
Θ = II + I.
Ι = II + I + II + I + II.
Κ = II + I + II + I + II.
Λ = I + II + I.
Μ = II + I + II + I + II.
Ν = I + II.
Ξ = I.
Ο = I + II.
Π = II + I.
Ρ = I + II + I.
Ϲ = I + II (II + I + II + I + II).
Τ = I + II + I.
Υ = II + I.
Φ = I + II + I.
Χ = I + II + I.
Ψ = I.
Ω = I.

Daraus geht hervor dass bei sechzehn Buchstaben die Indexmasse voransteht, beziehungsweise den Bestand bildet; bei den übrigen acht geht die Masse II voran, bildet aber nie allein den Bestand, sondern immer in Verbindung mit der Gruppe I; zuweilen, wie bei Ι, Κ, Μ und Ϲ ist die Zusammensetzung eine ziemlich komplizierte. Die Indexgruppe ist bei allen Buchstaben enthalten, die zweite fehlt nur bei vier derselben (Β, Ξ, Ψ, Ω); in acht Fällen überwiegt die Indexmasse (Α, Γ, Η, Λ, Ρ, Τ, Φ, Χ), in drei dagegen jene ausserhalb desselben. Daraus kann nur geschlossen werden, dass unser Kodex mindestens aus zwei Quellen schöpfte, oder von einer

Vorlage stammt, die aus mindestens zwei Quellen ihren Inhalt zusammentrug. Innerhalb dieser Sonderung ist aber ein fester Grundsatz für die Anordnung des Stoffes auch vom rein philologischen Standpunkte nicht zu konstatieren.

Aber mit dem Ergebnisse der Textkritik stimmt das Material, vom kunsthistorischen Standpunkte betrachtet, nicht.

Bei einer Gruppe von Bildern gelangt eine Reihe von Vorzügen zum Ausdruck. Die Pflanzen sind ihrem Wesen entsprechend erfasst, weich oder hart, krautig oder holzig, die Blätter häutig, lederartig oder fett; die Stengel sind, zylindrisch oder kantig, gut modelliert. Die Pflanze zeigt — man könnte sagen — eine Linear- und Luftperspektive. Das Vorn und Rückwärts ist sowol in der Zeichnung als namentlich in den Farben trefflich unterschieden und durch geschickte Überschneidungen gehoben, die Pflanze erscheint körperlich, aus der Bildfläche hervortretend: man erhält den Eindruck der kubischen Dimensionen. Die Farbe hat wol eine entschiedene Neigung zu dunklen Nuancen; indessen dürfte hier doch eine chemische Veränderung anzunehmen sein. Das charakteristische bei dieser Gruppe ist das Verstreichen des Auftrages Nass in Nass. Das Pigment ist sehr fein verrieben, fast ausnahmslos tinkturartig und deckt nicht in einem Auftrage. Als Bindemittel scheint eine fettige oder harzige Substanz mitverwendet worden sein, [1]) denn das Aussehen ist noch heute glänzig, die Konsistenz eine zähe und trotzdem harte.

Die zweite Gruppe, innerhalb welcher aber deutlich und sicher wenigstens *zwei Abstufungen* zu unterscheiden sind, ist in der Zeichnung ungelenker, vielfach steif; die Stengel mitunter wie nach dem Lineal gezogen, und obzwar schat-

---

[1]) Für die gütige Nachprüfung dieser meiner Untersuchungen bin ich Herrn Prof. Hans Macht zu grossem Danke verpflichtet. Er hat mich über die technischen Fragen vielfach beraten und war es mir eine grosse Beruhigung, meine Beobachtungen durch sein fachmännisches Urteil bestätigt zu finden. — Von einem Firnissüberzug, von dem R. Beer in seiner Arbeit (Kunst- und Kunsthandwerk, V., 239) als von einem charakteristischen Merkmal spricht — die Ansicht stammt aus Waagen, Kunstdenkmäler II., 8 ff. — kann keine Rede sein.

tiert, beinahe stets platt aussehend. Die Blätter weisen wol oft den Versuch des Künstlers auf, sie dem natürlichen Eindrucke entsprechend zu gestalten, Überschlagungen und Verkürzungen, Wellungen und Äderungen sowie das Lichterspiel wiederzugeben, doch zumeist mit geringem Erfolg, mitunter geradezu mit Misserfolg. Die Pflanzen machen den Eindruck, als ob sie die dritte Dimension nicht hätten: ein Vorn und Rückwärts ist vielfach nicht einmal versucht, und wenn dies doch geschieht, zumeist mit weniger Glück. Die Begrenzung der einzelnen Teile ist durch kräftige, oft ganz fremde Farbentöne, oft in übertriebener Weise angebracht. Die Farbe ist gröber verrieben, erdpulverig, durchwegs matt, gouacheartig und deckt beinahe immer in einem Auftrage. Die Schatten und Lichter sind bei der Mehrzal auf den getrockneten Grund aufgetragen; das fettige Bindemittel der ersten Gruppe fehlt hier durchgehends.

Doch ist festzuhalten, dass diese Gruppe zwei Abstufungen zeigt: die erste — es ist die weitaus reichhaltigere — verrät trotz der künstlerischen Inferiorität in der Ausführung zumeist gute, ja geradezu vorzügliche Vorlagen; die zweite beweist, dass der Kopist — und nur an einen solchen kann man denken — für die charakteristischen Akzidenzien weder das Verständniss noch das Auge hatte. Während Bilder der ersten Gruppe die dargestellten Pflanzen, mitunter sogar unmittelbar, erkennen lassen, ist das bei der zweiten Gruppe nicht der Fall.

Zur Begründung dieser Behauptungen hebe ich für jede Gruppe der Pflanzen eine *Vertreterin* durch eine genauere Beschreibung hervor.

Für die erste Gruppe diene der Ἄγνος (Fol. 36[b]). Bei diesem sind die Wurzel und die holzigen Teile der Stiele gelbbraun, dunkler schattiert, ohne Höhung; die Wurzel ist dunkler gehalten, als die Stiele. Die krautigen Teile der Stiele sind grünlichbraun, die Blätter wassergrün, dunkelgrün berandet. Die Blüten haben hellvioletten Grund, sind in zwei dunkelvioletten Tönen schattiert, und violettrosa gehöht. Die Früchte sind über braungrünem Grund erdbraun

schattiert, mit zwei helleren grünen Tönen gehöht. — Ein Stiel ist abgebrochen und eingetrocknet, und hängt mit dem anderen Teile des Astes nur noch mit dem Bast zusammen.

Fast jedes Exemplar dieser Gruppe bietet eine Reihe von individuellen Merkmalen und feinsinnigen Beobachtungen.

Für die *erste* Abstufung der zweiten Gruppe möge das *Κρίνον βασιλικόν* (Fol. 176^b) als Beispiel dienen.

Die Faserwurzeln sind gelbbraun, in einem Tone dunkler schattiert. Die Zwiebel ist beinahe ganz abgerieben; sie war bräunlichgrau, hell, mit lockerer Schuppung. Stengel und Blätter sind dunkelgrün, braun geädert, gelbgrün gehöht. Die Blüten waren weiss mit pastosem Auftrage, an den Zipfeln und an der Basis des Perigons bräunlichgrau untermalt; die Ränder sind bläulich, die Staubgefässe und Stempel bläulichweiss gestielt, die Beutel und Narben gelb; davon sind nur noch dürftige Reste vorhanden. Die Randschatten an der Zwiebel, den Blättern und Blüten sind schwarzbraun. Die Modellierung ist versucht, aber ohne besonderen Erfolg.

Für die *zweite* Abstufung dieser Gruppe führe ich den bekannten *Κρόκος* (Fol. 192^b) an.

Der Knollen ist erdbraun angelegt. Der Blütenstiel ist violettgrau, die Blätter dunkel blaugrün, am Rande hellgelb belichtet. Die Blüte erhielt einen blauvioletten Lokalton mit purpurbrauner Berandung; die Staubgefässe waren hellgelb, sind aber beinahe ganz abgerieben. Eine Modellierung ist nicht versucht.

Stellt man sich nun die Bilder nach diesen Typen übersichtlich zusammen, ergibt sich daraus folgendes Verhältniss:

1. In die erste Gruppe gehören 62 Stücke: Fol. 12^b—42^b; 56^b—59^b; 72^b—75^b; 77^b—90^a; 94^a—95^a; 111^a; 126^a; 290^a; 318^b—319^b.
2. In die zweite Gruppe sind dann die übrigen 322 Pflanzenbilder einzugliedern, und zwar zur ersten Abstufung etwa 153, zur zweiten 169 Bilder; unter diesen Letzteren sind aber 29 so schlecht ausgeführte Illustrationen, dass man sie innerhalb der Gruppe billig als die schlechteste Abstufung zusammenfassen

könnte. Da jedoch auch dieser Reihe beinahe alle Merkmale der Gruppe anhaften und sie sich nur durch die Sorglosigkeit bei der Ausführung von den übrigen 293 Stücken unterscheidet, lasse ich sie bei der Reihe der zweiten Abstufung [1]).

In einer Zahlenproportion ausgedrückt ergäbe demnach die ganze Masse 16.1 % künstlerisch gute und 83.9 % schwächere Bilder. Die letzteren verteilen sich in 39.9 % bessere, und 44 % mindere, beziehungsweise, wenn man noch die weitere Differenzierung der zweiten Abstufung beachten will, in 36.4 % mindere und 7.6 % schlechte Illustrationen.

Bemerkt sei noch kurz, dass bei 27 Bildern die Vorzeichnung, bei einigen reichlich, bei anderen in geringerem Masse, doch immer vollkommen deutlich, zu sehen ist [2]). Das verteilt sich auf beide Gruppen und ist bei 4 guten und 23 schwächeren, doch bei den schlechtesten nie zu beobachten.

Allein die Masse der Pflanzenbilder ist im Kodex nicht alleinstehend. Sie erhielt noch einen kleinen Nachtrag von 15 Bildchen in kleinerem Maszstabe als Illustrationen zur Paraphrase von Nikandros' Theriaka. Diese Bilderreihe erscheint beinahe geschlossen auf Fol. 394^b—398^b. Die meisten sind nach derselben Vorlage wie die grösseren Bilder im Pflanzenbuche gezeichnet und gemalt, wenngleich mitunter mit unwesentlichen Kürzungen. Man vergleiche die Abbildungen auf Fol. 36^b (Pflanzenbuch) und 396^b (Theriakapara-

---

[1]) Es sind die Bilder auf Fol. 43^b, 62^b, 63^b, 114^b, 115^b, 122^a, 124^e, 142^a, 144^b, 145^b, 147^b—150^b, 158^b, 159^b, 166^b, 172^b, 177^b, 181^b, 192^b, 201^b, (*Λινόζωστις ἄῤῥην*), 216^b, 225^b, 255^a, 258^a, 267^a, 328^a.

[2]) Fol. 94^a, 96^a, 106^b, 111^a, 138^a, 139^a, 152^a beide Pflanzen, 154^b, 155^b, 157^b, 170^b, 178^b, 179^b, 193^b, 196^b, 245^a, 290_b, 295^b, 296^b, 300^b, 302^a, 303^a, 304^a, 335^a, 337^a, 358^b; die Federzeichnung auf Fol. 289^a ist eine Spielerei des Schreibers, der im 13. Jahrhundert den Text über den Alraun nachtrug. — Die noch sichtbaren Reste der Vorzeichnung bedeuten immer eine Abweichung von derselben durch den Maler, und diese ist mitunter recht beträchtlich, wie bei den Bildern auf Fol. 157^b, 178^b, 290^b, 295^b, 300^b, 302^a und 358^b, wo sogar die blind gezogenen Richtingslinien ganz deutlich zum Vorschein kommen.

phrase), darstellend die Ἄγνος benannte Pflanze, oder die Illustrationen auf Fol. 247ᵃ (Pflanzenbuch) und 397ᵃ (Theriakaparaphrase) mit dem Bilde des Ὀρίγανον; sie sind, man kann behaupten, ganz gleich. Dagegen weichen etwas stärker von einander ab jene auf Fol. 252ᵃ und 397ᵃ (Ὀνόγυρον) sowie auf Fol. 292ᵇ und 397ᵇ (Στυχνός), ohne aber die Abstammung von demselben Vorbilde verläugnen zu können [1]).

Die künstlerische Wirkung dieser Bilder ist eine bedeutend intimere, und gefälligere, als bei den grossen, meist ganzseitigen Illustrationen des Pflanzenbuches; jene wollen einem im Gedächtniss schon vorhandenen Vorstellungsbilde nur über die Schwelle des Bewusstseins rascher hinüberhelfen, nicht eine neue Vorstellung bilden helfen, wie diese.

III.

Das dem Pflanzenbuche folgende Fragment über die Heilkraft der Kräuter enthält nur eine Illustration, die am besten hier besprochen werden kann: ein Bild der Koralle, der ἐναλία δρῦς [2]). Dieses ist vor den dazugehörigen Textabschnitt postiert und nimmt die ganze Seite ein (Fol. 391ᵇ).

Wie die Pflanzen, so ist auch die Koralle, welche man offenbar auch zur Flora rechnete, einfach auf Pergamentgrund gemalt. Ein steiniges Ufer bildet den Vordergrund zur Darstellung. Dahinter ein dunkelblauer Wasserspiegel mit weissen Spitzlichtern. Am r. Rande ist ein Seeungeheuer mit eingerolltem und in eine dreiteilige Flosse endendem Schwanze, Flossenpranken, einer Kopfbildung, die jener des Delphins sehr ähnlich und mit flossenlappigen Ohren versehen ist; an der Schnauzenspitze zwei lange Schuppenstachel. Der Körper

---

[1]) Vgl. v. Premerstein, hier oben, p. 143, Anm. 2.

[2]) Vgl. Diez, l. c., p. 28 und 56; Taf. I, Fig. 2. — v. Premerstein, hier oben, p. 137, woselbst er die Vermutung ausspricht, dass auf einem jetzt zwischen Fol. 387 und 388 fehlenden Blatte ein gemalter Titel des Gedichtes sowie ein Verzeichniss der Abschnitte enthalten gewesen sei. Das ist sehr wol möglich, leider aber fehlt jede Handhabe, um das wahrscheinlich zu machen.

des Tieres ist in Vorderansicht in geschickter Verkürzung, der Hals mit dem Kopfe im Profil nach links gegeben.

Neben dem Tiere sitzt auf dem Uferboden eine weibliche Gestalt en face. Die Kniebeuge des l. Beines ist rechtwinklig, der Fuss platt aufgestellt; das r. Bein ist etwas nach vorn gestreckt, der Fuss ruht nur mit der Ferse über dem Wasserspiegel. Der ganze nackte Oberkörper ist leicht nach Rückwärts geneigt; der l. Oberarm abgespreizt, mit dem Ellbogen auf den Rücken des Seeungeheuers gestützt, während der Unterarm nachlässig in schiefer Haltung nach Abwärts gerichtet ist. Der r. Arm ist mit einer leichten Biegung im Ellbogen seitlich ausgestreckt, die offene Hand weist auf die Koralle. Das lange, in lockeren Wellensträhnen über das Genick hinabfliessende Haar ist dunkelbraun, grau gehöht. Auf der Stirne zwei schief nach Aufwärts gerichtete rote Krebsscheren. Das Inkarnat ist hell, in drei Tönen aufgehöht.

Die Kleidung besteht aus einem tiefblauen Tuche, das an den Umschlagstellen das goldwebige Unterfutter sehen lässt.

Die Ohren tragen goldene Ohrringe mit grossen herabhängenden Perlen. Den l. Oberarm schmückt eine goldene Armspange, das r. Handgelenk ein goldenes Armband.

An der l. Seite steht in schiefer Richtung, mit der Stange auf den Boden gestützt und an die l. Schulter angelehnt, ein braunes, mit Gold gehöhtes Ruder, mit der Schaufel nach oben; die r. Hand ist leicht auf die Stange gelegt.

Im Wasser vor dieser Gestalt schwimmen mehrere Seetiere: ein Delphin, fünf Fische, ein Tintenfisch, eine Seekrabbe und ein roter, kugelig aussehender Körper, der aber nicht mehr erkennbar ist; wol auch ein Seetier. Die Anordnung dieser Lebewesen ist nach der Richtung ihrer Achsen eine mannigfaltige.

Aus diesem Milieu wächst nun in sieben sich vielfältig verästelnden Hauptstämmen der Meerbaum, die Koralle, heraus. Alle Stämme und Äste verjüngen sich nach oben zu; innerhalb des Astgewirres setzen, besonders in der unteren Hälfte, fruchtartige Verdickungen an. Die Farbe ist dunkelbraun.

Eigentümlich berührt die von einer mittelalterlichen Hand herrührende Beischrift über dem Haupte der zweifellos als Meerespersonifikation zu deutenden Figur: „ὡς φασὶν ὁ ποσειδών", und das umsomehr, als der Oberkörper unbekleidet ist.

Die nun folgende Theriakaparaphrase enthält, wie oben angedeutet 52 Tierbilder, darstellend Reptilien, Fische, Vierfüssler, Tausendfüssler, Insekten, Krusten- und Weichtiere [1]).

Über diese lässt sich mit wenigen Worten berichten. Sie sind technisch solid, koloristisch glänzend, aber beinahe durchwegs fiktiv, formelhaft, zeichnerisch unbedeutend. Für die natürlichen Formen und Bewegungen der Tiere hat der Maler ebensowenig Auge und Verständniss, wie für den Bau der einzelnen Körperteile und seiner Gliedmassen. Für den realen Anschauungsunterricht könnten diese Bilder nicht benützt werden.

Die Schlangen sind alle in einer weichen Wellenlinie gegeben und unterscheiden sich zumeist nur durch die Färbung. Diese ist ausnahmslos formelhaft durchgeführt: jede Schlange ist durch eine seitlich durchlaufende Linie in eine obere, in der Regel dunklere, und in eine untere, zumeist hellere Hälfte geteilt. Dabei kommen bei jeder einzelnen entweder ganz unrichtige Farben, wie z. B. bei dem Fol. 411[a] abgebildeten σλώπος (oben braun, unten blau), oder wenigstens

---

[1]) Diese Bilder wurden selten veröffentlicht. Zuerst hat Lambecius in seinen Commentarii 43 diese Tierbilder, auf drei Kupfertafeln vereinigt und durch eine schlechte Zeichnung der Koralle vermehrt, veröffentlicht. (I. Ausgabe: VI., zu pag. 294; II. Ausgabe, Lambecius—Kollar, VI., zu pag. 436). Daraus de Nessel, Catalogus III., Taf. K, L, M, nach p. 8. In stilistisch getreueren Stichen teilt dann Seroux d'Agincourt, Histoire de l'art V., 26 ausser zwei Pflanzen (κάρδαμον u. βόλβος) noch aus der Theriakaparaphrase den Hirschkopf (ἐλάφου κεφαλή) und drei Reptile, die ἀσπὶς φοινίσσα sowie ἔχις καὶ ἐχίδνα mit. Aus den Ornithiaka ist der Pfau veröffentlicht. — Über die übrigen Kopien sieh eoben bei v. Premerstein, p. 144 ff.

starke Übertreibungen vor, wie bei dem Fol. 408[a] gemalten δρυίνας ἢ ὕδρος (oben hellblau, unten satt rosa). Für die Oberseite herrscht indessen braun in allen Nuancen vor. Die Modellierung ist nicht hervorragend, aber immer verständlich; dagegen findet die Schuppung der Oberseite keine Würdigung. Besser sind die Ringschuppen der Unterseite beobachtet und dargestellt.

Wie wenig sich der Künstler mitunter um die grundlegenden Unterschiede kümmerte, beweisen Darstellungen von verschiedenen, wiewol verwandten Tieren, die sich nur durch die Farbe unterscheiden. Man vergleiche beispielsweise auf Fol. 416[a] das κυάνεον mit dem auf Fol 417[a] dargestellten σφήκιον. Beide sind in der Zeichnung kongruent, nur ist der erste blau, der letzte braun. Ebenso sind zwei verschiedene Skorpione (Fol. 419[a]) nur durch die — übrigens falsche — Färbung unterschieden: der eine ist hochrot, der andere azurblau.

Selbst bei bekannten und oft vorkommenden Tieren ist die Farbe erdacht. So bei der auf Fol. 423[a] abgebildeten σαλαμάνδρα, die braun gefärbt ist, in der Wirklichkeit aber schwarz und hellgelb gefleckt.

Die willkürliche, vielleicht im Aberglauben und in der sagenhaften Tradition begründete Phantastik sieht man bei einigen Tieren auf den ersten Blick, wie z. B. auf Fol. 422[a] beim σφήξ. Auch beim Salamander kommt die abergläubische Anschauung, dass er Feuer auslösche, wenn er es durchschreite, zum Ausdruck.

Hinsichtlich der Technik wird man aber an die einleitenden Bilder einer-, und an die Pflanzenbilder der ersten Gruppe andererseits erinnert. Das Pigment ist pastos aufgetragen und mehrere Farben zeigen wieder das harzige Bindemittel. Die Farben sind, wenige Ausnahmen abgerechnet, lebhaft, hell und vorzüglich verteilt, sodass man den Eindruck erhält, der Maler sei mehr seinem künstlerisch koloristischen Drange gefolgt und habe eher prächtige und bestechende Farbenakkorde zusammenstellen, als naturrichtige Anschauungsbilder schaffen wollen.

Doch muss anerkannt werden, dass es auch wirklich gute Bilder giebt, unter denen etwa die σκολοπένδρα (Fol. 422[a]) die erste Stelle behaupten dürfte.

Schliesslich wären noch die zur Paraphrase von Dionysios' Ornithiaka gehörigen Vogelbilder zu nennen. Durch den Ausfall von mehreren Blättern ist diese Schrift so arg verstümmelt, wie keine andere in unserer Handschrift. Aus dem Umstande, dass die erste und die letzte Seite zerrissen, abgerieben und schmutzig ist, schliest v. Premerstein[1]), wie ich glaube mit Recht, dass die Ornithiaka ehedem ausser Verbindung mit unserer Handschrift waren und längere Zeit keine Deckel besassen.

Als erste und vorzüglichste Miniatur dieses Teiles ist das am Anfange der Handschrift eingeheftete Pfauenbild[2]).

Man hat bisher mit dem Bilde nichts recht zu beginnen gewusst, namentlich seine Stelle an der Spitze des Buches gab zu mehreren Erklärungsversuchen Anlass. Alle gipfeln darin, dass der Pfau zu den Miniaturen in symbolischen Beziehungen stehen müsse. Bisher hielt sich jene, die den Pfau als Symbol der erwachenden und wieder zur Ruhe zurückkehrenden Natur auffasste. Die erste Etappe, das Erwachen zu neuem Leben, hatte dabei den Hauptakzent. Dafür hatte man auch klassische Zeugnisse eines Plinius[3]), Augustinus[4]), Lukian[5]), Aristophanes[6]) u. a.

---

[1]) Oben, p. 154.

[2]) Vgl. Diez, l. c., p. 17, 30 f. und 62 ff. — Taf. I, Fig. 1. Das Blatt wird hier als Zierblatt am Anfange des Buches aufgefasst. Der Verf. schliesst sich der Erklärung Montfaucons (Paléographie grecque, p. 196 f.) an. — Vgl. auch Lambecius, Commentarii, (1699) II., 527.

[3]) Hist. nat. X., c. 22 „ . . cauda annuis vicibus amissa cum foliis arborum, donec renascantur cum flore."

[4]) Bei Garrucci, Storia dell'arte cristiana, I., 243 ausführlich zitiert.

[5]) Bei Bottari, Roma sotterranea, I., 52.

[6]) Historia animalium, I., c. 25 (Exzerpte). Ausgabe v. S. Lambros, p. 5.

Überdies war die Verbindung des Pfaues mit dem Wechsel der Jahreszeiten, besonders des erwachenden Frühlings, auch bildkünstlerisch belegt, wie das z. B. im Chronographen vom J. 354 das Kalenderbild für den Monat Mai beweist [1]. Allerdings ist dieses Bild noch nicht herangezogen worden. Auch in den Gräberanlagen des Orients und des Okzidents, wie in Rom und in Palmyra, kommt der Pfau als Symbol des Erwachens zu neuem Leben öfter vor, gleicherweise auch auf christlichen Sarkophagen. Jene Deutungsversuche hatten hier entschieden reiche Nahrung.

Der eingehenden und gewissenhaften Arbeit v. Premersteins danken wir zunächst ein sachlich anderes, haltbares Resultat. Aus der Zusammensetzung der Blattlagen hat er nachgewiesen, dass zwischen dem jetzigen Fol. 473 u. 474 ein Blatt fehlt, ebenso zwischen dem jetzigen Fol. 471 u. 472. Diese beiden Blätter hingen zusammen. Das eine von beiden erkannte v. Premerstein im Pfauenblatte. Denn an der Stelle, wo es jetzt ist, steht es allein, ohne alle Verbindung mit der folgenden sechsfältigen Anfangslage. Ferner enthielten ehemals die Ornithiaka in der Tat die Beschreibung des Pfaues auf der Wendseite eines jetzt ausgefallenen Blattes. Die Beschreibung entspricht vollkommen der Darstellung. Das zweite Blatt, das mit dem Pfauenblatte zusammenhing, ist jetzt verloren, nur noch ein kleiner Abschnittrest zeugt vom ehemaligen Zusammenhange.

Dieses Resultat wird auch durch die kunsthistorische Untersuchung, und zwar unzweifelhaft, bestätigt.

Der Pfau erscheint nach ganz denselben Grundsätzen dargestellt, wie alle Textillustrationen: die Pflanzen und die Tiere, ja selbst die mit einem landschaftlichen Milieu bereicherte Koralle. Das Bild ist ohne Umrahmung wie solche bei den Ärztebildern, den Dioskuridesbildern, beim Julianabild und dem Titel zu sehen sind. Ebenso fehlt der farbige

---

[1]) Strzygowski, I. Die Kalenderbilder des Chronographen vom Jahr 354 in: Jahrbuch des kaiserl. deutschen archäol. Instituts, I. Erg. Heft. (1888). Taf. XXIII. Nach der Kopie in der Wiener Handschrift 3416 fol. 5^b.

Grund, sondern das Tier ist auf blossen Pergamentgrund, aber ohne Zugabe eines Milieus, Bodens oder dgl. gemalt. Nichtsdestoweniger fällt es durch seine Grösse aus der Reihe der anderen Bilder der Ornithiaka. v. Premerstein verweist es an die Spitze der Paraphrase aus rein sachlichen Gründen, was die Kunstgeschichte mit Rücksicht auf die abweichende Grösse, reiche Verwendung des Goldes und sorgsame Ausführung nur noch erhärten kann. [1])

Der Vogel ist im ³/₄-Profil nach rechts schreitend dargestellt; der Hals wendet sich aber nach der entgegengesetzten Seite, der Kopf ist im Profil nach links gegeben. Die Beine sind hoch und an den Beugestellen hart gezeichnet; das r. ist etwas nach vorn gesetzt. Der Schweif ist im Rad geschlagen, das obere Drittel ist in einer von unten links nach oben rechts schief ansteigenden Linie abgeschnitten; ausserdem fehlt aus der r. Hälfte ein Auge mit einem dazugehörigen Teile des Kieles.

Der Körper ist tiefblau, die tiefsten Schatten sind dunkelblau und mit einer Reihe von Übergangstönen mit den höchsten Lichtern in Weiss zu einem Ganzen verbunden. Die Flügel sind violettrosa, die Schwungfedern rotbraun, darüber fallen dunkelblaue Deckfedern. — Der Schweif ist violettrosa, die Kiele blau, die Federaugen vergoldet, mit einem blauen Kern in der Mitte. — Eine offenbar spätere Hand hat die Enden des rechtsseitigen Peripherieabschnittes mit einer schmutzigbraunen Lasur laviert oder retouchiert und die Goldaugen abgeblendet. An den beiden Beinen sind deutliche Spuren einer mit blassbrauner Farbe gezogenen Konturierung zu sehen. Der abgeschnittene Teil ist durch ein leeres Pergamentstück ersetzt worden; darauf hat dieselbe Hand, welche die Partien rechts nachgetönt hat, die ursprüngliche Peripherie des Schweifrades mit derselben Farbe, mit der die Retouche durchgeführt ist, durch eine intermittierende Linie angedeutet. Auf der l. Seite ist ein Kielstück mit dem dazugehörigen Auge von einer späteren Hand recht ungelenk hingezeichnet.

Das Blatt war ursprünglich auf einer — der a-Seite — leer,

---

[1]) Vgl. v. Premerstein, oben, p. 155 ff.

auf der anderen enthielt es die Darstellung des Pfaues. Ein ähnliches Blatt bildet den Schluss der Miniaturen mit der Darstellung der 24 Vögel auf einer durch das Goldgerähm in ebensoviele Felder eingeteilten Fläche (Fol. 483ᵇ); auch hier ist die erste Seite leer, auch hier bildet die Tafel das Einleitungsbild, aber zugleich auch die Illustrationstafel zum dritten Buche der Ornithiaka [1]).

Was nun die 23 Einzelbilder betrifft, die zwischen dem Pfauenbilde und der Sammeltafel (Fol. 483ᵇ) in den Text eingestellt sind, muss im Allgemeinen konstatiert werden, dass die Auffassung, die Zeichnung, die Technik, die Farben und deren Verwendung mit den beiden Vollbildern genau übereinstimmt. Gegenüber dem Pflanzenmaler bekundet dieser eine entschiedene Neigung zu hellen Tönen; fast bei allen Vögeln dürfte die Färbung als zu hell geraten weit richtiger bestimmt sein als das Gegenteil. Darin stimmen die Vogelbilder mit den Tierbildern der Theriaka; zeichnerisch aber sind die ersteren ungleich höher, wenngleich formelhafte Züge keineswegs fehlen. Die Beobachtung der einzelnen Körperteile und Organe ist bei den Vogelbildern eine gute, die Farbenunterschiede sind zumeist bemerkt ebenso wie die Dessinierung des Federkleides. Der Auftrag ist pastos, mehrschichtig, die Übergangstöne der Modellierung Nass in Nass vertrieben, das farbige Dessin dagegen in der Mehrzahl der Fälle auf trockenen Grund aufgetragen. Die Ausführung ist eine sorgfältige; mitunter würde man in künstlerischer Hinsicht gerne ein »manum de tabula« vom Maler beobachtet wissen. Der Gesammteindruck ist bei mehreren Bildern dennoch ein etwas steifer, was besonders für die Sammeltafel zutrifft, die im Ganzen weniger Sorgfalt beweist, als die Einzelbilder; sie scheint auch durch spätere Hände gelitten zu haben.

Überblicken wir das Gesagte, können wir auch bezüglich der Anzal der tätigen Künstler einen Schluss ziehen. Sie verteilen sich so ziemlich nach dem Inhalt der Darstellung.

Der *erste* lieferte, vielleicht von einem Gehilfen unterstützt, die einleitenden Figurenbilder (die beiden Ärzte-

---

[1]) Vgl. v. Premerstein, oben, p. 156.

kreise, die zwei Dioskuridesbilder, das Dedikationsbild), wahrscheinlich auch die Koralle; dagegen bleibt es unentschieden, ob er auch am Titelbilde einen Anteil hat.

Vom *zweiten* rühren die Pflanzenbilder der ersten Gruppe her, während die zweite Gruppe von einem *dritten* hergestellt sein muss: es sind *zwei Pflanzenmaler*.

Der *vierte* Künstler steuerte die Bilder zu den Theriaka und den Ornithiaka bei, ist demnach der *Tiermaler*

Hiebei muss auch noch die Möglichkeit der Annahme offen bleiben, dass bei jeder der vier Bildergruppen mehrere technisch auf der gleichen Stufe stehende und nach denselben Vorbildern arbeitende Maler tätig gewesen sein können. Wenn wir es nicht mit Zufällen zu tun haben, dann sind bei den ersten fünf Bildern die Umrahmungen von einem anderen Künstler hergestellt, als die figuralen Teile; darauf lässt die Verschiedenheit bei der Behandlung des Auftrages, die weniger sichere Pinselführung und das offenkundig ängstliche Festhalten an Nebensächlichkeiten der Vorlage schliessen. Von diesem, oder eventuell von einem Kalligraphen könnte der Titel herrühren. Bei den Pflanzenbildern haben wir zwei verschiedene Künstler, die sich wesentlich unterscheiden, schon oben festgestellt. Allein bei der zweiten Gruppe dürften mehrere mitgearbeitet und die variierende Güte herbeigeführt haben [1]). Dagegen dürfte für die Tierbilder doch nur ein oder eventuell mehrere Künstler von gleicher Fähigkeit und demselben Können anzunehmen sein, weil die

[1]) v. Premerstein denkt, oben, p. 110 ff. einerseits an verschiedene Vorlagen des Archetyps, andererseits, unter Berufung auf Stadler, an getrocknete und gepresste Exemplare, die wol schon dem Archetyp vorgelegen seien und so die Verschiedenheit der Wiedergabe verursacht haben könnten. Das wäre gewiss nichts Unmögliches. Allein so viel an der Hand des Materials festzustellen geht, wird man mit der Verschiedenheit der Vorlagen unter allen Umständen zu rechnen haben, ausserdem aber die Fähigkeit der einzelnen Künstler in Betracht ziehen müssen. Keinesfalls aber berechtigen uns die Bilder an getrocknete und gepresste Vorlagen zu denken. Darauf komme ich später kurz zurück, wenn ich die technische Seite bespreche.

Arbeit dieselbe Technik verrät, und zwar bis in die nebensächlichen Einzelheiten. Das Inferiore an den Tierbildern der Theriakaparaphrase wird auf Rechnung der minderen Vorlagen zu setzen sein.

ZWEITES KAPITEL.

Der Reichtum an verschiedeninhaltlichem Bildermaterial verleiht unserer Handschrift einen weit grösseren historischen Wert, als dies bis jetzt auf Grund von Urteilen, die, besonders in der neueren Litteratur, weit mehr vom aesthetischen als vom historischen Gesichtspunkte aus gefällt wurden, zu ermessen war. Ausserdem bezogen sich beinahe alle Untersuchungen nur auf die figürlichen Darstellungen, während man den textillustrativen Teil vernachlässigte. Welch' wertvolles Material aber dieser in sich birgt, beweist deutlich die eingehende Beschäftigung mit dem Pfauenbilde aus den Ornithiaka, das irrtümlich an die Spitze des Buches gelangte; an der ihm gebührenden Stelle hätte man es wol ebenso ignoriert, wie die anderen, gleichwertigen Vogelbilder [1]). Es verlohnt sich der Mühe, auch nach allen Vorarbeiten, dem gesammten Material stilkritisch, ikonographisch und technologisch zu Leibe zu rücken.

Wir haben das Dedikationsexemplar einer Bilderhandschrift vor uns. Dieser Umstand könnte, da sowol die Zeit als auch die angewidmete Person und deren bevorzugte gesellschaftliche Stellung bekannt sind, vermuten lassen, dass ein nur ad hoc zusammengesteltes und von Künstlern ersten

[1]) Sehen wir von der sachlich eingehenden und vielfach noch immer anregenden Abhandlung unseres Lambecius ab, so bleiben nach Seroux d'Agincourt, in der neueren Litteratur Schnaase, Kondakoff, Kraus und neuestens Diez zu nennen, welche sich um die richtige Einordnung unserer Handschrift verdient machten. Doch finden wir bei allen mehr übersichtliche als eingehende Urteile. Was bei einzelnen Bildern noch zu holen ist, mag die ertragreiche Abhandlung v. Premersteins, Anicia Juliana, in der nur die Gewandung der Patrizierin behandelt wird, dartun.

Ranges ausgeschmücktes Werk, das seinesgleichen nicht hat, vorliege, d. h. man könnte versucht sein, die Bilder für erstmalig produzierte, der Künstlerphantasie unmittelbar entstammende Urschöpfungen anzusehen. Darin aber würde man sich schwer täuschen. Wir werden Bilder finden, die nicht nur als Ganzes nach Typen der vorangegangenen Kunstepochen gestaltet sind, sondern auch direkt nach Detailtypen gemalte Einzelheiten enthalten. Darin liegt eben der hohe Wert unserer Handschrift, dass sie Typen einer zur Neige gehenden Kunst aufbewahrt, dabei aber auch zeigt, wie sie eine sich umgestaltende und in einem anderen Boden wurzelnde Kunst zu verwenden und zu formen verstand.

I.

Was zunächst die beiden *Ärztebilder* betrifft, erscheinen sie uns in dem Zusammenschluss der Figuren zu einem Ganzen als bekannte ältere Typen. Aber nicht nur das, sondern sie bezeichnen auch eine Etappenstation der Entwicklung dieser Kompositionsformel. Wir finden sie seit der ältesten orientalischen Kunst [1]) durch alle Zeiten verwendet; ihre Unverwüstbarkeit ist wol dadurch am schlagendsten dargetan, dass selbst in der neuesten Zeit Karl Bitter bei einem Bronzerelief auf der für die New-Yorker Dreieinigkeitskirche modellierten Türe auf ihren Grundgedanken, wenn auch mit modernen Mitteln, zurückgreifen konnte [2]).

[1]) Ein köstliches Beispiel für dieses Kompositionsschema bietet eine plastische Gruppe von Cypern, darstellend mehrere Personen beim Mahle. In der Mitte stand ein Tisch, die Teilnehmer sind im Kreise um denselben angeordnet. Denkt man sich die ganze Gruppe um 45° umgelegt, d. h. auf eine vertikale Bildebene projiziert, erhält man die Anordnung, wie sie die Ärztebilder zeigen und wie sie in einer Zeit, in der man die Geheimnisse der Perspektive nicht kannte, notwendig ausfallen musste, wenn sie durch künstlerische Reflexion auf einer Fläche, sei es als Relief oder als Gemälde zur Darstellung gelangte. Palma di Cesnola, A descriptive Atlas of the Cesnola Collection of Cypriote Antiquities, (New-York, 1894) I., pl. 66, n. 432.

[2]) Hevesi, L, Oesterreichische Kunst, 1800—1900, II., p. 309.

Zwei Bilder, die unseren Miniaturen nicht nur sehr nahe verwandt sind, sondern geradezu als letzte Vorstufe zu deren Kompositionsformel dienen, sind die beiden von einander abhängigen, oder wol besser von einem gemeinsamen Vorbild abstammenden hellenistischen »Philosophenmosaike« von Pompeji und Sarsina [1]). Sie werden, wahrscheinlich mit Recht, in das 3. Jahrhundert vor Chr. datiert. Beide behandeln denselben Gegenstand: *sieben* reife Männer in gegenseitiger Ansprache, teils sitzend, teils stehend, um eine hemizyklische Exedra angeordnet; beide sind umrahmt und haben, abweichend von unseren Miniaturen, einen Hintergrund; auf dem Boden in ihrer Mitte ist auf einem Schemel ein Himmelsglobus aufgestellt. Es handelt sich demnach um die Diskussion in einer Gelehrtenversammlung. Die nähere Deutung der Teilnehmer an diesem Kreise ist noch nicht sicher, ob sie als Philosophen oder Ärzte aufzufassen seien [2]). Die Komposition aber ist grundsätzlich genau so angeordnet, wie bei unseren Miniaturen, sie bildet einen nach vornher offenen Halbkreis, in dem die Figuren mehr übereinander als hintereinander angeordnet erscheinen. Bei den beiden Mosaiken fällt das noch weniger auf, als auf unseren Miniaturen. Freilich hat das auch seine guten Gründe, denn die Figuren haben auf den Mosaiken eine veritable, halbkreisförmige Bank als Sitzplatz zur Verfügung. Und darin dürfte wol die beste Erklärung liegen, welche dieses Schema und dessen Werden in der früheren, und dessen Umgestalten in der späteren Kunst beleuchtet. Es sind Versammlungs- und Con-

---

[1]) Beide Mosaike, im Original von bescheidener Ausdehnung, — das grössere misst 85 cm. im Geviert — sind photographisch reproduziert und etzt am leichtesten zugänglich bei Bernoulli, Griech. Ikonographie, II., 36 f., daselbst auch eine Besprechung, p. 34 ff, und Litteratur. Das pompeianische Mosaik ist sehr verkleinert aber stellenweise deutlicher, auch be; Gauckler in: Dictionnaire des antiquités grecques et romaines, p. 2104, Fig. 5241 abgebildet, wo auch eine ausführliche Angabe der Litteratur beigegeben ist.

[2]) Vgl. Bernoulli, l. c. – Diez, l. c., p. 34 ff. — In die ikonographische Deutung der beiden Mosaike uns näher einzulassen, ist hier nicht der Ort.

vivalbilder, bei welchen diese Anordnung der Natur abgeauscht wurde, um von der späteren Kunst als traditioneller Formelfaktor, zu dem man auf dem Wege der Kürzung, durch Weglassung des Hintergrundes und der Bank gelangte, eingestellt zu werden.

Man erinnere sich, dass die homerischen Helden bei Beratungsversammlungen im Kreise sitzen und dass die griechischen und hellenistischen Vasenmaler dergleichen oder ähnliche Versammlungsbilder wiederholt nach demselben Schema darstellten [1]).

Aber auch der monumentalen griechischen und hellenistisch-vorchristlichen Kunst ist diese Anordnung geläufig. Will man schon den Athenaschild von Phidias nicht heranziehen, weil man immerhin geltend machen könnte, dass die Kreisform den Künstler zu dieser Anordnung zwang [2]), kann man die mehrfach erhaltenen Brunnenreliefs nicht umgehen [3]). Unter diesen bietet jenes aus der Sammlung Sabouroff nicht nur das besterhaltene Exemplar, sondern auch eine Anordnung, wie wir sie bei den »Philosophenmosaiken« aus Pompeji und Sarsina kennen gelernt haben. Die Versammlung ist im Halbkreise um einen Tisch angeordnet, auf dem der Achelouskopf, ganz so, wie bei den beiden Mosaiken die Globen, aufgestellt ist. Oben in der Mitte thront Zeus, neben ihm auf jeder Seite drei Figuren, unter

---

[1]) Ich verweise der Kürze wegen auf die handliche Publikation von S. Reinach, Répertoire des vases peints grecs et étrusques, I., 446, woselbst eine Vase des brit. Mus., mit der Darstellung einer Götterversammlung reproduziert ist. Diese ist aber keineswegs die einzige, sondern kommt nur der Anordnung unserer Bilder am nächsten. — Ausserdem vgl. noch I., p. 98—100, 103, 105, 108, 154, 158, 167, 175, 299, 405, 492, 499; II., 361, 362, wo Bilderkompositionen nach demselben Schema zu finden sind.

[2]) Reproduziert nach der Replik im brit. Mus. bei Winter, Kunstgeschichte in Bildern, I., Taf. 43, Fig. 4.

[3]) Es sind unter diesen drei Stücke, die für unseren Fall in Betracht kommen: ein Fragment aus Athen, und zwei vollständig erhaltene aus Megara. Vgl. Furtwängler, Die Sammlung Sabouroff. Kunstdenkmäler aus Griechenland, (Berlin, 1883—1887) I., Taf. XXVII und der dazu gehörige Text. Dortselbst auch die einschlägige Litteratur.

denen Pan (links), Kore und Pluto (rechts) bestimmbar sind. Also auch hier die bedeutendste Persönlichkeit in der Mitte, wie bei unseren Bildern. Die Höhlenwölbung ist muschelartig gerieft, in jeder Riefentiefung ist eine Gestalt angebracht, daher das reale Bindeglied, die halbkreisförmige Bank, fehlt. Auch die Einzelheit des Getrenntsitzens ist somit typisch vorgebildet. Ich sage *typisch:* denn sie kehrt bei allen den angezogenen Brunnenreliefs in gleicher Weise wieder. Diese gehören in das IV., spätestens in das III. Jahrhundert vor Christus. Seit dieser Zeit findet sich die Anordnung wiederholt auf hellenistischen und hellenistisch-orientalischen Mosaiken, wie z. B. im Pavimentfragment der Thermen von Medeina [1]. Bei diesem drängt die Komposition ganz unverkennbar zur Anordnung im Kreise: oben in der Mitte der alles beherrschende Kopf des Meergottes, rundherum die fahrenden Schiffe und Barken. Ähnlich ist im Grunde auch die Disposition auf dem pompejanischen Löwenmosaik aus der Casa del Centauro [2]; sie kehrt dann bei zwei Orpheusmosaiken aus christlicher Zeit in einer unseren Bildern näher verwandten Anlage wieder. Die erste der beiden Orpheusdarstellungen [3], jetzt im Museo Nazionale zu Palermo, kann von einer heidnischen Vorlage stammen; die zweite, 1901 in Jerusalem ausgegraben [4], ist durch und durch christlich. Doch nicht nur das Kompositionsschema, auch der Gegenstand selbst ist in der christlichen Kunst verwertet worden, wofür wir in

---

[1]) Abb. bei Gauckler in: Dictionnaire des antiquités, p. 2116, Fig. 5251.

[2]) Monumenta Pompeiana, Taf. 73. — Nicolini, Le case di Pompeji III., Tav. 38.

[3]) Abb. bei M. G. Zimmermann, Sizilien, II., p. 10, in: Berühmte Kunststätten, Bd. 25.

[4]) Vgl. Angelini, Un antico musaico cristiano scoperto a Gerusalemme in: Nuovo Bullettino di archeologia cristiana, 1901, p. 217 ff. und Tav. VII—VIII. Dann Strzygowski, in der: Zeitschrift des deutschen Palästina-Vereins, Jahrg. XXIV, (1901) p. 139 ff., dazu Taf. 4. — Die Abbildung bei Angelini ist heller und gibt stellenweise besser die Tonwerte an als die zwar scharfe, aber überexponierte Aufnahme im Strzygowskischen Aufsatze.

einem, unseren Bildern zeitlich näherstehenden Mosaike auf der rechten Wand von S. Maria Maggiore in Rom, einen wichtigen Beleg besitzen: die sieben, auf amphitheatralisch aufsteigenden Bänken sitzenden Philosophen, unter denen als achte Gestalt der lernende Moses erscheint [1]).

Ebenso ist dieses Anordnungsprinzip in der monumentalen Malerei verwendet; ich erinnere nur an die pompejanischen Wandgemälde, wie Herkules und Omphale [2]), zwei Mahlszenen [3]), eine Jagd [4]), an den von Tieren umgebenen Orpheus [5]), ein Bild, welches zu den Orpheusmosaiken der christlichen Zeit die Brücke schlägt und eine Spielgesellschaft [6]) im Triklinium, die sich in ihrer Anlage von den christlichen Agapen nicht unterscheidet. Und darin liegt für den Künstler gewiss ein fester Anhaltspunkt für eine derartige Anordnung: denke man sich das Triklinium wegreflektiert und infolgedessen die naturnotwendige Umgestaltung des Ruheaktes, erhält man das typische Schema. Das lag umsonäher, als mit der Reminiszenz an Symposien auch die Auffassung einer gebildeten Unterhaltung verbunden war. Von fähigen Künstlern ist mit der Grundformel auch Naturbeobachtung verbunden worden, wie es z. B. Alexandros von Athen bei seiner Darstellung der Astragalspielerinnen in Herkulaneum tat [7]).

Mit besonderer Vorliebe wurde diese Formel von der christlichen Malerei namentlich bei Darstellungen des Herrn mit seinen Jüngern, angewendet. Solche Bilder finden wir häufig in den Katakomben; davon seien als Parallelen hervorgehoben, Christus mit sechs Heiligen im Deckenbild in

---

[1]) Garrucci, Storia, IV., Tav. 218. — De Rossi, Musaici cristiani, Lief. 25. —

[2]) Monum. Pompei., Taf. 9.

[3]) Nicolini, Case, IV (Suppl.) Tav. 12.

[4]) Ebenda, II., Tav. 82.

[5]) Ebenda, II., Tav. 74.

[6]) Ebenda, II., Tav. 3.

[7]) Abb. bei Rolfs, Neapel, I., 156, in: Berühmte Kunststätten, Bd. 29. — Auch Winter, Kunstgeschichte in Bildern, I., Taf. 91, Fig. 5.

S. Pietro e Marcellino [1]), dessen Komposition der Anordnung auf der gleich zu erwähnenden Barberinischen Terrakotta vollkommen entspricht; dann das Tympanonbild eines Arkosoliums in S. Domitilla [2]); der Herr mit zwölf Aposteln, in der Hermeskatakombe; ferner ein ganz ähnliches Arkosoliumbild desselben Ortes [3]), ein weiteres im Coemeterium maius, Christum unter sechs Aposteln [4]), und drei andere, den Erlöser im Apostelkollegium [5]) darstellend. Bei allen Darstellungen sitzt oder steht Christus oben in der Mitte, rechts und links reihen sich die Apostel, auf jeder Seite in gleicher Anzahl in hemizyklischer Reihe an; der Kreis ist nach unten offen.

Diese Darstellungsformel zeigt auch die Kleinplastik, deren älteste Beispiele wir in der vielbesprochenen Barberinischen Terrakotta [6]) und in der Florentiner Elfenbeinpyxis mit der Darstellung des Orpheus, die jener auf den beiden oben angezogenen Mosaiken sehr nahe verwandt ist, erhalten haben [7]). Sie bleibt in der späteren christlichen Kunst auf Konsular- und Kirchendiptychen beinahe ungeändert [8]).

---

1) Wilpert, Katakombenmalereien (Rom, 1904), II., Taf. 96; es stammt aus der zweiten Hälfte des III. Jahrhunderts.

2) Ebenda, Taf. 148 (IV. Jhdt.).

3) Ebenda, Taf. 152 (vor 337).

4) Ebenda, Taf. 170 (IV. Jhdt.).

5) Ebenda, Taf. 177, Fig. 1 (vor 350), Taf. 177, Fig. 2, (nach 350) und Taf. 225, Fig. 1 (nach 350). — Ausser diesen speziell hervorgehobenen sind a. a. O. noch etwa zehn andere Darstellungen hierher gehörig, unter denen jene auf Taf. 64, Fig. 1 besonders zu nennen ist. — Vgl. auch Grupp, Kulturgeschichte der römischen Kaiserzeit, II., 8, 129.

6) Abb. bei Garrucci, Storia, VI., Tav. 465 — Darnach bei Kraus, Gesch. der christl. Kunst, I., 203.

7) Jahreshefte des oesterreichischen archäologischen Instituts in Wien, IV., 128. — Venturi, Storia dell'arte, I., 441.

8) Grupp, Kulturgeschichte II., 535. — Ein liturgisches Diptychon aus dem 9.—10. Jhdt. im Louvre zeigt in seinem unteren Felde den Psalmen diktierenden David mit vier Schreibern: der König oben in der Mitte. Siehe Molinier, Histoire générale des arts appliqués à l'industrie, I., pl. XIII. Ein zweites, aus der Sammlung Spitzer, woselbst die Assistenz hinter dem Zelebranten in zwei Reihen übereinander geordnet erscheint, ist auch bei Kraus, l. c., II., p. 18 reproduziert.

Selbst die altchristlichen Glasfabrikanten konnten das Schema nicht umgehen wie es zwei Goldgläser bezeugen [1]).

Darnach kann es wol selbstverständlich erscheinen, wenn wir solchen Kompositionen auch in den *Miniaturen* begegnen. So im Vatikanischen Vergil n. 3225 auf Fol. 73[b], woselbst eine Beratung mit Askanius an der Spitze dargestellt ist [2]), in der Wiener Genesis das Gastmal Pharaos (Fol. 17[b]), bei dem der Übergang aus der liegenden Stellung bei Tisch in die sitzende klar zutage liegt [3]), in der Vatikanischen Feldmesserhandschrift, wo neun Feldmesser versammelt sind [4]), im Kosmas Indikopleustes an zwei Stellen: Moses mit den Leviten und die Steinigung des h. Stephan [5]). Wenn ich schliesslich die Darstellung der Matthäuswahl im Rabulakodex der Laurentiana [6]) gedenke, habe ich wol genügend Belege geboten um behaupten zu können, dass das Kompositionsschema unserer Ärztebilder nichts Neues, sondern eine allen Kunstepochen des Orients und des Okzidents geläufige Formel gewesen ist, die vorher und nachher im Gebrauche war.

---

[1]) Garrucci, Storia, II., Tav. 187, Fig. 1 u. 4.

[2]) Codices e Vaticanis selecti phototypice expressi iussu Leonis P. P. XIII. (Roma, 1899) Vol. I. Diese Handschrift wird in das IV.—V. Jhdt. datiert, geht somit unserer Miniatur voran.

[3]) Hartel-Wickhoff, Die Wiener Genesis. Beilage zum XV. u. XVI. Bande des Jahrbuches der kunsthist. Sammlungen des ah. Kaiserhauses, (1895), die farbige Tafel A (vor dem Titel) und dann nochmals Taf. 34.

[4]) Beissel, Vaticanische Miniaturen (Freiburg i. B., 1893), p. 3 f., der allerdings nur von *einem* Bilde der Agrimensorenversammlung spricht, während Diez, l. c., p. 32 zwei solche kennt. Ob ein Versehen bei Beissel oder bei Diez unterlaufen ist, kann ich, ohne das Original oder die Turnèbe'sche Publikation, die mir nicht zugänglich war, eingesehen zu haben, nicht entscheiden. Es wäre jedenfalls von Interesse sicher zu wissen, dass zwei Agrimensorenbilder der ganzen Schrift vorangegangen sind, weil dadurch auch die Zweizahl solcher Bilder als üblich nachgewiesen wäre. Die Handschrift (Cod. palat. lat. 1564) ist zwar im 8. oder 9. Jahrh. zu Fulda kopiert worden, doch wird die Vorlage allgemein in das 4. Jahrhundert gesetzt.

[5]) Garrucci, l. c., III., Tav. 145, n. 1 und Tav. 152, n. 1.

[6]) Garrucci, l. c., II., Tav. 128, n. 1.

Ebenso verhält es sich mit den einzelnen Figuren; sie haben alle die in der griechischen und besonders in der hellenistischen Kunst übliche und besonders typische Stellung der Porträte von sitzenden Philosophen und Dichtern, nur dass sie auf einem niederen Steine, statt auf einem Sessel sitzen, ausgenommen Cheiron, der überhaupt keinen Sitz haben kann und Galenos, der durch einen Lehnstuhl ausgezeichnet ist [1]), wodurch er den sitzenden Statuen sehr nahe kommt. Diesen Sessel hat der Künstler offenbar nach eigenem Geschmacke hinzugefügt, wodurch die eigentümliche Diskrepanz der Achsenverdrehung leicht erklärlich ist. Es ist ein Grund mehr zur Annahme von fertigen Vorlagen. Auch der Lehnsessel selbst, der sich auf dem ersten Dioskuridesbilde wiederholt, ist vorgebildet. So auf einem Grabmal aus Neumagen [2]), auf der Florentiner Elfenbeinpyxis [3]), und anderen, schon von Diez (p. 42 f.) angeführten Bildwerken.

Selbst die ornamentalen Rahmen lehnen sich an ältere Vorbilder an. Sowol die einfärbigen Abschlussstreifen sind, voral bei Mosaiken und Wandgemälden, regelmässig angewendet und wol nichts anderes, als die Projektion der plastischen Profilierung von Reliefumrahmungen, die uns schon auf den ornamentalen Platten der assyrischen Bauten entgegentreten [4]). In ihrer ganzen schlichten Strenge finden wir sie als Umrahmung der imagines clipeatae, besonders im

---

[1]) Diesbezüglich sei auf Bernoulli, Griechische Ikonographie verwiesen: I., p. 5, 74, Münztafel I, num. 6, 7, 8, 15, 20, 21, 22; Münztafel II., num. 2, 15; II., p. 5, 147, 159; Taf. 15, 21, 28 und 30. Vgl. dagegen I., p. 221, wo er diese Analogie nicht zugiebt — was meiner Ansicht nach nicht stichhältig ist. Auch die römische Ikonographie bietet eine lange Reihe von ähnlichen Statuen, ferner Rhetoren und Konsularen, Werke, die mit der älteren Petrusstatue in den vatikanischen Grotten und mit der Hippolytusstatue die Reihe schliessen. Vgl. Kraus, l. c., I., 230 u. 232.

[2]) Koepp, Die Römer in Deutschland, in: Monographien zur Weltgeschichte, Bd. XXII., p. 130 u. 131.

[3]) Venturi, Storia dell'arte, I., 441.

[4]) Vgl. Place, Ninivé et l'Assyrie, III., pl. 49 u. a. — Schreiber, die hellenistischen Reliefs, Taf. 102.

5.—7. Jhdt. häufig [1]). Ja sogar den fünfteiligen Bau, mit einer Kernleiste und zwei Umfassungslinien finden wir ausser beim Philosophenmosaik von Sarsina besonders typisch durchgeführt beim berühmten Löwenmosaik der Casa del Centauro [2]). Hier ist alles nur mit zwei Farben bestritten, während unser Künstler auf eine farbenprächtige Wirkung hinarbeitet.

Die Kernleiste mit dem buschigen, bandumwundenen Kranze der Cheirongruppe finden wir schon auf dem Torus der Trajanssäule in Rom [3]), häufig bei hellenistischen Reliefs, namentlich auf Sarkophagen [4]), ferner auf pompejanischen Wandmalereien [5]) und endlich auf Miniaturen, wofür der Wiener Rufinuskodex (n. 847) ein Beispiel bietet [6]). Über die Eckstücke soll tiefer unten berichtet werden.

Besonders häufig ist das Vierblattmuster der Galenosgruppe auf älteren Monumenten. Das Motiv ist zweifellos orientalisch und ist in der Form, wie es später in der griechischen, hellenistischen und byzantinischen Kunst Verwendung fand, nur eine mit Hilfe der Kreislinie konstruierte Abkürzung der typischen mehrzackigen Rosette des alten Orients [7]). Die

---

[1]) Garrucci, l. c., III., Tav 108 ff. Strzygowski, Orient oder Rom, Taf. 1. — Ein dreifarbig umrahmtes Bild des h. Gregorius in Nuovo bullettino di archeologia cristiana, 190?, Tav. IX. und Christus zwischen den eucharistischen Gestalten ebenda, Tav. I.; nicht zu gedenken der Darstellungen auf christl. Goldgläsern und auf orientalischen, besonders koptischen Stoffen.

[2]) Monum. Pompeiana, Tav. 73. — Übrigens kehrt dieser Aufbau auch bei anderen, gross angelegten Pavimentmosaiken, wieder. Vgl. Gauckler in: Dictionnaire des antiquités, p. 2088 ff.

[3]) Petersen, Vom alten Rom, p. 47, in: Berühmte Kunststätten, Bd. 1.

[4]) Robert, Die antiken Sarkophagreliefs, II., Taf. 9, Fig. 21 c. — Taf. 13, Fig. 24 a. — Taf. 28, Fig. 69. — $III/_1$., Taf. 36, Fig. 126 a, u. a. m.

[5]) Nicolini, Case, II., 9, IV., 13.

[6]) Publiziert mit farbigen Reproduktionen von F. Wickhoff in: Jahrbuch der kunsthist. Sammlungen des ah. Kaiserhauses, Bd. XIV., p. 196 ff.

[7]) Vorgebildet ist dieses ornamentale Element auf dem Innenfelde einer assyrischen Dekorationsplatte, wo es als Flächenmuster verwendet ist. Place, Ninivé et l'Assyrie, III., pl. 49. Auf einer Fussbodenplatte aus Ninive erscheint es als Vierblatt (Layard, A second series of monuments of Niniveh, pl. 56). Wahrscheinlich sind die aus vier Knospen gebildeten Vierblattelemente unter

hellenistische und die byzantinische Kunst, besonders im christlichen Orient, scheint das ornamentale Element unverändert in seinen Bestand aufgenommen zu haben; denn so erscheint das Vierblatt auf aegyptisch-byzantinischen Stelen [1]) und auf spätrömischen Bronzen [2]).

Auch in der Kleinkunst des Orients finden wir es, in Beinritzung und Farben ausgeführt, auf einem aegyptisch-byzantinischen Brautkästchen wiederholt verwendet [3]). Ein Teil der Rahmung an der Türe von S. Sabina bietet den Beleg für sein Eindringen in die christliche Skulptur zu Rom [4]). Wunder nehmen kann der letzte Umstand nicht, da das Motiv auf den Pavimentmosaiken von Horkstow-hall, Nîmes, Oudna und Saint-Leu (= Portus Magnus) [5]), ferner im Dom zu Parenzo [6]), und schliesslich, schon etwas eckig umgestaltet, von Nennig bei Trier [7]) verwendet erscheint. Wie die christliche Skulptur kennt das Ornament auch die Malerei im Osten und im Westen: wir finden es in einer Krypta des 4. Jahrhunderts in Kyrene [8]) wie in der Bogenleibung eines Arkosoliums der Domitillakatakombe aus derselben Zeit [9]).

---

dem bekannten Stierfriese ebenso aufzufassen (Layard, The monuments of Niniveh, pl. 87). Als Streuelemente und Reihungen findet man sie auf kyprischen Vasen bei Palma di Cesnola, l. c., II., pl. 108, 110, 119 u. 146. Vgl. ferner Brunn, Griechische Kunstgeschichte, I., 34, 54, 109, 131, 139, 142.

[1]) Mémoires de la mission archéologique française, III., pl. 81. — Crum, Coptic monuments in: Catalogue général des antiquités égyptiennes du musée du Caire, IV., n. 8633.

[2]) Riegl, Spätrömische Kunstindustrie, Taf. 21—23 (Keilschnittbronzen, zwei Schnallen und ein Gürtelbeschlag).

[3]) Strzygowski, Koptische Kunst, in: Catalogue général des antiquités égyptiennes du musée du Caire, B. XII., p. 130, Fig. 189, und Taf. 11—13.

[4]) Venturi, Storia dell'arte, I., 355.

[5]) Gauckler in: Dictionnaire des antiquités, p. 2100—2114 (Fig. 5247—5250).

[6]) Neumann, W. A. u. I. Wlha, Der Dom zu Parenzo, (Wien, 1902) Taf. 49.

[7]) Baumeister, Denkmäler des klassischen Alterthums, II., p. 931.

[8]) Kraus, l. c., I., 85.

[9]) Wilpert, l. c., II., Taf. 230 (Fig. *b*).

Es wäre paradox gewesen, wenn die malende Kleinkunst bei ihren ornamentalen Kompositionen nicht auch zu diesem Elemente gegriffen hätte. In der Tat finden wir, ausser am Rahmen unserer Galenosgruppe das Element, konstruktiv genau so hergestellt, in der Wirkung aber schütterer, im Tympanon eines ornamentalen Bogens über dem Fragmente eines Eusebiusbriefes im Britischen Museum und als Abschlussfries der Wand im Noebilde der Wiener Genesis [1]).

Was schliesslich den Goldgrund betrifft, dominiert dieser schon im Mosaike jener Zeit, und dürften die beiden Bilder, die mit Ausnahme des Maasstabes sozusagen nichts miniaturenhaftes an sich haben, in einem Mosaik als fertige Kompositionen vorgelegen und vom Miniaturenmaler kopiert worden sein. Dem Mosaikstile gehört auch die helle, schillernde Farbengebung an.

Wir haben uns also an der Hand von Analogien und Parallelen überzeugt, dass für die künstlerische Anlage der Bilder sowol ältere, fertiggestellte Gesammttypen, als auch eine Summe von allerdings geschickt verwendeten figürlichen und ornamentalen Einzelheiten herangezogen wurden.

Etwas anders liegt für uns die ikonographische Seite. Durch die alten Majuskelbeischriften ausserhalb der Rahmen ist die Absicht des Künstlers, je sieben Ärzte darzustellen, klipp und klar bekundet. Und nicht nur das, sondern wir wissen auf Grund dessen auch genau, welche Persönlichkeit er porträtieren wollte.

Eine andere Frage aber ist es, ob der Künstler tatsächlich die richtigen Bildnisse brachte und ob er sie bringen konnte. Die Meinungen darüber sind geteilt. Während sie Visconti für tatsächliche Bildnisse hält, auch eine Begründung für seine Ansicht beibringt, indem er auf den seit der Ptolomäerherrschaft bestehenden Brauch, kostbar ausgestattete Bücher mit den Porträten der Autoren zu schmücken, hinweist, sogar

---

[1]) Add. 5111, Fol. 10[a]. Neuestens bei Haseloff, Codex purpureus Rossanensis, p. 44 reproduziert, wozu p. 138, Anm. 63 die Litteratur. — Hartel-Wickhoff, Die Wiener Genesis, Taf. 6.

unser Galenosbild mit dem vermeintlichen Porträt auf einer Commodusmünze zusammenhält und übereinstimmend findet, stellt sich Bernoulli dieser Frage skeptischer gegenüber. Er macht darauf aufmerksam, dass jenes Bild auf dem Revers der Commodusmünze nach neueren Untersuchungen nicht Galenos, sondern den Heros von Pergamos darstelle. Damit freilich fällt die einzige Möglichkeit, unser Porträt kritisch zu vergleichen, weg. Wir haben demnach bis jetzt kein einziges sicher überliefertes Porträt von unseren beiden Ärztekreisen und müssten eben diese als authentisch ansehen, wenn wir die Porträtähnlichkeit zugäben.

Die individuelle Charakteristik in den Gesichtszügen unserer Ärztebilder ist ganz offenkundig, sodass Bernoulli seine skeptisch gehaltene Auseinandersetzung über den Bildnischarakter damit schliesst, dass er die Möglichkeit von Porträtzügen zugibt, nur wäre es unmöglich, das Authentische herauszuschälen [1]).

Es kann kein Zweifel darüber obwalten, dass wir Porträte vor uns haben, nur ist es unmöglich zu sagen, wie viele von ihnen authentisch sind, und noch weniger, inwieweit sie die Treue der Züge bewahren. Wir müssen entschieden mit der *Möglichkeit* rechnen, dass unter den vierzehn Ärztebildern einige authentisch sein können. Von vorneherein ist die Authentizität nur bei Cheiron und bei Machaon ausgeschlossen; uns berührt es eigentümlich, beim Letzteren den intelligentesten Kopf zu finden. Dass zu diesem Idealporträt des homerischen Heilkünstlers ein realer Grieche, etwa aus Alexandrien, Modell stand, dürfte kaum bestritten werden können [2]).

Der Miniaturist hatte jedenfalls traditionelle, wenn auch nicht immer gut beglaubigte oder authentische Vorlagen zur Hand, mit denen er aber ziemlich willkürlich verfuhr oder sich nicht gleichgiltige Versehen zu schulden kommen liess. Man ver-

---

[1]) Bernouili, l. c., II., 219 ff. — Diesen Ausführungen schliesst sich auch Diez, l. c., p. 37 f. an.

[2]) Jedenfalls hatte unser Künstler ein anderes Modell oder Vorbild zur Hand, als der Illustrator der Mailänder Ilias, der Machaon in seinem Berufe tätig darstellt. Vgl. A. Mai, Iliadis fragmenta antiquissima, Taf. 15.

gleiche das Dioskuridesbildniss in der Galenosgruppe mit dem im zweiten Dioskuridesbilde; man wird die gleiche Typik, besonders im Gesichte, nicht zu verkennen vermögen. Umso frappanter ist der Unterschied zwischen diesen beiden eben genannten und der Figur im ersten Dioskuridesbilde, trotzdem diese letztere beischriftlich ebenfalls als Dioskurides bezeichnet ist. Sie stimmt am besten mit dem Bilde des Nigros in der Cheirongruppe [1]). Eine befriedigende Erklärung hierfür ist kaum möglich. Ich denke zunächst an ein lokales Versehen beim Kopieren; denn beide, sowol Nigros wie Dioskurides, haben auf den Ärztebildern, also auch auf ihrer Vorlage, in der rechtsseitigen Oberecke ihren Platz. Jedenfalls wäre ein solcher Fehlgriff nicht merkwürdiger als die Tatsache, dass uns der Maler in zwei nacheinanderfolgenden Bildern grundverschiedene Gesichtszüge bietet und verlangt, dass wir beide für dieselbe Persönlichkeit halten. Was wir daraus mit Sicherheit entnehmen können, ist das Vorgehen des Malers, der sich immer an gegebene Vorbilder hält. Wie er es bei diesen beiden Bildern tat, so ging er höchst wahrscheinlich auch bei den anderen zu Werke [2]). Dagegen muss es unentschieden bleiben, ob und wie viel der Künstler aus Eigenem dazu getan hat. Doch kann der Anteil seiner Schaffenskraft kein sehr bedeutender sein. Die Tätigkeit der Buchillustratoren stand, wie die erhaltenen Bilderhandschriften beweisen, mehr auf gewerbsmäs-

---

[1]) Anders sah v. Premerstein (oben, p. 72 und 113) der im ersten Dioskuridesbilde Krateuas annimmt. Aber die beiden Physiognomien sind in ihren Einzelheiten wesentlich verschieden; man vergleiche die hohe, über der Nase etwas eingetiefte Stirne, die horizontal laufenden Augenbrauen und die ausgeprägte Adlernase bei Krateuas in der Galenosgruppe und halte dagegen die kugelig gewölbte Stirne, die bogenförmig geschwungenen Augenbrauen und die breitrückige Nase beim „Dioskurides" vor der Heuresis einerseits, beim Nigros in der Cheirongruppe andererseits; ich vermag mich dieser Meinung nicht anzuschliessen.

[2]) Der Ansicht Bernoullis II., 221 kann ich nicht beipflichten; die Untersuchung hat ergeben, dass die Bilder sowol als Ganzes wie auch in den Einzelheiten auf vorgebildeten Typen beruhen. Vgl. auch den Brief Brunns (de dato Rom, 6, III, 1858) in Ritschels Kleine philologische Schriften, III., 580.

sigem als auf künstlerischem Standpunkt. Das waren keine Miniaturenmaler, wie etwa ein Perugino, Pinturicchio, Mielich, Hufnagel u. a., sondern sichere, manuell geübte Zeichner und technisch geschulte Koloristen, grösstenteils ohne eigene Ideen. Sie übten ihre Kunst vorwiegend handwerksmässig unter der Leitung eines künstlerisch vielleicht höher stehenden, immer aber unternehmenden Inhabers einer Werkstätte, der zugleich mit Vorlagen für jene Darstellungsgebiete, für die er sie engagieren wollte, versorgt war. Diese Vorlagen kopierten bewährte Kunstwerke ebenso, wie von der Mode geforderte Bilder und machten die Runde durch die entlegensten Gebiete, mitunter schon als Entwürfe [1]). Auf solche Vorlagen sind wol kurze und summarische Malanweisungen, die für den ausführenden Künstler, sei es vom Schreiber des Buches, sei es vom Besteller oder vom Meister hingesetzt wurden, zurückzuführen; ich halte sie für Andeutungen, welche Komposition, beziehungsweise welches Stück aus der Vorlagensammlung hervorgeholt und kopiert werden soll [2]). Dieser Umstand beweist aber auch, wie geschäftsmässig selbst bei so vorzüglich illustrierten Büchern, wie es die Italaübersetzung war, vorgegangen wurde, geschweige denn bei Kodizes, die am Lager irgend eines Bibliopolen feilgeboten wurden. Es wäre unter diesen Umständen verfehlt, Bezieh-

---

[1]) Die Sitte, Bilder sowol zur Begutachtung als auch behufs der Anfertigung von Kopien zu verschicken, bestätigt der 32. Brief des h. Paulinus von Nola († 431), in dem der Austausch von Kopien und Entwürfen zwischen Paulinus und dessen Freund Severus, einem Priester von Primuliacum in Aquitanien, behandelt ist. (Migne, Patr. lat. Bd. 61, oder im Corpus script. ecclesiasticorum, Bd. XXX, Ausgabe von W. v. Hartel). — Für Andeutungen über Werkstätten vgl. Hartel-Wickhoff, Wiener Genesis, p. 88. — Kraus, l. c., I., 447. — Thiele, De antiquorum libris pictis, und Thiele, Antike Himmelsbilder, p. 1 ff.

[2]) Einen überaus wertvollen Beleg für ein solches Vorgehen hat V. Schultze in seiner Arbeit: Die Quedlinburger Itala-Miniaturen, p. 6 f. beobachtet und mitgeteilt. Ich für meinen Teil bin beinahe überzeugt, dass die flüchtig hingeworfenen Buchstaben bei unseren Pflanzenbildern denselben Zweck verfolgen. Vgl. oben v. Premerstein, p. 55.

ungen und Abhängigkeitsverhältnisse zu negieren, die wir kulturgeschichtlich vorauszusetzen gezwungen sind.

Die beiden Gruppen setzen sich aus Ärzten zusammen, deren Lebenszeiten sich auf etwa fünf Jahrhunderte verteilen, aus Männern, die den verschiedensten Richtungen ihrer Wissenschaft angehörten und ungleichen Ruf genossen. Keiner ist aus der Zeit vor Mitte des 3. Jahrhunderts vor Christus, — vorausgesetzt, dass Apollonios von Memphis gemeint ist — und die Reihe schliesst mit Galenos, also mit Beginn des 3. Jahrhunderts nach Christus. Die Verteilung auf den beiden Tafeln ist weder eine chronologische noch auf Grund der wisschenschaftlichen Richtungen geordnete; sie erscheint auf den ersten Blick wahllos.

Die Zusammenstellung gewinnt aber an Klarheit, wenn man sie mit dem Inhalte des Buches in Verbindung bringt. Die Cheirongruppe enthält Gewährsmänner Galenos', die er nennt oder sich sogar eingehend mit ihnen beschäftigt. Einer von ihnen, Pamphilos, steuerte sogar zum Inhalte unserer Handschrift die an der Spitze jeder Pflanzenbeschreibung stehenden Synonyma bei. Da Galenos auf dem zweiten Bilde als Hauptrepräsentant der medizinischen Wissenschaft, für welche unser Pflanzenbuch ein Hilfswerk bildet, dargestellt ist, so erscheinen auf dem ersten seine Vorarbeiter, die zum Inhalte unserer Handschrift in einer entfernteren Beziehung stehen. In der Galenosgruppe sind jene Ärzte und Botaniker vereinigt, von denen die meisten im Kodex mit ihren Werken vertreten sind. Aus Galenos' und Krateuas' Schriften sind Exzerpte vorhanden, auf Ruphos geht der Grundtext des Gedichtes über die Heilkraft der Pflanzen, auf Nikandros jener zu den Theriaka und Alexipharmaka zurück, aus Dioskurides ist der grösste Teil der Pflanzenbeschreibungen geschöpft. Nur Apollonios und Andreas sind nach dem jetzigen Stande der Forschung noch in kein sicheres Verhältniss zu bringen und ich stehe nicht an, diesen Umstand nur unserer mangelhaften Kenntnis ihrer Werke zuzuschreiben.

Im Bilde sind die einzelnen Ärzte durch ihren Blick in

nähere Beziehungen gebracht. Das dürfte kaum zufällig oder rein künstlerischen Motiven entsprungen sein. Auf dem ersten Bilde ist Cheiron ebenso wie Galenos auf dem zweiten, ausser Verbindung mit den übrigen; dagegen sind in Beziehung gestellt: Machaon und Nigros, wie ich vermute, auf Grund sagenhafter Suppositionen: Machaon ist ein Asklepiade, Nigros Schüler des Asklepiades. Ferner: Pamphilos zu Mantias, Xenokrates zu Herakleides und Mantias. Im zweiten Bilde Krateuas zu Dioskurides, Apollonios und Andreas zu Nikandros, Ruphos zu Krateuas; Nikandros aber scheint nur das Resultat seines Experimentes mit der Schlange zu beobachten. Fassen wir nun alle diese Beobachtungen kurz zusammen, so werden wir sagen dürfen, dass unsere beiden Ärztebilder sowol im Kompositionsschema als auch in den Einzelheiten nach älteren Vorbildern zusammengestellt sind, dass sie in dieser Auswahl und Anordnung für einen ähnlichen Zweck, wie sie ihn in unserer Handschrift erfüllen, nämlich die Autoren der behandelten Disziplin zu veranschaulichen, zusammengestellt wurden — ich denke etwa als musivische Tafeln in einer Ärzteschule — und von dort in den Archetyp, der unserer Handschrift zugrunde liegt, als Miniatur aufgenommen wurden. Es ist möglich, dass wir einzelne Kopien späterer Ordnung aus Varro's Hebdomades oder aus Atticus' Liber annalis vor uns haben, wenngleich nicht in entsprechender Treue, die ja nach dem Durchlaufen mehrerer Zwischenstufen von ihrer Ursprünglichkeit einen bedeutenden Teil einbüssen musste. Diese Zusammenstellung, wie sie vorliegt, kann vor dem 3 Jhdt. nach Chr. nicht gemacht worden sein, weil Pamphilos und Galenos mitaufgenommen sind; sie ist, soweit bis jetzt bekannt, nur in unserem Kodex erhalten.

Was schliesslich die Siebenzal, die auch auf anderen Gruppenbildern wiederkehrt, betrifft, hat mich die klar vorgetragene Ansicht Heinrich Brunn's vollständig überzeugt. Er führt sie auf die Hebdomaden Varro's zurück. Ich wüsste keine ansprechendere Erklärung zu bieten. Wahrscheinlich ist ja diese Art der Gruppiering keine Varronische Erfindung

und dürfte tiefer begründet sein, da ja die Siebenzal in der orientalischen Kultur eine hervorragende Rolle spielte [1]).

Über die technische Seite soll tiefer unten zusammenhängend gehandelt werden; hier sei nur bemerkt, dass bei den beiden Ärztebildern wol eine umfassende Absplitterung und Abreibung der Farbe, dagegen beinahe gar keine Übermalung statthatte, ausgenommen vielleicht das Hinterhaupt Galenos'. Doch ist es sehr unwahrscheinlich, dass die undeutlich vertriebene Stelle durch späteren Auftrag herbeigeführt wurde, sondern, wie schon oben bemerkt, dadurch, dass die ursprüngliche Malerei nass geworden war und in diesem Zustande, etwa bei einem Versuche die Stelle zu trocknen, den Schaden erlitt. Ausserdem haben die 1400 Jahre nach und nach einen kenntlichen Schmutzschimmer beigesteuert.

II.

In eine nähere und deutlichere Beziehung zum Inhalte des Buches rückte der Künstler die beiden *Dioskuridesbilder*. Sie sind für uns von doppeltem Interesse; sie erhärten einerseits unsere obigen Behauptungen über die Herkunft der beiden Ärztebilder. Wären diese für unseren Kodex neu kom-

[1]) Vgl. auch Diez, l. c., p. 36. Ob Varro auf die Pleias der späteren Litteraturhistoriker, in der sieben der besten Tragiker zusammengefasst erscheinen, unmittelbar als sein Vorbild zurückgriff, ist kaum zu entscheiden, könnte aber immerhin möglich sein. Dagegen finde ich Diezens Behauptung von der Präponderanz der Siebenzal in der spezifisch christlichen Kunst doch etwas zu einseitig betont. Dass sie oft vorkommt ist richtig; aber oft ist nur Platzmangel Schuld daran, dass nicht mehr Personen Aufnahme fanden. Den vier Fällen auf christl. Goldgläsern (bei Garrucci, II., Tav. 187) wo Christus inmitten von sechs Aposteln dargestelt ist, einer Darstellung auf dem Brescianer Reliquiar, dem Egbert-Kodex und einigen Fällen in der Katakombenmalerei stehen beinahe zallose andere gegenüber, wo Christus von zwei bis zwölf Personen umgeben erscheint. Vgl. Garrucci, l. c., II., Tav. 188—190. Wilpert, l. c., II., Taf. 7—9, 18, 56, 58, 60, 71, 73, 80, 82, 148, 152, 177, 225 u. a. Doch wird wieder zuzugeben sein, dass der Synkretismus solche Darstellungen mit sieben Personen förderte, wobei man aber auch den Einfluss Varro's und der von ihm formell abhängigen Litteratur nicht zu gering einschätzen darf.

poniert, oder wenigstens die dargestellten Ärzte ausgewählt worden, dann müssten wir eine anders disponierte Zusammenstellung erwarten; zumindest müsste Dioskurides, der Hauptautor, eine hervorragendere Stelle in der Gruppe erhalten haben. Das ist nun nicht der Fall. Der Künstler hat das wol empfunden und hat zwei neue Bilder komponiert, die den Inhalt des Buches nicht nur als einen medizinischen überhaupt, sondern als die Schrift Dioskurides' über das Spezialgebiet der Medizinalkräuter bildlich näher charakterisieren sollten. Durch diesen Umstand beanspruchen sie weiter unsere Aufmerksamkeit.

Auf den ersten Blick fällt der wesentlich abweichende Stil dieser Bilder gegenüber jenem der beiden Ärztegruppen in die Augen. Der Künstler war hier mehr auf sich selbst angewiesen, er hatte offenbar keine fertige Vorlage, die er hätte kopieren können. Er erzählt in der Formensprache und Kompositionssyntax seiner Zeit, verrät aber nichtsdestoweniger, dass er seine Darstellung nach älteren Mustern gestaltet hat.

Inhaltlich hatte der Künstler eine Fülle von ähnlichem Material vorliegen. Es sind Darstellungen, auf welchen zwei, bisweilen auch mehrere Personen vereinigt sind; in allen Fällen sind aber zwei derselben dadurch in engere Beziehung zu einander gebracht, dass die eine von ihnen spricht oder deutet, die andere darauf Acht hat. Der passive Teil erhält eine Weisung, die Enthüllung eines Geheimnisses, eine Erklärung unentwirrbarer Verkettungen von Umständen, eine Offenbarung der Zukunft, eine Traumdeutung, oder er wird angebetet, beziehungsweise verehrt. Mitunter bedient sich der aktive Teil auch leicht darstellbarer, realer Beigaben. Es sind Darstellungen die man »Inspirationsbilder« nennen könnte, wenn dieser Ausdruck auch nicht in jedem Falle genau zutreffen wird.

Sie sind in der altorientalischen Kunst vorgebildet, wie z. B. Seti von Ramses II. verehrt [1]), oder der Priester Phinasi von Ma beraten [2]), um nur zwei Belege aus der

---

[1]) Perrot et Chipiez, L'art dans l'antiquité, I., 25.

[2]) Ebenda, I., 253.

ganzen Reihe altägyptischer Bilder hervorzuholen, denen sich eine mindestens ebenso lange Serie aus den altassyrischen und chaldäischen Reliefs anschliessen liesse.

Auf altgriechischen Skulpturen begegnen wir ihnen wieder; so auf einer Metopenplatte von Selinunt: Perseus tödtet Medusa, hinter ihm steht Athene, die ihm mit ihrem Rate hilft [1]); sodann auf der bekannten dorischen Grabstele, auf welcher überdies der Verstorbene in Stellung und Armgeste lebhaft an Dioskurides vor der Heuresis erinnert, nur hält seine Rechte einen Kantharos. Das berühmte eleusinische Basrelief, das die Unterweisung des Triptolemos im Getreidebau durch Demeter und Kore darstellt, ist für unseren Fall, was den wesentlichen Inhalt betrifft, geradezu typisch [2]). Weitere inhaltlich hierher gehörige Darstellungen bieten ausser den attischen Grabstelen und Reliefs auch geschnittene Steine, wie die Verlobungsszene [3]), in welcher sich der Jüngling und das Mädchen die Hände reichen, während eine dahinter stehende Gestalt den Akt leitet. Die Terenzillustrationen mit agierenden Schauspielern [4]) und mehrere Bilder im älteren Vergil der Vatikana (n. 3225), wie Aeneas, dem die Penaten erscheinen, die Sibylle mit Aeneas und Achates, die Trojaner und Latiner vor Latinus, Juno mit der Furie verhandelnd [5]), bieten derartige Beispiele aus dem Gebiete der klassischen Miniaturmalerei.

---

[1]) Ebenda, VIII., 487 und sonst oft.

[2]) Ist, wie die spartanische Stele, beinahe in allen Publikationen über griechische Kunst, von der grossen Bruckmann'schen bis zu den kleinen Schulbüchern herab, reproduziert. So bei Collignon—Friesenhahn, Handbuch der griechischen Archäologie, p. 127.

[3]) Collignon—Friesenhahn, l. c., p. 283. — Auf die attischen Grabstelen ist Diez, p. 38 ff. näher eingegangen. Als Vertreter der übrigen klassischen Skulptur sei hier das Relief im Louvre, Homer zwischen den Personifikationen der Ilias und der Odyssee (Reinach, Répertoire de la statuaire, I., pl. 226) genannt.

[4]) Codices graeci et latini photographice depicti, Tom. VIII., Taf. 3, 4, 7—27, 32—37, 49—54, u. a.

[5]) Codices e Vaticanis selecti phototypice expressi iussu Leonis P. P. XIII. Vol. I., fol. 28*a*, 45*b*, 63*a*, 64*b*.

Aber auch formell finden sich viele Analogien, besonders in der hellenistischen Kunst, von wo aus sie sich auch in die christliche Kunst zuweilen recht wenig verändert, gerettet haben.

Es sei diesbezüglich auf das Relief der Villa Ludovisi, Paris und Oinone darstellend, sowie auf dessen dem römischen Geschmacke entsprechendere Wiederholung im Palazzo Spada hingewiesen [1]). Auf beiden ist Paris im Profil, die zu ihm sprechende Oinone en face dargestellt; neben den beiden ein Schiff, eine reale Beigabe zur Verdeutlichung der Szene.

Unserem ersten Dioskuridesbilde steht in der Anlage das lateranische Menanderrelief überaus nahe [2]). Der Dichter sitzt links auf einem Sessel; vor ihm steht ein Tisch, auf dem zwei Masken liegen; eine hat er auf die l. Hand genommen um sie sinnend zu betrachten; r. steht eine bekleidete weibl. Gestalt, die als Muse oder als Menandros' Geliebte, Glykera, gedeutet wird. In der erhobenen Rechten hält sie einen, jetzt abgebrochenen Gegenstand, nach älteren Abbildungen eine Rolle. Der l. Arm ist auf die Hüfte gestützt, Zeige- und Mittelfinger der Hand sind leicht ausgestreckt, die beiden letzten eingebogen. Sie steht gegen den Beschauer en face, der Kopf ist aber dem Dichter nach l. zugewendet. Den Hintergrund bildet eine Archtitektur, oben von einem durch flache Buckeln gezierten Gesimse abgeschlossen, von dem buschige Festons herabhängen. Hinter dem Oberkörper der weibl. Gestalt ist ein rechteckiges Gerähm sichtbar. Es sind demnach schon hier alle wesentlichen Bestandteile des ersten Dioskuridesbildes enthalten und auch die Anordnung ist diesem sehr nahe verwandt. Ein Pendant zu dieser Skulptur ist uns in einem Relief der Sammlung Pourtalès, dem sogen.

---

[1]) Baumeister, Denkmäler, II., 1169 (Fig. 1360) u. IV., 1635 (Fig. 1696).

[2]) Öfter abgebildet; so bei Bernoulli, l. c., II., Taf. 15. — Winter, Kunstgeschichte in Bildern, I., Taf. 67. — Petersen, Vom alten Rom, in: Berühmte Kunststätten, I., p. 130 — Schreiber, Die hellenistischen Reliefs, Taf. 84. — Vgl. Diez, l. c., p. 40, der in diesem Relief noch eine Darstellung des Dichters Philiskos annimmt, eine Ansicht, die nach Studniczka's Untersuchungen bei Bernoulli, II., 143 widerlegt und, soviel ich sehe, allgemein aufgegeben ist.

»siegreichen Theaterdichter« erhalten [1]), wiewol dieses vom äusserlichen Schema unseres Dioskuridesbildes weiter entfernt ist, als das erstbesprochene. Der Dichter sitzt auf einem Stuhle und wendet sich nach rückwärts, wo eine weibl. Gestalt, vielleicht als Muse anzusprechen, ein Tamburin schlagend, herantanzt; vor ihm ist ein flötenspielender Putto, hinter dem abschliessenden Vorhange kommt ein Pan mit einer offenen Schriftrolle hervor. Das Sichzurückwenden zur weiblichen Gestalt finden wir im zweiten Dioskuridesbilde, sogar in etwas übertriebenem Maasse, aber in demselben Sinne, beim Maler verwendet.

Viel näher noch, als das Menanderrelief, steht dem ersten Dioskuridesbilde die Darstellung auf einem Londoner Sarkophagfragment, das aus dem Ghetto in Rom stammt. Hier haben wir einen architektonischen Hintergrund, ähnlich verteilt, wie auf unserem Bilde: die Hauptperson sitzt auf dem Relief vor einer giebelabgeschlossenen Nische, wie Dioskurides vor einer rahmenumschlossenen Wand; die weibliche Gestalt des Reliefs steht vor einem giebellosen, einspringenden Zwischenteile, die Heuresis auf unserem Bilde vor einem niedereren Seitenflügel. Der Bühnendichter auf dem Relief sitzt, wie unser Dioskurides, auf einem Stuhle und hat die Füsse auf einen Fussschemel gesetzt. Aus der Rolle in seiner Linken liest er, während sie Dioskurides auf das Knie stützt; die Rechte des Dramatikers ist im Sprechgestus erhoben, nur weniger intensiv, als beim Dioskurides. Die weibl. Gestalt steht en face, den Kopf gegen den Dichter gewendet und hält in der Rechten eine Maske hin, ganz ähnlich wie die Heuresis ihren Alraun; die l. Hand greift in einen Faltenbausch am Beckenansatz, während die Heuresis, mit dem ähnlich nach abwärts gerich-

---

[1]) Schreiber, l. c., Taf. 86. — Diez, l. c., p. 39 zieht auch das Kapitolinische Relief mit Apelles und der sich ihm enthüllenden Pankaspe heran. Das Erstaunen des Künstlers über die Schönheit seines Modells ist wol ganz richtig, doch glaube ich besser zu tun, wenn ich dieses Relief zur Vergleichung nicht heranziehe, es sei denn als Analogie für die Malszene auf dem zweiten Dioskuridesbilde, wo es sich ebenfalls um eine natürliche Vorlage handelt.

teten Arm auf den verendenden Hund hinweist [1]. Der Tisch zwischen dem Dichter und der weibl. Gestalt ist auch auf dem Relief beseitigt. Eine ähnliche Inspiration ist auf dem Kopfe einer Memorialstele über den Bündnissvertrag zwischen Athen und Kerkyra dargestellt, wo sich einem sitzenden Manne, dem personifizierten Demos Athens, Kerkyra unter Athena's Leitung entschleiert [2].

In dieser letzten Redaktion ist diese Art von Darstellungen auch in die christliche Skulptur gelangt. Wir begegnen solchen Szenen auf einem römischen Sarkophage des Palazzo Feoli [3], auf einem Ravennater [4] und auf einem Pisaner Exemplare [5], wesentlich immer unbestreitbar gleich, im Akzidentalen allerdings lokal gestimmt; aber selbst darin stimmen die beiden Sarkophage aus Rom und Pisa bis auf Geringfügigkeiten überein. Auf christlichen Malereien kommt die Darstellung nur inhaltlich, formell gleich dagegen seltener vor; verwandt sind die Gerichtsszene in der Hermeskatakombe [6] und die Susannaszene aus Pietro e Marcellino [7], beide dem 4. Jahrhundert angehörig; am nächsten kommen jedoch die Verkündigungsbilder, die seit dem 3. Jahrh. öfter wiederkehren [8].

In der Miniaturmalerei selbst können wir ganz ebenbürtige Vorläufer unserer Dioskuridesbilder finden. So z. B. im

[1] Neuerdings abgebildet bei Strzygowski, Orient oder Rom, p. 51.

[2] Colignon—Friesenhahn, l. c., p. 194.

[3] Garrucci, l. c., V., Tav. 370, Fig. 4.

[4] Ebenda, V., Tav. 371, Fig. 2.

[5] Ebenda, V., Tav. 370, Fig. 3. — Auf weitere ähnliche Fälle hat Diez, l. c., p. 41 hingewiesen, obschon ich nicht alle hier heranziehen könnte.

[6] Wilpert, Katakombenmalereien, II., 247.

[7] Ebenda, II., 232. — Diese Darstellung muss aber, nach den koptischen Stoffresten zu urteilen, in der christl. Kunst der ersten 6 Jahrhunderte viel verbreiteter gewesen sein, als wir aus den Monumenten belegen können. Vgl. Strzygowski, Orient oder Rom., p. 90 ff. — Forrer, Römische und byzantinische Seidentextilien, (1891) und Forrer, Die frühchristlichen Altertümer, etc. (1893). — Mantuani, Altägyptische Textilien in: Mitteilungen des nordböhmischen Gewerbemuseums in Reichenberg, 1901.

[8] Kraus, l. c., I., 187 ff.

Vossianus zu Leiden (4° n. 38), wo das Titelbild zu Terenz' Andria einen Mann (Terenz?) zwischen zwei weiblichen Gestalten sitzend zeigt; mit einer derselben ist er im Gespräch, während die andere sinnend das Kinn mit der Hand stützt. Und den Prolog zu demselben Stücke schmückt ein Bild, in dem man einen Schreiber und den ihm diktierenden Dichter sieht — eine Darstellung, wie sie idealisiert auf unserem zweiten Dioskuridesbilde sich wiederholt [1]). Auch der ältere Vatikanische Vergil gehört mit seiner Didoszene hierher [2]). In der christlichen Miniaturmalerei ist die Josuarolle [3]) reich an solchen Detailszenen, die in der frühmittelalterlichen Buchmalerei, z. B. in einer montecassinensischen Benediktszene, wiederkehren [4]). Ja, sie scheinen noch im tieferen Mittelalter zähe fortvegetiert zu haben, wie uns eine Kopie des XIII. Jhdts. im Kod. 93 der Wiener Hofbibliothek, einen Arzt darstellend, der von der Natur ihre Gaben empfängt, zu beweisen scheint. Die Vorlage dazu dürfte mit unseren Dioskuridesbildern gleichaltrig gewesen, jedenfalls aber aus demselben Kulturmilieu hervorgegangen sein [5]). In der byzantinischen Kunst finden wir beinahe ein halbes Jahrtausend später noch immer das Verständniss für diese Typen, wofür der berühmte Pariser Psalter (n. 139), der auch nach alten

---

[1]) Codices graeci et latini photographice depicti, Tom. VIII., Taf. 48. Im Vossianus liegt uns zwar eine Kopie des 9.—10. Jahrhunderts vor, aber die Vorlage war entschieden alt, jedenfalls älter, als unsere Dioskuridesbilder.

[2]) Codices e vaticanis selecti, etc., Vol. I., fol. 36^{b}.

[3]) Garrucci, III., 159 ff.

[4]) Der h. Benedikt überreicht dem Abte Johannes die Ordensregel. Hinter dem Heiligen eine ihn inspirierende Gestalt. Abb. bei Kraus, l. c., I., 221.

[5]) Eine vorzügliche, übersichtliche Arbeit über solche Kopien veröffentlichte Swarzenski unter dem Titel: Mittelalterliche Kopien einer antiken medizinischen Bilderhandschrift, in: Jahrbuch des kais. deutschen archäolog. Instituts, XVII., 45 ff. wo auch eine Abbildung aus dem Wiener Kodex, leider in sehr kleinem Maassstabe, beigegeben ist. — Eine andere Abbildung bei Beer, in: Kunst und Kunsthandwerk, V., p. 237.

Vorlagen, wenn nicht direkt kopiert, so doch komponiert ist, das beste Beispiel liefert [1]).

Wir haben somit an der Hand des Materials die zusammenhängende historische Entfaltung der Kompositionsformel unserer Dioskuridesbilder im Allgemeinen konstatiert.

Aber selbst bei Einzelheiten hat der Künstler zu alten Typen gegriffen. Der einfache architektonische Hintergrund des ersten Dioskuridesbildes ist auf hellenistischen Reliefs, auf Mosaikbildern, Wandmalereien und Miniaturen — ich verweise auf die Wiener Genesis — so oft vorgebildet, dass es wol überflüssig ist, die Belege einzeln aufzuzählen. In den oben angeführten Analogien lernten wir auch solche für die Figur des Dioskurides speziell kennen; sie ist den Dichter- und Philosophentypen nahe verwandt und aus deren Gruppe hervorgegangen. Der Künstler hat eigentlich nur die Bewegung des rechten Armes der Situation entsprechend gestaltet, während alle anderen Bewegungs- und Aktmotive auf Vorbilder zurückgehen, aber in der Formensprache der Entstehungszeit zum Ausdrucke gelangen. Die Heuresis hat ihre Vorläuferinnen in den Musenbildern sowie inspirierenden Göttinnen und Frauen der herangezogenen Analogien. Nach Ajnalov erscheint sie als Urania in einer Aratoskopie des 12. Jahrhunderts [2]), also auch wieder inspirierend.

Ihre Aktstellung ist sehr gewöhnlich und in der antiken Kunst unzähligemale zu finden. Die vorgestreckte Rechte mit der Mandragorapflanze ist für den speziellen Fall unseres Bildes gestaltet, ebenso die auf den Hund hinabweisende

---

[1]) Abbildungen bei Bordier, Description des peintures et autres ornements dans les manuscrits grecs; Omont, Facsimilés, etc., und sonst in Handbüchern, z. B. Kraus, l. c., I., p. 568 ff. mit David, den die „Melodia" inspiriert. Eine vorzügliche Abbildung dieser Darstellung bei Wickhoff, Wiener Genesis, p. 88.

[2]) Michel, Histoire de l'art, I., 209: „M. Ajnalov a montré .... que l'allégorie de l'Eurésis se retrouve sous le nom d'Uranie dans une copie latine d'Aratos du XII. siècle." Bei der summarischen Zitatenangabe Michels war es mir nicht möglich, die Angaben Ajnalovs nachzuprüfen. Bei Thiele Antike Himmelsbilder, konnte ich darüber keinen Aufschluss finden.

Linke, wenngleich sich verwandte Akte auch vorgebildet finden, wie z. B. am oben besprochenen Sarkophag aus dem Ghetto von Rom und auf dem Mittelstücke des Brescianer Reliquiars, welch' letzterer Fall übrigens ganz ähnlich veranlasst ist, wie unserer [1]).

Der verendende Hund allein ist in dieser Stellung in der älteren Kunst nicht nachweisbar und dürfte unsere Miniatur unter die frühesten Quellen für diesen Tierakt gehören, wenn sie nicht die erste überhaupt ist, die uns erhalten blieb [2]). Ob aber der Künstler diesen Hund nach eigener Naturbeobachtung malte, oder ob ihm doch nicht ältere Bilder oder Vorlagen zu Gebote waren, ist natürlich nicht zu entscheiden, doch ist das Letztere glaubwürdiger. Denn est ist schwer anzunehmen, dass der Künstler den Vorgang, wenn er ihn beobachtet hat, nach längerer Zeit so realistisch und treffend wiedergeben konnte; noch unwahrscheinlicher ist es, dass er ihn für den Zweck der Miniatur studieren konnte. Und natürlich ist der Akt, sodass er auf Autopsie beruhen muss. Doch ist ein solches Überstürzen des Tieres nach Rückwärts nur möglich, wenn es in raschem Laufe tödtlich getroffen wird; die Wirkung des Alrauns ist nach den abergläubischen Vorstellungen der Alten jedoch einer Vergiftung ähnlich, wobei sich der Hund nicht überkollert, sondern auf die Seite legt. Allerdings wäre es möglich, dass der Künstler einen solchen Fall im Auge gehabt hätte, ihn aber absichtlich oder missverständlich in vertikaler Stellung zeichnete. Trifft dieses zu, dann dürfen wir mit grosser Wahrscheinlichkeit

---

[1]) Kraus, l. c., I., Tafel zu p. 502. Diez, p. 43. Dargestellt ist Saphira vor dem untersuchenden Apostel, die auf den zu ihren Füssen stehenden Geldsack hinweist. Ich finde daher nicht, das der Geberde „die inhaltliche Begründung dazu fehlt" wie Diez meint.

[2]) Vgl. Diez, der auf Hinterfüssen stehende Hunde der hellenistischen Reliefs heranzieht, besonders Taf. 22 bei Schreiber. Hier hält ein junger Faun in der Linken einen Hasen empor, mit der Rechten die Vorderpfoten des Hundes, damit dieser auf den Hinterbeinen hoch aufgerichtet, die Neckerei länger aushält. Das sind Lebensäusserungen eines Tieres, die mit seinem Verenden nichts gemein haben, also nicht heranzuziehen sind.

auf die direkte, aber falsch reflektierte Nachbildung einer Vorlage schliessen. In jedem Falle werden wir aber konstatieren müssen, das der Akt an und für sich auf guter Naturbeobachtung beruht, dass er aber auf dem Bilde unrichtig verwendet ist.

Die Kleidung ist noch entschieden klassisch, doch in der Auffassung und mit dem künstlerischen Apparat einer Zeit, in der sich zwei Richtungen zu durchdringen beginnen, dargestellt; doch ist am Chiton des Dioskurides der neue Zug weit weniger bemerkbar, als bei der Heuresis. Diese hat der Künstler, um sie als eine höhere Erscheinung zu charakterisieren, in Goldstoff gekleidet und sich eines Mittels bedient, den die vorangehende Kunst nicht kennt. Der Mantel ist wol gewöhnlich, seine rote Farbe jedoch mehr aus künstlerischen als symbolischen Gründen angewendet: er soll einen hervorstechenden Ton in den Farbenakkord des Bildes bringen.

Den Lehnsessel haben wir in sehr wenig abweichender Gestalt bereits auf einem römischen Relief von Neumagen sowie auf der Florentiner Elfenbeinpyxis konstatieren können. Eine ähnliche Form zeigt der Rossanensis [1]), die gleiche, wie in unserem Bilde, hat die Wiener Genesis dreimal (Fol. 15^b, 19^b, 20^b), nur roh und verständnisslos gemalt [2]).

Die Mandragorapflanze in der Hand der Heuresis vermittelt uns einen Begriff, wie sie auf den nun zwischen Fol. 226 und 227 fehlenden Blättern ausgesehen haben muss. Sie stimmt nämlich mit den beiden, in der etwas jüngeren Dioskurideshandschrift der k.k. Hofbibliothek, Fol. 90^a uns erhaltenen Mandragorabildern [3]). Dieser Umstand beweist wieder, dass der Künstler selbst in solchen Nebensächlichkeiten nach Vorlagen arbeitete.

---

[1]) Haseloff, Codex purpureus Rossanensis, Taf. 11 u. 14.

[2]) Hartel-Wickhoff, Wiener Genesis, Taf. 30, 38, 40. — Vgl. auch oben Seite 408, Anm. 2 u. 3.

[3]) Der jüngere etwa dem 7. Jahrhundert angehörige Dioskurideskodex, der sogen. Neapolitanus, hat nach einer Vorlage kopiert, die grossenteils Bilder enthielt, welche mit unseren genau übereinstimmen. Darüber später. Vgl. v. Premerstein, hier oben, p. 98 ff.

Auch der Rahmen mit seinem Rautenmuster ist sicherlich keine Erfindung des Miniators, sondern steht mit altorientalischen Arbeiten in geschichtlichem Zusammenhange. Ein schönes Beispiel besitzen wir im Inkrustationsrest aus Erek, woselbst das Rautenmotiv als Flächenmuster und im Gerähm darum ganz ähnlich verwendet ist, wie in unserer Miniatur [1]). Auf klassischen Mosaiken kehrt es wieder, wie auf dem Paviment von Nîmes [2]); ihre Reihe schliesst in der Markusbasilika zu Venedig [3]). In der Miniaturmalerei ist eine schlagende Analogie im Wiener Rufinuskodex, ebenfalls als Rahmenmuster in derselben Kolorierung verwendet, zu nennen [4]). Nach dem letztgenannten Falle dürfen wir urteilen, dass etwa zu Beginn des 6. Jahrhunderts das Rautenmotiv als stehendes Muster für ornamentale Umrahmungen in der Miniaturmalerei eingeführt war.

Der Maler hat in der männlichen Figur Dioskurides dargestellt, oder hatte wenigstens die Absicht, es zu tun, wie die Beischrift bezeugt. Ebenso ist die weibliche Gestalt beischriftlich benannt. Wie schon angedeutet [5]), personifiziert sie den regen Spürsinn des Arztes, mit dessen Hilfe es ihm gelang, der Wunderpflanze habhaft zu werden, ohne dabei Schaden zu erleiden. Er lässt den Hund die Pflanze entwurzeln und daran verenden; dadurch kommt aber der Alraun in seine Gewalt behufs wissenschaftlicher Untersuchung und Verwertung, welche, wie wir sehen werden, Gegenstand des zweiten Dioskuridesbildes ist.

Freilich ist hiebei eine scheinbare Schwierigkeit zu über-

---

[1]) Abb. bei Gauckler, in: Dictionnaire des antiquités, p. 2090, Fig. 5231. Vgl. Diez, p. 59, der das Ornament zwar ganz richtig auf altorientalische Vorbilder zurückführt, es jedoch vom Zickzackmuster ableiten möchte. Da das ausgebildete Rautenschema schon dort vorliegt, finde ich eine solche Ableitung unzutreffend.

[2]) Abb. bei Gauckler, l. c., p. 2111, Fig. 5248.

[3]) Kreutz-Ongania, La Basilica di S. Marco, Port. IV., (Dettagli) Tav. M.

[4]) Farbige Abbildung bei Wickhoff in: Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des ah. Kaiserhauses, XIV., p. 196 ff.

[5]) Oben, Seite 368, Anm. 1.

winden. v. Premerstein macht (p. 113) darauf aufmerksam, dass Dioskurides den Alraun wol behandelt, die Fabel über seine Gewinnung und Wirkung aber nicht kennt, beziehungsweise nicht erwähnt. Aus diesem Grunde schliesst er auf ein Porträt des Krateuas [1]). Er wäre ja nicht unmöglich, dass dem Miniator ein solches Krateuasbild vorgelegen wäre, in welchem er den Dargestellten dann einfach umgetauscht hätte. Allein das Bildnis hat mit den Gesichtszügen des Krateuas in der Galenosgruppe keine, mit jenen des Nigros der Cheirongruppe entschiedene Ähnlichkeit. Und wenn das auch nicht der Fall wäre, so wissen wir, dass der Maler auch unter diesen Zügen Dioskurides meinte, es somit in seiner Kritiklosigkeit gut vereinbar fand, ihm die Kenntnis der Mandragorafabel zuschreiben zu können. Ich glaube, dass sogar ein gut Stück Logik dahinter steckt. Hier stellte er die fabelhafte Art der Gewinnung, die durch angeborenes Talent und ausgebildeten Spürsinn ermöglicht wurde, im zweiten Bilde den Gegensatz, die streng wissenschaftliche Ausbeutung des Fundes. Die Fabel war damals eben allgemein bekannt, und der Künstler nahm einfach an, dass Dioskurides sie ebenfalls kennen müsse; damit ist er dem Leser entgegengekommen und hat in sein Bild noch einen fesselnden Zug des Wunderbaren einverleibt.

Das zweite Dioskuridesbild enthält noch mehr selbstständige Züge als das erste. Er ist, wie dieses, für unser Buch komponiert und steht mit ihm in noch engerem Verhältnisse. In seiner Zusammenstellung des Gegenständlichen steht es vereinzelt da. Die Einzelheiten aber stützen sich auch hier auf typische Vorbildungen.

Die in dem Luftraum hängenden Guirlanden sind in der hellenistischen Reliefkunst früh heimisch. Wir haben sie auf dem Menanderrelief beobachtet und finden sie auf dem Wiener Brunnenrelief [2]); ebenso kommen sie auf christlichen Sarko-

---

[1]) Siehe oben, p. 413, Anm. 1.

[2]) Schreiber, Die Wiener Brunnenreliefs aus Palazzo Grimani (1888), u. neuerdings in seiner grossen Publikation: Die hellenistischen Reliefbilder, passim. Sehr gute Abbildungen auch bei Hartel—Wickhoff, Wiener

phagen namentlich auf jenen vor, die unter dem Einflusse des Ostens entstanden sind [1]). Auf pompejanischen Wandmalereien sind sie besonders häufig und auch auf christlichen Katakombengemälden erscheinen sie, sehr oft als überhängendes Astwerk oder zu Flächenmuster vervielfacht; doch fehlt es auch hier an typischen Guirlanden nicht, wie z. B. in S. Gennaro zu Neapel [2]).

In der älteren Miniaturmalerei bietet die schon oben herangezogene Szene mit der kumäischen Sibylle, Aeneas, Achates und dem mit Guirlanden geschmückten Tempel [3]) das trefflichste Beispiel. Für das Gebiet der späteren Kleinplastik sei auf die Konsulardiptycha verwiesen, aus welchen das Diptychon des Lampadius als besonders charakteristisches Beispiel hervorgehoben sei [4]).

Gleichermassen ist die dreiteilige Architektur des Hintergrundes mit betonter Mitte in der klassischen und späteren Kunst beliebt und kehrt auf den Monumenten immer wieder. Ein Relief im Louvre zeigt einen solchen Hintergrund; vor dem giebelbedachten Mittelteil ist Homer als Hauptperson dargestellt; zu seiner Rechten die Ilias, zur Linken die Odyssee [5]). Ähnliche Architekturen sind auf dem Neptunrelief im Louvre [6]) und auf dem Puttirelief in S. Vitale in Ravenna [7]). In der jüngeren Kleinplastik bietet das oben herangezogene Lampadiusdiptychon ein vortreffliches Analogon. Diese Übung, den Hintergrund durch eine dreiteilige Architektur abzuschliessen, bleibt auch beinahe unver-

---

Genesis, p. 23; hier sei zugleich auf Wickhoffs Ausführungen über die Nachbildung der vegetabilischen Natur in der augusteischen Kunst sowie auf die vorzüglichen Abbildungen, l. c., p. 18—41 hingewiesen.

[1]) Garrucci, l. c., V., passim. Strzygowski, Orient oder Rom, p. 78 f.

[2]) Schultze, Die Quedlinburger Itala-Miniaturen, p. 31.

[3]) Vgl. p. 419, Anm. 5.

[4]) Molinier, Histoire des arts appliqués, I., p. 32.

[5]) Reinach, Répertoire de la statuaire, I., pl. 226.

[6]) Ebenda, I., pl. 218.

[7]) Goetz, Ravenna, in: Berühmte Kunststätten, Bd. 10, p. 11.

ändert der christlichen Kunst, wie das durch die Altarschrankenskulpturen in S. Marco [1]) und andere belegt werden kann.

Auch die Malerei konnte dieses Mittels nicht entraten: die Darstellungen auf pompejanischen Wandgemälden erhalten öfter einen architektonischen Hintergrund, mitunter allerdings frei umgeformt, aber wesentlich der unsrigen entsprechend [2]). Fast genau so, wie auf unserer Miniatur, finden wir die Architektur auf dem, mindestens achtzig Jahre früher ausgeführten Mosaikfriese um das Deckenbild in S. Giovanni in Fonte zu Ravenna, und zwar achtmal wiederholt [3]): in der Mitte eine gewölbte Exedra, zu beiden Seiten Flügel mit Kassettendecken. Die Muschelverzierung auf der Chalottenwölbung von apsisförmigen Nischen ist in der spaträmischen und christlichen Kunst eingebürgert, namentlich auf christlichen Sarkophagen [4]). Eine merkwürdig ungeschickte Verwendung dieses Motivs bietet das Markusbild im Kodex

---

[1]) Kreutz—Ongania, La Basilica di S. Marco, Port. V., (Detagli, Plutei VI) n. 29, 30.

[2]) Nicolini, Case, I., 9. II., 39; dieses Letztere besonders charakteristisch: ein Portikus mit Exedra u. zwei Seitenflügeln mit Kassettendecke, in Untersicht; nur ist die Exedra nach aussen gerundet, was zu einer sofortigen Vergleichung mit dem Rabulakodex und dem Godeskalkevangeliar herausfordert.

[3]) Garrucci, l. c., IV., 226.

[4]) Garrucci, l. c., V., passim. Ich hebe besonders den Probussarkophag der vatikanischen Grotten (bei Kraus, I., 197) und jenen des Junius Bassus (Garrucci, l. c., Tav. 322 und neuestens auch de Waal, Der Sarkophag des Junius Bassus) hervor. Auch der Ambo von Saloniki (Kraus, I., 234) ist, da er ausgesprochen byzantinisch ist und dem 5. Jahrh. angehört, für unseren Fall von Interesse. Auf unserer Miniatur folgt der Künstler einer anscheinend älteren und verbreiteteren Verwendungsart: er lässt die Muschelknospe hinter dem Bogenscheitel ansetzen, den entfalteten Rand stützt er auf die Fusslinie der Wölbung (wie z. B. auf dem Apsismosaik von S. Paolo fuori, auf dem Sarkophag des Probus und dem des Junius Bassus, in der späteren Kunst im Grabmal der Galla Placidia u. a.), während das Ambofragment von Saloniki es umgekehrt anbringt, wie es später auch in der Barocke mit Vorliebe geschah. Vgl. auch Strzygowski, Orient oder Rom, p. 46 ff.

Rossanensis, wo von einem grossen Umbilikus aus die gleich breiten Falten und Stege, platt und starr gestaltet, radial bis an die Bogenlinie hinanreichen [1]). Die Diptychen bieten ebenfalls reiche Belege [2]).

Das eigentümlichste Beiwerk dieser Architektur bilden jedenfalls die roten Aufsätze auf den beiden Seitenflügeln. In dieser Form sind sie beinahe gar nicht vorgebildet. Dagegen werden sie in ähnlichen Formen, zuweilen im Gegensinne geschwungen, besonders in der Skulptur, schon in der altorientalischen Kunst und dann ununterbrochen als Abschlussformen verwendet [3]). Die nächstverwandte Bildung tritt uns auf den pompejanischen Wandmalereien entgegen, und hier in einem Falle in genau derselben Aussenkontur [4]), aber ohne die schwere rote Füllung.

Diese Nebensächlichkeit beweist, dass der Künstler nach gemalten Vorlagen kopierte; denn in der realen Architektur sind solche Aufsätze wol nie verwendet worden, denn wir finden sie weder in den erhaltenen Architekturen noch auf bildlichen Darstellungen, wenn es sich um Wiedergabe von Bauten und nicht bloss von dekorativen Abschlusswänden handelt. Sobald aber der Künstler einen solchen Volutenabschluss anbringt, handelt es sich um Dekoration. Daher finden wir sie nur auf Werken der tektonischen Plastik, wie Grabstelen und Altären. Sie stehen mit der altorientalischen Kunst in entwicklungsgeschichtlichem Zusammenhange: man

---

[1]) Haseloff, l. c., Taf. 14. Das Ornament erinnert lebhaft an die Verkleidung der Haustüren an oberösterreichischen Bauernhöfen.

[2]) Molinier, l. c., I., passim, und Gori, Thesaurus, passim.

[3]) Auf kyprischen Stelen und Sarkophagen bei Palma di Cesnola, l. c., I., pl. 104 (n. 679) und pl. 149, (n. 1184). In der klassischen Kunst auf Grabdenkmälern und Altären. Reinach, Répertoire de la statuaire, I., pl. 158; besonders charakteristisch auf dem Altare der Lusinia primigenia, (Reinach, l. c., I., pl. 251). Ferner das Neapolitaner Komödienrelief (Schreiber, Die hellenistischen Reliefs, Taf. 83); dann die Volutenabschlüsse der Altäre auf einem lateranensischen und einem Wiener Relief (Schreiber, l. c., Taf. 52 u. 67.) Auch auf Münzen (Perrot & Chipiez, L'art dans l'antiquité, III., 126, 335) begegnen wir ihnen.

[4]) Nicolini, Case, III., Tav. 38; ähnlich auch II., Tav. 51.

stelle die beiden oben herangezogenen Kyprischen Fälle (Stele aus Golgoi und Sarkophag von Amanthus) mit dem Stirnziegel von Tiryns [1]) einer- und dem Komödienrelief im Museo Nazionale in Neapel und dem Altar der Lusinia primigenia andererseits zusammen um sich davon zu überzeugen. Wenn spätere Miniaturen derartige Architekturen darstellen, wie etwa der Tempietto auf dem Bilde der Salbung Davids in der Vatikanischen Bibel [2]), so ist das eine künstlerische Fiktion, beziehungsweise nach einem Werke der Kleinkunst als Monumentalarchitektur hingemalt [3]).

In der Szene selbst sind zwei Momente zuzammengefasst: das Beschreiben der Mandragorapflanze und die Anfertigung ihrer Abbildung, also eine künstlerische Synekdoche zur Andeutung des Inhaltes in unserem Kodex. Auch für diese Gruppe kennen wir kein ganz entsprechendes Analogon; die Einzelheiten aber haben ihre Vorläufer.

Dioskurides wol am wenigsten. Schreibende Figuren sind zwar öfter dargestellt, sowol in der griechischen wie in der hellenistischen Kunst — aber dann finden wir sie entweder stehend, wie Athena [4]) und Nike [5]), oder im Brustbilde [6]). Dagegen kann ganz gut der Vasenmaler herangezogen werden,

---

[1]) Winter, Kunstgeschichte in Bildern, Taf. 11.

[2]) Beissel, Vatikan. Miniaturen, p. 20 ff., Taf. XIII. Der Cod. Vat. reg. graec. I gehört dem 11. Jahrh. an, verwendet aber eine ältere Vorlage.

[3]) Vgl. Diez, l. c., p. 45 ff., der auf einige Vorbilder für die Gesammtanlage unserer Architektur hingewiesen hat. Mit seiner Ableitung der Volutenaufsätze kann ich nicht übereinstimmen.

[4]) Baumeister, Denkmäler, III., 1584. — Auch hier geht die altorientalische Kunst typisierend voran. Vgl. den stehenden Schreiber bei Layard, Monuments of Niniveh, pl. 58 u. a.

[5]) Studniczka, Die Siegesgöttin. Akad. Antrittsrede, Taf. 12, Fig. 58 und 59. Strzygowski, Die Kalenderbilder des Chronographen vom J. 354, Taf. 8. — Gori, Thesaurus, II., p. 136 f., Taf. 21 bringt eine sitzende Nike — die aber nicht schreibt, sondern das fertige Porträt des Konsuls Basilius (vom J. 541) hält.

[6]) Nicolini, Case di Pompeji, III., Tav. 1. — Monumenta Pompeiana, Tav. 36 — Baumeister, Denkmäler, I., 355.

der ähnlich sitzt wie Dioskurides, eine Vase auf das Knie stützt, sie mit der Linken hält, mit der Rechten den Pinsel führt und malt [1]). Die Tätigkeit des Vasenmalers kann umsoeher herangezogen werden, als er das Gefäss nicht nur bemalte, sondern auch beschrieb [2]). Die Sitte, den Beschreibstoff beim Schreiben auf das Bein zu legen ist zweifelsohne orientalisch, wie die berühmte ägyptische Schreiberfigur bestätigt. Die Verbindung des Schreibenden mit dem übrigen Apparat ist im genannten Vasenbilde auch schon durchgeführt; er sitzt bequem auf einem Sessel und hat vor sich einen Ständer mit Malutensilien stehen; der Schemel unter den Füssen und die Hülle auf dem Ständer bei Dioskurides sind Beigaben der Zeit. Damit soll natürlich nicht behauptet sein, dass sich unser Künstler von diesem oder einem gleichen Bilde die Darstellung geholt haben muss; aber dass er nach einer ähnlichen, aus demselben Kulturkreise hervorgegangenen Vorlage arbeitete und eigentlich nichts wesentlich Neues zu sagen hatte, dürfte nicht bestritten werden. Selbst Teile von ganz untergeordneter Bedeutung, wie etwa der Sessel des Dioskurides [3]), haben Vorbilder in der voraufgegangenen und gleichzeitigen Kunst. Die besten Analogien zu dem schreibenden Dioskurides haben wir, wie Diez (p. 42 f.) richtig ausführt, in den späteren Evangelistenbildern, von denen das Markusbild des Rossanensis schon aus diesem Grunde die erste Stelle einnimmt, weil bei ihm, ähnlich wie Epinoia bei Dioskurides, die Weisheit (σοφία) inspirierend auftritt [4]). Jedenfalls gehört die Darstellung des schrei-

---

[1]) Blümner, Technologie und Terminologie, II., p. 85.

[2]) Sogar der Ausdruck für den Begriff „malen" ist der Tätigkeit des Schreibens entlehnt: γράφειν; die Künstlerinschrift auf Vasen schliesst zumeist mit „ἔγραψεν". Vgl. Blümner, l. c., IV., 416 ff.

[3]) Monumenta Pompeiana, Tav. 40. — Nicolini, Case, IV., Tav. 35. Im jüngeren Vatikanischen Vergil (n. 3867), bei Beissel, Vatikanische Miniaturen, Taf. II. — In der Wiener Genesis, bei Hartel-Wickhoff, Taf. 6, 29, 36, 39, 41—43; endlich auf späteren, nach älteren Vorlagen gestalteten Darstellungen im Vatic. graecus 1158 das Lukasbild (Beissel, l. c., Taf. X), u. Vatic. graec. 1522 das Markusbild (Beissel, l. c., Taf. IX.).

[4]) Haseloff, l. c., p. 38 ff., Taf. 14.

benden Autors auf unserer Miniatur zu den frühesten dieser Art.

Auch die Verwendung des gebundenen Kodex ist keine auffällige Neuerung, wiewol um diese Zeit die Rolle bei der Symbolisierung des Schriftstellertums und der litterarischen Bildung ihren Platz noch gut behauptet. Eine lehrreiche Vereinigung von Buch und Rolle, das früheste derartige Beispiel, finden wir in den Wandmalereien über dem Grabe der h. Petronilla; rechts von ihrem Bilde ist ein aufgeschlagenes Buch mit einem langen Schliessenbande, darunter ein Behälter mit mehreren Rollen [1]).

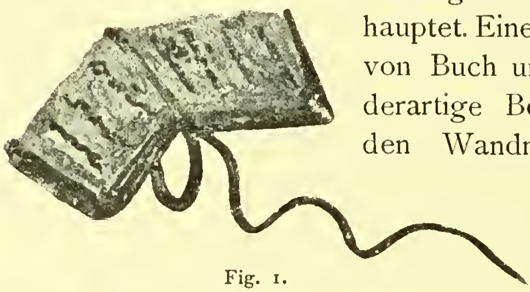


Fig. 1.

Das Gemälde dürfte in das Ende des 4. Jahrhunderts zu versetzen sein. Dieser Kodex nun hat eine Anzal von Seitenstücken auf der Kathedra des Maximianus († 556) zu Ravenna, also einem Werke der Kleinplastik, das unserer Miniatur zeitlich jedenfalls nahe steht. Hier sind auf der Vorderseite die vier Evangelisten mit Büchern, die mittelst Bänder geschlossen gehalten werden, dargestellt [2]). Wir finden solche Bücher übrigens noch öfter, auf Mosaiken [3]) und Katakombengemälden [4]). Jedenfalls ist unserem Künstler auch diesbezüglich der Weg geebnet gewesen.

Nicht ganz gleichgiltig ist der Umstand, dass der Maler bei der zweiten Darstellung des Buches im Dedikationsbilde sich in der Ausstattung ganz genau an das erstgeschaffene hält. An diesem zweiten Bilde sind gegenständlich die Schliessenbänder bemerkenswert, weil sie eine analoge Anordnung haben, wie der Kodex auf dem Petronillabilde.

---

[1]) Wilpert, l. c., II., Taf. 213. — Kraus, I., 198. — Unsere Abbildung (Fig. 1) ist nach dem kolorierten Bilde bei Wilpert reproduziert.

[2]) Garrucci, l. c., VI., Tav. 414, 416. — Goetz, Ravenna in: Berühmte Kunststätten, Bd. 10, p. 97 ff. — Venturi, l. c., I., 302.

[3]) Garrucci, l. c., IV., 246, 247, 273.

[4]) Wilpert, l. c., II., 256.

Ob dem Miniator ein wirkliches und bestimmtes Buch als Modell diente, oder ob er es bereits als fertiges Bild kopierte, ist nicht zu entscheiden; jedenfalls muss aber bemerkt werden, dass er bei beiden die Gleichheit der äusseren Erscheinung wahrte; dadurch wollte er wahrscheinlich auch das Werk indentifizieren. Trifft das zu, dann ist der Kodex in der Hand des Dioskurides derselbe, den auf dem Dedikationsbilde der Putto überreicht.

Über die Epinoia ist eigentlich wenig zu sagen, weil sie ja ganz der an der Heuresis verwendeten Darstellungsformel folgt. Nur die Rechte hat eine abweichende Geste erhalten [1]). Die Kleidung stimmt in Schnitt ziemlich genau mit jener der Heuresis; Verschiedenheiten erlaubte sich der Künstler nur darin, dass er am Chiton Ärmel ansetzte und den Mantel blau färbte. Über der Brust hatte die Epinoia einen Schmuck; ob er als Stoff oder als eine edelsteinverzierte Tablette mit intermittierender Breite zu deuten sei, ist an den dürftigen Resten nicht mehr zu entscheiden. Keinesfalls können es Orbikuli sein, weil diese nur an den beiden Seiten der Schultergegend oder gegen den unteren Saum zu in symmetrischer Anordnung angebracht sind. Ein Orbikulus dazwischen, dazu noch unsymmetrisch aus der Mitte gerückt, ist weder auf Bildwerken [2]) noch auf alten Stoffresten nachweis-

---

[1]) Diez, l. c., p. 43 nimmt einen Sprechgestus der l. Hand an. Ich sehe davon nichts, wol aber kann ich das Halten der Pflanze konstatieren. Richtig ist die Beobachtung, dass die Fingerstellung typisch ist und mit jener bei der weibl. Gestalt auf dem Menanderrelief genau übereinstimmt. Aber da handelt es sich ja ebenfalls um keinen Sprechgestus, sondern um ein leichtes Aufstützen der Hand in die Hüfte und zwar über einer Hochfalte in deren Tiefung die beiden letzten Finger greifen.

[2]) Das reichhaltigste Belegmaterial findet sich in der Wiener Genesis aufgespeichert, wo man auf 14 Bildern (bei Hartel—Wickhoff Taf. 16, 17, 28—31, 33—36, 42—45) nicht weniger als 31 Fälle von Kleidern, die mit Orbikuli geschmückt sind, zählen kann. — Vgl. auch Haseloff, l. c., Taf. 1, 2, 12. — Beissel, Vatikanische Miniaturen, Taf. 1. — Wilpert, Katakombengemälde, II., 111 u. sonst öfter. — Garrucci, l. c., IV., passim, besonders Apsismosaik in Sta. Cecilia (Taf. 291).

bar [1]). Wir werden demnach auf einen wirklichen, breiten Brustschmuck zu denken haben, eine Tablette, mit Gold gestickt, mit Perlen und Edelsteinen benäht, wie ihn z. B. die h. Generosa auf dem Wandgemälde [2]) einer zu ihrem Zoemeterium gehörigen Basilika trägt, wie wir ihn bei der Kaiserin Theodora auf dem Ravenater Mosaik, bei der h. Agnes in der Apsis von S. Agnese zu Rom oder bei der h. Zaezilia auf dem, allerdings schon dem 7. Jahrhundert angehörigen Wandgemälde ihrer Gruft sehen [3]). Vielleicht ist auch an eine Bordüre zu denken, die einen solchen Schmuck in Stickerei imitiert. — Der Schmuck ist ähnlich verteilt, wie bei der Heuresis, nur löst ein Kopfreif das Armband derselben ab. Der Mantel ist ganz so angeordnet, wie wir ihn dort gefunden haben, aber seine Farbe ist blau, wie bei der Sophia des Rossanensis. Ihre Stelle ist kompositorisch geschickt vor der Mittelnische gewählt, da sie beide Männer zugleich beschäftigt.

Der Maler ist mit Ausnahme seiner Kleidung und vielleicht einiger untergeordneter Details eine bekannte Figur in der hellenistischen Kunst. Ganze, wesentlich übereinstimmende Malszenen begegnen uns auf pompejanischen Wandgemälden. Wir sehen da Malerinnen, die nach der Natur arbeiten, die eine malt eine Herme [4]) ohne Staffelei, die andere eine

---

[1]) Vgl. die auf p. 422 in der Anm. 7 schon angeführte Litteratur.

[2]) Kraus, I., 53.

[3]) Ebenda, I., 49.

[4]) Blümner, Technologie, III., 226. — Ich schliesse mich der Deutung Jahns an, der die Ansicht vertritt, dass es sich um die Kopie einer Herme handle. Die Bedenken Treu's und Schreibers, die Blümner l. c. anführt, scheinen mir nicht schwerwiegend genug zu sein. Das Hauptgegenargument, der Mangel einer Staffelei, ist leicht erklärlich, selbst dann, wenn man Jahn's Meinung, dass der Putto eine lebendige Staffelei bildete, nicht beipflichten wollte. Es dürfte aber auch dagegen keine stichhaltige Einwendung möglich sein, wenn man die Verwendung der Putti, besonders in der späteren Zeit, wie sie z. B. auf hellenistischen Reliefs (Blümner, IV., 369 und Taf. VII.) oder im Chronographen vom J. 354 (Strzygowski, Kalenderbilder, Taf. 3—6) dargestellt ist, in's Auge fasst.

Figur auf einer solchen [1]); ein weiteres Gemälde zeigt Pygmaeen beim Porträtieren [2]). In allen Fällen finden wir einen sitzenden Künstler, beziehungsweise Künstlerin, in der Linken die Palette haltend, mit der Rechten den Pinsel führend; bei allen haben wir es mit Tafelbildern zu tun; jeder hat neben sich das Gestell mit Farbentöpfen oder Näpfen stehen, alle malen nach der Natur; bloss auf einem Bilde fehlt die Staffelei. Es ist somit sehr schwer zu sagen, wie viel der Künstler von eigener Beobachtung hineingebracht hat. Der technische Vorgang dürfte ja wesentlich derselbe geblieben sein, wie er in der Blütezeit der pompejanischen Malerei war; es wäre demnach leicht möglich, dass der Maler einfach ein Bild bot, das er täglich vor Augen hatte und in dem er die Hauptrolle spielte. Gewisse Kleinigkeiten deuten auf selbstständige Beobachtung; so das Anheften des Blattes mit Reisnägeln, der Bau der Staffelei, das Sichhineinfinden in die Situation und Besehen der Vorlage im verlorenen Profil. Aus der unmittelbaren Umgebung und dem Kulturkreise des Malers stammt die Kleidung des dargestellten Künstlers. Wir begegnen demselben Kostüme oft in der Wiener Genesis [3]), im Rossanensis [4]), und wol auch im jüngeren Vergil der Vatikana [5]).

Wie schon früher angedeutet, stellt das Bild die wissenschaftlich exakte Bearbeitung des Wesens der Alraunpflanze dar. Während Dioskurides vertieft in seine Arbeit, das Resul-

---

[1]) Blümner, IV., 460.

[2]) Ebenda, IV., 462, wo auch noch weitere Malszenen und die Litteratur.

[3]) Bei Hartel-Wickhoff, Taf. 7, 15, 16, 29, 31, 32, 35—37, 44, und wahrscheinlich noch mehrere andere Fälle, in denen sich der Maler eine „licentia coloristica" gestattet haben dürfte.

[4]) Haseloff, l. c., Taf. 1, 2, 12.

[5]) Beissel, l. c., Taf. 1. — Vgl. auch Diez, p. 44 f. Er findet, dass diese Bekleidung nur in den unteren Klassen gebräuchlich war. Die Wiener Genesis und der Rossanensis erheben Einsprache dagegen. In ersterer hat (Taf. 7) Melchisedek ein solches Kostüm, das sich nur durch die geschmückte Fussbekleidung unterscheidet; auch Ioseph erscheint zweimal, in seiner hohen Stellung (Taf. 37 und 44) darin. Im Rossanensis trägt der protokollführende Beamte (Taf. 12) diese Gewandung.

tat seiner medizinischen Forschung in das Buch einträgt, sucht der Maler die Formen getreu nachzubilden, um Verwechslungen vorzubeugen. Beide leitet Epinoia, das eingehende Studium, die Überlegung.

Der Rahmen hat zum charakteristischen Ornament eine sich immer wieder im Gegensinne auszweigende und einrollende Akanthusranke. Es ist ein altes Motiv, hier schon sehr formelhaft und reizlos verwendet; dagegen ist das Kolorit noch immer wirksam. In dieser Form gehört sie der hellenistischen Kunst an [1]); von dort übernimmt sie die christliche Kunst auf allen Gebieten [2]).

Die Ecklösungen sind auch bei diesem Rahmen, ganz so, wie bei jenem der Cheirongruppe, durch überfangende Metallhülsen ausgeführt. Diese Einzelheit ist neu und zuerst nur in der byzantinischen Kunst nachzuweisen. Auffallen muss, dass man ihr in der Skulptur nicht begegnet, nicht einmal in der ägyptisch-byzantinischen [3]).

Ecklösungen bei ornamentalen Rahmen kennt schon die altorientalische Kunst; wir finden sie mustergiltig durchgebildet auf einer Platte von Kujundžik [4]). Von da übernimmt sie die altgriechische Kunst, und diese gibt sie — nach einer Unterbrechung — mit der ornamentalen Umrahmung an die hellenistische ab. Hier erscheint wieder der zusammengesetzte

---

[1]) Diez, l. c, p. 59. — Riegl, Stilfragen, p. 248 ff — Nicolini, Case, I., Tav. 7, u. a.

[2]) Es sei hier kurz auf die Mosaike von S. Clemente in Rom, von S. Giovanni in Fonte, S. Vitale und das Grabmal der Galla Placidia in Ravenna hingeweisen. (Goetz, Ravenna in: Berühmte Kunststätten, Bd. 10, p. 29, 61 u. besonders 22.) Auch in den Katakomben kommt es, aber meist frei umgestaltet, vor, z. B. in der Crypta quadrata (Kraus, I., 45), in der Krypta bei Kyrene (Kraus, I., 85) und in dem Praetextatuszoemeterium (Kraus, I., 206). Besonders oft hat die christliche Kunst den Akanthüs in die Weinranke umgewandelt und dieses Motiv auf Sarkophagen und Mosaiken mit Vorliebe angebracht. Vgl. auch Strzygowski, Orient oder Rom, p. 78 f.

[3]) Man vergleiche Crum, Coptic monuments in: Catalogue général des antiquités égyptiennes, Bd. IV., passim und: Mémoires de la mission archéologique française, III., pl. 30, 51, 52, 74, 75, 79—84, 87, 88, 96, 98.

[4]) Place, Ninivé et l'Assyrie, III., pl. 49.

Rahmen, in dem zwei bis drei verschieden breite und aus verschiedenen Motiven zusammengesetzte Leisten vereinigt sind [1]. Von hier gelangen sie auch in die christliche Skulptur [2] und Kleinkunst [3], in letztere fast ausnahmslos als einfache Kymareihungen. Bei allen diesen Rahmen finden wir die Ecklösungen zumeist aus dem Motivenschatze des Leistenornamentes bestritten, und dieses enthält vorzugsweise Pflanzenmotive, vor allem das Blatt [4]. Endlich bietet die byzantinische Miniaturmalerei, freilich durchwegs aus der Zeit nach unserem Kodex, reiche Beispiele für die ornamentale Umrahmung mit Ecklösungen. Und nur hier finden wir gemalte Hülsen wieder [5]. Im ganzen sind drei Lösungen zu beobachten. Entweder greift das motivverwandte Eckstück über die Enden der Reihung, oder die beiden Endteile der Reihung fallen über die Basis des Eckstückes und lassen nur den Ecklappen frei, wobei das Eckstück verbindend wirkt; oder das Leistenmotiv wird durch ein fremdes Ornament von abweichender Bildung unterbrochen; so auf dem Philosophenmosaik von Pompeji, wo Masken verwendet sind und auf den Miniaturen des Pariser Psalters, wo sich das Leistenmuster an einem Flachquadrate todtläuft.

Die Bildung der Eckstücke auf beiden Rahmen unserer Miniaturen verrät deutlich, dass der Künstler ein konvexes

---

[1] Robert, Die antiken Sarkophagreliefs, III/$_1$, Taf. 40. -- Schreiber, Die hellenistischen Reliefbilder, Taf. 107—109. — Reinach, Répertoire de la statuaire, I., p. 61. — Bernoulli, II., 36.

[2] Das beste Beispiel bietet die Türe von Santa Sabina, jetzt am besten reproduziert bei Venturi, l. c., I., 333 ff. — Auch in der Monographie von Berthier, La porte de Ste. Sabine, und bei Ehrhard in der Ephemeris Spalatensis, 9 ff. — Kraus, I., 495.

[3] Molinier, Histoire des arts appliqués, I., 18, 19, 86, 125, 147, 151—153 und pl. VI, XII—XIV.

[4] Das Blatt kann die Ecklösung selbst dann bilden, wenn die Reihung auf der Leiste ein geometrisches Flachornament ist, wie das Beispiel bei Schreiber, l. c., Taf. 107 lehrt.

[5] Bei Omont, Facsimilés, pl. 1, 3—6, 9, 11, 12, 14, 29, 64. Unter diesen ist nur bei dem Rahmen mit der Salbung Davids (pl. 3) die Metallhülse verwendet.

Metallornament im Auge hatte und darstellen wollte, sei es nach der Natur, sei es nach einer Vorlage. Es liegt sehr nahe zu vermuten, dass wir es hier mit Nachbildungen von emaillierten Metallrahmen zu tun haben, die ähnliche musivische Tafelbilder umschlossen haben können.

Die Anordnung und die Verwendung der Rahmen verrät übrigens einen gut durchdachten Plan, wonach unsere vier bisher behandelten Bilder zu einem Ganzen zusammengeschlossen werden.

Der Rahmen der Cheirongruppe — wol als der prachtvollste anzusehen — zeigt ein Pflanzenmotiv mit überfangenden Goldhülsen in den Ecken; die Galenosgruppe und das erste Dioskuridesbild zeigen in der Umfassung geometrische Motive ohne jede Ecklösung, und das zweite Dioskuridesbild bietet abermals ein Pflanzenmotiv mit überfangenden Eckstücken in Gold. Dadurch, dass der Anfangs- und der Schlussrahmen der vier Miniaturen, welche Ärztebilder enthalten, durch verwandte Motive und gleiche Ausstattung hervorgehoben sind, die beiden anderen also flankieren, ist die engere Zusammengehörigkeit dieser Darstellungen auch äusserlich angezeigt.

Das Gemeinsame sind die Bildnisse der Ärzte und Botaniker, auf deren Geistesarbeit der Inhalt unserer Handschrift nach der Annahme von dessen Kompilatoren und Redakteuren fusst. Wir haben demnach in diesen vier Miniaturen *Autorenbilder* in optima forma zu sehen und können zugleich feststellen, dass unsere Handschrift das älteste Original ist, in dem sie in dieser Form auftreten, nämlich als Gruppenbild einerseits, bei ihrer wissenschaftlichen Beschäftigung andererseits. Etwas Verwandtes bietet nur der Agrimensorenkodex der Vatikana, eine Fuldaer Kopie des 8.—9. Jahrhunderts nach einem sehr alten, vielleicht noch dem 4. Jahrhundert angehörigen Originale. Auch hier finden sich die Feldmesser im Gruppenbilde [1]), auch hier ist einer derselben bei der Beschäftigung, dem Kaiser referierend und sich mit ihm

[1]) Vgl. oben, p. 407, Anm 4.

besprechend, dargestellt [1]). Benannt, wie in unserem Kodex, sind sie aber nicht und wären demnach als vikariierende Typen für Autorenporträte anzusehen; wenn man nur wüsste, wie viel Akribie oder Flüchtigkeit dem Kopisten anzurechnen wäre. Möglicherweise hat sie der erste Schöpfer als bestimmbare Bildnisse dargeboten. Andere Beispiele bieten die Dichterbilder im jüngeren Vatikanischen Vergil (n. 3867) [2]) und in mehreren Terenzhandschriften [3]). Nach einer alten Vorlage ist auch Hippokrates im Pariser Kodex seiner Werke kopiert. Er sitzt, wie Dioskurides, auf einem Sessel und hat einen Schemel unter den Füssen. Der Kodex stammt allerdings aus dem 14. Jahrhundert [4]). In späterer Zeit begegnet man ihnen oft, voral in kirchlichen Schriften. Um die Evangelistenbilder zu übergehen sei hier nur auf den Vatic. graecus n. 1208 aus dem 10.—11. Jhdt. hingewiesen, der zu den einzelnen Abschnitten der »actus et epistolae apostolorum« auf Goldgrund je zwei Aposteln darstellt, und zwar immer jenes Paar, dessen Schriften folgen [5]). Aus dem 12. Jhdt. finden sich im Wiener Kodex 51 das Autorenbild des Mönches Guido von Arezzo, der dem Bischofe Theobaldus das Monochord erklärt, eine intensive Reminiszenz an den referierenden Feldmesser in den Agrimensoria [6]). Jedenfalls fand unser Künstler auch hier geebnete Pfade, möglicherweise selbst

[1]) Beissel, Vatikanische Miniaturen, Taf. 2. Fig. A.

[2]) Ebenda, Taf. 2, Fig. B. — Vgl. im Texte die Darlegungen auf p. 3.

[3]) Im Vatic. 3868, Basilicanus, Parisinus 7899 und Oxoniensis. Alle zusammengestellt in: Codices graeci et latini photographice depicti, Tom. VIII., Taf. II, VI.

[4]) Abb. bei Visconti, Iconographie grecque, (Milan, 1824) I., Taf. 32*a*. — Text hiezu p. 386. — Bernoulli, l. c., I., 165.

[5]) Beissel, l. c., p. 19 f. und Taf. 12.

[6]) Abb. bei Beer, l. c., p. 252. — Vgl. über das Autorenbild und dessen Ableitung auch Diez, p. 40 ff., der ich allerdings nicht beipflichten kann. Ich meine, dass es korrekter sei, das Aufkommen des Autorenbildes in der Künstlergeschichte zu suchen. Ich verweise für die Plastik nur auf den bekanntesten Fall, das Porträt Phidias' auf dem Schilde der Parthenos und für die Malerei auf die Szene, in der Vulkan die für Achilles gefertigten Waffen der Thetis zeigt (Nicolini, Case, IV., Tav. 1).

fertige Arbeit. Und wäre auch das Letztere der Fall, immerhin bildet unser Kodex mit seinen Autorenbildern einen Meilenzeiger auf dem beinahe weglosen Gebiete der spätantiken Malerei, weil er uns einen entwicklungsgeschichtlich wichtigen Typus aufbewahrt.

In den beiden Dioskuridesbildern spiegelt sich eine viel fortgeschrittenere Zeit, als in den beiden Ärztebildern; wir haben, nach den voraufgehenden Ausführungen, zwei stilistisch grundverschiedene Paare von Darstellungen durch das rein äusserliche Mittel der Umrahmung zusammengeschlossen: erst Autorenbilder im weiteren, dann solche im engeren Sinne.

III.

Nach dieser Steigerung der künstlerischen Ausdrucksmittel in der Anlage und Koloristik muss man im *Dedikationsbilde*, dieser pekuliaren Schöpfung für unseren Kodex, den Höhepunkt erwarten, und zwar nach jeder Richtung hin. Der Künstler hat das zweifelsohne auch bieten wollen. Er gestaltete das Bild schon durch die äussere Form, vom Viereck abweichend, als eine ganz besondere Darstellung. Die Hauptfläche sowie die Nebenkompartimente sind mit Figuren reich bevölkert; die Rahmung hat ein ganz homogenes, einfaches Motiv erhalten, die Farbenprächtigkeit ist durch die Fassung der Nebenkompartimente geradezu blendend. Dagegen sieht man klar, dass der Künstler beim komponieren dieses Bildes in Verlegenheit war; die einzelnen Teile der Darstellung verraten Unselbstständigkeit im Erfinden, dagegen eine Geschicklichkeit, ja man kann sagen, Begabung in der Verbindung der heterogenen Elemente zu einem Ganzen. Middleton drückt sich bei Besprechung dieses Bildes lapidar aus [1]): »curious combination of different styles«. Das ist richtig, gilt jedoch mehr für uns, als für den Künstler, dem in seiner Zeit alle verwendeten Stile geläufig waren, da ihre Simultanität für die Wechselzeit natürlich und unausbleiblich

[1]) Illuminated manuscripts, p. 50.

gewesen ist. Bei keinem Bilde finden wir mehr Beziehungen zur vorangegangenen wie zur gleichzeitigen Kunst, als in dieser Darstellung.

Szenen auf Kompartimenten innerhalb eines Kreises sind ein Vermächtniss der altorientalischen Kunst. Ein solcher Fall wäre die Darstellung der assyrischen Königsküche; auf vier von Dreieckschenkeln und dem Peripherieabschnitt gebildeten Kreissektoren sind vier verschiedene Küchenszenen gegeben [1]. Aus der spätantiken, dem Christentume dienenden Kunst seien die berühmten Orpheusgemälde in der Domitillakatakombe genannt [2]. Besonders das eine, in welchem Wunderszenen mit bukolischen Wechseln und um das zentrale Oktogon angeordnet sind, bietet schon auf Grund seiner Konstruktion ein treffliches Seitenstück. Kreise mit eingeschriebenen und durcheinandergeschobenen Dreiecken und Quadraten finden sich in der christlichen Plastik, voral auf Werken der sogen. langobardischen Kunst, überaus oft, wobei es, nebenher gesagt, recht klar wird, dass die langobardische Kunst eben eine Anwendung der byzantinischen ist. Es ist demnach selbstverständlich, dass man im Einflussbereiche der christlichgriechischen Kunst allenthalben auf diese oder ganz nahe verwandte Konfigurationen treffen muss [3]. Auf eine sehr

[1] Layard, The monuments of Niniveh, Pl. 30.

[2] Oft abgebildet; bei Garrucci, I., Tav. 25 und 30.

[3] Es ist ganz unmöglich, die hierher zu ziehenden Analogien nur halbwegs zu erschöpfen und verweise ich daher auf die ausgreifenden Werke von de Dartein, Étude sur l'architecture lombarde, Cattaneo, L'architettura in Italia, M. G. Zimmermann, Die Spuren der Longobarden in der italienischen Plastik in: Allgemeine Zeitung, Beilage 232 u. 233 des Jahres 1894 und endlich die vielfach verfehlte aber anregende kleine Arbeit Stückelbergs, Die langobardische Plastik. Nur einige Fälle möchte ich anmerken. So einen Pluteusrest in Spalato (Ephemeris Bihaćensis, Taf. XV.); Pluteus in S. Maria di Castel S. Elia (Nuovo Bull., 1896, Taf. 4, 5); Bodenmosaik im Baptisterium von S. Maria di Capua vetere (Garrucci, IV., 277); Pluteusplatte aus S. Marco in Venedig (Kreutz-Ongania, Port. V., Z. 37); auf ägypt.-byzant. Monumenten (Catalogue général des antiquités égypt., XII., p. 140 und Taf. 22 f.); auf christl. griechischen Denkmälern (Lampakis, Mémoire sur les antiquités chrétiennes de la

charakteristische Analogie, die freilich junge Silberschale des Kaiser-Friedrich-Museums in Berlin hat Diez aufmerksam gemacht [1]). In den sechs Scheitelabschnitten zweier durcheinandergeschobener, gleichseitiger Dreiecke sind fünf Laute und ein Doppellaut angebracht, wahrscheinlich CKYKOYC zu lesen. Offenbar hat hier noch eine uralte Tradition nachgewirkt.

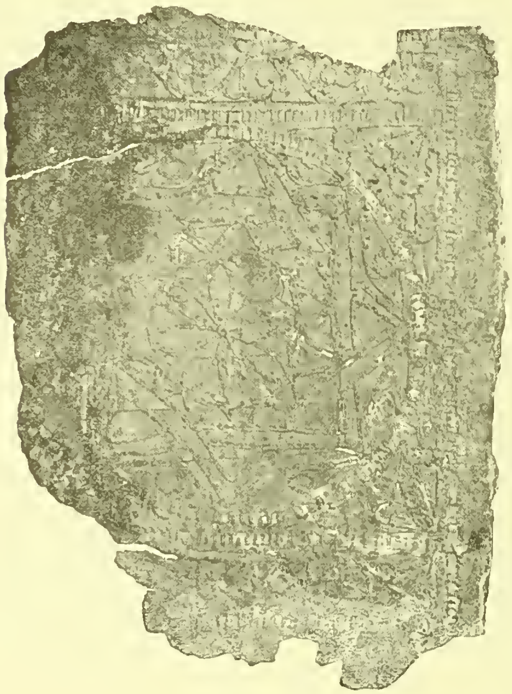


Fig. 2.

Ein nicht weniger wichtiges Belegstück enthält die Papyrussammlung Erzherzog Rainer. Es ist ein in Ägypten gefundener und verhältnissmässig gut erhaltener Buchdeckel des 6. Jahrhunderts, der auf beiden Aussenseiten dasselbe Rahmensystem zeigt, wie unser Bild, und zwar durch plastisch aufgelegte, dem Flechtmuster ähnliche Ornamentstreifen aus geripptem Leder. Sie waren, wie die deutlichen Spuren bezeugen, ehemals vergoldet; den Grund bildete rotes Leder. Ob noch andere Farben verwendet waren, konnte ich nicht entscheiden.

Das ist ein überaus lehrreicher Fall, der, wie ich glaube, in mehr als einer Hinsicht aufklärend wirken dürfte. Schon

Grèce, p. 16). — Im Orient ist die Formel noch heute im Gebrauch; das bezeugt ein Scheibenanhängsel eines modernen Kabylenschmuckes aus Tunis bei Forrer, Geschichte des Gold- und Silberschmuckes nach Originalen der Strassburger hist. Schmuckausstellung vom J. 1904., n. 79 und 80.

[1]) L. c., p. 55 und Taf. 4, Fig. 2.

Diez bemerkt (p. 54): »Höchst eigenartig und interessant ist die Gesammtanlage des Dedikationsblattes. Als Miniatur dürfte sie wol einzig dastehen.« Es ist richtig; bisher ist eine solche Miniatur nicht mehr nachgewiesen. Und doch muss diese Anlage einen historischen Rückhalt haben, wie Alles, was wir von unserem Künstler bisher kennen. Der Buchdeckel zeigt uns den Weg zum Formendepôt, aus welchem er stammt.

Es war Sitte — wenigstens seit Beginn des 5. Jahrhunderts — bei Patriziatsverleihungen dem Neuernannten ein mit seinem Bildnisse geschmücktes Elfenbeindiptychon, die *»πλάκες ἐλεφάντιναι κεκοσμημέναι«* sammt einem prunkhaft eingebundenen Kodex, *»σὺν κωδικέλλοις ἐγγραμμένοις εἰς τύπον τοῦ νόμου«* zu überreichen [1]). Wie die Diptychontafeln, so war auch die weisse Raute auf dem Oberdeckel der Kodizilli mit dem Porträt des neuen Patriziers geschmückt. Die Kodizilli in der Hand Julianas zeigen auf der weissen, zweifelsohne als Elfenbein anzusprechender Raute, noch Spuren einer Darstellung. Wie diese gewesen sein wird, können wir aus einer Abbildung in der um 400 n. Chr. neu redigierten Notitia dignitatum, wo sie einen Kopf zeigt, entnehmen [2]). Es ist gewiss kein Novum, aber auch kein Zufall, dass man im frühen Mittelalter die Bucheinbände in Goldplatten fasste und als dekorative Mittelteile Platten von Elfenbeindiptychen mit Vorliebe verwendete: das beruht auf der uralten Tradition der Kodizillieinbände, die sich nicht auf diese allein beschränkten, sondern als Prunkdeckel auch auf andere, besonders kirchliche Bücher, übergingen; an Darstellungen, welche diesen Übergang bestätigen, fehlt es ja nicht [3]). Und noch mehr. Die Einteilung des Buchdeckels ist im 9. oder 10. Jahrhundert auf das Titelblatt übergegangen und schmückt als Miniatur den Beginn der Kodizes [4]). Ganz so, wie im Mittelalter,

---

[1]) Bei v. Premerstein, Anicia Juliana, p. 115.

[2]) Ebenda auch die Abbildung.

[3]) Vgl. oben, p. 433, Anm. 3 und p. 434, Anm. 1—3 wo solche Darstellungen angeführt sind; sie liessen sich sehr vermehren.

[4]) Swarzenski, Die Regensburger Buchmalerei des X. u. XI. Jahrhunderts, Taf. 1, 3, 12, 14—16, 19—21, wo besonders charakteristische

muss der Vorgang im 6. Jahrhundert gewesen sein. Auch damals nahm man den Prunkeinband der Kodizilli zum Muster für andere Prachthandschriften, und zu solchen gehörten jedenfalls Geschenke und Dedikationen. Ich bin für meinen Teil fest überzeugt, dass für Handschriften, die man schenken wollte, hin und wieder das Bild des Empfängers gemalt und auf den Buchdeckel zwischen plastisches Gerähm appliziert wurde: eine Art Ex libris. Dass ein solcher Buchdeckel dann in einer Miniatur nachgebildet wurde und als Dedikations- oder Titelzierblatt im Buche seinen Platz fand, liegt nahe; man konnte aus rein praktischen Rücksichten darauf verfallen, weil dem Bilde eine grössere Schonung gesichert war.

Denke man sich auf dem ägyptischen Bucheinbande die Ornamente zwischen den Rahmenkonfigurationen entfernt und durch Darstellungen, beziehungsweise durch Buchstaben ersetzt und man hat unser Julianabild.

Wie die Gesammtanlage, haben auch Einzelheiten ihre Vorbilder. Die Flechte ist abermals eine Gabe des alten Orients und wurde in ihrer Verwendung bis tief ins Mittelalter nicht unterbrochen. Wir finden sie auf assyrischen Leisten und Friesen [1]), auf chaldäischen Monumenten [2]) und dann in der ganzen antiken Kunst. Besonders reich verwendet sie die sogen. langobardische Kunst, wofür schon oben Belege angeführt wurden. Selbst die Farben sind festgelegt: die Umrahmung im älteren Vergil der Vatikana (3225) besteht aus roten und schwarzen Streifen [3]) wie beim Julianabilde; nur hat hier der schwarze Teil das goldene Flechtband zum Schmuck.

Blätter in guten Reproduktionen vorliegen. Mehr oder minder verwandte Blätter sind in zahllosen anderen Handschriften erhalten und findet man einzelne in den Ausgaben der Miniaturhandschriften und Geschichtlichen Darstellungen (Aus'm Weerth, Beissel, Haseloff, Janitschek, Kraus, Labarte, Labitte, Middleton, Venturi, Vöge, Westwood u. a.).

[1]) Layard, l. c., Pl. 13, 14. — Perrot & Chipiez, l. c., II., 311 und öfter.

[2]) Perrot & Chipiez, l. c., IV., 770 f. — Besonders häufig auf antiken Mosaiken. Vgl. Gauckler, l. c., 2098 ff.

[3]) Beissel, Vatikan. Miniaturen, p. 5.

Die acht Puttiszenen in den blau grundierten Kreissektoren sind — den mit VIII bezeichneten Teil vielleicht ausgenommen — rein hellenistisch und unverändert verwendet. Zwar können wir nicht für jede Szene das Vorbild anführen, können aber ruhig behaupten, dass der Maler keine selbst komponiert hat, sondern sie alle fertig vorliegen hatte.

In der Darstellung solcher Vorgänge im gewerblichen Leben ging ebenfalls der alte Orient voran [1]; die griechische und hellenistische Kunst hatte an jenen Kompositionen, wenn schon nicht immer fertige Vorbilder, so doch reiche Anregung für ihr eigenes Schaffen [2]. Neu ist in der spätantiken Kunst nur die Umformung der realistisch-ernsten Darstellungen in dekorativ-komische. Das umfassendste Beispiel hierfür findet sich auf den Wandmalereien im Hause der Vettier zu Pompeji [3].

Was nun die einzelnen Szenen unseres Julianabildes betrifft, haben wir für I schon oben (p. 436, Anm. 1—3) Analogien angeführt. Für II ist eine gleiche Szene nicht nachgewiesen. Für III bietet genau derselbe Gegenstand im Hause der Vettier in ernster Fassung und auf einem Wandgemälde aus

---

[1] Für die endlose Reihe solcher Darstellungen, die sich auf alle Gebiete der gewerblichen und der häuslichen Tätigkeit beziehen, sei nur auf wenige Vertreter hingewiesen. Bei Perrot & Chipiez, l. c., I., 27 (Bauleute), 81, 82, 755—759 (Bildhauer) 83 (Maler), 842 (Tischler und Zimmerleute) etc. II., 336, 338 und Place, Ninivé et l'Assyrie, III., p. 43 f., u. a. m. Ebenso bei Layard, in den beiden öfter zitierten Publikationen.

[2] Vgl. dazu Brunn, Griechische Kunstgeschichte I., 83, 119, 154 f., und Reinach, Répertoire des vases I., 346 u. sonst öfter. — Jahn, in den Abh. der sächs. Ges. der Wissensch., vgl. oben, p. 354, Anm. 1. — Blümner, Technologie und Terminologie der Gewerbe und Künste bei Griechen und Römern, passim. — Baumeister, Denkmäler und Daremberg-Salio, Dictionnaire des antiquités (jetzt bis P gediehen) unter den betref. Schlagwörtern. Grupp, Kulturgeschichte der röm. Kaiserzeit, I., 48 und öfter bis 256.

[3] Monumenta Pompeiana, Tavv. 4, 15, 28, 61; dagegen Tav. 75 ernste Darstellung. — Ähnliche Szenen auch in der Skulptur; vgl. Blümner, l. c., 369 ff. — In der christlichen Bildhauerkunst ist der Sarkophag des Junius Bassus das beste Beispiel hiefür.

Herkulaneum mit Putti vorzügliche Analoga [1]). Für IV finden sich Analogien im jüngeren Vergil der Vatikana, auf pompejanischen Wandgemälden und spätantiken Reliefs [2]). Das Kompartiment V steht wieder ohne gleiche Seitenstücke da, wiewol das Herbeischaffen von schweren Steinen sowol in der Plastik wie in der Malerei öfter dargestellt wurde [3]). Ebenso findet sich für VI keine entsprechende Analogie. Bearbeitung des Holzes im Kompartimente VII ist dagegen öfter mit denselben Einzelvorgängen dargestellt [4]). Nach der Übereinstimmung dieser Szenen auf verschiedenen Bildwerken müssen wir schliessen, dass die Wirklichkeit einfach formelhaft gefasst und dann immer so wiederholt wurde, demnach auch auf unserem Bilde unverändert erscheint. Das Kompartiment VIII ist wieder mit keiner sprechenden Analogie zu belegen. Wie schon angedeutet, kann es sich um keine Malerei handeln, weil alle zur Charakterisierung eines solchen Vorganges nötigen Beigaben, wie Farbennäpfe, Pinsel u. dgl. fehlen. Es kann keine Darstellung der Bildhauerarbeit sein, weil ihr der ganze Akt nicht entspricht und weil sie das nötige Werkzeug vermissen lässt [5]). Es kann auch ebensowenig die Bemalung einer Statue gemeint sein; denn ausser dem Fehlen der Malutensilien sprechen auch die satten Farben der Figur und die goldfarbige Gloriole dagegen. Ich glaube nicht fehl zu

[1]) Monum. Pomp., Tav. 75. — Blümner, l. c., II., 346. — Vgl. auch ebendort, p. 342 die Abbildung nach einem Relief (etrusk. Aschenurne), und p. 344 nach einem christlichen Goldglase, wo ein einzelner Mann sägend dargestellt ist. Über die Sägen als Werkzeug ebenda, II., 218 ff., Abb. 220.

[2]) Blümner, l. c., III., 83, 126, 217—224.

[3]) Ebenda, III., Taf. zu p. 118 u. p. 126. — Rekonstruktionen von Hebe- und Zugmaschinen ebenda, p. 113, 115 und 127, von denen aber mit der in unserem Bilde keine genau übereinstimmt.

[4]) Ebenda, II., 340 ff., besonders der rechtsseitige Teil von der etruskischen Aschenkiste und die Darstellungen auf dem Goldglase (p. 342 und 344). — Die einzelnen Werkzeuge (Flachbeil u. Hohlbeil) II., 202 und 342 ff. — Vgl. auch Baumeister, Denkmäler, III., p. 1819 f. 1912.

[5]) Vgl. hiezu Darstellungen der Bildhauerarbeiten in Stein bei Blümner, III., 217 ff., in Metall IV., 330 ff.

gehen, wenn ich auf Grund aller dieser Erwägungen auf das Einlassen eines Mosaikbildes schliesse; nach der Gloriole zu urteilen, ist es entweder eine hervorragende Persönlichkeit oder ein Heiligenbild. Für den ersten Fall wäre wol an Juliana zu denken, vorausgesetzt, dass ihr nach dem Zeremoniel der Nimbus zukommt; der Zeremonienkodex gibt hier keinen Aufschluss. Für die Möglichkeit dieser Darstellung sprechen die Wandflächen unterhalb der Wölbung und die Reste der Beischrift, von der ich links ein Y deutlich zu sehen meine; es wäre demnach an etwas Ähnliches zu denken, wie die berühmten Kaisermosaike in S. Vitale, nur weniger pompös und figurenreich anzunehmen. Im zweiten Falle wäre die Figur als Gottesmutter zu interpretieren, der zu Ehren Juliana die Kirche in Honoratae erbaute, wie die Chronographie des Theophanes Confessor zum Jahre 512/13 bezeugt: »Ἰουλιάνα δὲ ἡ περιφανεστάτη, ἡ κτίσασα τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου ἐν τοῖς Ὀνωράτοις. ..« [1]). Dagegen spricht aber die untergeordnete Stelle, an der das Bild angebracht wird. Ich für meinen Teil hielte das erstere für wahrscheinlicher.

Durch die lebhaften Farben fällt dieses Bild aus der Reihe der anderen, die heute fast grisaillemässig aussehen; es ist somit eine Zutat des Künstlers anzunehmen. Die einzige Detailanalogie bietet ein Vasenbild, das einen Jüngling bei der Bemalung einer Stele in genau derselben Stellung zeigt, wie sie der Putto in diesem Kompartimente hat [2]). Das Vasenbild wird wol nicht alleinstehend geblieben, sondern öfter wiederholt worden sein. — Wir hätten demnach in diesem Bilde die einzige bisher konstatierte Darstellung der musivischen Arbeit.

Für die Anordnung der Buchstaben ist ein schlagendes Beispiel, wie die von Diez angeführte Smyrnaer Silberschale, nicht mehr nachgewiesen. Doch liegt für die Verteilung der Einzelbuchstaben eines Wortes in Kreisform in den Münzlegenden und Stempeln reiches vorbildliches Material vor [3]);

---

[1]) Bei v. Premerstein, Anicia Juliana, p. 113.

[2]) Blümner, l. c., IV., 464.

[3]) Darauf hat auch Diez, l. c., p. 55 aufmerksam gemacht.

ja man findet auf Werken der Kleinkunst und Kunstindustrie noch näher verwandte Vorgänger. So die verteilten Siglen im Monogramme Christi, wo das Α und ω in die seitlichen Winkel der Χ-Balken eingestellt ist. Ferner die geteilten Beischriften $\overline{IC}$ — $\overline{XC}$ und $\overline{MP}$ — $\overline{\Theta Y}$ auf runden Medaillons mit Darstellungen Christi und Mariens [1]); ebenso auf alten Hostienformen [2]) griechischen Ursprungs und auf Ringen [3]). Ein Beispiel kreisförmig angeordneter Beischriften um eine Hauptdarstellung in der Mitte bietet die vielbesprochene Schale aus Podgoriza in der Sammlung Wasilewski [4]), während die Vorliebe für Buchstabenkombinationen durch die ravennatischen Kapitäle, Diptycha und andere Elfenbeinschnitzereien bezeugt ist. Auf keinen Fall werden wir in dieser Anordnung auf unserem Bilde etwas zu jener Zeit einzig Dastehendes zu erblicken haben.

Überaus oft vorgebildet ist der Hauptteil des Mittelbildes. Auch hier ist der alte Orient typenbildend [5]) und nimmt in der Ausgangszeit neuerdings Einfluss auf die antike Kunst. Das Flankieren durch zwei Gestalten ist in der altgriechischen Kunst in primitiver Weise auf dem Löwentor und auf einem Goldblechzierrat von Mykenä zu sehen [6]). Spätere Beispiele enthalten oft Reliefs; realistisch aufgefasst ist Achilles unter den Töchtern des Lykomedes [7]), ideal und unserer Miniatur verwandt Homer zwischen den Personifikationen der Ilias und Odyssee [8]). Auf Konsulardiptychen sitzt den Konsul in der überwiegenden Mehrzal der Fälle, realistisch aufgefasst,

---

[1]) Vgl. Kraus, l. c., I., 558 ff.

[2]) Ebenda, I., 520. Vgl. auch p. 131 ff.

[3]) Ebenda, I., 493.

[4]) Ebenda, I., 484.

[5]) Vgl. Perrot & Chipiez, L'art dans l'antiquité, I., 45 (Amenophis zwischen Phre und Amon-Rha — also zwischen zwei Idealgestalten) und II., 99 (Sargon zwischen zwei Beamten, die Darstellung also realistisch aufgefasst).

[6]) Brunn, Griech. Kunstgeschichte, I., 37.

[7]) Robert, Die antiken Sarkophagreliefs, II., p. 23 ff, 29 f. und Taf. 6 und 10.

[8]) Reinach, Répertoire de la statuaire, I., pl. 226.

von zwei Beamten flankiert, da [1]); die liturgischen Diptycha sind idealer gehalten; für die ganze Reihe derselben seien hervorgehoben jenes in Berlin [2]) und ein anderes, ehemals in der Sammlung Bastarde [3]), beide mit Madonnendarstellungen. Hier sind die flankierenden Gestalten, Heilige und Engel. Der letztere Fall wiederholt sich bei Christusbildern oft; so auf dem Mosaike von S. Agata Maggiore in Ravenna [4]) und als Miniatur im Kodex von Montamiata [5]). Nach diesem Muster sind spätere Miniaturen, von denen zwei des Pariser Psalters, David zwischen Sophia und Prophetia und Isaias zwischen Nyx und Orthros, ferner von anderen Nikephoros Botoniates zwischen Aletheia und Dikaiosyne und Basilius II. zwischen zwei allegorisierenden Engeln [6]) angeführt zu werden verdienen.

Aber nicht nur die Gruppe als solche ist traditionell, wir besitzen insbesondere für die Figur der Juliana identische Typen. Es ist bemerkenswert, dass gerade diese Figur, die in ihrer äusseren Erscheinung als typisch byzantinisch gilt und gelten muss, in ihrem Wesen auf spätrömische, freilich von der christlich-griechischen und orientalischen Kunst stark beeinflusste Vorbilder zurückzuführen ist.

Man nehme auf dem Konstantinsbogen, der doch zwischen die Jahre 313—315 datierbar ist, das Relief auf der Stadtseite. Der Kaiser sitzt genau so, wie Juliana, frontal dem Beschauer zugekehrt, in's Leere blickend, da; hinter ihm statt nur zweier Personen, eine ganze Reihe und er selbst ist damit beschäftigt, Geld auszuteilen [7]). Es ist eine Darstellung

[1]) Das nächststehende hat nach Diehl schon v. Premerstein, Anicia Juliana, p. 116 gegeben; hier finden wir den Gemal Julianens, Areobindus, dargestellt. — Vgl. auch Molinier, l. c., p. 32 ff.

[2]) Abb. bei Riegl, Spätröm. Kunstindustrie, p. 121.

[3]) Abb. bei Kraus, I., 558.

[4]) Garrucci, l. c., IV., 254.

[5]) Ebenda, III., 127.

[6]) Alle Abb. auch bei Kraus, I., 454 f., 577 und 571. — Vgl. auch Diez, l. c., p. 48 f.

[7]) Abb. bei Riegl, l. c., p. 46.

der Liberalitas, wie sie auf Kaisermünzen seit Nero immer wiederkehrt und wie sie uns auf dem Trajansmonument begegnet. Auf allen diesen Monumenten ist die reale Beziehung zwischen dem freigebigen Kaiser und dem Empfänger noch festgehalten.

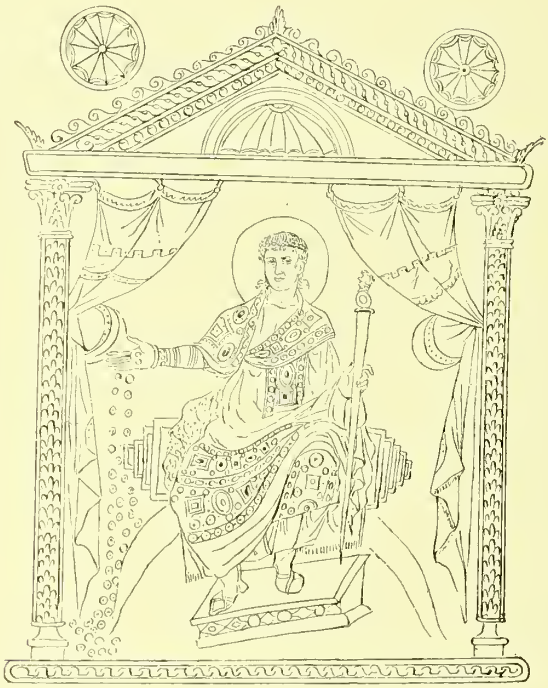


Fig. 3.

Bald aber wird aus der Gesammtdarstellung nur die Figur des Spenders herausgeschält. Einen solchen Fall haben wir im Chronographen vom J. 354 erhalten [1]).

Hier ist es noch ein kaiserlicher Spender, Konstantius II. Der Beschenkte fehlt aber. Nichtsdestoweniger streut der Fürst seine Geschenke in der Form von Geldmünzen aus freier Hand hin; zwei liegen noch auf seiner dem Beschauer zugekehrten Handfläche, andere sind im Fallen begriffen und der

---

[1]) Unsere Abb. nach Strzygowski, Die Kalenderbilder des Chronographen vom J. 354, Taf. 34.

letzte Teil rollt auf dem Boden. Die früheren Imperatoren überreichten die Geschenke abgezählt in Säcken; auf dem Trajansmonument empfängt der Soldat mit freier Hand den dargereichten Beutel und küsst dem Kaiser die Hand; auf dem Konstantinsbogen hat der Empfänger schon verhüllte Hände. In der Praxis blieb übrigens auch am oströmischen Hofe die alte Sitte, das Geldgeschenk in Beuteln zu überreichen, bestehen [1]. Es ist somit in jenen Darstellungen, in welchen das Geld sichtbar wird, eine künstlerische Lizenz angewendet, welche wol dem Zuge der Zeit, sich mit seinem geprägten Golde sehen zu lassen und damit zu prunken, um nicht zu sagen zu protzen, entsprechen wird.

Diese Liberalitasdarstellung fand bald Eingang sowol in die Profankreise als auch in die religiöse Kunst. Kompositionell — aber nicht inhaltlich — haben wir sie auf der barberinischen Terrakotta erhalten [2]; viel klarer aber und enge sich an die alten Bilder anschliessend auf einer der Baldachinsäulen in San Marco zu Venedig [3].

---

[1]) Vgl. darüber Const. Porphyrog., De cerimoniis aulae byzantinae, I., cap. 1 und 35 (Ausgabe von Leich und Reiske, 1751, Tom. I., p. 11 u. 109); ganz besonders aber II., cap. 53: „*Περὶ διανομῶν τῶν εὐσεβιῶν τοῦ βασιλέως*" etc. (Leich—Reiske Tom. II., p. 453 f.). Dazu noch II., cap. 55: „*Περὶ τῆς διανομῆς τῶν κομβίων τῆς συνηθείας τῶν πραιποσίτων*". (Leich—Reiske, II., 461 f.). — Auch Strzygowski, l. c., p. 92.

[2]) Kraus, I., 202 f.

[3]) Garrucci, l. c., VI., Tav. 496. — Kreutz—Ongania, La Basilica di San Marco, Abb. Port. V., (Dettagli, Scolture, VII., Z. 1. c — dritte Säule, Zone 4. —) Die Abbildung ist leider verschwommen. Venturi, Storia, I., 265, ebenfalls undeutlich. Aus eigener Anschauung kann ich die Richtigkeit der Abbildung bei Garrucci bestätigen; sie ist nicht übertrieben und, stilistische Kleinigkeiten ausgenommen, vollkommen richtig. Deshalb liess ich unsere Abbildung nach Garrucci anfertigen. — Garrucci wurde auf diese Säulen von einem gebildeten Engländer (Ruskin?) aufmerksam gemacht, der behauptete, dass sie in das 4. oder 5. Jahrhundert gehörten. Der verdiente Mann nahm sie in sein grosses Werk auf, datierte sie aber in das 11. Jahrhundert. Neuerdings hat sich Venturi über das Alter der Säulen geäussert (l. c., I., 444): „Sono monumenti che sembrano solenni termini dell' arte, i quali seguino la fine dell' età classica, l' inizio dell' età barbarica". Er hält

In beiden Fällen haben wir es mit religiösen Themen zu tun: im ersten mit einem eschatologischen (jüngstes Gericht), im zweiten mit einem neutestamentlichen (Verrat Judas').



Fig. 4.

Von einem Mosaikbilde erfahren wir durch Paulinus von Nola. Es stellte diesen in Porträt dar, Geld mit der Hand ausstreuend: also ein genaues Nachbild Konstantius II. Severus verfasste hiezu einen Titulus, der ausdrücklich darauf Bezug nahm [1]).

Und nun vergleiche man unsere Julianafigur mit diesen Analogien. Sie hat genau die frontale Wendung und sitzende Stellung derselben, die Rechte hat sie mit Geld belegt und ausgestreckt, die offene Handfläche dem Beschauer derart zugewendet, dass man nach realen Kriterien ein Verbleiben der Geldstücke darauf für unmögiich halten müsste [2]), wie das bei den angeführten

sie für „forse preziosi ricordi dell' Istria" und setzt sie (p. 446) in die erste Hälfte des sechsten Jahrhunderts. Wie dem auch sei, sie sind von Garrucci edenfalls zu spät angesetzt und beruhen auf sehr alten Vorbildern.

[1]) Epist. 32. — Vgl. oben, p. 413, Anm. 2.

[2]) Derartige Szenen, in welchen mit Geld sich beschäftigende Personen vorkommen, kehren in der Kunst öfter wieder. Auch bei diesen kann man ähnlichen Naivetäten begegnen, wie bei der Juliana. Ich verweise auf die Darstellung auf einem christlichen Goldglase mit Kollybisten; der eine hält auf der Handfläche, der andere auf einem Brett das abgezählte Geld in fast vertikaler Richtung. (Garrucci, l. c., III., Tav. 202). — Ein Grabdenkmal von Neumagen stellt einen Gutsherrn, der von seinen Bauern den Pachtzins entgegennimmt (Koepp, Römer in Deutschland, p. 132). — Vgl. auch die Rückerstattung des Judasgeldes bei Garrucci, VI., Tav. 497; Venturi, I., 270 nach den Baldachinsäulen von San Marco. — Für spätere Darstellungen dieser Art sei nur das Novemberbild des Kalenders von St. Mesmin

Darstellungen der Fall ist. Wie Konstantius II. hat auch sie nur zwei Geldstücke auf der Hand. Es ist klar, dass unsere Juliana nur eine zum Femininum umgedeutete Imperatorenfigur, beziehungsweise ein Derivatum von der letzteren darstellt. Davon kommt es auch, dass gerade diese Figur ein Bild starrer Ruhe bietet; ihre Wendung ist, wie die ihrer Vorbilder, rein frontal, der Rumpf perpendikulär; kleine Abweichungen davon machen nur Arme und Beine [1]). Dadurch ist sie von ihrer keineswegs lebhaften Umgebung losgelöst und als für sich bestehend betont.

Was die Einzelheiten an der Ausstattung Julianas betrifft, so liegt die eingehende Untersuchung v. Premersteins vor, und sei der Kürze wegen nochmals darauf hingewiesen. Nur den Kopfschmuck möchte ich nochmals berühren.

Schon oben (p. 379, Anm. 1) habe ich angedeutet, dass die Form der Absplitterungen über dem roten Häubchen begründet sein müsse und dass sie wahrscheinlich durch eine gleiche Gestaltung des ehemaligen Schmuckes bedingt sei.

Es ist gewiss kein Zufall, wenn z. B. in der Genesis das Königsdiadem regelmässig die Form einer dreiblättrigen Palmette aufweist [2]). Auch auf dem byzantinischen Stoffreste aus dem Grabe des Bischofs Günther von Bamberg († 1065) ist die Krone, welche dem reitenden Kaiser von der linksseitigen weibl. Gestalt dargereicht wird, mit demselben Dreiblatt abgeschlossen [3]). Gestützt auf diese Analogien und auf die Form der Absplitterungen sind wir geradezu genötigt, auch beim Kopfschmuck Julianas an diese Form zu denken. Ist das

---

aus dem Anfange des 11. Jahrhunderts (jetzt in der Vaticana, reg. lat. 1263) angeführt. Es führt einen Schweinehändler und einen Käufer vor. Abb. bei Beissel, l. c., Taf. 6.

[1]) Lange, Darstellung des Menschen in der älteren griechischen Kunst. Aus dem Dänischen von Matilde Mann (1899), sagt in der französ. Einleitung: „La figure frontale est conçue essentiellement pour elle seule". Und diesen Eindruck macht auch Juliana.

[2]) Hartel—Wickhoff, Taf. 7 (Die beiden Könige von Sodom und Salem); Taf. 16 (König Abimelech, zweimal); Taf. 36 (König Pharao).

[3]) Abb. bei Kraus, I., 566.

aber so, darf weiter gefolgert werden, dass der hohen Frau Vorrechte gekrönter Häupter, vielleicht infolge ihrer Abkunft, entweder tatsächlich zustanden, oder imputiert wurden. — Unsere Annahme, dass es sich im Kompartiment VIII um ein Julianabild handeln könnte, gewinnt hierdurch entschieden an Relief. — Es scheint, dass eben dieses Schmuckstück mit dem roten Häubchen das hauptsächlichste Distinktionszeichen für ihre hohe Würde bildet. Die Frisur ist aber öfter auf Bildwerken zu sehen; einige Fälle hat Diez (p. 52 f.) angeführt. Ausserdem bieten fünf von den sieben auf einem Bilde vereinigten Plejaden [1]) im Vossianus 4° n. 79 (Fol. 42b), ebenso treffliche Seitenstücke zu Dioskurides, wie mehrere Köpfe der Graf'schen Porträtgalerie, der Katakombenmalereien und der Seitenwänden von S. Apollinare nuovo in Ravenna [2]).

Die Form des von Juliana benützten Prachtsessels hat unzählige Vorbilder, verrät aber doch eine Anlehnung an die spätesten Gestaltungen. Die Wurzeln der Entwicklung reichen auch hier in das Kulturgebiet des alten Orients, in dem das Zoomorphisieren der Möbelteile beginnt [3]). Eine aesthetisch

---

1) Abb. bei Thiele, Antike Himmelsbilder, p. 112.

2) Abbildungen solcher Porträte wurden zum Teil in einer Folge von Heliogravüren durch den ehem. Besitzer Theod. Graf als Portraits aus hellenistischer Zeit herausgegeben. In dieser Folge wären n. 32 u. 45 heranzuziehen. Eine Reihe anderer, die ich nur aus Autopsie kennen lernte, sind nicht reproduziert worden. — In derselben Sammlung war auch ein vergoldetes Lederdiadem, das in der Mitte einen Ausschnitt zur Aufnahme eines Edelsteines — oder wol nur einer Imitation — hatte. Es entsprach ganz dem Netze mit dem Goldplättchen bei Juliana; demnach können wir uns dieses letztere auch mit einem Edelstein geschmückt denken. Solche Lederdiademe dürften wol ausschliesslich zu Funeralzwecken verwendet worden sein. — Etwas ganz Ähnliches bieten auch orientalische Bildwerke der christlichen Zeit. Vgl. Strzygowski, Orient oder Rom, p. 16, besonders aber p. 35 f. Dann Wilpert, l. c., II., Taf. 175 f. und Goetz, Ravenna (Ber. Kunststätten, Bd. 19) p. 46.

3) Abb. von aegypt. Sesseln ausser im grossen Werke von Prisse d'Avennes auch in allen grösser angelegten Kostümgeschichten (Hefner-Alteneck, Racinet, Hottenroth, Weiss). — In Assyrien sind ja die flankierenden Stierkolosse typisch. Vgl. Schubert v. Soldern, Das Stilisieren der Thier- und Menschen-Formen.

vollendete Stilisierung findet sich in der griechischen Kunst, die nachher Norm und Regel blieb. Die gute Zeit bildet Pranken und Köpfe der Tiere nach vorn en face [1]; später sind in der Reliefkunst der Kopf en face, die Pranken im Profil oder umgekehrt dargestellt. Das dürfte lediglich auf Rechnung des künstlerischen Unvermögens zu setzen sein; am häufigsten begegnen wir dieser Zwitteraxialität auf Diptychen [2]. Auf diesen tritt uns auch die Profilwendung zuerst entgegen [3]. Auf christlichen Sarkophagen finden wir beide Arten [4]. Dagegen ist unsere Miniatur wol die erste, welche den Sessel in dieser Form bringt: die älteren Miniaturen zu klassischen Dichtern, die Kalenderbilder des Chronographen vom J. 354, die Italaminiaturen, die Genesis und der Rossanensis kennen ihn nicht.

Die Stilisierungen erstrecken sich seit der Blütezeit der griechischen Kunst in der Regel auf drei Lebewesen: den Löwen, den Greif und die Sphinx. Unser Künstler hat in seiner Darstellung die damals sehr gewöhnliche Profilwendung der ornamentalen Sesselbeine, und die sehr ungewöhnliche Stilisierung von Greifen gewählt. Hätte er direkt nach einem

[1]) Beinahe auf allen Stühlen der antiken Kunst finden wir die Stellung en face, beim wirklichen Sessel des Priesters des Dionysos Eleutherios im Dionysostheater in Athen (Colignon—Friesenhahn, l. c., p. 78) angefangen bis zur Hippolytusstatue (Kraus, I., 230) herab, und nicht nur in der Rundplastik, sondern auch auf Reliefs. Zahlreiche Beispiele bietet Reinach, Répertoire de la statuaire, I., pl. 258 ff., 283, 303; III., pag. 80. Robert, Antike Sarkophagreliefs, III/$_1$., p. 13 ff., Taf. 3, 6, 14, 15. III/$_2$, Taf. 53, 68, 91.

[2]) Reiches Belegmaterial bei Molinier, l. c., I. passim. Vgl. auch Dehio, Kunstgeschichte in Bildern, II., Taf. 6 (Prinz zwischen den Personifikationen der Roma und Konstantinopolis) und — als bestes Beispiel — das Diptychon des Areobindus (Molinier, I., p. 21).

[3]) Molinier, l. c. öfter. Dehio, l. c., II., Taf. 6. — Seither mag diese Auffassung auch in die Wand- und Miniaturmalerei Eingang gefunden haben. Vgl. Nuovo Bullettino di archeologia cristiana, 1900, Tav. VII., darstellend den h. Petrus auf dem Throne, neben ihm Gordianus. Dabei auch eine Rekonstruktion der beschädigten Teile von Wüscher—Becchi.

[4]) Garucci, l. c., V., Tav. 343 ff. — Kraus, I., 158, 172, 238, 245 u. a. Strzygowski, Orient oder Rom, p. 47 ff.

Diptychon gearbeitet — und was läge wol näher, als an ein solches, vielleicht selbst an das des Areobindus zu denken — hätte er Löwenform darstellen müssen, und das wäre ihm besser gelungen, als die ihm jedenfalls schon fremd gewordene Greifengestalt. Ob es möglich ist, dass er an ein wirkliches Möbel mit seitlich gewendeten Beinen dachte, wie sie später in der Tat auftreten, ist nicht zu entscheiden [1]). Nach der Kolorierung zu urteilen, dürfte ihm ein vergoldetes Bronzegestell als Muster vorgeschwebt haben, indessen ist vergoldetes Holz ebenso möglich. Der Fussschemel kommt beinahe in allen Fällen, wo ein thronartiger Prachtsessel angewendet ist, in Verbindung mit diesem vor, bedarf somit an dieser Stelle keiner besonderen Erörterung. — Ob dem Purpurkissen eine besondere Bedeutung zukommt, ist fraglich, nachdem wir rot belegte und bespannte Sitze auch auf dem zweiten Dioskuridesbilde kennen gelernt haben, und zwar ohne Unterschied des Benützers. Damit soll nicht gesagt sein, dass der roten Farbe im Klimax der byzantinischen Distinktionen keine Bedeutung zukomme; auf Bildern aber, welche nicht streng offiziel waren, wird sich die Wahl ganz nach dem künstlerischen Empfinden zur Erzielung eines beabsichtigten Farbenakkordes gerichtet haben. Wenn auch aus dem jüngeren Vergil der Vatikana (3867), in dem der Sessel des Dichterporträtes grün, die Kline der Didoszene rot gepolstert ist, und aus der Agrimensorenhandschrift, wo der rot belegte Sessel des Kaisers keine weitere Parallelle hat, ein Schluss noch nicht möglich ist [2]), so

---

[1]) Das beste Beispiel hiefür ist der „Thron des Dagobert" (reg. 628—638), den der h. Eligius modelliert und gegossen haben soll. Der Bronzeguss ist vergoldet. — Vgl. Labarte, Les arts industriels, I., 391 ff., 429 ff. — Luthmer, Deutsche Möbel in: Monographien des Kunstgewerbes, VII., p. 5 f. — Lüer, Geschichte der Metallkunst, I., 307. — Venturi, l. c., II., 74. — Vgl. auch Strzygowski, Bronzeaufsatz im Besitze von Hans Grafen Wilczek in: Jahreshefte des oesterr. archäol. Instituts in Wien, IV., 189 ff — Im Mittelalter kommen derlei Möbel in Miniaturen häufig vor. Eines der interessantesten bietet eine angelsächsische Handschrift: einen Hochsitz für drei Personen mit im Profil seitwärts gekehrten Tierköpfen. Abb. bei Heyne, Das deutsche Wohnungswesen, I., 55.

[2]) Beissel, l. c., p. 2—4.

erhärtet die Genesis die obige Vermutung; denn in den acht Fällen, wo gepolsterte Sitze dargestellt werden, sind sie blau oder lila, ob sie nun ein König oder ein Patriarch benützt [1]). Das zweimalige Pilatusbild im Rossanensis zeigt roten Kissenbeleg [2]).

Über die Kodizilli ist schon oben gesprochen worden. Dass man selbst bei bildlichen Darstellungen darauf so grosses Gewicht legte, hat seinen Grund darin, weil dieses Ernennungsdekret das äussere Merkmal der Patrizierwürde bildete, ähnlich wie das Wappen beim mittelalterlichen und modernen Adel; dem entsprechend war auch die Promotionszeremonie, in welcher die Kodizilli überreicht wurden, umständlich und pompös, wie etwa im Mittelalter der Ritterschlag [3]).

Für die beiden Personifikationen hinter der Patrizierin sind bereits bei Besprechung des Kompositionstypes einige Analogien aus der früheren Kunst mitgenannt worden. Mehrere derartige Beispiele führt Diez in seiner Arbeit (p. 48) an; unter denen ist das entsprechendste das Mosaik von Hadrumetum, Vergil zwischen Klio und Melpomene darstellend, ein Seitenstück zu dem oben angeführten Relief mit Homer zwischen Ilias und Odyssee. — Die Wiener Genesis bietet vier Analogien, die künstlerisch besser komponiert und in seitlichen Wendungen gegeben sind; im Rossanensis bieten die beiden Pilatusbilder gute Seitenstücke [4]).

Aber auch jede der beiden Figuren ist bereits typisch vorgebildet. Die Stellung, in welcher die Figur ein Bein — bei der Phronesis ist es das linke [5]) — auf einen höheren Gegenstand aufstützt, ist in der antiken Skulptur [6]), auf

---

[1]) Hartel—Wickhoff, p. 147, 151, 159 ff.

[2]) Haseloff, l. c., p. 31, 33.

[3]) v. Premerstein, Anicia Juliana, p. 115. — Über die Promotion speziell Constant. Phorphyrogen., De cerim. aulae byz., I., cap. 47 (bei Leich—Reiske I., 145 f.).

[4]) Hartel—Wickhoff, Taf. 16, 32, 35 und — das beste — 36. Haseloff, l. c., Taf. 11, 12.

[5]) Diez erklärt es (p. 50) für das rechte.

[6]) Bei Reinach, Répertoire de la statuaire, I., 137, 145, 157, 244, 255, 264, 266, 268, 319 f. u. a. m.

Vasenbildern [1]) und Wandgemälden [2]), man kann sagen stereotyp gestaltet, überaus oft zu finden. Die allernächsten Verwandten unserer Phronesis sind aber die verschiedenen, einen Schild beschreibenden Nikebilder, auf welche schon Diez (p. 50) hingewiesen hat. Ja, wir können ruhig noch weiter gehen: nicht nur das Motiv des Fussaufstützens ist der Phronesis mit ihnen gemeinsam, sondern die ganze Gestalt und Idee. Nehme man die im J. 354 gemalte Nike im Chronographen [3]), ziehe die Formeneigentümlichkeiten des Kopisten ab und stelle sie mit der Phronesis zusammen. Man wird gewahr, dass man nur statt des Buches einen Diskus, in ihrer Rechten einen Griffel und an den Schultern Flügel anzunehmen braucht, um eine Figur der Siegesgöttin zu erhalten. Der Künstler dürfte sich an ein solches Vorbild sehr genau gehalten haben; das lässt sich aus der Geste der Rechten, die wol auf den Kodex zeigen soll, tatsächlich aber darüber hinaus weist, schliessen.

Auch die Megalopsychia hat Ahnen, wenngleich nicht so viele und typengleiche, wie ihre Kollegin zur Linken. Auf die Personifikation der Stadt Mostene auf dem Tiberiusdenkmal hat Diez, auf solche der Reichsprovinzen, die in Geldkörben Steuern herbeibringen, Diez und v. Premerstein aufmerksam gemacht [4]). Sie ist aber auch in der christlichen Kunst heimisch; so findet sich auf einem Goldglase die Darstellung einer weiblichen Gestalt, die im Bausche Früchte trägt [5]); das beste Pendant aber — nur realistisch aufgefasst — bietet uns das Mosaik auf der rechtsseitigen Wand von S. Maria Maggiore in Rom, darstellend die Übernahme Mosis durch die Pharaonentochter, welche sitzend dargestellt ist, während hinter ihr eine weibliche Gestalt, offenbar eine Kammerfrau,

---

[1]) Bei Reinach, Répertoire des vases peints, I., 124 f., 175, 288, 465, 479, 492. II., 121, 151, 164, 300 f., 320, 361, 383.

[2]) Vgl. Engelmann, Pompeji (Berühmte Kunststätten, Bd. 4) p. 51, 54, 90, 94 u. a.

[3]) Strzygowski, Kalenderbilder, Taf. VII.

[4]) Diez, l. c., p. 50. — v. Premerstein, Anicia Juliana, p. 106.

[5]) Garrucci, III., 203.

mit einer offenen Geldchatulle steht [1]. Jedenfalls gehört das Geldhalten in blossem Kleiderbausch zur künstlerischen Phraseologie der späteren Kunst. Ein diesbezügliches Analogon ist im Rossanensis auf dem ersten Pilatusbilde enthalten: Judas, der das Blutgeld zurückerstatten will [2].

Die Kleidung der beiden Gestalten ist im Schnitt jener der Heuresis und der Epinoia gleich; dagegen blieb hier auch die Farbe dem antiken Geschmacke treuer, nur die goldenen Klavi zeigen den orientalischen Einfluss. Sonst sind aber diese Streifen auf weiblicher Kleidung unzähligemale zu verzeichnen; wenn ich an die Fälle in der Petronillakatakombe [3], in der Wiener Genesis [4], im Kodex Rossanensis [5], im Palmyraner Grabe [6] und auf den antiken Stoffresten [7] erinnere, glaube ich diese Einzelheit genügend belegt zu haben.

Trotzdem die beiden Personifikationen auf gangbaren Typen beruhen, sind sie keineswegs leblose Übertragungen, sondern der Künstler hat sie durch den Gesichtsausdruck trefflich zu differenzieren und dem Gesammtbilde einzuordnen verstanden. Der volle, offene Blick der Phronesis ist unzweideutig auf Juliana gerichtet; ja man erhält noch beim jetzigen Zustand der Miniatur den Eindruck, dass er klaren Geist und ruhig abgeklärte Grösse in sich barg. Der Finger der Rechten vermittelt zwischen der Fürstin und dem Buche, um ihre Studienfreundlichkeit, vielleicht auch ihre aktive Tätigkeit auf diesem Gebiete anzuzeigen. Die Megalopsychia hat einen schmerzvollen Ausdruck, der auf den ersten Blick zu ihrem goldgefüllten Bausche nicht passen will. Es handelt sich offenbar darum, anzuzeigen, dass die Patrizierin allenthalben

---

[1]) Garrucci, IV., 218.

[2]) Haseloff, l. c., Taf. 11.

[3]) Wilpert, l. c., II., 213. Vgl. auch Taf. 111, 174. — Einen besonders typischen Fall bringt Nuovo Bullettino di archeol. crist., 1900, Taf. 8 (Bildnis Silvias).

[4]) Hartel—Wickhoff, Taf. 31 und 32.

[5]) Haseloff, Taf. 4.

[6]) Strzygowski, Orient oder Rom., p. 15 f.

[7]) Vgl. oben, p. 422, Anm. 7.

grossmütig Hilfe bietet, wo ihr mitleidvolles Herz von Not und Elend gerührt wurde.

Die beiden Personifikationen stellen demnach zwei hervorragende Eigenschaften Julianas, absolut genommen, dar; sie stehen zu ihr in charakterisierender Beziehung und bilden mit ihr einen geschlossenen Teil des Bildes, sind aber, genau so, wie die »Thronassistenten« auf den Darstellungen der Liberalitas und auf den Konsulardiptychen, mit den anderen Vorgängen der Darstellung in keiner direkten oder wesentlichen Reziprozität.

Der Vorgang, der sich zur Rechten Julianas abspielt, ist zu der als grossmütig und verständig charakterisierten Dame, also einer Frau von Herz und Verstand, in direkter Beziehung.

Der nackte Flügelknabe, der ihr ein aufgeschlagenes Buch emporhält, ist eine antike Figur, ein Bruder der in den acht blauen Sektoren beschäftigten Putti. Auf seine Analogien wurde schon oben bei Besprechung der Handwerkszenen hingewiesen. Seine nächsten Anverwandten dürfen wir in den Putti des Chronographen vom J. 354, die in ganz ähnlicher Weise beschäftigt sind, ansehen [1]).

In dem Buch, das er hält, dürfte jedenfalls unser Dioskurides gemeint sein, weil auf der linken Hälfte Bruchstücke einer ehemaligen Pflanze zu sehen sind. Überdies ist der Kodex genau so eingebunden und beschnitten, wie jener, in den Dioskurides schreibt. Freilich ist auch das Buch in der Hand der Phronesis in seinem Äusseren nicht verschieden. Es wäre ja auch ganz gut möglich, dass der Maler dasselbe Buch auf dem einen Bilde zweimal vorführte und das umsomehr, als wir ja darüber klar sind, dass die Personifikationen mit dem Überreichungsvorgange in keinem direkten Zusammenhange sind. Wir dürfen aber ebenso annehmen, dass dem Künstler für das Prachtexemplar eines Buches — und nur ein solches kann eine Idealgestalt haben, — nur eine Formel zu

---

[1]) Strzygowski, Kalenderbilder, Taf. 3—6. Am nächsten steht unserem Putto jener der Personifikation der Konstantinopolis, der ihr eine Fackel emporhält. Vgl. auch Herm. Grimm, Fünfzehn Essays, (1875), p. 118.

Gebote stand, die er dann immer wiederholte. Ich für meinen Teil möchte in der Hand der Phronesis ein Buch überhaupt vermuten; dagegen sind wir genötigt, in den Händen des Putto den Dioskurideskodex anzunehmen.

Die zu Füssen Julianas knieende Gestalt ist nun für diese Umgebung besonders interessant. Diese Form der Proskynese findet sich nur auf Monumenten, die unter besonderem Einflusse des Orients stehen, sie hat ausgeprägt orientalischen Charakter. Wir finden diese Art der Verehrung auf altägyptischen [1]) und assyrischen Monumenten [2]) öfter dargestellt. Von diesen Gebieten muss sie durch Vermittlung Alexanders d. Gr. und seiner Nachfolger auch in die griechische Kultur und später auch in die hellenistische Kunst, Eingang gefunden haben. Konon hat sie wol als Erniedrigung zurückgewiesen und Kallisthenes hat sie Alexander d. Gr. verweigert; doch in dem Umstande, dass auch dem Griechen die Proskynese als Gottesverehrung nicht fremd war, lag der Keim für die spätere Übertragung auf hervorragende Menschen. Im 1. Jahrhundert der Kaiserherrschaft nahmen sie die Römer für die Kaiser auf; Diokletian hat sie nach Eutropius geradezu verlangt und geboten. In der Tat finden wir sie auch auf römischen Monumenten. Ein Wandgemälde aus Herkulaneum zeigt uns Theseus nach Besiegung des Minotaurus; das Volk eilt ihm freudig entgegen, vor ihm aber kniet ein Knabe und beugt sich über seinen Fuss — also eine orientalische Proskynese in bester Form [3]). Etwas ähnliches enthält die Darstellung des linken Reliefs auf dem Trajansmonument in Benevent: vor dem Kaiser kniet eine weibliche Gestalt und huldigt ihm [4]); eine so niedergebeugte Stellung wie unsere Figur hat sie allerdings nicht. Dass die spätere christliche Kunst

---

[1]) Perrot & Chipiez, l. c., I., 26, 170 u. a. m.

[2]) Layard, A second series of monuments of Niniveh, pl. 48, u. a. Place, Ninivé et l'Assyrie, III., pl. 58, u. a.

[3]) Jetzt im Museo Nazionale in Neapel, n. 9043. Abb. bei Rolfs, Neapel I. (in: Berühmte Kunststätten, Bd. 29), p. 159.

[4]) Winter, Kunstgeschichte in Bildern, I., Taf. 84, Fig. 1.

einerseits auf die alte Form der Gottesverehrung, andererseits auf die hellenistischen Monumente zurückgriff, ist naheliegend. So finden wir vor Christus in der Proskynese die Blutflüssige, die Mütter ihrer auferweckten Kinder und die Schwestern Lazarus' sehr oft [1]). Ausser vor Christus finden sich Proskynesen auch vor Engeln, als Boten Gottes [2]); auch die Gabaoniten, die vor Josua bittend erscheinen, sind in dieser Stellung [3]). Aber das weist eben auf die Kultur jener Zeit, in der die Bilder entstanden; die Proskynese war darnach vom zweiten Jahrhundert an üblich: nach profanen Denkmälern vor hervorragenden Personen, nach christlichen vorerst als liturgische Handlung vor Gott, dann aber wol auch vor hochmögenden Personen, wovon bis in unsere Tage im päpstlichen Hofzeremoniell noch ein Rest in Kraft geblieben ist. Wie die Proskynese in der späteren byzantischen Miniaturmalerei auftritt, mag das Bildniss Basilius II. beleuchten, vor dem nicht weniger als acht Männer in Duckstellung verharren [4]). Unsere Eucharistia technon hat doch noch bedeutend mehr Leben und Ausdruck in ihrem Akte, trotz der Gebundenheit und ungünstigen Postierung. Ihre Kleidung ist antik und öfter auch auf anderen Monumenten nachweisbar [5]).

Auch in diesem Bilde ist durch die Beischriften für die Identifizierung gesorgt. Neben Juliana, die durch die Umschrift in Goldlettern genannt und im Gedichte auf den schwarzen Abschlusstreifen näher bestimmt ist, finden sich lauter benannte Figuren.

---

[1]) Wilpert, l. c., II., Taf. 20, 98. Garrucci, l. c., V., 320 f. 323 f., 326 ff., 331. 346, 350, 360, 376, 379 ff., 397 u. a. m. (Blutflüssige). Ebenda, 316 (Das Weib Jairi). Ebenda, 319 (Wittwe von Naim). Ebenda, 318 (Schwestern Lazarus'). Vgl. auch für die letztgenannten Haseloff, l. c., Taf. 1.

[2]) Garrucci, III., 159 (Josua vor dem Engel).

[3]) Ebenda, III., 165.

[4]) Kraus, l. c., I., 571.

[5]) Vgl. Strzygowski, Orient oder Rom., p. 22 f., 50, 52. Hartel — Wickhoff, Wiener Genesis, auf den Tafeln 10—48 sechzehnmal. Haseloff, Codex Rossanensis, Taf. 1, 4, 9, u. a. m.

Die beiden letzten, der Putto und die weibliche Gestalt [1]), stehen in engerem Zusammenhange sowol untereinander als auch zur Juliana. Den Putto — *Πόθος τῆς φιλοκτίστου* — hat v. Premerstein zuerst als »Wunsch der Kunstgönnerin« gedeutet [2]), der ihr das bestellte Buch überbringt. Dieser Erklärung hat Jüthner widersprochen und geltend gemacht, dass die Benennung des Putto korrekt als »Liebe zur Kunstgönnerin« aufzufassen sei; dieser Ansicht hat sich v. Premerstein angeschlossen [3]). Dass Jüthners Interpretation philologisch besser ist, kann kein Zweifel sein; ob aber der Künstler so kritisch dachte, als er das Knäblein hinmalte und taufte, ist noch eine offene Frage. Die eine oder die andere Annahme kann nur das Verhältniss zur *Ευχαριστία τεχνῶν* enger knüpfen oder lockern, hinsichtlich der Gesammtdeutung aber werden sich keine wesentlichen Differenzen ergeben. Im ersten Falle könnte der Vorgang überschrieben werden: »Die Dankbarkeit der Künste bringt der Baulustigen das gewünschte Buch dar«. Die Personifikation der Dankbarkeit vollzieht den Danksagungsakt durch die Proskynese; sie braucht demnach noch einen Gehilfen, der unterdessen das Buch tatsächlich, d. h. sichtbar überreicht. Dieser stellt den Wunsch Juliana's, das Buch zu bezitzen, dar. Die Künste danken für ihre Förderung durch Erfüllung eines Wunsches.

Im Gegenfalle hiesse die Aufschrift etwa: »Die Dankbarkeit der Künste bringt das Buch aus Liebe zur Baulustigen dar«. Die Eucharistia dankt, während durch die Liebe das Buch überreicht wird. Das Verhältniss zwischen den beiden Personifikationen untereinander ist hier lockerer, aber ganz gut möglich. Nur eine Frage drängt sich auf. Dass diese Miniatur speziell für den Dioskurideskodex hergestellt ist, kann keine Frage sein; ebensowenig ist es zweifelhaft, dass das dar-

[1]) Diez möchte sie als Künstler deuten (p. 51), was mir völlig verfehlt erscheint und der Logik im Vorgehenden bei Personifizierungen widerstrebt. Die Eucharistia technon ist grammatisch weibl. Geschlechtes, und muss nach antiken Grundsätzen auch in der Kunst als Weib erscheinen.

[2]) Anicia Juliana, p. 123.

[3]) Hier oben, p. 17.

gereichte Buch eben diese Handschrift darstellt. Wieso kommt nun der Pothos dazu, gerade das Pflanzenbuch des Dioskurides zu überreichen und warum dankt die Eucharistia eben während dieser Übergabe? Offenbar geschieht das Letztere, um anzugeben, dass den Dank der Künste dieses Buch vorstellt. Wollte der Künstler das nicht andeuten, dann hätte er die Vorgänge nicht zu häufen gebracht. Und nun danken die Künste einer Bauherrin für ihre Förderung durch ein medizinisches Buch, wo man doch eher etwas anderes, ein Evangeliar, Psalter, Menaeum, oder etwas gleichwertiges, das zu ihren Kirchenbauten wenigstens in einem losen Verhältnis stände, erwarten sollte. Ist es da nicht geboten, in der Figur des Pothos jedenfalls, wenn nicht ausschliesslich, so doch auch den diesbezüglichen Wunsch Julianens zu erblicken? Doch ändert, wie gesagt, die Deutung des Flügelknaben an und für sich an jener des Gesammtbildes nichts: der grossmütigen und geistvolleinsichtigen Juliana wird die illuminierte Handschrift von Dioskurides' Pflanzenbuch als Dank der Künste entgegengebracht.

Doch nicht gratis. Julianas Grossmut lässt sich nichts schenken; aus ihrer zarten Hand rollen Goldmünzen auf das dargebrachte Buch; vier Goldstücke liegen bereits auf demselben, zwei liegen noch auf der Handfläche, um im nächsten Augenblicke herabzugleiten. Es ist eine merkwürdige Verquickung des derbsten Realismus mit der Idealfigur des Pothos. Die Erklärung kann nur darin liegen, dass der Maler den Typus der Julianafigur einem seiner Zeit näher stehenden Kunstkreise entnahm, als den Flügelknaben; es waltet eine Unausgeglichenheit des Stiles ob, die aber der Künstler offenbar nicht empfand, weil ihm der Pothos ebenso geläufig war, wie die geldstreuende Figur. Deshalb hat er sich auch gar nicht angestrengt mit dem Umbilden, sondern beliess beide Figuren ziemlich originalgetreu.

Was endlich die beiden Gefässe vor dem Bema Julianens betrifft, habe ich mich schon oben darüber geäussert, und die Gründe, soweit sie im Bilde selbst liegen, angeführt. Sie vertreten nur die Geldsäcke der Liberalitasbilder oder ihren Ableitungen. Wir finden sie, um nur die nächstliegenden

Beispiele zu nennen, im Chronographen vom J. 354 dreimal [1]: am entsprechendsten bei der Roma, wo ein Putto Münzen aus einem offenen Sacke schüttet, während zu ihrer Linken ein voller, zugebundener Geldsack mit 1400 Goldstücken — wie die Ziffer auf demselben besagt — liegt, um noch aufgemacht zu werden. Die Personifikation der Konstantinopolis hat einen Sack mit 1000 Münzen Inhalt und Konstantius Gallus einen ebensolchen zur Rechten liegen. Wir finden sie auf der barberinischen Terrakotta — statt mit Angabe der enthaltenen Summe mit dem Monogramm Christi bezeichnet — und dann auf Konsulardiptychen. Ich glaube nicht zu irren, wenn ich die Abweichung auf unserem Bilde dahin deute, dass der Künstler die Reichtümer der Patrizierin dadurch als fabelhaft gross andeuten wollte, dass er statt zwei Säcken mit wolgezälten Summen einfach zwei gefüllte Scheffel hinstellte, mit denen das Gold gemessen wird. Dazu passt übrigens die Legende über die Ausschmückung der Kapelle des h. Polyeuktos und den Ruf, den der Reichtum Julianens hatte, ganz vortrefflich [2]. Um Rollenbehälter kann es sich schon deshalb nicht handeln, weil sie dem eigenen Vorstellungskreise unseres Künstlers bereits entfremdet sind; er übernimmt sie wol gelegentlich von älteren Vorlagen und weiss, was sie bedeuten, wendet sie aber nicht an, wenn er halbwegs reflektierend vorgeht. Auf dem Dedikationsbilde verwendet er in einer Reihe dreimal nur den Kodex; es hätte wahrlich keinen Sinn, wenn er zwei Rollenbehälter an einer Stelle angewendet hätte, an welcher die nächstliegenden Vorlagen Geldsäcke aufstellen und wo die Rollen denn doch kein solches Maass von Studium anzudeuten hatten, wie etwa bei Philosophen, Kirchenvätern und Märtyrern. Sie als Messgefässe für Getreide zu deuten, wird deshalb nicht gut möglich — beim linksseitigen ist es dezidiert ausgeschlossen, weil noch Reste von Münzen sichtbar sind — weil zunächst

[1]) Strzygowski, l. c., Taf. 4, 6, 35. — Vgl. auch Molinier, l. c., I., p. 19 u. öfter.

[2]) Vgl. Diez, l. c., p. 10. — v. Premerstein, Anicia Juliana, p. 109.

auf dem Bilde selbst jede Andeutung hierzu mangelt, dann aber auch in schriftlichen Quellen über Julianas Getreidespenden kein konkreter Fall überliefert ist, von dem man annehmen müsste, dass er dem Künstler als Anregung diente.

IV.

Der überaus vornehm wirkende *Titel* bildet, in dieser Art angebracht, dass er durch Form und Farbe für sich allein die beabsichtigten Effekte erzielt, so viel ich sehe, das früheste bekannte Beispiel. Es ist bemerkenswert, dass die Buchmalerei der italienischen Renaissance gerade auf diese Form, die sich dann wol eingebürgert haben dürfte, zurückkam, um jene Titelinschriften hervorzubringen, die wir heute in einer stattlichen Reihe von Kodizes, wie z. B. in den Korvinushandschriften, bewundern.

Neu ist diese Komposition nicht, denn sie liegt vorgebildet auf orientalisch-griechischen Münzen, auf hellenistischen Reliefs, auf Konsulardiptychen, christl. Sarkophagen und Wandmalereien vor; von da kommt sie auch in die Miniaturmalerei.

Der zweiteilige Schleifenkranz, wie er auf hellenistischen Reliefs auftritt [1]) und dann auf die christlichen, vornehmlich griechischen Sarkophage übersiedelt, ist das erste Element. In dieser Einfachheit, eventuell mit einem eingeschlossenen Kreuze, wird es von Paulinus bezeugt und im öfter genannten Wiener Rufinuskodex [2]) finden wir die beste Illustration zu

---

[1]) Schreiber, Die hellenist. Reliefbilder, Taf. 79, u. a. — Wickhoff, Die Ornamente eines altchristlichen Kodex, etc. in: Jahrbuch der kunsthist. Sammlungen des ah. Kaiserhauses, XIV., 196 ff.

[2]) Um weiteren Missverständnissen zu begegnen sei darauf aufmerksam gemacht, dass dieser Rufinuskodex die Nummer 847 trägt und mit dem von Diez neben dem Rufiduskodex als „Wiener Evangeliar 847" zitierten und als besondere Handschrift angesehenem Buche (p. 64 und nochmals 66) identisch ist. Was dort von jedem besonders behauptet wird, ist im Rufinus vereinigt zu finden.

den Worten des Nolaner Bischofs. Den Kranz mit horizontal laufender Inschrift finden wir auf griechischen Münzen des Orients [1]) und häufig auf koptischen Stelen [2]); ein aus dem Kranze entstandener glatter oder verzierter Kreisrahmen begegnet uns wiederholt in den Händen schreibender Niken, von welchen für uns jene im Chronographen vom J. 354 das nächstliegende Beispiel abgibt [3]). Disken mit Titelinschriften für Monumente sind häufig; das Relief von einer Säulenbasis auf dem Forum Romanum aus den Jahren 303—304 mit einfachem Rahmen [4]), ein Diptychon vom J. 521 aus der Sammlung Bardac [5]) mit ornamentaler Umrahmung und ein Schatzkästchen der Projekta in London aus dem 4.—5. Jahrhundert [6]) bieten solche Beispiele. Auf vielen Diptychen findet sich aber der Kranz als Umschluss für die Inschrift [7]). Der Künstler ist also auch hier aus dem Bannkreise der festgelegten Vortypen nicht herausgetreten. Dass er selbst Nebensächlichkeiten, wie das Kreuzchen vor Beginn des Wortlautes und das Blättchen nach Schluss desselben mit aufnahm, scheint auf eine junge Bildung dieser Art von Handschriftentitel hinzuweisen; denn auf Stempeln und auf Münzen hatte das Kreuzchen einen Sinn, hier ist es, wesentlich genommen, ebenso überflüssig, wie das Schlussblättchen, dass aber seinen Platz auch noch in Druckwerken hartnäckig behauptete.

Der achtzackige Trennungsstern ist ebenfalls ein Inventarstück der gleichzeitigen Kunst; wir finden ihn in genau derselben Bildung an der Wand über der Apsis von San Vitale

---

[1]) Vgl. Visconti, Iconographie grècque, Taf. 4 (Perseus), 8 (Mithridates IV. Eupator), 21 (Antiochos VI. Dionysus). Auch Wickhoff, Ornamente etc. l. c.

[2]) Crum, Coptic monuments, und Mémoires de la Mission archéologique française, III, passim. — Wickhoff, l. c.

[3]) Vgl. Diez, l. c., p. 56. — Studniczka, Die Siegesgöttin. — Strzygowski, Kalenderbilder, Taf. 8.

[4]) Riegl, Spätröm. Kunstindustrie, p. 81.

[5]) Molinier—Marcou, Exposition rétrospective de l'art français, I., pl. 1.

[6]) Dalton, O. M., Catalogue of early christian antiquities, Taf. 14 u. p. 61.

[7]) Molinier, Histoire des arts appliqués, I., p. 20 (Dipt. v. J. 488) u. a. m.

in Ravenna. Genetisch genommen dürfte er wol nichts anderes sein, als das Mittelstück eines frei plastisch gedachten Kranzes, den man auf eine Fläche projiziert hat. Zwei derartige finden sich auf dem Personifikationsbilde der Konstantinopolis im Chronographen vom J. 354: den einen halten zwei Putti über dem Haupte der Stadt, den anderen hält sie selbst in der Hand; auch die Nike der Roma hält einen solchen. Selbst bei Werken von entschiedenem Naturalismus, wie beim Adler von SS. Apostoli, ist er nicht vergessen worden [1]). Man möchte das als eine Umbildung des Mittelornamentes, eines Edelsteins, u. dgl. ansehen. — In unserem Bilde hat der Künstler den Flächencharakter, wie er hier am besten entspricht, wunderbar getroffen und hiemit ein Muster für derartige Titelblätter geschaffen; das nächstliegende bewahrt das Evangeliar von Rossano.

V.

Von den übrigen Miniaturen gestattet eine nähere Prüfung nur noch die *Koralle*. Sie bietet in ihrem Beiwerke neuerlich einen Beleg, dass wir ältere hellenistische Typen zu neuen Bildern vereinigt sehen. Die Darstellung des Milieus, des Wassers mit seiner Fauna, ist der altorientalischen Kunst geläufig; die aegyptischen und assyrischen Reliefs sowie Wandgemälde der ersteren behandeln wiederholt Arbeiten und Jagd im Wasser und bevölkern das nasse Element recht übertrieben dicht mit Fischen, Krabben, Krebsen, ja auch mit Krokodilen und Nilpferden. Die hellenistische Kunst bemächtigt sich des Stoffes und bringt ihn mit Vorliebe und wenig verändert — die Formensprache ausgenommen — auf Pavimentmosaiken an [2]). Das Seeungeheuer hat in den Jonasbildern der Katakombenmalereien zahlreiche Blutsverwandte. Auch die Personifikation des Meeres ist vom Künstler nicht für dieses Bild erdacht, sondern schliesst sich an die ältere

---

[1]) Abb. bei Hartel—Wickhoff, Wiener Genesis, p. 3.
[2]) Vgl. Gauckler in: Dictionnaire des antiquités, p. 2089, 2103, 2116.

Typenreihe der Wassergottheiten, ja sogar missverständlich an die Quellennymphe eines Typus an, wie sie uns in der Wiener Genesis, und zwar in genau derselben Stellung, zweimal entgegentritt [1]). Dass solche Gestalten in der Miniaturmalerei häufiger auftraten, als es nach den spärlichen Resten aus jener Zeit den Anschein hat, beweist eine Kopie im Wiener Cod. 93 aus dem 13. Jahrhundert, in der wir auf dem Wasser eine ganz ähnliche Gestalt, diesmal aber männlichen Geschlechtes, daherschwimmen sehen; nach den Ruderwerkzeugen und dem ganzen Habitus kann auch hier nur auf eine Personifikation des Wassers geschlossen werden. Das Interessanteste dabei aber ist, dass diese Kopie als nach einer alten Vorlage des 6.—8. Jahrhunderts angefertigt angesehen werden muss [2]), somit unserer Miniatur nahe steht, wenn auch als vikariierendes Surrogat.

Das pekuliare Merkzeichen der Zeit äussert sich in dieser Figur, wie Diez (p. 57) treffend bemerkt, im Schmucke, den sie trägt und durch den sie eigentlich in ihre Entstehungszeit eingereiht wird. Die klassischen Vorbilder sind meist ohne jeden Goldschmuck; in der Genesis erhält die zweite Nymphe bereits eine Haarspange, Armbänder und Ohrgehänge zugestanden und rückt dadurch unserer Gestalt in schwesterliche Nähe. Die Ausstattung mit Krebsscheren ist ebenfalls kein Novum; in Konstantinopel wird eine solche Thetisstatue erwähnt [3]).

VI.

Für den grossen Komplex von Pflanzen- und Tierbildern sind wir leider in keiner so verhältnissmässig glücklichen

[1]) Hartel—Wickhoff, l. c., Taf. 13, 14. — Vgl. hiezu auch Baumeister, Denkmäler, II. (Meergötter) p. 910 ff.

[2]) Vgl. Swarzenski's Arbeit über Kopien alter medizinischer Bücher in: Jahrbuch des kais. deutschen archäol. Instituts, XVII., p. 45 ff., woselbst auch eine kleine Reproduktion. — Eine weitere Nachbildung bei R. Beer in Kunst und Kunsthandwerk, V., p. 237.

[3]) Darüber ist nur eine Schriftquelle in den Scholien zu Aristides erhalten. Diez, p. 57. Baumeister, l. c., II., 912.

Lage, wie bei den Figurenbildern, um ihre genetische Entwicklung zu verfolgen. Das mag auf den ersten Blick paradox erscheinen; denn die *Pflanze* erscheint im Bilde kaum seltener, als der Mensch und das Tier. In der hellenistischen Kunst drängt sie sich sogar entschieden vor und beansprucht für sich dieselbe Aufmerksamkeit, wie jede der Figuren und es gibt in dieser Richtung eine Reihe von Fällen, wo sogar ihre Individualität eine wesentliche Rolle spielt. Man lasse die Masse der Pflanzenbilder auf hellenistischen Mosaiken, wie auf den unseren Bildern nahe stehenden Philosophendarstellungen von Pompeji und Sarsina, ferner auf den musivischen Darstellungen von der Villa Hadriana, von Palestrina u. dgl. im Geiste vorüberziehen; man erinnere sich an die gemalten Rasensäume und fingierten Gartenparterre, an die ländlichen Idylle und die von Schlingpflanzen umsponnenen Lauben auf pompejanischen Wandgemälden und auf die impressionistisch hingeworfenen Blumenfelder und Bäume in den Katakomben: welche Fülle von Studienmaterial sollte man nicht davon erwarten! Und doch wird man davon im Stiche gelassen. Der Baum auf dem Philosophenmosaik ist nur ein Baum; im Rahmen sind in einem Kranze Früchte zusammengestellt, von welchen man eine oder die andere wol bestimmen könnte, im Ganzen und Grossen aber wirken sie nur als Dekoration der Rahmenleiste. Das reizende Idyll der Domitillakatakombe, die kleine, schmetterlingsflügelige Psyche, die durch ein Blütenfeld einherschreitet und Blumen bricht, wirkt künstlerisch vorzüglich; aber kein Botaniker ist imstande, diese aus sechs bis acht in Kreisform hingetupften Punkten hervorgebrachten und zwischen leicht geschwungene Strichbüschel verteilten Blüten zu bestimmen. Und eben deshalb fehlt es für unsere Pflanzen an Vergleichsmaterial. Jenem an Grosszügigkeit gewöhnten Künstler mit seiner fabelhaften technischen Fertigkeit, die selbst bei Handwerkern nicht fehlen konnte, fiel es nicht ein, mit ängstlicher Akribie jedes Detail der Naturform wiederzugeben; er arbeitete auf die Gesammtwirkung hin und vermittelt uns mit seiner Palette von den Einzelheiten nur die Haupteindrücke. Das hatte aber unser Künstler eben zu

vermeiden. Kein Bild, keinen Gesammteindruck durfte er geben; Individuen mit ihren Akzidentien nachzugestalten war seine Aufgabe. Und für diese Seite des antiken Kunstschaffens bietet unser Kodex, soweit es die Miniaturmalerei betrifft, nicht nur das älteste, sondern auch das reichhaltigste Beispiel.

Doch ohne Vorarbeiten waren die Pflanzenmaler des Dioskurideskodex nicht. Die Schulung des Auges, die ja manchmal zu wünschen übrig lässt, ist durch die Reliefkunst der hellenistischen Zeit vorzüglich eingeleitet und gefördert worden, und ich stehe nicht an, die Naturtreue der gemalten Pflanzen, auf die Plastik als ihre erste Quelle zurückzuführen. Über diese Entfaltung besitzen wir ja die eingehende Arbeit Franz Wickhoffs, worauf hier verwiesen sei [1]).

In der Miniaturmalerei selbst finden sich keine entsprechenden Analogien; sind Bäume und Pflanzen zur Andeutung des Freien dargestellt, bieten sie regelmässig nur den typischen Begriff »Baum« und »Blume«. Zuweilen sucht der Künstler wol zu differenzieren; in der Genesis enthalten die beiden Paradiesbilder [2]) Apfel- und Birnbäume, die man nur an ihren Früchten erkennt; nach ihrem Baue könnte man sie eher für Preisel- oder Heidelbeerstauden halten; nur die Weinrebe gelingt so ziemlich. Sonst finden wir auch knorrige und verästete Stämme ohne Laub, oder schopfige Blätterkronen, die man in anderer Umgebung eventuell für Grasrispen erklären könnte [3]). Sind Stamm und Blätterdach vereinigt, dann ist der Baum eine Formel für seinen Begriff [4]).

Was wir in der Genesis beobachten konnten, finden wir auch im Rossanensis [5]), im jüngeren Vergil der Vatikana [6]),

[1]) Hartel—Wickhoff, Wiener Genesis, p. 3 ff. — Vorzügliche Abbildungen charakteristischer Stücke ebenda, p. 18 f., 22 f., 27 f., 34 f., 41. Dazu auch Schreiber, Die hellenistischen Reliefs, passim.

[2]) Taf. 1, 2.

[3]) Taf. 43, 47. — 33, 34.

[4]) In der Genesis in 14 weiteren Fällen.

[5]) Haseloff, Taf. 2, worauf die Palme zwar konstatierbar ist, aber nichtsdestoweniger formelhaft bleibt.

[6]) Abb. bei Hartel—Wickhoff, Taf. D.

in der Josuarolle [1]) und den Italafragmenten [2]). Der Chronograph vom J. 354 ist uns leider nicht im Original erhalten, und verwehrt uns, aus den naturalistisch gezeichneten Früchten in der Hand der Alexandria einen Schluss zu ziehen; doch ist es sehr wahrscheinlich, dass der Künstler in diesem Falle gut beobachtete und gestaltete, weil es sich um spezifische Wahrzeichen handelte; in anderen Fällen mangelt diese Veranlassung.

Kurz, wir finden in der älteren, unseren Miniaturen voraufgehenden Kunst wenig Rückhalt zur Beurteilung der Dioskurideischen Pflanzenbilder, ausser in der hellenistischen Plastik; diese aber ist für die Zeit unserer Bilder zu entfernt, um an einen direkten Einfluss denken zu können.

Unsere Pflanzenbilder sind, wie schon bei der Beschreibung bemerkt wurde, Kopien nach gemalten Vorlagen. Den Beweis hiefür erbringt ein zweiter, ebenfalls der k. k. Hofbibliothek gehöriger Dioskurideskodex, der Neapolitanus aus dem 7. Jahrhundert.

Die Verwandtschaft der beiden Handschriften ist schon lange eine festgelegte Sache; die Unrichtigkeiten der Pflanzenbenennungen im Konstantinopolitanus, die durch den Verlust der Blätter verursacht wurden, hat bereits Kollar mit Hilfe des Neapolitanus richtig gestellt. Wissenschaftlich und nach eigener Anschauung hat vor etwa fünfundzwanzig Jahren F. Cohn dieses Verhältniss festzustellen gesucht [3]). Am eingehendsten neuerdings v. Premerstein in der vorangehenden Einleitung [4]).

Beim Durchblättern der beiden Handschriften fällt es auf, dass ein sehr grosser Teil der Pflanzen in der Auffassung, Form und Farbe in beiden übereinstimmt. Die Dimensionen

---

[1]) Ebenda, Taf. C.

[2]) Schultze, l. c., Taf. 2.

[3]) In einem Vortrage: Beitrag zur Geschichte der Botanik. Abgedruckt in: Neunundfünfzigster Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellsch. f. vaterl. Cultur. (1882), p. 302 ff.

[4]) Vgl. oben, p. 64 ff.

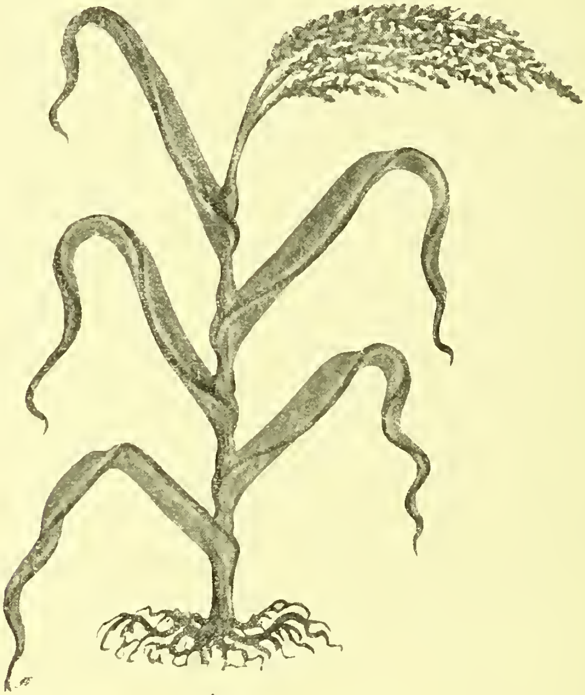
des N (so soll hinfort der Neapolitanus bezeichnet werden, während wir für den Konstantinopolitanus K setzen) sind kleiner als im K, die Anordnung derart, dass zumeist je zwei Pflanzen auf der oberen Hälfte der Seite untergebracht werden, während die untere Hälfte für den Text reserviert ist. Die Kräuter sind, wie beim K, in alphabetischer Reihenfolge beschrieben.

Geht man nun die beiden Kodizes systematisch durch und vergleicht Pflanze für Pflanze, gelangt man zu folgendem Resultate. Die Pflanzen des K und N haben denselben Typus im Allgemeinen; aber während der K deutliche Abstufungen der künstlerischen Behandlung zeigt, ist die Bildermasse des N einheitlich, d. h. so, dass sie von einer einzigen Künstlerhand herrühren kann, eventuell von mehreren ganz gleich stehenden Malern; sie stimmt mit der Gruppe II des K. Etwa die Hälfte aller Pflanzenbilder im N stimmt genau mit jenen des K, und zwar verteilt sich diese Übereinstimmung auf alle Abstufungen desselben. Die andere Hälfte schwankt aber zwischen »ähnlich« bis »sehr abweichend«. Ich lasse als Beleg für die übereinstimmende Hälfte den *κέγχρος* (N = fol. 86^{a}) und für die andere die *ἀνδράφαξις* (N = 20^{a}) in Nachbildung folgen. Vergleicht man nun den *Κέγχρος* des N mit jenem des K (fol. 191^{b}) so wird man auf den ersten Blick die Gleichheit der Vorlage feststellen können; dagegen wird die grosse Abweichung zwischen der *Ἀνδράφαξις* des N und des K (fol. 50$_{b}$) auffallen. So liesse sich eine förmliche Konkordanz aufstellen. Um nur einige Fälle herauszugreifen, sind in beiden Handschriften

gleich:	mehr oder weniger abweichend:
Ἀνεμόνη ἡ φοινική (N = 12^{a})	*Ἀβρότονον* (N = 9^{a})
» *ἡ ἀγρία* (N = 12^{a})	*Ἀμάρακον* (N = 7^{a})
Ἀρτεμώνη (N = 10^{a})	*Ἄκανθα ἀραβική* (N = 22^{a})
Βούφθαλμον (N = 27$_{a}$)	*Βρυόνια λευκή* (N = 30^{a})
Γάλαιον (N = 58^{a})	*Γναφάλλιον* (N = 34^{a})
Ἶρις (N = 42^{a})	*Ἱππολάπαθον* (N = 40^{a})
Μήκον ἥμερος κηπαῖος (N = 97^{a})	*Μαλαχή ἀγρία* (N = 94^{a})

Ausserdem sind Verschiedenheiten der Naturtreue zu beachten; sie treten bald bei Bildern im K, bald bei jenen in N auf; indessen lässt sich die Behauptung Cohns, dass der N in Fällen von Abweichungen *in der Regel* richtigere Details bringt [1]), nicht halten, wenn man die ganze Masse durchgesehen und verglichen hat.

Trotz der Abweichungen gehen aber die beiden auf eine Urvorlage zurück, denn vom Typus weichen sie niemals ab.



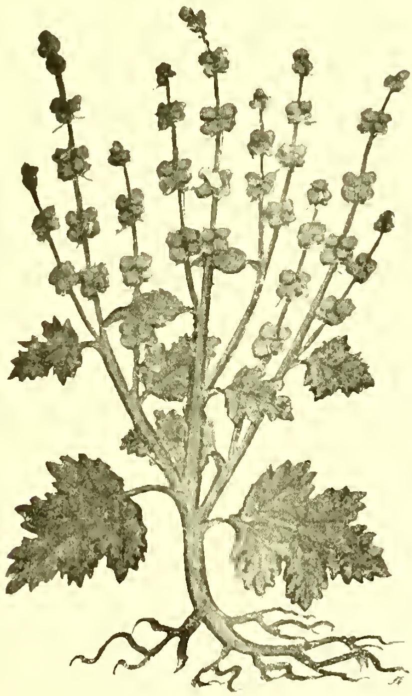
Κέγχρος

Das eine scheint nur sicher, dass unsere Handschriften aus zwei verschiedenen Abkömmlingen eines und desselben Archetyps schöpften. Der N bietet nach fachmännischem Urteil bessere Lesearten und auch sonst Abweichungen vom K, wie ja v. Premerstein oben eingehend feststellt. Er scheint somit schon einer korrigierten Kopie des gemeinsamen Arche-

---

[1]) L. c., p. 309.

typs zu entstammen; denn er ist nicht nur um etwa ein Jahrhundert jünger, sondern hat die Pflanzen auch in einer besseren Ordnung, die zusammengehörigen Abarten nebeneinander, die im K doppelt vorkommenden nur einmal aufgenommen. Ein guter Teil der Abweichungen allgemeineren Charakters wird auf Rechnung dieser Korrekturen, die von sachkundiger Hand herrühren müssen, zu setzen sein. Dem Maler selbst irgend eine Kritik zuzumuten, wäre ganz verfehlt. Aus eben



Ἀνδράφαξις

diesem Grunde wird es auch nicht angehen, für beide Handschriften eine und dieselbe Vorlage vorauszusetzen, ebenso wie etwa an ein Abhängigkeitsverhältniss des K und N nicht zu denken ist.

Ausser den Abweichungen der unmittelbaren Quelle, aus welcher N schöpfte, muss aber auch der verschiedene Grad der künstlerischen Befähigung notwendig berücksichtigt werden. Der grössere Teil der Abweichungen, sowol zwischen

den Bildern der beiden Handschriften als auch zwischen den einzelnen Gruppen des K geht darauf zurück.

Am schlagendsten beweisen die Richtigkeit dieser Behauptung im K jene 27 Fälle, wo noch die Vorzeichnung sichtbar ist. Der Kolorist ringt mit dem Zeichner; wenn er von der Zeichnung abweicht, geschieht es zum Nachteile des Bildes. Ob nun ein besonderer Vorzeichner anzunehmen ist, oder ob er mit dem Koloristen identisch ist, verschlägt nichts; es gibt ja heute moderne Künstler, welche die eigenen Zeichnungen in der Farbe anders erscheinen lassen: jedenfalls ist der Kolorist dem Zeichner nicht gewachsen. Ausserdem ist es bei einer stattlichen Reihe des K ganz sicher, dass dem Künstler ein vorzügliches Bild vorgelegen ist, das er aber nicht erreichte und nicht erreichen konnte, ungeachtet seiner Versuche. Dafür gäbe es eine zahllose Menge von Beobachtungen, die hier aufzuzählen zu weit führen würde. Eine der häufigsten ist das Verfehlen von Überschneidungen und Überschlagungen bei Laubblättern; der Maler zwingt uns, die gute Zeichnung der Vorlage zu erraten.

Wie weit übrigens die Eigenart und die Befähigung des Künstlers bei Kopien gehen kann, geben uns zwei Bilderhandschriften den Nachweis.

Die erste derselben ist eine Kopie nach unserem K, im Besitze des Fürsten Chigi. Bei der Anfertigung derselben war es dem Künstler, etwa in der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts, darum zu tun, eine genaue Kopie zu liefern; aber wenn man die bei Penzig reproduzierten Pflanzen mit jenen in unserem Kodex vergleicht, wird man gewahr, dass ihm die Nachbildung nur unvollkommen gelang [1].

Die zweite Handschrift entstand im 16. Jahrhundert, wahrscheinlich in Wien, auf Betreiben des Arztes Sambucus.

[1]) Penzig, Contribuzioni alla Storia della Botanica, p. 241 ff. Ausser den beiden Kopien der Ärtze- und Dioskuridesbilder bringt Penzig auf Taf. V—VIII Reproduktionen von fünf Pflanzen: *φασίολος*, *σίκυος*, *σίκυος πέπων*, *σίκυος πέπων ἕτερος* und *σίκυος κολοκίνθη*, die mitunter nicht gleichgiltige Unterschiede zeigen.

Es ist der Pergamentkodex n. 2277 der Wiener Hofbibliothek, der auf 186 Blättern 564 farbige Pflanzenbilder, 3 zum Teil kolorierte und 4 nicht kolorierte Federzeichnungen enthält. Die Anregung gab unser K; die Pflanzen wurden aber nicht aus dem Kodex selbst, sondern nach einem natürlichen Exemplar abgebildet. Es sind ganz vorzügliche, virtuos gezeichnete und mit feinem Verständniss für Natur und künstlerische Wirkung kolorierte Bilder, die der Maler oft mit Gold gehöht hat. Aber es war nicht immer möglich, einer im Dioskurides behandelten Pflanze habhaft zu werden; in diesem Falle kopierte dann der Maler aus der Handschrift, aber absichtlich mit den Mitteln und in der Auffassung seiner Zeit. Natürlich schuf er hierdurch weitgehende Abweichungen. Nur bei ihm fremden Pflanzen hielt er sich ziemlich genau an das gemalte Original, wie z. B. bei der ἀριστολόχια στρογγύλη; Sambucus schrieb hinzu: »male expressa«.

Beim Chigianus war es die Unfähigkeit des Kopisten, beim Wiener Kodex 2277 die sachliche Kritik, welche Abweichungen von der Vorlage zur Folge hatte; solche Umstände haben auch das Werden unserer Handschrift begleitet.

Dass die Pflanzen in unseren Kodizes nicht nach der Natur, sondern nach gemalten Vorlagen geschaffen sind, dafür erbringen sie den Beweis selbst. Es ist kein besonders eingehendes Studium nötig, um zu konstatieren, dass die Linienführung der Zeichnung und die Pinselführung der Kolorierung unfrei sind; sie widerstreben der Hand, die sie an ihre Stelle zwingt. Es sind, besonders bei Höhungen, Pentimentzüge merkwürdig häufig. Ausserdem ist die schematische Farbengebung, das Vorherrschen dunkler Nuancen ein weiterer Beleg, dass der Künstler eine fertige Vorlage kopierte. Selbst den gelungensten Bildern des K sieht man an, dass sie zwar mit vorzüglicher Beobachtung und ausgezeichneten technischen Mitteln hergestellt, aber ganz und gar von einer Vorlage abhängig sind. Mit vollem Rechte lehnt Cohn das Urteil Woermanns, dass »auch der Maler der Pflanzen dieselben unmittelbar nach der

Wirklichkeit wiedergegeben« habe, ab. Ebensowenig ist eine selbstständige Künstlerhand anzunehmen, in dem Sinne nämlich, als ob wir es mit Originalen eines Künstlers zu tun hätten.

Wenn schon die beiden Handschriften, der K und N, durch ihre Übereinstimmung den positiven Nachweis erbringen, dass sie von einer Vorlage abstammen, bekräftigt dies in negativer Weiser der Pariser Dioskurides n. 2179, der allerdings erst dem 10. Jahrhundert angehört, aber nach älteren Mustern kopiert wurde. Er enthält 402 Pflanzen, ist aber unvollständig. Hier war die Vorlage ganz anders; die Pflanzenformen stimmen nicht mit den unsrigen und erscheinen mitunter, ganz ähnlich wie die Koralle des K, in Verbindung mit menschlichen Figuren; der Blütenstand der *λογχίτις* zeigt menschliche Gesichtsformen [1]). Das ist also ein Archetyp, von dem unsere beiden Handschriften nicht abstammen können.

Die Flachheit der Kopien, die schon oben berührt wurde, hat aber noch einen weiteren Grund, als die Degenerierung der Vorlage durch einen minder befähigten Kopisten. Auch darin liegt ein Stilgefühl, das noch unklar sich äussert, aber dennoch besteht: es ist der Einfluss des Orients, der Beginn des Processes, dessen Endresultat das Flachornament ist· Auch hier können nicht alle Fälle des K behandelt werden, es gäbe deren zu viel; nur auf sechs solche möchte ich aufmerksam machen.

Man nehme z. B. im K (fol. 89[a]) die *Γογγύλη* und betrachte die ganz schematischen und charakteristischen Einrollungen der Blattlappen an der Basis; man sehe sich den streng symmetrischen Aufbau bei *Ῥάφανος* (Fol. 284[a]), *Στρατιώτης* (321[b]), *Σησαμοειδὲς τὸ λευκόν* (325[b]), *Τεύκριον* (343[b]) und *Τριπόλιον* (345[a]) an und halte sie mit mittelalterlichen orientalischen, besonders arabischen Miniaturen zusammen. Der arabische Kodex A. F. 10 der Wiener Hofbibliothek bietet mehrere treffliche

---

[1]) Bordier, Description, p. 93.

Beispiele, besonders Fol. 20a—b: flach behandelte Pflanzen, mit durchwegs berandeten Einzelteilen.

Diese Berandung finden wir auch bei den Pflanzenbildern der II. Gruppe im K, und zwar als Randschatten verwende Ein Gefühl für die Richtigkeit der Schattenwirkung scheint derjenige halbwegs noch gehabt zu haben, der die Umrisse anbrachte; denn zumeist trifft er es, die Schattenseite stärker zu betonen. Das ist ein Widerstreit von zwei verschiedenen Auffassungen; dass auch die Lichtseite den dunklen Rand erhält, deutet darauf hin, dass diese Randschatten nicht um ihrer selbst willen, sondern einer alten Tradition folgend hierher kamen. Es ist die altorientalische und noch klassische Art, die Darstellungen nach ihrer Körperlichkeit zu begrenzen.

Aber diese Randschatten halte ich nicht für gleichzeitig mit den Pflanzenbildern. Bei eingehender Beobachtung zeigte sich, dass bei etwa 90 % der Fälle die Berandung mit einem ganz anderen Pigment, vielleicht mit Tinte und Pinsel ausgeführt wurde, der trübbraune Ton der Tinktur fügt sich nirgends in die Farbenskala der Pflanze. Überdies kann man in sehr vielen Fällen konstatieren, dass der Randschatten über die ursprüngliche Höhung läuft oder dass er einen früheren Schatten überschneidet. Es ist kaum anzunehmen, dass der Künstler selbst eine bereits schattierte und belichtete Pflanze so berandet hätte; demnach müssten diese Veränderungen *später* angebracht worden sein; wann — das ist nicht zu entscheiden [1]). Immerhin ist es aber möglich, dass ein unter orientalischem Einflusse stehender Benützer, etwa im 13.—15. Jahrhundert, dieselben hinzugefügt hat.

Was von den Pflanzen gesagt wurde, gilt auch hinsichtlich der Entwicklung der Tiermalerei. Man kann nur behaupten, dass dem Tierkörper, dessen Formen und Lebensäusserungen, in der Malerei von jeher eine intensivere

---

[1]) Vgl. Riegl, Spätröm. Kunstindustrie, p. 138; ihm sind beim Durchblättern des K die Details an der Ausführung der Randschatten wol nicht aufgefallen.

Beobachtung zu Teil wurde, schon deshalb, weil er in der Regel weniger Anforderungen an den Koloristen als an den Zeichner stellte

Die Szenen auf hellenistischen Reliefs, auf den Wandgemälden der pompejanischen Häuser und der Katakombenkapellen, auf Mosaiken der antiken Pavimente und der christlichen Basilikenwände, in den Miniaturen, besonders der Wiener Genesis, wo Tiere mitverwendet sind, haben eine ganz andere Angabe, als bestimmte Tiere zu dem Zwecke darzustellen, um das Erkennen eines lebenden Exemplares zu ermöglichen. Sie setzen diese Kenntnis voraus und verlangen vom Beschauer, dass er sich das Fehlende, das zu künstlerischen Zwecken Unbrauchbare und Unterdrückte aus eigener Erfahrung ergänze. Ganz anders unsere Bilder; sie wollen das lebende Tier behufs richtiger Vorstellung durch das Bild ersetzen. Es kommt dem Künstler, wenigstens ideell, nur darauf an, das Tier in Form und Farbe vorzuführen, nicht dessen Lebensäusserungen zu schildern. Die wilden Tiere auf pompejanischen Jagdbildern, die Vögel auf den Katakombenwänden, die Tauben auf dem berühmten Taubenmosaik — sie leben alle, sie bewegen sich, sie suchen Nahrung und wehren sich, sie sind einem grösseren Kunstgedanken eingeordnet, während sie hier für sich allein stehen.

Deshalb auch die Darstellung in Ruhe, welche freilich auch leicht zur Erstarrung führt, besonders wenn das Bild öfter durch Kopistenhände geht. Und unsere Bilder sind nicht mehr frei von diesem kunsttödtlichen Keime.

Unser Kodex ist von dem 13. Jahrhundert an vielfach kopiert worden; v. Premerstein hat 22 noch erhaltene Kopien nachgewiesen [1]), von denen wenigstens 13 illustriert sind. Proben von diesen Illustrationen aus unserem K, Parisinus 2183, Athous und Bononiensis bringt Wellmann [2]) in seinem Krateuas.

---

[1]) Oben, p. 164 ff.

[2]) Abh. der Kgl. Ges. der Wissenschaften zu Göttingen, ph.-hist.-Kl., N. F. II., Taf. 1 (μῶλυ) und 2 (λυχνὶς στεφανωματική).

Erwähnenswert sind ausser dem schon genannten Pergamentkodex 2277 der Wiener Hofbibliothek noch die von Sambucus angeregte Zusammenstellung von 98 Kopien nach dem K in der Papierhandschrift 12478; sie kommen dem Originale nicht gleich; eine Federzeichnung am Schlusse — es ist das 99. Bild — ist ein Blatt der Baumwollstaude und nicht aus dem K entnommen.

Aus jener Zeit, als man sich mit dem Gedanken trug, die Pflanzenbilder in Kupferstich zu veröffentlichen, stammen zwei Bände, in denen auf je 410 Blättern 431 Pflanzen, meist aus N, in Kupferstich reproduziert sind [1]). Es sind die unter die Handschriften eingereihten Bände n. 12447 und 12448. Der Zeichner war wol gewissenhaft, nichtsdestoweniger stehen aber die Stiche an künstlerischer Wirkung den Miniaturen weit nach und überholen selbst die steifsten durch ihre gebundene Gespreiztheit.

VII.

Technisch wird der K wol kaum leicht erreicht. Die Farben sind heiter, hell, glänzend, ihr Akkord brillant wirkend, ihr Auftrag pastos, aber solid, ihr Bindemittel vorzüglich. Es wäre sehr wünschenswert, dass hinsichtlich des Letzteren durch eine mikrochemische Untersuchung sein Wesen und seine Zusammensetzung geprüft und festgestellt würden.

[1]) Während der Entstehungszeit berichtet Weigel im 8. Bande des Medicinischen und Physischen Journals (1793), dass er die Kupferplatten auf der kaiserlichen Bibliothek zum Teil gesehen habe und schliesst mit der Behauptung, dass sie im Ganzen ungefähr 427—430 werden sollen. v. Premerstein, der die Stelle zitiert (oben, p. 127, Anm. 2) ist der Ansicht, dass ein Irrtum bei Weigel unterlaufen sei. Ich dagegen glaube, dass Weigel gut unterrichtet war, nur dass sein Ausdruck „Platte" nicht auf die Stückzal der Metallplatten, sondern auf die darein gestochenen Bilder sich bezieht, weil ja nach dem damaligen Sprachgebrauch „Kupfer" sowol Platte als auch Bild bedeutet.

Durch die unglückseligen Abreibungen — und um solche handelt es in der überwiegenden Mehrzahl der Beschädigungen — sind wir glücklicherweise in den Stand gesetzt, den Künstler bei der Arbeit wenigstens teilweise zu belauschen. Das Feld des Bildes wird durch leicht eingedrückte Blindlinien abgegrenzt und dann die Vorzeichnung mit einem feinen Pinsel und einer blassbraunen Tinktur aufgetragen. Sowol beim Cheiron des ersten Ärztebildes, als auf dem Dedikationsbilde, ferner bei 27 Pflanzen und beim Pfauen sind sie deutlich sichtbar; die Blindlinie für die Hauptrichtungen der Pflanzenzweige ist deutlich beim ὕσσωπον (fol. 358[b]) wahrnehmbar. Eine scheinbare Ausnahme macht die Darstellung auf Goldgrund. Hier wird der Goldgrund fertig angelegt, und erst auf diesen wird die Figur gemalt. Es ist aber wahrscheinlich, dass ein Kern frei gelassen wurde an der Stelle, wo die Figur hinkommen sollte; jedenfalls reicht der Goldgrund tief unter die Konturrisse derselben, wie man dies bei den Ärztebildern sehen kann. Der Auftrag des Goldes geschieht mittelst Pinsels; Blattgold ist nirgends angewendet. Eigentümlich erscheint daher das Vorgehen des Malers, in jedem Falle, wo nichtabgetonte Goldpartien vorherrschen, die ganze Fläche zuerst mit Gold anzulegen, dann aber mit einem Sepiaton oder tieferen Nüanzen das Dessin herauszuarbeiten, wie z. B. beim Gerähm des Dedikationsbildes oder beim Titelblatt. Soll Gold auf einem Farbengrunde, wo dieser vorherrscht, erscheinen, so wird, wie bei der Julianaumschrift und dem Titelblatte, erst mit einem gelblichen Pigment vorgrundiert, dann der Goldauftrag vollzogen. Bemerkenswert ist, dass Goldpartien über einem Farbengrunde sehr leicht, farbige Partien auf Goldgrund aber selten abfallen.

Für den Farbenauftrag bei modellierten Figuren gilt die Regel, dass vom Lokalton aus nach Höhe und Tiefe modelliert wird; sie ist, soviel ich sehe, strenge eingehalten. Die Schattentöne sind zurückhaltender verwendet, der Hauptakzent liegt durchwegs, bei Figuren sowol, wie bei den Ornamenten, bei den Pflanzen- wie bei den Tierbildern, auf der Höhung, die bei den menschlichen Gestalten, voral im Inkarnat, regel-

mässig dreischichtig ist. Weiss für Spitzlichter ist sehr reserviert und diskret angewendet.

Der Lokalton für das Inkarnat ist der traditionelle, braunrote für Männer, der helle, gelbliche für Frauengestalten [1]). Die Modellierung ist durchwegs natürlich und künstlerisch; die Abstufungen sind durch Übergänge verbunden. Die vorspringenden Gesichtspartien und die Finger sind ganz so, wie in der Wiener Genesis [2]), durch den Aufsatz von roten Tönen lebhafter gestaltet.

Eigentümlich äussert sich der Sinn für blendende Koloristik bei der Behandlung der Gewandung. Ein einfaches Weiss genügt dem Maler nicht; er durchsetzt die Flächen mit rosenroten, blassvioletten und grünlichen Schimmertönen, die eigentlichen Schatten aber gestaltet er bräunlich; gebrochene Töne zieht er vor, volle wendet er ausnahmsweise an, und nur dorten, wo eine reichfarbige Umgebung das Gegengewicht hierzu bietet, wie z. B. in den beiden Dioskuridesbildern. Ein Meisterstück seiner Art sind die acht Puttiszenen des Dedikationsbildes; die ganze Tätigkeit der Eroten ist mit fünf Tönen auf gebrochen blauem Grunde, grisailleartig durchgeführt, wobei Ocker die Hauptrolle spielt: in drei Tönen ist er Grundpigment, mit Sepia, Weiss oder Rot gemengt; ausserdem kommen noch Zinober und Weiss zur Verwendung.

Die übrigen Pigmente sind heute nach 1400-jähriger Zwischenzeit und nach den Wechselfällen, denen das Buch ausgesetzt war, schon schwer bestimmbar. Mit einiger Sicherheit

---

[1]) Vgl. diesbezüglich W. Schultz, Das Farbenempfindungssystem der Helenen, p. 142. — Indessen wird wol auch der ständige Eindruck der Fleischfarbe in der Umgebung des Künstlers mitgewirkt haben. Es ist bezeichnend, dass z. B. Luitprand in seiner Relatio de legatione Constantinopolitana (M. G. SS. III., 347) den Kaiser Nikephoros „colore Aethiopem" nennt; bringt man hievon seine Übertreibung in Abzug, haben wir eben dass dunkle Inkarnat, dass die Maler mit braunrot wiedergeben.

[2]) Hartel-Wickhoff, p. 164; es sind Partien, welche nach Wickhoff vom „Koloristen" ausgeführt wurden.

lässt sich Weiss als Bleiweiss erraten, besonders bei den Pflanzenbildern, an denen es die charakteristischen chemischen Veränderungen, denen es besonders unterworfen ist, die schwärzliche Oberfläche zeigt. Für rot wird Zinober, Krapp und Mennig angewendet; auch eine gelblich rote Grundierung, vielleicht Sandyx, wird angewendet, wenn darüber eine durchsichtige, feuerige Lasur, ähnlich wie der Karmin, kommen soll; möglicherweise haben wir hier an das Purpurissum zu denken [1]. Für Blau ist Ultramarin und Indigo sicher zu konstatieren, während für Grün, Grünerde, meist aber die Mischung von Blau und Gelb zur Anwendung gelangt. Auffallend häufig kommt als Bestandteil von grüner Blattfarbe Indigo vor und macht stellenweise den Eindruck, als ob es die Unart herauszuwachsen hätte. Das Vorherrschen von dunklen Nüanzen dürfte möglicherweise darauf zurückzuführen sein. Am unklarsten bleibt das Gelb, für welches unser Künstler Töne besitzt, welche sich vom Ocker und Auripigment kaum ableiten lassen.

Das Bindemittel, welches die Maler der einleitenden Miniaturen, der Tiere und zumeist auch der ersten Pflanzengruppe anwenden, ist, wie bemerkt, unbekannt. Vielleicht wird man an die byzantinische, von der römischen Wachstempera abgeleitete Glanzfarbe [2] denken dürfen, die nach Berger [3] »wegen ihrer bequemen Handhabung und ausgezeichneten Haltbarkeit (auch auf Vergoldung) in Miniaturen Anwendung gefunden haben mag«. Nach Beobachtungen, die ich, ohne experimentell vorzugehen, machen konnte, sind diese Farben im Wasser entweder gar nicht oder nur schwer löslich; die Beschädigung am Haupte Galenos' dürfte somit dadurch entstanden sein, dass eine ätzende Flüssigkeit darauf fiel und die Farbe löste; der Versuch, den Tropfen wegzu-

---

[1]) Vgl. Blümner, l. c., IV., 436.

[2]) Schäfer, Das Handbuch der Malerei vom Berge Athos, p. 74 (§ 37: Wie man Glanzfarbe machen muss).

[3]) E. Berger, Beiträge zur Entwicklungsgeschichte der Maltechnik. S.-A. aus: Technische Mitteilungen für Malerei, 10. Jahrg. (1893), p. 49.

wischen, verschmierte die Farbe, aber nicht ganz, wol deswegen, weil sie zu rasch wieder eintrocknete. Die Pflanzen der II. Gruppe entbehren durchwegs dieses Bindemittels und sind wol mit Wasser unter sehr bescheidenen anderweitigen Beigaben versetzt. Das Äussere dieser Bilder fällt gegen die Figuren- und Tierdarstellungen sowie gegen Pflanzen der I. Gruppe so sehr ab, dass man versucht ist anzunehmen, sie stammen nicht nur von anderen Künstlern, sondern auch aus einer späteren Zeit. Wäre die gleichzügige Herstellung der Handschrift irgendwie anzuzweifeln, müsste sofort daran gedacht und angenommen werden, dass der erste Künstler die Zeichnungen noch eintrug, die ein späterer ausführte.

Nur ein einziger Fall zeigt ein harziges oder ähnliches Bindemittel: bei *ὀξυλάπαθον τὸ μέγα* (fol. 244[a]). Das leuchtendrote Pigment der Blüten ist mit einem spröden Firnissmittel versetzt: diese Blüten sind auch die einzige Stelle, wo ein tatsächliches Springen und Absplittern der Farbenschichte zu konstatieren ist; sonst handelt es sich, soweit ich sehen kann, durchwegs um mechanische, von Aussen kommende Einflüsse. Dieses letztere lässt sich besonders bei weisszwiebeligen und weissblütigen Pflanzen beobachten, wo das Pigment besonders pastos aufgetragen ist [1]).

Für Wasser als hauptsächlichstes Bindemittel bei Pflanzen der II. Gruppe spricht vielleicht auch der — allerdings nur einmal beobachtete — Fall, dass die Farbe zusammenrinnt, weil sie auf fettes Pergament aufgetragen war. Das geschah beim *πολύγαλλον* (fol. 265[a]) im K, wo alle Ränder zackig sind infolge des Gerinnens.

Wahrscheinlich sind auch die Farben ohne harzige Bindemittel der chemischen Zersetzung leichter zugänglich. Das Obfuszieren der weisshältigen Blüten ist ohne jeden Zweifel auf einen ganz ähnlichen Prozess zurückzuführen, wie wir ihn

[1]) Ein seltener Fall, der uns eine verhältnissmässig gute Erhaltung von Deckweiss zeigt, ist das *πράσον κηπαῖον* im K (fol. 278[a]). Er zeigt, dass die Entfernung nur auf mechanischen Wege erfolgte.

beispielsweise auf Türen, die mit Bleiweis gestrichen aber Amoniakdünsten ausgesetzt sind, beobachten können, trotzdem hier Leinölfirniss Bindemittel ist. Deshalb auf eine Nachbildung von getrockneten Herbarexemplaren zu schliessen, halte ich für nicht angebracht.

SCHLUSS.

Nach den vorangehenden Erörterungen, denen sich, wenn Zeit und Raum nicht mangelten, allerdings noch manches hinzufügen liesse, darf ich mich kurz fassen.

Der Kodex ist in Konstantinopel um das Jahr 512 entstanden. Seine Geschichte, seine Sprache und die Veranlassung seiner Entstehung verweisen ihn dorthin. Man sollte also bildkünstlerische Darbietungen aus dem Geiste, aus dem Kulturmilieu, dem Leben und Weben der Metropole im oströmischen Reiche erwarten.

Wir haben uns vorurteilslos nach stilistischen und inhaltlichen Analogien umgesehen und sogar deren Genesis, wo es anging, im Auge behalten. Das Resultat dieser Kunstwanderung ergab, dass in unseren Bildern orientalische und hellenistische Elemente, friedlich vereinigt, zusammenwirken und durch ihre vom Usus sanktionierten Mittel die eigentümliche Wirkung hervorbringen.

Die orientalischen Elemente sind keine Originale mehr, sondern erscheinen im griechischen Geiste geläutert und geschmeidig gemacht; sie sind latent und immanent, aber deutlich und unzweifelhaft.

Den weitaus bedeutenderen Anteil an der Lieferung von Vorbildern und Analogien fällt aber der hellenistischen Kunst zu. Kompositionsformeln und Details fanden wir dort; vom ornamentalen Elemente bis zur vollendetsten Form der Pros-

kynese, von der Kleidung bis zur Körpergeste lieferte sie Beispiele, Analogien und Belege.

Und doch sind unsere Darstellungen anders als die Wandgemälde von Pompeji, sie sprechen eine witzigere aber umständlichere Sprache, als die Bilder über den Märtyrergräbern; die römischen Mosaike erscheinen in ihrer ausgeglichenen Grösse eintönig gegen diese strahlenden Farbenphantasien, die spätrömischen Reliefs fallen in ihrer düsteren Schwerfälligkeit ganz ab; trotzdem sie mitunter dieselben Geschichten erzählen, möchte man sie nicht erkennen. Unser Dioskurideskodex lässt sich mit keiner Miniaturhandschrift gut vergleichen; Einzelheiten mögen mehrere bieten, eine solche Gesammtwirkung finden wir nicht. Das nächststehende Werk, die Wiener Genesis, entfernt sich durch das purpurgetränkte Pergament und durch das Wesen des bildkünstlerischen Inhaltes von ihm; wiewol sie technisch tiefer steht, bietet sie viel mehr selbstständige Erfindung, auch dann natürlich, wenn sie erst aus zweiter Hand berichtet. Auf eben solche und noch stärker betonte Unterschiede gelangen wir auch beim übrigen Material.

Überblicken wir all' das Gesagte, ergibt sich für die Stellung des Dioskurides, dass er ein hauptsächlich auf Vorbildern der späteren hellenistischen Kunst aufgebautes Bildwerk ist, welches durch seine orientalisch-griechischen Elemente, durch die griechische Formensprache, durch die Farbe, durch die Verwendung des Goldes und durch die pompös-breite Einleitung als der konstantinopler Hofathmosphäre entstammend bezeichnet wird.

Ich habe das Wort »byzantinisch« absichtlich vermieden. Unser Buch vereinigt zwar hauptsächlich hellenistische Motive und Vorlagen; nichtsdestoweniger kann es als »klassisch« oder »hellenistisch« nicht angesprochen werden. Es hat in den Äusserungen seiner Formensprache hauptsächlich spätgriechische Wendungen; aber es wäre bei Berücksichtigung der Grundlagen verfehlt, es rein byzantinisch zu nennen. Es nimmt demnach eine vermittelnde Stellung ein: es gehört in eine Zeit, in welcher die hellenistische Kunst immer noch ver-

wendbare Früchte auf ihrem Baume und brauchbare Rezepte in ihrem Bausche birgt; aber er gehört auch in eine Zeit, in welcher sich eine neue Art der Verwendung vom aufgespeichertem Material Durchbruch verschafft hat, in welcher man die Früchte des alten Baumes entsprechend zubereiten muss, um sie zu geniessen, es gehört einer Kunst an, für welche ein Stempel noch nicht geschnitten ist; ich nenne sie, bis sich eine bessere Bezeichung findet: *die christlich-griechische Übergangskunst.*

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Pagina:		*Linea* (*a summo*):	*Pro*:		*Corrigas*:	
358		11	„	Arztekreisen	„	Ärztekreisen
362		19	„	Arzten	„	Ärzten
364		28	„	is	„	ist
370		3	„	über	„	ober
373		29	„	darau	„	darauf
375		4	„	schmutzigblauen	„	schmutzigblauem
383		32	„	Stol	„	Stoll
385		3	„	algemein	„	allgemein
386		25	„	hervor dass	„	hervor, dass
391		6	„	Στυχνός	„	Στρυχνός
393	Nota 1,	2	„	diese	„	dieser
393	Nota 1,	10	„	sieh eoben	„	siehe oben
395		9	„	schliest	„	schliesst
396		19	„	sechsfältigen	„	sechshältigen
402	Nota 1,	3	„	etzt	„	jetzt
402		9	„	Ansprache	„	Aussprache
407		13	„	die Darstellung	„	der Darstellung
407		14		Laurentiana [2]) gedenke,	*Addas*:	Laurentiana und der Versammlungsbilder in den Iliasfragmenten der Ambrosiana gedenke [12]),
407	Nota 6,	1			„	A. Mai, Iliadis fragmenta antiquissima (1819), Taf. 1—3, 9, 10, 23, 30, 31, 33, 55, 56.
412	Nota 1,	1	*Pro*:	Bernouili	*Corrigas*:	Bernoulli
415		12	„	wisschenschaftlichen	„	wissenschaftlichen
425		13	„	est	„	es
428		7	„	umgetauscht	„	umgetauft
428		25	„	Er ist,	„	Es ist,
428		30	„	in dem Luftraum	„	in den Luftraum
430		7	„	der unsrigen	„	dem unsrigen
441		20	„	Theobaldus	„	Theodaldus
451		5	„	Gestalten, Heilige	„	Gestalten Heilige
454	Nota 1,	1	„	413 Anm. 3.	„	414 Anm. 1.
454	Nota 2,	8	„	entgegennimmt	„	entgegennimmt, dar
456		13	„	Seitenwänden	„	Seitenwände
456	Nota 1,	14	„	Bd. 19	„	Bd. 10
459		4	„	Kissenbeleg	„	Kissenbelag
465		13	„	Ευχαριστια	„	Εὐχαριστία
465	Nota 2,	2	„	Vorgehenden bei	„	Vorgehen bei
466		7	„	gebracht.	„	gebraucht.
466		36	„	ihren	„	ihrer
482		17	„	Angabe	„	Aufgabe
490		8	„	er	„	es